

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და
ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი
პატრისტიკული კვლევის საერთაშორისო ასოციაციის
ქართული სექცია

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Institute of Classical, Byzantine and Modern Greek Studies
International Association of Patristic Studies (IAPS)
Georgian Section

პროგრამა „ლოგოსი“

პუბლიკაციები და ღონისძიებები კლასიკური ფილოლოგიის,
ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის სფეროში

წიგნი გამოიცა პროგრამის –
დიონისიოს ვარელასი ბიზანტინისტიკის განვითარებისათვის
მხარდაჭერით

Το βιβλίο εκδόθηκε με την υποστήριξη του
προγράμματος
Διονύσιος Βαρελάς για την ενίσχυση της διδασκαλίας
των βυζαντινών σπουδών

The book is published with the support of the programme
Dionysios Varelas for the Development of Byzantine Studies

პატრისტული კვლევა საქართველოში
ტ. VIII

Patristic Studies in Georgia
Vol. VIII

სერიის მთავარი რედაქტორი
თინა დოლიძე

Series Editor-in-Chief
Tina Dolidze

სარედაქციო საბჭო

Editorial Board

ქეთევან ბეზარაშვილი
ლევან გიგინეიშვილი
ექვთიმე კოჭლამაზაშვილი
მაგდა მჭედლიძე
თამარ ოთხმეზური

Ketevan Bezarashvili
Levan Gigineishvili
Ekvtim Kochlamazashvili
Magda Mchedlidze
Tamar Otkhmezuri

Ekvtime Kochlamazashvili

An Old Georgian Translation
of *Capita de caritate*
of Maximus the Confessors

Tbilisi
2023

ექვთიმე კოჭლამაზაშვილი

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის
„ოთხასეულის“
ძველი ქართული თარგმანი

თბილისი
2023

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის „თავნი სიყუარულისათჳს“ ასკეტური თეოლოგიის შესანაშნავი ძეგლია. იგი შეიცავს 400 მომცრო თავს და ოთხ ასეულადა დაყოფილი. თხზულება ეყრდნობა წმიდა მამათა ზანგრძლივ ასკეტურ გამოცდილებას და მის მოკლე თეზისებში მკვეთრ ფორმულებადაა ჩამოყალიბებული ზნეობრივი კანონები და სულიერი რეკომენდაციები.

ამ თხზულების ქართული თარგმანი ელინოფილური მთარგმნელობითი პრინციპებითაა შესრულებული დაახლოებით XI-XII სს. მიჯნაზე. მთარგმნელის ვინაობა უცნობია. წინამდებარე პუბლიკაცია ეყრდნობა ჩვენამდე მოღწეულ ყველა ხელნაწერს. ესაა ამ ძეგლის პირველი გამოცემა.

რედაქტორი თ ი ნ ა დ ო ლ ი ძ ე

ყდაზე – წმ. მაქსიმე აღმსარებელი (შუა საუკუნეების მინიატურა)

ყდის დიზაინი: ალექსანდრე ჯიქურიძე

პროგრამა „ლოგოსი“

ილია ჭავჭავაძის გამზირი 13

0179 თბილისი

ტელ.: 25-02-58, ფაქსი: 22-11-81

ელ. ფოსტა: greekstudies@caucasus.net

ISSN 1987-8087

ISBN 978-9941-9744-8-9

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის „ოთხასეულის“ ძველი ქართული თარგმანი

შესავალი

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის ოთხასეული — „თავნი სიყვარულისათჳს“ (Κεφαλαία περί ἀγαπῆς, Capita de caritate, CPG 7693), როგორც იგი დასათაურებულია „ბერძნული პატროლოგიის“ გამოცემაში და სხვაგანაც მრავალგან,¹ ასკეტური თეოლოგიის შესანიშნავი ძეგლია. მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია წმ. მაქსიმეს ასკეტურ ქმნილებათა შორის.² თხზულებაში მოკლე თავებად — გნომებადაა გადმოცემული სანიმუშო სახე ქრისტიანული ცხოვრებისა, რომელსაც სიყვარული სრულყოფს და აგვირგვინებს. სწორედ ღმერთთან სიყვარულით დაკავშირებას მიიჩნევს მაქსიმე ქრისტიანული ცხოვრების მიზნად, უდიდეს სულიერ მონაპოვრად. თხზულება ეყრდნობა წმიდა მამათა ხანგრძლივ ასკეტურ გამოცდილებას და მის მოკლე თეზისებში მკვეთრ ფორმულებადაა ჩამოყალიბებული ზნეობრივი კანონები და სულიერი რეკომენდაციები. თხზულების უმთავრეს წყაროდ ავტორს უსარგებელია ევაგრე პონტოელის ასკეტური ძიებებით, და ზანდაზან მიმართავს დიონისე არეოპაგელისა და გრიგოლ ნაზიანზელის შრომებსაც.³

1 J.-P. Migne (ed.), Patrologiae cursus completus, t. 90, 1865, col. 959-1080. კრიტიკული გამოცემა, იტალიურ თარგმანითურთ: Aldo Ceresa-Gastaldo (ed.), Massimo Confessore, Capitoli sulla carità. Verba Seniorum 3, Roma 1963. ტექსტის პუბლიკაცია იხ. აგრეთვე წმ. მაქსიმე აღმსარებლის თხზულებათა სრულ კრებულში: Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ Ἑπαντα τὰ ἔργα, სერიაში: ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ, τόμος 14, Ἑκδότικος οἶκος Τὸ Βυζάντιον, Θεσσαλονίκη 1992.

2 Angelo di Berardino (ed.), Patrologia, Vol. V, Dal Concilio di Calcedonia (451) a Giovanni Damasceno († 750), I Padri orientali. Genova 2000, 114.

3 იხ. იქვე.

წმ. მაქსიმეს „თავნი სიყვარულისათჳს“ მრავალ ენაზეა თარგმნილი. ამათ შორის უძველესად ითვლება XII საუკუნის ლათინური თარგმანი. დაახლოებით ამავე დროისა უნდა იყოს ქართული თარგმანი, და არა X-XI სს. მიჯნისა (თითქოსდა ეფთვიმე მთაწმიდელისეული), როგორც აქამდე იყო მიჩნეული.¹

თხზულების რამდენიმე სტრიქონის წაკითხვაც კი საკმარისია იმისათვის, რომ ეფთვიმე მთაწმიდელის მიერ მისი თარგმნა

1 ეს თვალსაზრისი მომდინარეობს კ. კეკელიძის ბიბლიოგრაფიული ნაშრომიდან — „უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში“. აქ ჩამოთვლილია წმ. მაქსიმე აღმსარებლის 20 თხზულება, რომელთაც წინ უძღვის მითითება: „თხზულებანი, ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ თარგმნილნი“ (გვ. 96-99). ერთი შეხედვით, გამოდის, თითქოს ოცივე თხზულება ეფთვიმეს უთარგმნია, მაგრამ ზოგიერთი თხზულების მთარგმნელად ავტორს ნიკოლოზ გულაბერიძე მიუწერია (13, 14, 15, 16 და 17-ით აღრიცხული თხზულებებისა), და ერთი თხზულებისა (მე-18-ისა) — ვერემ მცირე. მაშასადამე, თავში მიწერილ განმარტებას, თითქოს აქ მხოლოდ ეფთვიმე მთაწმიდელის თარგმანებია ჩამოთვლილი, ფრთხილად უნდა მოვკიდებოდით, მაგრამ ასეთი სიფრთხილე არ გამოუჩენიათ მომდევნო დროის მკვლევართ, და რადგან მე-12 ნომრის ჩათვლით სხვა მთარგმნელის სახელი მითითებული არ ჰქონდა კ. კეკელიძეს, სხვა მკვლევართა ბიბლიოგრაფიულ და კოდიკოლოგიურ ნაშრომებში აქედან მექანიკურად და უკრიტიკოდ გადასულა ცნობა, თითქოს მე-4 ნომრად აღრიცხული „ელაბიდის მიმართ ხუცისა, ოთხასეული“ (A 39, A 234, A 711) ეფთვიმეს მიერ იყოს თარგმნილი. ასეთი ნაშრომებია: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა S, ტომი II, გვ. 160. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი II, გვ. 106. ე. გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები VI, გვ. 237, № 207 (ამავე გამოცემაში წმ. მაქსიმეს „ოთხასეული“ მეორეგანაცა ბიბლიოგრაფირებული, ოღონდ ეფთვიმე მთაწმიდელს კი არ მიეწერება მისი თარგმნა, არამედ ნიკოლოზ გულაბერიძეს. იხ. გვ. 235, № 200) და სხვანი. „ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში“, იქ, სადაც ეფთვიმე მთაწმიდელის ასკეტურ თარგმანებს ჩამოთვლის კ. კეკელიძე, „ელაბიდის მიმართ ხუცისა, ოთხასეული“ მოხსენიებული არაა (იხ. 1980 წ. გამოცემა, გვ. 203-205), და არც იყო მოსალოდნელი, რადგან იგი მკვეთრად ემიჯნება ეფთვიმე მთაწმიდელის მთარგმნელობით სტილს, და აშკარა ნათესაობას ამჟღავნებს გელათურ ლიტერატურულ სკოლასთან. როგორც ჩანს, კ. კეკელიძის ბიბლიოგრაფიულ ნაშრომში („უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში“) ეფთვიმესადმი მიკუთვნება ამ თარგმანისა — მექანიკურ შეცდომად უნდა იქნეს მიჩნეული.

გამოვრცხოთ და გელათის ლიტერატურულ სკოლას მივაკუთვნოთ იგი, კონკრეტულ მთარგმნელს კი ვერ დავასახელებთ, რადგან ჩვენამდე მოღწეულ არც ერთ ხელნაწერში მისი ვინაობა არაა გაცხადებული; არც სახელდებით და არც რაიმე მინიშნებით. წინასწარი ვარაუდით იგი შეიძლება მივაკუთვნოთ რომელიმე მწერალს, რომელსაც უთარგმნია „ოთხასეულის“ შემცველ ხელნაწერებში შეტანილი მაქსიმესეული თხზულებები — საღმრთისმეტყველო-მეცნიერებითნი თავნი (ორასეული) და „მისნივე სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“, ან თუნდაც იოანე სინელის „კლემატის“ გელათური თარგმანი, რომელიც A-39 ხელნაწერში წინ უძღვის „ოთხასეულს, ელპიდის მიმართ ზუცისა“. ასეთი ვარაუდი შეიძლება დაეფუძნოს იმ ფაქტს, რომ ძველად საკმაოდ გავრცელებული ყოფილა ჩვეულება — ცალკეულ ლიტერატურულ კრებულებში თავი მოეყარათ ერთი რომელიმე მთარგმნელის ნაშრომებისათვის.¹ მაგრამ, გარდა იმისა, რომ ამ ჩვეულებას ყველა მწერალი არ მიმართავდა, ჩვენთვის საინტერესო „ოთხასეულთან“ დაწყვილებულ თხზულებათა მთარგმნელების ვინაობაც მხოლოდ ვარაუდებით ვიცით (სანდო წერილობითი წყაროებით არსადა დადასტურებული მათი ვინაობა), და, მაშასადამე, ვარაუდებზე დამყარებული ვარაუდები გამოგვივა, რაც ბოლომდე სანდო არ შეიძლება იყოს. ლიტერატურული პარალელების უფრო სანდო დასაბუთებისათვის ტექსტოლოგიური (სტილურ-ტერმინოლოგიური) ანალიზი დაგვჭირდება.

„ელპიდის მიმართ ზუცისა, ოთხასეულის“ შემცველ ქართულ ხელნაწერთაგან უძველესი და უკეთესია ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის კოლექციის A-39 კოდექსი, ეტრატის ფოლიანტი, რომელიც პირობითად XIII ს-ით თარიღდება (ზუსტი თარიღი არაა ცნობილი).² წიგნი შეიცავს რამდენიმე ასკეტური და საღმრთისმეტყველო თხზულების გელათურ თარგმანებს. ესენია:

1 იხ.: ე. მეტრეველი, „სამახსოვრო წიგნები“.

2 ბოლო აღწერილობა ეკუთვნის ლ. ქუთათელაძეს. იხ.: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I, გვ. 119-121.

(1) იოანე სინელის „კლემასი“ 1r-219v, რომლის თარგმნას კ. კეკელიძე პეტრე გელათელს აკუთვნებდა,¹ ივ. ლოლაშვილმა კი იოანე პეტრიწს მიაკუთვნა.² (2) „წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა მაქსიმე მონაზონისაჲ, ელპიდის მიმართ ზუცისა, ასეული პირველი“ 221r-232v, „ასეული მეორე“ 232v-250v, „ასეული მესამე“ 250v-266v, „ასეული მეოთხე“ 266v-280v, რასაც წინ უძღვის „წინა-შესავალი ოთხასეულთა წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმესთაჲ“ 220r-v. (3) „თავნი რ, ღმრთისმეტყუელებისათჳს და ჳორციელად განგებულებისათჳს ძისა ღმრთისა“ 281r-303r.³ (4) „მეცნიერებითა თავნი, ასეული მეორე“ 303r-330r. (5) „სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“ 330r-334v, ბოლონაკლული (დაზიანების გამო 334v ვერ იკითხება).

დანარჩენი ხელნაწერები გვიანდელია (ყველა – XVIII საუკუნისა),⁴ მხედრულით ნაწერი. ხარისხით ისინი ბევრად ჩამორჩებიან A-39-ს და კრიტიკული ტექსტის დადგენისათვის თითქმის უმნიშვნელონი არიან, მაგრამ მათ მაინც მიემართავდით A-39-ის ბუნდოვანი ადგილების დაზუსტებისათვის; ასევე მასში ალაგ-ალაგ გაპარული შეცდომებისა და მცდარი გაცხოველების გასწორებისთვისაც.

A-234-ის შედგენილობა A-39-ისას ემთხვევა. აკლია მხოლოდ „კლემასი“. „ოთხასეულს“ უკავია 1r-86r ფურცლები. მომღვენო საკითხავებია: „ორასეული“ (86r-154r) და „თავნი ათხუთმეტნი“ (154v-159v).⁵ გადაუწერია, სავარაუდოდ, გაბრიელ მცირეს, ბეჯით მწიგნობარს.⁶ „ოთხასეულში“ კიდევ აღ-

1 კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, გვ. 333-334.

2 იოანე პეტრიწი, სათნობათა კიბე, გვ. 88-89. ივანე ლოლაშვილის მოსაზრება არ გაიზიარა ედიშერ ჭელიძემ. იხ. მისი: ძველი ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია, გვ. 652-674.

3 გამოცემულია: წმ. მაქსიმე აღმსარებელი, ორასეული ღმრთისმეტყუელებისათჳს (პირველი ასეული).

4 A-234, A-711, A-1206, S-1350, A-435 და S-327. მათ შორის ორი თარიღიანიცაა: A-711 (1785 წ.) და S-1350 (1794 წ.).

5 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I, 3, 47-48.

6 კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, გვ. 399.

რიცხული არაა თავები. სამაგიეროდ, ემატება ბიბლიურ ციტირებათა მითითება.¹ ორთოგრაფია ძალზე შერყვნილია. ზოგჯერ მართებული და უმართებული ფორმები ერთმანეთს ენაცვლება, მაგრამ უმეტესად უმართებულო ფორმები გვხვდება: ა-მეტობა და ა-ნაკლებობა, ‘ქ’ და ‘ჯ’ ასოების შენაცვლება ‘ხ’ და ‘ვი’-თი, ‘ვ’ ასოს შენაცვლება ‘უ’-თი („ლოცუა“, „მარხუა“, „ტანჯუა“, „აღმოკითხუა“, „ცოდუა“, „ნაცულად“...) და პირიქითაც („მტვერი“, „მოღვაწება“, „სიყვარული“...), სახელთა ფუძეებში ზედმეტი ასოების ჩართვა („წმი[ნ]და“, „ცხო[ვ]რება“), ზედმეტი ფორმანტიების დართვა ზმნებზე („ვ[ქ]გონებ“, „პატივ-[ქ]სცემს“, „[ქ]შობს“, „[ქ]სცოდო“ „შემოვ[ქ]კრიბე“, „ძალ-უც[ს]“...) ან ფორმანტის მოკლება („მონებს“ I,20. უნდა იყოს „ჰმონებს“) და სხვა მცდარი ფორმები („სამღთო“, „მოსულაჲ“, „ჰსჯული“, „აღმობრწყინუშბა“, „მკუ-ლეელი“ და ა. შ.). მათი დაფიქსირება, რა თქმა უნდა, ზედმეტად მივიჩნიეთ. აღვნიშნეთ მხოლოდ დეფექტები და მნიშვნელოვნად განსხვავებული ვარიანტები, განსაკუთრებით კი ისეთები, რომლებიც კრიტიკული ტექსტის დადგენისათვის შეიძლებოდა ყოფილიყო გამოსადეგი. საბოლოო გადაწყვეტისათვის კი, რა თქმა უნდა, ბერძნულ ტექსტს ვემყარებოდით.

ორთოგრაფიული სიჭრელე დამახასიათებელია ყველა დანარჩენი ხელნაწერისთვისაც. მათს ვარიანტებს მეტ-ნაკლები ინტენსივობით ვუთითებთ ტექსტთან (ძირითადად – დამახასიათებელი ფორმების ხაზგასმის მიზნით).

A-711 (1785 წლისა), დიდი ფორმატის წიგნია, კალიგრაფიული მხედრულით ნაწერი.² შეიცავს შემდეგ ტექსტებს: (1) აღსარების სახელმძღვანელო (ცოდებათა ჩამონათვალი, შვიდ ნაწილად), უსათაუროდ, 1r-8r. (2) „ქორწინებისა თავთათჳს“ (საექლესიო კანონები ქორწინების შესახებ, ნათესაობითი სქემების დართვით), 11r-24r. წინ უძღვის ბერძნულიდან მთარგმნელის

1 ბიბლიური ციტატების მითითება სხვა გვიანდელ ხელნაწერებშიცაა. გამოტოვებულია მხოლოდ A-39-ში.

2 Ф. Д. Жордания, Описание рукописей, Книга II, 180-181.

(იოანე მიხაილის ძე პაპუწისშვილის) მიძღვნილი წერილი მეფე ერეკლე II-ისადმი.¹ (3) „წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა მაქსიმე მონაზონისა, ელპიდის მიმართ ზუცისა, ასეული პირველი (25v-31v), ასეული მეორე (32r-41r), ასეული მესამე (41r-49v), ასეული მეოთხე (50r-57r)“.² (4) „წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმეს თავნი ღმრთისმეტყუშლებისათჳს და კორციელად განგებულებითაჳს ძისა ღმრთისა“ (57v-68r), (5) „წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა მაქსიმეს მეცნიერებითა თავნი, ასეული მეორე“ 68r-81v.³ (6) „მისნივე სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“ 81r-83v. (7) „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგორი ღმრთისმეტყუშლისა, მუკლები იამბიკო სასწავლოსა წილ წარმართთასა, რომლისაგან განაყენა ქრისტიანენი ივლიანე განდგომილმან, ზედა-წარწერილი თჳთ მისივე“ 84r-88v.⁴ (8) წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა გრიგორი ღმრთისმეტყუშლისა, საზღუარნი ზრ-

1 „უმაღლესსა და უდიდებულესსა მეფესა ირაკლის, კეთილმსახურსა კელმწიფესა, მპყრობელსა ყოელისა ზემოჲსა საქართუშლოჲსასა, უუმონებრესი მოკსენება“, დათარიღებული 1785 წლის 10 აგვისტოთი (9r-10v). ბოლოში ერთვის თავ-ბოლო კიდურწერილობითი იამბიკო, რომელშიც გაცხადებულია მთარგმნელის (იოანე პაპუწისშვილის) და მისი თანაშემწის (მღვდელ იოანე ოსეს ძის) სახელები:

ითარგმნა ესე წიგნი წინამდებარე

ოღენ ბერძულით ნათესაეთ ბერძნისაგან.

ამასთანავე შრომითა და თან-ღუწითა

ნათხზად ქართულებრ ოსეს ძის მღვდლისგან, ზოლო

ერთნი კიდურთა შეგასწავონ სახელნი.

2 წინ უბღვის „წინაშესავალი ოთხ-ასეულთა წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმესთა“ (25r).

3 74-ე თავის ფრაზასთან – „ქორები თერძულად გამოითარგმანების“ – მიწერილია 'თერძულის' განმარტება: „შეისწავე, რამეთუ თერძულსა ბერძულად ეომა (ნეომა – A-435, 150r) ჰქჳან, რომელი განაზღებად გამოითარგმანების“ 77v. ბოლოში კი ერთვის მინაწერი: „ქუშლ-მსიტყუშე, მეუფეო, ამინ“.

4 ესაა ასეულნი იამბიკოთანი. გამოცემულია ქ. ბეზარაშვილის მიერ. იხ. მისი: გრიგოლ ნაზიანზელის (ღმრთისმეტყველის) პოეზიის ძეგლი ქართული ვერსია, ტ. II, 70-105.

ქელკერძობითნი იამბიკონნი“ 88v-90v.¹ (9) „სწავლანი“ (90v-91v).² (10) „ესენი თქუნეს, რაჟამს უკანასკნელთა ფშვნვიდა“ (91v).³ (11) „იამბიკონი წმიდათა მოციქულთა აღსრულებისა, თქმული იოანიკ მონაზონისა“ (91v).⁴ (12) „თარგმანება წმიდათა მოციქულთა სახელთა“ (91v). (13) იოანე სინელის კლემაქსის გალექსილი თარგმანი იოანე პეტრიწისა 92r-106v.⁵ (10) ანტონი კათალიკოსის მიერ გალექსილი კლემაქსი იოანე სინელისა 108r-126r.⁶

A-711 ხელნაწერში წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულს“ კიდევებზე, თავების აღრიცხვის გარდა (აღრიცხულია არაბული ციფრებით), ერთვის ბიბლიური ციტირებანი.

A-1206 (XVIII ს.) თავნაკლული და დაზიანებული ხელნაწერია. შეიცავს წმ. მაქსიმეს თხზულებებს: (1) ოთხასეული ელპიდის მიმართ 1r-31r (თავნაკლული; პირველი ასეულისაგან დარჩენილია 26-43 და 79-79 თავები 1r-3v; მეორე ასეული 3v-13r; მესამე ასეული 13r-22v; მეოთხე ასეული 23r-31v).⁷ (2) „თავნი ღმრთისმეტყველებისათჳს და კორციელად განგებულებისათჳს

1 იხ. იქვე, გვ. 246-272.

2 იქვე, გვ. 273-279.

3 იქვე, გვ. 209-210.

4 იქვე, გვ. 294.

5 სათაურად უზის იამბიკო (სინგურით):

იოანესგან სინელისა სამ-ათნი,
გვარნი კიბისა აღსავალთაებრ თქმულნი,
ვინცა აღსრულ ზარ, სისრულედ მიწვეწულ ზარ,
ესენი თუთო თავისაგან ათ მუკლად
მე, იოანე, დავლექსენ პირისპირად.

6 ამასაც სათაურად იამბიკო უზის:

სხოლასტიკოსმან იოანე სინელმან
კიბე ცად მყუანი ჰქმნა სამ-ათ-აღსავალი
ამათნი თავნი ათ სტიხთა შინა თუთო
აკროსტიხორთ და გარდა მესამის თავის
ანტონი ვკლექსენ უქმობის დასაქსნელად.

7 ტექსტის ბოლოს მიწერილია: „გრძნობის-იშინაე, მკითხუელო, საზღუარი სიყუარულისა“.

ძისა ღმრთისა“ 31v-43v.¹ (3) „მეცნიერებითა თავნი, ასეული მეორე“ 44r-58r. (4) სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“ 58r-60r (ბოლონაკლული).² 58r-ზე მწერლის ანდერძია: „მწერალი ზაქარია მოიხსენეთ, გონიერად განმჩხრეკელნო ამა აღნაქუსისანო, ამინ“.³

S-1350 (1794 წ.), მცირე ფორმატის წიგნი, ნაწერი მხედრულით. სათაურები – ოსტატურად დაქსელილი მთავრულით.⁴ შეიცავს მხოლოდ წმ. მაქსიმე აღმსარებლის თხზულებებს: (1) წინაშესავალი ოთხასეულთა, ელპიდის მიმართ, თავნაკლული, 1r. ასეული პირველი 2r-15r. ასეული მეორე 16r-35v. ასეული მესამე 36v-53v. ასეული მეოთხე 54r-69r. (2) „თავნი ღმრთისმეტყველებისათჳს და კორციელად განგებულებისათჳს ძისა ღმრთისა“ 69v-92v. (3) „მეცნიერებითა თავნი, ასეული მეორე“ 93r-121v. (4) „მისივე, თავნი ათხუთმეტნი“ 122r-125v. ბოლონაკლული.⁵ (5) „სწავლანი სულიერნი წმიდისა მამისა ჩუშნისა მაქსიმე აღმსარებლისანი, თარგმნილი წმიდისა მამისა ჩუშნისა ევთიმის მიერ 127r-148r. ვარიანტებით უახლოვდება A-711-ს.⁶

1 ეს და მომდევნო ასეულის თავები დაუნომრვია.

2 გადამწერს ნაკლული დედნი ჰქონია, რასაც თვითონვე აღნიშნავს: „შეისწავეთ, დედასა ამა წიგნისასა ოთხი მუკლი აკლდა ბოლოთ კერძო. ღმრთისათჳს გექნებით, უკეთუ ჰპოვნეთ, მოურთვენით, წმიდანო“ 60r.

3 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი IV, 273-274.

4 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა S, ტომი II, 159-160.

5 იქვე მიწერილია: „ამ მუხლის კერძო და სხუადა ბოლომს ოთხი მუხლი აკლია. დედასა აკლდა. ვინცა მიემთხვენეთ, აღავსეთ“ 125v. ამ დანაკლისის სანაცვლოდ მწერალს წმ. მაქსიმეს სხვა ასეული დაურთავს კრებულისათვის, რასაც გვაუწყებს ანდერძში: „ღმრთიესულიერი ესე წიგნი, რომელსა ეწოდების ითიკა-თეოლოღია, ღმერთმემოსილისა მამისა ჩუენისა ყოვლადღირსისა არხიმანდრიტის ევთიმის მიერ წყებული, მე, ყოვლად-უღირსმან იეროდიაკონმან პორფირიმ სრულ-ეყავ მორჩილებითა სულიერისა მამისა ჩემისა გავრიილისათა, და ვინათგან ამას წიგნსა ბოლოს ოთხი მუხლი აკლს, რომელი ჩუშნთა ენათა ზედა არასადა იპოვა, ესე კუალად მაქსიმეს თქმულივე ასი მუხლი წრფელსიტყუაობაჲ წმიდათა წერილთა შორის იპოვა მამამან გავრიილ, და აქავე დამაწერინა სრულებისათჳს ამ წიგნისა. და მხილველთა მიერ ლოცვასა ვითხოვთ... მშრომელნი ამისნი გაბრიელ და პორფირი“. 126r-v.

6 S-1350-ის კიდებზე (ხანაც ტექსტში, სიტყვების თავზე) ხშირად გვხვ-

A-435 (XVIII ს.), მცირე ფორმატის წიგნი, მხედრულით ნაწერი,¹ მსგავსივე შედგენილობისა: (1) ეპისტოლე მამა ელპიდისადმი (უსათაუროდ) 1r-2v. (2) სიყუარულისათჳს, ასეული პირველი (უსათაუროდ)² 3r-22v. ასეული მეორე 23r-49v. ასეული მესამე 49v-72v. ასეული მეოთხე 73r-92r. (3) თავნი ღმრთისმეტყუელებისათჳს (უსათაუროდ) 92v-122r. (4) მეცნიერებითა თავნი (უსათაუროდ) 123r-161v.³ (5) სხუანი თავნი ათხუთმეტნი (უსათაურო, ბოლონაკლული).⁴ 162r-167r.

S-327 (XVIII ს.). ესეც მცირე ფორმატის წიგნია, მხედრულით ნაწერი, მომცრო ზომის ასოებით.⁵ წიგნის ფურცლები არაა აღრიცხული, არამედ მხოლოდ გვერდები. დასათაურებულია ასე: „თქმული წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებელისა, სწავლანი სულიერნი საღმრთო მეცნიერებითნი“. ამ ზოგად სათაურს უშუალოდ მოსდევს ეპისტოლე ელპიდისადმი: „აჰა ესერა მოღუაწებითისა ცხორებისათჳს...“ (გვ. 1-3), მე-4 გვერდი დაუწერელია. მომდევნო გვერდები (5-184) უკავია ოთხასეულს „სიყუარულისათვის“, მაგრამ დასათაურების გარეშეა ოთხივე ასეული (5-41, 41-93, 93-144, 144-184). პირველი ასეულის სათაურის როლს ასრულებს პირველი მუხლი, რომელიც სინგურით დაუწერიათ. აღრიცხული არაა თავები. კიდევებზე მიწერილია ბიბლიური ციტირებანი. „ოთხასეულს“ კვლავ უსათაუროდ ერთვის ორასეული; ჯერ „ღმრთისმეტყუელე-

დება მთავრული ასოები (C, P, L, O და A. შ.) ტექსტში მოყვანილი თეზისების ან ცნებების აღსარიცხავად. ამ რიცხვებს წინამდებარე გამოცემაში ვათავსებთ ტექსტშივე, მრგვალ ფრჩხილებში.

1 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი II, 105-107.

2 სათაურად გაუტანიათ პირველი თავის დასაწყისი სიტყვები: „სიყუარული არს გულსმოღვინებაჲ სულისა კე...“. მომდევნო ასეულებიც უსათაუროა.

3 ბოლოში მიწერილია: „ქუშლ-მსიტყუმ, მეუფეო, ამინ“.

4 ბოლონაკლულობის მიზეზი ნაკლული დედანი ყოფილა. გადამწერის ცნობით, „ბოლოსი ოთხი მუხლი აკლია“ 167r. ჩანს, მწერალს დედნად იგივე (ან მსგავსი დეფექტის მქონე) ხელნაწერი ჰქონია, რაც A-1206-ისა და S-1350-ის და S-327-ის მწერალთ.

5 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა S, ტომი I, 385-386.

ბისათუს და კორციელად განგებულებისათვის ძისა ღმრთისა“ (გვ. 185-246), შემდეგ კი მეორე ასეული: „მეცნიერებითა თავნი“ (გვ. 247-321).¹ კრებულს ასრულებს „სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“, უსათაუროდ (გვ. 322-331).² წიგნის ორთოგრაფია ძალზე შერყვნილია, შეცდომებითაა სავსე. ამიტომაც კრიტიკული ტექსტის დადგენისათვის გამოუსადეგარია. იგივე ითქმის A-435 ხელნაწერზეც.

აქ ჩამოთვლილ ხელნაწერებს ქვემოთ შემდეგი პირობითი აღნიშვნებით მოვიხსენიებთ:

- A – A-39 (XIII ს.)
- B – A-234 (XVIII ს.)
- C – A-711 (1785 წ.)
- D – A-1206 (XVIII ს.)
- E – S-1350 (1794 წ.)
- F – A-435 (XVIII ს.)
- G – S-327 (XVIII ს.)

XVIII საუკუნის ხელნაწერებს, როგორც უკვე ვთქვით, მცირე როლი ეკუთვნით კრიტიკული ტექსტის დადგენაში. შინაარსობრივადაც და ორთოგრაფიულადაც მათ დიდად სჯობს A-39, მაგრამ ტექსტის რამდენიმე ადგილას მასშიც აღმოჩნდა სხვადასხვა სახის შეცდომა, რომელთა გასწორება სხვა ხელნაწერებითაა შესაძლებელი. ასეთებია, მაგალითად:

A	სხვა ხელნაწერები
უმეტნოსა (ეპისტოლე)	უმეტნოსა (ἀπειρῶτος)
სუნიდისა (I,68)	სუნიდისისასა
ამისი (I,70)	იმისი
სიყუარულითა (I,81)	სიყუარულითითა
ბრძნობა (I,89)	გრძნობა (ἐπισθεμνέσθαι)
ამის მიერ (I,95)	და მის მიერ
ბუნებითცა (I,99)	ბუნებითთაცა
გიჟუარნ (II,10)	გიჟუარან

1 ბოლოში, A-435-ის მსგავსად, მიწერილია: „ქუმლ-მსიტყუმ, მეუფეო, ამინ“, რაც მათს საერთო წარმოშობაზე მიგვითითებს.

2 მინაწერით: „ბოლოს ოთხი მუხლი აკლია“.

აღორძინდენ (II,11)	აღორძნდენ
ვიქმნეთ (II,13)	ვიქმნეთ
თა (II,13)	უფალსა
შემრაცხელი (II,17)	შემრაცხველი
თა (II,19)	თანა
თჳსა (II,26)	თჳსისა
გულისსიტყუთა (II,31)	გულისსიტყუთა
მოძნიჭებელისა (II,38)	მოძნიჭებელისა
ვითარებათა (II,39)	ენებათა // ენებათაგან (παθόν)
მათ (II,56)	მას
ბუნებისაგან (II,84)	ენებისაგან (ἐκ πάθους)
უცომოთა (II,86)	უცომოთა
შორის (II,87)	შინა
იავარ-ყოფამ (II,89)	იავარის-ყოფამ
გულისსიტყუთა (II,92)	გულისსიტყუთა
ჰბაძავ (III,15)	ჰბრძავ (πολεμεις)
სიმწართა მისსა მიმართ (იქვე)	მისსა მიმართ სიმწართა
ესეოდენ (III,19)	ესოდენ
განმხრწნელ (III,32)	განსახრწნელ
მიმართ (III,48)	მიერ
სხუაებრ (III,41)	სხუებრ
დედაკაცისა თანა (III,53)	დედაკაცისათა
ყოვლად (III,74)	შემდგომად (μετά)
შედგომილთა (III,84)	შედგომილთა
წარწყმდა (III,85)	წარწყმდების
დაუმალოს (III,91)	დაუმალო
მიმართ (IV,34)	მიერ
კაცსა (IV,35)	კაცთა (τοῖς ἀνθρώποις)
უზუაობისა (IV,56)	უზაობისა (ἀκρασία)

სხვა ხელნაწერები წარმოშობით მეტ-ნაკლებად უახლოვდებიან ერთმანეთს, რაც მათში დაფიქსირებული საერთო ვარიანტებით ვლინდება, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში უფრო ახლო ნათესაობაც იჩენს თავს. ასეთია, სახელდობრ, BEF სამეული, რომელთაც მრავალი ისეთი საერთო ვარიანტი აქვთ, რომლებიც არც ერთ სხვა ხელნაწერში არ გვხვდება. აშკარაა, მათ საერთო დედანი ჰქონიათ. იმ დედნისგან BEF სამეულში გადმოსულ ვარიანტთა ერთი ჯგუფი ააშკარავებს, რომ მას თავის მხრივ ის-

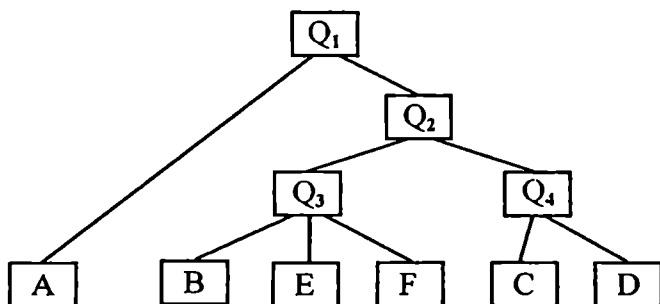
ეთი დედანი ჰქონია, რომელშიც თავების დასაწყისი სინგური ასოები გამოტოვებული ყოფილა: მწერალს მხოლოდ ძირითადი ტექსტი დაუწერია შავი მელნით, სინგური თავკიდური ასოების დაწერას კი, ჩანს, მუშაობის დასრულებისას გეგმავდა, ეს კი რაღაც მიზეზის (მოუცლელობის ან სინგურის უქონლობის) გამო ვეღარ მოუხერხებია და ტექსტი თავკიდური ასოების გარეშე დარჩენილა,¹ რაც მის წაკითხვას გააძნელებდა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც თავკიდური სიტყვა დაქარაგმებული იყო. ამგვარი დედნიდან BEF სამეულის დედნის დამამზადებელ მწერალს უცდია სინგურის უქონლობის გამო დაკოჭლებული ქარაგმული ჩანაწერების გაშიფრვა, მაგრამ ყოველთვის წარმატებით ვერ გაუშიფრავს, და თავების დასაწყისი სიტყვების მცდარი დაწერილობანი მისი ნამუშევრიდან BEF ხელნაწერებშიც გადასულა. ასეთი შემთხვევები არცთუ იშვიათია:

ასეული, თავი	მართებული წაკითხვა	BEF ვარიანტი
I, 52	ჟამსა შინა	სამსა შინა
I, 60	პირი დაუყავ	ძირი დაუყავ
I, 74, 99, 100	ხოლო (ხ~)	—
II, 6	წ(მიდ)ისა	ღ(მრთ)ისა
II, 16	ენებაჲ	გონებაჲ
II, 30	სრულმან	სულმან
II, 31	პ~ღ	—
II, 46	ცნობის ([.]~ნის)	გონების
II, 49	არათუ	უკეთუ
II, 50	არათუ	უკეთუ
II, 71	ანუ	—
II, 81	ხუთთა (ე-თა) ამათ	სამთა (გ-თა) ამათ
III, 16	არა	— (ა)
III, 20 ^{II}	ხოლო (ხ~)	—
III, 20 ^{III}	ხოლო (ხ~)	და
III, 49	და	რამეთუ

1 ერთი ასეთი (თავკიდურ-ასოებ-ნაკლული) ხელნაწერია წმ. მაქსიმეს თხზულებათა შემცველი ზემოხსენებული კრებული A-1206 (D). უსინგურო დედნიდან უნდა იყოს გადაწერილი S-327 წიგნიც, რომლის დედანს თავკიდური ასოების გარდა ასეულთა სათაურებიც ჰკლებია.

III, 93	წმიდანი (წნი)	ყ(ოველ)ნი (ყნი)
III, 94	წმიდასა (წა-სა)	რომელსამე
IV, 36	წმიდათა (წთა)	ყ ლთა CE, პ ლთა B.
IV, 54	ნუ ჰგონებ	ვგონებ
IV, 56	ყოველი (ყლი)	პირველი (პლი)
IV, 61	შეუთქს	აქუ(მ)ს BE, თქვეს D

BEF სამეულთან საკმაოდ ახლოსაა CD წყვილიც, და ხშირად ყველა მათგანი A ხელნაწერისაგან განსხვავებულ ერთნაირ იკითხვისს იძლევა. ხოლო როდესაც CD წყვილი BEF სამეულისაგან და A-საგანაც განსხვავებულ ვარიანტებს გვიჩვენებს, ხშირად მათი ვარიანტები ერთმანეთს ემთხვევა. მაშასადამე, ხსენებულ ხელნაწერთა ურთიერთმიმართება ასეთი სქემით შეგვიძლია გამოვსახოთ:

თავდაპირველი წყარო ჩვენთვის ცნობილი ყველა ხელნაწერისა აქ აღვნიშნეთ Q₁-ით (იგი, როგორც ირკვევა, საკმაოდ დაცილებული ყოფილა მთარგმნელისეული ნუსხისაგან). მისგან უშუალოდ ან რამდენიმე შუალედური წყაროს გავლით უნდა წარმოშობილიყო A და Q₂ ხელნაწერები. Q₂-ით, როგორც წყაროთი, უსარგებლიათ Q₃-ისა და Q₄-ის მწერალთ (შესაძლოა, აქაც შუალედური წყაროების გავლით). ხოლო Q₃ და Q₄-დან CD და BEF ხელნაწერთა ჯგუფები წარმოშობილა. ჩვენამდე მოღწეულ ხელნაწერთა სამ ჯგუფად (A, CD, BEF) განხილვის საფუძველია მათ ტექსტებს შორის არსებული ვარიანტული სხვაობები, ზოგიერთი სხვაობა კი რედაქციული დამუშავების

შედეგი უნდა იყოს: Q₂-Q₃-Q₄ წყაროთაგან ზოგიერთი — მათ დამამზადებელ მწიგნობართა ხელში წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ ქართული თარგმანის მცირედ განსხვავებულ რედაქციებად ჩამოყალიბებულა. რედაქციულ სხვაობად შეიძლება მიგვეჩნია ზოგიერთი სიტყვის გადანაცვლებაც კი (ასეთი შემთხვევები მრავალია), მაგრამ თუნდაც ყველა ამგვარი გადანაცვლება მექანიკურ შეცდომად მივიჩნიოთ, რედაქციული დამუშავების ფაქტს მაინც ვერ გავექცევით, რადგანაც ხელნაწერებში თავს იჩენს ბიბლიური ფრაზის სხვადასხვაგვარი ციტირება.

მთარგმნელს ზოგიერთი ბიბლიური ფრაზა დედანთან ფორმობრივად დაუახლებია (დედანთან ადეკვატურობის დაცვის მიზნით, რასაც მას გელათური სკოლის პრინციპები ავალდებულებდა) და ტრადიციულისაგან განსხვავებულ ვარიანტებს იძლევა.¹ ერთ-ერთი ასეთი ახლებური ადგილია პირველი ასეულის 82-ე თავში: „შიში უფლისაჲ წმიდა არს და მდგმო უკუნითი-უკუნისამდე“ (ფს. 18,10). „მდგმო“ (διδάμνος) სიახლე იყო ტრადიციულ თარგმანთან შედარებით. B-ს მწერალს აღუდგენია ძველი ვარიანტი: „ჰგიეს“.

რომ. 9,3-ის ციტირება (პირველი ასეულის 74-ე თავში) მთარგმნელს ახალი ვარიანტით მოუცია: „ვილოცევდ შეჩუენებულ ყოფად თჳთ მე (ἀντὸς ἐγώ) ქრისტესგან ძმათა ჩემთა-

1 ბიბლიური ფრაზების ახლებური თარგმანის მაგალითებია:

ტ. „და ილოცევდით განმცდელთა და მღევართა თქუენთათჳს“ (მათე 5,44, პირველი ასეულის 61-ე თავში), προσεχέσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς (შდრ. ტრადიც. თარგმანი: „და ულოცევდით მათ, რომელნი გმძლავრობდენ თქუენ და გღვენიდენ თქუენ“).

9. „რომელმან გცეს ყურიმაღსა შენსა მარჯუენესა, მიუქციე მას სხუაჲცა“ (1,62. მათე 5,39) στερῶσι αὐτὰ καὶ τὴν ἄλλην (შდრ. ტრადიც. „რომელმან გცეს ყურიმაღსა შენსა მარჯუენესა, მიუჰყარ მას ერთკერძოჲცა“).

7. „სიყუარული სულგრძელებს და ტკბილობს“ (I კორ. 13,4, IV ასეულის მე-18 თავში), ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται (შდრ. ტრადიც. თარგმანი: „სიყუარული სულგრძელ არს და ტკბილ“).

სხვა მაგალითებს ქვემოთ საგანგებოდ შევხებით.

თვს“ (ტრადიციულ თარგმანში „თუთ მე“-ს ნაცვლად წერია „თავსა ჩემსა“). ახლებური ვარიანტი მხოლოდ ACD ხელნაწერებში გვხვდება, რომლებშიც იგი Q₁-Q₂-Q₄ წყაროებიდან მოხვედრილა. Q₃ წყაროს მწერალს კი ტრადიციული თარგმანის ვარიანტი აღუდგენია („რამეთუ ვილოცევედ მე შეჩუენებულ-ყოფად თავსა ჩემსა ქრისტესგან ძმათა ჩემთათვს“), და მისგან ეს რედაქციული გადაშუშავება BEF ხელნაწერებში მოხვედრილა.

ფს. 31,7 ახლებური თარგმანითაა ციტირებული მეორე ასეულის მე-18 თავში: „მიქსენ მე მომცველთა (var. გარე-მომცველთა) ჩემთაგან“ (ἀντίκριψαί με ἀπὸ τῶν κυκλῶσαντων με). C-ს მწერალს აღუდგენია ტრადიციული ვარიანტი: „მიქსენ მე მათგან, რომელთა გარე-მოუცავ მე“.

ერთი ლექსიკური სიახლე შეუტანია მთარგმნელს ლუკა 21, 19-ის ციტირებაში (მეორე ასეულის 91-ე თავში): „მოთმინებითა თქუენითა მოიგნეთ სულნი თქუენნი“ (Ἐν τῇ ὑπομένῃ τῶν κτησασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν). κτῶσμαι ზმნას იგი სხვაგანაც „მოგებად“ თარგმნის (I,46; I,67; I,72; II,11; II,88; II,89 და სხვ.). BCEF-ის საერთო წყაროს მწერალს კი აღუდგენია ტრადიციული ვარიანტი: „მოთმინებითა თქუენითა მოიპოვნეთ სულნი თქუენნი“.

მაშასადამე, ზოგიერთ მწერალს ბიბლიური ციტატების ტრადიციული ვარიანტების აღდგენით რედაქციული ცვლილებები შეუტანია ტექსტში. მაგრამ რევიზია მთარგმნელის მიერ ახლებურად თარგმნილ ყველა ბიბლიურ ციტატას არ შეჰხვებია. საფიქრებელია, რომ გამაშუშებმა მხოლოდ ის ბიბლიური ფრაზები შეასწორეს, რომლებიც ტრადიციული თარგმანიდან ზეპირად იცოდნენ, ხოლო მათს დედნებში ეს ადგილები გარკვევით არ იკითხებოდა.

რედაქციული დამუშავება ზოგჯერ თვითმიზანი არც იყო, მაგრამ დედნის ნაკლულობის შემთხვევაში მწერალი იძულებული გამხდარა, საკუთარი მოსაზრებით შეეცნო ნაკლული ადგილი, ამას კი შინაარსის ცვლილება მოჰყოლია. ასეთი ადგილი გვხ-

ვდება, მაგალითად, მეორე ასეულის 81-ე თავში: „ხუთთა ამათ მიერ მოიკუეების სული ცოდვათაგან: (ა) ანუ შიშითა კაცთაგანთა, (ბ) ანუ შიშითა სასჯელისაგანთა, (გ) ანუ ყოფადისათჳს სასყიდლისა კუალადგებისა, (დ) ანუ სიყუარულისათჳს ღმრთისა, (ე) ანუ დასასრულისად მცემელობითა სუნიდისისაგანთა“.

ცოდვათაგან სულის მოკვეთის საშუალებანი ანბანის ასოებით აღრიცხულია მხოლოდ BE ხელნაწერებში, და ხუთის ნაცვლად აღრიცხულია სამად. ეს აღრიცხვა, აშკარად, მათი საერთო დედნიდან მომდინარეობს. როგორც უკვე ვთქვით, ამ ხელნაწერებს ჰქონიათ საერთო დედანი, რომელშიც თავკიდური სინგური ასოები გამოტოვებული ყოფილა, და მასში, ისევე, როგორც სხვა თავებში, 81-ე (პა) თავის პირველი სიტყვაც (I-თა, ანუ „ხუთთა“) ნაკლულად წერებულა ([I]-თა). გადამწერი მიხვედრილა, რომ აქ რიცხვის აღმნიშვნელი ასო აკლდა, და მის აღსადგენად დაუთვლია ტექსტში დასახელებული საშუალებანი ცოდვათაგან სულის მოკვეთისა. ამ საშუალებათა დათვლა ძნელი არ იყო, რადგან თითოეული მათგანის დასახელება „ანუ“-თი იწყებოდა, მაგრამ რადგანაც ორ შემთხვევაში (II და V) „ანუ“-ს „და“ კავშირი ენაცვლებოდა (უფრო კი სავარაუდოა, რომ „ანუ“ ბუნდოვნად ეწერა დედანში და მწერალმა თავისი მოსაზრებით „და“ კავშირად აღადგინა ორივეგან),¹ ისინი წინა ფრაზების გაგრძელებად მიუჩნევია გადამწერს, და ხუთად აღსარიცხავი ფრაზები სამზე დაუყვანია.² მაშასადამე, ამ გამოკვლევის შედეგად თავკიდური ქარაგმული „[I]თა“ სიტყვა მწერალს ასე აღუდგენია: „Iთა (ანუ „სამთა“): „სამთა ამათგან მოიკუეების სული ცოდვათაგან: „(ა) ანუ შიშითა კაცთაგანთა და შიშითა სასჯელისაგანთა, (ბ) ანუ ყოფადისათჳს სასჯელისა კუალადგებისა, (გ) ანუ სიყუარულისათჳს ღმრთისა და ანუ დასასრულისად მცემელობითა სუნიდისისაგანთა“.

1 დედანი რომ ძნელად იკითხებოდა, ამას მოწმობს „ამათ მიერ“-ის „ამათგან“-ად, და „სასყიდლის“ „სასჯელად“ ამოკითხვა. 2 „კაცთა შიში“ და „სასჯელის შიში“ პირველ პუნქტში გაუერთიანებია, „სიყუარული ღმრთისაგან“ და „დასასრულისად მცემელობა სუნიდისისაგან“ — მესამე პუნქტში.

ხელნაწერთა საერთო წყაროს (Q₁-ის) თავისებურებისათვის

ჩვენამდე მოღწეული ხელნაწერები წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულისა“ ტექსტობრივად საკმაოდ შერყვნილია. როგორც ვარიანტთა სიმრავლე, ისე ბერძნულ დედანთან ტექსტის შედარება ააშკარავებს, რომ თავდაპირველი (მთარგმნელისეული) ნუსხისაგან საკმაოდ დაცილებული ყოფილა თვით ყველა არსებული ხელნაწერის საერთო პირველწყაროც (Q₁). ამას მოწმობს ყველა მათგანში შემჩნეულ ერთნაირ შეცდომათა (ტექსტობრივი დეფექტების, ცალკეული სიტყვების მცდარი ვარიანტების) სიმრავლე. ისინი, უდავოდ, საერთო პირველწყაროსაგან მომდინარეობს:

1. ერთი ასეთი შეცდომა, მაგალითად, პირველი ასეულის 50-ე თავში ზედმეტად ჩასმული სიტყვა „გონებაჲ“:

„...რაჟამს თანამზახვალ გონებაჲ ექმნეს ბოროტთა ანუ ბილწთა გულისსიტყუათა“.¹ ეს ზედმეტი „გონებაჲ“ წინა ფრაზიდან² მექანიკურად გაუმეორებია Q₁-ის მწერალს, და ეს შეცდომა მისგან ყველა მომდევნო გადანაწერში მოხვედრილა. წინამდებარე გამოცემაში ზედმეტი სიტყვა, რასაკვირველია, სქოლიოში ჩავიტანეთ.

2. პირველი ასეულის 72-ე თავის ბოლო ორი სიტყვა (‘ცხორებასა’ და ‘სიკუდილსა’) ყველა ხელნაწერში გადანაცვლებულია: „რომელსა არა უგულუბელს-ეყოს ღიღებაჲ და უპატიოებაჲ, სიმდიდრე და სიგლახაკე, გემოვნებაჲ და მწუხარებაჲ, არღა მოუგეის მას სრული სიყუარული, რამეთუ სრული სიყუარული არა ხოლო ამათ შეურაცხ-ჰყოფს, არამედ თუთ ამისცა წუთჟამისა სიკუდილსა და ცხორებასა“. სიტყვათა გადანაცვლება ზოგჯერ არავითარ აზრობრივ დარღვევას არ იწვევს, აქ კი ყოვლად შეუწყნარებელია, რადგან წუთ-ჟამისა (ანუ დროე-

1 შდრ.: ὁ πνεῦμα ποιητοῦς ἢ ἰσχυροῦς σὺν ὁμιλῶν γένηται. 2 „მაშინ განვარდების ღმრთისა მიმართისა კადნიერებისაგან გონებაჲ“.

ბითი, მსწრაფლწარმავალი) არის არა „სიკუდილი“, არამედ „ცხორება“. ამიტომ ‘წუთ-ჟამისა’-ს ჯერ ‘ცხორება’ უნდა მოსდევდეს, მის საზღვრულად, შემდეგ კი შეიძლება დაერთოს ‘სიკუდილი’, ანუ ისე, როგორც ბერძნულშია (τῆς προσκαι-
ρου ζῆς καὶ τοῦ θανάτου). რადგან ამ სიტყვათა მცდარი გადანაცვლება ყველა ქართულ ხელნაწერში გვხვდება, ეს შეც-
დომაც მათს საერთო წყაროს – Q₁-ს უნდა მიეწეროს.

3. პირველი ასეულის 73-ე თავში, რომ. 8,35-ის ციტირება-
ში ყველა ხელნაწერს აკლია ერთი სიტყვა: „ანუ დევნამან“ (ἢ
διωγμὸς). ეს დანაკლისიც, რა თქმა უნდა, Q₁ საერთო წყარო-
დან უნდა მომდინარეობდეს.

4. პირველი ასეულის 33-ე თავში წერია „ღმრთოთა მად-
ლითა“. ბერძნულში მისი შესატყვისია „საღმრთოთა ნათლი-
თა“ (ἐν τῷ θείῳ φάτι). სავარაუდოდ, ასე უნდა ყოფი-
ლიყო მთარგმნელისეულ ნუსხაშიც, ხოლო „ნათლითა“-ს „მად-
ლითა“-დ გარდაქმნა შეიძლებოდა კარნახით წერის პროცესში,
ამ სიტყვების ჟღერადობითი სიახლოვის გამო.

5. ქართულ ხელნაწერებში ერთნაირად იკითხება პირველი
ასეულის 57-ე თავის ერთი ფრაზა: „სჯულ არს სიყუარული
ქრისტესი“. უნდა ყოფილიყო: „სჯულ ქრისტესი არს სიყუარუ-
ლი“ (ὁ δὲ νόμος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ ἀγάπη). აშკარაა,
რომ სიტყვათა გადანაცვლება საერთო Q₁ პირველწყაროდან მო-
მდინარეობს.

6. პირველი ასეულის 81-ე თავში ἀπειλή-ის (‘საფრთხე’,
‘საშიშროება’) შესატყვისად წერია ‘შიში’, რაც ლოგიკურ გაუ-
მართაობას ქმნის (შიში შიშისავე შმობლადაა გამოცხადებუ-
ლი): „ორსახე არს შიში ღმრთისა: ერთი იგი – შიშსა
ტანჯვათასა შმობელი ჩუენდა“. ამის ნაცვლად ბერძნულშია:
„ტანჯვის საფრთხისაგან შობილი ჩვენში“ (ἐκ τῶν
ἀπειλῶν τῆς κολλάσεως ἡμῖν ἐντικτόμενος). ვფიქრობთ,
მთარგმნელისეულ ნუსხაში ‘საფრთხის’ რომელიმე შესატყვისი
უნდა წერებულისეულ (მაგალითად, ‘მოსალოდებელი’). Q₁-ში მას

შენაცვლება 'შიში' (წინა ფრაზაში ნახსენები ამავე სიტყვის გავლენით), იქიდან კი მომდევნო ხელნაწერებში გადასულა.

7. I,90-ში ყველა ხელნაწერი იძლევა ერთნაირ ჩვენებას: „ეგრეთვე წმიდასა გონებასა უხილავთა ცნობად თავისა მიმართ თვისისა მიიზიდავს“. უნდა იყოს „უხილავთა ცნობად“ (ἡ γυνὴ τὴν διόρατα) და არა „ცნობად“. ეს შეცდომა, ცხადია, საერთო Q₁ წყაროდან მომდინარეობს. მის დედანში, როგორც ჩანს, 'ე' და 'დ' ასოები მსგავსად ეწერა,¹ და Q₁-ს მწერალმა ეს აღგილი არასწორად ამოიკითხა.

8. I,94-ში საუბარია სულიერი ამაღლების საფეხურებზე: (1) მცნებათა აღსრულებით კაცის გონება თავისუფლდება ვნებებისაგან (და, შესაბამისად, ცოდვებისაგან). (2) ხილულ არსებათა სულიერი ხედვით – ცოდვილ საქმეთა შესახებ ვნებული გააზრებისაგან („მოგონებისაგან“), (3) უხილავთა შემეცნებით – ხილულ არსებათა სულიერი ხედვისაგან, (4) ზოლო წმ. სამების შემეცნებით – უხილავთა შემეცნებისაგანაცო.² მეორე პუნქტში ნახსენები „ვნებული მოგონების“ ნაცვლად ყველა ქართულ ხელნაწერში „უვნებელი მოგონება“ წერია. მაშასადამე, ეს შეცდომაც Q₁-საგან მომდინარეობს.

9. I,97-ში „მოგონების“ (νόημα) ნაცვლად ყველა ქართულ ხელნაწერში წერია „ხედვა“, რაც ამავე თავში და სხვაგანაც Θεωρία-ს შესატყვისია და არა νόημα-სი. რადგანაც წინამდებარე ტექსტში νόημα ძირითადად 'მოგონებად' ('გააზრებად') ითარგმნება, ამიტომაც კრიტიკულ ტექსტში 'ხედვა' შევცვალე 'მოგონებით'.

1 ანალოგიური მსგავსება 'ე' და 'დ' ასოების დაწერილობისა გვხვდება ზოგიერთ ძველ ხელნაწერში, მაგალითად, H 622-ში.

2 „მოქმედებითა მცნებათაჲთა გონებაჲ ვნებათაგან გამოიძრუეების, ზოლო სულიერითა ხედვითა ხილულთაჲთა – ვნებულად მოგონებისაგანცა საქმეთაჲსა, ზოლო უხილავთა მეცნიერებითა – ხილულთაჲცა ხედვისაგან, და კუალად ამათაგანცა – მეცნიერებითა წმიდისა სამებისაჲთა“.

სავარაუდოდ, მთარგმნელისეულ ვარიანტში სწორი შესატყვისი უნდა ყოფილიყო, ჩვენთვის ცნობილ ხელნაწერთა ეს საერთო შეცდომაც Q₁-ისაგან მომდინარედ უნდა მივიჩნიოთ.

10. II,76-ში **πῆρας**-ის შესატყვისად წერია „უვნებელობა“, რაც, ვფიქრობთ, მთარგმნელისეული „ვნებულების“ მცდარი გადმოტანაა ტექსტის გადაწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპზე, რომლისაგანაც იგი მომდევნო თაობის ხელნაწერებში გადასულა.

ამ თავში **πῆρας** ნახსენებია ბინარულ ოპოზიციაში: **ἀσθενείας καὶ πῆρας**, ესე იგი გრძნობა და შეგრძნების უქონლობა. **πῆρας** განიმარტება ფიზიკურ ნაკლად, სხეულის რომელიმე ნაწილის (კერძოდ, გრძნობის ორგანოების) ნასახიჩრებად. ასეთია, მაგალითად, თვალის ნაკლებობა, რაც სიბრმავეს იწვევს. კონტექსტის შესაბამისად **πῆρας** ძველ ქართულ თარგმანებში სწორედ „სიბრმედ“ და „თუალთა სიბნელედაა“ გადმოთარგმნილი, ასევე ზოგადადაც – „ვნებულებად“, ¹ რაც სხეულის რომელიმე ნაწილის დაზიანებას გულისხმობს. წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ მთარგმნელსაც „ვნებულება“ დაუწერია **πῆρας**-ის შესატყვისად, ან, შესაძლოა, „საგრძნობელთა“ (= გრძნობის ორგანოთა) ვნებულება“, რითაც უფრო ცხადი გახდებოდა მისი დაპირისპირება „გრძნობასთან“ (ზემოხსენებულ ბინარულ ოპოზიციაში). გადამწერის შეცდომით „ვნებულება“ „უვნებელობად“ გარდაქმნილა. ამიტომაც წინამდებარე გამოცემაში აღვადგინეთ მთარგმნელისეული „ვნებულება“ და მეტი სიზუსტისათვის დავეურთეთ „საგრძნობელთა“-ც.

11. II,91 თავი იწყება ასე: „საღმრთოჲსა წინაგანგებისა მიერ ღმრთისმსახურებისათჳს გამოცდილნი სამთა ამათ განსაცდელთა მიერ გამოიცადებიან“. ჩნდება კითხვა: თუ გამოცდილნი არიან, რატომღა „გამოიცადებიან“? საქმე ისაა, რომ „გამოცდილნი“-ს ნაცვლად ბერძნულშია: **ἐγγυσμα-ζόμενοι** ('სწავლულნი', 'წურთილნი'). რომელ ეტაპზე გარდაიქმნა ეს სიტყვა „გამოცდილად“ (თარგმნის პროცესში თუ

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი IV, 333.

გვიანდელი გადამწერის შეცდომის შედეგად), ვერ ვიტყვით. შესაძლოა, ამ ცვლილებაში გარკვეული როლი შეასრულა წინადადების ბოლო სიტყვამ — „გამოიცადებიან“ (δοκιμάζονται). ასეა თუ ისე, შეცდომა აშკარაა. შეცდომა ან ბერძნულ დედანშივე იყო (ქვემოთ ვნახავთ, რომ ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედანი საკმაოდ შერყვნილი ყოფილა მცდარი ვარიანტებით) ან ქართული თარგმანის გადამწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპზე გარდაქმნილა 'წურთილი' 'გამოცდილად'.

12. მეორე ასეულის მე-16 თავი ეხება ვნების განმარტებას და მისი სახეების განხილვას. ავტორის განმარტებით, „ვნებაჲ არს მოძრაობაჲ სულისაჲ გარეგან ბუნებისა“ (Πάθος ἐστὶ κίνησις ψυχῆς παρὰ φύσιν). ესე იგი ვნება კაცობრივი სულის მოქმედებაა, ანუ მისი აღძვრა რაიმე მიმართულებით (ან სიყვარულის, ან სიძულვილის მიმართ), მაგრამ ეს აღძვრა ჰარმონიაში არაა კაცობრივ ბუნებასთან, პირიქით, „ბუნების გარეგანია“ (ანუ არაბუნებრივი, მიუღებელი, მანებელი). ამ ზოგადი განმარტების შემდეგ ავტორი ცალ-ცალკე განიხილავს სულის არაბუნებრივ აღძვრას ჯერ სიყვარულის, შემდეგ სიძულვილის მიმართ. თუკი კაცი სიყვარულსა და სიძულვილს თავისი ბუნების შესაბამისად წარმართავს, ერთი მათგანიც მოსაწონი იქნება და მეორეც (კერძოდ, სიყვარული ღმრთისა და მოყვასის მიმართ, ზოლო სიძულვილი ცოდვისა და უშჯულოების მიმართ). ვნებული (ანუ ბუნების გარეგანი) სიყვარული და სიძულვილი კი სხვაგვარია: პირველ მათგანს „პირუტყულ სიყვარულად“ მოიხსენიებს ავტორი, მეორეს — „უმსჯავრო (ანუ განუსჯელ, უგუნურ) სიძულილად“ (ἢ ἔστι φιλονεικίαν ἀλογοῦν ἢ ἐπὶ μίσος ἀκριτον) რაიმე გრძნობადის (ანუ ხორციელი არსების) მიმართ.

მას შემდეგ, რაც ვნებული სიყვარულისა და სიძულვილის თავისებურებანი წარმოაჩინა (პირველი მათგანი „პირუტყულად“ შეაფასა, მეორე — „უმსჯავროდ“), ავტორი განმარტავს, თუ ვის ან რის მიმართ შეიძლება იყოს თითოეული მათგანი: (1) პირუტყული სიყვარული ზოგს საჭმელის მიმართ აქვს, ზოგს დედა-

კაცის, სხვებს — სახმარი ნივთების, წარმავალი დიდების ან სხვა რაიმე ხორციელი („გრძნობადი“) საგნის მიმართ. (2) უმსჯავრო (უგუნური) სიბუღვილიც თითოეული ზემოთჩამოთვლილი საგნის მიმართ შეიძლება ჰქონდეს კაცს: ზოგი რომელიღაც საჭმელს მოიძულებს, ზოგი — დედაკაცს, სხვანი — სხვა რომელიმე საგანს, და ამ სიბუღვილის გამო იმ კაცთაც მოიძულებენ, რომელთაც ისინი უყვარს.

ჩვენამდე მოღწეულ ყველა ხელნაწერში იქ, სადაც „პირუტყულ სიყვარულზე“ საუბარი, სიტყვა „პირუტყული“ გადანაცვლებულია და „სიყვარულის“ ნაცვლად „საჭმელს“ მიემართება: „სიყვარულსა ზედა, ანუ პირუტყულთა საჭმელთასა...“ ბერძნულში, რა თქმა უნდა, პირიქითაა: „პირუტყული“ მიემართება „სიყვარულს“: *ἐπὶ μὲν φιλίαν ἀλγοῖον ἢ βρωμᾶταν ἢ γυσαικὸς ἢ χριμᾶταν...* ამიტომ კრიტიკულ ტექსტში ჩვენც შესაბამისად გადავანაცვლეთ სიტყვა „პირუტყული“: „პირუტყულსა სიყვარულსა ზედა: ანუ საჭმელთასა, ანუ დედაკაცისა, ანუ საკმართასა...“

სიტყვა „პირუტყული“ მარტო ერთ-ორ ხელნაწერში რომ ყოფილიყო გადანაცვლებული, ჩვეულებრივ ვარიანტულ წაკითხვად მივიჩნევდით, მაგრამ ეს გადანაცვლება ზუსტად მეორდება ჩვენამდე მოღწეულ ყველა ხელნაწერში. ვფიქრობ, ეს მთარგმნელისეული ნუსხიდან არ უნდა მომდინარეობდეს, არამედ გადაწერის რომელიღაც ეტაპზე Q1-ს მწერალს იმგვარი დედანი შეხვედრია, რომელშიც „პირუტყულსა“ გადანაცვლებული ყოფილა „საჭმელთასა“-ს წინ, და რადგან ეს სიტყვები სინტაქსურად არ ეწყობოდა ერთმანეთს, „შეუთანხმებია“ ისინი: „პირუტყულთა საჭმელთასა“. ამ ფორმით გადასულა ეს ადგილი Q1-საგან მომდინარე ყველა ხელნაწერში.

13. ყველა ხელნაწერის მიხედვით, II,27 თავი იწყება ასე: „ღმრთისმეტყუელებამ გვეულებოდის რაჲ...“ აქ, ვფიქრობთ, შეუთანხმებლობაა: როცა რაიმე გვეულება (= აპირებ, *μέλλεις*), ეს იმას ნიშნავს, რომ აპირებ რაღაც მოქმედებას და არა საგანს. მოქმედება ამ შემთხვევაში არის ღმრთისმეტყუელება

(θεολογείν, და არა საგანი, ღმრთისმეტყუელება, $\theta\epsilon\text{-}\sigma\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$). მოდალური ზმნა (ამ შემთხვევაში — „გეგულებოდის“) მოითხოვს ვითარებითი ბრუნვის ფორმას იმ სახელზმნისაგან, რომელსაც თავად მართავს. ესე იგი უნდა ყოფილიყო: „ღმრთისმეტყუელებად გეგულებოდის რაა...“¹ ეს ასეც იქნებოდა მთარგმნელისეულ ნუსხაში, მაგრამ Q₁-ის გადამწერს ისეთი დედანი შეჰხვედრია, სადაც ‘დ’ და ‘ჲ’ ასოები ურთიერთმსგავსად ეწერა (ასეთი ხელწერა ახასიათებს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, X საუკუნის H-622 კოდექსის გადამწერს) და ჯეროვნად ვერ გაუშიფრავს ხელნაწერის ეს ადგილი. მისგან კი მცდარი ფორმა მომდევნო თაობის ხელნაწერებში გადასულა.

14. ქართულში შეცვლილია ერთი სიტყვა ფრაზაში: „ხოლო უკუეთუ სხუა ძურსა იქსენებდეს შენთჳს, მიმჰაღლებელ იყავ მისსა მიმართ და მდაბალ, და კეთილად თანა-ექცეოდი, და განსთავისუფლდე ვნებისა მისგან“ (III,90). ბერძნულშია: „განათავისუფლებ მას“ ($\acute{\alpha}\pi\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\epsilon\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\nu$). „განსთავისუფლდე“ — სრულიად უადგილოა ამ კონტექსტში. აქ საუბარია ძურისქსენების ვნებაზე: როცა სხვას ექნება ასეთი ვნება, კეთილად მოექცევი, რათა ამ სიტკბოებით გაათავისუფლო იგი ამ ვნებისაგანო. საიდან გაჩნდა ქართულში არასწორი „განსთავისუფლდე“, ძნელი სათქმელია. იგი ჯერ კიდევ ტექსტის გადაწერის Q₁ ეტაპზე დაფიქსირებულა, საიდანაც გადავიდა A ხელნაწერში, Q₂-ის გადამწერმა კი, როგორც ჩანს, შენიშნა შეუსაბამობა, მაგრამ შესწორებისაგან თავი შეიკავა, და მექანიკურად გამოტოვა დამაბოლოებელი ფრაზა: „და განსთავისუფლდე ვნებისა მისგან“. ეს დანაკლისი Q₂-საგან BCDEF ხელნაწერებშია გადასული.

1 მსგავსი მაგალითები წინამდებარე ძეგლში საკმაოდაა: „თავისა თჳსისად არწმუნებს ჩემებად ($\acute{\epsilon}\pi\alpha\gamma\rho\acute{\alpha}\phi\epsilon\iota\nu$) მონაზონსა წარმართებათა თჳსთა (II,38). შთაუგდებს... გარეგან ჯეროვნისა მიდევნებად ($\sigma\upsilon\sigma\epsilon\lambda\theta\epsilon\iota\nu$) საჭმელთა (II,60). იიძულებიან შთაჭრად ($\acute{\epsilon}\mu\pi\epsilon\sigma\epsilon\iota\nu$) სამღმრთოობისა თქმასა (II,29). შემძლებელ არს ყოვლისაჲ შეწევნად ($\beta\omicron\theta\eta\mu\iota\sigma\alpha\iota$) (II,39). რომლისამე ისწრაფდეს წარმართებად ($\kappa\alpha\tau\omicron\rho\theta\mu\sigma\alpha\iota$) (II,39) და სხვ.

მსგავსი შეცდომაა III,91-შიც: „რომელსა ეშურებოდო“. უნდა იყოს: „რომელი გეშურებოდის“ (ὁ πᾶρ σὺν φθισιὺς-μενος).

15. II,33-ში ყველა ხელნაწერს აკლია სიტყვა „ჩუენსა“, ასეთ კონტექსტში: „ეშმაკნი უდებებასა შინა [ჩუენსა] ჟამის-მოშზირალობით მყის ზედა-დამესხნიან ჩუენ ფრიადითა სიმბა-ფრითა“. ვფიქრობთ, ეს დეფექტი მთარგმნელისეული ნუსხისა-გან არ უნდა მომდინარეობდეს, არამედ შუალედური Q₁ წყარო-საგან, რადგანაც „ჩუენსა“ (ἡμᾶν) ბერძნულ დედანშიც წერია და კონტექსტიც მოითხოვს.

16. III,68-ში გვხვდება გადამწერის შეცდომა, Q₁-ისაგან მო-მდინარე ყველა ხელნაწერში: „ხოლო თანაშეუტყუებელად უმ-ჯობეს ამათსა არს მეცნიერებაჲ ღმრთისაჲ და საღმრთოჲ“. უნდა იყოს „საღმრთოთაჲ“ (იგულისხმება საღმრთო საგნე-ბი). Κρείττω δὲ τοῦτω ἀσχυκρίτως ἢ τοῖν Θεοῖν γυν-σις καὶ τῶν θείων ἐστίν.

17 II,38-ში უჯეროდაა გადანაცვლებული სიტყვები: „შეწ-ვენაჲ“ და „ღმრთისა“, რის გამოც იქმნება ბუნდოვანება: „რამე-თუ ესრეთცა უმეცრებს მის მიერ (იგულისხმება: ეშმაკის მიერ) აღძრული იგი (კაცი), ვითარმედ აქაცა შეწვენაჲ ღმრთი-სა უარისყოფად არწმუნებს მას“. ვისი შეწვენა უბიძგებს („არ-წმუნებს“) კაცს ღმრთის უარყოფისაკენ? – არ ჩანს. ბერძნული დედნის მიხედვით კი აქ საუბარია არა ღმრთის, არამედ ღმრთის შეწვენის უარისყოფაზე: Ἀγνοεῖν δὲ καὶ οὕτως ὁ ἐνεργεῖς-μενος ὅτι τῆν τοῖν Θεοῖν βουλήν αὐτὸν ἀπαρνεῖσθαι. მაშასადამე, ქართულ თარგმანში უნდა ყოფილიყო: „რამეთუ ესრეთცა უმეცრებს მის მიერ აღძრული იგი, ვითარმედ აქაცა ღმრთისა შეწვენისა უარისყოფად არწმუნებს მას“. ანუ ეშმაკის მიერ აღძრულ კაცს ისიც კი ვერ გაუგია, რომ იგი (ეშმაკი) შთააგონებს მას ღმრთის შეწვენის უარყოფას, და მაცთურებით არწმუნებს, რომ ის წარმატებები, რომლებიც მას მოუპოვებია, თითქოსდა მისი საკუთარი ძალის-

ხმევის შედეგი იყოს და არა ღმრთის შეწვევისაო. როგორც ვხედავთ, ამ ორი სიტყვის („ღმრთისა“ და „შეწვევის“) გადანაცვლებით მკაფიოდ გამოჩნდა წინადადების აზრი. მთარგმნელისეულ ნუსხაში სწორედ ასეთი სიტყვათა წყობა უნდა ყოფილიყო, ხოლო ჩვენამდე მოღწეულ ყველა ხელნაწერში ხსენებული ორი სიტყვის გადანაცვლება მათი საერთო Q_1 წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს. წინამდებარე გამოცემაში სიტყვათა სწორი მიმდევრობა აღვადგინეთ.

იმავე თავში (II,38) ყველა ხელნაწერშია გამოტოვებული „ვერ შემძლებელთა“ (μη δύσπλητας). ეს დეფექტიც Q_1 წყაროს უნდა მიეწეროს. წინამდებარე გამოცემაში გამოტოვებული სიტყვა აღვადგინეთ.

18. II,46-ის ერთი ჩანართი („უმეცრებითა ღმრთისაათა“) ბერძნულში გავრცობილი სახითაა წარმოდგენილი: „უმეცარი ღმრთის ყოვლადბრძნული განზრახვისა (ან: ზრუნვისა, მზრუნველობისა)“ (τῆς τοῦ Θεοῦ δύναντος σοφιάτης πρόνοιαν). ქართული თარგმანის ეს შეკვეცილობა, შესაძლოა, მთარგმნელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედნის თავისებურებას ასახავდეს, მაგრამ უფრო ისაა სავარაუდო, რომ თავდაპირველად ქართულ თარგმანში სრულად იყო გადმოცემული ხსენებული ჩანართი, და მხოლოდ გადაწერის რომელიღაც Q_1 ეტაპზე შეიკუმშა მექანიკური შეცდომის გამო. ასე რომ, ჩანართის თავდაპირველი სახე, შესაძლოა, ასეთი ყოფილიყო: „უმეცრებითა ყოვლადბრძნისა წინა-განგებისა ღმრთისაათა“.

19. II,42 მთავრდება ფრაზით: „უეჭუელად თანა-გაც სუმაჲ აფსინთსა ღმრთისასა“. ასეა ყველა ქართულ ხელნაწერში. ბერძნულთან შედარებით აშკარა ხდება, რომ უხერხული გამოთქმა — „ღმრთის აფსინთი“ — კვლავ Q_1 შუალედურ წყაროს მცდარი იკითხვისიდან უნდა მომდინარეობდეს. ამ ხელნაწერში (ან მის უშუალო წინამორბედში) გამოტოვებული ყოფილა შესატყვისი სიტყვისა — κριμα (მსჯავრი, განჩინება): πειν εἶχες πάντως τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ δψυχοισ.

მაშასადამე, მთარგმნელის ნუსხაში ეწერებოდა: „აფსინთსა გან-
ჩინებათა ღმრთისათა“. და რადგან „განჩინების“ გამო-
ტოვების გამო „აფსინთსა“ და „ღმრთისათა“-ს შორის სინტაქ-
სური შეუთანხმებლობა შექმნილა, მომდევნო თაობის ხელნაწე-
რებში ერთგვარად „შეასწორეს“: „აფსინთსა ღმრთისასა“.

20. II, 41-ში ყველა ქართულ ხელნაწერს ბერძნულ დედან-
თან შედარებით აკლია სიტყვა: „ანუ უნებლიეთითა“ (ἢ ἄκουσ-
σιν). ამ დანაკლისს მთარგმნელს ვერ მივაწერთ, რადგანაც
ამით აშკარა ელიფსისი შეიქმნებოდა მის თარგმანში, რასაც იგი
არ დაუშვებდა. მაშასადამე, აქაც ყველა ახლანდელი ხელნაწერის
საერთო წყაროს – Q₁-ის ბრალეულობა იკვეთება. წინამდებარე
გამოცემაში დანაკლისი შევაკეთ ბერძნულის მიხედვით.

21. II ასეულის 56-ე თავში ერთგან გამოტოვებულია ‘გან’
თანდებული (ყველა ქართულ ხელნაწერში): „სათნობითა აღ-
სავსე (იგულისხმება სათნო გონება, წინა ფრაზის თანახმად)
ეკრძალების და იპყრობს მას (იგულისხმება: „კორცნი“) ვნებუ-
ლთა მათ ოცნებათა და აღძრვათა[გან]“. შდრ.: ὁ δὲ ἐνδρετος
κατέχει („იპყრობს“, ხელთ უპყრია, იცავს) αὐτὸ (ე. ი.
კორცთ) ἄνθ τῶν ἐμπαθῶν φαντασιῶν καὶ ὀρμῶν. „გან“
თანდებულის გარეშე ქართული ფრაზა გამართული ვერ იქნებო-
და. მაშასადამე, იგი უთუოდ იყო მთარგმნელისეულ ნუსხაში,
ხოლო გადაწერის Q₁ ეტაპზე (ან უფრო ადრე) დაკარგულა. მი-
სგან კი დეფექტი მომდევნო თაობის ხელნაწერებში გადასულა.

22. II ასეულის 73-ე თავში შეიმჩნევა რამდენიმე სიტყვის
ნაკლებობა, რომელიც საერთო, დაზიანებული წყაროდან ერთ-
ნაირად გადასულა ყველა გვიანდელ ხელნაწერში. დანაკლისის
სავარაუდო აღდგენა შესაძლებელი ხდება ბერძნულის მიხედვით
(ჩვენ მიერ ჩამატებულ სიტყვებს მუქი შრიფტით აღვნიშნავთ):

საქმენი უკუე გარეგან არიან გონებ-
ისა, ხოლო მოგონებანი მათნი შინა-
გან შეიქმნებიან, ვინაჲცა მის ზედა
არს კეთილად [ანუ ბოროტად კუმი-

Tὰ μὲν πρῶτα ἔξωθεν εἰ-
σι τοῖς νοῖς, τὰ δὲ τοῦτων νοή-
ματα ἔσω συστανται. 'Εν αὐ-
τῷ οὖν ἔστι, τὸ ἐν τοῖς τοῖς χρί-

ვამ მისი, რამეთუ უჯეროა (= არა-სათანადო, არაჯეროვანი) კუმევაა მოგონებათაა გარემოხსად კუმევასა შეუდგენს საკმეთასა.

σασθαι, ἢ κακῶς. Τῇ γὰρ ἐσ-
φαλμένῃ τῶν νοημάτων χρήσει
ἢ παρὰχρησις τῶν πραγμάτων
ἄκοιουσθῆν.

23. II ასეულის 77-ე თავშიც აკლია ქართულ ტექსტს რამდენიმე სიტყვა, რის შედეგადაც იქმნება ბუნდოვანება: „კეთილ არს მეცნიერებაა თუთ თჳსით ბუნებითა, ეგრეთვე სიმართლეცა, არამედ მრავალთა წინააღმდეგომთა ამისსა მომატყუებელ ექმნნეს, რამეთუ ღრკუთა არა კეთილად მოუქდების მეცნიერებაა, დაღათუ თუთ ბუნებით კეთილ არს, ვითარცა პირველ თქუმულ არს“. ხაზგასმულ ფრაზაში არ ჩანს, რომელ „წინააღმდეგომზეა“ საუბარი, და მისთვის ვინ რისი „მომატყუებელი“ (შემამთხვეველი) გახდა. ამას ვარკვევთ ბერძნული ტექსტით, სადაც წერია: Καλὴ ἡ γυνῶσις τῇ φύσει, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὑγίεια· ἀλλὰ πάναντ' αὐτοὺς πολλοὺς ἤπερ ταῦτα ᾤκησεν. ანუ: ცოდნა თავისი ბუნებით კეთილია (= სიკეთეა), ისევე, როგორც ჯანმრთელობა, მაგრამ მათი საწინააღმდეგონი (ე. ი. უმეცრება და ავადმყოფობა) ბევრს უფრო მეტად გამოადგა (სარგებელ ეყო), ვიდრე ესენი (ანუ ცოდნა და ჯანმრთელობა). რატომ? — იმიტომ, რომ უკეთურთათვის (ღრკუთათვის) ცოდნას სიკეთე არ მოაქვს, თუმცა იგი (ცოდნა) ბუნებით, როგორც ვთქვით, კეთილიაო.

ამრიგად, ზემოთ მოტანილ ციტატაში ხაზგასმული ფრაზა ასე შეიძლება შეივსოს: „მრავალთა წინააღმდეგომ[ნი ამათნი (ესე იგი არს უმეცრებაა და სნეულებაა) უმეტესისა სარგებელისა] მომატყუებელ ექმნნეს“. დაახლოებით ასეთი უნდა ყოფილიყო ხსენებული ფრაზა მთარგმნელისეულ ნუსხაში, გადაწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპზე კი ორი-სამი სიტყვა გამოუტოვებია გადამწერს და ბუნდოვანება შემოუტანია მასში.

24. II, 84-ში გადამწერის მიზეზით ერთი მოზრდილი ფრაზა აკლია ყველა ხელნაწერს. მაშასადამე, ეს დანაკლისი მათი საერთო Q₁ წყაროსაგან უნდა მომდინარეობდეს. წინამდებარე გამოცემაში ბერძნულის მიხედვით აღვადგინე დაკლებული ფრაზა ისე-

თი ფორმით, როგორიც მას უნდა ჰქონოდა, სავარაუდოდ, მთარგმნელისეულ ნუსხაში (ჩემ მიერ აღდგენილი ფრაზა კუთხოვან ფრჩხილებში ჩავსვი):

აწ უკუე მოკსენებასა თანა ოქრო-
მასასა, ბალანტისაცა კსენებაჲ შეერ-
თო და იგონებს სკივრთაცა და საუნ-
ჯეთა და შემდგომთა მათთა. ვინამცა
ესე კსენებაჲ ოქრომასაჲ შეზავებულ
იყო, რამეთუ აქუნდა მისსა მიმართ
ენებაჲ, [ხოლო (კსენებაჲ) ბალანტი-
სა და სკივრისა და შემდგომთა მათ-
თაჲ — მარტივ, რამეთუ არა აქუნდა
მათდა მიმართ ენებაჲ] გონებასა.

Συνείποντο δὲ τῇ μνήμῃ τοῦ
χρυσίου καὶ τῇ μνήμῃ τοῦ βαλ-
αντίου καὶ τοῦ σκευαρίου καὶ
τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν ἑξῆς.
Καὶ ἡ μὲν μνήμη τοῦ χρυσίου
ἦν σύνθετος· εἶχε γὰρ τὸ πά-
θος· ἡ δὲ τοῦ βαλλαντίου καὶ
τοῦ σκευαρίου καὶ τῶν ἑξῆς,
ἀπλῇ· οὐ γὰρ εἶχε πρὸς αὐτὰ
πάθος ὁ νοῦς.

25 IV,71-ე თავის შუა ნაწილში ქართული თარგმანის ყვე-
ლა ხელნაწერს აკლია ერთი მოზრდილი ფრაზა:

Οὗτος ἐστὶν ὁ θησαυρὸς
ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ κεκρυμμένος τῆς
καρδίας σου, ὃν οὐπω εἵρες διὰ
τὴν ἀργίαν· εἰ γὰρ εἵρες, ἄρα
ὃν πέπρακας πάντα καὶ ἐκτε-
ῶσά τὸν ἀγρὸν τοῦτον.

ესე არს საუნჯე დაფარული

Νῦν δὲ τὸν ἀγρὸν ἀφῆλς τὰ
περὶ τὸν ἀγρὸν περιέπεις, ἐν
οἷς οὐδὲν ἄλλο εὑρίσκεται πλην
ἀκανθῶν καὶ τριβύλων.

აგარაკი ესე.

ხოლო აწ აგარაკი დაგიტევებიეს
და [მრგულივ ადგილთა] აგარაკისა-
თა მიმოხუალ, რომელთა შინა არა-
რამ სხუაჲ იპოების, თჳნიერ ეკალთა
და კუროსთავთასა.

ამ დანაკლისს ვერ მივაწეროთ მთარგმნელს, რადგანაც თავის
დასაწყისი და დაბოლოება ლოგიკურად ვერ უერთდებიან ერთმა-
ნეთს. მაშასადამე, მთარგმნელისეულ ნუსხაში IV,71-ე თავი უთ-
უოდ სრულად ეწერა, ხოლო გადაწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპ-
ზე გადამწერის უყურადღებობის გამო დაკარგულა შუა ნაწილი.
ჩვენ ვცადეთ დაკლებული ადგილის სავარაუდო აღდგენა და და-
კურთხეთ ხსენებულ თავს წინამდებარე გამოცემაში:

„...აგარაკსა შინა გულისა შენისასა, რომელი-იგი არღა

გიპოვიეს უქმებისა შენისათჳს, რამეთუ უკუეთუმცა გეპოვა, ყოველივემცა განჰყიდე და მოიგე...”

როგორც ვხედავთ, გადამწერის შეცდომის მიზეზი ყოფილა ტექსტის მახლობელ სტრიქონებში მოხვედრილი ერთი და იგივე სიტყვა: „აგარაკი“. ერთი „აგარაკიდან“ მეორეზე გადასულა გადამწერი და იქიდან გაუგრძელებია წერა.

26. ყველა ხელნაწერში ბერძნულთან მიმართებით ერთნაირი დეფექტი შეიმჩნევა I,51-ე თავშიც:

უგუნური...
რაჟამს რისხვისაგან აღძრული აღ-
შფოთნეს, პირუტყულად ლტოლვით
წარვალს მმათაგან

‘Ο μὲν ἄφρων ὑπὸ τῶν παθῶν
ἀγόμενος, ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ θυ-
μοῦ κινούμενος ἐκταράσσεται,
φεύγειν ἀλογιστῶς τοὺς ἀνελ-
κοὺς ἐπείγεται.

აქ „უგუნურის“ შემდეგ მთარგმნელისეულ ნუსხაში, საგარეუდოდ, ერთვოდა: „რომელი ვნებათაგან იყვანებოდის“.

27. II,20-ის ბოლოში ციტირებულია ფს. 6,11 მცირედი პერიფრაზით: ἀποστραφῆσινται καὶ καταισχυσθήσονται σφόδρα διὰ τᾶχους. ტრადიციული თარგმანის მიხედვით: „მართლუკუნ იქცედ და ჰრცხუენოდენ ფრიად და მსთუად“. „ოთხასეულში“ კი (ყველა ხელნაწერში) ეს ფრაზა ბოლომოკვეცილია: „მიიქცენ და სირცხულეულ იყვნენ“ (ესე იგი აკლია „ფრიად და მსთუად“). თუ ეს დანაკლისი Q₁-ის გადამწერის ბრალი არაა, უნდა ვივარაუდოთ, რომ მთარგმნელის მიერ გამოყენებულ დედანშივე ყოფილა დეფექტი, თორემ მთარგმნელი მას არ გამოტოვებდა.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ქართული თარგმანი გელათური სკოლის პრინციპების მიხედვითაა შესრულებული და ზედმიწევნით მისდევს დედანს, მსგავსი ტექსტობრივი დეფექტები მთარგმნელს არ უნდა მიეწეროს. ვფიქრობთ, ისინი თავდაპირველ ნუსხაში უთუოდ ეწერა, და მხოლოდ Q₁-ის გადამწერს გამორჩენია. Q₁-ის ნაკლოვანება კი მისგან მომდინარე ყველა ხელნაწერში გადასულა.

28. III,96-ში რამდენიმე სიტყვაა გამოტოვებული ყველა ქართულ ხელნაწერში. დანაკლისს ააშკარავებს ფრაზაში დარჩენილი ნაწილის („ვითარ-იგი განტყდა... ისი ვინმე“) ალოგიკურობა. ბერძნული დედნის მიხედვით შესაძლებელი ხდება ქართულ ტექსტში დაკარგული სიტყვების აღდგენა: „ვითარ-იგი განტყდა [რაამე, მოისპო რაამე, მოკუდა] ისი ვინმე“ (Οἷον ἐκλάσθη τὸδε, ἀπ᾿ αὐτοῦ τὸδε, ἀπέθανεν ὁ δεινα). კუთხოვან ფრჩხილებში აღდგენილი დანაკლისი Q₁ საერთო წყაროსაგან უნდა მომდინარეობდეს. მთარგმნელისეულ ნუსხაში კი უთუოდ უნდა ყოფილიყო მათი შესატყვისი.

29. ბერძნულ ტექსტთან მიმართებით დანაკლისი ჩანს მომდევნო III,97-ე თავშიც, ოლონდ, III,96-ისაგან განსხვავებით, აქ ქართული ტექსტი ისეა შეცვლილი, რომ დეფექტი მკაფიოდ არ ჩანს:

შეიწყნარნეს რაა გონებამან საქმეთა მოგონებანი, თუთოეულისაებრ მოგონებულისა იცვალეს სახესა, ხოლო სულიერად რაა ხედვიდეს მათ, და თუთოსახედ ფერისმცვალებლობდეს, ყოვლად უფერო და უსახო იქმნების, რამეთუ რომელი ერთსახესა ხედვიდეს, ერთსახეცა იქმნების და ყოვლად ნათლისსახე.

Δεχόμενος ὁ νοῦς τὰ τῶν πραγμάτων νοήματα, πρὸς ἕκαστον νοήμα μετασχηματίζεται πένφικε· θεωρῶν δὲ ταῦτα πνευματικῶς, πρὸς ἕκαστον θεωρῶν ποιικίλως μεταμορφοῖσθαι· ἐν δὲ Θεῷ γενόμενος, ἀμορφος πάντη καὶ ἀσχημάτιστος γίνεταί· τὸν γὰρ μονοειδῆ θεωρῶν, μονοειδῆς γίνεταί καὶ ὁλὸς φανοειδῆς.

მაშასადამე, „და თუთოსახედ ფერისმცვალებლობდეს“ — ამის ნაცვლად ბერძნულშია: „თუთოეული ხედვის მიმართ თუთოსახედ ფერისმცვალებლობს, ხოლო ღმრთისა თანა რაა იყოფოდის...“ (πρὸς ἕκαστον θεωρῶν ποιικίλως μεταμορφοῖσθαι· ἐν δὲ Θεῷ γενόμενος...).

ეს დეფექტი მოგვანებით გაჩნდა ქართულ ტექსტში (გადაწერის რომელიმე Q₁ ეტაპზე) თუ მთარგმნელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედნიდანვე მომდინარეობს, ძნელი სათქმელია.

30. ერთი ფრაზა აკლია ქართულ ტექსტში IV,66-ე თავში, რაც ქმნის ბუნდოვანებას (უფრო კი — მიუღებელ აზრს): „არა-რას ღმრთისა მიერ ჩუენდა საკმრად მოცემულსა განაგდებს წერ-ილი, არამედ უზომოებასა სტანჯავს და პირუტყულობასა გან-ჰმართავს. არა აყენებს ჭამად, არცა შვილთა სხმად, არცა საკ-მართა ქონებად და მართლად განგებად, არამედ აყენებს ნაყ-როვანებად და სიძვად და შემდგომთა, რამეთუ ამისთჳს შეიქმნნეს, არამედ ვნებულად ცნობად“.

რა „შეიქმნნეს ამისთჳს“? ეს სიტყვები მოსდევს გამოთქმას: „აყენებს ნაყროვანებად და სიძვად და შემდგომ-თა“. გამოდის, თითქოს ჭამა ნაყროვანებისათვის შეიქმნა, შვილ-თა სხმა — სიძვისათვის, და საკმართა ქონება — ანგაჰრებისა-თვის. თუ ასეა, რატომღა „აყენებს“ (ანუ კრძალავს) ღმერთი? საქმე ისაა, რომ ქართულ ტექსტში „ამისთჳს შეიქმნნეს“-ის წინ გამოტოვებულია შესატყვისი ფრაზისა — *οὐδὲ τὸ νοεῖν ταῦτα καλῶς* („არ კრძალავს მათზე ფიქრს“). იგულისხმება ფიქრი და ზრუნვა წინა ფრაზაში ჩამოთვლილი საჭიროებებისათვის — საჭმლის, შვილთა-სხმისა და სახმართათვის, რადგანაც ყოვე-ლივე ეს „ამისთჳს (ანუ მოსახმარად) შეიქმნნესო“.

ხსენებული ფრაზის გამოტოვებით ქართულ თარგმანში ბუნ-დოვანება (და დამატებით მცდარი აზრიც) შემოვიდა. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ ეს გამოტოვება არც ქართველ მთარგმნელს უნდა მიეწეროს და არც მის ბერძნულ დედას, არამედ გვიანდელ გადამწერთ, რომელიღაც Q₁ ეტაპზე.

ვფიქრობთ, მთარგმნელისეულ ნუსხაში დაახლოებით ასე ბოლოვდებოდა IV,66-ე თავი: „არა აყენებს ჭამად, არცა შვილ-თა სხმად, არცა საკმართა ქონებად და მართლად განგებად, არამედ აყენებს ნაყროვანებად და სიძვად და შემდგომთა. არა აყენებს ესევეითართა მოგონებად, რამეთუ ამისთჳს შეიქმნნეს, არამედ ვნებულად ცნობად მათდა“.

31. IV,77-ში ყველა ქართულ ხელნაწერში გამოტოვებულია ერთი სიტყვა: „აღსასრულისა“ (*συντελείας*):

ვინ გასწავნა შენ სიტყუანი უკო-
რცოთათჳს, ანუ დაბადებისათჳს და
აღსასრულისა ხილულისა ამის
სოფლისა?

ΤΙΣ ΔΕ ΣΕ Εἰδῆδαί γε τοὺς περι-
δισμάδων λόγους ἢ τοὺς περι-
γενέσεως καὶ συγτελείας
τοῖς ὁράμενοι κόσμους;

ქართული ტექსტის ეს დანაკლისი არავითარ შემთხვევაში მთარგმნელის ბრალი არაა: ამ სიტყვის გარეშე ტექსტი დაკოჭ-
ლებული გამოვიდოდა, რასაც მთარგმნელი ვერ დაუშვებდა. მაშა-
სადამე, დეფექტის წყაროა ჩვენამდე მოღწეულ ხელნაწერთა საერ-
თო დედანი Q₁. ხსენებული სიტყვა მის გადამწერს გამორჩენია.

32. IV,90-ე თავის ქართულ თარგმანში გამოტოვებულია
σκοπός-ის (მიზანი, მიზანდასახულება, სამიზნე) შესატყვისი:
„ყოველსავე ჰყოფს, რამთა სიყუარულისაგან არა განვარდეს“
(მდრ.: πάντα ποιεῖν, ἵνα τοῖς σκοποῖς τῆς ἀγάπης μὴ
ἐκπᾶσθῃ). ბერძნულში ὁ σκοπός τῆς ἀγάπης გულისხმობს
იმას, რომ სიყვარული ქრისტიანისათვის მთავარი მიზანდასა-
ხულებაა. ამ მიზანს არ უნდა ასცდეს („არა განვარდეს“) კაციო.
σκοπός-ის შესატყვისად ჩვენი მთარგმნელი, ჩვეულებრივ წერს
„პირს“. ასე რომ, მოსალოდნელი იყო, აქ ციტირებული ფრაზა
ასე ეთარგმნა: „რამთა სიყუარულისა პირისაგან არა განვარ-
დეს“. ამიტომ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მის ხელთ არსებულ
დედანში სიტყვა σκοπός გამოტოვებული იყო. ან, შესაძლოა,
იყო კიდევ, მაგრამ მთარგმნელმა „სიყუარულისაგან განვრდომა“
უფრო შესაფერის გამოთქმად მიიჩნია, ვიდრე „სიყვარულის მი-
ზანდასახულებისაგან განვრდომა“.

Q₁-დან მომდინარე სხვა ტექსტობრივი დეფექტებია:

„მამისაგან“ (παρὰ τοῖς Πατρὶς) I,37.

„სიბოროტისა მრ“ (უნდა იყოს: „მრთ“ = მიმართ; πρὸς
κακίαν). I,36.

„და განმსჯელობითისა“ (καὶ κριτικῆς) II,27.

„ბაღისა“ (τῆς δυσάμειας) III,3.

„მწერესა შინა“ („ჭაობში“, „სიბინძურეში“) (ἐν βορβίν-
ρῳ) III,66.

IV-92-ში ერთგან აკლია სიტყვა „სული“: „რამეთუ შინაგან მდებარენი ვნებანი...“ ბერძნულშია: *τὰ γὰρ ἐγκείμενα τῇ ψυχῇ παθῇ* („შინაგან სულსა მდებარენი ვნებანი“).

II,31-ე თავში აკლია: „სულსა შინა“ (*ἐν τῇ ψυχῇ*). პირიქითაც, ამ თავში ერთი ზედმეტია სიტყვაცაა დამატებული: „გულისსიტყვათ“.

ქართულ ტექსტში სხვა დამატებითი სიტყვებიცაა: „ერთგზის“ (III,74).

„საქმისა მის“ (III,90).

„ამიერ საწუთოთ“ (III,80): „(სუნიდისი) კადნიერებასა ღმრთისა მიმართ მოგმადლებს ჟამსა განსლვისა შენისასა ამიერ საწუთოთ“.

„მიზეზთათჳს“ („ამათ მიზეზთათჳს“ – III,77). ბერძნულში მოკლედია: „ამათთჳს“ (ამათ გამო, *Διὰ τὰυτὰ*). და ჩამოთვლილია ის მოტივები („მიზეზები“), რისთვისაც თავს-იღებს ხოლმე კაცი რაიმე სატანჯველს. „მიზეზის“ დამატებით ქართულში ფრაზა უფრო ნათელი გახდა.

არის შემთხვევები სიტყვათა შეუსაბამო ჩანაცვლებებისაც:

IV,96-ში ნახსენებია სიტყვა „სახიერებისა“ (*δυναμότητος*). ამის ნაცვლად ყველა ხელნაწერში წერია „ცხორებისა“, რაც, ამკარად, საერთო Q₁ წყაროდან მომდინარე შეცდომაა.

რატომ? – Q₁ ან მისი წყარო, როგორც ჩანს, კარნახით იწერებოდა (კარნახით წერა ფართოდ იყო გავრცელებული შუა საუკუნეებში), ხოლო ბუნდოვნად ნაკარნახევი „სახიერებისა“ მწერალს, შესაძლოა, „ცხორებისა“-დ აღექვა, ამ სიტყვათა უღერადობის მსგავსების გამო.

ასევე, ἡδυστή-ის ('გემოვნება') ნაცვლად III,65-ში 'გულისთქუმა' დაუწერიათ.

IV,96-ში ერთგან გვხვდება „უფალსა ზელა“ (*ἐπὶ τοῖς Κυρίοις*). ამის შესატყვისად ყველა ქართულ ხელნაწერში წერია „ყოფილისა მიერ“. ეს შეცდომა, როგორც კარნახის მცდარი აღქმის შედეგი, საერთო Q₁ წყაროდან უნდა მომდინა-

რეობდეს. მთარგმნელის ნუსხაში კი უეჭველად „უფალსა ზედა“ ეწერა. ამას მიხვედრილა C ხელნაწერის მწერალი, და „ყოფილის“ გასწვრივ კიდევ მიუწერია: „უფლისა მიერ, ვპვინებ“.

IV,98-ე თავში ბერძნულში წერია: „ამათ სოფლისათათჳს“ (δὶὰ τὰ τοῦ κρσμου). ქართულში – „ამის სოფლისათჳს“.

IV,96-ე თავში „სახიერებისა“-ს (ἀγαθότητος) ნაცვლად ყველა ხელნაწერში წერია „ცხორებისა“, რაც საერთო Q₁ წყაროდან მომდინარე შეცდომად უნდა მივიჩნიოთ, რადგან „ცხორებისა“ – კონტექსტისათვის შეუფერებელი სიტყვაა. მთარგმნელის ნუსხაში უთუოდ ეწერა „სახიერებისა“, ხოლო „ცხორებისა“-დ მისი გარდაქმნა იოლად შეიძლებოდა მომხდარიყო, თუ Q₁-ის დედანში ბუნდოვნად კითხებოდა ამ სიტყვის დასაწყისი (დაბოლოება კი ერთნაირია). არც ისაა გამორიცხული, რომ შეცდომა კარნახით წერის პირობებში მომხდარიყო („სახიერებისა“ და „ცხორებისა“ სიტყვების ულერადობის მსგავსების გამო).

ამრიგად, წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ ძველი ქართული თარგმანის ტექსტი საკმაოდ შერყვნილი სახითაა წარმოდგენილი ჩვენამდე მოღწეულ ხელნაწერებში. გადაწერის შეცდომათა დიდი ნაწილი ყველა ამ ხელნაწერის პირველწყაროსაგან (Q₁) მომდინარეობს. სამწუხაროდ, Q₁-ზე უფრო ძველი და სანდო პირი ჩვენამდე არ შემონახულა. ზოგი ტექსტობრივი ცთომლება კი Q₁-ის მომდევნო თაობის ხელნაწერთა მწერალთაც დაუმატებიათ.¹

1 ერთი ასეთი ცთომილების წყაროა Q₂. პირველი ასეულის 85-ე თავში Q₂-დან მომდინარე BEF ხელნაწერებში ვკითხულობთ: „ვითარცა-იგი მფრინველი ფერკ-დაბმული აღფრინდებოდის რაჲ ფრინველად“ (var.: აღფრინდებოდის რაჲ ფრინველად ფერკ-დაბმული B). სხვა ხელნაწერთა ვარიანტი („ვითარ-იგი მფრინველი ფერკდაბმული, იწყებდეს რაჲ ფრინველად“) დედნის ზუსტი შესატყვისია: ὁσπερ στρούθιον τὸν πρῶτον δεινέμενον ἀρχόμενον πέτεσθαι...

ბერძნული დედნის ზოგიერთი თავისებურება

ქართული თარგმანის დაცილება ჩვენთვის ცნობილი ბერძნული ტექსტისაგან ზოგჯერ ისეთი ხასიათისაა, რომ მთარგმნელის ხელთ არსებული დედნის თავისებურებით უნდა აიხსნებოდეს. განვიხილავთ რამდენიმე ასეთ შემთხვევას:

1. IV,99-ე თავში ბერძნულ „ერთსულს“ (σῦμψυχος) ქართულში შეესაბამება: „თანამბრძოლი“. მთარგმნელის ნუსხა, როგორც ჩანს, სიძველისაგან დაზიანებული დედნიდან იყო გადაწერილი, რომელშიც ბუნდოვნად ეწერა σῦμψυχος, და მის ნაცვლად გადამწერს σῦμπαχος („თანამბრძოლი“) დაუწერია. ქართველი მთარგმნელი, ბუნებრივია, ენდო თავის დედანს და „თანამბრძოლი“ დაწერა, მით უფრო, რომ ეს სიტყვა კონტექსტიდან ამოვარდნილად არ გამოიყურებოდა. წინამდებარე გამოცემაში „თანამბრძოლის“ ნაცვლად მაინც „ერთსული“ დავწერეთ, ბერძნული ტექსტის შესაბამისად. ძველი მთარგმნელი, სავარაუდოდ, ასევე დაწერდა, შეურყვნელი დედანი რომ ჰქონოდა ხელთ.

2. პირველი ასეულის 79-ე თავში ვკითხულობთ: „მარხვამ გულისთქუმასა დააჭნობს, ხოლო ლოცვამ გონებასა განსწმედს“. „განწმედის“ ნაცვლად ბერძნულშია: „შეჰმუსრავს“ (καθαίρει). როგორც ჩანს, მთარგმნელის დედანში ამის ნაცვლად მსგავსი დაწერილობის სიტყვა – καθαίρξει („განსწმედს“) წერებულა.

3. I,100-ში ბერძნულს სხვადასხვა ადგილას ემატება სიტყვები: „და შეუძლებელსა“ (καὶ ἀνένδεκτον), „და განმსჯელობითი (განმკითხველობითი)“ (καὶ κριτικῆς), რომლებიც ქართულ თარგმანში არაა გადმოტანილი. ასეთი დედანი შეხვდა მთარგმნელს თუ მისი ნუსხიდან რომელიმე ეტაპზე დაიკარგა ეს სიტყვები, ვერ ვიტყვით.

4. II,44-ში ერთ ისეთ ლექსიკურ შეუსაბამობას ვაწყდებით, რაც აშკარად მიგვითითებს ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული დედნის სხვაობას ჩვენთვის ცნობილი ბერძნული ტე-

ქსტისაგან (ანდა მთარგმნელის თამამ ჩარევას თხზულების შინაარსში, რაც ნაკლებ მოსალოდნელია). ესაა ‘განსაცდელის’ (πειρασμός) შესტყვისად ‘ვნების’ (πίθος) შემოტანა:

ΟΙ μὲν τὸν πειρασμὸν, ἥδι-
νός· οἱ δὲ, λῦπας· οἱ δὲ, ὀδυ-
νας σαματικὰς τοῖς ἀνθρώποις
προσδύουσι.

რომელნიმე ვნებათაგანნი —
გემოვნებათა, [...] ხოლო რომელნიმე
კორციელთა ტკივილთა შეამთხუვეენ
კაცთა.

აქ ქართულ ტექსტში გამოტოვებულია ფრაზის შუა ნაწილი — „რომელნიმე — მწუხარებათა“ (οἱ δὲ, λῦπας), მაგრამ ეს, შესაძლოა, რომელიმე შუალედური წყაროს დეფექტია და არა მთარგმნელის ინიციატივა (ანდა მისი წყაროს თავისებურება), უფრო მნიშვნელოვანი ცვლილებაა ‘განსაცდელის’ (πειρασμὸν) ჩანაცვლება ‘ვნებით’. თუ მხოლოდ ამ ფრაზის ფარგლებში განვიხილავთ ავტორისეულ მოსაზრებას, ქართული თარგმანის ვარიანტი უფრო ლოგიკური მოგვეჩვენება: მართლაც, ხან სიამოვნების (‘გემოვნების’) და ხან მწუხარებისა თუ ხორციელი ტკივილის გამომწვევ მიზეზად ვნება უფრო იოლად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, ვიდრე განსაცდელი. განსაცდელი ხომ ყველა შემთხვევაში (უმეტესად მაინც!) უსიამოვნებას უკავშირდება, და ‘გემოვნების’ (სიამტკბილობის) მიზეზად მისი წარმოსახვა ცოტა ძნელია.

მაგრამ ეს ლოგიკა, როგორც უკვე ვთქვით, მხოლოდ ამ ფრაზის ფარგლებში მოქმედებს. მომდევნო ტექსტი გვიჩვენებს, რომ წინა ფრაზაში ნამდვილად განსაცდელი იგულისხმება, რამდენადაც იგი სულთა მკურნალის (ღმრთის) მიერ დადებულ წამლად ცხადდება: „რამეთუ მიზეზისაებრ სულთა შინა მდებარეთა ვნებათაჲსა დასდებს წამალსაცა მკურნალი იგი სულთაჲ მსჯავრთა თჳსთა მიერ“. მაშასადამე, ‘განსაცდელის’ ნაცვლად წინა ფრაზაში ‘ვნება’ რომ დაეწეროთ, იძულებული გავხდებით, სულთა მკურნალის მიერ დადებულ წამლად ვნება ვიგულისხმოთ, რაც გამორიცხულია.

ამრიგად, ქართველმა მთარგმნელმა (ან მის მიერ გამოყენებუ-

ლი ბერძნული ტექსტის რედაქტორმა) საკუთარი მოსაზრებით „გამართა“ II,44-ე თავის პირველი ფრაზა, ის კი ველარ გაითვალისწინა, რომ ამგვარი რედაქტირებით წინამავალ და მომდევნო ფრაზებს შორის წინააღმდეგობას ქმნიდა.

5. IV,86-ში $\delta\upsilon\delta\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$ -ს („წიგნის კითხვა“) ქართულ თარგმანში შეესაბამება „მეცნიერება“ ($\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$). ეს სხვაობაც ქართველი მთარგმნელის დედნის თავისებურებით აიხსნება. მასში ამოშლილი ყოფილა სიტყვის დასაწყისი ($\delta\upsilon\delta$), და $\delta\upsilon\delta\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$ -იდან დარჩენილა $\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$. დედნის მცდარი ვარიანტი ქართულ თარგმანში გადმოსულა.

ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედნის ზოგიერთი ნაკლოვანება, შესაძლოა, გამოწვეული იყოს იმით, რომ კ ა რ ნ ა ხ ი თ დაწერილი წიგნისაგან გადაუწერიათ, ანდა თავად იყო კარნახით დაწერილი.

ქართულ თარგმანში ამისი ნიშნები საკმაოდ ჩანს:

1. II,17-ში სამგზისაა მოხსენიებული სიტყვა „ბჭობა“ ($\kappa\rho\iota\varsigma$). ასევეა „პატროლოგის“ გამოცემაშიც (ტ. 90, სვ. 989). „ფილოკალიის“ გამოცემაში კი (ტ. 14) $\kappa\rho\iota\varsigma$ -ს სამგანვე უღერადობით მისი მსგავსი $\chi\rho\iota\varsigma$ ენაცვლება („კუმევა“).

რომელია ავტორისეული ვარიანტი? – ამის შესატყობად ენახოთ „ბჭობის“ შემცველი კონტექსტები:

ა) „სიბოროტე არს ცთომილი ბჭობაჲ მოგონებათაჲ, რომელსა შეუდგს მართლუკუნ კუმევაჲ საქმეთაჲ“. ამ ფრაზაში ერთმანეთს უპირისპირდება „მოგონებანი“ (აზრები, ჩანაფიქრი, განზრახვა $\nu\omicron\iota\eta\mu\alpha\tau\alpha$) და „საქმენი“ ($\pi\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\tau\alpha$). უკუღმართ საქმეებს წინ უძღვისო მცდარი ბჭობა/განსჯა (თუ კუმევა/მოხმარება?) ჩანაფიქრისა. ვფიქრობთ, ამ კონტექსტს უფრო „კუმევა“ შეეფერება.

ბ) „დედაკაცსა ზედა მართალი ბჭობაჲ თანაყოფისაჲ – შვილთმოქმედებისა პირი არს“. თანაყოფა ($\sigma\upsilon\upsilon\iota\sigma\iota\varsigma$) – სქესობრივი შეერთებაჲ დედაკაცთან. ამგვარი კავშირის დამყარება („კუმევა“ = მოხმარება) (და არა „ბჭობა“) ავტორს

მართებულად მიაჩნია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა იგი „შვილთმოქმედებას“ (შვილების შობას) ისახავს მიზნად. სხვა შემთხვევაში თანაყოფა — უმართებულო (ცოდვილი) საქმეაო. აშკარაა, რომ კონტექსტს აქაც „კუმევა“ უფრო შეეფერება, ვიდრე „ბჭობა“.

გ) მომდევნო ფრაზა, სადაც „ბჭობა“ ნახსენები, უშუალო გაგრძელებაა აქამდე ციტირებულისა: „რომელი გულისთქუმად მიდრეკს, ცთომილ იქმნა ბჭობისაგან, არაკეთილისა კეთილად შემრაცხველი“. ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაშიც კონტექსტი უფრო ნათელი გახდება, თუ „ბჭობას“ „კუმევათ“ ჩაანაცვლებთ.

როგორც ჩანს, ავტორისეული ვარიანტი სწორედ „კუმევა“ ყოფილა, **κρῖσις** კი („ბჭობა“) კარნახით წერის ცთომილება უნდა იყოს, რადგან **χρῖσις** და **κρῖσις** ჟღერადობით საკმაოდ ახლოსაა ერთმანეთთან. ქართველი მთარგმნელის დედანი ამ ნაკარნახევი ტექსტის ტრადიციის ამსახველი ყოფილა.

ანალოგიური შენაცვლება **χρῖσις** და **κρῖσις** სიტყვებისა გვხვდება II,82-შიც. ქართულში აქაც „ბჭობა“ გვაქვს (**κρῖσις**), ბერძნულში კი მის ნაცვლად „კუმევა“ (**χρῖσις**). ჩანს, მთარგმნელის ხელთ არსებული ბერძნული დედნის ეს მონაკვეთიც კარნახით ყოფილა დაწერილი. ნაკარნახევი **χρῖσις**-ის ნაცვლად მწერალს დაუწერია ჟღერადობით მისი მსგავსი სიტყვა **κρῖσις**, და ეს შეცდომა ქართულშიც გადმოსულა.

2. ბერძნული დედნის თავისებურებად უნდა ჩაითვალოს **ἀν-ἐξικακῖα**-ს თარგმნა ‘ძვრუქსენებლობად’ (I ასეულის 62-ე თავში). სხვაგან ‘ძვრუქსენებლობად’ თარგმნილია **ἀμνησικακῖα**, და სავსებით მართებულადაც (II,49). რატომ ითარგმნა ამავე შესატყვისით **ἀνἐξικακῖα**? ეს ხომ ‘მოთმინებას’, ‘სიძნელეთა გადატანას’ ნიშნავს, ხოლო **ἀμνησικακῖα** ამისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებული ცნებაა და სიტყვასიტყვით ნიშნავს ‘ძვრუქსენებლობას’, ანუ ‘ავის უთქმელობას’, ‘არ-გახსენებასა და დავიწყებას სხვათა შეცოდებისა’! ერთი და იმავე შესატყვისით ამათი თარგმნა მოსალოდნელი არ იყო. ამიტომაც

ვფიქრობთ, რომ სიტყვათა აღრევა ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედნიდან უნდა მომდინარეობდეს. მისი გადამწერი, როგორც ჩანს, კარნახით წერდა, და ἀναξ-
κακία-ს ნაცვლად ჟღერადობით მისი მსგავსი ἀμνησκακία
მოესმა.

3. კარნახით წერისას დაშვებული შეცდომა შეინიშნება ბერძნული დედნის სხვა ადგილებშიც. კერძოდ, II,96-ში ἐναργῶς-ის შესატყვისად (რაც ნიშნავს: ‘ცხადად’, ‘თვალსაჩინოდ’, ‘უეჭველად’) წერია: ‘საქმიერად’. აშკარაა, რომ მთარგმნელის დედანში ἐναργῶς-ის ნაცვლად ეწერა გრაფიკულად და ჟღერადობით მსგავსი სიტყვა ἐναργῶς, რაც მთარგმნელმა ადეკვატურად თარგმნა.

4. III,15-ში ἐντέκεις ზმნა (‘წარმოშობ’, ‘შთაიგონებ’) შეუსაბამო შესატყვისითაა გადმოტანილი: ‘დასდნები’: „უკუეთუ ყოვლად სცავ მცნებასა მოყუსისა მიმართ სიყუარულისასა, რაჲსა დასდნები მისსა მიმართ სიმწარითა მწუხარებისაჲთა?“

როგორც ჩანს, მთარგმნელის დედანში ἐντέκας-ს ნაცვლად გრაფიკულად და ჟღერადობით მსგავსი ἐκτέκας სიტყვა ეწერა, რაც ‘დადნობას’ ნიშნავს. ბერძნული ტექსტის ეს ვარიანტი კარნახით წერის პირობებში უნდა იყოს გაჩენილი. ოღონდ რომელია ავტორისეული ვარიანტი – ἐντέκας თუ ἐκτέκας – ჯერ კიდევ ძიება სჭირდება.

5. მეორე ასეულის 67-ე თავში ἀμετάπτωτος-ის („შეუ-
რყეველი“) შესატყვისად გვხვდება „უდაუცემელეს“.* ‘დაუცემე-
ლობა’ არ შეეფერება იმ კონტექსტს, რომელშიც ეს სიტყ-
ვაა ნახსენები: „რამთა... უმტკიცეს და უდაუცემელეს
გუაქუნდეს [სათნობაჲ]“. აქ იგულისხმება სათნოების მტკიცედ,
მყარად, ხანგრძლივად შენარჩუნება. რომელიმე სათნობა, შესა-
ძლოა, დროებითიც იყოს, – არამტკიცე, არამყარი, მერყევი; მა-

* საკუთრივ ეს ფორმა არც ერთ ხელნაწერში არ გვხვდება: ზოგან წერია „უდაცემულეს“ (CDEF), სხვაგან – „დაუცემულეს“ (B). აშკარაა, რომ მთარგმნელისეულ ხელნაწერში „უდაუცემელეს“ უნდა ყოფილიყო.

გრამ დაცემისაკენ მიდრეკილიო, — მათზე ვერ ვიტყვით. ასევე, მტკიცე, მყარ, ურყევე („შეურყეველ“) სათნოებაზე არ ითქმის „დაუცემელ“. მთარგმნელმა, რა თქმა უნდა, იცოდა, რომ $\mu\mu\epsilon\tau\alpha\pi\iota\pi\tau\omega\varsigma$ „შეურყეველს“ ნიშნავს და მის ნაცვლად ‘უდაუცემელს’-ს არ დაწერდა, ეს სიტყვა რომ წერებულყო მის დედანში, მით უფრო, რომ კონტექსტს არ შეეფერებოდა. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ მთარგმნელს ისეთი ბერძნული ტექსტიდან უხდებოდა თარგმნა, სადაც ეს სიტყვა როგორღაც უკავშირდებოდა გრაფიკულად მსგავს $\mu\epsilon\tau\alpha\pi\iota\pi\tau\omega$ ზმნას, რაც „დაცემას“ ნიშნავს.

6. IV,9-ში „თუთმფლობელობისა“-ს ნაცვლად ბერძნულშია: „არსებისაგან“ ($\epsilon\tilde{\xi}$ $\omicron\iota\sigma\iota\varsigma$). მთარგმნელის დედანში, როგორც ჩანს, „არსებას“ ენაცვლებოდა გრაფიკულად მსგავსი $\alpha\upsilon\tau\epsilon\tilde{\xi}\omicron\upsilon\sigma\iota\sigma\tau\eta\varsigma$, რაც სწორედ „თუთმფლობელობას“ ანუ „თავისუფალ ნებას“ ნიშნავს.

უფრო საინტერესოა შინაარსობრივი ცვლილება, კერძოდ, მიზეზ-შედეგობრიობის ურთიერთშენაცვლება (ბერძნულთან მიმართებით), რაც II,62-ის ქართულ თარგმანში გვხვდება:

„ეგრეთვე გონებაცა მოკუდების უზენაესსა მას შინა ლოცვისასა, ყოვლად განშორებითა ყოველთავე სოფლიოთა ცნობათაგან“. შდრ.: $\omicron\iota\pi\tau\omega$ $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\omicron}$ $\nu\omicron\iota\varsigma$, $\epsilon\tilde{\nu}$ $\tau\acute{\omicron}$ $\acute{\alpha}\kappa\rho\omega\varsigma$ $\pi\rho\omicron\sigma\epsilon\tilde{\nu}\chi\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$ $\acute{\alpha}\pi\omicron\theta\upsilon\eta\tau\epsilon\kappa\alpha\upsilon$, $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\upsilon$ $\chi\alpha\rho\iota\zeta\epsilon\tau\alpha\iota$ $\tau\acute{\alpha}\nu$ $\tau\omicron\iota\upsilon$ $\kappa\acute{\omicron}\sigma\mu\omicron\upsilon\varsigma$ $\nu\omicron\eta\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\upsilon$ („ასევე გონებაც, ლოცვის უმწვერვალესობაში [ან: უზენაესი ხარისხის ლოცვით] მოკვდინებული, სრულიად განეშორება ამსოფლიური აზროვნებისაგან“).

ბერძნულში წინაპირობად დასახელებულია უზენაესი ლოცვით გონების მოკვდინება, და ამას მოსდევს მისი განშორება ამსოფლიური აზროვნებისაგან. ქართულში კი პირიქითაა: ყოველივე სოფლიურ ცნობას რომ განეშორება გონება, ეს ხდება საფუძველი უზენაესი ლოცვით მისი მოკვდინებისათ. ვფიქრობთ, ამ ვარიანტებს შორის უფრო ფორმობრივი განსხვავებაა, ვიდრე არსო-

ბრივი, მაგრამ ჩვენთვის ძნელია იმის დაშვება, რომ მთარგმნელს ეს ცვლილება (თუნდაც მხოლოდ ფორმობრივი) თავისი ინიციატივით შეეტანა ტექსტში. შესაძლოა, სწორედ მისი დედანი იძლეოდა ამის საფუძველს.

ბერძნული კრიტიკული ტექსტისათვის გასათვალისწინებელი ვარიანტები

ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული დედანი მარტო ცთომილებებით არ გამოირჩეოდა. ქართული თარგმანი მიგვითითებს, რომ მასში ყოფილა მრავალი ისეთი ადგილიც, რომელთაც მნიშვნელობა ექნება ბერძნული კრიტიკული ტექსტის მომზადებისათვის, ანუ თხზულების ავტორისეული სახის აღდგენისათვის. განვიხილავთ რამდენიმე მაგალითს:

1. II,4-ში ჩართულია სიტყვა „გრძნობადი“: „გრძნობადთა საქმეთასა“. ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ ტექსტში ამ ადგილას, უბრალოდ, 'საქმე' წერია. ქართველი მთარგმნელის დედანში, სავარაუდოდ, 'საქმის' განსაზღვრებაც ('გრძნობადი') უნდა წერებულყო. კონტექსტის შესაბამისად მთარგმნელს თავადაც შეეძლო დაემატებინა ეს სიტყვა (წინა თავის, II,3-ის მიხედვით, სადაც „გრძნობად საქმეებზეა“ საუბარი), მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ, რომ მთარგმნელი ერთგულად მისდევს დედანს, ეს 'გრძნობადი' მისგანვე უნდა გადმოეღო. ამ შემთხვევაში ქართული თარგმანის მონაცემი უთუოდ გასათვალისწინებელია ბერძნული კრიტიკული ტექსტის დადგენისათვის.

2. III,14-ში ბერძნული დედნის ἐντολή-ს ქართულში „სიმაღლე“ (ἡψος) შეესაბამება:

ნუ უუძღურესთა კაცთა თანა-შეაზომ თავსა თესსა, არამედ სიმაღლედ მიმართ სიყვარულისა აღიპყრობდი მას.

Μὴ τὸν ἀνθρώπου τοῦ ἀνεστέρους σεαυτὸν παραμέτρει, ἀλλὰ τῇ ἐντολῇ τῆς ἀγάπης μᾶλλον παρατρίβου.

როგორც ჩანს, სწორედ 'სიმაღლე' (ἡψος) უნდა წერებულყო მთარგმნელის დედანში 'მცნების' (ἐντολή) ნაცვლად.

ვფიქრობთ, ეს საყურადღებო ვარიანტია ბერძნული ტექსტისა, და მას მნიშვნელობა ექნება მისი დაზუსტებისათვის. მართლაც, „აღპყრობის“ კონტექსტში „სიმაღლე სიყუარულისა“ უფრო ლოგიკური გამოთქმა ჩანს, ვიდრე „მცნება სიყუარულისა“ (მცნების მიმართ აღპყრობა საკუთარი თავისა — მთლად ნათელი გამოთქმა არ არის). რადგან სიყვარული საღმრთო მცნებაა, რომელიდაც რედაქტორს ავტორისეულ ბერძნულ ტექსტში „სიმაღლე სიყვარულისა“ შეუცვლია „სიყვარულის მცნებით“, და ეს ვარიანტი გაბატონებულა ჩვენამდე მოღწეულ ბერძნულ ტექსტებში. ავტორისეულ ნუსხაში კი „სიმაღლე სიყუარულისა“ უნდა ყოფილიყო, ისევე, როგორც ქართულ თარგმანშია. ამ აზრს ეთანხმება ისიც, რომ გამოთქმა — „სიმაღლე სიყუარულისა“ — სტილურ ერთიანობას ქმნის მომდევნო ფრაზასთან, სადაც ნახსენებია წარმატება „სიმაღლედ მიმართ სიმდაბლისა“.¹

3. III, 24-ე თავში ქართულ თარგმანს ემატება რამდენიმე სიტყვა, რაც არაა ბერძნულ დედანში:

ღმრთისა მიმღებელ არს წმიდაა და სიტყვერი და საცნაური იგი არსება უკორცოთაა თუთ მით ყოფითა და კეთილ ყოფისა მიმართ სიმარჯვითა, სახიერებისა ვიტყვ და სიბრძნისა და მარადის მყოფობისა მადლისა მიერ, რამეთუ ამით იცის მან ღმერთი, ზოლო მის მიერ ქმნულნი ესე, ვითარცა პირველ ვთქუ, ხედვით და განცდით მიიღებენ მას, განიხილვიდენ რაა არსთა შორის სახილველსა კელოვნებისა სიბრძნესა, რომელი-იგი არს წულილად და უგუამოდ შემოსაღებელი გონებასა შინა.

ΘΕΟΙ ΜΕΤΕΧΕΙ ΤΟΙΣ ΔΥΝΟΥΝΤΕΣ
 ΥΠΟΧΕΙΡΑΙΝΕΙΝ ΤΟΝ ΚΑΙΝΟΝ
 ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΙΝΑΙ
 ΕΠΙΤΗΔΕΙΣΤΗΤΙ· ΔΥΝΑΜΕΙΣ
 ΤΕ ΦΥΣΙΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑΣ· ΚΑΙ ΤΗ
 ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΕΙΝ ΕΙΝΑΙ ΧΑΡΙΤΙ. ΤΑΥ-
 ΤΗ ΟΥΝ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΓΥΝΩΣΚΕΙ· ΤΑ
 ΔΕ ΨΑΛΛΟΝΤΕΣ ΑΥΤΟΝ ΓΕΥΟΥΝΤΑ, ΤΗ
 ΔΥΝΑΜΕΙ, ΩΣ ΕΙΡΗΤΑΙ, ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ
 ΓΕΥΟΥΝΤΕΣΙ ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗΣ ΤΕΧΝΙ-
 ΚΗΣ ΣΟΦΙΑΣ, ΗΤΙΣ ΕΣΤΙ ΨΑΛΗ ΚΑΙ
 ΔΥΣΠΡΟΣΤΑΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΨΑΛΛΕΙ-
 ΤΑΜΕΝΗ.

¹ „რამეთუ პირველთა მათ თანა-შეზომითა შთაპყარდე მთხრებლად ზუაობისა, ზოლო მეორისა მიმართ აღპყრობითა წარებატო სიმაღლედ მიმართ სიმდაბლისა“.

ამ თავის ქართულ თარგმანში არის ისეთი სხვაობები, რომლებიც არ შეიძლება მიეწეროს მთარგმნელს, არამედ იმ ბერძნულ ტექსტს, რომლითაც სარგებლობდა იგი. ეს სხვაობებია:

(1) თავის დასაწყისში ნახსენები „წმიდა“ ბერძნულში ღმერთს მიემართება, ქართულში კი „სიტყურ და საცნაურ“ არსებებს, ანუ ანგელოზებს. ღმერთის სიწმიდის ხაზგასმა ამ კონტექსტში სრულიად უადგილოა. ავტორისეულ ნუსხაში იგი უთუოდ ანგელოზებს მიემართებოდა, რაც ბუნებრივია იმის ფონზე, რომ ეს საცნაური არსებები იქვე სხვა პოზიტიური ეპითეტებით მოიხსენიებიან: „კეთილ ყოფა“, „სახიერება“, „სიბრძნე“, „მარადის მყოფობის მადლი“.

(2) ქართულ თარგმანს ბერძნული გამოცემების ტექსტისაგან განსხვავებით ემატება სიტყვა „უკორცოთაჲ“. ესეც ავტორისეული ნუსხიდან უნდა მომდინარეობდეს, რაც ზოგიერთ მოგვიანო ბერძნულ ხელნაწერში დაკარგულა, ქართველი მთარგმნელის ხელთ არსებულ ტექსტში კი შენარჩუნებული ყოფილა. რატომ? — მართალია, ამ დამატების გარეშეც, მართო „საცნაურის“ ხსენებითაც და მათი დახასიათებითაც ცხადი იქნებოდა, რომ საუბარი ეხება სწორედ უკორცო ძალებს, ანგელოზებს, მაგრამ ამ სიტყვის დამატება უფრო გამჭვირვალეს გახდიდა მსჯელობას და ამიტომაც დაუმატებია ავტორს. ქართველ მთარგმნელს რომ არ ენახა ეს სიტყვა ბერძნულ ტექსტში, თავისი ინიციატივით არ დაუმატებდა, რადგან მისი ნაშრომი ყველგან ავლენს ტენდენციას — ზედმიწევნით გადმოსცეს დედნის ვითარება.

(3) ქართულ თარგმანს ბერძნული გამოცემების ტექსტისაგან განსხვავებით ემატება კიდევ ორი სიტყვა („ხედვით და განცდით“). ისინიც ავტორისეული ნუსხისაგან უნდა მომდინარეობდეს, და მათი გათვალისწინებაც საჭირო იქნება ბერძნული კრიტიკული ტექსტის მოსამზადებლად.

4. I იოვანე 2,16-ის ციტირებაში (II,53) ჩვენს ხელთ არსებულ ბერძნულ ტექსტში გამოტოვებულია დასაწყისი სიტყვები:

ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῇ κτίσει, რითაც ფრაზა დაკოჭლებულია. ქართულ ტექსტში კი შეტანილია მისი შესატყვისი („რამეთუ ყოველივე სოფელსა-შინაჲ“). ჩანს, მთარგმნელს ისეთი დედნით უსარგებლია, სადაც ეს ადგილი გამოტოვებული არ იყო. ქართული თარგმანით შემორჩენილი ვარიანტი უსათუოდ გასათვალისწინებელია ბერძნული კრიტიკული ტექსტის გამოცემისას.

5. III,28-ე თავში „მარადის მყოფობის“ ნაცვლად ბერძნულშია: τὸ εἶναι αὐτοῦ ἢ μὴ εἶναι („ყოფისა მისისა გინა არაყოფისასა“). ეს მნიშვნელოვანი შინაარსობრივი განსხვავებაა, და მას ელინოფილი მთარგმნელი არ დაუშვებდა, ამის საფუძველი რომ არ მიეცა მის ხელთ არსებულ ბერძნულ დედანს. მაშასადამე, „მარადის მყოფობაც“ ბერძნული ტექსტის ერთ-ერთ ვარიანტად უნდა იქნეს მიჩნეული.

6. III,46-ე თავში ბერძნულში გამოტოვებულია სიტყვები – „მადლთა მისთა“, ურომლისოდაც ფრაზა ბუნდოვანი გამოდის:

...თუთ მან თავადმან (ღმერთმან)	...αὐτὸς δὲ ἐσφραμθὲν ἐπὶ τοῖς
განიხარა ქმნულთა თუსთა ზედა, ხედვიდა რაჲ მათ მოხარულად და	ἐργαίῃς αὐτοῖν, ὅρῳ αὐτὰ ἐσ-
განუძღომელთა მათგან მადლთა	φαισόμενα καὶ τὸν ἀκρόεστον
მისთა მარადის განუძღომელად გან-	ἀκορέστως εἰς κορευσόμενα.
ძღომილთა.	

თუ არ ვიტყვით, რომ ღმრთის ქმნილებები „მარადის განუძღომელად განძღომილნი“ არიან მისი „განუძღომელი მადლით“ (ანუ ღმრთის მადლი უწყვეტად, „განუძღომელად“ გარდამოედინება მის ქმნილებებზე; ღმერთი ვერ „ძღება“ მადლის გაცემით), ანუ თუ „მადლს“ არ ვახსენებთ და მარტო „განუძღომელს“ ვიტყვით, ეს სიტყვა ღმრთის ქმნილებებზე ნათქვამი გამოდის, და იქმნება გაუგებრობა: ისინი „განუძღომელნი“ არიან თუ „განუძღომელად განძღომილნი“!

თავად „განუძღომელად განძღომილნი“ უფრო გასაგები შესიტყვებაა: ღმრთის ქმნილებები ღმრთის მადლით არიან აღვსებულნი („განძღომილნი“), მაგრამ მათ დაუსრულებლად სურთ

ღმრთის უმეტესი მადლის მიღება, და მათი ეს სურვილი „განუძლომელია“ („აღუესებული საწყაულია“).

ბერძნულ ტექსტში, რა სახითაც იგი ჩვენამდეა მოღწეული, „მადლის“ ხსენება გამოტოვებულია, რაც მნიშვნელოვან აზრობრივ ხარვეზს ქმნის. აშკარაა, ბერძნული ტექსტის პუბლიკაცია რომელიღაც დაზიანებულ ხელნაწერს ეყრდნობა, ქართული თარგმანი კი ამ თავში ავტორისეული ნუსხის სისრულეს ასახავს. ამიტომაც მას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნება ბერძნული კრიტიკული ტექსტის გამოცემისათვის.

7. III,55-ში სიტყვა „ჭეშმარიტებით“ (ἐν ἀληθείᾳ) ბერძნულში ორი ფრაზის შუაშია მოქცეული. ბერძნული ტექსტის გამოცემელთ იგი მომდევნო ფრაზისათვის მიუკუთვნებით: ἐν ἀληθείᾳ βαρύτερας... („ჭეშმარიტებით უმძიმესთა...“), ქართველ მთარგმნელს – წინა ფრაზისათვის („არცა უწყიეს ჭეშმარიტებით გამოკულევად“). ჩემი აზრით, ქართველი მთარგმნელის გადაწყვეტილება უფრო ლოგიკურია. შესაძლოა, მის მიერ გამოყენებული დედანიც იძლეოდა ამგვარი დაზუსტების საფუძველს (პუნქტუაციის საშუალებით). ასეა თუ ისე, ქართული თარგმანის ეს დეტალიც გასათვალისწინებელია ბერძნული კრიტიკული ტექსტისათვის.

8. III,76-ში ქართულ ტექსტს ემატება სიტყვა – „ჯეროვნად“: „ესევეითარსა ამას ვერ ძალ-უც ჯეროვნად განმგე ყოფად“ (შდრ.: οὐ δύνανται δὲ τὸ τοιοῦτος οἰκονομικὸς εἶναι). ქართული თარგმანის ეს დანამატი ბერძნული დედნის ვარიანტული წაკითხვიდან უნდა მომდინარეობდეს.

9. ბერძნ. დედნის საყურადღებო ვარიანტისაგან უნდა მომდინარეობდეს სიტყვათა გადანაცვლება, რასაც III,75-ის ქართულ თარგმანში ვხვდებით: „ხოლო ესევეითარი იგი არარას იტყუეს აღსაშენებელად, არცა იქმს“ (შდრ.: ὁ δὲ τοιοῦτος οὐδὲ πρὸς οἰκοδομὴν πράττει τι ἢ διαλέγεται). როგორც ვხედავთ, ქართული თარგმანის წყობა უფრო ლოგიკურია. ეს გვაფიქრებინებს, რომ ბერძნ. დედანშიც ასევე უნდა ყოფილიყო.

10. IV,34-ის ერთი ფრაზა საკმაოდ განსხვავებულია ბერძნულისაგან: „...რამათა არა გულისსიტყუანი ძურისქსენებისანი შეიწყნარნე და მომსრველსა მას ძურსა ძმისა სიძულილისასა შთაჰვარდე“ (მდრ.: $\text{ἵνα μὴ τῶν λογισμῶν τῆς μνησικακίας ἀνεχόμενος εἰς τὸ ὀλέθριον μίσος τοῦ ὁδελφοῦ ὑποστρέψῃς}$).

აქ რამდენიმე სხვაობაა ქართულ და ბერძნულ ტექსტებს შორის: (ა) ἀνέχω ნათარგმნია „შეწყნარებად“, რაც ძველ თარგმანებში არსად დასტურდება. მისი ძირითადი მნიშვნელობაა ‘ზე-აპყრობა’, გადატანით კი – ‘თავს-დება’, ‘სათნო-ყოფა’, ‘ნებე-ბა’, ‘დათმობა’, ‘მოთმენა’ და სხვ.¹ კონტექსტის მიხედვით კი უფრო მოსალოდნელი იყო ‘შენარჩუნება’ (‘დამარხვა’), რადგანაც ამ ფრაზას წინ უძღოდა ძმის მიერ მისადმი წარსულში ნათქვამი შესაწუხებელი სიტყვების ხსენება. ამიტომაც მოსალოდნელი იყო ასეთი გამოთქმა: „რამათა არა გულისსიტყუანი ძურისქსენებისანი დაიძარხნე“. (ბ) „ძურის“ შესატყვისი (‘სიბოროტე’, τὸ κακόν) ბერძნულ ტექსტში არ ჩანს, და „მომსრველი“ მიემართება „სიძულილს“ და არა „ძურს“: „მომსრველსა მას სიძულილსა ძმისასა“. (გ) ὑποστρέφω -ის (‘მობრუნება’, ‘დაბრუნება’, ‘აღდგენა’) შესატყვისად ქართულში წერია „შთავრდომა“ (ἐμπιπτα). ორივე ეს ზმნა (ὑποστρέφω და ἐμπιπτα) კონტექსტს კარგად ერგება. პირველი მათგანის შემთხვევაში იგულისხმება, რომ ძველი წყენის გამო ძმისადმი სიძულვილი გვექონდა და ამ სიძულვილს აღარ უნდა დავუბრუნდეთ (წყენის ხელახალი გახსენებით). მეორე შემთხვევაში კი ავტორი ძმისადმი სიძულვილში ჩავარდნისაგან განგვაკრძალებს, რაც, შესაძლოა, ადრე არც კი გვექონია.

ქართველი მთარგმნელის დედანში ὑποστρέφω ეწერა თუ ἐμπιπτα , ასევე, ნახსენები იყო თუ არა „ძური“, ძნელი სათქმელია. გამორიცხული არაა, აქაც მთარგმნელის მიერ გამოყენებული დედნის ვარიანტულ წაკითხვებთან გვექონდეს საქმე.

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოქ. ლექსიკონი I, 428-430.

11. IV,49-ში ὁ λογισμός-ის შესატყვისად რატომღაც 'გონება' წერია. ეს სიტყვა ასჯერ მაინც გვხვდება ტექსტში და ყოველთვის 'გულისსიტყუად' ითარგმნება. რას მიეწერება ეს გამოწვევის? მთარგმნელის დედანში რომ λογισμός-ი ყოფილიყო, აქაც უთუოდ 'გულისსიტყუად' ითარგმნებოდა. ამიტომაც უნდა ვივარაუდოთ, რომ დედანში ისეთი სიტყვა ეწერა, რაც ჩვენს მთარგმნელს „გონებად“ გადმოაქვს. ასეთებია: νοῖς, διάνοια ან ἔννοια, რომელთაგან თითოეული არანაკლებ მარჯვედ მოერგებოდა კონტექსტს, ვიდრე λογισμός (იხ. ტექსტი). ამიტომაც, ვფიქრობთ, ქართული თარგმანის ბერძნული წყაროს ეს ვარიანტი უთუოდ გასათვალისწინებელი იქნება ბერძნული კრიტიკული ტექსტისათვის.

12. IV,48-ში τοπίκός-ის ('ადგილობითი', 'ადგილთან დაკავშირებული') შესატყვისად რატომღაც წერია „უმწარესი“. ეს სიტყვა დაწყვილებულია περιπατισμός-თან, რაც ნიშნავს 'მოშორებას', 'განყენებას', ს. ყაუხჩიშვილის დოკუმენტირებული ლექსიკონის მიხედვით — 'მიმოტაცებას' (IV,310-311), ხოლო IV,48-ის კონტექსტის მიხედვით — 'სხვადასხვა საქმეებით შექცევას', 'მრავალ საქმეში ჩართვას'. ამიტომაც უთარგმნია იგი ჩვენს მთარგმნელს 'უცალოებად', რაც სხვაგან ἀσχιλία-ს შესატყვისად უწერია (III,69), ეს კი 'მოუცლელობას', 'საქმეებით დაკავებულობას' ნიშნავს. IV,48-ში 'უცალოების' განსაზღვრებად დაწერილი „უმწარესი“ შეიძლება ნიშნავდეს 'უფრო მკვეთრს', 'მწვავეს', 'გარდარეულს'. რამ დააწერინა მთარგმნელს τοπίκός-ის ('ადგილობითი') შესატყვისად „უმწარესი“? — ალბათ მის დედანში τοπίκός-ის ნაცვლად გრაფიკულად მისი მსგავსი πικρός ეწერა, რაც სწორედ „მწარეს“, „ცხარეს“, „მკვეთრს“ ნიშნავს და მშვენივრადაც ერგება კონტექსტს. ასე რომ, ბერძნული ტექსტის ეს ვარიანტიც გასათვალისწინებელია ავტორისეული დედნის რეკონსტრუქციისას.

13. IV,67-ე თავში ერთმანეთთანაა შედარებული ღმრთის მცნებების შესრულება და ღმრთისადმი ძღვნის შეწირვა. ორივე

მათგანი სათნოებაა, მაგრამ მათ შორის განსხვავებაა: მცნებების შესრულება ყველასათვის სავალდებულოა, და მათი დარღვევა სასჯელს იმსახურებს, ხოლო ძღვენი — ნებაყოფლობითი შესაწირავიაო. ავტორი ღმრთისადმი შეწირულ ძღვენთა რიცხვს აკუთვნებს ისეთ სათნოებებს, როგორიცაა ქალწულება, უქორწინებელობა, უპოვარება, ასკეტური განშორება და მისთანანი. ასეთ გულმოდგინებას ღმრთის შვეული (მცნება) საყოველთაოდ არ გვავალებულებს. ყველა ეს — ვალდებულებაზე აღმატებული სათნოებებია. ამიტომაც მათ ძღვნის ღირებულება, ძღვნის შინაარსი ეძლევაო. ეს აზრი ასეა გამოთქმული ბერძნულში: ταῦτα δῶσαν λόγιον ἐπέχουσιν („ამათ ძღვნის სიტყვა აქვთ“). ‘სიტყვას’ (λόγος) ამ კონტექსტში ‘ღირებულების’, ‘შესატყვისობის’, ‘მნიშვნელობის’ შინაარსი ეძლევა: ამ სათნოებებს ძღვნის ფუნქცია აქვთ, მათი ადგილმონაცვლენი არიანო. ამ გაგებით სავსებით შესაფერისად უნდა მივიჩნიოთ ქართული თარგმანის ვარიანტი: „ამათ ძღუნისა ადგილი აქუს“. ანუ „სიტყვის“ (λόγος-ის) ნაცვლად ქართველმა მთარგმნელმა შემოიტანა „ადგილი“.

თარგმანი ნათელი და გასაგებია, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ მთარგმნელის ტენდენციას — უმცირეს დეტალებშიც კი არ გადაუხვიოს დედნის ჩვენებას, უნდა ვივარაუდოთ, რომ „სიტყუს“ „ადგილად“ (τόπος) შეცვლა მთარგმნელის ინიციატივა არ უნდა იყოს, არამედ მისი დედნიდან უნდა მომდინარეობდეს. ვფიქრობ, ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებული დედნის ეს თავისებურებაც უნდა გასათვალისწინებულ იქნეს ბერძნული კრიტიკული ტექსტის დადგენისას, როგორც ერთ-ერთი ვარიანტი.

14. IV,70-ე თავში ვკითხულობთ: „უკუეთუ ქრისტე გულთა შინა ჩუენთა მკედრ არს სარწმუნოებისა მიერ (შდრ. ეფეს. 3,17), საღმრთოჲსა მოციქულისაებრ, ყოველნივე სადმე საუნჯენი სიბრძნისანი და დაფარულნი მეცნიერებისანი გულთა შინა ჩუენთა არიან“ (იხ. კოლას. 2,3). როგორც ვხედავთ, აქ ერთმანეთთანაა დაკავშირებული ეფეს. 3,17 და კოლას. 2,3. ამ უკა-

ნასკნელისა და მისი წმ. მაქსიმესეული ციტირების თანახმად, სიტყვა „დაფარულნი“ (ἀπόκρυφοι) წინადადების ბოლოში უნდა ყოფილიყო: πάντες δὲ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνῶσεως ἐν αὐτῷ εἰσιν ἀπόκρυφοι („ხოლო ყოველნი საუნჯენი სიბრძნისა და მეცნიერებისანი მას შინა არიან დაფარულნი“ იგულისხმება: „გულსა შინა“). ქართველ მთარგმნელს კი „დაფარულნი“ რატომღაც „მეცნიერებისანი“-ს წინ გადაუტანია. გამორიცხული არაა, ამის საფუძველს აძლევდა მის ხელთ არსებული ბერძნული დედანი.

15. IV,73-ში ციტირებულია ორი ფრაზა ლუკას სახარებოდან: 12,33 და 11,41. ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ ტექსტში ლუკა 11,41-დან მხოლოდ დაბოლოებაა შეტანილი (καὶ ἰδοὺ πάντα ὑμῖν καθαρὰ ἔσται – „და აჰა, ყოველივე თქუენი წმიდა არს“) და ისიც მიერთებულია ლუკა 12,33-ზე, როგორც მისი გაგრძელება.

ქართულ თარგმანში კი, ისევე, როგორც ლუკა 12,33, ლუკა 11,41-ც სრულადაა ციტირებული, და თანაც მინიშნებულია, რომ ესაა სახარების სხვა მუხლი (მიმანიშნებელი სიტყვაა: „და კუალად“), და არა ლუკა 12,33-ის გაგრძელება:

„ამისთვის კუალადცა იტყვს: განყიდენით მონაგებნი თქუენნი და მიეცით მოწყალებაჲ (ლუკა 12,33), და კუალად: რომელი გაქუს, მიეცით მოწყალებაჲ, და აჰა, ყოველივე თქუენი წმიდა არს“ (ლუკა 11,41).

უფიქრობთ, აქ კურსივით მონიშნული ფრაზა, რომელიც დღეისათვის ცნობილ ბერძნულ ტექსტს აკლია, ქართველი მთარგმნელის მიერ თვითნებურად არ უნდა იყოს დამატებული. იგი უთუოდ იქნებოდა ბერძნულ დედანში, რომლითაც ქართველი მთარგმნელი სარგებლობდა. მის მიერ გამოყენებული ტექსტის ეს ვარიანტიც უცილობლად გასათვალისწინებელია ბერძნული კრიტიკული ტექსტის მომზადებისას.

16. IV,77-ში გადანაცვლებულია სიტყვები „უქმ და უდებ“ ფრაზაში: Εἰ δὲ ἔσμεν ἀργοὶ καὶ ἀμελεῖς. ქართულ თარგ-

მანში მოსალოდნელი იყო ასეთი წყობა: „ხოლო უკუეთუ უქმ და უღებ ვართ“, რადგანაც სხვა შემთხვევაში „უქმებად“ ἀργυρα არის ნათარგმნი (IV,69), „უღებებად“ კი — ἀμείλια (II,33,69,82. IV,69). ქართულ თარგმანში კი შებრუნებული წყობა გვაქვს: „ხოლო უკუეთუ უღებ და უქმ ვართ“.

რადგან ეს გადანაცვლება ერთნაირადაა ყველა ხელნაწერში, შესაძლოა, ვივარაუდოთ, რომ იგი მთარგმნელის ხელთ არსებული დედნის თავისებურება იყო.

17. IV,83-ე თავში გვხვდება ერთი სიტყვა, რომელიც თანამედროვე ბერძნულ გამოცემებში არაა. ეს სიტყვაა „პირველ“: „ესე თუ ჯერეთ ვერ ძალ-გიც (იგულისხმება ყველა კაცის შეყვარება), ჰელათუ ნუვის მოიძულებ. არამედ ვერცა ამისი ქმნაჲ ძალ-გიც, არათუ პირველ შეურაცხ-ჰყვენ სოფლისა ამის საქმენი“. ესე იგი, თუ იმას ვერ შეძლებ, რომ ყოველი კაცი შეიყვარო, შეძლებით მაინც ნურავის შეიძულებ; მაგრამ ამისი ქმნაც არ შეგიძლია, თუ ჯერ ამსოფლიურ საქმეებს არ ჩამოშორდებიო (უფრო ზუსტად, — არარად უნდა მიიჩნიო).

ბევლი თარგმანის „პირველ“-ს ჩვენს გარდათქმაში „ჯერ“ (= „მანამდე“) შეესაბამება.

ამრიგად, წმ. მაქსიმეს მსჯელობაში სათნო მოქმედებათა დაღმავალი კიბეა აღწერილი:

(1) უმაღლესი სათნოებაა ყოველი კაცის შეყვარება, რითაც ღმერთს მივემსგავსებით.

(2) თუ ამ სიმაღლეს ვერ მივწვდებით, ის მაინც შევძლოთ, რომ ნურავის მოვიძულებთო.

(3) არც ერთი კაცი რომ არ მოვიძულოთ, ესეც სულიერების საქმად სიმაღლეა; მას ვერ მიაღწევს კაცი, თუ მანამდე ამსოფლიური საქმეებისადმი (ნაყროვანების, მომხვეჭელობისა და პატივმოყვარეობისადმი) გულგრილი არ იქნებაო.

ამრიგად, სულიერი აღმასვლისათვის კაცმა ეს საფეხურები უნდა გაიაროს (უამისოდ სათნოებათა მწვერვალზე ვერ აღმოჩნდება): ჯერ მოიძულოს (არად მიიჩნიოს) ამსოფლიური საქმე-

ები, შემდეგ იღვაწოს იმისათვის, რომ არავინ სძულდეს, და ბოლოს — უკლებლივ ყველა კაცი შეიყვაროსო.

როგორც ვხედავთ, ამ მსჯელობაში სიტყვა „ჯერ“ (ძველი გამოთქმით — „პირველ“) უთუოდ გამოსაყენებელია. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ მისი ბერძნული შესატყვისი (πρῶτον) უთუოდ იყო ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებულ დედანში, და მან იქიდან გადმოიტანა თავის თარგმანში. ბერძნული ტექსტის ეს ვარიანტიც, რა თქმა უნდა, გათვალისწინებულ უნდა იქნას კრიტიკული ტექსტის მომზადებისას.

ამრიგად, ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებულ ბერძნულ დედანსა და ქართული თარგმანის ჩვენამდე მოღწეულ ხელნაწერებში არსებული მრავალრიცხოვანი ლაფსუსების მიუხედავად, ქართულ ტექსტში მრავალი ისეთი ადგილი გამოვლინდა, რასაც მნიშვნელობა ექნება წმ. მაქსიმეს თხზულების გალრმავებული შესწავლისათვის.

ქართული თარგმანის თავისებურებისათვის

წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ ქართული თარგმანი გამოირჩევა დედნის ვითარების ზედმიწევნითი გადმოცემით, ან, უფრო ზუსტად, ზედმიწევნითობისაკენ მისწრაფებით. ასეთი ტენდენცია ქართულ ლიტერატურისმცოდნეობაში ცნობილია ელინოფილიზმის სახელწოდებით. ამ მიმართულების პირველ დამწერგველად მიჩნეულია ეფრემ მცირე, რომლის ელინოფილიზმი ეფუძნებოდა შავი მთის ლიტერატურული წრის ამოცანებს (XI ს. მეორე ნახევარი), და, როგორც პირველი გამოვლინება ამ მთარგმნელობითი მიმართულებისა, შუალედურ ადგილს იკავებს ათონის მთის ლიტერატურულ ტრადიციებსა და განვითარებულ ელინოფილიზმს შორის. ეფრემის შემდგომი თაობის მწერალთა შემოქმედებაში კი უფრო მაღალ დონეზე აღის ქართული თარგმანის მიჯაჭვულობა ბერძნულ დედანთან.

წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ ქართული თარგმანი, ჩვენი შთაბეჭდილებით, არ შეიძლება მიეკუთვნოს განვითარებულ ელინოფილიზმს, არამედ უფრო მის საწყის ეტაპს. ამ თხზულების

მთარგმნელი, შესაძლოა, ეფრემ მცირის თანამედროვე სწავლული იყო, ან მისი ლიტერატურული წრის წარმომადგენელი, ან უშუალოდ მომღვეწო თაობის მწერალი. თავად ეფრემ მცირეს კი, სხვადასხვა ნიშნის მიხედვით, ამ თხზულების თარგმნას ვერ მივაკუთვნებთ.

მთარგმნელის ლიტერატურული მიმართულების განსაზღვრისათვის მნიშვნელოვანია, თუ როგორ გადმოაქვს ბერძნული ტექსტის მიმღეობები — მიმღეობებითვე, თუ ზმნის პირიანი ფორმებით. ამ მხრივ ჩვენი საკვლევი ტექსტი ერთსახოვანი არაა. მიმღეობების გადმოღება მიმღეობებითვე საკმაოდ ხშირად გვხვდება, მაგრამ არა ყოველთვის (უფრო ჭარბობს პირიანი ფორმებით გადმოღება). აქვე მოგვყავს ორივე მათგანის ჩამონათვალი. მიმღეობებით თარგმნის მაგალითები:

აღდგომილი (თავდასხმელი) — ἐπανιστάμενος (III,51)

(ამათი მის წილ) აღმრჩეველი — ἀντεχόμενος (III,15)

აღრეული — μυσυμένος (III,53)

აღწერილი — συγγραφόμενος (II,94)

გამოძვლევალნი — κατανοούντες (III,51)

გამოცდილი — ἐγγυσμαζόμενος (II,91), γεγυσμασμένος (II,97)

განმარჩეველნი — διακρίνουντες (II,32)

განმყოფელი — χωρίζων (IV,19). განმყოფელნი — χωρίζοιτες (II,29)

განმხილველი საქმეთა — τὰ πράγματα διορᾶν (I,92)

განშორებული — κεχωρισμένος (II,71)

განწმენდილნი — καθαρθέντες (III,66)

გარდაქცეული — παρατρέπόμενος (I,92)

გინებული — λιοδориόμενος (IV,30)

გმობილი — δισφημιόμενος (IV,30)

დაკლებული — στερηθείς (III,20)

დამცველი — τηρῶν (I,16)

დამქსნელი — λύνων (IV,81)

დაფარული — κεκρυμμένος (IV,28)

ენებული — ἐπιβουλεύμενος (შეთქმულებისა და ხრიკების მსხვერპლი) (IV,30)

მავალი — διαπορεύόμενος (III,55)

მაკუდინებული — θανατῶν (IV,31)

- მახლობელი – ἑγγύζαν (IV,59)
 მგმობარი – βλασφημοῦμενος (IV,55)
 მეტყუელი – λεγών (IV,12,85); მეტყუელნი – λέγοντες (II,29)
 მეცნიერი – γινώσκων (IV,33)
 მეძიებელი – ζητῶν (III,55)
 მიმთხუელი – ἐπιτυχῶν (III,20; III,66)
 მიმმადლებელი – παρέχων (I,23)
 მიმყოფებული – ἐγγχεῖν (II,52)
 მომგებელი – περιποιούμενος (III,19)
 მოლოცველი – προσευχόμενος (II,90)
 მიმმადლებელი – χαρισάμενος (III,23)
 მოთმინე – προσκαρτερῶν (II,54)
 მოთმინე – ὑπομένων (I,3)
 მოკიდებული – προσκείμενος (IV,41)
 მოკლული – φονεῖσθαι (IV,55)
 მომაოკრებელი – ἐρημάσαντος (II,31)
 მომკუთხელნი – ἐκκόπτουντες (III,51)
 მომსთულებელი – καρπασάμενος (III,70)
 მომცველთა ჩემთაგან – ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με (II,18)
 მომწოდებელი – ἐπικαλουμένους (III,87)
 მოსრული – ἑλθὼν (II,14)
 მოქმედი – ποιῶν (I,76; IV,85), ἐργαζόμενος (I,77), ποιούμενος (II,82) პრაქტῶν (IV,12)
 მოლუწე ἄγασცემენი (II,90)
 მოყუარული – ἀγαπῶν (II,49), მოყუარე (II,51. III,55; IV,41), რომელსა უყუარდეს (II,50)
 მოძრავი – κινούμενος (II,39)
 მოხარული – εὐφραίνόμενος (III,46), χαίρων (III,91)
 მტირალი – κλαίων (III,91)
 მქონებელი – ἔχων (I,12; III,83. IV,61)
 მყოფელი – ποιούμενος (IV,27)
 მყოფი – ὑπάρχων (IV,28)
 მცნობელი – γινώσκων (III,45)
 მცოდნელი – ἀμαρτάνων (III,73)
 მძრველნი – τὰ κινούντα (II,32,33)
 მწუბებელი – κυλινδούμενος (III,66)
 მწყისილი – ποιμαινόμενος (II,55)
 მხედველი – βλέπων (I,13), ἀποβλεπόμενος (II,30. III,48)
 ოცნებული – φανταζόμενος (III,49)

პირველ თქმული – προειρημένος (II,92); პირველ თქმულნი προειρημένοι (III,19)

პყრობილი – διακρατούμενος (III,28)

უგუნური – ძჳრან (I,51. II,55)

ქმნილი – πραττόμενος (II,37)

ყოფადი – πραττόμενος (III,47)

შეღგომილი – συσπόμενος (II,84)

შემთხუეული – συμβαίνων (IV,24,81)

შემოსაღებელი – συσταμένος (III,24)

შემქმნელი – έργαζόμενος (IV,31)

შექცეული – σχολάζων (III,52. IV,73)

შეწუხებული – λυπούμενος (II,89)

შობილი – γεινόμενος (III,58)

შფოთებული – ბჳლისმენოს (II,68)

ცემული – τυπτόμενος (IV,55)

წინააღმრჩეველი – προηρημένος: IV,38.

წინა-პატივისმცემელი – προτιμάν (III,15)

ხილული – ბრამენოს (III,72) θεωρουμένος: IV,12.

ბერძნული ტექსტის მიმღეობების შესატყვისად ქართულ თარგმანში უფრო ჭარბობს ზმნის პირიანი ფორმები:

ბ ოγαπῶν – რომელსა უყუარდეს (I,4,12,23; II,1,7; III,37; IV,55), რომელსა უყუარდე მე (IV,55)

ბ ოგισσιντες – რომელნი უმეცრობენ (IV,2)

ბ ოგასიζომენი – რომელნი ვიღუწილდეთ (II,19)

ბ ონაგოგონსკან – რომელი აღმოიკითხვიდეს (II,31)

ბ ონაგონსკან – მოისპოს რამ (II,59)

ბ ონატელან – აღმობრწყინდეს რამ (I,95)

ბ ონაჟარან – განეშოროს რამ (II,52)

ბ ონეხომენოს – რამთა შეიწყნარნე (IV,34)

ბ ონისტამენოს – რომელი წინა-აღუღებოდის (III,82)

ბ ონიდეხომენოს – რამთა მოისთულო (IV,32)

ბ ონელანსან – რომელი სდევნიდეს (II,21)

ბ ონოკპტან – რომელი გამოჰკუთდეს (IV,16)

ბ ონოსტრეფომენოს – რაჟამს გარე-მიექცეოდი (IV,29) გარე-შიაქცევდეს (IV,15)

ბ ონოტაზამენოს – რომელსა ეჯმნას (I,27; II,88)

ბ ონელან – რომელი ხედიდეს (I,15)

ბ ონომენოს – მიიწია რამ (II,93), იქმნე რამ (III,90), გენომენი –

რაჟამს ვიქმნეთ (II,67).

γυσώσκων – რომელმან უწყოდის (II,98)

γράφω – მიუწერეს რაჲ (I,84)

δέξιμους – მიიღო რაჲ (II,93)

δεχόμενος – შეიწყნარნეს რაჲ (III,97), მითუთალებდ (IV,22)

διακείμενοι – რაჟამს დავემთხუნეთ (III,96)

ὁ διατηρῶν – რომელი სცვიდეს (I,21), რომელმან დაიცვას (I,61)

διατρέβω – იტყეოდის რაჲ (I,99)

διαφλάττω – დაიცვე რაჲ (IV,79)

δουλέων – ჰმონებდეს (I,27; I,63)

ἐγχρονίζουτος – დაიყოვნოს რაჲ (I,84)

εἰπὼν – რომელმან-იგი თქუა (II,93)

ἐκβαλόντες – რაჟამს განხადონ (II,18)

τῆς καθαρᾶς προσηυχῆς ἔκπεσων – განჰკარდე წმიდისა ლოცვის-აჲს (I,49)

ἐνδειξάμενος – აჩუენებს (I,71)

ἐνυοοῦμενος – მოიქსენებდეს რაჲ (IV,1)

ἐξαφαιλῶ – რომელი უჩინო-ჰყოფდეს (II,21)

ἐξυρρίσκων – მოიპოვნეს (II,27)

ὁ ἐπιθυμῶν – რომელსა გული უთქუმიდეს (III,64)

ἐρεθίζμενος – აღიზრზინებოდის რაჲ (II,70)

ἐρημάσσαντες – რომელთა-იგი მოაკრეს (II,31)

ὁ μὴ ἐπιστάμενος – რომელმან არა უწყოდის (IV,65)

ἐπιχαίρων – რომელსა უხაროდის (I,56)

ἔχων – რომელსა აქუს / აქუნდეს / აქუნდენ (I,6,20,54; III,8,83; IV,61,62,69), აქუნდეს რაჲ (III,83)

οἱ ζητοῦντες – რომელნი ეძიებენ (II,20). ჯეტან – რომელი ეძიებდეს (II,34).

ῥηττηθέντος – იძლიოს რაჲ (II,31)

θιρᾶμενος – რაჲთა მოინადიროს (III,75)

θεωρουμένους – რაჟამს იხილვებოდის (IV,12)

θεωρῶν – ხედიდეს რაჲ / რომელი ხედიდეს (III,97; IV,2).

μὴ κακολογῶν – ნუ ძერსა ზრასავ (IV,35)

κατακεντῶν – რომელი იწერტდეს (IV,62)

ὁ καταλιμπάνων – რომელი დაუტეობდეს (I,5)

κατατρύφω – იშუებს (I,19)

ὁ μὴ καταφρονῶν – რომელსა არა უგულებელს-ყოს (I,72), რომელმან არა შეურაცხ-ყოს (I,75). καταφρονοῦντες – რომელნი შეურაცხ-ჰყოფენ (III,65).

- κατορθῶν – წარმართოს რაჲ (II,26). ὁ τὰς ἀρετὰς κατορθῶσας
რომელმან სათნოებანი წარმართნა (I,92)
- κεκτημένος – რომელსა მოევოს (II,88; II,98)
- κινούμενος – აღიმრას რაჲ (II,85)
- ὁ δὲ ταύτας μὴ κόπτων – რომელმან ესენი არა მოიკუეთნეს (I,75)
- κρινόμενοι – განვიკითხვოდით რაჲ (II,41)
- κρίνω – განიკითხოს (III,55)
- λέγων – იტყჳს (I,76), რომელი იტყჳდის (III,73), იტყჳდის თუ ვინ-
მე ὁ λέγων (IV,55) რომელმან მრქეას მე (IV,56)
- λογιζόμενος – შეპრაცხდ (IV,22)
- ὁ λυπούμενος – რომელი წუხდეს (I,55)
- λῶν – რომელი დაქსნიდეს (IV,81)
- ὁ μακροθυμῶν რომელი სულგრძელებდეს (IV,16); სულგრძელებდ
(IV,22)
- μέλλων – გეგულებოდის რაჲ (II,27)
- μετερχόμενος – რომელი მოიგებდეს (III,75)
- μετέχοντα – რაჲთა მიიღონ (III,46)
- ὁ μὴ μισῶν – რომელსა არა სძულდეს (II,50)
- μνησικακῶν – რომელი ძჳრსა იკსენებდეს (I,56) რომელი ძჳრის-
მოკსენებდეს (II,49)
- νικῶν – რომელმან სძლოს (I,63)
- ὁ δυνῶν რომელი ვიდოდის (IV,30)
- σεαυτὸν οἰκονομῶν – თავიცა თჳსი აღაშენო (IV,59)
- ὁ ὀλιγοψυχῶν – რომელი სულმოკლებდეს (IV,18)
- ὀρῶν – ხეღვიდა რაჲ (III,46)
- παιδεύμενος – განიწურთებოდის რაჲ (II,46)
- πάσχαν – რომელსა ელმოდის (III,37,91), ევნებოდის (III,77)
- περιφρονῶν – რომელსა შეურაცხ-უყვენ (IV,49)
- πετόμενος – აღიფრინებდეს რაჲ (I,85)
- ὁ πιστεύων – რომელსა პრწამს (I,3), მორწმუნე (IV,72)
- τῇ γυνάμει πλουτήσας – მეცნიერებითა განმდიდრდა (I,92)
- ὁ ποιῶν – რომელმან ყოს IV,55.
- ποιοῦμενος – რომელი ჰყოფდეს (I,20,24. IV,64)
- πολεμούμενοι – გუებრძოლნეს რაჲ (II,14).
- προκόπτουντες – წარვემართნეთ რაჲ (II,67)
- προσδεξάμενοι – რომელთა შეიწყნარეს (II,89)
- προσευχόμενος – რომელი ილოცავს (II,1)
- προτιμῶν – უფროჲს პატივ-სცემდეს (I,7), წინა-პატივსცემს (I,8)
- σκανδαλιζόμενος – რომელი დაბრკოლდებოდის (III,37)

σκευάζων – რომელი შეჰზადებდეს (I,56)

σπένδων – ისწრაფდეს (II,39)

στέγων – რომელი თავს-იღებდეს (IV,17)

ὁ συσδιατιθέμενος – რომელი თანა-ჰყევბოდის (I,70)

συσυποφέρων – რომელი თავს-იღებდეს (III,79)

σχοιάζοντες – მოვიცალოთ (III,51)

τελειῶν – რომელი სრულ-ჰყოფდეს (II,21)

τιμῶν – რომელი პატივ-სცემდეს (IV,68)

ὑπάρχων – იყოს რაჲ (I,87)

ὑποκλέπτων წარიპარავს (II,19)

ὑπομένων – რომელი იტყრთივდეს (IV,17)

φέρων – რომელი მოითმენდეს (IV,17); μὴ φέρων – ვერ თავს-იღვას (I,68); σοὶ φέροντας – რომელნი მოგართუმიდენ (IV,31)

ὁ φεύγων – რომელი ევლტოდის (I,22)

ὁ φθινὼν τῷ ἔμειλῳ – რომელი ეშურებოდის ძმასა (I,55). πρὸς τοὺς φθινοῦντας – მოშურნეთა მიმართ (IV,60).

φλεγόμενος – ეტყინების (I,100)

ὁ μὴ φθινὼν – რომელი არა ეშურებოდის (II,49)

φωτίζων – განანათლოს რაჲ (I,95), რომელი განანათლებდეს (II,21)

χαίρων – რომელი შეამწინეკულებდეს (I,55)

χρὸνίζων – რომელი დაიყოვნებს (II,2)

χαρίζων – რაჟამს განაშორო (III,90)

ზოგჯერ ბერძნული მიმღეობა შესაბამისი ქართული სახელ-
ზმნის მოქმედებითი ბრუნვის ფორმითაა გადმოცემული (სინტაქ-
სურად – უბრალო დამატებით):

ἀναισθητοῦντες – უგრძნობელობით (III,54)

ἀνεχόμενος – თავსდებითა (IV,30)

ἀφέντες – დატეევით (III,54)

ἐνυοῦσμενος – მოკსენებითა (IV,2)

ἔχοντες – ჟონებითა (III,70)

λογιζόμενος – შერაცხვითა (IV,55)

περιμένων – მოლოდებითა (IV,24)

προκόπτων – წარმართებითა (III,7?)

προσευχόμενος – ლოცვითა (IV,35)

ὑποτάσσοντας – დამორჩილებით (III,47)

φοβούμενος – შიშით (III,18)

სიტყვასიტყვითი თარგმნის პრინციპი „ოთხასეულის“ ქარ-
თულ თარგმანში ზედმიწევნით დაცული არაა. ზოგიერთ მონაკ-

ვეთში მთარგმნელი თავისუფლად ეკიდება სათარგმნელ ტექსტს, და ცალკეულ ტერმინთა მიახლოებითი შესატყვისებით კმაყოფილდება. ასეთი შემთხვევა გვაქვს, მაგალითად, მეორე ასეულის 43-ე თავში:

რაოდენჟამ ძურისმოქმედ იყო, ნუ ὅσον εἰς κακότητα, τὸ κακοῖν ἔμελλεν ძურისხილვასა, რამეთუ მის κοπασθῆναι μὴ δύναιτο, ἵνα διὰ τοῦτο ἁμαρτανεύοιεν αὐτοὶ ταπεινωθῆναι τῇς ὑπερηφανίας ἐμέσσης.

ამ მომცრო მონაკვეთში სიზუსტით არ გამოირჩევა რამდენიმე შესატყვისობა:

ὅσον – „რაოდენჟამ“ (უფრო ზუსტი იქნებოდა „რაოდენ“ = რამდენადაც, რა ზომითაც).

κακότητα – „ძურისმოქმედი“ („ძურისმოქმედი“ κακοῖν-ის შესატყვისია. κακότητα კი უფრო ‘ბოროტ-მზრახველს’, ‘ავზნიანს’, ‘ავთვისებიანს’ ნიშნავს).¹

μὴ δύναιτο – ნუ მოიწყენ (უფრო ზუსტი იქნებოდა: „ნუ უარყოფ“, „უარს ნუ იტყვი“).

ἵνα-ს შესატყვისია „რამათა“. ჩვენს მთარგმნელს კი „რამეთუ“-თი შეუცვლია, რაც აზრობრივ ნიუანსს ცვლის.

ზედმიწვენილობის ტენდენცია ამ ფრაზაში მხოლოდ ერთ შემთხვევაში ჩანს: ἐμέσ-ს შესატყვისად „წარმოთხვეის“ შერჩევაში („ამაჲრტაჲნებაჲ წარმოთხიო“).

მიახლოებითი თარგმანის სხვა მაგალითია:

III,5-ში ἐπὶ τῶν λογικῶν („მოაზროვნეებში“, იგულისხმება: კაცთა შორის) თარგმნილია ასე: „მომგონებასა ჩუენსა ზელა“ (ე. ი. ჩვენს აზროვნებაში).

ქართული თარგმანის ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურებაა ბიბლიური ფრაზების ახლებური (ტრადიციულისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებული) ვარიანტები.

¹ ძველ ქართულ მწერლობაში მის შესატყვისად „სახითა მედგარიც“ გვხვდება (ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. III, გვ. 199).

რამდენიმე ციტირებაში ზმნის პირიანი ფორმები, რაც საღმრთო წერილის ტრადიციულ თარგმანებში გვქონდა, მიმღეობები-თაა შეცვლილი, ბერძნულის მიხედვით:

მათე 5,44:

„ხოლო მე გეტყვ თქვენ, — იტყვს უფალი, — გიყუარდედ მტერნი თქვენნი, კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქვენთა, და ილოცევდით განმცდელთა და მღევართა თქვენთათჳს“ (I,61). შდრ. გიორგი მთაწმიდელისეული ვარიანტი: „გიყუარდედ მტერნი თქვენნი და აკურთხევდით მწყევართა თქვენთა და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქვენთა და ულოცევდით მათ, რომელნი გმძლავრობდენ თქვენ და გღევნიდენ თქვენ“.

ფს. 91,12

„იხილა თუალმან ჩემმან მტერთა ჩემთა და ბოროტებით აღდგომილთაჲ ესმა ყურსა ჩემსა“ (III,51). შდრ. ძველი თარგმანები: „იხილოს თუალმან ჩემმან მტერთა ჩემთაჲ, და რომელნი აღდგომილ არიან ჩემ ზედა ბოროტებით, მათი ესმას ყურსა ჩემსა“ (C) „და იხილა თუალმან ჩემმან მტერთა ჩემთაჲ და მათთჳს, რომელნი აღდგომილ არიან ჩემ ზედა ბოროტებით, ესმას ყურსა ჩემსა“ (L).

I იოანე 4,18

პირველსა მას შიშსა გარე-განჰკდის სრული სიყუარული, სულისაგან მომგებელისა მისისა, არღარა მოშიშისა ტანჯვათაგან (I,82). შდრ. ტრადიციული თარგმანი: „სრულმან სიყუარულმან გარე განდევნის შიში, რამეთუ შიშსა ტანჯვაჲ აქუს“.

ციტირებათა ერთი ნაწილი მიზნად ისახავს ლექსიკურ მნიშვნელობათა დაზუსტებას:

ესაია 6,5

ციტირებულია I,12-ში. აქ „შეკდებულს“ ენაცვლება „შედრწუნებული“. ბერძნულშია καταέσχυμαι (κατασῶσθαι-დან, რასაც ‘შეკდებულის’ ნიუანსიც აქვს და ‘შედრწუნებულისაც’, მაგრამ კონტექსტს უფრო ‘შედრწუნებული’ შეეფერება):

მაქსიმე I,12

მ მე, უბადრუკსა, ვითარ შეძრ-
წუნებულ ვარ, რამეთუ კაცი
ვარ და მჭონებელ არაწმიდათა ბა-
გეთა და მკუდრ შორის ერისა, არა-
წმიდათავე ბაგეთა მჭონებელისა, და
მეუფე უფალი საბაოთ ვიხილე თუ-
აღიოთა ჩემითა.

ტრადიციული ვერსია:

მ უბადრუკსა მე, რამეთუ შეკ-
დემულ ვარ, რამეთუ კაცად მყ-
ოფი და არაწმიდათა ბაგეთა მჭონე-
ბელი საშუალ ერისა, არაწმიდათა ბა-
გეთა მჭონებელისა, მკუდრ ვარ მე და
მეუფე უფალი საბაოთ ვიხილე თუ-
აღიოთა ჩემითა S.

ეფეს. 5,29

III,9-ში ციტირებულია ასე: „არავინ მოიძულნის კორცნი
თჳსნი“. ასეთი ციტირება სავსებით შეესაბამება დედანს: ὁ
δὲ ἰς γὰρ ποτε τῆς ἐαυτοῦ σάρκα ἐμσῶσεν. „კორ-
ცი“/„კორცნი“ ეწერა უძველეს A ქართულ ვერსიაშიც: „რამეთუ
არავინ თჳსი კორცი მოიძულის (var. თჳსნი კორცნი მოიძუ-
ლნის)“.¹ მოგვიანებით, BC ვერსიებში რატომღაც შეუცვლიათ:
„რამეთუ არავინ სადა თავი თჳსი მოიძულის“. „სამოცი-
ქულოს განმარტების“ თარგმანში ეფრემ მცირე არ ცვლის გი-
ორგისეულ (C) ვარიანტს, თუმცა ანალოგიურ შემთხვევებში
სამოციქულოს ციტირებებს იგი უმეტესწილად დედანთან ზედ-
მიწევნით აახლოებს ხოლმე. ამ შემთხვევაში ეფრემს არ დასჭირ-
და პავლე მოციქულის სიტყვების რედაქტირება, რადგან განსა-
მარტავად ეფეს. 5,29-თან ერთად მისი წინა ფრაზაც იყო წარ-
მოდგენილი (ეფეს 5,28), იქ კი „კორცნი“ უკვე ნახსენები იყო,
და განსამარტავ ფრაზასა და განმარტებას შორის წინააღმდეგო-
ბა არ იქმნებოდა.²

წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულში“ კი საჭირო იყო პავლეს ეპის-
ტოლის ქართული თარგმანის მიახლოება დედანთან, რადგან უა-
მისოდ კონტექსტიდან ამოვარდებოდა: იქ „საზრდელი და საბუ-
რველი“ იყო ნახსენები, ასევე „ნაკლულევანების აღსრულება“,³

1 პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები, გვ. 269.

2 სამოციქულოს განმარტება II, გვ. 583-584.

3 „მოციქული იტყჳს, ვითარმედ: „არავინ მოიძულნის კორცნი თჳსნი“, არამედ ცხად არს, ვითარმედ აღიკრძალავს და დაიმონებს მათ, არარაჲს უმეტეს მიცემითა მათდა, თჳნიერ საზრდელისა და საბურველისა, და

რაც „კორცთ“ (ანუ სხეულს) მიანიშნებდა, და პავლე მოციქულის ფრაზაში ამ სიტყვის გამოტოვება არ ივარგებდა.

ლუკა 21,19

I,67: „მოთმინებასა შინა თქუნესა მოიგენით¹ სულნი თქუნნი“. 'Εν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ οὐδεὶς γινώσκει τὸν ἡμέραν.²

ივანე 15,27

I,82. „შიშითა უფლისაათა³ მიდრკეების ყოველი ბოროტისაგან“, τῇ δὲ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πάντες ἀπὸ κακοῦ.⁴

ბიბლიური ფრაზების რედაქტირება ზოგჯერ სინონიმური ტერმინოლოგიური ცვლილებით შემოიფარგლება:

დაბ. 18,27

„მე ვარ მიწა და მტუერ“ (I,47). შდრ. ტრად.: „მე ვარ მიწა და ნაცარი“.⁵

ფს. 36,15

მახული მათი გულადვე მათდა შევედინ, და მშულდი მათი შეიმუსრენ (II,14).⁶

ფს. 33,15

„მისდერკ ბოროტისაგან და ქვენ კეთილი“ (II,11).⁶

ფს. 18,10

I,82 „შიში უფლისაა წმიდა არს და მდგმო უკუნიითი-უკუნისამდე“.⁷

მათცა, მხოლოდ საჭიროთა ოდენ საცოცხლოდ. რამეთუ ესრეთ იქმნების უვნებელად შეყუარებაჲ მათი, რამთა, ვითარცა მსახურთა ღმრთისათა, ეს-ოდენ ზრდიდეს და ფუფუნებდეს მათ, რამთა მხოლოდ ნაკლულევანებასა მათსა აღასრულებდეს“.

1 მოიგნეთ CEF. 2 შდრ. ტრადიციული თარგმანი: „მოთმინებითა თქუენითა მოიპოვნეთ სულნი თქუნნი“. 3 ღისათა BCDEF. 4 შდრ. ტრადიციული თარგმანი: „შიშითა ღმრთისაათა მოაქციის ყოველმან ბოროტისაგან“. 5 სჯობდა წრფელობითი ბრუნვის ფორმები: „მიწა და ნაცარი“. 6 შდრ. ტრად.: „მახული მათი განეწონენ გულსა მათსა, და მშულდი მათი შეიმუსრენ“. 7 შდრ. ტრად.: „მოიქეც ბოროტისაგან და ქვენ კეთილი“. 8 შდრ. ტრად.: „ჰგიეს იგი უკუნიითი-უკუნისამდე“.

ლუკა 14,33

რომელმან არა იჯმნას ყოველთაგან მონაგებთა თჳსთა, ვერ ძალ-უც მოწაფე ყოფად ჩემდა (II,91).¹

დოგმატური ღირებულება აქვს იოანე 14,10-11 და 10,38-ის ერთი ფრაზის ახლებურ თარგმანს, რომელსაც წმ. მაქსიმეს თხზულების მთარგმნელი გეტავაზობს: „მე მამისა შორის და მამად ჩემ შორის“ (შდრ. ტრადიციული ვერსია: „მე მამისა თანა ვარ, და მამად ჩემ თანა არს“). როგორც ვხედავთ, აქ დაზუსტდა მხოლოდ *ἐν* წინდებულის შესატყვისის (შდრ.: *ἐγὼ δὲ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑμοὶ ἐστι*).

ერთ ციტირებაში ფრაზაა გადანაცვლებული:

III,54: „ნუ დასჯით, რამათა არა დაისაჯნეთ; ნუცა განიკითხავთ, რამათა არა განიკითხნეთ“ (ლუკა 6,37; მათე 7,1).²

ზოგჯერ წმ. მაქსიმე ბიბლიურ ფრაზას პერიფრაზებული ფორმით იძლევა. ქართულ თარგმანში ეს პერიფრაზია გადმოტანილი, და ამით აიხსნება მისი განსხვავება სახარების ტრადიციული ტექსტისაგან. ასეთი მაგალითებია:

1. რამეთუ არა არს მის შორის ჰური და წარმართ, არცა წულ და ქალ, არცა მონა და აზნაურ, არამედ ყოველთა ზედა და ყოველთა შინა ქრისტე. (გალატ. 3,28).³

2. იოანე 14,15 სახარების ტექსტში ასეა: *Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε*. პირველი ასეულის მე-16 თავში კი პერიფრაზით: *Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολὰς μου τηρήσει*. შესაბამისად, I,16-ის ვარიანტი („რომელსა უყუარდე მე, მცნებანი ჩემნი დაიცვენს“) განსხვავებულია სახარებში-

1 შდრ. ტრად.: „ეგრეცა ყოველმანვე თქუნებანმან, რომელმან არა იჯმნეს ყოვლისაგან მონაგებისა თჳსისა, ვერ კელ-წიფეების მოწაფე ყოფად ჩემდა“.

2 შდრ. გიორგი მთაწმიდელისეული ვერსია: „ნუ განიკითხავთ, და არა განიკითხნეთ; და ნუ დასჯით და არა დაისაჯნეთ; მიუტვეთ და მოგეტვენენ“ (ლუკა 6,37); „ნუ განიკითხავთ, რამათა არა განიკითხნეთ“ (მათე 7,1).

3 შდრ. ტრად.: „არა არს ჰურიება, არცა წარმართება; არა არს მონება, არცა აზნაურება; არა არს რჩევა მამაკაცისა, არცა ღელაკაცისა, რამეთუ თქვენ ყოველნი ერთ ხართ ქრისტე იესუმს მიერ“.

სეულისაგან („უკუეთუ გიყუარ მე, მცნებანი ჩემნი დაიმარხენით“). ლექსიკურ დონეზე აქ მხოლოდ ერთი შენაცვლებაა: I,16-ში ‘დაცვა’ წერია სახარებისეული ‘დამარხვის’ ნაცვლად, ანუ სავსებით ადეკვატური შესატყვისი.

ლექსიკური შენაცვლება გვხვდება ისეთ ფრაზებშიც, სადაც ავტორი მიმართავს ბიბლიურ რემინისცენციებს:

1. მაგალითად, I,20-ში რომ. 13,14-ის მინიშნებით წერს: ‘Ο πρῶσιον τῆς σαρκὸς εἰς ἑπίθυμῶναις ποιοῦμενος...’ („რომელი კორცთა ზრუნვასა გულისსათქემელად ჰყოფდეს...“). შდრ. პავლეს ეპისტოლის შესაბამისი მუხლი: τῆς σαρκὸς πρῶσιον μὴ ποιεῖσθαι εἰς ἑπίθυμῶναις („კორცთა ზრახვასა ნუ ჰყოფთ გულისსათქემელ“). მაშასადამე, წმ. მაქსიმეს თხზულების მთარგმნელს ‘ზრუნვაჲ’ უფრო შესაფერის შესატყვისად მიუჩნევია ἑπίθυμῶναι-სი, ვიდრე ‘ზრახვაჲ’.

2. II,32-ში პერიფრაზითაა ციტირებული მათე 7,12: ὁ θεὸς λέγει ἵνα ποιεῖσιν ἡμῖν οἱ ἀσθεναῖοι καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ποιεῖμεν αὐτοῖς. ეს პერიფრაზი მთარგმნელსაც ერთგულად გადმოუტანია: „რაჲ-იგი მინდეს, რაჲთა მიყონ ჩუენ კაცთა, ჩუენცა მსგავსადვე უყოფდეთ მათ“ (შდრ. ტრადიციული ვარიანტი: „ყოველი რომელი გინდეს თქუენ, რაჲთა გიყონ კაცთა, ეგრეცა თქუენ ჰყვით მათა მიმართ“).

3. I,28-ში: „არა დაშურების იგი შემდგომად უკუანა უფლისა ღმრთისა მისისა“. შდრ. იერ. 17,16: „ხოლო მე არა დავშუერ შემდგომად კუალსა შენსა“ (OJ), „ხოლო მე არ დავშუერ, შედგომილი უკუანა შენსა“ (GWS).

4. I,53-ში: „მივედ, დაეგე ძმასა შენსა და მოვედ და შეწირე ქრისტესა ძღუენი სიყუარულისაჲ“. შდრ. მათე 5,24 ტრად: „მივედ და დაეგე პირველად ძმასა შენსა, და მაშინ მოვედ და შეწირე შესაწირავი შენი“.

5. I,54-ში: „უკუეთუ... სიყუარული არა აქუნდეს, ვერარას ირგებს“. შდრ. I კორ. 13,2 ტრად: „არა-ვე-რაჲ ვარ“. მინიშნებანი: I,მწ, (ფს. 33,20). I,მა, (II კორ. 2,1-2).

დედნისაგან გადახვევები ქართულ თარგმანში

„ოთხასეულის“ ქართული თარგმანი, როგორც უკვე ვთქვით, ერთგულად მისდევს ბერძნულ დედანს, მაგრამ ალაგ-ალაგ გვხვდება მისგან მცირე მასშტაბის გადახვევებიც: ცალკეულ სიტყვათა ჩამატება ან გამოტოვება, გადანაცვლება, მიახლოებითი შესატყვისობანი და სხვა.

მაგალითად, II,15-ე თავში ქართულ ვერსიას ემატება სიტყვა: „ბუნებითნი“: „არცა ბუნებითნი საქმენი“. ბერძნულში უამისოდაა: οὐτε δὲ τὰ πράγματα. შესაძლოა, „ბუნებითის“ ჩართვა მთარგმნელმა საჭიროდ მიიჩნია იმის გამო, რომ დედნისეული *πράγμα* 'საქმედ' ('მოქმედებად') გაიაზრა, და რადგან ამ მოქმედებაზე ნათქვამი იყო, ბოროტი არააო, დაასკვნა, რომ აქ ბუნებრივ საქმეებზე იყო საუბარი, და, მეტი გარკვეულობისათვის, დაურთო: „ბუნებითნი“. მაგრამ ასეთი გაგებისათვის ერთი დაბრკოლება შეიქმნა: τὰ πράγματα-ს შესახებ მომდევნო ფრაზაში ნათქვამია: „რამეთუ ღმრთივექმნულნი არიან ივინიო“. კაცთა საქმიანობა და მოქმედება კი „ღმრთივექმნული“ ვერ იქნება. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ აქ *πράγμα*-დ ავტორი გულისხმობს საგნებს (მატერიალურ ქმნილებებს), რომლებიც, მართლაც, ღმრთის შექმნილია. ამიტომაც კრიტიკულ ტექსტში მის შესატყვისად ვამჯობინეთ „ქმნილებანი“-ს ჩაწერა, მთარგმნელისეული „ბუნებითნი საქმენი“ კი სქოლიოში ჩავიტანეთ.

ზოგან მთარგმნელი საჭიროებისამებრ ურთავს რომელიმე სიტყვას. ასეთი მაგალითი გვაქვს II,33-ში, სადაც ცოდვათა შორის მოხსენიებულია თანაყოფა ისეთ დედაკაცთან, რომელიც არაა „სჯულიერი“. ზოლო როდესაც ახსენებს „სჯულიერ“ დედაკაცს, რა თქმა უნდა, იგულისხმება სჯულიერი (კანონიერი) მეუღლე, მაგრამ ბერძნულში სიტყვა 'მეუღლე' არ წერია, რადგან *γυνή, γυναικός* („დედაკაცი“) „ცოლისაც“ ნიშნავს, და „მეუღლის“ ხსენების გარეშეც აზრი სავსებით ნათელია. ქართველ მთარგმნელს კი დაურთავს ეს სიტყვა, მეტი გარკვეულობისათვის.

I,5-ში ქართულ თარგმანში ჩართულია ციტირება: „ვითარცა მოციქული იტყვს: რომლისა მიერ ყოველი და რომლისათჳს ყოველი“ (ებრ. 2,10).

I,62-ში ჩართულია სიტყვა „უშფოთველად“: გარნა რაფთა დაგიცვას შენ ურისხველად და უშფოთველად და შეუწუხებელად“. შდრ.: *Ἰνα σε ἀόργητον καὶ ᾄσπιν διαφύλῃ*.

II,36-ში ქართველი მთარგმნელი უმატებს ზედმეტ სიტყვას — „საქმეს“: „ყოველთავე ჩუენ მიერ ქმნილთასა ღმერთი პირსა ეძიებს საქმისასა“ (შდრ.: *Πάντων τῶν πρᾶττομένων ἡμεῶν ἡμῶν τὸν σκοπὸν ζητεῖν ὁ Θεός*). როგორც ვხედავთ, „საქმე“ ბერძნულში არაა, რადგან მისი შესატყვისი უკვე ნათქვამი იყო (*τῶν πρᾶττομένων*), და ქართულ თარგმანშიცაა გადმოტანილი („ქმნილთასა“). „პირი“ (ანუ მიზანი) ამ „ქმნილთა“ შესახებაა ნათქვამი და „საქმის“ დამატება ზედმეტი იყო.

ზედმეტი სიტყვა „საქმე“, ბერძნულისაგან განსხვავებით, ჩართულია III,40-ე თავის ქართულ თარგმანშიც:

არა საქმეთა მიმართ პბრძავს გონებაჲ ღმრთისმოყუარისაჲ, არცა მათთა ცნობათა მიმართ, არამედ ვნებათა მიმართ, თანა-შეუღლვილთა ცნობასა თანა საქმეთასა.

Ὅς πρὸς τὰ πρᾶγματα ὁ νοῦς πολεμεῖ τοῖς θεοφιλοῦς οὐδὲ πρὸς τὰ ταῦτων νοήματα, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν τοῖς νοήμασι συσχευμένη·

აქ საუბარია იმაზე, რომ ღმრთისმოყვარე კაცის გონება (აზროვნება) ებრძვის არა რაიმე საქმეებს ან საგნებს (*πρᾶγμα* 'საქმის' გარდა 'საგანსაც' ნიშნავს) და მათ შესახებ „ცნობას“ ანუ მათს გააზრებას (მათზე ფიქრს), არამედ იმ ვნებებს, რომლებიც ამ საქმეებსა თუ საგნებზე ფიქრთანაა დაკავშირებული, მათზეა გადაჯაჭვული, „თანა-შეუღლვილი“.¹

1 შემდგომი ტექსტი (III ასეულის 40, 41, 42 თავები) აკონკრეტებს, თუ სახელდობრ რომელ საგნებს გულისხმობს ავტორი, რომელთაც არ უნდა ებრძოდეს ღმრთისმოყვარე კაცის გონება: ესაა დედაკაცი (აღმძვრელი სიძვის ვნებისა), რომელიმე შემაწუხებელი არსება (აღმძვრელი მრისხანების ვნებისა), ასევე ოქრო (აღმძვრელი ანგაპრებისა) და მისთანანი. ღმრთისმოყვარე

სიტყვა „საქმე“ (πράγμα) ბერძნულში მხოლოდ ერთხელაა ნახსენები (ფრაზის დასაწყისში). ბოლოში კი აღარ მეორდება. არ მეორდება იმიტომ, რომ განმეორებით ნახსენები „ცნობა“, განსაზღვრული არტიკლის დართვით (τοῖς νοήμασι), სწორედ იმავე „ცნობას“ გულისხმობს, რომელიც ზემოთ უკვე იყო ნახსენები, ანუ საქმეების (საგნების) გააზრებას. ამიტომ ქართველმა მთარგმნელმა, აზრის გამჭვირვალეების მიზნით, სავსებით მართებულად, ჩართო სიტყვა „საქმეთასა“.

„საქმის“ ჩართვა ქართულ თარგმანში გვხვდება III,48-შიც: „ყოველთავე ჩუენ მიერ ყოფადთა მოქმედებათანი პირნი საქმეთანი იძიებვიან ღმრთისა მიმართ“ (Ἐν πάνσι τοῖς ὑφ' ἡμῶν πραττομένοις ὁ σκοπὸς ζητεῖται παρὰ Θεῶ). იმავე თავში „საქმე“ სხვაგანაც ემატება: „ნუ კაცთა მოთნებასა, არამედ ღმერთსა დავიდებდეთ პირად საქმისა მის“ (μὴ τὴν ἀνθρώπου παρέρσκειν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν σχῶμεν σκοπόν). ანალოგიური დამატებაა III,52-შიც.

IV,75-ე თავის ბოლო ფრაზა (μὴ ποτε πάλιν πληγῆς καὶ οὐκ ἔτι ἡμιθανῆς, ἀλλὰ νεκρὸς εὐρεθῇ) ქართულად ასეა თარგმნილი: „ნუსადა კუალად იწყლა, და არლარა კერძო-მკუდრად, არამედ სრულიად მკუდარ იბოვო“. ესე იგი ქართულში დამატებულია სიტყვა „სრულიად“.

რატომ? — რადგან მანამდე ავტორმა „კერძო-მკუდარი“ (ანუ ნახევრად მკვდარი, ცოცხალ-მკვდარი, ἡμιθανῆς) ახსენა, მისი საპირისპირო სიტყვა — „მკუდარი“ (νεκρὸς) უკვე სრულიად მკვდარს ნიშნავდა, ამიტომ მთარგმნელმა მეტი გარკვეულობისათვის ჩართო სიტყვა „სრულიად“.

II,65-ში ქართული თარგმანი უმატებს სიტყვას: ἔν τῷ μέλλοντι — ყოფადთა შინა საუკუნეთა.

III,50-ში ემატება „ყოვლისა“.

III,47-ში — „მრავალნი“.

კაცის ფიქრები ამ დედაკაცს, შემაწუხებელ კაცსა და ოქროს კი არ უნდა ებრძოდეს (ესე იგი, კი არ უნდა მოიძულოს ისინი), არამედ — მათ ხსოვნასთან დაკავშირებულ ვნებებსო (სიძვას, მრისხანებას, ანგაპრებასა და მისთანათ).

III,53-ში — „შურისგებითა მისგან“.

II,74-ში — „ანუ სიძვისაჲთა“.

II,75-ში — „საკმარნი“.

III,58-ში — „და გულისსიტყუათა“ და „სიტყუანი“.

IV,51-ში — „სამარადისოდ“.

II,59-ში „თავმოყუარულობასა ვიტყვ“ — ბერძნული ტექსტის გამოცემებში არ წერია; შესაძლოა, მთარგმნელის დედანში ეწერა, ან მან თავად დაუმატა, ბუნდოვნების თავიდან ასაცილებლად.

არის სიტყვათა გამოტოვების შემთხვევებიც:

II,59-ში ქართულს აკლია: „და ვნებულნი“ (καὶ ἐμπαθεῖς).

II,67-ში — „ემშაკთაგან“ (ὑπὸ δαιμόνων).

II,78-ში — „დაჭირვებისაგან“ (ἐξ ἀνάγκης).

II,85-ში — ‘ვნებული’ (ἐμπαθής), როგორც ‘ოცნების’ განსაზღვრება: „სხუათაცა ოცნებათა ზედა“ — ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἐμπαθῶν φαντασιῶν.

III,35-ში — „გულისწყრომასა ვიტყვ და გულისთქმასა“ (ὁ θυμὸς λέγω καὶ ἡ ἐπιθυμία).

III,47-ში — „და ივნებოდინ“ (καὶ πρόσχοντες).

III,54-ში ქართულს აკლია ორი სიტყვა სხვადასხვა ადგილას: „შევძრწუნდეთ და...“ (φρίξαι καὶ) და „სასჯელითა“ (κρίματι).

III,57-ს ბოლოში აკლია სიტყვა: „ვნებანი“: „რომელმან ესე მოიკუეთა, მის თანა მოკუეთილ არიან ყოველნივე მისგანნი“. შდრ.: ὁ ταύτην ἐκκόψας, συσέκοψε πάντα τὰ πάθη τὰ ἐξ αὐτῆς.

ზოგიერთი ეს დანაკლისი, შესაძლოა, ქართულ ტექსტში გადაწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპზე იყოს გაჩენილი, ზოგიერთი კი მთარგმნელისეული ნუსხისაგან მომდინარეობდეს (ანუ ბერძნული დედნის ვითარებას ასახავდეს).

გვხვდება ასევე სიტყვათა გადანაცვლება:

„ნივთთმოყუარებაჲ და ღიღებისმოყუარებაჲ“ (κενοδοξία καὶ φιλοψυλία) III,20.

„ილკებდე, იმარხვიდე“ III,13 νήστευε, ἀγρύπνει

„უკუდავ და უხრწნელ“ III,32 ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος
(„უხრწნელ და უკუდავ“)

„საცნაური და სიტყვერი“ III,25 λογικὴν καὶ νοερὰν
(„სიტყვერი და საცნაური“)

III,33-ში ბერძნულთან შედარებით ქართულში გადანაცვლებულია ფრაზა: ბერძნულში ჯერ კორციელნი (σώματα = ‘კორცნი’) მოიხსენიებიან, შემდეგ უკორციონი (ἀσώματα): ἡ περὶ σωμάτων βίηστρον ἡ περὶ ἀσωμάτων ἀκριβέστρον. შდრ.: „ანუ უკორციოთათჳს – უაღრესსა, ანუ კორციელთათჳს – უწუღილაღესსა“.

III,55: ქართულში კკითხულობთ: „მეძიებელსა ტყუვილისა-სა და მოყუარესა ამაოებისასა“. ბერძნულში კი შებრუნებითაა: ἀγαπῶν ματαιότητα καὶ ζητῶν ψεύδους („მოყუარე ამაოებისა და მეძიებელი ტყუვილისა“).

III,68: μήτε πρὸς τὰ ἀνθρῶπινα πάσχειν μήτε πρὸς τὰ θεία („არცა კაცობრივთა მიმართ ევნებოდის, არცა საღმრთოთა“). ქართულში გადანაცვლებულია: „არცა საღმრთოთა მიმართ ევნებოდის, არცა კაცობრივთა“.

III,46-ე თავის მეτέχοντα ἀπολαύσῃ ქართულად მარტივადაა თარგმნილი: „მიიღონ“. ანუ გამოტოვებულია ἀπολαύνω ზმნის შესატყვისი. ამ ზმნას ძველ ქართულ თარგმანებში მნიშვნელობათა ფართო სპექტრი შეესაბამება: ‘მიღება’, ‘მოგება’, ‘შეწყნარება’, ‘ზიარება’, ‘მოვაჭრება’, ‘მოსთულება’, ‘აღმოვსება’, ‘შუება’.¹ ეს სიტყვა მთარგმნელის მიერ გამოყენებულ ბერძნულ ტექსტში რომ ყოფილიყო, მარტივი „მიიღონ“-ის ნაცვლად იგი, სავარაუდოდ, დაწერდა: „მიმღებელნი იშუებდენ“ (ან „აღმოვივსონ“, „მოიგონ“, „შეიწყნარონ“, „მოისთულონ“...).

III,43-ე თავში შეცვლილია χάρῃ და θέλω ზმნების პირის ფორმები: „განაშორებ მას, გინდეს თუ“ (ბერძნულშია: χάρῃ οὖμιν δὲ... ἐὰν θέλωμιν – განვაშორებთ მას, გვინდეს თუ).

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი I, გვ. 629.

ეს ვარიანტიც, შესაძლოა, ბერძნული დედნიდან მომდინარეობდეს.

ქართული თარგმანის III,71-ე თავში ერთი სიტყვა შეუსაბამოდ წერია ფრაზაში: „ჩუეულ არს გონებაჲ, რომელთაცა საქმეთა შინა დაიყოვნოს, მათ შინაცა განვრცომაღ“ (Εἰσθε γὰρ ὁ νοῦς ἐν οἷς χροινίζει πράγμασιν, ἐν αὐτοῖς καὶ πλατύνεσθαι). „საქმის“ ნაცვლად ყველა ქართული ხელნაწერი „ვნებას“ აჩვენებს („რომელთაცა ვნებათა შინა“), რაც კონტექსტს არ შეეფერება და არც ბერძნულ ტექსტში წერია. როდინდელია ეს ცვლილება, ძნელი სათქმელია. შესაძლოა, „საქმის“ ნაცვლად „ვნება“ წერებულისა მთარგმნელის ხელთ არსებულ ბერძნულ დედანშივე, ან ქართული ტექსტის გადაწერის რომელიღაც Q₁ ეტაპზე გადამწერ-რედაქტორს შეეტანოს ეს ცვლილება. ამისი საცთური კი წინა ფრაზებში დევს. იქ საუბარია იმაზე, რომ სიყვარულის ვნება ორნაირია: საგმობელი და საქებელი. საგმობელი ვნება სიყვარულისა – ნივთიერი, ამსოფლიური საქმეებისკენ მიმართავს გონებას, საქებელი კი – საღმრთო საქმეებისაკენ. ამ კონტექსტში ნახსენები „ვნება“ გახდა საცთური იმისა, რომ შემდეგ ფრაზაში „საქმის“ ნაცვლად „ვნება“ ჩაესვათ: „გონება კი მიჩვეულია, რომელ ვნებაშიც დაყოვნდება, მასშივე გაფართოვდებო“. აქ „ვნება“ თითქოს უფრო ლოგიკურად ზის, ვიდრე „საქმე“: გონება რომელ ვნებაზეც დიდ ხანს ჩერდება (დიდ ხანს ფიქრობს), მით უფრო ძლიერდება („ფართოვდება“) ეს ვნებო.

მაგრამ ასეთი გააზრების შემთხვევაში მომდევნო ტექსტი ლოგიკურად კელარ გადაებმებოდა წინას: იქ საქმეებზეა საუბარი და არა ვნებებზე. ამიტომაც ჩვენ მიერ ზემოთ ციტირებული ფრაზა ასე უნდა გაიმართოს: „ჩუეულ არს გონებაჲ, რომელთაცა საქმეთა შინა დაიყოვნოს, მათ შინაცა განვრცომაღ“, ესე იგი, რომელ საქმეებზეც დიდ ხანს იფიქრებს კაცი (ანუ მისი ფიქრები ამ საქმეებზე დაყოვნდება), იმ საქმეების შესახებ მისი წარმოდგენა უფრო ვრცელი შეიქნება („განვრცნების“) და უფრო უკეთ ეცოდინებო. ხოლო რასაც უკეთესად გა-

იცნობს, ის საქმეები, ბუნებრივია, უფრო ახლობელი გახდება მისთვის. ნაცნობობას და ახლობლობას კი სიყვარული მოსდევს: რომელ საქმეებზეც გავრცელდება გონება, იმ საქმეებისაკენ მიიმართება კაცის გულისთქმაც (სურვილი, ლტოლვა) და სიყვარული, თუნდა საღმრთო საქმეები იყოს, თუნდა ზორცილი საქმეები და ვნებები. ანუ, ძველქართული თარგმანის მიხედვით: „რომელთაცა (საქმეთა) შინა განვრცნეს (გონებაჲ), მათ შინაცა მიქცევად გულისთქუმისა და სიყუარულისა, გინათუ საღმრთოთა და თჳსთა და საცნაურთა, გინათუ კორციელთა საქმეთა და ვნებათა“.

IV,81-ში „საქმეთა“ არ შეესაბამება ბერძნულ ვარიანტს: *ἐς τὸν* („ცხოვრებისა“).

ἀκρασία (თავშეუკავებლობა, არა-ზომიერება), რაც რამდენჯერმე „უზაობადაა“ თარგმნილი (იხ. II,5. III,20. IV,56 თავები) IV,73-ში რატომღაც „არაწმიდება“ შეესაბამება.

IV,69-ში: „გუქონან“. ამის ნაცვლად ბერძნულშია: *νοῦν-ζοῦμεν* ('ვგონებთ', 'მივიჩნევთ').

მიახლოებითი შესატყვისია IV,64-შიც: „განწმდების“, ბერძნული *σάφριον*-ს შესატყვისად („კეთილგონიერად, ზომიერად, თავშეკავებულად იქცევა“).

ქართულ თარგმანში ჩვენთვის ცნობილი ბერძნული ტექსტისაგან გადახვევები სხვაც საკმაოაა (III,27,28,33,47 და სხვ.). ქართული თარგმანის ყველა თავისებურება მითითებული გვაქვს თავ-თავის ადგილას, სქოლიოში.

გამორიცხული არაა, რომ ზოგიერთი კლება-მატება, სიტყვათა გადანაცვლება და ბერძნული ტექსტისაგან ქართული თარგმანის სხვა გადახვევები მთარგმნელის დედნიდან მომდინარეობდეს. მაშასადამე, შესაძლებელია, ისინიც ბერძნული ტექსტის ვარიანტებად განვიხილოთ.

ქართული თარგმანის ლექსიკა

„ოთხასეულის“ ბერძნული ტექსტის ლექსიკის უმეტეს ნაწილს ქართულ თარგმანში, რასაკვირველია, მყარი შესატყვისები მოეპოვება. მაგრამ არცთუ იშვიათია ისეთი სიტყვები, რომლებიც ქართულ თარგმანში ორი, სამი ან მეტი შესატყვისით გადმოდის, კონტექსტის შესაბამისად. ეს შესატყვისები ზოგჯერ ერთი ძირიდან მომდინარეობს და ერთმანეთისაგან მცირედ არიან სემანტიკურად გადახრილნი, სხვა შემთხვევებში კი მათ შორის მნიშვნელოვანი აზრობრივი დაცილება იჩენს თავს. აქვე მოვიყვანთ „ოთხასეულის“ ბერძნული ლექსიკის პოლისემიურად თარგმნის მაგალითებს:

ἀγαθός (კეთილი, სახიერი)
αἰσθητικὸς (მგრძნობელობითი,
გრძნობადი)

ἀκίνητος (აღუძრველი, უძრავი)
ἀκολασία (დაუპყრობელობა, უზომოება)

ἀκριβής (უეჭუელად, განკრძალულად)

ἀλαζυνεία (სილალე, ამპარტაუნება)

ἀμύχανος (მიუთუალველი, უღონო, შეუძლებელი)

ἀνάγκη (ჭირი, იწროება, იძულებაცა)

ἀναίρεά (განგდება, მოსპობა)

ἀνακρίπτω (მოკუეუთა, მოწყუელა, განკუეუთა)

ἀνήρ, ἀνδρὶς (მამაკაცი, კაცი)

ἀπαλλάττω (ქსნა, განრინება, განთავისუფლება)

ἀπειρος (მიუწოდებელი / მიუწოთმელი, განუზომელი, წიაღუელელი)

ἀπειλᾶναι (ღევნა, განკლა, წარღევნა, გან'ოტება)

ἀποβάλλω (განყრა, ოტება, განკლა,

გარე-განკლა)

ἀπιβλέπω (ხედვა, მიხედვა)

ἀποστρέφω (ვლტოლა, გარე-მიქცევა)

ἀταμᾶζω (გინება, უპატიო ყოფა)

ἄτιμος (უადგილო, უჯერო)

ἔλγισμαι (დაბადება, მიწვნა, ქმნა)

ἐλπίστω (ცოდნა, ცნობა, უწყება)

ἐυθίσω (განჩეებით, გულსმოდგინედ, განკუთნილად, თყებით)

ἐυαρίστω (გულისკმის-ყოფა, ცნობა)

ἐυδῶ (მეცნიერება, მცნობელობა)

ἐυστῆ, ἐυσταίος (ღელაკაცი, ღელა, ცოლი)

ἐκθέσις (გულსმოდგინება, წადიერება, წადილი, კეთილი)

ἐκδῶ (გონება, მოგონება)

ἐκδοκίμω (განხილვა, განცდა)

ἐκδοτῆρ (ცვა, ღაცვა)

ἐκδοῖα (განჩევა, განყოფილება, თუთოსახეობა)

ἐνσταμαι (შეძლება, შემძლებელ ყოფა, ძალ-ღება)

ἐκκράτεια (კრძალულება, მარხვა)

περίστασις (შემთხვევა, განსაც-
დელი)
πλεονεξία (ჰანგაარება, ანგაპრე-
ბა)
πολλάκις (მრავალჯონ, მარადის)
πόνος (შრომა, ტკივილი)
πρόνοια (განგება, წინა-განგება,
წინა-განმგებლობა, ზრუნვა,
მზრუნველობა)
πρόσκαιρος (საწუთო, წუთ-ჟამისა)
σπεύδω (მოსწრაფება, სწრაფა)
συναυλίζομαι (თანა-მეარეობა,
თანა-ქცევა)
συνδιασχίζω (განჭრა, თანა-განჭრა)
συνίστημι (შემოღება, შეკრება,
შენივთება)
σχολή (ზრუნვა, მოსწრაფება)
ταπεινωσις (დამდაბლება, სიმა-
ბლე)
τηρέω (დამარხვა, დაცვა)

სის (ბეა, შვილი)
ὑπαρξίς (ყოფა, მყოფობა)
ὑπερβολή (აღმატება, გარდამატე-
ბულება)
ὑπομένω (თავს-ღება, მოთმენა, მოთ-
მინება, დათმენა, ტყრთვა)
ὑπόνοια (მოგონება, ჰაზრი, იჭყ)
φίλος (ბოროტი, დრკუ, უთნო)
φέρω (მორთუმა, თავს-ღება, დათმე-
ნა)
φίλος (მეგობარი, მოყუასი, მოყუარე)
φρόνημα (ზრახვა, ცნობა)
φρόνησις (ცნობიერება, ცნობა)
χαλεπός (მძნეარე, ფიცხელი, ძყრი,
ძელი)
χοῖκός (მიწიერი, მიწისაგანი)
χαρίζω (განყოფა, განშორება, განყ-
ენება)
χαρίζω (განმაშორებელი, განმყო-
ფელი)

ერთი და იმავე ბერძნული სიტყვის სხვადასხვაგვარად თარ-
გმნის გარდა „ოთხასეულის“ ქართულ ვერსიაში შებრუნებული
მოვლენაც გვხვდება: ცალკეული ქართული სიტყვები ორი, სამი
ან მეტი ბერძნული სიტყვის შესატყვისადაა გამოყენებული. აი
ისინიც:

ადილად (εὐχερῶς, εὐκόλως)
ამპარტავნება (ὑπερηφανία, ἀλα-
ζονεία)
არაოდეს (οὐδέποτε, ποτέ)
არაწმიდა (ἀκάθαρτος, ἑναγής)
არსი (ὄν, ὄντος, οὐσία)
ალორძინება (αὔξεισις, πλεονασ-
μός)
აღყრობა (παράτεινω, διάγω)
აღსასრული (πλήρωμα, τέλος,
συντέλεια)
აღსრულება (ἐκτελέω, πληρώω,

ἀποπληρώω)
აღტყინება (ἀνάπτω, κινέω, ἐμ-
πυρίζω)
აღფრინება (πέτομαι, ἀναπέτο-
μαι)
აღყვანება (ἀναφέρω, διάγω)
აღწენა (ἀναφαίνω, φαίνω)
აღძრვა (κινέω, ἐρεθίζω, ὀρμάω)
ბილწი (αἰσχροῦς და ῥυπαρός)
ბოროტი (πονηρός, κακός,
φάμιλος)
ბრძანება (ἐπιταγή, δόγμα)

ბრძოლა (πόλεμος, μάχη)
 ბრწყინვალე (λαμπρά, τρανῶς)
 გამოკლება (κατανοέω, έρευνάω)
 გამოკლებად (έρευνα, άκριβεια, συνεξέτασις)
 გამოუთქმელი (άνεκκλήτος, άφραστός)
 გამოჩენა (φαίνω, άναφαίνω)
 გამოცდილი (δόκιμος, γεγυμνασμένος)
 განგდება (άποκρούν, άναιρέω)
 განგება (οίκονομία, πρόνοια, διοικείν)
 განერღომა (έκπίντω და έξοκέλλω)
 განთავისუფლება (έλευθερώ და άπαλλάττω)
 განკითხვა (κρίνω, καταλαλέω, καταδικάζω)
 განკუთხ (τέμνω, άνακόπτω)
 განლალება (φυσισώ, έπαίρω)
 განმზადება (έτοιμάζω, εϋτρεπίζω)
 განმცდელობა (άνάληψις, έπήρεια)
 გან'ოტება (άπελαύνω, άνατρέπω)
 განრჩევა (διάκρισις, διαφορά)
 განსაცდელი (πειρασμός, συμφορά, έπιφορά, περίστασις)
 განსლება (έκδημία, έξοδος)
 განსწავლა (παίδευσις, παιδαγωγία)
 განუვლელი (άνέκβατος, άπλετος)
 განუზომელი (άμέτρητος, άπειρος)
 განყენება (χωρίζω, άπέχω)
 განყოფა (χωρίζω, διαιρέω, άπονήμω)
 განშორება (χωρίζω, άναχωρέω, άποχωρίζω)
 განცდა (πειράζω, έκπειράζω,

έπιβάλλω, διασκοπέω, έφοράω, κατανοέω)
 განცუბრება (έκπλήσσω, έξίστημι)
 განწმელა (καθαίρω, έκκαθαίρω, σωφρονέω)
 განხილვა (διορίζω, διασκοπέω)
 განკლა (άποτίθημι, βάλλω, έκβάλλω, άποβάλλω, άπαθέω, συναπελαύνω, άπελαύνω)
 გარდაქცევა (μετατρέπω, παρατρέπω)
 გარგან (έξω, έξωθεν, πάρεξ, έκτός)
 გახარება (χαίρω, συγχαίρω)
 გება (μένω, διαμένω, έπιμένω, άναμένω)
 გიხება (άτιμάζω, λοιδορέω)
 გიხება (εϋμβρις, άτιμία, λοιδορία)
 გზობა (δυσφημέω, βλασφημέω)
 გონება (δοκέω, νομίζω, λογίζομαι)
 გონება (νοϋς, έννοια, διάνοια)
 გუამი (ύπόστασις, σώμα)
 გულისხმეუა (λογισμός, νόημα)
 ღაბაღება (γίγνομαι, κτίζω, δημιουργέω)
 ღაბაღებული (κτίσις, κτίσμα, δημιουργημα, γεγονότον)
 ღაბრკოლება (σκάνδαλον, πρόσκομμα)
 ღათმენა (ύπομένω, φέρω)
 ღაკლება (στερέω, διαλείπω)
 ღამდაღება (ταπεινώνω, συστέλλω)
 ღასაბაზი (άρχή, προοίμιον)
 ღასჯა (κρίνω, κατακρίνω, καταλείπω, έγκαταλείπω, άφίημι, καταλείμπανω, έγκαταλείμπανω)

დაფარული (κρυπτός, ἀπόκρυφος, κρυπτόμενος, κεκρυμμένος, λαυθάνων)

დაყენება (ἐμποδίζω, ἴσθημι, κωλύω)

დაყენება (ἀνακοπή, στήσαι)

დაყოვნება (χρονίζω, ἐγχρονίζω)

დაშთობა (μένω, ἀπομένω, ὑπολείπω)

დაცვა (φυλάσσω, διαφυλάττω, τηρέω, διατηρέω)

დეღა (γυνή, γυναικός, μήτηρ, μητρός)

დეგნა (ἀπελεύσω, διώκω, καταδιώκω)

დიღება (δόξα, τιμή)

ვერეთვე (ὁμοίως, οὕτως)

ეშმაკი (δαίμων, διάβολος)

სლვა (περιπατέω, ὁδεύω)

ენება (πάσχω, πονέω, ἐπιβουλεύω)

ენება (πάθος, πάθημα, βλάβη)

ზედასზედა (πυκνός, πυκνότερος, συνεχώς)

ზრახება (ἐκκαλέω, συμβουλεύω)

ზრახვა (φρόνημα, ὁμιλία)

ზრუნვა (φροντίς, πρόνοια, σχολή)

ზღვევა (ζημιόω, κινδυνεύω)

თავს-ღება (ὑπομένω, ἀνέχω, ἀνέχομαι, φέρω, συνυποφέρω, στέγω)

თანამზრახველი (συνόμιλος, σύμβουλος)

თან-მიყოლა (συνδιατίθημι, συγκατάθεσις)

თან-ქცევა (συνδιατρίβω, συναυλίζομαι)

თვითსახე/თითოსახე (διάφορος, ποικίλος)

თვითსახეობა (διαφορά, ποικιλία)

თვნიერ (πλήν, πάρεξ, ἀνευ, χωρίς)

თესება (ἰδωμα, σχέσις)

თესი (οἰκείος, συγγενεύς, ἴδιον)

იგავი (αἰνιγμα, εἰκασμός)

იძულება (ἀναγκάζω, ἐκβιάζομαι)

იწროება (στένωσις, στενοχωρία, στρέβλωσις, ἀνάγκη)

იჭვ (ὑπόνοια, ὑπόληψις)

კაცი (ἄνθρωπος, ἀνήρ, ἀνδρός)

კეთილი (ἀγαθός, καλός)

კეთილი (= სკეთე) (διάθεσις, ἀγαθόν, καλόν)

კრძალვა (προσέχω, ἐγκρατεύομαι, ἐπιμελέομαι)

კრძალულება (ἐνλάβεια, ἐγκράτεια)

კურნება (ἰατρεία, θεραπεία)

ლმობა (πονέω, πάσχω, προσπάσχω)

ლოცვა (παρακαλέω, εὐχομαι, προσεύχομαι, ὑπερεύχομαι)

მაღლი (χάρισμα, χάρις)

მარადის (ἀεί, διὰ παντός, πολυλάκις)

მართალი (ὁρθός, δίκαιος)

მარხვა (ἐγκρατεύομαι, νηστεύω, φυλάσσω)

მარხვა (ἐγκράτεια, νηστεία)

მახლობელი (πλησιάζων, ἐγγίζων)

მახელი (μάχαιρα, ῥομφαία, ὀξύς)

მეცნიერება (γνώσις, ἐπίγνωσις, ἀνάγνωσις)

მიგება (ἀποδιδωμι, ἀμύνω)

მიგება (ἀποδίδωμι, ἀνταποδίδωμι, ἄμυνα)

მიღრეკა (ἐκκλινω, νεύω)

მიზეზი (αἰτία, ἀφορμή, πρόφασις, λόγος)

მიზილვა (ἐπισπάω, ἀνθέλκω)

მიიუალვა (δέχομαι, παραδέχομαι, ὑποδέχομαι)

მიძალღება (χαρίζομαι, παρέχω)

მიმთხვევა (τυγχάνω, ἐπιτυγχάνω)

მიმსგავსება (ὡμοίω, μιμέομαι)

მიმყოფრებული (χρόνιος, ἐγγχρωσίζων, χροσίζων)

მიტაცება (ἐπισπάω, διαρπάζω)

მიუწლომელი / მიუწლომელი (ἀληπτος, ἄπειρος)

მიქცევა (στρέφω, τρέπω)

მიღება (λαμβάνω, ἀναλαμβάνω, μεταλαμβάνω, δέχομαι, μετέχω)

მიშება (παραχωρέω, ἑάω)

მიცემა (παρέχω, μεταδίδωμι)

მიწვენა (γίγνομαι, φθάνω)

მიხედვა (ἀποβλέπω, διαβλέπω)

მკვდრი (κατοικῶν, ἐνοικῶν)

მოგება (κτάομαι, περιποιέω, μετερχόμαι, προσλαμβάνω)

მოგონება (νόημα, διάνοια, ἐνθύμησις, ἐνθύμημα, ὑπόνοια)

მოღრეკა (κάμπτω, κατακάμπτω)

მოთმენა (ὑπομένω, φέρω)

მოთმინება (ὑπομένω, προσκαρτερέω)

მოთმინება (καρτερία, ὑπομονή)

მოკლებად (ἐλάττωσις, στέρησις)

მოკვეთა (κόπτω, ἀποκόπτω, ἀνακόπτω, περικόπτω, ἐκκόπτω)

მოლოღება (ἐκδέχομαι, περιμένω).

მომაღლება (θεραπεύω, παρέχω)

მომგებელი (κτῶμενος, περιποιούμενος)

მონაგები (κτηῖμα, ὑπάρχων)

მონება (λατρεύω, δουλεύω)

მოსთულება (καρπῶν, ἀντιδέχομαι)

მოსპობა (μειῶν, ἀναιρέω)

მოსწრაფება (σπουδῇ, σχολῇ)

მოუკლებელი (ἀδιαλείπτως, ἀνέκλειπτως)

მოქენე (δεόμενος, προσδεόμενος, ἐπιδεής)

მოქმედება (ἐνέργεια, ἐργασία, δραστήριον, ἐργάζεσθαι)

მოქმედი (πρακτικός, πραττῶν, ποινῶν)

მოქცევა (ἐπιστρέφω, ἀναστρέφω)

მოღუწება (ἄσκησις, ἐπιμέλεια, σκληραγωγία)

მოყვარე (ἀγαπῶν, φίλος)

მოყვასი (πλησίος, φίλος)

მოშიშება (φόβος, δειλία)

მოწყალება (ἔλεος, ἐλεημοσύνη)

მოწყუელა (θανატῶν, ἐκκόπτω, ἀνακόπτω)

მყის (ἄφνω, εὐθύς)

მოხარული (εὐφραინόμενος, χαίρων)

მსახურება (διακονία, ὑπηρεσία)

მსგავსება (ὁμοίωσις, μίμησις)

მღუძარება (ἐγείρω, ἀγρυπνέω)

მცნობელობა (γνῶσις, νόησις)

ნაკლულევანება (ὑστέρημα, ἔνδεια, ἐλάττωμα)

ნღომა (θῆλω, βούλομαι)

ნება (θέλημα, γνώμη)

ნებება (ὄρεξις, βούλησις, πρόθεσις)

ნივთი (ὑλῆ, στοιχεῖον)

ნიუთიერი (νῆλικός, πρόσυλος)
 ნუგუშინის-ცემა παρακαλέω, παρα-
 μύθομαι, θεραπεύω)

პირი (πρόσωπον, ὑπόθεσις, σκο-
 πός)

პყრობა (κρατέω, κατέχω)

ჟამი (καιρός, χρόνος)

რგება (ὑφέλω, εὐνοέω)

რისხვა (ὀργή, θυμός)

რწმუნება (ὑποτίθημι, ἀναπείθω,
 καταπιστεύω, πιστεύω, πε-
 θω)

საზომი (μέτρον, ἀναλογία)

საზრდელი (τροφή, διατροφή, δέ-
 αιτα)

საკყრელი (θαυμαστός, παρά-
 δοξός)

სამართლად (εἰκότως, εὐλόγως)

საუნჯე (θησαυρός, κουβούκλει-
 ον)

საქმე (πράξις, πᾶγμα, ἔργον,
 ἐνέργεια, γινόμενος)

საცნაურება (ἰδῶμα, γνῶρισμα)

საცნაური (νοητός, νοερός, γνω-
 στός).

საჭმელი (βρῶμα, διαίτη, δῖαιτα)

სახე (τύπος, σχῆμα, μορφή,
 τρόπος, λόγος, εἶδος)

სახილველი (φαινομένος, θεω-
 ρούμενος)

საქმარი (χρήμα, χρήσις, χρεία)
 სიბოროტე κακία, κακόν, πονη-
 ρία)

სიგლახაკე (πενία, μετριότης)

სილაღე (τύφος, θάρσος, ἀλα-
 ζονεია)

სიმაღლე (ὑψωμα, ὕψος, οἰησις)

სიმდაბლე (ταπείνωσις, ταπεινο-
 φροσύνη, ταπεινοφρονεῖν)

სიმეწე (γενναίτης, ἀνδρεία)
 სიტკბობა (χρηστότης, ἡδονή)
 სიყვარული (ἀγάπη, φιλία)

სიწმიდე (ἀγιοσύνη, σωφροσύνη)

სლვა (πορεία, ὁδεύειν)

სნება (ἀρρωστία, νόσος, νόσημα)

სრულიადი (τέλειος, ἄκρος)

სული (ψυχή, πνεῦμα)

სულიერი (ψυχικός, πνευματικός)

სჯა (κρίνω, καταδικάζω)

ტანჯვა (κόλασις, βάσανος)

ტიკილი (δόμη, πόνος)

უაღრესი (κρείττων, μείζων, ἀκ-
 ριβέστερος)

უგუნურება / უგუნურობა (ἀφρο-
 σύνη, ἄνοια)

უგუნური (ἀφρων, ἄνους)

უღებება (ἀμέλεια, ῥέθυμα)

უეჭუელად (πάντως, ἀκριβῶς)

უზომობა (ἀμετρία, ἀκολασία)

უსახო (ἀνείδεος, ἀσχημάτιστος)

უქმება (ἀργία, ἀνεργησία)

უმფოთველად (ἀνενοχλήτως, ἀθο-
 ρύβως)

უძლურება (ἀσθένεια, ἀδυναμία)

უწყება (γινώσκω, εἰδῶ, ἐπίστα-
 μαι)

ფიცხელი (σκληρός, χάλειρος)

ქება (ἐνφημέω, αἰνέω)

ქება (ἔπαινος ὁ, ἐγκώμιον)

ქმნა (γίγνομαι, ποίεω, πράττω /
 / πράσσω, δράω)

ღირსება (ἀξία, ὁσιότης)

ღუწა (ὀλუწის) (ἐπιμελέομαι, ἀγ-
 νανίζομαι)

ყოვლად (πάμπαν, παντάπασιν,
 παντελῶς, σύνολος)

შეღვობა (κατακολουθῶ, ἐξακο-
 λουθῶ, ἐπακολουθῶ, ἀκο-

λουθῆναι, περιέπω)
 შემთხვევა (συμβαίνω, ἐπισυμβα-
 ῖναι, συμβολῆναι)
 შემთხვევა (ἐπιφορά, περίστα-
 σις, σύμβασις)
 შემოკლება (ἀναλέγω, συνίστημι)
 შემომკრებელობითი (περιεκτικός,
 συνεκτικός, περιληπτικός)
 შემოღება (δέχομαι, ἀναφέρω, συν-
 ἵστημι, ἐπιφέρω)
 შემქმნელი (ποιητικός, ἐργαζόμε-
 νος)
 შემწიკვლება (ῥυπῶναι, μαινώ, μο-
 λύνω)
 შეპყრობა (κτάομαι, ἐπικρατέω)
 შერაცხვა (ἀγῶ, λογιζομαι)
 შეუმრღვეველი (ἀλῶβητος, ἀθό-
 λωτος)
 შერაცხ-ყოფა (καταφρονέω, περ-
 ιφρονέω, ἐξουθενέω)
 შერაცხყოფა (καταφρόνησις,
 ἐξουθένωσις, καταφρονεῖν,
 ἐξουθενεῖν)
 შექცევა (σχολλάζω, ἐνασχολέω,
 ἐνασχολάζω)
 შეცვა (περιέχω, περισπᾶν)
 შემღება (ἰσχύω, δύναιμι)
 შეწუხება (λυπέω, συλλυπέω)
 შეწყნარება (δέχομαι, παραδέχο-
 μαι, προσδέχομαι, ἀνέχω)
 შეხება (ἐφάπτω, ἐπιδράττομαι)
 შვილი (υἱός, τέκνον, παῖς, παιδ-
 ὅς)
 შთავრდობა (περιπίπτω, ἐμπίπτω)
 შიდაგან (ἔσω, ἔνδον)
 შობა (τίκτω, γεννᾶν)
 შრომა (πόνος, κόπος)
 შეება (τέρπω, τρυφᾶν, εὐφραίνω)
 შეენიერება (καλλοῖναι, κάλλος,

ὥρα(ο)της)
 შერობა (φθονέω, ζηλόω)
 შუოთება (ὀχλέω, ἐνοχλέω, διεν-
 οχλέω)
 შუოთი (ὀχλησις, ταραχή)
 ჩვენება (δείκνυμι, ἐπιδείκνυμι,
 ἐνδείκνυμι, παραφαίνω)
 ცემა (ῥαπίζω, τύπτω)
 ცვა (διατηρέω, φυλάσσειν / φυ-
 λάττειν)
 ცვალება (ἀλλοιῶναι, διαδέχομαι)
 ცნობა (γινώσκω, γινῶναι, νοέω,
 ἐννοέω, γνωρίζω, συνιῆμι)
 ცნობა (νόημα, γνώσις, γινώ-
 σκειν, γνῶμη, γνῶμα, φρόνη-
 μα, φρόνησις, γινῶναι, εἰ-
 δέναι)
 ცხადი (τρανής, δῆλον)
 ცხობრება (βίος, σωτηρία, ζωή,
 σωθῆναι)
 ძალი (δύναμις, ἰσχύς)
 ძლევა (νικάω, περιγίγνομαι)
 ძლით (χάριν, μόλις)
 ძუნება (δυσχεραίνω, ὀδυνᾶν)
 წარმართება (κατορθῶ, προκ-
 ὀπτω)
 წარმართება (κατόρθωσις, κατό-
 ρημα, προκόπτειν)
 წერტა (κεντέω, κατακεντέω)
 წესი (τάξις, λόγος)
 წინა-აღდგომა (ἀντίκειμαι, ἀν-
 θίστημι)
 წინააღმდეგობი (ἐναντίος, ἀνθισ-
 τάμενος)
 წმიდა (ἅγιος, ἁγιος, καθαρός)
 წუევა (προτρέπω, ὑποτίθημι)
 წყლება (τιτρώσκω, πλήσσω)
 ჭირი (ἀνάγκη, θλίψις, μόχθος,
 ἐπιφορά)

ზატი (εἰκάν, μορφή)	Ἰδῆμι, ἀποδεῖκνυμι)
ზედვა (θεωρέω, βλέπω, ὁράω, ἀποβλέπω)	ხილული (ὁρατός, ὁράμενος, θεωρούμενος)
ზედვაა <i>მეωρία, მεώρημα, მეω- ρεῖν, ὄρασις, νόημα, βλέπε- ιν)</i>	კმობა (κράζω, βιάω)
ხილვა (ἐφοράω, ὁφίμαι, მეორეω,	კორცი / კორცნი (σάμα, σάρξ)
	კორციელი (σάματικος, ἔνσαρκος)

წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულში“ არცთუ იშვიათად გვხვდება ბერძნულიდან კალკით გადმოტანილი სიტყვები, მათ შორის ისეთები, რომლებიც სხვა თარგმანებიდან ჩვენთვის არაა ცნობილი, და შესაძლოა, ჩვენი მთარგმნელის ინიციატივით იყოს შემოტანილი ხმარებაში დედანთან ზედმიწევნითი დაახლოების მიზნით.

ასეთებია, მაგალითად:

1. აღმფერკველობა *ἀναπιδνῆ*, რაც ‘უკან დაბრუნებას’ ნიშნავს. ეს ტერმინი ნახსენებია ასეთ კონტექსტში: პირველი ასეულის 84-ე თავში წმ. მაქსიმე ჯერ საუბრობს გონებითი და საქმითი ცოდვების ურთიერთმიმართებაზე: სანამ საქმით ცოდვა იქმნებოდეს, ჯერ გონებას წარმოუდგება მცირე („წულილადი“) გულისსიტყვა ანუ ფიქრები (იგულისხმება: ამა თუ იმ ცოდვის შესახებ). თუკი ამ ფიქრმა დაიყოვნა (გახანგრძლივდა), ვნებას (ანუ ცოდვის ქმნის სურვილს) აღუძრავს კაცს. თუკი ეს ვნება დროზე არ მოისპო, გონებას აიძულებს, შორს გაჰყვეს ამ ფიქრებს. ამის შემდეგ კი ველარაფერი დააბრკოლებსო საქმით აღსრულებას ცოდვისას.¹

ამის შემდეგ ავტორი გადმოგვცემს პავლე მოციქულის სწავლებას წარმართთაგანი მოწაფეებისადმი, თუ რა უნდა იღონონ ცოდვებისაგან გასათავისუფლებლად. პირველ ეტაპზე წმიდა მოციქული მათ უბრძანებს, აღმოიფხვრან საქმით ქმნა ცოდვისა. ესაა განწმედის დასაწყისი. შემდეგ უკუთანმიმდევრობით უნდა

1 „პირველად უკვე, ქსენებაა შემოიღებს გონებასა ზედა (1) წულილადსა გულისსიტყუასა, და ამან რამ დაიყოვნოს, (2) აღსძრავს ვნებასა; ზოლო ესე არა მოისპოს რამ, (3) მოსდრეკს გონებასა თანა-მოყოლისა მიმართ. და ესე რამ იქმნას, მიერთვან (4) საქმითად ცოდვად მოვალს“.

მოიცილონ ის ცდომილებანი, რაც ამ საქმით-ცოდვას წინ უძღოდა,¹ და ბოლოს პირველ მიზეზამდე – ანგარებამდე მივიდესო (იხ. ეფეს. 5,5). ანგარება, ავტორის სიტყვით, არის „შობლობითი“ (წარმომშობელი, *γεννητική*) და ზრდადი („აღორძინებითი“, *ἀνθητική*) მიზეზი მომღევნო ვნებებისა. სწორედ ამ პირველი მიზეზის ძიებისაკენ მსჯელობის უკან-მიბრუნებას ასახავს წმ. მაქსიმე *ἀναπιδίξω* ზმნით. ქართველ მთარგმნელს ამის შესატყვისად შეეძლო დაეწერა ‘მოქცევა’ და ‘მართლუკუნქცევა’ (შემობრუნება), რითაც ფრაზა უფრო გამჭვირვალე გამოვიდოდა, მაგრამ, მთარგმნელობითი ტენდენციის შესაბამისად, ამჯობინა კალკი – ‘აღმფერკველობა’ (ზემოთ მიმართული მოქმედების ამსახველ *ἀνα-* წინდებულს ქართული ‘აღ-’ შეუსაბამა, *πίσις*, *πιδίξις* – ‘ფერკი’). ჩემთვის ცნობილ არც ერთ სხვა ტექსტში ‘აღმფერკველობა’ არ შემხვედრია.

2. უკმო-რჩენა II,80-ში წერია *ἀπολείπω*-ს შესატყვისად, რაც ‘ვინმესაგან გამოთიშვას’, ‘ჩამოცილებას’ ნიშნავს: „ნუსადა უკმო-პრჩე მცირეთა მათგან“ (*μῆπως τῶν ὀλίγων ἀπολείφθεις*). ძველ ქართულ თარგმნით ლიტერატურაში *ἀπολείπω*-ს ძირითადად შეესაბამება: ‘დატევება’, ‘დაკლება’, ‘მოკლება’, ‘განშორება’.² ამათგან ‘განშორება’ ყველაზე უკეთ მოერგებოდა აქ ციტირებულ ფრაზას *ἀπολείπω*-ს შესატყვისად, მაგრამ მთარგმნელს კალკის დანერგვა უცდია.

3. *χαμῆσιον*-ის (II,57) შესატყვისად A ხელნაწერში „ქმელსა წოლაჲ“ წერია, სხვა ხელნაწერებში – „ქმელ-სარეცელოებაჲ“ (CD) და „ქმელ-სარეცელობაჲ“ (BEF). სხვა შემთხვევაში

1 „ვინამცა ყოვლადბრძენი მოციქული მიუწერდეს რაჲ წარმართთაგანთა, პირველად სრულ ყოფასა ცოდვისასა ბრძანებს მოსაბოად“ (იხ. ეფეს. 4,31; 5,3-4: „ყოველი სიმწარე და რისხეაჲ და გულისწყრომაჲ და ღალატებაჲ და გმობაჲ მოისპენ თქვენ შორის ყოვლითურთ უკეთურებით... ხოლო სიძვაჲ და ყოველი არაწმიდებაჲ გინა ანგაპრებაჲ ნუცალა სახელ-ვდებინ თქვენ შორის, ვითარცა შეენის წმიდათა, და საძაგელებაჲ და სიტყუაჲ სიცოფისაჲ გინა ღალატებაჲ, რომელი არა ჯერ-არს“).

2 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი I, 630-631.

(II, 24) ყველა ხელნაწერი „კმელსა წოლას“ გვიჩვენებს. ტერმინი „კმელ-სარეცელობა“ $\chi\alpha\mu-\epsilon\sigma\iota\sigma$ კომპოზიციის ნაწევრობითი თარგმანითაა შედგენილი ($\chi\alpha\mu\alpha\iota$ – ‘ძირს’, ‘მიწაზე’, ‘კმელზე’. $\epsilon\sigma\iota$ – ‘საწოლი’).

4. უმეტნო $\delta\pi\epsilon\rho\iota\epsilon\rho\gamma\omega\varsigma$ -ის შესატყვისად გვხვდება ერთგან (წინაშესავალში, ელპიდის მიმართ ეპისტოლეში), რაც ‘უბრალოს’, ‘გაუზვიადებელს’ ნიშნავს. $\delta\pi\epsilon\rho\iota\epsilon\rho\gamma\omega\varsigma$ მიღებულია $\pi\alpha\rho\iota\epsilon\rho\gamma\omega\varsigma$ -ზე უარყოფის ნაწილაკ δ -ს დართვით. ეს კი ნიშნავს ‘ზედმეტი, უსარგებლო, გარეშე საქმეების მოქმედს’ ($\pi\alpha\rho\iota\epsilon\rho\gamma\iota\alpha$ – ‘ზედმეტი შრომა’).¹ ქართველ მთარგმნელს აქედან უწარმოებია $\delta\pi\epsilon\rho\iota\epsilon\rho\gamma\omega\varsigma$ -ის შესატყვისად ‘უმეტნო’. ეს სიტყვა (‘უმეტნობა’ ფორმით) მხოლოდ ერთი წყაროდან იყო აქამდე ჩემთვის ცნობილი.²

5. უზაობა გვხვდება $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\sigma\iota\alpha$ -ს შესატყვისად (II,5. III, 20. IV,56). $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\sigma\iota\alpha$ ‘თავშეუკავებლობას’, ‘არა-ზომიერებას’ ნიშნავს, ‘უზაობა’ // ‘უზავობა’ კი ‘შეურიგებლობაა’, ანუ ზავის უქონლობა.³ $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\sigma\iota\alpha$ -ს ასეთი შესატყვისობა ჩვენთვის არაა ცნობილი. ძველ ქართულ თარგმანებში მას, ჩვეულებრივ, შეესაბამება: ‘უწესობა’, ‘შეუზავებლობა’, ‘უთმინობა’, ‘არაწმიდება’, ‘უზომობა’.⁴

საიდან შემოიღო ჩვენმა მთარგმნელმა ‘უზაობა’ $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\sigma\iota\alpha$ -ს შესატყვისად? – როგორც ვიცით, $\kappa\rho\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$ ‘შერევას’, ‘შერწყმა-შეერთებას’, ანუ ‘შეზავებას’ ნიშნავს (ჩვენს საკვლევ ტექსტში – ‘შეზავებულებას’ II,74,92). ალბათ აქედან გამოიყვანა ქართველმა მთარგმნელმა $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\sigma\iota\alpha$ -ს შესატყვისი – ‘უზა-

1 შდრ.: $\delta\pi\alpha\rho\iota\epsilon\rho\gamma\omega\varsigma$ – განუზრახველად (ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. I, 565).

2 ზ. სარჯველაძე, ლექსიკონი, გვ. 205.

3 ზ. სარჯველაძე, სიტყვის კონა, გვ. 210. სულხან-საბა უზაის შესატყვისად ორ სხვა მნიშვნელობასთან ერთად (‘უწესო, გინა უპირობო’) ‘შეურიგალსაც’ აღნიშნავს (სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული II, გვ. 156).

4 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. I, 198-199.

ობაჲ¹. საზოგადოდ, ქართულ ლექსიკაში ‘ზავისა’ და ‘დაზავების’ შემოსვლა (‘შერიგების’ ნიუანსით) ἀκρασία-ს ‘უზაობად’ გააზრებას უნდა ემყარებოდეს.

უაწყოფის უ- ნაწილაკით ნაწარმოები მრავალი სხვა სიტყვა გვხვდება „ოთხასეულში“, რომელთაგან ზოგი სხვა ქართულ თარგმანებში ან სრულიად არ გვხვდება, ან ძალზე იშვიათად. მათ შორის:

უსნებო ἀνιστος (‘არა-სნეული’ I,21)

უტომიერესი γευικώτερος (‘ახლო მონათესავე’, II,87)

უთუსო ἀνίσκειος (თავისთვის შეუფერებელი III,83)

უმნიად-დასაბრძოლელი δυσκαταγώνιστος (ძნელად დასამარცხებელი I,66)

უსიბრძნისმოყუაროდ ἀφισοσόνφας (უგუნურად III,96)

ურომელო ἄποιος (IV,9)

უმჭნო ἄνανδρος (მშიშარა, I,52. II,70)

6. ἀπολείπω-ს შესატყვისად უკმო-რჩენას გვთავაზობს მთარგმნელი (II,80), მაშინ, როცა იგი ‘ვინმესაგან გამოთიშვას’, ‘ჩამოცილებას’ ნიშნავს, ხოლო ძველ ქართულ თარგმანებში გვხვდება ‘დატევების’, ‘დაკლების’, ‘მოკლების’, ‘განშორების’ მნიშვნელობით.² სიტყვა ‘უკმორჩენა’ ჩვენთვის ცნობილ ვერც ერთ წყაროში ვერ ვიპოვეთ.

ბერძნული კომპოზიტების კალკით გადმოტანა „ოთხასეულის“ ქართულ თარგმანში სხვაც მრავალია, რომელთაგან ზოგიერთს აქ დავასახელებთ:

გარემოჲსად კუმევაჲ παράχρησις, εως ἤ (ბოროტად გამოყენება, უჯეროდ ხმარება): II,73. გარემოჲს-შკუმეველნი παραχρᾶμειος: III,86.

გარეწარ-ბრალი παράπτωμα, ατος τό (შეცდომა, დანაშაული) I,48. III,37.

1 ‘უზავოდ’ ითარგმნება βλαιο (ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, II, 53.), რასაც ‘ძალადობრივის’ მნიშვნელობა აქვს.

2 იხ. ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი I, 630-631.

თანა-განვრცობა $\sigma\upsilon\mu\text{-}\pi\alpha\rho\alpha\tau\epsilon\iota\varsigma$ (გაშლა, გადაჭიმვა, გავრცობა, III,100)

თანა-განჭრა $\sigma\upsilon\varsigma\text{-}\delta\iota\alpha\sigma\chi\acute{\iota}\zeta\alpha$ (I,71)

თანა-შეზომება $\pi\alpha\rho\alpha\text{-}\mu\epsilon\tau\rho\acute{\epsilon}\omega$ (ურთიერთმიმართების განსაზღვრა ორ საგანს შორის III,14)

თუთ-სიბრძნე $\alpha\upsilon\tau\omicron\text{-}\sigma\omicron\phi\acute{\iota}\alpha$ (III,27)

მაღალ-მზრახველობა $\acute{\nu}\psi\eta\lambda\omicron\text{-}\phi\rho\omicron\iota\acute{\nu}\omega$ (ქედმაღლობა, მაღალი აზრის ქონა საკუთარ თავზე II,67)

მდაბალ-მზრახველობა $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\upsilon\omicron\text{-}\phi\rho\omicron\iota\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta$ (სიმდაბლე I,48)

მრავალმჭამელობა $\pi\omicron\lambda\upsilon\text{-}\phi\alpha\gamma\acute{\iota}\alpha$ (III,7)

მრავალსასურველი $\pi\omicron\lambda\upsilon\text{-}\pi\acute{\omicron}\theta\eta\tau\omicron\varsigma$ (დიდად სასურველი, სატრფიალო IV,1)

მრავალტალანტი $\pi\omicron\lambda\upsilon\text{-}\tau\acute{\alpha}\lambda\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$ (ძვირფასი III,55)

მრჩობლკაპანი $\acute{\alpha}\mu\phi\acute{\iota}\text{-}\kappa\rho\eta\mu\omicron\varsigma$ (ქარაფი II,29)

მუცლისქუეშე $\acute{\nu}\pi\omicron\gamma\acute{\alpha}\sigma\tau\rho\iota\omicron\upsilon$ (II,9. III,64)

მშუდობისმყოფელი $\epsilon\acute{\iota}\rho\eta\eta\sigma\omicron\pi\omicron\iota\acute{\omicron}\varsigma$ (III,47)

ნაცვლით-მბრძოლი $\acute{\alpha}\nu\tau\iota\pi\omicron\lambda\epsilon\mu\omega\upsilon$ (მბრძოლთა მიმართ წინააღმდეგობის გამწევი II,67)

ნივთთმოყუარება $\phi\iota\lambda\omicron\text{-}\acute{\nu}\lambda\acute{\iota}\alpha$ (III,20)

ნოვაგთმჭამელობა $\eta\delta\upsilon\text{-}\phi\alpha\gamma\acute{\iota}\alpha$ (ნუგბარი საჭმლის სიყვარული III,7)

პირუტყუთ-მზრდელი $\kappa\tau\eta\eta\omicron\text{-}\tau\rho\acute{\iota}\phi\omicron\varsigma$ (მწყემსი, მეცხოველე II,55)

ჟამის-მომზირალობა $\kappa\alpha\iota\rho\omicron\text{-}\sigma\kappa\omicron\pi\acute{\acute{\epsilon}}\omega$ (ხელსაყრელი მომენტის ლოდინი II,33)

რისხვით-მბრძოლი $\theta\upsilon\mu\omicron\mu\alpha\chi\acute{\omega}\nu$ (I,38)

რომელობა $\pi\omicron\iota\sigma\tau\eta\varsigma$ (გვარი, არსებათა სახეობა, II,92. III,28)

სამღმრთოანი $\pi\rho\iota\theta\epsilon\acute{\iota}\tau\eta\varsigma$ (სამ ღმრთად მაღიარებული წმ. სამებისა II,29)

სწორრიცხული $\iota\sigma\acute{\alpha}\rho\iota\theta\mu\omicron\varsigma$ (რაიმესთან თანაბარი რიცხვის მქონე)

სიბრძნისმოყვარებაა $\phi\iota\lambda\omicron\sigma\omicron\phi\iota\alpha$ (IV,30)

ფერისმცვალებლობა $\mu\epsilon\tau\alpha\mu\omicron\rho\phi\acute{\omicron}\rho\iota\mu\alpha\iota$ (III,97)

ქცევისმოყვარება $\acute{\epsilon}\mu\phi\iota\lambda\omicron\chi\alpha\rho\acute{\epsilon}\omega$ (საღმე ყოფნით სიამოვნება II,51)

შვილთმოქმედებაა $\pi\alpha\iota\delta\iota\omicron\pi\iota\varsigma\iota\alpha$ (შვილიერება, „შვილთ-სხმაა“ II,17,33)

შვილკეთილობაა $\epsilon\upsilon\tau\epsilon\kappa\upsilon\iota\alpha$ (კეთილშვილიერება, კარგი და ბევრი შვილის ყოლა, შვილებით გახარება, II,76,91. III,85)

ცნობის-ქონიერი $\acute{\epsilon}\chi\acute{\epsilon}\text{-}\phi\rho\alpha\upsilon$ (გონიერი II,46)

მაგებისმოყვარე $\phi\iota\lambda\acute{\iota}\rho\psi\iota\omicron\gamma\omicron\varsigma$ (I,58)

ძნად განსავლთოლველი $\delta\upsilon\sigma\alpha\pi\acute{\iota}\sigma\tau\alpha\sigma\tau\omicron\varsigma$ (ძნელად მოსაწყვეტი, ძნელად მოსაცილებელი III,69)¹

წინა-განმგებლობაა $\pi\rho\acute{\iota}\nu\omicron\iota\alpha$ ἢ (წინასწარ-ხედვა, განზრახვა, ზრუნვა): I,96. II,98.

წარ'ოტება $\acute{\alpha}\pi\omicron\kappa\rho\iota\varsigma\omega$ (განდევნა II,13)

წინა-ვნება $\pi\rho\alpha\tau\omicron\pi\alpha\theta\acute{\epsilon}\omega$ (II,92)

წინა-პატივ-ცემა / წინა-პატივისცემა $\pi\rho\omicron\tau\iota\mu\acute{\alpha}\omega$ (წინასწარ პატივისცემა I,24. III,67)

პაჭრეულებამ $\kappa\alpha\kappa\omicron\theta\eta\mu\epsilon\iota\alpha$ (I,55)

ამ კომპოზიტთა დიდი ნაწილი „ოთხასეულის“ მთარგმნელის შემოქმედებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რადგან ძველ ქართულ თარგმანებში მათ ვერსად ვხვდებით. ესაა, როგორც ჩანს, ელინოფილურ მთარგმნელობაში შეტანილი მისი ტერმინთ შემოქმედებითი წვლილი.

ქართულ თარგმანში გელათური მთარგმნელობითი სკოლისათვის დამახასიათებელი სხვა მრავალი ლექსიკური ერთეული გვხვდება:

‘სიკშოა’ ერთადერთხელაა ნახსენები „ოთხასეულში“ (IV, 98-ე თავში) ‘უწყვეტი, მჭიდრო კავშირის’ მნიშვნელობით:

¹ ‘განელთოლა’ ზმნა გვხვდება მათეს სახარების ქართულ თარგმანში (XII,25-26), მაგრამ არა $\acute{\alpha}\pi\omicron\sigma\tau\alpha\delta\omega$ -ს, არამედ $\mu\epsilon\rho\iota\zeta\omega$ -ის შესატყვისად (‘გამოყოფა’, ‘გამიჯვნა’).

„ქრისტესნი იგი ვიდრე აღსასრულადმდე სცვენ სიკჳოსა სიყუარულისასა“ (οἱ μὲν Χριστοὺν μέχρι τέλους τὴν συσχέλαιαν τῆς ἀγάπης διατηροῦσιν). მაშასადამე, ‘სიკჳოდ’ გადმოცემულია **συσχέλαια**. ძველ თარგმანებში ‘სიკჳოდ’ რამდენიმე სხვა ბერძნული სიტყვაა გადმოტანილი: **ἥλη**, **πυκνότης**, **ὑπόθεσις**, **περισσεία**.¹ წინამდებარე ძეგლით კი ამ შესატყვისთა რიგს **συσχέλαια**-ც ემატება.² თავად **συσχέλαια** კი იოანე პეტრიწს რამდენიმე შესატყვისით გადმოუცია კონტექსტის შესაბამისად: ‘შეერთება’, ‘შედგმულება’, ‘შემტკიცებულობა’, ‘თან-ნათხზი’.³

‘რომელობაჲ’ (ποιότης, ἦτος ἡ) II,92) და ‘ურომელო’ (ἄποιος, IV,9).⁴

‘მიმღებელობაჲ’ — **μετουσία ἡ**: რამათა, რაჲ-იგი თავადი (resp. ღმერთი) არს არსებით, იგივედ იქმნეს დაბადებულიცა მიმღებელობით **ἵνα ἄπερ ἔστιν αὐτὸς κατ’ οὐσίαν, γίνῃται ἡ κτίσις κατὰ μετουσίαν** III,25. **μετουσία**-ს ეფორები „მიმღებელობადაც“ თარგმნის და „მისაღებელობადაც“.⁵ პეტრიწი სიტყვასიტყვით თარგმანს ამჯობინებს („თანმეარსეობა“).⁶

‘ანაგებო’ (ἡ **ἔξις**) ‘ბუნებით სიღრმისეულ თვისებას’, ‘მიდრეკილებასა’ და ‘ჩვევას’ ნიშნავს,⁷ რაც კარგად ჩანს ასეთი თეზისიდან: „გულისთქუმიითი რაჲ სულისაჲ ზედაჲსზედა აღიზრზინებოდის, ძნიად შესაცვალებელსა ანაგებოსა გემოთ-

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. VII, გვ. 108.

2 ეს შესატყვისობა „კაცისა შესაქმეშიც“ ჩანს, ოღონდ „სიყჳო“-ს ფორმით (ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. V, გვ. 193).

3 იხ. იქვე.

4 დ. მელიქიშვილი, ძველქართულ-ძველბერძნული... ლექსიკონი I, 278. II, 102. ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, IV 397-398.

5 დ. მელიქიშვილი, ძველქართულ-ძველბერძნული... ლექსიკონი I, 222. ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, III, 567.

6 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, იქვე.

7 „ბუნებითი მტკიცე და ძირითადი, უცვლელი თვისება, მდგომარეობა სულისა და სხეულისა“ (იხ. იქვე (დამანა), I, 16).

მოყვარებისასა შეუქმნ სულსა“ II,70 (Τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς πικνότερον ἐρεθίζεται, ἔξιν φιληδονίας δισκινητοῦ τῇ ψυχῇ ἐντίθηται) ანუ, თუ ვნებიანი სურვილები ხშირად აღივზნება სულში, მას შეექმნება ძნელად მოსაცილებელი (ბერძ. „უძრავი“) ჩვევა და მიდრეკილება (= ანაგები) სიამტკბილობისადმი (ანუ გემოთმოყვარებისადმი). მართლაც, ხშირად გამეორებული რაიმე მოქმედება ჩვევად და თვისებად რომ ექცევა კაცს, ყველასათვის კარგადაა ცნობილი ყოფითი ფსიქოლოგიიდან.

ანაგების გაგებისათვის კარგ მაგალითს იძლევა წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ III,5 თავი. აქ განმარტებულია ღიონისე არეოპაგელის ის თეზისი, რომლის მიხედვითაც ეშმაკებში არსებული სიბოროტე სამი ნაირსახეობით წარმოგვიდგება: „(1) გულისწყრომაჲ პირუტყული, (2) გულისთქუმაჲ უგუნური და (3) ოცნებაჲ ცუნდრუკი“.¹ ამ სამ სიბოროტეს საფუძვლად უდევს შინაგანი თვისებები არსებისა, რომელიც მათ იქს (ე.ი. ეშმაკისა). თითოეულ სიბოროტეს საფუძველს უქმნის ეშმაკის ის თვისება, რაც მათს ჩამონათვალში მათივე განმსაზღვრელადაა დასახელებული. ესენია: (1) პირუტყუებაჲ (ანუ განუსჯელობა), (2) უგუნურებაჲ და (3) ცუნდრუკებაჲ (აჩქარებულობა, წინდაუხედაობა). მოაზროვნე არსებები ამ თვისებებს იძენენ შესაბამისი სამი სათნოების მოკლებით:

პირუტყუებას (ანუ განუსჯელობას) — სიტყვერების (ანუ განსჯის უნარის) მოკლებით,

უგუნურებას — გონიერების მოკლებით,

¹ ეს ფრაზა დამოწმებულია ღიონისე არეოპაგელის თხზულებიდან — „საღმრთოთა სახელთათჳს“. ფერემ მცირისეული თარგმანის შესაბამისი ადგილი რამდენადმე სხვაობს ტერმინოლოგიურად: „რისხვაჲ პირუტყული, გულისთქუმაჲ უგუნური, ოცნებაჲ აღტაცებული“ (პეტრე იბერიელი, შრომები, გვ. 51). მუჰტად-ს, რასაც ღიონისეს მე-8 ეპისტოლეში 'გულისწყრომაჲ' თარგმნის ფერემი (იხ. იქვე, გვ. 239,17), აქ 'რისხვად' უთარგმნია. ასევე, πρῶτης იმავე ეპისტოლეში 'ცუნდრუკად' აქვს ნათარგმნი (იხ. იქვე, გვ. 243,14), აქ კი 'აღტაცებულად'.

ცუნდრუკებას — წინდახედულების¹ მოკლებით.

ამ დაპირისპირების ჩვენებას ტექსტში მოსდევს თეზისი: „ხოლო მოკლებანი მეორედნილა არიან ანაგებთანი“ (Αἱ δὲ στερήσεις τῶν ἔξῃ ἐῖσι δεύτεραι). ანუ სათნოებითი თვისებების (განსჯის უნარის, გონიერებისა და წინდახედულების) მოკლებას სხვა (მეორეული) თვისებებით ჩანაცვლება მოჰყვარ (სახელდობრ — განუსჯელობით, უგუნურებით, წინდაუხედაობით). მაშასადამე, ანაგები ამ კონტექსტში შინაგან, ბუნებით თვისებას გამოხატავს. წმ. მაქსიმეს სიტყვით, პირველადი ანაგები — სათნოებითი თვისებებია, ხოლო მეორედი ანაგები (უთნო თვისებები) მათი მოკლებითაა ჩამოყალიბებული, რაც იმას ნიშნავს, რომ, სანამ ეშმაკები მეორედ ანაგებს შეიძენდნენ, პირველი ანაგები (სათნო ბუნებითი თვისებები) ჰქონიათ: „ვინაჲცა იყო სადმე ოდესმე მათ შორის სიტყუაჲ და გონიერებაჲ და განხილვაჲ ღმრთისმოშიშებითა. ხოლო თუ ესე ესრეთ არს, არცა სადმე ეშმაკნი ბუნებით ბოროტ არიან, არამედ გარემოხსად-ქუმევეითა ბუნებითთა ძალთაჲთა ბოროტ იქმნენ“ — ასკენის ავტორი. ე. ი. თავდაპირველად ეშმაკებსაც ჰქონიათ სათნო ანაგები (ბუნებრივი თვისებები) — სიტყვიერება ანუ სალი აზროვნება, გონიერება და წინდახედულება, და, მაშასადამე, ისინი ბუნებით ბოროტნი არ ყოფილან, მაგრამ ბუნებითი ძალების შეუსაბამო მოხმარების გამო ბოროტად გარდაიქმნენო.

‘საუნჯე’ κοῦβικλίου-ის შესატყვისია II,84-ში. სოფოკლეს მიხედვით, ესაა სახეცვლილი κοῦβικουσίλιον, რაც ლათინური cubiculum-იდან მომდინარეობს და რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს, მათ შორის ‘სკივრი’ და ‘ყუთი’, ანუ სხვადასხვა ნივთების შესანახავი (დასაუნჯებელი) სათავსი.² ამიტომაც

1 ქართულ თარგმანშია: „განხილვის მოკლებით“. ბერძნულშია περισκεψις, რაც სიტყვასიტყვით ნიშნავს არა „განხილვას“, არამედ „ირველიე მიმოხედვას“, ანუ სიტუაციის ზედმიწევნით შესწავლას, რაც წინდახედულებას მოასწავებს და უპირისპირდება ცუნდრუკებას.

2 E. A. Sophocles, p. 685.

ლოგიკურია, რომ ქართველ მთარგმნელს ‘საუნჯედ’ უთარგმნია იგი. cubiculum-ი ეწოდებოდა ასევე მეფეთა (ავტოკრატორთა) საძინებელ ოთახს. ქრისტეს საფლავზე აღმართულ ნაგებობას cubiculum-იდან მომდინარე სახელი κομβιονκλεισον-ი ეწოდეს ალბათ სწორედ იმ აზრით, რომ ის იყო ზეცათა მეუფის – ქრისტეს განსასვენებელი.

‘სკივრი’ σκεῦριον τὸ (ჭურჭლის ან ტანსაცმლის შესანახავი სახურავიანი დიდი ყუთი) II, 84. სულხან-საბას „ქართულ ლექსიკონში“ ‘სკივრი’ განუმარტებლადაა დამოწმებული.¹ არც ის ჩანს, რომელი წყაროთი ისარგებლა ლექსიკოგრაფმა. ნ. ჩუბინაშვილის განმარტებით, სკივრი არის „ჭურჭელი ზარდახშის გუარისა“;² დ. ჩუბინაშვილი კი „ზანდუკად“ და „ზარდახშად“ განმარტავს.³ უფრო დაწვრილებით განმარტებას იძლევა „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“ (ტ. VI, სვ. 1114-1115) და „მასალები საქართველოს შინამრეწველობის... ისტორიისათვის“ (ტ. I).⁴ „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის“ უწყებით, ტერმინი „სკივრი“ ძველ წერილობით ძეგლებში არ იხსენიება. სკივრის იდენტური ფუნქციის დგამს წყაროებში კიდობანი ჰქვიაო.⁵ ‘სკივრის’ დამოწმებას ვერ ვხედავთ ძველი ქართული ენის ლექსიკონთა უმეტესობაში.⁶ მხოლოდ ზ. სარჯ-

1 სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, ტ. II, გვ. 104.

2 ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, გვ. 368.

3 დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, სვ. 1186.

4 „მასალებში“ დაფიქსირებულია სკივრის ხმარება საქართველოს რამდენიმე რეგიონში: ქიზიყში (გვ. 431), ზემო იმერეთში (გვ. 444), ქვემო რაჭაში (გვ. 447), გურიაში (გვ. 452), აჭარაში (გვ. 453), სვანეთში (448).

5 ლ. ბედუკიძე, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 9, 1985, 419.

6 ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი; ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი; პ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი; ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების სიმფონია-ლექსიკონი, და სხვ. ‘სკივრი’ სვანურში დასტურდება ‘სკიურ’ ფორმით (ვ. თოფური, მ. ქალდანი, სვანური ლექსიკონი, გვ. 1588). ეს სიტყვა ოსურ ლექსიკაშიც შესულა ქართულიდან (В. Абаев, Историко-этимологический словарь, Т. III, 12).

ველაძე აფიქსირებს ამ სიტყვას A-500 ხელნაწერში (320r) 'სკევრი' ფორმით,¹ მაგრამ არაფერს გვაუწყებს მისი წარმომავლობის შესახებ.

ლექსიკოგრაფს ეს სიტყვა უნახავს ღმრთისმშობლის დაუჯდომლის საკითხავში, სარვარონ სპარსის გამეფებისა და მის მიერ ჰერაკლე კეისრისადმი ძღვნის მირთმევის შესახებ თხრობაში:

„მათ დღეთა შინა ერისა მისგან სპარსთაჲსა მოიკლა მეფე მათი ძმ ურმიზდისი. და ითხოვა სარვარონ ერაკლე მეფისაგან, რაჲთა ყოს იგი მეფე სპარსთა ზედა. და ყო იგი ერაკლე მეფედ სპარსეთისა. ზოლო სარვარონ აღუთქუა ერაკლეს, რაჲთა რაჲდენნიცა საზღვარნი საბერძნეთისანი წარესუნეს სპარსთა, მიაქცინეს მისა ყოველნივე საბერძნეთადვე. და ბრძანებაჲ განჰსცა და ყოველნი ერისთავნი სპარსთანი ადგილთაგან ბერძენთა სამეფოფოჲსათა განიყვანა, და დიდძალი ძღუენი მიანიჭა მეფესა ერაკლეს. და წარსცა მის თანა დაკრძალული იგი სკევრი, რომელსა შინა ისხნეს ძელნი საუფლონი, რომელნიცა სპასალრობასა მას მისსა სარვარონს იერუსალემით წარმოეღო“(320r).

მაშასადამე, 'სკევრი', ისევე, როგორც 'სკივრი', საგანძურის შესანახავი ყუთი ყოფილა, რაც მათს იგივეობას მოასწავებს. თანაც 'სკევრი' ფორმა უფრო ახლოსაა წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულში“ დამოწმებული *σκευάριον*-თან, ვიდრე მის თარგმანში ნახსენები 'სკივრი'. ამჟამად, რომ 'სკევრი' // 'სკივრი', ორივე ნაირსახეობით, ბერძნულიდან შემოსული ტერმინია. ტერმინის ბერძნულობას ხაზს უსვამს *σκευάριον*-ის ძირი — *σκευή* (ჭურჭელი, იარაღი, ტანსაცმელი), და მისგან მომდინარე ტერმინები: *σκευοσυργία* (ჭურჭლის დამზადება), *σκευοφύριος* (საჭურველთმტვირთველი), *σκευοφυλάκιον* (საჭურჭლის საცავი), *σκευοφύλαξ* (წმიდა საგანძურის მცველი) და სხვანი.

'დაწყნარება' და 'დაწყნარებულება' გვხვდება *κατάστασις*-ის შესატყვისად. ძველ ქართულ წყაროებში ამ სიტყვას მრავალგვარად გადმოსცემენ: 'დადგინება', 'განგებულება', 'განწესება', 'წესი', 'დამტკიცება', 'მკუდრობა', 'საყარ-

1 ზ. სარჯველაძე, ლექსიკონი, გვ. 193. იხ. მისივე, სიტყვის კონა, გვ. 200.

გავი', 'კუალად გება', 'მყუდროება', 'სიწმიდე'.¹ ამათგან 'დაწყნარების' სინონიმად ალბათ 'მყუდროება' უნდა მივიჩნიოთ. ჩვენს საკვლევ ტექსტში *κατάστασις*-ის შესატყვისად მხოლოდ 'დაწყნარება' რომ წერია, ამით მჟღავნდება ტერმინული უნიფიკაციის ტენდენცია. კონტექსტის შესაბამისად კი, ვფიქრობთ, სხვა შესატყვისთა მოძიება იყო სასურველი. კერძოდ, II,87-ში *κατάστασις*-ი 'მდგომარეობას', 'ვითარებას' ნიშნავს: „სამ არიან სწავლითნი დაწყნარებანი უტომიერესნი მონაზონთა შორის“. აქ „სწავლითნი“ – დედნისეული ლაფსუსია; უნდა იყოს 'ზნეობითი' და არა „სწავლითი“ (*ἡθικὸς* და არა *μαθητικὸς*),² ხოლო *κατάστασις*-ი 'მდგომარეობას', 'ვითარებას' გამოხატავს. ამის გათვალისწინებით ციტორებული ფრაზა ასე უნდა გავიგოთ: „მონაზონთა ზნეობრივი მდგომარეობა ძირითადად სამნაირია“. ამ ფრაზას, მართლაც, მოსდევს ხსენებული სამნაირი ზნეობრივი მდგომარეობის ჩამოთვლა: 1. „არარაჲს საქმით ცოდვაჲ“. 2. „არა დაყოვნებაჲ სულსა შინა ვნებულთა გულისსიტყუათაჲ“. 3. „უენებელად გონებითა ზედვაჲ სახეებსა დედათასა და შემაწუხებელთა კაცთასა“.

κατάστασις-ს შესატყვისად 'მდგომარეობაჲ' უფრო შეეფერება, ვიდრე 'დაწყნარებაჲ' I,36-შიც: „უენებელობა არს მშუდობითი დაწყნარებაჲ სულისაჲ, რომლითა ძნიად აღსაძრეულ იქმნების სიბოროტისა მიმართ“. იგივე ითქმის II,6-სა და II,61 თავებში ნახსენები *κατάστασις*-ის შესახებაც.

როდესაც ჩვენ 'მდგომარეობას' მივიჩნევთ *κατάστασις*-ის უფრო შესაფერის შესატყვისად, მხედველობაში გვაქვს ამ სიტყვის თანამედროვე მნიშვნელობა. იმ დროს, როდესაც წმ. მაქსიმეს „ოთხასეული“ ითარგმნებოდა, 'მდგომარეობას' არ ჰქონია ის მნიშვნელობა, რაც დღეს აქვს. ამიტომ მის ნაცვლად

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი III, გვ. 282.

2 ამ სიტყვის გადაკეთება ბერძნულ ტექსტში – გვიანდელ გადამწერთა ცთომილება უნდა იყოს.

უფრო მოსალოდნელი იყო ან 'დადგინება', ან 'წესი' და 'განწესება', რომელნიც, საეარაუდოდ, თანამედროვე ტერმინ 'მდგომარეობის' მიახლოებულ მნიშვნელობასაც შეიცავდნენ.

'მო ბ ე რ ვ ა' μεταβολή-ს შესატყვისადაა II,92-ში, სადაც ჰაერის ცვალებადობაზეა საუბარი: „ჰაერთა მიერ — მობერვითა“ (τοὺς δὲ ἄερας, ταῖς μεταβολαῖς). μεταβολή-ს ძირითადი მნიშვნელობაა 'ცვლილება', 'ცვალებადობა'. ძველქართულ თარგმანებში მას შეესაბამება: 'გარდაცვალება', 'მიმოცვალება', 'შეცვალება', 'შეცვალებადობა', 'ცვალებადობა', 'მიდმოქცევა', 'მიმოქცევა', 'ქცეულება', 'შეზავება'.¹ კონტექსტის შესაბამისად „ოთხასეულის“ მთარგმნელს მარჯვედ შეურჩევია 'მო ბ ე რ ვ ა'.

II,21-ში უჩვეულო შესატყვისითაა თარგმნილი λόγος: 'ადგილი': „დიაკონისა ადგილი აქუს მას, რომელი სამღვდლოთა ღუაწლთა მიმართ ცხებულ ჰყოფდეს გონებასა“. λόγოს-ის მნიშვნელობათა შორის 'ადგილს' ვერ ვპოულობთ, და ამ მნიშვნელობათა შორის, შესაძლოა, 'საქმე' უფრო გამოსადეგი ყოფილიყო, მაგრამ „დიაკონის ადგილის“ ნაცვლად კონტექსტს ალბათ უფრო მოერგებოდა გამოთქმა: „დიაკონის შესაფერისი თვისება“.

'მიზიდვით' (რაც 'მიწევა', 'გაწევას' ნიშნავს) ერთგან (I, 90) სავსებით ადეკვატურადაა თარგმნილი ἐπιστάω, ხოლო II,20-ში „მიზიდვა“ შეესაბამება ἐμβάλλω-ს ('ჩაგდება'): „რამთა მიიზიდონ იგი გონებითსა ანუ საქმითსა ცოდვასა“ (ἵνα αὐτὴν εἰς τὴν κατὰ δικάσιαν ἢ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἀμαρτίαν ἐμβάλλωσιν. ასეთი ლექსიკური შენაცვლებით, ვფიქრობთ, გაუმჯობესდა სტილი.

არაზედმიწევნითი შესატყვისები

ტექსტში ზოგჯერ გვხვდება არაზედმიწევნითი შესატყვისები, რაც სიტყვის მნიშვნელობის მეტ-ნაკლები წანაცვლებითაა გამოწვეული (სემანტიკური დიფრაქცია). მაგალითად:

1 ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი III, 545.

‘განმყოფელად’ ძირითადად ითარგმნება διακριτικός და διακριτικός, III,19-ე თავში კი ‘განმყოფელად’ თარგმნილია οἰκονομικός. ეს ძირითადად ‘მეურნეს’, ‘განმგებელს’, ‘სახლის (ოჯახის) მმართველს’ მოასწავებს. ხსენებულ თავში იგი „საკმართა მომგებლების“ თანრიგში მოიხსენიება. ამას წინ უძღვის აღრიცხვა კაცთა იმ კატეგორიებისა, რომლებიც ესწრაფიან „საკმართა მოგებას“ (ნივთების შეძენას, ნივთიერი ქონების დაგროვებას). ასეთებად მიჩნეულნი არიან: გემოთმოყუარენი, ცუდად-მზუაობარნი და ურწმუნონი. ისინი ნივთიერი სიმდიდრის შეძენას თავიანთი ვნებების დასაკმაყოფილებლად ლამობენო. მეურნენიც (οἰκονομικός-ნი) იძენენ სახმარ ნივთებს, მაგრამ მათი მოტივია არა საკუთარ ვნებათა დაკმაყოფილება, არამედ – თავიანთ სახლეულთა საჭიროებებისა. მაშასადამე, ისინი ნივთიერ ქონებას აგროვებენ იმ ანგარიშით, რომ მათ სახლეულთ არასოდეს არაფერი დააკლდეს. ამიტომაც οἰκονομικός-ი „მართლად მოიგებს“ (ე.ი არა ზედმეტს, ფუფუნებისათვის, არამედ მხოლოდ აუცილებელი საჭიროებებისათვის) და „ესოდენ მართლად მოიგებს, რამთა, რაჟამს თუთოეულსა მისცემდეს (ე.ი. უნაწილებდეს) საკმარსა თუსსა, არაოდეს დააკლდეს“. რადგანაც III,19-ე თავში ხაზი ესმება οἰκονομικός-ის ერთ კონკრეტულ ფუნქციას – გამანაწილებლობას, ამიტომაც ქართულ მთარგმნელს ამ მოხელის ტიტული ზოგადად ‘მეურნედ’ კი არ უთარგმნია, არამედ ‘განმყოფელად’, რაც „გამანაწილებელს“ ნიშნავს.

ἀπολαύς ‘დაგემოვნებას’, ‘სიამოვნების მიღებას’ ნიშნავს, ქართულად კი უბრალოდ, ‘მოღებით’ უთარგმნიათ: „რომელი ღმრთისა მეცნიერებასა ღირს იქმნა, და მის მიერ სიტკობებაჲ მდიდრად მოიღო...“ Ὁ γυνάεως Θεοῦ καταξιοθεὶς καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἰδίου τῆς ἀπολαύσεως πλουσιώτης... (III,63). აქ ‘დაგემოვნების’, ‘სიამოვნების მიღების’ ნიუანსი შემოაქვს ἰδίου-ს, რაც უმეტესწილად სწორედ ‘გემოვნაბადა’ თარგმნილი (ანუ ‘სიამოვნების განცდად’), ამ ფრაზაში კი ‘სიტკობების’ მნიშვნელობა მიიღო.

III,53-ში πορνεύει ('ისიძავს') თარგმნილია ზოგადად, 'ცოდვით': τὸ σῶμα πορνεύει μετὰ τοῦ σώματος τῆς γυναικός. „კორცნი ცოდვენ კორცთა თანა დედაკაცისათა“. ასეთი ტერმინული განზოგადება სავსებით ლოგიკურია, რადგან დედაკაცის სხეულთან ცოდვა თავისთავად ნიშნავს სიძვას.

IV,7-ში „ღმრთეებაჲ“ (= ღმერთობა, ღმრთის იდენტობა, τὸ θεῖον) ნათარგმნია „ღმრთად“: „რომლითამე კერძოთა საცნაურ ჩუენდა არიან ღმერთი და საღმრთონი, ზოლო რომლითამე – უცნაურ“ (κατὰ τι μὲν γινωσθὲν τὸ θεῖον καὶ τὰ θεῖα, κατὰ τι δὲ ἄγινωστον).

იქვე: κατὰ τι (რითიმე, ზოგიერთი რამით) თარგმნილია: „რომლითამე კერძოთა“ (IV,7). „კერძოჲ“ გამოიყენება ზოგიერთი აბსტრაქტული ცნების გადმოცემისასაც: გულისწყრომით-კერძოჲ τὸ θυμακόν: III,20. გულისთქემით-კერძოჲ τὸ ἐπιθυμητικόν III,20. მომგონებლობით-(კერძოჲ) τὸ λογιστικόν (აზროვნების უნარი): III,20.

IV,5-ში „ახლად“ – ასეა ნათარგმნი προσφάτως: τὸ δὲ πᾶς καὶ διὰ τί (ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε) προσφάτως μὴ ἤ-τει [ზოლო თუ ვითარ და რაჲსათჳს (დაჰბადა ღმერთმან), ახლად ნუ ეძიებ]. προσφάτως-ის უმთავრესი მნიშვნელობა ნამდვილად არის „ახლად“, მაგრამ კონტექსტს უფრო შეეფერებოდა ამ სიტყვის გადატანითი მნიშვნელობა: „ახალგაზრდული გამოუცდელობით“.

IV,48-ში ἡ μετεωρισμὴ თარგმნილია: „ანუ შექცევითა რადთჲ“. μετεωρισμός ნიშნავს: 'ზე-აღზევებას', 'ამაღლებას'. შესაძლოა, აქ გონების ზემოთ მიმართვა იგულისხმებოდეს. ძველ ქართულ თარგმანებში μετεωρισμός-ს შეესატყვისება 'განცხრომაჲ' და 'განსაცხრომელი'. ანუ 'მღელვარება', 'აღზნება', 'მზნეობა'.

IV,35-ში τρέφω ('გამოზრდა' ანუ გამოკვება) თარგმნილია 'დამარხვად', რაც 'დაცვას', 'შენახვას' ნიშნავს: πρὸς ἀμφω-

ποιον μίσος τρέφουσα რომელი კაცისა მიმართ სიძულვილსა ჰმარხვიდეს.

III,99-ის დამაბოლოებელი ფრაზა – „ვიტყუ უკუე, რაოდენ კაცთა დასატევენელ არს“ – ბერძნულში მოკლედ: ὅς ἀνθρ-
ῶποις δὲ φίλος.

III,98-ში, სადაც ნახსენებია „ვენებულებითი ძალი“ (ἡ παθη-
τικὴ δύναμις) სულისა, „ძალს“ ქართულ თარგმანში ენაცუ-
ლება „ეერძი“ (= მხარე).

III,99-ში „გონება სრულ არს, რომელსა ჭეშმარიტითა სარ-
წმუნოებითა ზეშთა-უცნაური იგი ზეშთა-უცნაურად ეცნას“.
„ეცნას“. ბერძნულში: „ზეშთა-ეცნას“ (ὑπερεγνώκως).

მნიშვნელობათა მცირე წანაცვლებითაა
ნათარგმნი ასევე:

ენება ἐπιβουλεύω (შეთქმულება, მზაკერობა, მტრული
ხრიკების ხლართვა): IV,30.

რგება εἰσπλέω (კეთილმოსურნეობა, კეთილგანწყობა): IV,30.

მოსთულება ἀντιδέχομαι (სამაგიეროს მიღება): IV,32.

კეთილი (სიკეთე), δίδμεσις (წადილი, წადიერებაჲ, გულს-
მოდგინებაჲ): IV,32.

უგულებელს-ყოფა παραλογίζομαι (მცდარი განსჯა,
არასწორი შეფასება): IV,33.

შორიელობაჲ ἀπουσία (არყოფნა, უქონლობა, მოკლება):
IV,53.

შეცვა περισπᾶω (მიზიდვა, მიმზიდველობა, ს. ყაუხჩიშვი-
ლის ლოკ. ლექსიკონის მიხედვით – „მიმოტაცება“): IV,53.

მახლობელობა μὴ παρὼν (არყოფნა): IV,54.

IV,33-ში ἀκρίβεια „გამოკულევადა“ ნათარგმნი.¹ ბევლ
თარგმანებში ეს სიტყვა ზოგჯერ „გამომიებადაც“ ითარგმნება,²
რაც „გამოკულევის“ სინონიმია, მაგრამ ჩვენს კონტექსტში უფ-

1 „გამომიბე სუნიდისი ყოვლითა გამოკულევითა“ Ἐρεσνῆσιον τῆν
συσειδησιον μετὰ πάσης ἀκριβείας: IV,33. 2 ს. ყაუხჩიშვილი,
ლოკ. ლექსიკონი I, 201.

რო შესაფერისი იქნებოდა „გამოწულილვა“ ან „ზედა-მიწვენა“.

IV,10-ში ἀντίληψις-ის (ἀντίλαμβάνω) შესატყვისად მისი ერთ-ერთი მნიშვნელობა — ‘ნაცვლად მოძღვრობა’ (სანაცვლოს მიღება) წერია. ამ სიტყვის უმთავრესი მნიშვნელობაა ‘აღება’, ‘მოხელთება’, ‘მოხვეჭა’. ხოლო კონტექსტისათვის უფრო შესაფერისი იქნებოდა მისი სხვა მნიშვნელობა: ‘აღქმა’, ‘გააზრება’ (‘აზრის დაჭერა’).

IV,4-ში ‘უჯერო’ დაა თარგმნილი ἄτοπος, ხოლო IV,8-ში, სადაც ‘უჯერო’დ ითარგმნა ἄμέμτος, ἄτοπος-ის შესატყვისად „უადგილო“ იქნა გამოყენებული.

სიტყვის უფრო მკვეთრი შეცვლა

საკმაოდ ხშირად ავტორი შესატყვისობის მცირე გადახრის ნაცვლად სრულიად სხვა ტერმინს იყენებს, მაგრამ ისე, რომ ფრაზის აზრი მაინც არ იცვლება. მაგალითად: „კორცნი... განეშორებიან სოფლისა ამის საქმეთაგან“ II,62. τὸ σῶμα ... χωρίζεται τῷ τῷ βίῳ πραγμάτων. აქ ‘ცხორებას’ (βίος) ‘სოფელი’ შეენაცვლა, აზრი კი არ შეცვლილა. მსგავსი შენაცვლება გვაქვს II,53-შიც: τῷ βίῳ-ს ნაცვლად („ამის ცხორებისაჲ“) წერია: „ამის საწუთოჲსაჲ“.

სამკაოდ დაცილებული მნიშვნელობის შესატყვისებით სიტყვათა შეცვლაა ასევე:

ἡσικὸς (‘ზნეობრივი’) — ‘სწავლითი’ (II,55)

θηριῶδης (‘მკეცური’, ‘მკეცისსახე’, ‘მკეცის მსგავსი’) თარგმნილია ‘მკეცად’ (II,52).

προσκαρτερῶ ‘მოთმინებადაა’ გადმოცემული II,54-ში (προσκαρτερῶν — მოთმინე). ეს მნიშვნელობა სხვა თარგმანებშიც დასტურდება, მაგრამ ამ კონტექსტში უფრო მიახლოებული იქნებოდა „ერთგულება“, „თავგანწირვა“, „განკრძალვა“, „დადგრომილება“ ანუ შეურყევლად ყოფნა (ვისთანმე).

κατὰ τὸν θείον Ἱερεμίαν (საღმრთოჲსა იერემიასებრ I,28) ქართულში შეცვლილია: „საკურველისა იერემიასებრ“.

τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης (საღმრთოთა სიყვარულისაგან I,53), ქართულშია: „ღმრთისა მიმართისა სიყვარულისაგან“.

ἀλαζονεία (‘სილაღე’) II,53-ში თარგმნილია მიახლოებითი შესატყვისით – ‘ამპარტავანებად’, მაშინ, როცა ამ სიტყვას მთარგმნელი სხვა შემთხვევებში ὑπερηφανία-ს შესატყვისად წერს.

δυσκίνητος (‘უძრავი’) ‘ძნიაღ შესაცვალეებელად’ გადმოტანილი II,70-ში.

συστηχία (შეხვედრა, ურთიერთობა) – ‘უბნობად’ (III,20)

περικόπτει (მოჰკვეთს) – ‘მოკლვად’ (მომკლველი არს) (III,20)

‘სიყვარული’ (διὰ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην) – ‘სასოებად’ (III,20)

τρισμός (‘სამმაგად’, ‘სამეზისი სიმტკიცით’) – „სამსახედ“ (II,86).

სხვა არაზუსტი შესატყვისებია:

გახსენება ἐνοπτηρίζομαι (სარკეში ჩახედვა): „რაჟამს გონებაჲ პირსა ძმისასა მწუხარებით იკსენებდეს“ (ἐνοπτηρίζεται) III,89.

მიზეზი αἰτία ἢ (მიზეანი): I,51,57,70,84,98. II,9,35,36,40,44,46,57,67. III,7,17,20,51,56,70,73,86...

ზღვევა κυνδυνεύω (საფრთხეში ყოფნა): III,85.

მარადის πολλάκις (მრავალგზის) III,85.

ἀμαρτία-ს („ცოდვა“) შესატყვისად III,86-ში „ბოროტი“ წერია: „გარემოთაჲ-კუმევამ არს ბოროტ“ (ἢ παράχρησις ἐστὶν ἢ ἀμαρτία).

ქართული თარგმანის III,84-ე თავში ერთმანეთის შემცვლელად იხმარება „განლაღებაჲ“ და „აღზუავენბაჲ“, რომლებიც κενობοῦσθαι-სა და ἐπαίρεισθαι-ს შეესაბამება: ჯერ „აღზუავენბად“ ითარგმნა κενობοῦσθαι-ც და ἐπαίρεισθαι-ც. შემდეგ, როდესაც ბერძნულ ტექსტში ორივე ეს სიტყვა გვერდიგვერდ მოხვდა (κενობοῦσθαι καὶ ἐπαίρεισθαι), მთარგმნელმა მათ გასამიჯნავად დაწერა: „განლაღებაჲ და აღზუავენბაჲ“.

III,79-ის ერთ ფრაზაში იდეოგრაფიულად მონათესავე ორი ბერძნული სიტყვა (συστοία და συνασμός) ერთი და იმავე შესატყვისითაა თარგმნილი („განსაცდელი“), რაც ბუნდოვანებას ქმნის: „მეგობარი განკუთვნილი იგი არს, რომელი შემთხუევათა მიერთა ჭირთა და იწროებათა და განსაცდელთა, ჟამსა შინა განსაცდელთასა, ვითარცა თუსთა, ეგრეთ თავს-იდებდეს“.

საეჭვო შესატყვისები

ცალკეულ შემთხვევებში მთარგმნელის მიერ ბერძნული ტერმინებისათვის შერჩეული ქართული შესატყვისოები ეჭვს იწვევენ. დავასახელებთ ორ მაგალითს:

II,27-ში „განუცდელობად“ ნათარგმნია ἀπειρία, რომელსაც ‘განუცდელობის’ (‘გამოუცდელობის’, ‘განსაცდელის უქონლობის’) გარდა ‘უსაზღვროებისა’ და ‘უსასრულობის’ მნიშვნელობაც აქვს. კონტექსტის მიხედვით ეს მეორე მნიშვნელობა უფრო შესაფერისი უნდა იყოს.

II,37-ში σκιοπός ორნაირადაა თარგმნილი: ჯერ „პირად“ (= მიზანდასახულება), შემდეგ „მიზეზად“. უცნაურია, რომ ერთ კონტექსტში, ზუსტად ერთნაირი მნიშვნელობის მქონე სიტყვას ასეთ განსხვავებულ შესატყვისოებებს უძებნის მთარგმნელი. ვფიქრობთ, „მიზეზის“ ნაცვლად ისევ „პირი“ უნდა დაეწერა.

ამრიგად, მთარგმნელი სიტყვასიტყვითობის ელინოფილურ პრინციპს არცთუ იშვიათად არღვევს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ელინოფილიზმი მის შემოქმედებაში ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა და, მაშასადამე, თუ ეფრემ მცირე არა, მისი შემოქმედებითი მიმართულების მოზიარე, მისივე თანამედროვე რომელიმე სწავლული უნდა იყოს ჩვენი საკვლევი თხზულების მთარგმნელი, ხოლო ქართულ ენაზე ამ თხზულების თარგმნა დიდად კერ გადასცილდება XI საუკუნის მიწურულს.

S-1350-ისა და A-337-ის დანართები —

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის „სწავლანი სულიერნი“

(ეფთვიმე მთაწმიდელის თარგმანი)

ზემოთ უკვე ვნახეთ, რომ წმ. მაქსიმეს ოთხასეული — „თავნი სიყვარულისათჳს“ — ქართულ ხელნაწერებში უმთავრესად ამავე ავტორის რამდენიმე თხზულებასთანაა დაკავშირებული: (1) „თავნი ღმრთისმეტყველებისათჳს და კორციელად განგებულებისათჳს ძისა ღმრთისა“, ასეული პირველი, (2) „მეცნიერებითა თავნი, ასეული მეორე“, და (4) სხუანი თავნი ათხუთმეტნი“. ესენი სწორედ ოთხასეულს მოსდევნ კრებულებში.

ამ თხზულებათა კრებულის ერთ-ერთი ცალის — S-1350-ის დედანში „თავნი ათხუთმეტნი“ ბოლონაკლული ყოფილა. ამ ნაკლულობის საკომპენსაციოდ გადამწერს მონათესავე, ასკეტური თემატიკის შემცველი ერთი სხვა თხზულება მოუძიებია წმ. მაქსიმესივე (ასი მუხლის შემცველი), და იგი დაუმატებია კრებული-სათვის.¹ ეს თხზულებაა: „სწავლანი სულიერნი წმიდისა მამისა ჩუშნისა მაქსიმე აღმსარებელისანი, თარგმნილი წმიდისა მამისა ჩუშნისა ევთიმის მიერ“ (127r-148r).

ამ „სულიერ სწავლათა“ რაობის შესახებ ჯერჯერობით არაფერია ცნობილი. წმ. მაქსიმეს თხზულებათა შორის ასეთი სახელწოდებისა და შედგენილობის ქმნილებას ვერ ვპოულობთ. მის შესახებ არაფერს ამბობს კ. კეკელიძე თავის ბიბლიოგრაფიულ ნაშრომში — „უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურა-

¹ ახლად მოძიებული მასალა ხსენებული დანაკლისის სანაცვლოდ რომ ჩაუმატებია მწერალს კრებულში, თავადვე გვაუწყებს ანდერძში: „ღმრთიესულიერი ესე წიგნი, რომელსა ეწოდების ითიკა თეოლოღია, ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა ყოვლად-ღირსისა არხიმანდრიტის ევთიმის მიერ წყუბული, მე, ყოვლად-ღირსშან იეროდიაკონმან პორფირიმ სრულ-გყავ მორჩილებითა სულიერისა მამისა ჩემისა გაერიილისათა, და ვინათგან ამას წიგნსა ბოლოს ოთხი მუხლი აკლს, რომელი ჩუშნთა ენათა ზედა არასადა იპოვა, ესე კუალად მაქსიმეს თქმულივე ასი მუხლი წრფელსიტყუაობაჲ წმიდათა წერილთა შორის იპოვა მამამან გაერიილ, და აქავე დამაწერინა სრულებითაჲს ამ წიგნისა. და მხილველთა მიერ ლოცვასა ვითხოვთ... შპრომელნი ამისნი გაბრიელ და პორფირი“. 126r-v.

ში“, გარდა იმისა, რომ ესაა „მოკლე, ზნეობრივი ხასიათის დარიგებანი რიცხვით 97“, და ტექსტი ჩვენამდე მოღწეულია A-146 და A-126 ხელნაწერებით.¹

A-146 XIV საუკუნით დათარიღებული ეტრატია. მისი უმეტესი ნაწილი შეიცავს წმ. დოროთე ღაზელის „სწავლანს“ (64 ფურცელი, თავნაკლული), და მას მოსდევს ჩვენთვის საინტერესო „სწავლანი სულიერნი წმიდისა მაქსიმე აღმსარებელისანი“ (65r-89v), და ორი სხვა ტექსტი: „ცხოვრება წმიდისა ნისიმესი“ (90r-108v) და „კითხვა-მიგება წმიდათა მამათა“ (108v-110v). ხელნაწერი აღწერილია ლ. ქუთათელაძის მიერ.²

A-126 უფრო ვრცელი კრებულია. დაუწერიათ 1586 წელს, და მას შემდეგ, რაც მისი ნაწილი დაკარგულა, მოგვიანებით აღუდგენიათ (დაახლ. XVIII ს-ში). აღდგენილ ნაწილს ეკუთვნის ჩვენთვის საინტერესო „სწავლანი სულიერნი წმიდისა მაქსიმე აღმსარებელისანი“ (282v-302r).³ ხელნაწერი აღწერილია მ. ქავთარიას მიერ.⁴

1 კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში, კრებულში: კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან V, თბ., 1957, გვ. 98.

2 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I2, გვ. 199-200.

3 კრებულში შეტანილია ძირითადად ასკეტური თხზულებები (ეფრემ ასურის „რამათა ვიქჲოდით მცნებათა ღმრთისათა სურვილით“ და „მეორედ მოსლვისათჳს“. იოანე ოქროპირის „მეორედ მოსლვისათჳს“, „მშჳდობისა და სიწმიდისათჳს“, „მკუდართა აღდგომისათჳს“, „მარხვისა, ლოცვისა და მომთრეაღეთათჳს“, „მემღერეთა მიმართ და მროკეულთა და განმცხრომელთა და ყოელისა სახიობისა მოქმედთა“, „წინამთჳე განჩინებულისათჳს კაცსა ზედა ღმრთისა მიერ კეთილისათჳს და ბოროტისა, ვითარმედ არა არს“, „ვითარმედ არა ჯერ-არს უზომოდ გლოვაჲ მიცვალებულთათჳს“. ბასილი კესარიელის „მომთრეაღეთა მიმართ“, დოროთე ღაზელის „სწავლანი სამონაზვნონი“, ევსები ეპისკოპოსის „ესრეთ ჯერ-არს აღსრულებამა საქსენებელსა წმიდათასა“, ფრაგმენტები იოანე სინელის „კლემაქსიდან“, მაქსიმე აღმსარებლის „თალასესადმი კითხვა-მიგებისაგან“ და სხვ.), ასევე ორი პაგიოგრაფიული თხზულება: „ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა დავით გარესჯელისაჲ“ და „ცხოვრებაჲ და განგებაჲ ნისიმესი“.

4 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I2, გვ. 117-122.

თავთა რიცხვი კ. კეკელიძის ბიბლიოგრაფიაში A-126 ხელნაწერის მიხედვითაა მითითებული. იქ, მართლაც, ბოლო თავი ე~ზ (97)-ითაა აღრიცხული. ნამდვილად კი „სწავლანი სულიერნი“ 100 თავს შეიცავს. A-126-ის მცდარი ჩვენება გამოწვეულია რამდენიმე ადგილას თავთა აღრიცხვის დარღვევით, კერძოდ, ძმ, ო, ოდ, ეჟ (68, 70, 74 და 95) თავებთან შესაბამისი რიცხვები გამოტოვებულია, რის შედეგადაც თავთა რიცხვი ოთხით ნაკლები გამოვიდა (ე. ი. 96), მაგრამ ამით არ დამთავრებულა დარღვევები თავთა აღრიცხვაში: ბოლოს ერთი რიცხვი დაუმატეს მე-100 თავის ორად გაყოფის ხარჯზე, და საბოლოოდ 97 თავი აღმოჩნდა აღრიცხული A-126-ში.

გარდა კ. კეკელიძის მიერ მითითებული A-146 და A-126 ხელნაწერებისა, „სწავლანი სულიერნი“ აღმოჩნდა ორ გვიანდელ ხელნაწერშიც: S-1350-სა (1794 წ.) და A-337-ში (XVIII ს.).¹ პირველი მათგანი ზემოთ უკვე დავახასიათეთ, მეორე კი (A-337, მღვდელმონაზონ ტარასი ალექსი-მესხისშვილის ნაქონი) გამოირჩევა იმით, რომ ეფთვიმეს მიერ თარგმნილ „სულიერ სწავლანს“ (1r-31r) მასში ერთვის წმ. მაქსიმესივე სხვა „სწავლანი სულიერნი“ (31v-35v),² რომელიც სამი სხვა ხელნაწერთაგან ჩვენთვის ცნობილი (S-1595, A-116, A-57), მაგრამ იქ განსხვავებულადაა დასათაურებული,³ რის გამოც მათი იგივეობა ჯერჯერობით არავის აღუნიშნავს.

A-337-ის არც პირველ „სწავლანში“ და არც მეორეში თავები აღრიცხული არაა. პირველი „სწავლანის“ ტექსტი, A-146, A-126 და S-1350 ხელნაწერებთან შედარებით ნაკლებია: გამო-

1 შესაძლოა, ამ ტექსტის შემცველი სხვა ხელნაწერებიც აღმოჩნდეს მომავალში, ხელნაწერთა ყველა კოლექციის დეტალური აღწერის დასრულების შემდეგ.

2 აღწერილია მ. ქავთარიას მიერ: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი 14, 49.

3 „სწავლათაგან წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებლისათა, რჩევით გამოკრებული“. A-ში სათაურს ერთვის ანდერძი: „წმიდანო ღმრთისანო, ლოცვა ყავთ გლახაკისა მშსთუის“

ტოვებულია მე-3, 29-ე და 31-ე თავები, ასევე სხვა სამი თავი, ერთმანეთის მომდევნოდ: 34, 35 და 36.

A-337-ის დეფექტები უნდა მომდინარეობდეს ნაკლები დედნიდან, საიდანაც იგი გადაუწერიათ. ამაზე მოგვითითებს ის ფაქტი, რომ მე-15 ფურცლის verso სრულად არაა დაწერილი, და მასზე 33-ე თავის შემდეგ ცარიელი ადგილია დატოვებული, ხოლო მომდევნო ფურცელი (16r) იწყება 37-ე თავით. აშკარაა, 33-ის მომდევნო თავები (34-35-36) კლებია დედანს. ეს შეუმჩნევია A-337-ის მწერალს და დაკლებული ტექსტის აღსანიშნავად ადგილი დაუტოვებია 15v-ზე.

A-337-ის ვარიანტები უმეტესწილად ემთხვევა S-1350-ისას. მაშასადამე, ამ ხელნაწერთა დედნები საერთო წარმოშობისა (ანუ ერთი წყაროდან მომდინარენი) ყოფილან.

რადგანაც წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ ერთ-ერთ ხელნაწერს (S-1350) კიდევ ერთი მაქსიმესეული „ასეული“ („სწავლანი სულიერნი“) დაუმატა მისმა გადამწერ-რედაქტორმა, ამიტომ ჩვენც მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ, მათი ტექსტები ერთად გამოგვეცა, თუმცა ისინი სხვადასხვა ხარისხის დამაჯერებლობით მიეწერებიან წმ. მაქსიმეს, და თარგმანებიც სხვადასხვა მთარგმნელობითი პრინციპებითაა შესრულებული: (1) „ოთხასეული“ წმ. მაქსიმეს ავთენტური თხზულებაა, „სწავლანი სულიერნი“ კი მის ნაშრომთა შორის არ ჩანს. მთარგმნელმა (ეფთვიმე მთაწმიდელმა), შესაძლოა, ეს ასეული ნამდვილად წმ. მაქსიმეს სხვადასხვა თხზულებათაგან გამოკრიბა, მაგრამ არც ისაა გამორიცხული, რომ ზოგი რამ სხვა ავტორებისაგანაც შეერივნა (მსგავსი კომპილაციები სხვაც არაერთი შეუქმნია ეფთვიმეს). (2) „ოთხასეული“ თარგმნილია მკვეთრად გამოვლენილი ელინოფილური ტენდენციით, „სწავლანი სულიერნი“ კი, როგორც ეფთვიმე მთაწმიდელის ქმნილება, თავისუფალი სტილის თარგმანად უნდა მივიჩნიოთ.

რომელი თხზულებებიდან გამოიკრიბა „სულიერ სწავლათა“ თავები, — იმედია, მომავალი კვლევით გამოჩნდება. ჯერჯერობით კი შევნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ პირველი თავი, რომელიც

უვნებელობის ოთხ საფეხურს აღწერს, ერთგვარად ენათესავება წმ. მაქსიმეს თხზულების – Κεφαλαία διαφορὰ θεολογικά τὲ καὶ οἰκονομικά καὶ περὶ ἀρέτης καὶ κακίας-ის ერთ ნაწილს: მესამე ასეულის 51-ე თავს: Πρώτη ἐστὶν ἀπάθεια ἢ παντελὴς ἀποχὴ τῶν κατ' ἐνέργειαν κακῶν ἐν τοῖς εἰσαγομένοις θεωρουμένη...¹

„სულიერ სწავლათა“ ასეულის პუბლიკაციისათვის ვეყრდნობით ჩვენთვის ცნობილ ოთხსავე ხელნაწერს. ვარიანტებს სქოლიოში ვუთითებთ შემდეგი პირობითი აღნიშვნებით:

A – A-146 (65r-90r)

B – S-1350 (127r-148v)

C – A-126 (282v-302r)

D – A-337 (1r-31r)

რადგან D ხელნაწერს (A-337-ს) იმავე ავტორის სხვა „სწავლანი სულიერნიც“ ერთვის, სისრულისათვის ისიც დავურთეთ წინამდებარე პუბლიკაციას. მით უფრო, რომ ჩვენმა კვლევამ გამოავლინა მისი უშუალო კავშირი წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულთან“.

როგორც უკვე ვთქვით, A-337-ში შეტანილი მეორე „სწავლანი სულიერნი“ სამ სხვა ხელნაწერშიც გვხვდება: S-1595, A-116 და A-57-ში. ესენი ერთნაირი შედგენილობის ანთოლოგიონებია, რომელიც პატრისტიკული ლიტერატურის ვრცელი ბიბლიოთეკიდან გამოუკრებია ეფთვიმე მთაწმიდელს.² A-337-ის მე-

1 Μαξίμου τοῦ Ὁμοιοῦχτου Ἄπαντα τὰ ἔργα, τ. 15Δ, გვ. 160.

2 ამ კრებულებში შეტანილი მასალის ნაწილი ბიბლიოგრაფიკული იყო კ. კეკელიძის მიერ, კერძოდ, გამოკრებულნი სწავლანი წმ. ანასტასის, წმ. მაქსიმეს, წმ. დოროთეს და სხვა წმიდა მამათა თხზულებებიდან. მკვლევარი მათს თარგმნას (და ერთ კრებულში გაერთიანებასაც) ეფთვიმე მთაწმიდელს აკუთვნებდა (იხ. კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში, გვ. 12,40-41,98. მისივე: ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 203-204). ამ კრებულთა შედგენაც და თარგმნაც რომ წმ. ეფთვიმეს ეკუთვნის, ამ აზრს იზიარებენ ენრიკო გაბიძაშვილი (იხ. მისი: ასკეტურ-მისტიკური ნათარგმნი და ორიგინალური მწერლობა, გვ. 374) და

ორე „სწავლანი სულიერნი“-ს ანალოგიური ტექსტი მათში განსხვავებული სათაურითაა შეტანილი: „სწავლათაგან წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებელისათა, რჩევით გამოკრებულნი“. იქ უფრო მეტი ტექსტობრივი მასალაა შეტანილი, ვიდრე A-337-ში, მაგრამ ურთიერთშემხვედრ ადგილებში მათი ტექსტები საესებით ემთხვევა ერთმანეთს. მაშასადამე, A-337-ში შეტანილი ორივე „სწავლანი სულიერნი“ ეფთვიძე მთაწმიდელის ნათარგმნი ყოფილა.

S-1595, A-116 და A-57 კრებულებში შეტანილი ზოგიერთი მასალა გამოქვეყნებულია. მათ შორის – ფსევდოეპიგრაფიკული „თქმული წმიდისა ბასილის ლოცვისათვის“.¹ კრიტიკულ ტექსტში ამ ხელნაწერთა ვარიანტებს ვუთითებდით შემდეგი პირობითი აღნიშვნებით:

S – S-1595

T – A-116

U – A-57

იგივე სიმბოლოები შეგვიძლია გამოვიყენოთ წმ. მაქსიმეს სწავლათაგან „რჩევით გამოკრებულის“ წინამდებარე პუბლიკაციაშიც. ხოლო A-337 ხელნაწერის ვარიანტები, ისევე, როგორც მასში შეტანილ წმ. მაქსიმეს პირველ „სულიერ სწავლათა“ ტექსტში, იმავე D სიმბოლოთი აღვნიშნოთ.

„სწავლანი სულიერნი“ S ხელნაწერში 36 თავს შეიცავს. ამათგან 16 თავი აკლია T ხელნაწერს (7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 30). იგივე თავები აკლია D

კახა შჩერბაკოვი (იხ. მისი: A-116 და A-57 ნუსხებისა და Quaestiones ad Thalassioum-ის ექვთიმესეულ თარგმანში შესული 13 კითხვა-პიკების შესახებ: თბილისის სასულიერო აკადემია, საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო შრომები VIII-IX, თბ., 2018, 179-181). ამასვე ააშკარაებს S-1595, A-116 და A-57 კრებულებში შეტანილი მთელი მასალის ანალიზი (იხ. ე. კოჭლამაზაშვილი, ეფთვიძე მთაწმიდელის „რჩევით გამოკრებულნი“: „ქრისტიანულ-არქეოლოგიური ძიებანი“ VII, 2014, 585-672).

1 ე. კოჭლამაზაშვილი, ევაგრე პონტოელის De Oratione-ს ძველი ქართული ეერსიები, თბ., 2022, 180-188.

ხელნაწერსაც, და დამატებით 23-ე და 36-ე თავები.¹ ეს დანაკლისი TD ხელნაწერთა საერთო ნაკლული დედნიდან უნდა მომდინარეობდეს.

U ხელნაწერიც იმავე ნაკლული დედნიდან გადაუწერიათ, რომლისაგანაც TD, მაგრამ U რამდენადმე უფრო ადრეა გადაწერილი, სანამ იმავე დედნისაგან T-სა და D-ს გადაწერდნენ. ამას მიგვანიშნებს ის ფაქტი, რომ U-ს გადაწერის დროისათვის ერთი-ორი ზედმეტი ფურცელი ჰქონია დედანს წმ. მაქსიმეს „სულიერ სწავლათა“ ნაწილში, და ეს ფურცლები TD-ს გადაწერისას იქ უკვე აღარ იყო. ამ ფურცლებზე წერებულა მე-9 თავის დაბოლოება, 8-15 თავები სრულად და მე-16 თავის დასაწყისი. U-ს გადაწერის დროს ეს ფურცლები თავის ადგილას კი არ დებულა, არამედ ორიოდ ფურცლით ქვემოთ, ისე, რომ მისი ტექსტი 29-ე თავის შუა ნაწილში მოხვედრილა. ფურცლების არევა U-ს გადაწერის ვერ შეუმჩნევია და 6-16 თავების ტექსტი 29-ე თავის შუა ნაწილში მოუთავსებია, ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე. ამრიგად, U ხელნაწერს მხოლოდ ექვსი თავი აკლია (17, 18, 19, 20, 21 და 30). წინამდებარე გამოცემაში 6-16 თავების ტექსტი თავის ადგილას დაეაბრუნეთ.

ზემოთ უკვე ვთქვით, რომ STUD ხელნაწერებში შემორჩენილი „სწავლანი სულიერნი“ უშუალოდ უკავშირდება წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულს“. მათი ტექსტების შედარებამ გვიჩვენა, რომ „სწავლანის“ ცხრა თავი სწორედ „ოთხასეულიდან“ გამოუკრებია მის შემდგენელს (შესაძლოა, თავად მთარგმნელს, ეფთვიმე მთაწმიდელს). შედარებისათვის აქვე პარალელურად მოგვყავს ხსენებული ცხრა თავის ორი თარგმანი — ეფთვიმესი („სწავლანი სულიერნი“-დან) და „გელათელი“ მთარგმნელისა („ოთხასეულიდან“)

¹ STUD ხელნაწერთაგან არც ერთში თავები აღრიცხული არაა. ჩვენ დაენოშრეთ ზოგიერთი ხელნაწერის დეფექტებისა და წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულთან“ შემხვედრი ადგილების მითითების საჭიროების გამო.

ეფთვიმეს თარგმანი

2. ყოველნი სათნოებანი შეეწევინა სულსა, ხოლო უმეტეს ყოველთაჲსა — განკითხვით ლოცვაჲ გონებითა ღმობიერითა და წმიდითა, რომელ არს სიყუარული, რამეთუ მის მიერ შეისხამს ფრთეთა და აღამაღლებს სულსა ზეცას წინაშე ღმრთისა.

4. უკუეთუ გნებავს, ძმაო საყუარელო, რამთა არა განჰვარდე წყალობისაგან ღმრთისა, ნუ დასწვები გულმწერალი ძმისაგან შენისა და ნუცა მას მიუშუებ შენგან მწუხარედ დაწოლად, არამედ ადრე წარვედ და დაგე მას, და ეგრეთ მოვედ და შეწირე ლოცვაჲ შენი წინაშე ქრისტესა და მხართუენ მას ძღუნად სიმდაბლედ და სიყუარული, და ესრეთ შეიწირავს შენგან ცრემლთა.

5. ნუ მიუპყრობ ყურსა შენსა სმენად სიტყუათა მათ ძურისზრახვისათა და ნუცა სცემ ენასა შენსა დაბრკოლებად ძმისა შენისა,

რამთა არა განჰვარდე წმიდისა სიყუარულისაგან და კიდეთაჲთა მოწაფეთაგან ქრისტესთა.

10. ვითარცა მფრინველი რაჟამს დაების მახითა და უნებნ, რამთაჲცა აფრინდა, ხოლო მახე იგი აყენებნ, რამეთუ არნ ფერკი მისი შეკრულ, ეგრეთვე ჩუენ, უკუეთუ არა ვიტყოდით მოძღუართა წინაშე სულიერთა ყოველსავე, სიმდიდრისა ამისგან ურგებისა და ზრუნვითაგან სოფლისათა დავებით და დავეჩუევით და მას შინა სულითა მოკვდებით.

27. არა უწყია, საყუარელო, რამეთუ

გელათური თარგმანი

I, ია. ყოველნივე უკუე სათნოებანი თანამოქმედ ექმნებიან გონებასა საღმრთოჲსა მიმართ ტრფიალებისა, ხოლო უმეტეს ყოველთა — ლოცვაჲ წმიდაჲ, რამეთუ ამის მიერ ღმრთისა მიმართ ფრთოვანქმნილი გარეგან იქმნების ყოველთა არსთა.

I, ნგ. გნებავს თუ არა-განვრდომად ღმრთისა მიმართისა სიყუარულისაგან, ნუცა ძმასა უტკეებ შენთჲს მწუხარებით დაძინებად, ნუცა შენ მისთჲს შეწუხებულნი დაიძინებ, არამედ მივედ, დაეგე ძმასა შენსა, და მოვედ და შეწირე ქრისტესა ძღუენი სიყუარულისაჲ, წმიდითა სუნიდისითა და ლოცვითა აღჰყრობილითა.

I, ნმ. ნუ მისცემ სასმენელთა შენთა ენასა ძურისმზახვალისასა, ნუცა ენასა შენსა სასმენელსა ძაგებისმოყუარისასა წადიერებით თქუმად ანუ სმენად რასმე მოყესისათჲს, რამთა არა განჰვარდე საღმრთოჲსა სიყუარულისაგან და უცხო იპოო საუკუნოჲსა ცხოვრებისაგან.

I, პე. ვითარ-იგი მფრინველი ფერკდაბმული, იწყებდეს რაჲ ფრინვად, ქუეყანად დაეკუეთების საბლისა მიერ დაზიდვითა, ეგრეთვე გონებაჲ, არღა მომგებელი უვნებელობისაჲ, აღიფრინებდეს რაჲ ზეცისა მცნობელობათა მიმართ, ვნებათა მიერ დაზიდული ქუეყანად დაეკუეთების.

III, ნდ. ანუ არა განეცუბრდეთ და განეჰკრთეთ გონებითა, ვითარ ღმერ-

მამამ არავის სჯის, არამედ ყოველივე სასჯელი მოსცა ძეს?

ხოლო ძე ღაღადებს: „ნუვის სჯით, რამათა არა დაისაჯნეთ“.

ხოლო მოციქული იტყვს: „ნუვის სჯით უწინარეს ჟამისა, ვიდრემდის მოვიდეს უფალი“, რამეთუ „რომლითა სასჯელითა სჯიდეთ ძმათა თქუენთა, თავთა თქუენთა სჯით“, და თანამდებ იქმნებით სასჯელსა საუკუნესა, რამეთუ კაცთა დაუტევებებს ტირილი ცოდვათა თუსთამ, და მოუღებებს სასჯელი ძისაგან ღმრთისა, რომელსა მოსცა მამამან, და თუთ სჯიან. და სულთაცა თუისთა დასჯიან. ცამ განტყდა ამას ზედა, და ქუეყანამ განცუბრდა საშინელსა ამას საქმესა.

28. რომელი სხესა ძმისა ცოდვათა განიკითხვიდეს, ესევეითარსა ამას

ყოვლადვე არა უწყიეს სინანულად, და არცა გამოძიებად ცოდვათა თუსთა, რომელნი უმძიმეს არიან უფრომს ტყვეისა მის, მრავალსასწორისა, და იგი სხესასა პრაცხავს, რომელი ყოფილ იყოს ანუ არა.

ამისთჳს ვითარცა ბნელსა შინა ეალს, მიმოეკუეთების და დაისაჯების საუკუნოდ.

32. ნუ შეიწყნარებ სიტყუათა მისთა,

რომელი იტყოდის შენ თანა ბოროტსა ძმისა შენისათჳს, არამედ მსწრაფლ უკუნ-აქციე ვითარ-

თი მამამ არცა ერთსა ვის სჯის, არამედ ყოველი სასჯელი მოსცა ძეს. ზოლო ძე კმობს: „ნუ დასჯით, რამათა არა დაისაჯნეთ; ნუცა განიკითხათ, რამათა არა განიკითხნეთ“. ზოლო მოციქული ეგრეთვე იტყვს: „ნუვის სჯით პირველ ჟამისა, ვიდრემდის მოვიდეს უფალი“, და „რომლითა-იგი დასჯი სხესასა, თავსა თჳსსა დასჯი“.

ხოლო კაცთა, დატევებითა თუსთა ცოდვათა ტირილისამათა, მოუტაცებებს მსაჯულობამ ძისა და თუთ სჯიან, ვითარცა უცოდველნი, და ურთიერთას სჯიან. ამას ზედა განცუბრდა ცამ და განჰკრთა ქუეყანამ. ზოლო იგინი უგრძნობელობით არა შეირცხუნებენ.

III, ნე. სხუათა ცოდვებსა გამოძეულეველმან დაღათუ მოგონებით განიკითხოს ძმამ, არა სადმე დაუც სასოებად სინანულისამ, არცა უწყიეს ჭეშმარიტებით გამოკულეველ თუსთა ცოდვათა, უმძიმესთა ბრპენისა მრავალტალანტისათა. არცა უცნობიეს, თუ ვინამ იქმნების კაცი გულმძიმე, მეძიებელსა ტყუვილისასა და მოყუარესა მპოებისასა. ამისთჳს, ვითარცა უგუნურსა, და ბნელსა შინა მავალსა, დაუტევებინ თჳსნი ცოდვანი და სხუათანი ეოცნებინ, ანუ მყოფნი ანუ ჰაზრითა საგონებელნი.

IV, ლა. ნუ ვითარცა ერთგულთა შეჰრაცხ მათ, რომელნი მოგართუმიდენ შენ სიტყუათა მწუხარებისა და სიძულილისა შემქმნელთა ძმისა მიმართ, დაღათუ ჭეშმარიტ საგონებელ იყვნენ. არამედ, ვითარცა მაკუდინე-

ცა გუელი წაჰლიანი, მომავალი ცე-
მად შენდა, რამთა სულიცა შენი აცხ-
ოვნო და იგიცა განაყვნო ძურისკსენებ-
ისაგან.

33. ვერ შეუძლია, რომელსა აქუნ-
დეს ძურისკსენებაჲ ძმისათჳს, რამ-
თაჲცა პოვა ღმრთისაგან მოტევებაჲ,
ვითარცა იტყვს მაცხოვარი:

„უკუეთო არა მიუტევნეთ კაცთა შეც-
ოდებანი მათნი, არცა მამამან თქუენ-
მან მოგიტევნეს შეცოდებანი თქუენ-
ნი“.

36. „მრავალნი ვართ მეტყუელნი
და მტირელნი მოქმედნი,

არამედ სიტყუაჲ ღმრთისაჲ არა ჯერ-
არს დაფარვად თჳსისა უდებებისაგან,
არამედ აღვიაროთ თჳსი უდებებაჲ
სიმდაბლით და არა დაეფაროთ საქმე
კეთილი, რამთა არა თანამდებ ვიქმნ-
ეთ სასჯელსა ორგულებით და და-
ფარვითა მცნებათაჲთა“.

ბელთა გუელთა, ესრეთ ევლტოდი ეს-
ვეითართა მათ, რამთა მათიცა ძურის-
მეტყუელებაჲ განუკუეთო, და შენი-
ცა სული სიბოროტისაგან განათავისუ-
ფლო.

IV.ღე. ვერ ძალ-უც სულსა სი-
ტყუერსა, რომელი კაცისა მიმართ სი-
ბულილსა პმარხეიდეს, მშუდობის ყო-
ფად ღმრთისა მიმართ, მცნებასა ამას
მომცემელისასა, რამეთუ იტყვს: „უკუ-
ეთო არა მიუტევნეთ კაცთა შეცოდებ-
ანი მათნი, არცა მამამან თქუენმან
ზეცათამან მოგიტევნეს შეცოდებანი
თქუენნი“. ზოლო უკუეთო მას არა
ჰნებაჲს დაგებად, არამედ შენ ოდენ
დაიცევ თავი თჳსი სიბულილისაგან,
გულსმოდგინედ ლოცუითა მისთჳს, და
ნუვის თანა ძურსა ზრახავ მისთჳს.

IV.პე. მრავალ ვართ მეტყუელნი,
ზოლო მტირედ — მოქმედნი, არამედ,
არცა ეგრეთ ვის უქმს საეჭუ ყოფად
სიტყუასა ღმრთისასა, თჳსისა უდებე-
ბისათჳს, გარნა აღსაარებად სადმე
თჳსსა უძლურებასა, ზოლო არა და-
ფარვად ღმრთისა ჭეშმარიტებასა, რამ-
თა არა დასასჯელ ვიქმნნეთ მცნებათ-
აჲ გარდასლვასა თანა, სიტყუასაცა
ღმრთისა იგურდიჲ მითხრობისათჳს.

ბერძნულ ტექსტთან შედარება გვიჩვენებს, რომ გელათური
თარგმანი ზედმიწევნითი სიზუსტით მისდევს მას, თავისუფალი
სტილის მთარგმნელ ეფთვიმე მთაწმიდელს კი სხვადასხვა ცვ-
ლილება შეუტანია ტექსტში: (1) ლექსიკური შენაცვლებანი, რი-
თაც კონტექსტის შინაარსი არ იცვლება, (2) ფრაზის ან სიტყ-
ვების გადანაცვლება, (3) მიმღეობების შეცვლა ზმნის პირიანი
ფორმებით, (4) ინფინიტივის შეცვლა ზმნის პირიანი ფორმით,
(5) ცალკეული სიტყვებისა და ფრაზების გამოტოვება, (6) პირი-
ქითაც, ცალკეული სიტყვებისა და ფრაზების ჩართვა, (7) ლო-

გიკური ცვლილება, (8) განსხვავებული აზრის შემოტანა.

აქვე მოვიყვანოთ თითოეული ამ ცვლილების მაგალითებს:

ლექსიკური შენაცვლებანი, რითაც
კონტექსტის შინაარსი არ იცვლება:

თანამოქმედ ექმნებიან (συνεργῶν) (I,11) – შეეწევიათ
(2)

ლოცვამ წმიდამ (ἡ καθαρὰ προσευχή) (I,11) – გან-
კითხვით ლოცვამ¹ (2)

გონებასა (τῆς νῦν) (I,11) – სულსა (2)

სიყვარულისაგან (τῆς ἀγάπης) (I,53) – წყალობისაგან
(4). ეს შენაცვლება ეფუძნება I,53-ე თავში κατὰ Θεὸν-ის
გაგებას „საღმრთოდ“. ἡ κατὰ Θεὸν ἀγάπη („საღმრთო
სიყვარული“), ეფთვიმეს გაგებით, ის სიყვარულია, რომელსაც
ღმერთი იჩენს თავისი ქმნილების (კაცის) მიმართ. ზოლო ღმრ-
თის სიყვარული გამოიხატება მისი უშუალო წყალობით. ამი-
ტომაც პირდაპირ დაუწერია „წყალობა“. რატომ? – იმიტომ,
რომ გამოთქმა – „საღმრთო სიყვარულისაგან განვრდომა“, შესა-
ძლოა, ბუნდოვანი ყოფილიყო მკითხველისათვის, „ღმრთის წყ-
ალობისაგან განვრდომა“ კი გამჭვირვალე გამოთქმაა, ღმრთის
წყალობის დაკარგვას ნიშნავს. გელათურ თარგმანში ἡ κατὰ
Θεὸν ἀγάπη გაგებულია „ღმრთისა მიმართ სიყვარულად“. რა
გამოღის ასეთი გაგებით? – ღმრთის მიმართ სიყვარულიდან
რომ არ განვარდე (ესე იგი, რომ არ დაკარგო ღმრთის მიმართ
სიყვარული), ძმას შეურიგდი და ურთიერთმიმართ წყენა დაივი-
წყეთო. მაშასადამე, ღმრთის მიმართ სიყვარული, შესაძლოა,
პქონდეს ისეთ კაცს, რომელსაც მწუხარება მიუყენებია ძმის-
ათვის, და თავადაც ნაწყენია მასზე (მის მიერ ჩადენილი რაიმე
უმართებულო საქციელის გამო). თითქოსდა ასეთ კაცს ასწავ-
ლის ავტორი, – იმისათვის, რათა ღმრთის მიმართ შენს სიყ-

¹ იმისათვის, რათა „განკითხვით ლოცვას“ გაუგებრობა არ შემოეტანა, ეფთვიმეს დაურთავს მისი განმარტება: „გონებითა ღმობიერითა და წმიდითა, რომელ არს სიყვარული“.

ვარულს რაიმე საფრთხე არ დაემუქროს, საჩქაროდ მიდი, შეურიგდი შენს ძმასაო. ასეთ გაგებას ეწინააღმდეგება წმ. მაქსიმეს „ოთხასეულის“ I,15-ე თავი, სადაც გარკვევითაა ნათქვამი: თუკი კაცი თავის თავში ხედავს თუნდაც მცირეოდენ კვალს სხვა კაცის მიმართ სიძულვილისას (რაც არ უნდა დანაშაული მიუძღოდეს მას), ასეთი კაცი სრულიად უცხოა ღმრთის სიყვარულისაგან, ანუ ღმრთის სიყვარული ოდნავადაც არ გაჰქარებიაო.¹ მაშასადამე, I,53-ე თავში ἡ κατὰ Θεὸν ἀγάπη-ს გაგება „ღმრთისა მიმართ სიყვარულად“ – მართებული ვერ იქნება. ესაა საღმრთო სიყვარული – ღმრთისმიერი წყალობა, რომლისაგან განვრდომასაც უნდა უფრთხოდეს კაცი, და ეს საფრთხე აიძულებდეს ძმის შეყვარებას და მის მიერ განცდილი ყოველგვარი წყენის დავიწყებას.

შეწუხებული (I,53) – გულმწყრალი (4)

ნუ მისცემ (μη δῶς) (I,58) – ნუ მიუპყრობ (5)

ენასა (τινὶ γλώσσῃ) (I,58) – სიტყუათა (5)

საღმრთოა (I,58) – წმიდა (5)

უცხო იპოო საუკუნოჲსა ცხოვრებისაგან (I,58) – კიდე-იპოვო მოწაფეთაგან ქრისტესთა (5)

იწყებდეს რაჲ (I,85) – უნებნ (10)

მსაჯულობაჲ (III,54) – სასჯელი (27)

მოუტაცებიეს (III,54) – მოუღებიეს (27)

მრავალტალანტისა (πολυταλάντου) (III,55) – მრავალ-სასწორისა (28)

განათავისუფლო (III,31) – აცხოვნო (32)

განუკუეთო (III,31) – განაყენო (32)

მოგართუმიდენ (III,31) – იტყოდის (32)

მწუხარებისა და სიძულილისა შემქმნელთა (III,31) – ბოროტსა (32)

1 „რომელი კუალსა სიძულილისასა ხედიდეს გულსა შორის თჳსსა რომლისაცა ბრალისათჳს, რომლისაცა კაცისა მიმართ, ყოვლად უცხო არს იგი ღმრთისა მიმართისა სიყვარულისაგან, რამეთუ ღმრთისა მიმართ სიყვარული კაცისა მიმართსა სიძულილსა ყოვლად არა თავს-იდებს“.

მაკუდინებელი (III,31) – წამლიანი (32)

ველტოდი (III,31) – უკუნ-აქციე (32)

მშულობის ყოფად ღმრთისა მიმართ (IV,35) – რამათამცა პოვა ღმრთისაგან მოტევაბა (33)

რომელი კაცისა მიმართ სიძულილსა ჰმარხვიდეს (IV,35) – რომელსა აქუნდეს ძურისკსენება მძისათჳს (33)

არცა ეგრეთ ვის უქმს (IV,85) – არა ჯერ-არს (36)

საეჭუ ყოფად (σθεῖναι) (IV,85) – დაფარვად (36)

უბლურებასა (δυσχελεα) (IV,85) – უღებება (36)

ზოგჯერ სიტყვათა შენაცვლება სინონიმური ხასიათისაა:

შეწუხებული (I,53) – მწუხარედ (4)

შეწირე (πρόσφερε) (I,53) – მიართუნ (4)

სასმენელი (τὸ ακοῇ) (I,58) – ყური (5)

კმობს (III,54) – ღალადებს (27)

პირველ (III,54) – უწინარეს (27)

გამოკულევა (III,55) – გამოძიება (28)

ბრაენი (III,55) – ტყუვი (28)

ძალ-უც (IV,35) – შეუძლია (33)

ფრაზის ან სიტყვების გადანაცვლება

„ნუცა ძმასა უტევებ შენთჳს მწუხარებით დაძინებად, ნუცა შენ მისთჳს შეწუხებული დაიძინებ“ (I,53) – „ნუ დასწვები გულმწყრალი ძმისაგან შენისა და ნუცა მას მიუშუებ შენგან მწუხარედ დაწოლად“ (4).³

„ამას ზედა განცუბრდა ცაჲ და განჰკრთა ქუეყანაჲ“ (III,54) – „ცაჲ განტყდა ამას ზედა, და ქუეყანაჲ განცუბრდა საშინელსა ამას საქმესა“ (27). ამ ორ ვარიანტში გადანაცვლებითაა მოხსენიებული სიტყვები – „განცუბრება“ და „განკრთომა“. „განცუბრება“ პირველ შემთხვევაში ცაზე ითქმის, მეორე შემთხვევაში – „ქუეყანაზე“. „განკრთომა“ კი პირიქით: პირველ შემთხვევაში – „განჰკრთა ქუეყანაჲ“, მეორეში – „ცაჲ განკრთაჲ“. ოღონდ

1 „შეწუხებული“ (ἀσπασμένος) ეფთვიმეს შეუცვლია კონტექსტისათვის უფრო შესაფერისი სიტყვით – „გულმწყრალი“.

ეფთვიმესეული ვერსიის შემცველი ზელნაწერების (STUD) და-
ზიანებული დედნის შეცდომა მათშიც გადასულა: „განკრთა“-ს
ნაცვლად „განტყდა“ დაუწერიათ.⁴

„რამთა მათიცა ძურისმეტყუელებაჲ განუკუეთო, და შენიცა
სული სიბოროტისაგან განათავისუფლო“ (IV,31) – „რამთა სუ-
ლიცა შენი აცხოვნო და იგიცა განაყენო ძურისკსენებისაგან“
(32)

მიმღეობების შეცვლა
ზმნის პირიანი ფორმებით:

ფრთოვანქმნილი (πτερουμένους) (I,11) – შეისხამს ფრ-
თოთა (2)

ფერკდაბჰული (τὸν πόδα δεδεμένον) (I,85) – რაჟამს
დაების მახითა (10)

გამომკულეველმან (περιεργαζόμενος) (III,55) – რომე-
ლი განიკითხვიდეს (28)

ბნელსა შინა მავალსა (ἐν σκότει διαπορευόμενος)
(III,55) – ბნელსა შინა ვალს (28)

ინფინიტივის შეცვლა
ზმნის პირიანი ფორმით:

არა-განვრდომაღ (μὴ ἔκπεσειν) (I,53) – რამთა არა
განჰვარდე (4)

ფრინვა (πέντεσθαι) (I,85) – რამთამცა აფრინდა (10)

აღსაარებად (ὁμολογεῖν) (IV,85) – აღვიაროთ (36)

ეფთვიმეს ვერსიაში გამოტოვებულია

ცალკეული სიტყვები და ფრაზები:

„საღმრთოჲსა მიმართ ტრფიალებისა“ (πρὸς τὸν θεὸν
ἔρῳτα) (I,11)

„ლოცვითა აღპყრობილითა“ (δὲ ἐκτενὺς προσευχῆς)
(I,53)

1 ეს ცთომილება, შესაძლოა, კარნახით წერისასაა გაჩენილი, „განკრთა“-
ს ბუნდოვანი გამოთქმით და „განტყდა“-სთან მიმსგავსებით.

„სასმენელსა ძაგებისმოყუარისასა წადიერებით თქუმად ანუ სმენად რასმე მოყუსისათჳს“ (I,58)

„ნუცა განიკითხავთ, რამთა არა განიკითხნეთ“ (III,54)

„ვითარცა უცოდველნი“ (III,54)

„ხოლო იგინი უგრძნობელობით არა შეირცხვნებენ“ (III,54)

„დაღათუ მოგონებით განიკითხოს ძმაჲ, არა სადმე დაუცხასოებაჲ“ (III,55)

„ჭეშმარიტებით“ (III,55)

„არცა უცნობიეს, თუ ვინაჲ იქმნების კაცი გულმძიმე, მეძიებელსა ტყუვილისასა და მოყუარესა ამოებისასა“ (III,55)

„დაუტყევიან თჳსნი ცოდვანი“ (III,55)

„ანუ ჰაზრითა საგონებელნი“ (III,55)

„დაღათუ ჭეშმარიტ საგონებელ იყვნენ“ (IV,31)

„სულსა სიტყუერსა“ (IV,35)

„მცნებასა ამას მომცემელისასა“ (IV,35)

„ხოლო უკუეთუ მას არა ჰნებაჲს დაგებად, არამედ შენ ოდენ დაიცევ თავი თჳსი სიბუღილისაგან, გულსმოდგინედ ლოცვითა მისთჳს, და ნუგის თანა ძურსა ზრახავ მისთჳს“ (IV,35)

პირიქითაც, ეფთვიმეს, სხვადასხვა

მოსაზრებით, ცალკეული სიტყვებით

და ფრაზები ჩაურთავს:

„გონებითა ღმობიერითა და წმიდითა, რომელ არს სიყუარული“ (2)

„სიძდაბლე“ (4)

„და ესრეთ შეიწირავს შენგან ცრემლთა“ (4)

„დაბრკოლებად ძმისა შენისა“ (5)

„თანამდებ იქმნებით სასჯელსა საუკუნესა“ (27)

„რომელსა მოსცა მამამან“ (27)

„საშინელსა“ (27)

„მიმოეკუეთების და დაისაჯების საუკუნოდ“ (28)

„მომავალი ცემად შენდა“ (31)

„სიძდაბლით“ (36)

ლოგიკური ცვლილება:

I,11-ის დაბოლოებაში – „რამეთუ ამის (resp. ლოცვის) მიერ ღმრთისა მიმართ ფრთოვანქმნილი გარეგან იქმნების ყოველთა არსთა“ (δὶα ταύτης γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν πτεροῦμενος, ἔξω γίνεται πάντων τῶν ὄντων) – ორი თეზისია წარმოდგენილი: (1) ლოცვა ფრთოვან-ჰყოფს კაცს, და (2) ასეთი კაცი ყოველ არსს განეყენება (ანუ ჩამოსცილდება ყველა ქმნილებას, რომელნიც ღმერთთან გონებით კავშირს არიან მოკლებული). ეს კი ქვეტექსტით ღმერთთან მიახლებას მოასწავებს. ეფთვიმესეულ თარგმანში ეს ორი თეზისი ქვეტექსტთან ერთად ერთ მთლიანობად შეიკრა: „რამეთუ მის (ლოცვის) მიერ შეისხამს ფრთეთა და აღამაღლებს სულსა ზეცას წინაშე ღმრთისა“.

განსხვავებული აზრის შემოტანა
ტექსტში

„საუკუნოჲსა ცხორებისაგან“ (τῆς αἰωνίου ζωῆς) (I, 58) – ამ გამოთქმას ეფთვიმე ცვლის: „მოწაფეთაგან ქრისტესთა“ (5). ამ ცვლილების საჭიროება ჩვენთვის ბუნდოვანია. კიდევ უფრო გაუგებარია I,85 (10) და IV,85 (36) თავებში შეტანილი ცვლილებები.¹ სავარაუდოდ, ეს თავები ეფთვიმესეულ ვერსიაში გადამწერთა მიერ უნდა იყოს დამახინჯებული.²

სხვა შემთხვევებში კი ეფთვიმესეული ვერსია დედნისეული აზრების საინტერესო ინტერპრეტაციას ვთავაზობს.

1 I,85 (10) თავის ბოლო ნაწილში ეფთვიმესეულ ვერსიას ბერძნულისაგან განსხვავებული თემა შემოაქვს, მაგრამ ლოგიკურად ებმის თავის წინა ნაწილს, ხოლო IV,85 (36) თავის ბოლო ნაწილი ფორმალურად თითქოს ემთხვევა ბერძნულ ტექსტს, მაგრამ სრულიად სხვა შინაარსი შემოაქვს და თავის წინა ნაწილთან ლოგიკური კავშირიც დარღვეულია.

2 „ოთხასეულის“ თავთა ეფთვიმესეული თარგმანის სხვა ადგილასაც რომ აღმოჩნდა გადაწერის შეცდომა [სახელდობრ, III,54 (27) თავში, ეს ზემოთ უკვე აღენიშნეთ („განკრთა“-ს ნაცვლად „განტყდა“).

ტექსტისათვის

წმ. მაქსიმეს „სიყვარულისათვის ოთხასეული“ ქართული თარგმანის ტექსტის დადგენისათვის ძირითადად ვემყარებით XIII საუკუნით დათარიღებულ A-39 ხელნაწერს, რომლის ტექსტი სხვა ხელნაწერთა ტექსტებს მნიშვნელოვნად აღემატება ხარისხით. ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ XVIII ს. ხელნაწერები სავსეა ორთოგრაფიული შეცდომებით, მაგრამ მათი გამოყენება საჭირო აღმოჩნდა A-39-ის ზოგიერთი ბუნდოვანი ადგილის დასაზუსტებლად. BCDEFG ხელნაწერთა ორთოგრაფიული სიჭრელე ვარიანტებში სრულად არ აგვისახავს. ზოგიერთი მათგანი დაეაფიქსირეთ უმეტესწილად ისეთ შემთხვევებში, როდესაც სხვაგვარ შინაარსობრივ გაგებას იძლეოდნენ.

ორთოგრაფიის მხრივ არც A-39-ია სრულყოფილი. ‘უე’ კომპლექსი მასში, ჩვეულებრივ, ‘უშ’-ითაა გადმოცემული, ისევე, როგორც ყველა დანარჩენ ხელნაწერში, მაგრამ A-39-ში ამას ემატება არანორმატიული „უშჭუშლად“ ფორმა (სხვა მწიგნობარნი მას „უეჭუშლად“ ან „უიჭუშლად“ ფორმით წერენ. E ხელნაწერის მწერალი კი მართებულ ფორმას ხმარობს: „უეჭუშლად“). წინამდებარე გამოცემაში ‘უშ’ კომპლექსი ყველგან ‘უე’-დ გადმოგვაქვს, სქოლიოში მიუთითებლად (განსაკუთრებული თავისებურებების გარდა).

ვასწორებთ A-39-ის სხვა მცდარ დაწერილობებსა და შეცდომებს:

ურთიერთარს > ურთიერთას (რამდენიმე ადგილას)

ანგაჰარებაჲ (I,83) > ანგაჰრებაჲ

აღორძინდენ (II,11) > აღორძნდენ

ვინაჲდგან (IV,72,99) > ვინაჲთგან

საბაოთ (I,12) > საბაოთ

მიუწდომელ (I,100) > მიუწთომელ (იმავე თავში „მისაწთომელიც“ გვხვდება)

ფილასოფოსობს (IV,47) > ფილოსოფოსობს

მიმთხუშულა (IV,53) > მიმთხუშულთა (ΤΥΧΑΝ)

შემთხულთა > შემთხუეულთა (IV,18), და სხვ.

წინაშესავალში „უმეცნოს“ (ἀμερεια) ნაცვლად „უმეტნო“ წერია. ამ შეცდომის შესწორება BC ხელნაწერებით ხერხდება. BC ხელნაწერების მიხედვით A-39-ის რამდენიმე სხვა ლაფსუსიც შევასწორეთ (ზემოთ, ხელნაწერთა აღწერილობაში, ზოგიერთი მათგანი დასახელებული გვაქვს).

IV,39-ში ყველა ქართულ ხელნაწერში გამოტოვებულია სიტყვა: „წინააღმდგომნი“. წინამდებარე გამოცემაში აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით, რადგან უამისოდ ელიფსისი აშკარაა, რასაც არ დაუშვებდა მთარგმნელი და, მაშასადამე, ეს სიტყვა უთუოდ იქნებოდა მთარგმნელისეულ ნუსხაში (იხ. ტექსტი).

διὰ τῆς τοῦ φίσου (I,25) თარგმნილია: „ბუნებისათჳს“. უნდა იყოს: „ბუნებისათჳს“.

მსგავსი საეჭვო ვარიანტების შესაფასებლად და ქართული თარგმანის თავდაპირველი სახის დასადგენად ყოველთვის მივმართავთ ბერძნულ შესატყვისებს, და თუნდაც ყველა ხელნაწერი რომელიმე სიტყვის არასწორ ვარიანტს იძლეოდეს, ვასწორებთ იმ ფორმით, როგორითაც მოსალოდნელი იყო მთარგმნელისეულ ნუსხაში.

ტექსტს გურთავთ ქართულ-ბერძნულ შესატყვისობათა ლექსიკონს.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბილისი 1973.
- ლ. ბედუკიძე, სკივრი: ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 9, 1985, 419.
- ქ. ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის (ღმრთისმეტყველის) პოეზიის ძველი ქართული ვერსია (ეფთვიმე ათონელის, ეფრემ მცირის, და გელათური საღმრთისმეტყველო სკოლის ანონიმი მთარგმნეებისა), ტ. I, 2015 წ., ტ. II, 2016 წ.
- ე. გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, VI – ე. გაბიძაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია VI, კანონიკა, დოგმატიკა-პოლემიკა, თბილისი 2012.
- ე. გაბიძაშვილი, ასკეტურ-მისტიკური ნათარგმნი და ორიგინალური

- მწერლობა – ე. გაბიძაშვილი, ასკეტურ-მისტიკური ნათარგმნი და ორიგინალური მწერლობა: ეპისკ. სტეფანე (რედ.), ნარკვევები ძველი ქართული სასულიერო მწერლობის ისტორიიდან III, თბ., 2016.
- ვ. თოფური, მ. ქაღდან, სვანური ლექსიკონი, თბილისი, 2000.
- იოანე პეტრიწი, სათნობათა კიბე, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და ლექსიკონი დაურთო ივანე ლოლაშვილმა, თბილისი, 1968.
- კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები – კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში: მისსავე კრებულში: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან V, თბილისი 1957, 3-114.
- კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია – კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბილისი 1980.
- მასალები საქართველოს შინამრეწველობის... ისტორიისათვის I – მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და წერილი ხელოსნობის ისტორიისათვის. აკად. ი. ჯავახიშვილის საერთო რედაქციით, ტ. I, აღმშენებლობა და ავეჯი. თბილისი 1976.
- დ. მელიქიშვილი, ძველქართულ-ძველბერძნული... ლექსიკონი – ძველქართულ-ძველბერძნული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის დოკუმენტირებული ლექსიკონი. პროექტის ავტორი და სამეცნიერო ხელმძღვანელი დ. მელიქიშვილი. პასუხისმგებელი რედაქტორი ა. ხარანაული. ტ. I-II, თბილისი 2010.
- ე. მეტრეველი, „სამახსოვრო წიგნები“ – ე. მეტრეველი, იოვანე და ეფთვიმე ათონელებისადმი მიძღვნილი „სამახსოვრო წიგნები“: ე. მეტრეველი, ფილოლოგიური ძიებანი, თბილისი 1995, 3-41.
- რ. მიმინოშვილი, მ. რაფაეა (გამოც.), წმ. იოანე დამასკელი, მართლმადიდებლური სარწმუნოების ზედმიწევნითი გადმოცემა, თბილისი 2000.
- სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული I – სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული. თხზულებანი ტ. IV₁, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ილია აბულაძემ, თბილისი, 1965.
- სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული II – სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული. თხზულებანი ტ. IV₂, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ილია აბულაძემ, თბილისი, 1966.
- პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები – პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები, გამოსაცემად მოამზადეს ქეთევან ძოწენიძემ და კორნელი დანელიამ, აკაკი შანიძის რედაქციით, თბილისი 1974.
- პეტრე იბერიელი, შრომები – პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დონისე არეოპაგელი), შრომები, ეფრემ მცირის თარგმანი. გამოსცა, გამოკვლევა

და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა. თბილისი 1961. სამოციქულოს განმარტება II — სამოციქულოს განმარტება, გამოკრებული იოვანე ოქრობირისა და სხვა წმიდა მამათა თხზულებებიდან, თარგმნილი ეფრემ მცირის (კარიჭის ძის) მიერ II, გამოსაცემად მოამზადა ექვთიმე კოჭლამაზაშვილმა, თბილისი 2006.

ზ. სარჯველაძე, ლექსიკონი — ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, მასალები, თბილისი 1995.

ზ. სარჯველაძე, სიტყვის კონა — ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის სიტყვის კონა, თბილისი 2001.

პ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი, 1990 (მეორე გამოცემა — 2000 წ.).

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, პროფ. არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. VI, თბილისი 1960.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა S, ტომი I — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების (S) კოლექციისა, ტომი I, შედგენილი თ. ბრეგაძის, თ. ენუქიძის, ნ. კასრაძის, ლ. ქუთათელაძისა და ქრ. შარაშიძის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1959.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა S, ტომი II — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების (S) კოლექციისა, ტომი II, შედგენილი ა. ბაქრაძის, თ. ბრეგაძის, ე. მეტრეველისა და მზ. შანიძის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1961.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I₁ — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტომი I₁, შედგენილი თ. ბრეგაძის, მ. ქავთარიასა და ლ. ქუთათელაძის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1973, 119-121.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I₂ — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტომი I₂, შედგენილი თ. ბრეგაძის, ც. კახაბრიშვილის, თ. მგალობლიშვილის, მ. ქავთარიას, ლ. ქუთათელაძისა და ც. ჯღამაიას მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1976, 117-122, 199-200.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I₃ — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტომი I₃, შედგენილი თ. ბრეგაძის, მ. ქავთარიასა და ლ. ქუთათელაძის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1980, 47-48.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი I₄ — ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტომი

- 14, შედგენილი თ. ბრეგაძის, მ. ქავთარიასა და ლ. ქუთათელაძის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1985, 49.
- ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი II₁, – ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტომი II₁, შედგენილი თ. ბრეგაძის, ც. კახაბრიშვილის, მ. ქავთარიას, ლ. ქუთათელაძის, ც. ჭანკიევისა და ლ. ხევსურიანის მიერ, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბილისი 1986, 105-107.
- ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა A, ტომი IV, – საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერები (A კოლექცია), ტომი IV, შეადგინა ქრისტინე შარაშიძემ, კორნელი კეკელიძის საერთო რედაქციით, თბილისი 1954.
- ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი – ს. ყაუხჩიშვილი (რედ.), ბერძნულ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი, ტ. I (2002 წ.), II (2003 წ.), III (2005 წ.), IV (2006 წ.) V-VI-VII (2007 წ.).
- მ. შანიძე (გამომც.), ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები – ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები, X-XIII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა მზექალა შანიძემ, I. ტექსტი, თბილისი 1960.
- კ. შჩერბაკოვი, A-116 და A-57 ნუსხების – კ. შჩერბაკოვი, A-116 და A-57 ნუსხებისა და Quaestiones ad Thalassioum-ის ექვთიმესეულ თარგმანში შესული 13 კითხვა-პირების შესახებ: თბილისის სასულიერო აკადემია, საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო შრომები VIII-IX, თბ., 2018, 163-290.
- ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი – ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, აღ. დლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით, თბილისი 1961.
- დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი – დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მეორე გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო აკაკი შანიძემ, თბილისი 1984.
- ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების სიმფონია-ლექსიკონი – ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების სიმფონია-ლექსიკონი, ნ. გოგუაძის, ზ. სარჯველაძისა და მ. შანიძის რედაქციით, ტ. I, 2005. ტ. II, 2007. ტ. III, 2014. IV, 2020.
- წმიდა იოვანე სინელი, კლემაქსი – წმიდა იოვანე სინელი, კლემაქსი, რომელ არს კიბე, თარგმნილი წმიდა ეფთვიმე მთაწმიდელის მიერ (რედაქტორები – ვ. წაშალაშვილი, რ. ბუაჩიძე). გამომცემლობა „ბეთანია“, თბილისი 2016.
- წმ. მაქსიმე აღმსარებელი, ორასეული ღმრთისმეტყველებისათჳს (პირველი ასეული), ტექსტი A-39-ის მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა დეკანოზმა

- ირაკლი ახალაძემ. წინათქმა, სქოლიოები და ბერძნული ტექსტი დაურთო ედიშერ ჭელიძემ: საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო შრომები VII (თბილისის სასულიერო აკადემია), თბილისი 2016.
- ე. ჭელიძე, ძველი ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია, თბილისი 1996.
- თ. ჭყონია, ნ. ჩიკვატია (გამოც.), წმ. ეფთვიმე მთაწმიდელი, წინამძღუარი (სარწმუნოებისათვის), თბილისი 2007.
- Angelo di Berardino (ed.), *Patrologia*, Vol. V, *Dal Concilio di Calcedonia (451) a Giovanni Damasceno († 750)*, I Padri orientali. Genova 2000, Massimo Confessore, *Capitoli sulla carità* — Aldo Ceresa-Gastaldo (ed.), Massimo Confessore, *Capitoli sulla carità*. Verba Seniorum 3, Roma 1963.
- S.P.N. Maximi Confessoris, *Opera omnia*, Cura et Studio R. P. Franc. Combefis. J.P. Migne (ed.), *Patrologiae Graecae cursus completus*, Tomus XC, Parisiis 1865, col. 960-961, 961-984, 984-1017, 1017-1048, 1048-1073.
- The Greek New Testament, Edited by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wikgren, Stuttgart 1983.
- E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, London 1914.
- Μαξίμου τοῦ Ὁμολογῆτου Ἄπαντα τὰ ἔργα, τ. 14 — Μαξίμου τοῦ Ὁμολογῆτου Ἄπαντα τὰ ἔργα: ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ, τόμος 14, Ἑκδότικος οἶκος Τὸ Βυζάντιον, Θεσσαλονίκη 1992.
- Μαξίμου τοῦ Ὁμολογῆτου Ἄπαντα τὰ ἔργα, τ. 15Δ — Μαξίμου τοῦ Ὁμολογῆτου Ἄπαντα τὰ ἔργα: ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ, τόμος 15Δ, Ἑκδότικος οἶκος Τὸ Βυζάντιον, Θεσσαλονίκη 1995.
- В. Абаев, Историко-этимлогический словарь осетянского языка. Т. III.
- Ф. Д. Жордания, Описание рукописей, Книга II — Ф. Д. Жордания, Описание рукописей Тифлисского Церковного Музея Карталино-Кахетинского духовенства, Книга II, Тифлисъ 1902.

ტექსტების დადგენისათვის გამოყენებული ხელნაწერები
და მათი პირობითი აღნიშვნები

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის „ოთხასეული“

- A – A-39 (XIII ს.)
- B – A-234 (XVIII ს.)
- C – A-711 (1785 წ.)
- D – A-1206 (XVIII ს.)
- E – S-1350 (1794 წ.)
- F – A-435 (XVIII ს.)
- G – S-327 (XVIII ს.)

სწავლანი სულიერნი წმიდისა მაქსიმე აღმსარებლისანი,
თარგმნილნი წმიდისა მამისა ეფთუიმესნი

- A – A-146 (65r-90r)
- B – S-1350 (127r-148v)
- C – A-126 (282v-302r)
- D – A-337 (1r-31r)

თქმული მისივე, წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებ-
ლისა, სწავლანი სულიერნი, რჩევით გამოკრებულნი*

- S – S-1595
- T – A-116
- U – A-57

* STU-ში დასათარებელია ასე: „სწავლათაგან წმიდისა მამისა ჩუენისა
მაქსიმე აღმსარებლისათა, რჩევით გამოკრებული“.

**წინაშესავალი ოთხასეულთა
წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმესთა¹**

მამაო, გუაკურთხენ!

აჰა ესერა მოლუაწებითისა ცხორებისათჳს² სიტყუასა³ თანა სიყუარულისათჳსცა⁴ წარმოვეც სიტყუამ ღირსებისა მომართ შენისა, მამაო ელპიდი, სწორრიცხუედი თავებითა ასეულთაჲთა ოთხთაობასა⁵ წმიდათა სახარებათასა, ნუუკუე და ვერ ღირსი შენისა მოლოდებისაჲ, ზოლო არავე უდარესი ჩუენისა ძალისაჲ. გარნა უწყოდენ სიწმიდემან შენმან, ვითარმედ არცა ესენი ჩემისა გონებისა ნამუშაკეენი არიან, არამედ წმიდათა მამათა სიტყუებისა წარმკითხველმან მიერ შემოკრებითა ამის პირისა შესაბამისა გონებისაჲთა მრავალთაგან მცირედი თავ-თავოანად შემოვკრიბე, რაჲთა ადვილ(1vB)საცნობელ იქმნენ ადვილსაქსენებლობითა,⁶ და წარმოვსცენ ესე ღირსებისა შენისა, რომელსა ეპლოც[ავ]⁷ კეთილ-ცნობიერებით აღმოკითხვად ამათდა და მხოლოდ მათ შინაჲსა სარგებელისა მონადირებად, ზოლო ლექსთა უმკობელობისა გარე-წარვლად, და ლოცვად ჩემისა სიგლახაკისათჳს, ვითარცა ყოვლისა სულიერისა სარგებელისაგან ოკერ ქმნილისათჳს. ზოლო გლ(220v)ოცავ ამასცა, ნუ საშფოთოდ შეპრაცხ⁸ თქუმულთა ამათ, რამეთუ ბრძანებაჲ აღვასრულე. ზოლო ამას ვიტყუ, ვინაჲთგან⁹ სიტყუთ მაშფოთებელნი მრავალ ვართ დღეს, ზოლო საქმით მასწავლელნი ანუ განსწავლულნი ყოვლად მცირე არიან, უფროჲსლა შრომით განიხილევდ თითოეულსა ამათ თავთაგანსა, რამეთუ, ვითარ ვპგონებ, არა ყოვლად ყოველთა ადვილ¹⁰ მისაწთომელ¹¹ არიან, არამედ მრავლისა რაჲს მოქენე მრავალთა მიერ მრავალთა თანა გამოკულებვისა, დაღათუ მარტივ-თქუმულად (2rB) სა(1rE)გონებელ არიან, რამეთუ ნუუკუე და საკმარ რამჲე აღუჩნდეს სულსა ამათ მიერ რამჲე გამოცხადებული.¹² და

1 მაქსიმესთა C. 2 ცხორებისა თჳსისა BF. 3 სიტყუა BF. 4 სიყრღისათჳს ცაჲ A. 5 ოთხთაობასა C. 6 ადვილსახსენებლობითა BF. 7 ელოცავ B. 8 შეპრაცხ ABF. 9 ვინაჲდგან A, ვინაჲთგან BC. 10 ადულ C. 11 მისაცთომელ A, მისაწთომელ BC. 12 ~ გამოცხადებული რამჲე BEF.

უეჭუელად აღუჩნდეს-ცა მადლითა ღმრთისაჲთა უმეტნოსა¹ გონებასა, და შიშითა და სიყუარულითა ღმრთისაჲთა აღმომკითხველსა. ხოლო რომელი არა სულიერისა სარგებელისა ძლით მიემთხუეოდეს² გინათუ ამას, ანუ³ სხუასა რომელსაცა ნამუშავევსა, არამედ ლექსთა ინადირებდეს⁴ დასამკობელად აღმწერელისა, რამთა თავი თჳსი რეცა, ვითარ-იგი ჰგონებს, მისსა უბრძნეს აჩუენოს, ესევითარისა მისთჳს არარაჲ სარგებელ იქმნას არაოდეს, არცა სადამთცა,⁵ არცა ვინამევე.⁶

წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა⁷ მაქსიმე მონაზონისაჲ,⁸
ელპიდის მიმართ ზუცისა,

ასეული პირველი* (221r; 2vB)

ა. სიყუარული არს გულსმოდგინებაჲ სულისა კეთილისაჲ, რომელი არარას⁹ არსთაგანსა წინა-პატივ-სცემს¹⁰ უფროჲს ღმრთისა ცნობისა, ხოლო შეუძლებელ არს ამის სიყუარულისა ანაგებად მოსლგაჲ მისგან, რომელსა რამესაცა ქუეყნიერთაგანისა მიმართ აქუნდეს ვნებულ-მოყუარებაჲ.* (2vE)

ბ. სიყუარულსა შობს¹¹ უენებელობაჲ; ხოლო უენებელობასა — ღმრთისა მიმართ სასოებაჲ, ხოლო სასოებასა — მოთმინებაჲ და სულგრძელებაჲ, ხოლო ამათ — შემომკრებლობითი¹² მარხვაჲ,¹³ ხოლო მარხვასა¹⁴ — შიში ღმრთისაჲ, ხოლო შიშსა — სარწმუნოებაჲ უფლისა მიმართ.**

* E-ში სათაური არ წერია. მის ნაცვლად დაქსელილი მთავრულით დაუწერიათ პირველი მუხლი („სიყუარული არს გულსმოდგინებაჲ...“) მთლიანად, სინგური საღებათ (2rE). ** E-ის მწერალს მთავრული ასოებით აღურიცხავს ამ თავში ნახსენები ცნებები დაღმავალი რიგით: (ზ) სიყუარული, (ვ) უენებელობაჲ, (ე) სასოებაჲ, (დ) მოთმინებაჲ და სულგრძელებაჲ, (გ) მარხუაჲ, (ბ) შიში, (ა) სარწმუნოებაჲ.

1 უმეტნოსა BCEF, უმეტნოსა A (μαρτυρος). μαρτυρος — ‘ზედმეტი საქმეების მოქმედი’. შტრ: μαρτυρος — განუზრახველად (ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი, ტ. I, 565). 2 მიემთხუიოდეს CE. 3 ანუ თუ E. 4 ინადირებდეს A, ინადირებდეს BCE. 5 სადამთ DEF. 6 ვინამევე + ამინ BE. 7 ჩუენისა — B. 8 მონაზონისა B. 9 არარა B. 10 პატივ-სცემს BF. 11 ჰშობს EF. 12 შემომკრებლობითი BCF. 13 მარხუა EF. 14 მარხუასა EF.

გ. რომელსა პრწამს უფლისაჲ, ეშინის ტანჯვათაგან, ხოლო ტანჯვათაგან მოშიში იმარხავს ვნებათაგან, ხოლო მმარხველი ვნებათაგან – მოითმენს საჭირველთა, ხოლო საჭირველთა მოთმინესა აქუს სასოებაჲ ღმრთისა მიმართ, ხოლო ღმრთისა მიმართ სასოებაჲ განაშორებს ყოვლისა ქუეყნიერთა¹ მიმართ ვნებულ-მოყუარებისა; ხოლო ამისგან განაშორებულსა გონე(3rB)ბასა აქუს ღმრთისა მიმართ სიყუარული.*

დ. რომელსა უყუარდეს ღმერთი, იგი ყოველთავე მის მიერ შექმნულთა² წინა-პატივ-სცემს ცნობასა მისსა და მოუკლებელად სურვილისა მიერ³ მოთმინე⁴ არს მას შინა.

ე. უკუეთუ ყოველნი არსნი ღმრთისა მიერ და ღმრთისათჳს შეი(3rE)ქმნნეს,⁵ ვითარცა მოციქული იტყვს: „რომლისა მიერ ყოველი და რომლისათჳს ყოველი“. (1) უმჯობეს სადამე⁶ არს ღმერთი მისთჳს შექმნულთასა. ხოლო რომელი დაუტეობდეს⁷ უმჯობესსა, უდარე(221v)სთა⁸ შექცევიტა, იგი ცხად ჰყოფს თჳსსა, ვითარმედ უფროჲს ღმრთისასა პატივ-სცემს მისთჳს შექმნულთა მათ.

ვ. რომელსა ღმრთისა სიყუარულისა⁹ მიმართ შემსჭუალულად აქუნდეს გონებაჲ, თჳთ კორცთაცა თჳსთა შეურაცხ-ჰყოფს, ვითარცა უცხოჲსათა.

ზ. უკუეთუ უზეშთაეს¹⁰ კორცთასა არს სული და თანაშეუტყუებელად სოფლისა უზეშთაეს¹¹ არს ღმერთი, დამბადებელი მისი, რომელიცა უფროჲს სულისასა პატივ-სცემდეს კორცთა, და უფროჲს ღმრთისასა – მის მიერ დაბადებულსა სოფელსა, არამათ განყოფილ არს (3vB) იგი¹² კერპთმსახურთაგან. (26rC; 3vD)

* მეორე თავში მოხსენიებული ცნებები, პირველი თავის ტექსტის მიმართ ინვერსიულობის გამო, აღმავალი რიგით აღურიცხავთ E-ში: (ა) სარწმუნოებაჲ („პრწამს“), (ბ) შიში („მოშიში“), (გ) მარხვაჲ („მმარხუშლი“), (დ) მოთმინებაჲ („მოთმინე“), (ე) სასოებაჲ, (ვ) უვნებელობაჲ („ვნებულმოყუარებისაგან განაშორებული“), (ზ) სიყუარული.

1 ქჩიერიჲ DEF. 2 შექმნილთა C. 3 სურვილისა მიერ – E. 4 მოთმინე E. 5 შეიქმნეს A, შეიქმნნეს BC(D)E. 6 სადამე BC(D)E. 7 დაუტეევბდეს EF. 8 უდარესსა E. 9 სიყუარულისა – C. 10 უზესთაეს BC(D)EF. 11 უზესთაეს BC(D)EF. 12 იგი – E.
(1) ებრ. 2,10.

ბ. რომელი განაშორებდეს გონებასა ღმრთისა მიმართისა სიყუარულისაგან და გრძნობადთაგანისა¹ რაჲსმე² თანა შეკრულად აქუნდეს იგი,³ ესე წინა-პატივ-სცემს სულისასა კორ(3vE)ცთა, და⁴ დაბადებელისა ღმრთისა — მის მიერ დაბადებულთა.

თ. უკუეთუ ცხორებაჲ გონებისაჲ განათლებაჲ⁵ არს მეცნიერებისაჲ,⁶ და ამას ღმრთისა მიმართ შობს⁷ სიყუარული, კეთილად არარაჲ უვადრეს ითქუმის⁸ წმიდისა⁹ სიყუარულისა.

ი. რაჟამს ტრფიალებითა სიყუარულისაჲთა ღმრთისა მიმართ განვიდეს გონებაჲ, მაშინ ყოვლად არცაღა თავსა თვსსა, არცაღა არსთაგანსა რასმე¹⁰ აგრძნობს, რამეთუ საღმრთოჲთა და განუზომელითა ნათლითა განბრწყინებული უგრძნობელობს ყოვლისა მიმართ მის მიერ შე(222r)ქმნულისა, ვითარ-ესე გრძნობადიცა თუალი ვარსკულავთა მიმართ, აღმობრწყინვებითა მზისაჲთა. (4rB)

ია. ყოველნივე უკუე სათნოებანი თანამოქმედ ექმნებიან გონებასა საღმრთოჲსა მიმართ ტრფიალებისა, ხოლო უმეტეს ყოველთა¹¹ — ლოცვაჲ წმიდაჲ, რამეთუ ამის მიერ ღმრთისა მიმართ ფრთოვანქმნილი გარეგან იქმნების ყოველთა არსთა.

იბ. რაჟამს სიყუარულისა მიერ საღმრთოჲთა¹² მეცნიერებითა¹³ აღიტაცოს გონებაჲ და გარეგან არსთა ქმნულსა¹⁴ აგრძნობდეს საღმრთოსა წიალ-უვლელობასა, მაშინ საკურ(4rE)ველისა ესაიამსებრ განკრთომისა მიერ გრძნობად თვსისა სიმდაბლისა მოსრული გულსმოფენებით მათვე წინაჲსწარმეტყუელისა სიტყუათა იტყუჲ: „მ¹⁵ მე, უბადრუკსა, ვითარ შეძრწუნებულ¹⁶ ვარ, რამეთუ კაცი ვარ და მქონებელ არაწმიდათა ბაგეთა და მკედრ შორის ერისა, არაწმიდათავე ბაგეთა მქონებელისა, და მეუფე უფალი საბოთ¹⁷ ვიხილე თუალითა ჩემითა“. (1)

იგ. რომელსა ღმერთი უყუარდეს, ვერ ძალ-უც მას ყოვლისა(4vB)ვე¹⁸ კაცისაცა არა შეყუარებად, ვითარცა თავი თვსი,

1 გრძნობადისა BEF. 2 რაჲსმე BEF. 3 იგი — BC(D)EF. 4 და — E. 5 განათლება BEF. 6 მეცნიერებისა BEF. 7 შობს EF. 8 ~ ითქმის უადრეს BEF. 9 წმიდისა — C. 10 რაჲსმე EF. 11 ყოველთა — BEF. 12 საღმრთოსა EF. 13 მეცნიერებისათა E. 14 ქმნულთა CEF. 15 მი E. 16 შეძრწუნებულ B. 17 საბოთ A. — E. 18 ყოვლისა EF.

დაღათუ ვნებულთა მიმართ¹ ეძვნებიან-ვე, არღა განწმედილსა, ვინაჲცა მოქცევისა და განმართვისა მათისა მხედველი განუზომელითა და გამოუთქუმელითა ისარებს სიხარულითა.

იდ. არაწმიდა არს სული, აღსავსე ვნებულთა გულისსიტყუათაგან, გულისთქუმისა და სიძულილისათა. (222v)

იე. რომელი კუალსა სიძულილისასა ხედვიდეს გულსა შორის² თვსსა, რომლისაცა ბრალისათჳს, რომლისაცა კაცისა მიმართ, ყოვლად უცხო არს იგი ღმრთისა მიმართისა სიყუარულისაგან, (4vE) რამეთუ ღმრთისა მიმართ სიყუარული კაცისა მიმართსა³ სიძულილსა ყოვლად არა თავს-იდებს.

ივ. „რომელსა უყუარდე მე, – იტყვს უფალი, – მცნებანი ჩემნი დაიცვნეს,⁴ (1) და ესე არს მცნებაჲ ჩემი, რაჲთა იყუარებოდით⁵ ურთიერთას,⁶ (2) ვინაჲცა, რომელსა არა უყუარდეს მოყუასი, მცნე(26vC)ბასა (5rB) არა დაიცავს, ხოლო არა-დამცველსა მცნებისასა ვერცა შეყუარებაჲ უფლისაჲ ძალ-უც.

იზ. ნეტარ არს კაცი იგი, რომელმან ყოვლისა კაცისა სწორებით⁷ შეყუარებად უძლოს.⁸

იი. ნეტარ არს კაცი იგი, რომელი არარაჲს⁹ განხრწნადისა ანუ წუთ-ჟამისა საქმისა დამოკიდებულ იყოს.*

იო. ნეტარ არს გონებაჲ, რომელმან ყოველნი არსნი წიაღვლნა და მოუკლებელად იშუებს საღმრთოჲთა შუენიერებითა.

იკ. რომელი ჯორცთა ზრუნვასა გულისსათქუმელად¹⁰ ჰყოფდეს (3) და საწუთოთა ამათჳს მოყუისისა მიმართ ძურისკსენებაჲ აქუნდეს, ესევეითარი იგი ჰმონებს¹¹ დაბადებულსა,¹² ნაცვალად¹³ დამბადებელისა.**

* ეს თავი B-ს მწერალს გამორჩენია და მოგვიანებით შეუესია კიდევ.

** აქ მთავრდება 4vE, ამის შემდეგ ხელნაწერს აკლია დაახლოებით 2 ფურცელი, ლმ თავის ჩათვლით.

1 მიერ BF. 2 შინა EF. 3 მიმართ E. 4 დაიცუმნ E. 5 იყუარებოდეთ CEF. 6 ურთიერთას BE, ურთიერთარს AC. 7 სწორებით – C. 8 შეუძლოს C. 9 არარას AC, არარაჲსა E. 10 გულისსათქუმელად A, გულისსათქმელად BC(D) EF. 11 მონებს BF. 12 დაბადებულთა BEF. 13 ნაცულად E.

(1) შდრ. იოანე 14,15. (2) შდრ. იოანე 15,12. (3) რომ. 13,14.

კა. რომელი უგემოვნოდ და უსნებოდ სცვიდეს კორცთა თუ-
სთა, თანამონად ჰქონან იგი უმჯობესთა მსახურებისა მიმართ.

კბ. რომელი ევლტოდის¹ ყოველთა სოფლიოთა გულისთქუ-
მათა, ყოვლისავე სოფლიოთა მწუხარებისა უზენაეს ჰყოფს თავ-
სა თვისსა. (223r)

კგ. რომელსა ღმერთი უყუარდეს, უეჭუელად² მოყუასიცა
უყუარს, და ესევეთარსა მას ვერ ძალ-უც ღამარხვამ საკმარ-
თამ, არამედ ღმრთიუშუენიერად განაგებს მათ, (5vB) თითოეუ-
ლისა მოქენეთაგანისა მიმმადლებელი.

კდ. რომელი ღმრთისა მიმსგავსებულად ჰყოფდეს მოწყალე-
ბასა, (1) არა უწყის მან განარჩევამ ბოროტისა და კეთილისაჲ,
მართლისა გინა უსამართლომსაჲ საჭიროთა შინა კორცთაჲსა,³
არამედ თუთოეულსა სწორებით განჰყოფს საკმარებისაებრ,⁴
დაღათუ⁵ კეთილისა წინააღრჩევისათჳს დრკუმსასა წინა-პატიე-
სცემს სათნოებითა შემკობილსა.

კე. ვითარცა-იგი ღმერთი, ბუნებით სახიერი და უვნებელი, ყო-
ველთა ვიდრევე სწორებით ჰყუარობს, ვითარცა შექმნულთა მის-
თა, არამედ სათნოთა მისთა ადიდებს, ვითარცა ცნობითა მისდად
განკუთნვილთა, ზოლო დრკუთა სწყალობს-ვე სახიერებისათჳს,(2)
და ამასვე საწუთოსა განსწავლითა მოაქცევს მისსა, ეგრეთვე
ცნობითა სახიერი და უვნებელი* – ყოველთა კაცთა სწორებით
ჰყუარობს: სათნოთა უკუე – ბუნებისათჳს⁶ და კეთილისა წი-
ნააღრჩევისა, ზოლო დრკუთა სწყალობს ბუნებითისათჳს თანა-
ღმობისა, ვითარცა უცნობოთა⁷ და ბნელსა შინა მავალთა. (6rB)

კვ. არა ზოლო საკმართა მიმცემელობითა გამოჩნდების გულს-
მოდგინებაჲ სიყუარულისაჲ, არამედ ფრიად უფ(1rD)რომს⁸ (223v)
სიტყჳსა ღმრთისა მიმცემელობითა და კორციელობითა მსახუ-
რებითა. (27rC)

* იგულისხმება კაცი.

1 ევლტოდეს C. 2 უმჭუმლად A, უეჭუმლად BF, უიჭუმლად C. 3
კორც-თასა C. 4 საკმარისაებრ C. 5 დაღაცათუ BC. 6 ბუნებისათჳს ABCF
(διδ τῇ φύσει). 7 უცნობთა B. 8 ~ უფროს ფრიად BCDF.

(1) იხ. ლუკა 6,36. (2) შდრ. მათე 9,13; იოანე 3,11.

კზ. რომელსა განჩემებით ეჯმნას სოფლისა საქმეთაგან და სიყვარულისათჳს შეუორგულებელად ჰმონებდეს მოყუასსა, ყოვლისავე ვნებისაგან¹ მსწრაფლ განთავისუფლდების და მიმღებელ იქმნების საღმრთოჲსა სიყვარულისა და მეცნიერებისა.

კმ. რომელსა თავსა შორის თჳსსა მოევოს საღმრთოჲ სიყვარული, არა დაშურების იგი შედგომად² უკუანა უფლისა ღმრთისა მისისა, (1) საკვრეელისა იერემიამსებრ, არამედ ყოველსავე შრომასა, ყუედრებასა და გინებასა სიმკნით თავს-იღებს, ყოვლად არცა ერთისა ვისთჳს შემრაცხველი³ ბოროტისაჲ.

კთ. რაჟამს იგინო ვისგანმე, ანუ შეურაცხ-იქმნე რამსაგანევე, მაშინ ეკრძაღე გულისსიტყუათა⁴ რისხვისათა, ნუსადა განგა-შორონ შენ სიყვარ(ვნ)ულისაგან, მწუხარებისა მიერ და ადგილსა სიძულვილისასა დაგადგინონ. (2)

ლ. რაჟამს გინებასა ანუ უპატიოებასა ზედა⁵ ფრიად გეტკივნოს, აგრძნობ თავისა თჳსისა დიდად⁶ რგებულებასა, რამეთუ განგებულებით უპატიოებისა მის მიერ განიკადა შენგან ცუდად-მზუაობრობაჲ. (3)

ლა. ვითარ-იგი ქსენებაჲ ოდენ ცეცხლისაჲ არა განატფობს კორცთა, ეგრეთვე სარწმუნოებაჲ, თჳნიერ სიყვარულისა, არა მოქმედებს სულისა შორის მეცნიერებისა განათლებასა. (4)

ლბ. ვითარცა ნათელი მზისაჲ მისსა⁷ მიმართ მიიზიდავს მრთელსა თუალსა, ეგრეთვე მეცნიერებაჲ ღმრთისაჲ წმიდასა გონებასა ბუნებით (224r) სიყვარულისა მიერ⁸ თავისა მიმართ თჳსისა მიიტაცებს.

ლგ. გონება წმიდა არს უმეცრებისაგან გაშორებული და საღმრთოჲთა მადლითა⁹ განბრწყინებული.

ლდ. სულ¹⁰ წმიდა არს ვნებათაგან განთავისუფლებული და საღმრთოჲსა სიყვარულისა მიერ მოუკლებელად შუებული. (7rB)

1 ~ ყოვლისაგან ვნების BF. 2 შდ BF. 3 შემრაცხელი A. 4 გლი სიტყუათა A. 5 ზედა — BF. 6 დიდად > ფრიად F. 7 მისა B. 8 მართ ABCDEF (ზღრ.: δὲ τῆς ἀγίας). 9 ბერძნულშია: „საღმრთოჲთა ნათლითა“ (παρ τοῦ θεοῦ φάτος). 10 გული BF, სული CD (ψυχῇ).

(1) იერ. 17,16. (2) ზღრ. ლუკა 21,19. (3) ზღრ. იაკობ 1,12. (4) იაკობ 2,20.

ლვ. ენება¹ არს საგმობელი ძრვამ სულისამ, გარეგან ბუნე-
ბისა.

ლვ. უვნებელობა² არს მშუდობითი დაწყნარება სულისამ,
რომლითა ძნად აღსაძრველ იქმნების სიბოროტისა მიმართ.³
(1vD)

ლზ. რომელსა ნაყოფნი სიყუარულისანი მოსწრაფებით მოე-
გნენ, არა შეიცვალების მისგან, (1) დაღათუ ბევრნი ძურნი შეეძთ-
ხუეოდინ. და გარწმუნენ შენ სტეფანე ქრისტეს მოწაფემან, რო-
მელ-იგი მყის მასვე ჟამსა ილოცვიდა მკლველთათჳს და შენ-
დობასა ითხოვდა* მათოჳს, ვითარცა უმეტართათჳს. (2) (27vC)

ლშ. უკუეთუ სიყუარულისამ არს სულგრძელებამ და სიტ-
კბობამ, (3) რომელი რისხვით მბრძოლობდეს და ბოროტებ-
დეს, ცხად ჰყოფს, ვითარმედ უცხოქმნილ არს სიყუარულისაგან,
ხოლო სიყუარულისაგან უცხო — ღმრთისაგან უცხო არს, რა-
მეთუ ღმერთი სიყუარული არს. (4) (5rE)

ლთ. ნუ იტყვ, თუ იტყვს საკურველი** იერემია, ვითარმედ:
ტადარი უფლისამ,⁴ ტადარი უფლისამ⁵ *** არს, (5) და ნუცა
(7vB) შენ იტყვ, ვითარმედ: ლიტონსა სარწმუნოებასა უფლისა
ჩუენისა მიმართ იესუ ქრისტესსა ძალ-უც ცხოვნებად ჩემდა, (6)
რამეთუ შეუძლებელ არს ესე, არა თუ საქმეთა მიერ მოიგო მის-
სა მიმართ სიყუარულიცა, რამეთუ ლიტონითა რწმუნებითა ეშ-
მაკთაცა ჰრწამს და ძრწიან მისგან. (7) (224v)

ბ. საქმე სიყუარულისამ არს გულსმოდგინებით ქველისმო-
ქმედება მოყუისისა მიმართ და სულგრძელებამ და მოთმინებამ,
და მართლითა⁶ სიტყვთა კუმეცამ ყოველთავე საქმეთად.

მა. რომელსა ღმერთი უყუარდეს, არავის შეაწუხებს, არცა

* ბერძნულში ერთვის: „მამისაგან“ (παρὰ τοῦ Πατρὸς).

** „საკურველის“ ნაცვლად ბერძნულშია „საღმრთოა“ (θεῖος).

*** „ტადარი უფლისამ“ (αὐτὸς Κύριος) ბერძნულში ერთგვის წერია.

1 ენება C. 2 უვნებელობამ C. 3 მიერ ABCDE (უნდა იყოს „მიმართ“:
πρὸς κακίαν). 4 ოისა EF. 5 ოისა EF. 6 მრავლითა BCDE.

(1) შდრ. რომ. 8,38. (2) საქმე მოც. 7,60. (3) იხ. I კორ. 13,4. (4) შდრ.
I იოანე 4,16; 6,8. (5) იერ. 7,4. (6) შდრ. იაკ. 2,14. (7) იაკ. 2,19.

ვის¹ მიმართ წუხს საწუთოთა ამათუხს, არამედ ერთსა ოდენ წუხს და აწუხებს მწუხარებასა საცხორებელსა, რომლითა ნეტარი პავლე შეწუხნა და შეაწუხნა კორინთელნი. (1)

მბ. რომელსა ღმერთი უყუარდეს, ანგელოზებისა ცხორებასა ცხორებს ქუეყანასა ზედა, მმარხველი და მღუძარე, ფსალმუნებით და ლოცვით, და მარადის ყოვლისა (8vB) კაცისათჳს კეთილსა იგონებს.

მგ. უკუეთუ რაჲსათჳსცა ვის სუროდის, მისდაცა მიმთხუეად² (5vE) იღუწის, ხოლო ყოველთა კეთილთა და გულისსათქუმელთა თანაშეუსწორებელად უკეთეს და უსასურველეს არს ღმერთი, რაოდენისა³ მოსწრაფებისა ჩუენებაჲ თანა-გუაც, რაჲთა მივემთხნეთ მარადის⁴ ბუნებითსა კეთილსა და სასურველსა.

მდ. ნუ შეაბილწებ კორცთა შენთა ბილწთა⁵ საქმეთა მიერ, ნუცა შეამწიკულებ სულსა შენსა ბოროტთა გულისსიტყუათა⁶ მიერ და მშუდობაჲ ღმრთისაჲ მოვიდეს შენდა⁷ მომრთუმელად სიყუარულისა.*

მე. ჰგუემდ კორცთა შენთა უზმობითა⁸ და უძილობითა, და უცონელად (225r) შეექეც ფსალმუნებასა და ლოცვასა, და სიწმიდისა უბიწოებაჲ მოვიდეს შენ ზედა მომრთუმელად სიყუარულისა.

მგ. რომელი საღმრთოსა მეცნიერებასა ღირს ქმნილ იყოს, და მის მიერ განათლებაჲ მოეგოს სიყუარულისა მიერ, ვეროდეს შეირყოს ცუდადმზაობრო(8vB)ბისა სულისა (28rC) მიერ, ხოლო რომელი ამას⁹ არღარა ღირსქმნულ¹⁰ იყოს, ადვილად მოიოტაცების მის მიერ, ხოლო უკუეთუ ყოველსავე შინა მის მიერ ქმნულთაგანსა¹¹ ღმრთისა (6rE) მიმართ მიხედნეს ესევეითარ-

* აქ წყდება 1vD. მომდევნო ფურცელზე ტექსტი გრძელდება 79-ე თავიდან.

1 ვისსა BF. 2 მიმთხუეად(vE)ცა E. 3 რაოდენისა A. 4 მარადის – BEF. მას CD. 5 ბიწთა BDE. 6 გულისიტყუთა A. 7 შენ ზედა DEF. 8 უუზმობითა BEF, უზმობითა C. 9 მას C. 10 ღირსქმნილ BF. 11 ქმნილთასა C. ქმნულთასა EF.

(1) იხ. II კორ. 2,1-2.

მან მან, ვითარცა მის მიერ მოქმედმან ყოვლისამან, ადვილად განერეს¹ მისგან შეწვევითა ღმრთისაჲთა.

მზ. რომელი არღა² მიმთხუეულ³ იყოს საღმრთოჲსა⁴ მეცნიერებისა, სიყუარულისა მიერ⁵ შეწვევულისაჲდა,⁶ დიდ-მზრახველობს⁷ მის მიერ⁸ საღმრთოდ ქმნულთა⁹ რათმე¹⁰ ზედა. ზოლო მისდა მიმთხუევად ღირს ქმნილი¹¹ წადიერებით მათვე მამათმთავრისა აბრაჰამისთა იტყვს, რომელი-იგი¹² მან თქუნა,¹³ რაჟამს საღმრთოსა გამოცხადებასა ღირს იქმნა, ვითარმედ: „მე ვარ მიწა და მტუერ“. (1)

მშ. მოშიშსა ღმრთისაგან¹⁴ მარადის თანამზრახველად¹⁵ აქუს მღაბალ-მზრახველობაჲ,¹⁶ და მის მიერთა მოგონებათაგან საღმრთოდ სიყუარულად და მადლობად¹⁷ მოვალს, რამეთუ მოქსენებიან პირველ სოფ(9rB)ლიონი ქცევანი თვსნი, და თვთოსახენი¹⁸ გარეწარ-ბრალნი, და სიჭაბუკითგან¹⁹ შემთხუეულნი მისდა²⁰ (225v) განსაცდელნი, და თუ ვითარ მათ ყოველთაგან იქსნა იგი უფალმან, (2) და მიცვალა²¹ ვნებულისა ცხორებისაგან საღმრთოდ ცხორებად. ესრეთ შიშსავე თანა მოიგებს სიყუარულსაცა და მრავლითა სიმდაბლითა მარადის²² ჰმადლობს ქველისმოქმედსა და მმართველსა (6vE) ცხორებისა ჩუენისასა.

მთ. ნუ შეამწიკულებ გონებასა შენსა მითუალვითა გულისსიტყუათა²³ გულისთქუმისა და გულისწყრომისათაჲთა,²⁴ რაჲთა არა განჰვარდე²⁵ წმიდისა ლოცვისაგან, და შთაჰვარდე²⁶ სულსა მოწყინებისასა.

6. მაშინ განვარდების²⁷ ღმრთისა მიმართისა კადნიერებისა-

1 განერების E. 2 არღარა (?) B. 3 მიმთხუეული A. 4 სამღთოსა BE. 5 მიერ – BEF. 6 შეწვევნილისაჲ BCF. 7 დიდ-მზრახველობს B, დიდ-მზრახულობს EF. 8 მის მიერ – E. 9 ~ ქმნულთა სამღთოდ B. 10 რათამე BEF. 11 ქმნული E. 12 რომელნი-იგი E. 13 თქუნა F. 14 ღისასა F. 15 თანამზრახუელად BC(D)EF. 16 მღაბალ-მზრახულობაჲ BC(D)EF. 17 მღაბლად BC(D)EF. 18 თითოსახენი F. 19 სიჭაბუკითნი E. 20 მისდა – BEF. 21 მიიცვალა BC(D)EF. 22 მარადის – EF. 23 გ'ლი სიტყ'თა A. 24 გულისწყრომისათა BC(D)EF. 25 განჰვარდე BEF. 26 შთაჰვარდე E, შთავარდე F. 27 განჰვარდების EF.
(1) დაბ. 18,27. (2) ფს. 33,20.

გან გონებად,¹ რაჟამს თანამზახვალ² ექმნეს³ ბოროტთა ანუ ბილ-წთა გულისსიტყუათა.⁴

ნა. უგუნური რაჟამს რისხვისაგან აღძრული აღშფოთნეს, პირუტყულად ლტოლვით წარვალს ძმა(9vB)თაგან. და კუალად, რაჟამს გულისთქუმიტა⁵ განკურდეს, კუალად შენანებით მირბის მათდავე. ხოლო გონიერი ორკერძოვე⁶ წინააღმდეგომად ჰყოფს, რამეთუ ჟამსა რისხვისასა მიზეზთა მათ შფოთისათა მომკუთელი,⁷ ძმათა მიმართისა მწუხარებისაგან განირინებს⁸ თავსა თვსსა. ხოლო გულისთქუმისა ჟამსა შინა პირუტყულისა აღძრვისა და კაცთა თანა უზნობისაგან ეკრძალების.

ნბ. ჟამსა⁹ შინა განსაცდელთასა¹⁰ ნუ დაუტევებ¹¹ მონასტერსა, (7rE) არამედ სიმკნით თავს-იდებდ ღელვასა გულისსიტყუათასა,¹² და უფ(226rA)რომსდა მწუხარებისა და მოწყინებისათა, რამეთუ ესრეთ (28vC) განგებულებით გამოიცადო რად ჭირთა მიერ, გაქუნდეს მტკიცე სასოებად ღმრთისა¹³ მიმართ.¹⁴ ხოლო უკუეთუ დაუტეო იგი, გამოუცდელ და უძნო და დაუღვრომელ იპოო.¹⁵

ნგ. გნებაეს თუ არა-განერდომად ღმრთისა მიმართისა სიყუარულისაგან, ნუცა ძმასა¹⁶ უტევებ¹⁷ შენთვს მწუხარებით დაძინებად, ნუცა შენ მისთვს (10rB) შეწუხებული დაიძინებ, არამედ მივედ,¹⁸ დაევე ძმასა შენსა, და მოვედ და შეწირე ქრისტესა¹⁹ ძლუენი სიყუარულისა, (1) წმიდითა სჯიდიისითა და ღოცვითა აღჰყრობილითა.

ნდ. უკუეთუ, რომელსა ყოველნივე მადლნი სულისანი აქუნდენ,²⁰ და სიყუარული არა აქუნდეს, ვერარას ირგებს, (2) საღმ-

1 გონებად – E. 2 თანამზახველ B, თანამზახუმლ EF. + გონებად ABC DEF 3 ექმნას BC(D)EF. 4 გულისიტყუათა A. 5 გულისთქუმიტ E. 6 ორთავე F. 7 მომკუთელი BEF. 8 განირინებს CEF. 9 სამსა BEF. 10 განსაცდელსა EF (B-შიც ასე დაუწერიათ, შემდეგ „თა“ ჩაუმატებიათ. 11 დაუტევებ A. 12 გულისიტყუათასა A. 13 უფლისა BCF. 14 მიერ BF. გაქუნდეს მტკიცე სასოებად ღმრთისა მიმართ – E. 15 იპოო BEF. 16 ძმასა + შენსა EF. 17 დაუტევებ BC(D)EF. 18 მივედ + და F. 19 ქრისტესა E. 20 აქუნდეს C.

(1) შდრ. მათე 5,24. (2) I კორ. 13,2.

რომასა მოციქულისაებრ, რაოდენისა¹ მოსწრაფებისა ჩუენებაჲ თანა-გუაჲ, რამთა მოვიგოთ იგი!

ნე. უკუეთუ სიყუარული მოყუასსა ბოროტსა არა უყოფს, (1) რომელი ეშურებოდის ძმასა და წუხდეს სათნოყოფილებასა მისსა ზედა, და შესაბრკოლებელითა შეამწიკულებდეს² იჭუსა (7vE) მისსა, (2) ანუ რამთაჲცა³ ჰაერუეულებითა ავნებდეს მას, ვითარ არა უცხო ჰყოფს თავსა თჳსსა სიყუარულისაგან და თანამდებ საუკუნოჲსა სასჯელისა!

ნვ. უკუეთუ აღსასრულ⁴ სჯულისა სიყუარული არს, (3) რომელი ძჳრსა იკსენებდეს ძმისათჳს⁵ და ზაკუვასა⁶ შეჰმზადებდეს და სწყევდეს მას და უხაროდის⁷ და(226vA)ცემასა მისსა ზედა, ვითარ არა სჯულისა-გარეგან არს და ღირს ტანჯვისა საუკუნოჲსა!⁸

ნზ. უკუეთუ ძჳრისმზრახი ძმისაჲ და განმკითხველი ძმათაჲ განიკითხავს სჯულსა⁹ და სჯის სჯულსა, (4) ხოლო სჯულ არს სიყუარული ქრისტესი,* ვითარ არა განვარდების ქრისტეს სიყუარულისაგან ძჳრისმზრახვალი¹⁰ ძმისაჲ და ექმნების თავსა თჳსსა მიზეზ ტანჯვისა საუკუნოჲსა!

ნთ. ნუ მისცემ სასმენელთა შენთა ენასა ძჳრისმზახვალისა-სა, ნუცა ენასა შენსა სასმენელსა ძაგებისმოყუარისასა წადიერებით თქუამდ ანუ სმენად რასმე¹¹ მოყუსისათჳს, რამთა არა განჰვარდე¹² საღმრთოჲსა სიყუარულისაგან და უცხო იპოო¹³ საუკუნოჲსა ცხორებისაგან.

ნთ. ნუ თავს-იღებ გინებასა მამისა შენისათჳს, ნუცა წადიერ (8rE) ჰყოფ მაგინებელსა მისსა, (5) რამთა არა განგირისხნეს¹⁴

* ბერძულშია: „სჯულ ქრისტესი არს სიყუარული“ (ὁ δὲ νόμος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ ἀγάπη).

1 რაოდენისა A. 2 შეამწიკულებდეს BC(D)EF. 3 რამთა E, რამთაჲ F. 4 აღსასრული BC(D)EF. 5 ~ ძმისათჳს ძჳრსა იკსენებდეს C. 6 ზაკუვასა B. 7 უხაროდეს ABCF. 8 ~ საუკუნოსა ტანჯვისა BEF. 9 განიკითხავს სჯულსა – BEF. 10 ძჳრისმზრახველი EF. 11 რამასმე EF. 12 განვარდე EF. 13 იპოო BC(D)EF. 14 გაგირისხნეს A, განგირისხნეს B.

(1) რომ. 13,10. (2) შდრ. რომ. 14,13. (3) რომ. 13,10. (4) იხ. იაკ. 4,11. (5) იხ. გამოსლ. 20,12.

უფალი საქმეთა შენთა ზედა და აღგოცოს შენ ქუეყანით ცხოველთაჲთ. (11rB)

ა. პირი¹ დაუყავ ძურისმზრახვალსა სასმენელთა შენთა² მართ, რამთა არა მრჩობლი ცოდვაჲ სცოდო მის თანა, თავისაცა შენისა მოსასრველთა ვნებათა დამარუეველმან და მისმანცა მოყუსისათჳს მომზრახობისა³ არა განმკუთუელმან. (29rC)

აა. „ხოლო მე გეტყჳ თქუენ, — იტყჳს უფალი, — გიყუარდე⁴ მტერნი თქუენნი,⁵ კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუენთა, და ილოცევდით განმცდელთა და მღევართა თქუენთათჳს“. (1) რაჲსა ბრძანა ესე? არამედ, რამთა შენ სიძულილისა (227rA) და მწუხარებისა, რისხვისა და ძურისქსენებისაგან განგათავისუფლოს და უდიდესსა მონაგებსა სრულიადისა სიყუარულისასა ღირს გყოს, რომლისა ქონებაჲ შეუძლებელ არს მისგან, რომელსა არა სწორად უყუარდენ ყოველნი კაცნი, მიბაძვებითა ღმრთისამთა, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ ჰნებაჲს ცხორებაჲ და მეცნიერებაჲ ჭეშმარიტებისა⁶ მოსლვაჲ. (2)

აბ. „ხოლო მე გეტყჳ თქუენ: არა წინა-აღდგომად⁷ ბოროტი(11vB)სა, არამედ, რომელმან გცეს ყურიძალსა შენსა მარჯუენესა, მიუტკიე მას სხუაჲ(8vE)ცა, და რომელსა უნდეს სასჯელად შენდა და მიღებად კუართი შენი, მიუტევე მას სამოსელიცა, და რომელი წარგიტყვედეს მილიონ ერთ, მიეღე მის თანა ორიცა“. (3) რაჲსათჳს? გარნა⁸ რამთა⁹ დაგიცვას შენ ურისხველად და უშფოთველად და შეუწუხებელად, და იგი¹⁰ განსწავლოს ძურუქსენებელობითა¹¹ შენითა, და ვითარცა სახიერმან, ორნივე უღელსა ქუეშე სიყუარულისასა მოგიყვანნეს.

აგ. რაჲცა-რაჲ-იგი¹² ოდესმე საქმით შეგუმთხუევიან,¹³ ამათნივე მოგუაქუან¹⁴ ვნებულნი ოცნებანიცა, ვინაჲცა, რომელმან სძ-

1 ძირი B. 2 შენდა BEF. 3 მომზრახობისათჳს E. 4 გიყვარდეთ E. 5 + და F. 6 მეცნიერებასა ჭეშმარიტებისასა CF. 7 წინააღდგომად BE. 8 ~ გარნა რაჲსათჳს C. 9 რამთა — C. 10 იგიცა E. 11 ბერძნულშია: *δὶς τῆς διέξεως* (მოთმინებითა). 12 იგი — C. 13 შეგუმთხუევიან BEF. ~ საქმით შეგუმთხუევიან ოდესმე C. 14 მოგვექუანან B, მოგვექონან C, მოგუქონან EF.

(1) მათე 5,44. (2) I ტიმ. 2,4. (3) მათე 5,39-41.

ლოს ვნებულთა მათ ოცნებათა, მან უეჭუელად¹ შეურაცხ-ყვნეს საქმენიკა იგი, რომელთანი-იგი² იყვნენ ოცნება,³ ვინაჲთგან საქმეთა⁴ მიმართისა ბრძოლასა⁵ ესოდენ უძნელეს არს კსენებათა მიმართი, რაოდენ⁶ მოქმედებითსა (227vA) ცოდვასა მოგონებითი უადვილეს იქმნების.⁷ (12rB)

დღ. ვნებათაგანნი რომელნიმე კორციელ არიან, ზოლო რომელნიმე – სულიერ. და კორციელთა მათ კორცთაგან ჰქონან მიზეზნი, და სულიერთა მათ – გარეგანთა საქმეთაგან. ზოლო ორთავე მათ (9rE) მოჰკუეთს სიყუარული და მარხვაჲ. პირველი იგი – სულიერთა, ზოლო⁸ მეორე – კორციელთა.

დე. რომელნიმე ვნებათაგანნი – გულისწყრომითისა, ზოლო რომელნიმე – გულისთქუმიითისა კერძოჲსა სულისანი არიან. ზოლო ორნივე საგრძნობელთაგან აღიდრვიან, რაჟამს-იგი სული გარეგან იპოოს⁹ სიყუარულისა და მარხვისა.

დე. უძნად¹⁰ დასაბრძოლელ¹¹ არიან უფროჲს გულისწყრომის¹² კერძოჲსანი¹³ ვნებანი¹⁴ სულისანი გულისთქუმის კერძოჲსათა მათსა. ვინაჲცა უმეტესიკა¹⁵ წამალი მათ ზედა მოგუეცა უფლისა მიერ – მცნებაჲ იგი სიყუარულისაჲ.

დე. ყოველნივე სხუანი ვნებანი ანუ გულისწყრომითსა¹⁶ (12-vB) კერძოჲსა¹⁷ სულისასა, ანუ მხო(29vC)ლოდ გულისთქუმიითსა,¹⁸ ანუ მომგონებითსა¹⁹ ოდენ შეეხებიან. ზოლო მოწყინებაჲ – ყოველთავე ძალთა სულისათა შეხებითა,²⁰ კნინლა და ერთბამად ყოველთა²¹ ვნებათა აღსძრავს,²² ვინაჲცა ყოველთავე სხუათა ვნებათა უმძიმეს არს. ამისთჳს კეთილად წამლად ამისსა მოცემად თქუა: „მოთმინება(228rA)სა შინა თქუენსა მოიგენით²³ სულნი

1 უმჭუმლად A, უეჭუმლად BEF, უიჭუმლად C. 2 იგი – BF. 3 ოცნებანი CE. 4 საქმისა C. 5 ბრძოლისა CE. 6 რაოდენ A. 7 იქმნების – E. 8 ზოლო ABEF. და C. 9 იპოვოს BE. 10 ძნად C. 11 დასაბრძოლელ A (Δυσκαταγύμστα), დასაბრკოლებელ BC(D)EF. 12 გულისწყრომით A, გულისწყრომისა BEF, გულისწყრომის C. 13 კერძოჲსა E. 14 ვნებანი – BC(D)EF. 15 უმეტესი EF. 16 გულისწყრომით ABCDF, გულისწყრომითისა E. 17 კერძოჲსა CF, კერძოჲსა – E. 18 ანუ მხოლოდ გულისთქუმიითსა – E. 19 მოგონებითსა EF. 20 + და C. 21 ყოველთავე CF. 22 აღძრავს BEF. 23 მოიგენით CEF.

თქვენნი“. (1)

მზ. ნუ ოდეს ჰკდემ ძმასა ვისმე, უფროდსა უსამართლოდ. ნუ(9vE)უკუე ვერ თავს-იდვას ჭირი და წარვიდეს. და არაოდეს განერე მხილებასა სუნიდისისასა,¹ მარადის მწუხარების² მომატყუებელსა შენდა³ ჟამსა ლოცვისასა, და საღმრთოდასა კადნიერებისაგან⁴ წარმდევნელსა გონებისასა.

მთ. ნუ თავს-იდებ იჭუთა დაბრკოლებისა მომატყუებელთა შენდა, გინა კაცთა ვიეთადამე ანუ ვიეთთჳსკე.⁵ რამეთუ, რომელნი მიითუალვიდენ დაბრკოლებათა რამთაცა სახითა, ანუ წინა-აღრჩევით (13rB) ანუ წინა-აღურჩეველად შემთხუეულთა, არა უწყიან მათ გზად მშდობისაჲ, სიყუარულისა მიერ მიმყვანებელი მეცნიერებად ღმრთისა ტრფიალთა მისთა.

ო. არღა აქუს სრული სიყუარული, რომელი ჯერეთ კაცობრივთა ცნობათა თანა-ჰყვებოდის,⁶ რომელ არს ამისი სიყუარული და იმისი⁷ სიძულილი, ამის რაჲსმე⁸ გინა იმის რაჲსათჳსმე, ანუ თჳთ მისკე ოდესმე სიყუარული და ოდესმე სიძულილი, მათვე მიზეზთათჳს.

ოა. სრული სიყუარული არა ცნობათავე თანა-განსჭირის ერთსა კაცთა ბუნებასა, თჳთოსახეობისაებრ მათთა ცნობა(10rE)-თაჲსა, არამედ მარადის მისსა⁹ მიმართ ხედვითა, ყოველნი კაცნი სწორებით უყუარან. (228vA) მოსწრაფენი უკუე – ვითარცა მეგობარნი, ზოლო დრკუთა – ვითარცა მტერთა ჰყუარობს. ქველისმოქმედებს მათ ზედა და სულგრძელებს, და მოითმენს ყოველთავე მათ მიერ შემთხუეულთა, ყოვლად (13vB) არაჲს შემრაცხველი¹⁰ ბოროტისაჲ. არამედ ივნებს-ცა მათთჳს, უკუეთუ ჟამი უწოდდეს,¹¹ რამთა იგინიცა მეგობარ თჳსსა ყვნეს.¹² უკუეთუ ვერ უძლოს, და ესე თუ არა,¹³ თჳთ თჳსისა გულსმოდგინე-

1 სუნიდისა A, სუნიდისისასა BC(D)EF. 2 მწუხარებისა EF. 3 შენდა – BC(D)EF. 4 კადნიერებისა BEF. 5 ვიეთთათჳსკე BCF, ვიეთთათჳსმე E. 6 თანა-ჰყვებოდეს AC(D)E. ~ თანა ცნობათა ჰყუამოდეს BF. 7 ამისი A, იმისი BC(D)EF. 8 რაჲსაჲ EF. 9 მისა BC. 10 შემრაცხველი A. 11 უწყოდეს C. 12 + და BEF. 13 და ესე თუ არა AC > გარნა BEF.

(1) ლუკა 21,19.

ბისაგან არავე განვარდების, არამედ სიყუარულისა ნაყოფთა მარადის სწორებით აჩუენებს ყოველთა კაცთა მიმართ. ვინამცა უფალმან და¹ ღმერთმან ჩუენმან იესუ ქრისტე,² თჳსი იგი სიყუარული აჩუენა ჩუენდა მომართ, რაჟამს ყოვლისა კაცებისათჳს³ ივნო და ყოველთა სწორებით მოჰმადლა სასოებაჲ აღღვომისაჲ. დაღათუ თუთოული ჰყოფს თავსა თჳსსა ანუ ღიდებისა ანუ ტანჯვისა ღირს.

ობ. რომელსა არა უგულებელს-ეყოს ღიდებაჲ და უპატიოებაჲ, სიმღიდრე და სიგლახაკე, გემოვნებაჲ და მწუხარებაჲ, არა მოუგის მას სრული სიყუარული. რამეთუ სრული სიყუარული, არა ხოლო⁴ ამათ შეურაცხ-ჰყოფს, არამედ თუთ ამისცა⁵ წუთ-ჟამისა⁶ (30rC) ცხოვრებასა და სიკ(10vE)-უდილსა.⁷ (14rB)

ოგ. ისმინე სრულისა სიყუარულისა ღირსქმნულთაგან,⁸ რასა⁹ იტყუან: „ვინ განმაშორნეს ჩუენ (229rA) სიყუარულისაგან¹⁰ ქრისტესისა,¹¹ ჭირმან ანუ იწროებამან,* ანუ სიყმილმან, ანუ შიშულოებამან,¹² ურვამან ანუ მახჳლმან? ვითარცა წერილ არს: „შენთჳს მოგსწყდებით ჩუენ მარადლე,¹³ შევირაცხენით,¹⁴ ვითარცა ცხოვარნი კლვადნი“, (1) არამედ ამათ ყოველთა შინა ზემთავსძლევთ შემყუარებელისა ჩუენისათჳს.¹⁵ რამეთუ მრწამს, ვითარმედ არცა სიკუდილმან, არცა ცხოვრებამან, არცა ანგელოზთა, არცა მთავრობათა, არცა ძალთა, არცა აწინდელთა, არცა ყოფადთა, არცა სიმაღლემან, არცა სიღრმემან, არცა სხუამან რამანმე დაბადებულმან შემიძლოს ჩუენ განყენებად სიყუარულისაგან ღმრთისა,¹⁶ ქრისტეს იესუმს მიერისა,¹⁷ უფლისა ჩუენისა“. (2)

* აქ ყველა ხელნაწერს აკლია ერთი სიტყვა: „ანუ ღეენამან“ (წ მსაყ-მბს). ეს დანაკლისი საერთო წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს.

1 და – BEF. 2 ქემან E. 3 კაცისათჳს CEF. 4 ხოლო – BEF. 5 მის BEF, მასცა C. 6 წუთისა ჟამისა E. 7 ~ სიკ(10vE)-უდილსა და (30rC) ცხოვრებასა ABCDEF. 8 მჭონებელთაგან C. + და ღირს-ქმნილთა C. 9 რომელსა EF. 10 სიყუარულსა CEF. 11 სიყვარულსა მას ქრისტესსა BEF, ქრისტესსა C. 12 + ანუ BC(D)E. 13 + და BC(D)E. 14 + ჩუენ BC(D)EF. 15 ~ შემყუარებელისათჳს ჩუენისა BCF. 16 ღმრთისა – E. 17 მიერ CEF.

(1) რომ. 8,35-36. ფს. 43,22. (2) რომ. 8,35-39.

და ამათ სადმე¹ ღმრთისა მიმართ სიყუარულისათჳს იტყოდეს და იქმოდეს ყოველნი წმიდანი.

ოდ. ხოლო² მოყუისისა³ მიმართ⁴ სიყუარულისათჳს ისმინე კუალად, რასა იტყვან:⁵ „ჭეშმარიტსა ვიტყვ ქრისტეს მიერ, ვითარმედ⁶ არა ეტყუე⁷ (14vB) თანამოწამებითა სუნიდისისა ჩემისაჲთა სულითა წმიდითა, ვითარმედ⁸ მწუხარება (11rE) მრავალ ჩემდა არს და მოუკლებელ⁹ საღმობა გულისა ჩემისა, რამეთუ ვილოცევედ¹⁰ შეჩუენებულ ყოფად თუთ მე¹¹ ქრისტესგან ძმათა ჩემთათჳს,¹² ნათესავთა ჩემთათჳს,¹³ რომელ არიან ისრაიტიელნი“, (1) და შემდგომი. ესრეთვე, მოსე და ყოველნი წმიდანი.

ოე. რომელმან არა შეურაცხ-ყოს დიდებაჲ და გემოვნებაჲ, და (229vA) ამათი აღმაორძინებელი და მათ ძლით შენივთებული ვეცხლისმოყუარებაჲ, გულისწყრომისა მიზეზთა¹⁴ მოკუეთად ვერ შემძლებელ არს. ხოლო რომელმან ესენი არა მოიკუეთნეს, სრულისა სიყუარულისა მიმთხუევად¹⁵ ვერ შეუძლებს.¹⁶

ოვ. დამდაბლებაჲ და ძურისხილვაჲ ყოვლისა ცოდვისაგან¹⁷ განათავისუფლებენ კაცსა. რამეთუ პირველი იგი – სულისათა, ხოლო მეორე – კორცთა ვნებათა მომჭრელ არიან. ვინაჲ ამის-სავე¹⁸ მოქმედად ნეტარი დავით ჩანს, რომელთა შინა იგი ლოცვით იტყვს ღმრთისა მიმართ: „იხილე სიმდაბლე ჩემი და შრომაჲ ჩემი და (15rB) მომიტევენ ყოველნი ცოდვანი ჩემნი“. (2)

ოზ. მცნებათა უკუე¹⁹ მიერ უვნებელ ჰყოფს უფალი მოქმედ-თა მათთა, ხოლო საღმრთოთა ბრძანებათა* მიერ განათლებასა მეცნიე(11vE)რებისასა მიჰმადლებს მათ.

* ბერძნულშია: τὸν θεὸν διευκταῖον („საღმრთოთა სწავლებათა“). მომღვენო (ომ) თავში ბრწყინ-ს შესატყვისად „ბრძნობა“ წერია.

1 სადამე B. 2 ხოლო – C. 3 მოყვასთა BE, მოყუასთა CF. 4 მათ BC(D)EF. 5 იტყვს C. 6 ვ ჯდ A > და BEF. 7 ეტყუე BC(D)EF. 8 ვითარმედ > რამეთუ E. 9 მოუკლებელი BE. 10 + მე EF. 11 თუთ მე AC > თავსა ჩემსა BEF. 12 + და BEF. 13 ჩემთათჳს – BEF. 14 მიზეზთა – BEF. 15 მიმთხუევად – BEF. 16 ვერ შემძლებელ არს BEF. + მიღებად F. 17 ცოდვისა B, ~ ყოვლისაგან ცოდვსა CEF. 18 ამისვე B, ამისავე C, ამისუშ EF. 19 მცნებათა უკუე A. უკუე – BEF.

(1) რომ. 9,1-4. (2) ფს. 24,18.

ოწ. ყოველნივე ბრძნობანი¹ ანუ ღმრთისათჳს არიან, ანუ ხილულთა და უხილავთათჳს, ანუ მათ შინაჲსა წინა-განგებისა და განსჯისათჳს.²

ოთ. მოწყალეჲაჲ ვიდრეჲე გულისწყრომით კერძოსა სულისასა ჰკურნებს. ზოლო მარხვაჲ³ გულისთქუმაჲსა დააჭნობს, ზოლო ლოცვაჲ გონებასა განსწმელს* და არსთა ზედვისა მიმართ⁴ მოჰმზადებს, რამეთუ ძალთაებრ სულისათა მცნებანიცა მომმადლნა ჩუენ უფალმან.

პ.** (2rD) „ისწავეთ ჩემგან, — იტყჳს, — რამეთუ მშუდ ვარ და მდაბალ გულითა“, (1) და შემდგომი. (230rA) აწ უკუე სიმშუდე უმფოთველად დაიცავს გულისწყრომასა, ზოლო სიმდაბლე — სილაღისა და ცუდდიდებობისაგან⁵ განათავისუფლებს გონებასა. (15vB)

პა. ორსახე არს შიში ღმრთისაჲ: ერთი იგი — შიშსა ტანჯვათასა მშობელი ჩუენდა,*** რომლისაგან მარხვაჲ და მოთმინებაჲ და ღმრთისა მიმართი⁶ სასოებაჲ და უვნებელობაჲ შემექმნების ჩუენ, და ამათლა წესისაებრ⁷ შეუდგს⁸ სიყუარული. (12rE) ზოლო მეორე — რომელი-იგი თჳთ სიყუარულსა შეეუღლის,⁹ მარადის მის თანა ქონებითა კრძალულებისაჲთა,¹⁰ რაჲთა არა სიყუარულითითა¹¹ კადნიერებითა შეურაცხყოფად ღმრთისა მოვიდეს.

პბ. პირველსა მას შიშსა გარე-განჰკდის¹² სრული სიყუარუ-

* ბერძულში: „შეჰსწმელს“ (καθαίρει). მთარგმნელის ღედანში ამის ნაცვლად მსგავსი დაწერილობის სიტყვა — καθαριζει („განსწმელს“) წერებულა. ** ეს თავი 79-ითაა აღრიცხული D-ში. ეს აცდენა ბოლომდე გრძელდება, რის გამოც ბოლო თავი 99-ითაა აღრიცხული. *** ბერძულში: „ტანჯვის საფრთხისაგან შობილი ჩვენში“ (ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῆς κοιλίας ἡμῶν ἐντικτόμενος).

1 ბრძნობანი ABCF (τὰ δόγματα), გრძნობანი E. 2 ~ წინა-განგებისათჳს და განსჯისა BEF. 3 ზრახუა C. 4 მომართ E. 5 ცუდადდიდებისაგან A, ცუდდიდებობისაგან BCDEF. 6 მიმართისა BC, მიმართ EF. 7 წესისა BEF. 8 შეუდგს BCEF, შეუთქს A, შეუთგს D. 9 შეეუღლის B. 10 ~ კრძალულებისა ქონებითა BEF. 11 სიყუარულითა A, სიყუარულითითა BCEF. 12 გარე-განკდის BF. (1) მათე 11,29.

ლი სულისაგან მომგებელისა მისისა, არღარა მოშიშისა ტანჯ-
ვათაგან. (1) ხოლო მეორე იგი მარადის თავსა შორის თესსა
აქუს, ვითარცა ვთქუ, თანა-შეუღლებულად. და პირველსა მას
შიშსა შეეცყუების ესე, ვითარმედ: „შიშითა უფლისადათ¹ მიდრკე-
ბის² ყოველი ბოროტისაგან“, (2) და „დასაბამ სიბრძნისა შიში
უფლისაა“. (3) ხოლო მეორესა – „შიში უფლისაა წმიდა³ არს
და მდგომ⁴ უკუნიითი-უკუნისამდე“ (4) და „არა არს ნაკლულევ-
ანება⁵ მოშიშთა მისთა“. (5) (16rB)

პგ. „მოაკუდინენით უკუე ასონი თქუენნი ქუეყანის-ზედანი:
სიძვაჲ, არაწმიდებაჲ, ვნებაჲ, გულისთქუმაჲ ბოროტი და ანგა-
პრებაჲ⁶ და შემდგომნი“. (6) ქუეყანად სახელ-სდვა ჯორცთა
ზრახვასა, ხოლო სიძ(230vA)ვად თქუა საქმითი ცოდვაჲ, ხო-
ლო არაწმიდებად თანა-მიყოლასა უწოდა გულისსიტყუასა-
სა, ხოლო ვნებად ვნებულსა სახელ-სდვა გულისსიტყუასა,⁷
ხოლო (12vE) გულისთქუმაჲ ბოროტად – წულილადსა
გულისთქუმისა გულისსიტყუასა⁸ შეწყნარებასა, ხოლო ანგაპრ-
ებად⁹ – მშობლობითსა¹⁰ და აღორძინებითსა სახელ-სდებს ვნე-
ბათა ნივთსა. ამათ ყოველთა, ვითარცა¹¹ ასოთა ჯორცთა ცნობი-
სათაჲ,¹² მოკუდინებაჲ¹³ ბრძანა საღმრთოჲმან მოციქულმან.

პდ. პირველად უკუე, კსენებაჲ შემოიღებს გონებასა ზედა¹⁴
წულილადსა გულისსიტყუასა,¹⁵ და ამან¹⁶ რაჲ დაიყოვნოს, აღ-
სძრავს ვნებასა; ხოლო ესე არა მოისპრს რაჲ,¹⁷ მოსდრეკს
გონებასა თანა-მიყოლისა (2vD) მიმართ. და ესე რაჲ¹⁸ იქმნას,
მიერთგან საქმითად ცოდვად მოვალს. ვინაჲცა ყოველადბრძენი

1 ღისათა BCDEF. 2 მისდრკების AD, მიდრკების BEF, მიჰსდრკების C.
3 წმ BF. 4 მდგომ AC, პგიეს BEF. 5 ნაკლულევანება AF. 6 ანგაპრებაჲ
AD, ანგარებაჲ C, პანგაარება BEF. 7 გულისიტყუასა A. 8 გულისიტყუასა A.
9 ანგაპრებაჲ A, ანგარებაჲ C, პანგაარებაჲ BEF. 10 მშობლობითსა BCDEF.
11 ~ ვითარცა ყოველთა E. 12 ცნობისათა B. 13 მოკუდინება B. 14 ზედა A,
მას BCDEF. 15 გულისიტყუასა A. 16 მან E. 17 რა BEF. 18 რა BE.

(1) I იოანე 4,18. (2) იგავნი 15,27. შდრ. ტრადიციული ვერსია: „შიშითა
ღმრთისადათა მოაქციის ყოველმან ბოროტისაგან“. ἡ δὲ οὐκ ἐκφυγὴ τοῦ
ἐκκλυσσεῖ πᾶς ἀπὸ κακοῦ. (3) ფსალ. 110,10; იგავნი 1,7. ისუ ზირ. 1,14.
(4) ფს. 18,10. (5) ფს. 33,10. (6) კოლ. 3,5.

მოციქული მი(16vB)უწერდეს რაჲ წარმართთაგანთა, პირველად სრულ ყოფასა ცოდვისასა (31rC) ბრძანებს მოსპობად. (1) ამის-სა შემდგომად, წესისაებრ აღმფერკველობისა,¹ მიზეზსა ზედა დაასრულებს. ზოლო მიზეზ არს მშობლობითი,² ვითარცა პირველ ითქუა, და აღორძინებითი ვნებაჲ ანგაპრებისაჲ.³ არამედ აქა ვჰგონებ,⁴ ვითარმედ ანგაპრებითა⁵ ნაყროვანებასა მოასწავებს, ვითარცა დედასა მზარდულსა⁶ სიძვისასა, რამეთუ ანგაპრებაჲ⁷ არა ზოლო⁸ საქმა(231rA)რთა, არამედ საცმელთაცა ზედა ბოროტ არს, ვითარცა-იგი (13rE) მარხვამ არა ზოლო საცმელთაჲ,⁹ არამედ საქმართაცა ზედა კეთილვე არს.

პე. ვითარ-იგი¹⁰ მფრინველი ფერკლამული, იწყებდეს¹¹ რაჲ ფრინვად,¹² ქუეყანად დაეკუთების საბლისა მიერ დაზიდვითა, ეგრეთვე გონებაჲ, არღა მოძგებელი უვნებელობისაჲ, აღიფრინებდეს¹³ რაჲ ზუცისა მცნობელობათა¹⁴ მიმართ, ვნებათა მიერ დაზიდული¹⁵ ქუეყანად დაეკუთების.

პე. რაჲმს გონებაჲ სრულიად¹⁶ განთავისუფლდეს ვნებათაგან, მაშინღა მოუქცეველად¹⁷ სრბით გზასა¹⁸ არსთა ხედვისასა¹⁹ მეცნიერებად²⁰ მიმართ²¹ წმიდისა სამებისა²² ჰყოფს (17rB) სლუათა²³ თჳსთა.

პზ. წმიდა რაჲ იყოს გონებაჲ, ცნობასა საქმეთასა შემოდებითა სულიერად ხედვად მათდა აღიდრვის, ზოლო არაწმიდა რაჲ იქმნეს უღებებისაგან, სხუათა უკუე საქმეთა გულისკმისყოფანი წულილად ეოცნებიან. ზოლო კაცობრივთა²⁴ რათმე²⁵ შემომღებე-

1 აღმფერკველობისა D, აღმფხურელობისა BEF. 2 მშობელობითი BC-DEF. 3 ანგაპრებისა D, პანგაპრებისა BEF. 4 ვგონებ D. 5 ანგაპრებითა D, პანგაპრებითა BEF. 6 დედასა მზარდულსა A, დედა-მზარდულსა BCDEF. 7 ანგაპრებაჲ D, პანგაპრება E, პანგაპრებაჲ BF. 8 ზოლო — E. 9 საცმელთა BEF. 10 ე-იგი BF. 11 იწყებდეს > აღფრინდებოდის BEF. 12 ~ აღფრინდებოდის რაჲ ფრინვად ფერკლამული B. 13 აღფრინდებოდეს C, აღფრინდებოდის BDEF. 14 მცნობელობისა BCEF. 15 დაზიდული BD, დაზიდული F. 16 ს-ღ AC. 17 მოუქცეველად E. 18 გზისა BF. 19 არსთ-ხედვისასა BEF. 20 მეცნიერებისა CD, მეცნიერებით BEF. 21 მიმართ — BF. 22 ~ წმიდისა სამებისა მიმართ E. 23 სლუათა BF. 24 კაცობრივითა BE. 25 რათამე BEF.

() იხ. ეფეს. 4,31; 5,3-4.

ლი ბილწთა ანუ ბოროტთა გულისსიტყუათა მიმართ გარდაიქცევის.

პმ. რაჟამს მარადის ჟამსა შინა ლოცვისასა არცა ერთი რამ¹ მსოფლი(13vE)ოთა მოგონებათაგანი აშფოთებდეს გონებასა, მაშინ უწყოდე თავისა თვისისა² არა გარეგან-ყოფამ საზღვართაგან უვნებელობისათა. (231vA)

პთ. რაჟამს სულმან იწყოს³ გრძნობად⁴ თვისისა სიმრთელისა, მაშინ ძილსა⁵ შინათაცა⁶ მათ ოცნებათა⁷ წულილად და უშფოთველად იწყებს ხედვად.

ჟ. ვითარ-იგი გრძნობადსა თუალსა – შეუნიერებად ხილულთაჲ, ეგრეთვე წმიდასა გონებასა უხილაეთა ცნობაჲ⁸ თავისა მიმართ თვისისა მიიზიდავს. (17vB) ხოლო უხილავად ვიტყუ უკორცოთა.

ჟა. დიდ არს საქმეთაგან* არა-ვნებაჲ, ხოლო ფრიადითა⁹ უაღრეს – ოცნებათა მათთაგან უვნებელობაჲ.** რამეთუ გუ(3rD)ლისსიტყუათა მიერი ჩუენდა მომართი ბრძოლაჲ ეშმაკთაჲ¹⁰ საქმეთა მიერისა ბრძოლისასა უძნელეს არს.

ჟბ. რომელმან სათნოებანი წარჰმართნა¹¹ და მეცნიერებითა განმდიდრდა, მიერითგან, ვითარცა ბუნებითად განმზილველი საქმეთაჲ, ყოველსავე მართლისა სიტყვსაებრ¹² იქმს და იტყვს, (31vC) ყოვლად არა-ვინაჲთ გარდაქეუელი, რამეთუ სამართლად¹³ გინა უსამართლოდ (14rE) ჯუშევეითა საქმეთაჲთა¹⁴ ვიქმნებით სათნო ანუ დრკუ.¹⁵

ჟგ. სასწაულ¹⁶ სრულიადისა უვნებელობისა არს ლიტონად

* ბერძნულშია: „საქმეებისადმი“ (πρὸς τὰ πράγματα). იგულისხმება რაიმე საქმეებისადმი ვნებიანი მისწრაფება.

** ბერძნულშია: τὸ πρὸς τὰς φαντασίας αὐτῶν ἀπαθὴ διαμείναι – მათი (ვნებული საქმეების) წარმოსახვისადმი უვნებლად დარჩენა.

1 ~ რამ ერთი E. 2 თ~ის~ A. 3 ~ იწყოს სულმან E. 4 ბრძნობად A, გრძნობად BCDEF (ἐπαίσθησεσθαι). 5 ძალსა BEF. 6 ძილის-შინათაცა C. 7 უცნებთა A, ოცნებათა BCDEF. 8 ცნობად ABCDEF. 9 ფ~ BEF. 10 ეშმაკთა B. 11 წარმართნა BF. 12 ~ მართლისაებრ სიტყვსა BEF. 13 სამართლით BCF. 14 საქმეთაჲთა – BEF. 15 დრკუ > უთნოჲ BEF. 16 სასწაული E.

მოგონებისა საქმეთაჲსა მარადის აღსლვად გულსა ზედა მღუპარებასაცა¹ შინა კორცთასა და ძილსაცა² შინა.

ჟღ. მოქმედებითა მცნებათაჲთა³ გონებაჲ ვნებათაგან გამოიძრკუვების,⁴ ზოლო სულიერითა ხედვითა (18rB) ზილულთაჲთა – ვნებულად* მოგონებისაგანცა საქმეთაჲსა, ზოლო უზილავეთა მეცნიერებ(232rA)ითა – ზილულთაცა ხედვისაგან, და კუალად ამათგანცა – მეცნიერებითა წმიდისა სამებისაჲთა.

ჟუ. ვითარცა-იგი⁵ აღმობრწყინდეს რაჲ მზე [მზეჲ E.] და განანათლოს⁶ სოფელი, არჟუნებს თავსა თჳსსაცა, და მის⁷ მიერ განათლებულთა საქმეთაცა,⁸ ეგრეთვე სიძმართლისა იგი მზე აღმობრწყინდეს⁹ რაჲ წმიდასა გონებასა,¹⁰ თავსაცა თჳსსა¹¹ ურჟუნებს მას და ყოველთავე მის მიერ ქმნულთა და ქმნადთა სიტყუებსა.

ჟვ. არათუ არსებისაგან მისისა ვსცნობთ ღმერთსა, არამედ ღიდ-მოქმედებისაგან და წინაგანმგებელობისა¹² არსთაჲსა, რამეთუ ამით მიერ, ვითარცა სარკითა, განვიცდით¹³ განუზომელსა საზიერებასა (14vE) და სიბრძნესა და ძალსა.

ჟზ. წმიდაჲ გონებაჲ შინაგან წულილაჲდისა მოგონებისა**¹⁴ კაცობრივთა საქმეთაჲსა იპოების, ანუ ბუნე(18vB)ბითსა შინა ხედვასა ზილულთასა, ანუ უზილავეთასა შინა, ანუ ნათელსა შინა წმიდისა სამებისასა.

ჟთ. ზილულთა რაჲ ხედვასა შინა იყოს გონებაჲ, ანუ ბუნე-ბითთა სიტყუებთა მათთა¹⁵ გამოეძიებს, ანუ მათ, რათა-იგი¹⁶ მო-

* „ვნებულის“ (ἐμπειρί) ნაცვლად ყველა ზელნაწერში წერია: „უნებულად“. შევასწორეთ ბერძნულშის მიხედვით.

** „მოგონების“ (νόημα) ნაცვლად ყველა ქართულ ზელნაწერში წერია „ხელვა“, რაც ამავე თავში და სხვაგანაც მადრი-ს შესატყვისია და არა ნოემა-სი. რადგანაც წინამდებარე ტექსტში ნოემა ძირითადად ‘მოგონებად’ (‘გაზრებად’) ითარგმნება, ამიტომაც ‘ხელვა’ შევცვალე ‘მოგონებით’.

1 მღუპარებასა E. 2 ძილითსაცა CD. 3 მცნებათა BDF. 4 გამოიძრკუვების A, გამოიძრკუშის BCE, გამოიძრკუვების D, გამოიძრკუვების F. 5 ვითარ-იგი BDE. 6 + რაჲ BE. 7 და მის BEF > ამის A. 8 ~ განათლებულთაცა საქმეთა BEF. 9 აღმობრწყინდების BF. 10 + შინა F. 11 ~ თავსა თჳსსაცა E. 12 წინაგანმგებელობისაგან BF. 13 ~ განვიცდით, ვითარცა სარკითა BE. 14 მოგონების > ხედვისა ABCDE. ხედვთა F. 15 მათა B. 16 რამათა-იგი CDE.

ასწავებდენ, ანუ მიზეზსა შექმნისა მათისასა.

ჟთ. ხოლო¹ უხილავთა რამ შინა იქცეოდის,² ბუნებითაცა³ სიტყუებთა მათთა გამოეძიებს და მიზეზსა შექმნისა მათისასა, და ამათთა შემდგომთა, და თუ რამ არს მათ თჳსი წინაგანგებაჲ და სამართალი, თუთ მას ეძიებს. (232vA; 3vD)

რ. ხოლო⁴ ღმრთისა შორის რამ იქმნეს გონებაჲ, არა⁵თუ არსებისა მისისა სიტყუათა ეძიებს, დაღათუ სურვილითა ეტყინების, არცა მის მიერ ყოფადსა მას⁶ ნუგეშინისცემასა, მიუთუ-ალველსა* ყოვლისა აგებულისა ბუნებისაგან, შეესწორების,⁸ არამედ მისს⁷ გარემოთაგან ნუგეშინის-იცემს, ვიტყუ უკუე სიტყუათა⁸ სამარადისოებისათა, წიაღ(15rE)უვლელობისა⁹ და შეუსაზღვრე(19rB)ბელობისათა, სახიერებისა და სიბრძნისა და ძალისა დამბადებელობითისა და წინა-განმგებელობითისათა,** და ესე მხოლოდ, ყოვლად მისაწთომელ¹⁰ მისთჳს მიუწდომელობაჲ.***¹¹ და თუთ ესე არარამს¹² ცნობაჲ¹³ მისთჳს¹⁴ ზეშთა გონებისა უწყის,¹⁵ ვითარ-იგი უთქუამს სადმე¹⁶ ღმრთისმეტყუელთა კაცთა, გრიგორიოსს¹⁷ და დიონისიოსს.¹⁸

დასასრული პირველისა ასეულისაჲ. (32rC; 16rE)

* აქ ბერძნულს ემატება: „და შეუძლებელსა“ (καὶ ἀδύνακτον).

* აქ ბერძნულში ერთვის: „და განმსჯელობითი (განმკითხველობითი)“ (καὶ κριτικῆς).

*** ბერძნულში: ἀπειρῶν, რაც ორი სტრიქონით ზემოთ „წიაღუვლელობად“ იყო თარგმნილი.

1 ხოლო – BEF. 2 იქცეოდეს ABCDEF. 3 ბუნებითაცა A, ბუნებითთაცა BCEF. 4 ხოლო – BEF. 5 მას – E. 6 შეესწორების – BEF. 7 მის BCDEF. 8 სიტყუათა – BCDEF. 9 წიაღ-უვლელობისათა BEF. 10 მისაწთომელ ABDF. 11 მიუწდომელობაჲ AB, მიუწთომელობაჲ DEF. 12 არს BEF. 13 ცნობაჲ + თუთ BEF. 14 მის BEF. 15 უწყის – BEF. 16 სადმე F. 17 გვლიოსს A, გრიგორიოსს CD, გრიგორის B, გრიგოლის EF. 18 დიონესიოსს A, დიონოსიოსს C, დიონისიოსს D, დიდონოსის B, დიონოსის EF.

მისივე, ასეული მეორე

ა. რომელსა განკუთნილად უყუარდეს ღმერთი, ესე უეჭუელად¹ განუბნეველადცა ილოცავს,² და რომელი უეჭუელად³ განუბნეველად ილოცავს, ამასვე განკუთნილად უყუარს ღმერთი. ზოლო იგი არა ილოცავს განუბნეველად, რომელსა⁴ რამსაცა ქუეყნიერთაგანისა⁵ შემსჭუალულად აქუნდეს გონებაჲ, და რომელსა ქუეყნიერთაგანისა⁶ რამსმე⁷ მიმართ შემსჭუალულად* (233rA) აქუნდეს გონებაჲ,⁸ მას არა⁹ სადმე¹⁰ უყუ(19vB)არს ღმერთი.

ბ. გონებაჲ, რომელი გრძნობადსა რასმე¹¹ საქმესა შინა დაიყოვნებს,¹² უეჭუელად¹³ ვნებაჲ აქუს მისსა¹⁴ მიმართ, ესე იგი არს გულისთქუმისა ანუ გულისწყრომისა** ანუ მწუხარებისა ანუ ძურისკსენებისა. და უკუეთუ არა შეურაცხ-ყოს საქმე იგი, ვნებისაგან თავისუფალ ყოფად ვერ ძალ-უც. (16vE)

გ. ვნებათა რამ შეიპყრან გონებაჲ, თანა-შეაკრვენ მას¹⁵ საქმეთა ნივთიერთა, და ღმრთისაგან განშორებითა შექცეულ მათდა ჰყოფენ. ზოლო რაჟამს ღმრთისა სიყუარულმან შეიპყრას იგი, განჰკნის¹⁶ მას¹⁷ საკრველთა მათგან, და შეურაცხყოფად არწმუნებს არა ზოლო გრძნობადთა¹⁸ საქმეთა,¹⁹ არამედ თუთ წუთ-ჟამისაცა²⁰ ამის ცხორებისა ჩუენისა.²¹

* „შემსჭუალულის“ ნაცლად ბერძულშია ‘მიბმული’, ‘მიჯაჭვული’ (πρ-οσθιενδεμύσας).

** გულისწყრომის ნაცლად ბერძულშია ‘რისხვაჲ’ (ბეყრ).

1 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უმჭველად D, უეჭუმლად F. 2 ~ განუბნეველადცა ილოცავს უეჭუმლად BE. 3 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უმჭველად D, უეჭუმლად BEF. 4 რომელსა-იგი BEF. 5 ქუეყნიერთაგანისა + რამსმე მიმართ BDEF. 6 შემსჭუალულად აქუნდეს გონებაჲ, და რომელსა ქუეყნიერთაგანისა – C. 7 რამსმე C. 8 და რომელსა ქუეყნიერთაგანისა მიმართ შემსჭუალულად აქუნდეს გონებაჲ – BDEF. 9 არ BF. 10 სადმე A, სადმე BEF. 11 რამსმე BEF. 12 დაიყოვნებდეს BEF. 13 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უმჭველად D, უეჭუმლად BEF. 14 მისა B. 15 მათ C. 16 განკნის B. 17 მათ B. 18 გრძნობადთა > განხრწნელთა E. 19 საქმეთა – BCDEF. 20 წუთ-ჟამისათა EF. 21 ჩნისას E.

დ. მოქმედება¹ მცნებათა დაწულილებს* მოგონებას² გრძნობადთა³ საქმეთასა. ხოლო წიგ(20rB)ნის კითხვამ და ხედვამ უნივთო და უსახო ჰყოფს გონებასა და ამათ მიერ მოვალს მიმოგანუბნეველი⁴ ლოცვამ. (4rD)

ე.** არა კმა არს მოქმედებითი ღონე⁵ სრულიად განთავისუფლებად გონებისა ვნებათაგან, რამთამცა შეუძლო მან⁶ განუბნეველად ლოცვად, არათუ თითოსახენიცა⁷ სულიერნი ხედვ(233v-A)ანი შეექმნენ*** მას, რამეთუ პირველი იგი უზაობისა და სიძულილისაგან განათავისუფლებს გონებასა, ხოლო მეორენი ესე — დავიწყებისა და უმეცრებისაგან იქსნიან მას და ეგრეთღა უძლოს ლოცვად, ვითარცა ჯერ-არს. (17rE)

ვ. წმიდისა⁸ ლოცვისანი ორნი არიან უსრულესნი დაწყნარებანი: პირველი იგი — მოქმედთადა⁹**** მოსაგებელი, ხოლო მეორე — მხედველთადა.***** და იგი სადმე შიშითა ღმრთისათა და კეთილითა სასოებითა შეექმნების სულსა, ხოლო ესე — საღმრთო მისა ტრფიალებისა მიერ და უსრულესისა განწყნებისა. პირველისა მის საზომისა საცნაურება¹⁰ არს შემოკრება (20vB) გონებისა¹¹ ყოველთაგან ცნობათა ამის სოფლისათა, და ვითარცა თვთ მის ღმრთისა წინაშე მდგომარეობით,¹² ვითარ-იგი არს-ცა უეჭუელად,¹³ ესრეთ განუბნეველად ქმნად¹⁴ ლოცვათა,

* 'დაწულილება' (ψιλε πσιλειν) აქ ნიშნავს 'შემცირებას', 'ჩამოცილებას': საღმრთო მცნებების შესრულების შედეგად გრძნობდ (ამქვეყნიურ) საქმეებზე ფიქრი ჩამოსცილდება გონებასო.

** ამ თავის გასწვრივ B-ს მწერალს კიდევუ მიუწერია: „დიახ. (?) მე ამისა ამის ესე სიტყუანი ფრიად საკმარ არიან ჩემდა, რამეთუ ფრიად მაკლს მრავალი და ესცოდავ უმეცრებითა და დავიწყებითა“.

*** ბერძნულშია: διαδίνχονται ('შეძინნეს', 'დაემკუდრნეს').

**** იგულისხმებიან საქმიითი (πρακτικὸς) მოღვაწეობის მიმდევარი.

***** მჭვრეტელობითი (θεωρητικὸς) მოღვაწეობის მიმდევარი.

1 მოქმედობა E. 2 მოგონებადთა BEF. 3 გრძნობადთა — E. 4 განუბნეველი BEF. 5 ღონე F. 6 მან — BCDEF. 7 თითოსახენი BEF. 8 წმიდისა > ღმრთისა (ღ'ისა) BEF. 9 მოქმედთა BEF. 10 საცნაურება BF. 11 შემოკრება გონებისა B. 12 მდგომარეობით B. 13 უმჭუშლად A, უიჭუშლად C, უმჭუელად D, უეჭუშლად BEF. 14 ქმნა E.

უშფოთველად (32vC) სრულყოფითა მათითა. ზოლო მეორისა – თუთ მყის ლოცვად მიმართებასავე თანა აღტაცებაჲ გონებისაჲ საღმრთოჲსა მისგან და განუზომელისა ნათლისა, და ყოვლად არცაღა თავისა თუხისა, არცაღა სხუჲსა ვისიმე არსთაგანისა გრძნობაჲ,¹ თუნიერ მხოლოდ² სიყუარულისა მიერ ესევეითარისა მის გამობრწყინვებისა მოქმედსა მის შორის. რამეთუ მაშინდა მიიღებს იგი ღმრთისა თუხთა სიტყუათათუხ მოძრავი, წმიდათა და ცხ(234rA)ადთა შეტყუებათა³ მათთა.

ზ. რამცა რამ ვის უყუარდეს, იგივე უპყრიეს სამარადისოდ, (17vE) და ყოველთავე მისა⁴ მიმართ მაყენებელთა თუხთა შეურაცხ-ჰყოფს, რამთა არა დააკლდეს მისგან, და რომელსა ღმერთი უყუარდეს, იგი ილუწის წმიდისა ლოცვისათუხ, და ყოველსა⁵ ენებასა, ამის⁶ (21rB) მიმართ მამრკოლებელსა, გარე-განჰქედის⁷ თავისაგან თუხისა.

ზ. რომელმან დედაჲ ენებათაჲ – თავმოყუარულობაჲ – განიოტოს, მან სხუანიცა ადვილად განჰადნეს შეწევნითა ღმრთისაჲთა. ესე იგი არიან: რისხვაჲ, მწუხარებაჲ, ძურისკსენებაჲ და შემდგომნი. ზოლო პირველისა მისგან შეპყრობილი – მეორეთა ამთვანცა იწყლვის, დაღათუ არა უნდეს, ზოლო თავმოყუარულობაჲ არს ჯორცთა მიმართ ღმობაჲ.

თ. ხუთთა ამათ მიზეზთათუხ შეიყუარებენ კაცნი ურთიერთას,⁸ ანუ საქებელად, ანუ საგმობელად. ესე იგი არიან: (C) ანუ ღმრთისათუხ (ვითარცა-იგი სათნოებითა აღსაესე – ყოველთა,⁹ და ვითარ-იგი სათნოსა ყოველნი ჰყუარობენ, დაღათუ თუთ არღა¹⁰ სათნო იყვნენ), (D) ანუ ბუნებითად (ვითარცა მშობელთა – შვილნი, და კუალად წინაუკუმო), (E) ან(4vD)უ ცუდად-დიდებისათუხ¹¹ (ვითარცა დიდებული – მადიდებელთა),¹² (F) ანუ ვეცხლისმოყუარებისათუხ (ვითარცა

1 გრძნობაჲ > ცნობაჲ E. 2 მხოლოსა BCE, მხოლოჲსა F. 3 შეტყუებულთა BC, შეტყუებულთა EF. 4 მისსა BEF. 5 ყოველსაჲ E. 6 ამისსა BEF. 7 გარე-განჰქედის BF. 8 ურთიერთარს AD. 9 ყა თა C, ყოველთა – C, ყლთა D. 10 არა BCEF. 11 ცუდ-დიდებობისათუხ BF, ცუდ-დიდებისათუხ E. 12 მადიდებელთა + თუხთა C. მადიდებელთათუხ BDEF, + და BEF.

მდიდარი მოსაღებელისათვის),¹ (21vB) (7) ანუ გემოთმოყუ-
არები სათვს (ვითარცა მუ(18rE)ცლის მსახურთა² და³ მუ-
ცლისქუეშეთა⁴ ძლით). (234vA) ამათგანი⁵ პირველი იგი საქებელ
არს, ხოლო მეორე – საშუვალ,⁶ ხოლო სხუანი ყოველნი –
ენებულ.

ი. უკუეთუ ვიეთმე სძულობ, ხოლო ვიეთნიმე არცა გიყუ-
არან,⁷ არცა გბულან, ხოლო სხუანი ზომიერად⁸ გიყუარან,⁹ და
სხუანი ფრიად გიყუარან, ამის უსწოროებისაგან¹⁰ ცან, ვითარ-
მედ შორს ხარ სრულისა სიყუარულისაგან, რომელი-იგი არწმუ-
ნებს ყოველთა კაცთა სწოროებით შეყუარებასა. (1)

ია. მისდერკ¹¹ ბოროტისაგან და ქმენ კეთილი, (2) ესე იგი
არს: ჰბრძოდე მტერთა, რაათა მოისპნე ენებანი. ამისა შემდგო-
მად¹² განიფრთხვე,¹³ რაათა არლარა აღორძინდენ,¹⁴ და კუალად-
ცა ჰბრძოდე, რაათა მოიგნე სათნოებანი, და მათსა¹⁵ შემდგომად
განიფრთხვე,¹⁶ რაათა დაიცვნე ივინი, და ესე სადმე¹⁷ არს მო-
ქმელება და დაცვა.¹⁸ (3) (33rC)

იბ. რომელნი-იგი¹⁹ მიშუებითა ღმრთისაათა განმცდიდენ ჩუენ,
ანუ გულისთქუმითსა სულისასა განაქურვებენ, (22rB) ანუ გუ-
ლისწყრომითსა აღაშფოთებენ, ანუ მომგონებლობითსა²⁰ დაბ-
ნელებენ, ანუ ჯორცთა ტკივილთა²¹ შეგუთხევენ, ანუ ჯორციელ-
თა რათმე²² მიიტაცებენ. (18vE)

იგ. ანუ თავით თუსით განმცდიან ჩუენ ეშმაკნი, ანუ არამო-
შიშთა უფლისათა აღსჭურვენ ჩუენ ზედა. თავით თუსით უკუე –
მაშინ, რაჟამს კაცთაგან²³ მარტო ვიქმნეთ,²⁴ ვითარცა უფალ-

1 მოსაღებელისათვის ACD (მძ ლქსი), მოსამაღებელისათვის BEF. 2
მუცლისა-მსახურთა F. 3 და – BEF. 4 მუცლისა-ქუეშეთა F. 5 ამათგან BF.
6 საშუალ BDF. 7 გიყუარან A, გიყუარან BDEF, + და BEF. 8 ზომით F. 9
გიყვარან D. 10 უსწოროებისაგან E. 11 მიდერკ B. 12 შა D. 13 განიფრთხუმ
BF, განიფრთხუმ C. 14 აღორძინდენ A. 15 ამისა E. 16 განიფრთხუმ BF.
17 სადამე BEF. 18 ცვა A, დაცვა BEF. 19 რწლი-იგი BDF. 20 მომგო-
ნებლობითსა BE. 21 ტკივილსა BEF. 22 რათავე B. 23 კეთილთაგან C. 24
ვიქმნეთ A, ვიქმნეთ C. ~ მარტო ვიქმნეთ (ვიქმნეთ BF) კაცთაგან BEF.
(1) იოანე 15,12. (2) ფს. 33,15. (3) მღრ. დაბ. 2,15.

სა¹ უღაბნოსა ზედა, (235rA) ზოლო კაცთა მიერ — რაჟამს მათ თანა ვიქცეოდით,² ვითარ-იგი³ უფალსა — ფარისეველთა მიერ. არამედ ჩუენ, სახესა მას ჩუენსა მიხედვითა, ორკერძოათვე⁴ წარვიოტნეთ ივინი.

იღ. რაჟამს იწყოს გონებამან წარმატებად სიყუარულსა შინა ღმრთისასა, მაშინ ეშმაკი გმობისაჲ იწყებს განცდად მისსა,⁵ და ესევეითართა გულისსიოტყუათა შთაუგდებას⁶ მას, რომელთა კაცთაგანი არავინ, გარნა მხოლოდ ამათი⁷ მამაჲ, ეშმაკი, მოიპოვებს.⁸ ზოლო ამას ჰყოფს შურიტა ღმრთისმოყუა(22vB)რისაჲთა, რაჲთა სასოწარკუეთილებად მოსრულმან, ვითარცა ესევეითართა მომგონებან,⁹ ვერლარა იკადროს ჩუეულეებითთა ღოცვითა¹⁰ მისა¹¹ მიმართ აღფრინებად, გარნა ვერარას ირგებს ამის მიერ მზაკუვარი¹² იგი თჳსისა მის პირისა მიმართ, არამედ უფროჲსლა უმტკიცეს გუჳოფს ჩუენ. რამეთუ გუებრძოლნეს რაჲ¹³ და ვჰბრძოთ,¹⁴ უგამოცდილეს¹⁵ და უგანკუთნვილეს¹⁶ ვიპოებით¹⁷ სიყუა(5rD)რულისა მიმართ ღმრთისა. ზოლო¹⁸ მახული მათი გულადვე (19rE) მათდა შევედინ,¹⁹ და მშუღდი მათი შეიმუხრენ.²⁰ (1)

იე. გონებამან განიცადნეს რაჲ ზილულნი, ბუნებითად სცნობს საქმეთა²¹ შორისობითა²² გრძნობისაჲთა, და არცა მოგონებაჲ ბოროტ არს, (235v) არცა ბუნებითი განცდაჲ, არცა ქმნილებანი,^{*} არცა გრძნობაჲ მათი, რამეთუ ღმრთივექმნულნი²³

1 თ^ა A (გაცხოველების შეცდომა), უფალსა BCDEF. 2 ვიქცეოდით ABD, ვიქცეოდეთ CEF. 3 ვითარცა-იგი BEF. 4 ორკერძოათვე BCDF, ორთა კერძოთავე E, + მით BDE. 5 მისდა BCDEF. 6 შთააგდებას C. 7 მათი EF. 8 მოიპოვებს C. 9 მომგონებმან BEF. 10 ჩუეულეებითთა ღოცუთა (ღოცუთა F) EF. 11 მისსა EF. 12 მზაკუვარი F. 13 რამეთუ გუებრძოლნეს რაჲ — E. რაჲ + ჩუენ BF. 14 ვბრძოთ BF. + რა E. 15 უგამოცდილეს F. 16 უგანკუთნვილეს A (γῆραιστέρος), უგანკუთნვილეს BCDEF. 17 ვიპოებით (ἐπινοούμεθα) > გუჳოფს ჩუენ BEF. 18 ზოლო > რამეთუ F. 19 შევიდეს BEF. 20 შეიმუხრენ E. 21 საქმეთა — BEF. 22 შორისობით C. 23 ღმრთივექმნულ E.

(1) ფს. 36,15.

* „ქმნილებანი“-ს ნაცვლად ყველა ზელნაწერში წერია „ბუნებითნი საქმენი“. დღენისეული τὰ πρῶτα აქ უნდა თარგმნილიყო ამ სიტყვის სხვა მნიშვნელობით: „ქმნილებანი“, რადგან აქვე „ღმრთივექმნულად“ ცხადდება

არიან ივინი. რამ-მე უკუე არს ბოროტ? – ცხად არს, ვითარმედ ვნებაჲ ბუნებითისა მოგონებისაჲ, რომლისაჲ მისი შესაძლებელ არს¹ არა-ყოფაჲ მოგონებათა² კუმეკასა (23rB) შინა, უკუეთუ გონებაჲ მლჳძარე იყოს.

ივ. ვნებაჲ³ არს მოძრაობაჲ სულისაჲ გარეგან ბუნებისა: (C) ანუ პირუტყულისა სიყუარულისა მიმართ, (Q) ანუ უმსჯავრომსა სიძულისა,⁴ ანუ რამსმე,⁵ ანუ რამსათჳსმე გრძნობადთაგანისა; ვითარ-იგი არს (C) პირუტყულსა სიყუარულსა ზედა: ანუ საჭმელთასა,* ანუ ღედაკაცისა, ანუ საქმართასა, ანუ წარმავალისა დიდებისასა, ანუ სხჳსა რამსმე⁶ გრძნობადთაგანისასა. (Q) ზოლო სიძულისა ზედა, ვითარ-იგი არს, ანუ პირველთქუმულთაგანისა რამსათჳსმე⁷ უმსჯავროდ მოძულებაჲ, ანუ მათთჳსვე ვისსამე⁸ მიმართ სიძულისა. (33vC)

იზ. ანუ თუ კუალად სიბოროტე არს ცთომილი ბჭობაჲ** მოგონებათაჲ, (19vE) რომელსა შეუდგს⁹ მართლუკუნ კუმეკაჲ

ისინი, ეს კი ვერ ითქმის კაცთა „ბუნებით საქმებზე“ (მოქმედებებზე). პრმჳ-მა-ს 'საქმედ' გააზრებამ აიძულა მთარგმნელი, ჩაერთო სიტყვა „ბუნებითნი“, რაც ღედანში არ წერია.

* ყველა არსებულ ზელნაწერში ერთნაირად წერია: „სიყუარულსა ზედა, ანუ პირუტყულთა საჭმელთასა...“ ბერძნულში სიტყვა „პირუტყულთა“ მიემართება სიყუარულს და არა საჭმელს: $\acute{\epsilon}\pi\iota\ \mu\acute{\epsilon}\nu\ \phi\iota\lambda\acute{\alpha}\nu\ \delta\iota\sigma\iota\upsilon\sigma\iota\varsigma\ \eta\ \pi\rho\alpha\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\varsigma...$ ამიტომ აქ ჩვენც შესაბამისად გადავანაცვლეთ სიტყვა „პირუტყული“: „პირუტყულსა სიყუარულსა ზედა: ანუ საჭმელთასა...“ (ჩვენამდე მოღწეულ ზელნაწერებში სიტყვა „პირუტყულის“ გადანაცვლება მათსაერთო წყაროში გადამწერის მიერ დაშვებული ცდომილებით აიხსნება).

** „ბჭობაჲ“ (κρίσις) ამ თავში სამგზისაა მოხსენიებული. ასევეა „პატროლოგის“ გამოცემაშიც (ტ. 90, სვ. 989). „ფილოკალიის“ გამოცემაში კი (ტ. 14) κρίσις-ს სამგანვე ღღერადობით მისი მსგავსი χρίσις ენაცვლება („კუმეკაჲ“). როგორც ჩანს, ესაა ავტორისეული ვარიანტი, κρίσις კი კარნახით წერის ცთომილება უნდა იყოს. ქართველი მთარგმნელის ღედანი ამ ტრადიციის ამსახველი ყოფილა.

1 ~ შესაძლებელ არს მისი F. 2 მოგონებითა E. 3 გონებაჲ BEF. 4 სიძულისა + მიმართ BF. 5 რამსამე BCDF. ანუ უმსჯავრომსა სიძულისა ანუ რამსამე – E. 6 რამსამე BCDEF. 7 რამსათჳსვე BDEF. 8 ვისმე C, ვისამე BD. 9 შეუთქს A, შეუდგს BCDEF.

საქმეთაჲ, ვითარ-იგი დედაკაცსა ზედა მართალი ბჭობაჲ თანა-ყოფისაჲ — შეილთმოქმედებისა პირი არს, ვინამცა, (23vB) რომელი გულისთქუმაღ* მიღრქეს, ცთომილ იქმნა ბჭობისაგან, (236 rA) არაკეთილისა კეთილად შემრაცხველი.¹ ესევეთარი მართლუ-კუნ იქუმევს თანაყოფასა დედაკაცისასა.² და ესრეთვე სხუათაცა საქმეთა გინა მოგონებათა ზედა გულისკმა-ყავ.³

იწ. რაჟამს ეშმაკთა სიწმიდისაგან განკადონ⁴ გონებაჲ შენი და სიძვისა გულისსიტყუთა გარე-მოგადგენ შენ,⁵ მაშინ ცრემ-ლით იტყოდე მეუფისა მიმართ: „განმკადეს მე აწ,⁶ გარე-მომად-გეს მე.⁷ სიხარულო ჩემო, მიკსენ მე მომცველთა ჩემთაგან“,⁸ (1) და სცხოვნდე.⁹

იო. მძიმე არს ეშმაკი იგი¹⁰ სიძვისაჲ, და მძაფრიად ზედა-დაგუესხმის ჩუენ, რომელნი ვილუწიდეთ ვნებათა ზედა. და უფ-რომსლა უკრძალველობასა შინა¹¹ საჭმელთასა და უბნობასა¹² დედათასა. რამეთუ ფარულად სიჩჩოთა გემოვნებისაჲთა¹³ წა-რიპარავს გონებასა. ამისა¹⁴ შემდგომად ზედა-დაუკლების მყუ-დროდ მყოფსა¹⁵ კსე(24rB)ნებისა მიერ,¹⁶ კორცთა აღუტყინე-(5vD)ბს, და თითოფერთა¹⁷ სახეთა გონებასა (20rE) წარმოუდ-გენს, და თანა-მიყოლად ცოდვისა ეზრახების მას. უკუეთუ ამა-თი დაყოვნებაჲ არა გთნდეს შენ შორის, აღილე მარხვაჲ და შრომაჲ და მღუპარებაჲ და კეთილი დაწყულებაჲ აღპყრობილისა ლოცვისა თანა.¹⁸

კ. რომელნი** ეძიებენ სულსა ჩუენსა, ვნებულთა გულისსი-ტყუათა მიერ ეძიებენ მას, რაჲთა მიიზიდონ იგი გონებითსა ანუ

* 'გულისთქუმის' (ἐπιθυμία) ნაცვლად ბერძულშია 'გემო' (ἡδυσί).

** ბერძულში ემატება: „მარადის“ (δέλ).

1 შემრაცხელი A. 2 დედაკაცისა AB. 3 გულისსკმა-ყავ E. 4 ~ განკადონ სიწმიდისაგან B. 5 შენ — A. 6 აწ + და E. 7 მე — E. 8 მომცველთა ჩემთაგან A, მათგან, რომელთა გარე-მოუცავ მე C, გარე-მომცემლთა ჩემთაგან E. 9 სცხოვნდე BDEF. 10 იგი — BCDEF. 11 შინა > ზედა BEF. 12 უბნობასა + ზედა EF. 13 სიჩჩოთა გემოვნებისათა EF. 14 ამისა D. 15 ყოფასა E. 16 მიერ + და E. 17 თუთოფერთა F. 18 თა A.

(1) ფს. 31,7.

საქმითსა¹ ცოდვასა. ხოლო რაჟამს პოონ² (236vA) გონებაჲ არ-შემწყნარებელი მათი,³ მაშინ სირცხულელ და კდემულ იქმნენ, (1) ხოლო რაჟამს – სულიერსა ხედვასა შექცეულ⁴ [იოზენ],⁵ მაშინ მიიქცენ და სირცხულელ იყვნენ.⁶ (2)

კა. დიაკონისა ადგილი აქუს მას, რომელი სამღვდელთა ღუაწლთა მიმართ ცხებულ ჰყოფდეს გონებასა და სდევნიდეს მისგან ვნებულთა გულისსიტყუათა, ხოლო მღვდელისაჲ – მას,⁷ რომელი ცნობ(24vB)ისა მიმართ არსთაჲსა განანათლებდეს მას და ცუდსახელსა⁸ მეცნიერებასა უჩინო ჰყოფდეს, ხოლო ებისკოპოსისაჲ⁹ – მას,¹⁰ რომელი¹¹ წმიდითა მიპრონითა¹² სრულ-ჰყოფდეს¹³ მას, მეცნიერებითა თაყუანისსაცემელისა¹⁴ და¹⁵ წმიდისა სამებისაჲთა. (20vE)

კბ. მოუძღურდებიან ვიდრემე მაშინ¹⁶ ეშმაკნი, რაჟამს მცნებათა მიერ მოაკლდენ ვნებანი ჩუენ შორის. ხოლო წარწყმდებიან, რაჟამს უვნებელობისა მიერ უჩინო-ქმნითა არ(34rC)ღარა ჰპოვდენ¹⁷ მათ, რომელთა-იგი მის შორის პოვნითა ჰპროდეს¹⁸ მას, და ესე სადმე¹⁹ არს, მოუძღურდენ და წარწყმდენ პირისაგან შენისა. (3)

კგ. რომელნიმე კაცთაგანნი კაცობრივისა შიშისათჳს ვნებათა განეყენებიან, ხოლო რომელნიმე – ცუდადმზუაობრობისათჳს, ხოლო სხუანი – კრძალულებისათჳს, ხოლო სხუანი საღმრთოთა მსჯავრთათჳს ვნებათაგან განთავისუფლდებიან. (237rA)

კდ. ყოველთავე სიტყუათა უფლისათა ოთხი ესე შეუცავს მათ შორის: (C) მცნებანი,* (Q) ბრძანებანი,²⁰ (L) შინე(25rB)ბა-

* „მცნებანი“, „ბრძანებანი“, „შინებანი“ და „აღთქმანი“ აღრიცხულია ამ სიტყვების თავზე დასმული ЦѢЛО ასოებით E.

1 საქმითსა BEF. 2 პოონ CF, პპოონ B. 3 ~ მათი არა (არ BDF) შემწყნარებელი BCDF. + მათი BF. 4 შექცეული ABCDEF. 5 პპოენენ – A, პპოონ B, პპოონ D, პპოონ EF. 6 იქმნენ C, იყუნენ BDF. 7 მას – E. მის BF. 8 ცუდ-სახელ E. 9 ებისკოპოსისა C, ეფისკოპოსისა BDEF. 10 მის F. 11 რწი CE. რწითა ABF. 12 მიპრონითა DEF. 13 სუნენ-ჰყოფდეს E. 14 თაყუანის-საცემელთა F. 15 და – BEF. 16 ~ მაშინ ვიდრემე BEF. 17 ჰპოვებდენ E. 18 ჰპროდენ C. 19 სადამე BEF. 20 τὰ δόγματα.

(1) შდრ. ფს. 34,4; 69,2. (2) შდრ. ფს. 6,11. (3) ფს. 9,4.

ნი, (O) აღთქემანი; და ყოველთაჲე მოღუაწებათა ამათთჳს დაეთმენთ, ესე იგი არს მარხვათა, მღუძარებათა, კმელსა წოლათა, შრომათა, და ჭირთა¹ მსახურებათა შინა, გინებათა, უპატიობათა, იწროებათა,² სიკუდილთა და მსგავსთა³ ამათთა, რამეთუ „სიტყუათათჳს, – იტყჳს,⁴ – ბაგეთა შენთაჲსა, მე დავიცევენ გზანი ფიცხელნი“. (1)

კე. სასყიდელ⁵ მარხვისა არს უვნებელობაჲ, ხოლო სარწმუნოებისა (2IrE) – მეცნიერებაჲ. და უვნებელობაჲ სადმე⁶ შობს განრჩევისა, ხოლო მეცნიერებაჲ – ღმრთისა მიმართ სიყუარულსა. (6rD)

კვ. მოქმედებითობაჲ⁷ რაჲ წარმართოს⁸ გონებამან, ცნობიერებად⁹ წარებატების, ხოლო მხედველობითობაჲ – მეცნიერებად. პირველსა მას უკუე თჳს ეყვის სათნოებისა და სიბოროტისა განრჩევად¹⁰ მოყვანებაჲ¹¹ მოღუაწისაჲ, ხოლო მეორესა* – კორციელთა და უკორცოთა სიტყუებსა** შინა შეყვანებაჲ თჳსისა¹² მიმღებელისა. ხოლო ღმრთისმეტყუელებითობისა¹³ მადლსა მაშინ ღირს იქმნე(25vB)ბის, რაჟამს პირველ თქუმულნი ყოველნი სიყუარულისა ფრთითა წიაღ-ვლნეს და ღმრთისა¹⁴ შორის იქმნეს, მის თჳსთა მათ სიტყუათა*** სულისა მიერ,¹⁵ რაოდენ კაცობრივსა გონებასა უძლავს, განმზილველი. (237vA)

კზ. ღმრთისმეტყუელებად¹⁶ გეგულებოდის¹⁷ რაჲ, ნუ მის თჳსთა¹⁸ მათ სიტყუათა ეძიებ (რამეთუ ვერ სადა პოვნეს კაცო-

* იგულისხმება საიდუმლოთა ხედვა.

** „სიტყუაჲ“ აქ ნიშნავს შეცნობას, მიხედვრას, შეგნებას, გააზრებას. იგულისხმება ხორციელ და უხორცო არსებათა რაობის გააზრება.

*** აქ „სიტყუად“ იგულისხმება საღმრთო მეცნიერების გააზრება.

1 ჭირთა + შინა E. 2 იწროებათა + და BCDE. 3 და მსგავსთა – BEF. 4 ~ იტყჳს, სიტყუათათჳს BEF. 5 სასყიდელი CEF. 6 სადამე BED. 7 მოქმედობითობა B, მოქმედებობითობაჲ F. 8 წარამართოს AC, წარმართოს BDEF. 9 ცნობიერად BDE. 10 განრჩევა F. 11 მოყვანა E, მოყუნა BE. 12 თჳსა A, თჳსისა BCDEF. 13 ღმრთისმეტყუელებისა E, ღმრთისმეტყუელობითსა B, ღმრთისმეტყუელებითსა F. 14 ღმრთისა F. 15 მიერი ABCDEF. 16 ღმრთისმეტყუელებაჲ F (მდრ. $\theta\epsilon\iota\sigma\iota\gamma\epsilon\iota\nu$). 17 გეგულებოდეს C, გეგულებოდის D, გეგულებოდის ABEF. 18 მის თჳსთა > მისთა BEF. (1) ფს. 16,4.

ბრივან გონებაჲმან,¹ არამედ ვერცა სხვსა ვისმან,² შემდგომად ღმრთისა), არამედ მის³ გარემოთა, რაოდენ გედლოს, განიცდიდ, ვითარ-იგი არიან სამარადისოებისათჳს,⁴ განუცდელლობისა* და უსაზღვროებისა,⁵ სახიერებისა და სიბრძნისა და ძალისა დამბადებელობითისა, და წინაგანმგებელობითისა⁶ ** არსთაჲსა, რამეთუ (21vE) ესე ღმრთისმეტყუელი დიდ არს კაცთა შორის, რომელმან ამათნი სიტყუანი რაოდენ რამე მოიპოვნეს.⁷

კმ. ძლიერ კაც არს,⁸ რომელმან საქმე⁹ მეცნიერებასა შეაუღლა, რამეთუ პირველითა მით — გულისთქუჲმასა დააჴნობს¹⁰ და რისხვასა დაამდოვრებს,¹¹ ხოლო მეორითა — გონებასა ფრთოვან ჰყოფს და ღმრთისა მიმართ განი(26rB)ყვანებს. (34vC)

კთ. რაჟამს თქუა უფალმან: „მე და მამამ ერთ ვართ“, (1) მსვეობასა არსებისასა მოასწავებს. ხოლო კუალად,¹² რაჟამს თქუას — „მე მამისა შორის და მამამ ჩემ შორის“, (2) გუჲმთა განუშორებელობასა¹³ განგვცხადებს. ვინამცა სამღმრთოანნი,¹⁴ რომელნი¹⁵ განჴყოფენ¹⁶ მამისაგან ძესა, მრჩობლკაჲნსა შთავარდებიან. რამეთუ, ანუ მამისა თანასამარადისოდ მეტყუელნი ძისანი და განმყოფელნი მისნი მისგან, იძულებიან თქუჲად არა მისგან შობილობასა და შთაჴრად სამღმრთობისა¹⁷ და სამ(238rA)-დასაბამობისა¹⁸ თქუჲმასა, ანუ მისგან შობილად თქუჲმითა და¹⁹ მისგან განმყოფელობითა იძულებიან სიტყუად, არა თანა-სამა-

* „განუცდელობად“ ნათარგმნია $\mu\alpha\iota\epsilon\rho\iota\alpha$, რომელსაც ‘განუცდელობის’ (‘გამოუცდელობის’, ‘განსაცდელის უქონლობის’) გარდა ‘უსაზღვროებისა’ და ‘უსასრულობის’ მნიშვნელობაც აქვს. კონტექსტის მიხედვით ეს მეორე მნიშვნელობა უფრო შესაფერისი უნდა იყოს.

** აქ ბერძნულში ერთვის $\kappa\alpha\iota\ \kappa\rho\iota\tau\iota\kappa\eta\varsigma$ („და განმსჯელობითისა“).

1 ~ გონებაჲმან კაცობრივმან BCDF. 2 სხვსა ვისმან > სხვსამან BEF. 3 მისსა E. 4 სამარადისოობისათჳს CDEF. 5 უსაზღვრებისა F. 6 წინაგანმგებლობითისა D. 7 მოიპოვნეს EF. 8 კაც არს > არს კაცი იგი BE. 9 საქმეჲ BDE. 10 დააჴნობს B. 11 დაამდოვრებს D. 12 კუალად — BCDEF. 13 განუშორებელობასა AD. 14 სამღმრთოანნი ABCDEF. 15 რომელნიცა E. 16 განყოფენ BF. 17 სამღმრთობისა A, სამღმრთობისა C, სამღმრთობისა BD, სამღმრთობასა EF. 18 სამ-დასობასა E. 19 და — BEF.

(1) იოანე 10,30; 17,12. (2) იოანე 14,10-11; შდრ. იოანე 10,38.

რადისო¹ მამისა ყოფასა მისსა, და ჟამთა ქუეშე ყოფად მეუფესა ჟამთასა. რამეთუ ჯერ-არს ერთღმრთეებისაჲცა დაცვაჲ, და სამთა გუამთა აღსაა(22rE)რებაჲ,² ღიღისა გრიგოლისებრ³ და თითოეულსა⁴ მათსა თუთებისა⁵ მათისა თანა, რამეთუ „განიყოფის“⁶ კიდრემე, არამედ „განუყოფელადვე“⁷ (26vB) მისებრვე,* და „შეიერთების“ საღმე,⁸ არამედ „განყო(6vD)ფილადვე“,** და ამისთჳს საკურველ არს განყოფამცა იგი⁹ და შეერთებამცა. თუ არა რამცა საკურველებაჲ აქუნდა, უკუეთუ, ვითარცა კაცი კაცისადა¹⁰ შეერთებულ და განყოფილ არს,¹¹ ესრეთვე ძმცა¹² მამისადა,¹³ და არარაჲთ უმეტეს?

ლ. სრულმან¹⁴ სიყუარულსა შინა და თავად უვნებელობისა¹⁵ მიწვეწულმან,¹⁶ არა იცის განყოფილებაჲ თჳსისაჲ და უცხოისაჲ,¹⁷ მორწმუნისაჲ და ურწმუნოისაჲ, ანუ მონისა და თავისუფლისაჲ, ანუ ყოვლად წულისაჲ და მღვდლისაჲ. (1) არამედ უზენაეს ქმნილი ვნებათაგან მძლავრებისაჲ¹⁸ და მხედველი ერთისა მიმართ¹⁹ კაცთა ბუნებისაჲ ყოველთა²⁰ სწორებით ზედავს და ყოველთა მიმართ სწორებით იყოფების.²¹ რამეთუ არა²² არს მის შორის ჰურია და წარმართ,²³ არცა წულ და ქალ,²⁴ (238vA)

* მისებრვე, ანუ წმ. გრიგოლისაჲ თანახმად.

** აქ ციტირებულია წმ. გრიგოლ ნაზიანზელის ჰომილია „სიტყუათა მათთჳს წმიდისა სახარებისათ“ (Or. 37. PG t.36, col.281-308), რომელიც ქართულად უთარგმნია ეფთვიმე მთაწმიდელს. მასში ვკითხულობთ: „სამნი კეთილად განიყოფვიან განუყოფელად და შეიერთებიან შეურწყმელად, რამეთუ განყოფამ კეთილი და ჯეროვანი პირთაჲ არს და არა ღმრთეებისაჲ, და კეთილად შერწყმამ საქებელი ბუნებისაჲ და ღმრთეებისაჲ არს, არა პირთა და გუამოვნებათა“ (A-87, 132v-133r).

1 თანა-სამარადისოდ E. 2 აღსარებაჲ C. 3 გვლისებრ A, გრიგორისებრ C, გრიგორისებრ BD, გრიგოლისაებრ EF. 4 თუთოეულსა B. 5 თჳსებისა BCDEF. 6 განიყოფის E. 7 განუყოფელად E. 8 საღამე BCEF. 9 იგი – BF. 10 კაცისად BEF. 11 არს + და BEF. 12 ძეცა ACF. რეცა BDE. 13 მამისა BCEF. 14 [სრ]ულმან AD (τέλειος), სულმან BEF. 15 უვნებელობასა EF + შინა F. 16 მიწვეწილმან BEF. 17 უცხოისა BEF. 18 მძლავრებისა BEF. 19 მიმართ – E. 20 ყოველთა + კაცთა BEF. 21 იყოფის E. 22 არარა BF. 23 წარმართი BCDEF. 24 წული და ქალი BEF.

(1) შდრ. გალატ. 3,28.

არცა მონა და აზნაურ,¹ არამედ ყოველთა ზედა და ყოველთა² შინა³ ქრისტე. (1)

ლა. პირველად⁴ * თანა-მოკიდებულთა⁵ ვნებათა მიიღებენ ეშ-
მაკნი (27rB) მიზეზთა, აღძრვად ჩუენ შორის ვნებულთა გულის-
სიტყუათა. ამისსა⁶ შემდგომად ამათ მიერ ჰბრძანან⁷ გონებასა
და აიძულებენ მას⁸ თანა-მიყო(22vE)ლად⁹ ცოდვისა მიმართ გუ-
ლისსიტყუათა,¹⁰ ** და ესრეთ რაჲ იძლიოს იგი, მიიყვანებენ მას
გონებითად¹¹ ცოდვად, და ესე რაჲ სრულ იქმნეს, მიერიტგან¹²
წარტყუენვენ¹³ მას საქმედ მიმართ. და ამისსა¹⁴ შემდგომად მიე-
რითგანდა,¹⁵ რომელთა-იგი სული გულისსიტყუათა მიერ მოა-
ოკრეს,¹⁶ მათ თანავე მიჰრიდებენ.¹⁷ და მხოლოდ დაშთების გო-
ნებასა შინა¹⁸ კერპი ოდენ¹⁹ ცოდვისაჲ, რომლისათჳს იტყჳს
უფალი: „რაჟამს იხილოთ საძაგელი მოოკრებისაჲ, მდგომარე
ადგილსა წმიდასა“, (2) რომელი აღმოიკითხვიდეს,²⁰ სცნობდინ“,
რამეთუ ადგილ წმიდა და ტაძარ ღმრთისა არს გონებაჲ კა-
ცისაჲ, რომელსა შინა ეშმაკთა ვნებულთა გულისსიტყუათა მიერ
მო(35rC)მოაკრებელთა სულისათა აღუმართავს კერპი ცოდვი-
საჲ, ზოლო რამეთუ²¹ თხრობისაებრცა აწვე იქმნა ესე,²² არავინ
წარმკითხველი იოსიპოჲსთა²³ მეჭუელობდეს, ვითარ ვჰგონებ,²⁴
გარნა (27vB) ვიეთნიმე ანტიქრისტეს²⁵ ზედა იტყჳან ამისსა
ქმნასა. (239rA)

* აქ ბერძნულში ერთვის სიტყვა: $\epsilon\lambda\tau\iota$ $\psi\alpha\chi\mu$ („სულსა შინა“).

** „გულისსიტყუათა“ არაა ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ ტექსტში.

1 აზნაური BEF. 2 ყოველსა ADE, ყოველთა BCF. 3 შს F. 4 პირველად AC, – BDEF. 5 თანა-მოკიდებულთა ACE, თანა-მოკიდებულთა BDF. 6 ამისა BCD, მისსა AE. 7 ბრძანან B, ბრძანე F. 8 შს A, მას – F. 9 ეთა მიყოლად BDF. 10 გულისსიტყუათა BCDF, გულისსიტყუათა BCDF. 11 გონებით EF. 12 მიერიდგან D. 13 წარტყუენვენ ACD, წარტყუენვენ BE, წარტყუენვენ F. 14 ამისსა AEF, ამისა BCD. 15 მიერიტგან C, მიერიდგანდა D. 16 მოაკრებს BCD. 17 მირიდებენ BEF. 18 გონებასა შინა – E. 19 ოდენ – BEF. 20 აღმოიკითხვიდენ CD, აღმოიკითხედიან BEF. 21 რამეთუ – BCDEF. 22 ესე – E. 23 იოსიპოსითა B, იოსიპოსისა E, იოსიპოსთა F. 24 ვგონებ B. 25 ანტიქრისტეს C.

(1) გალ. 3,28. (2) მათე 24,15; მარკ. 13,14; დან. 9,29.

ლბ. სამ¹ არიან კეთილისა მიმართ მძრველნი ჩუენნი – (C)* ბუნებთნი თესლნი,² (ღ) წმიდანი ძალნი და (წ) კეთილი წინა-აღრჩევამ. (C) ბუნებთნი უკუე³ თესლნი, ვითარ-იგი, რაჟამს „რამ-იგი მინდეს, რამთა მიჴონ ჩუენ კაცთა, ჩუენცა მსგავსადვე უყოფდეთ მათ“. (1) ანუ ვითარ-იგი (23rE) ვიზილით⁴ რამ ვინმე იწროებასა შინა ანუ ჳირსა, და ბუნებითად ვსწყ-ალობდით⁵ მას. ზოლო (ღ) წმიდანი ძალნი, ვითარ-იგი აღვიძრნით⁶ რამ⁷ საქმედ კეთილისა,⁸ ეპოვით⁹ თანა-შ(7rD)ეწე-ვნამ კეთილი¹⁰ და წარგუემართის.¹¹ ზოლო კეთილი წინა-აღრ-ჩევამ – ვითარ-იგი, რაჟამს განმარჩეველთა¹² კეთილისათა ბორო-ტისაგან,¹³ აღვიჩიით კეთილი.

ლგ. კუალად¹⁴ სამ არიან ბოროტისა მიმართ მძრველნი ჩუ-ენნი – (C) ვნებანი, (ღ) ეშმაკნი და (წ) ბოროტი წინა-აღრჩე-ვამ. (C) ვნებანი უკუე – ვითარ-იგი, რაჟამს გული გუთქუ-ამნ¹⁵ საქმისა რამსათჴსმე¹⁶ უჯეროდ, ანუ საჳმლისათჴს გარე-გან ჟამისა ანუ გარეგან საჳ(28rB)მრისა, ანუ დედაკაცისათჴს, თჴნიერ¹⁷ შვილთმოქმედებისა პირისა¹⁸ და არა სჯულიერისა მე-ულლისაგან.** და კუალად, რაჟამს განგვისხნით ანუ შეგწუხ-ნით,¹⁹ თჴნიერ ჯეროვნისა რეცა მაგინებელისა²⁰ მიმართ ანუ დამაჳირებელისა.²¹ (ღ) ზოლო ეშმაკნი – ვითარ-იგი, რა-

* „მძრველნი“ მთარუელი ასოებით აღრიცხულნი არიან შესაბამისი სიტყვების თაზე EF.

** ბერძულში: „არა სჯულიერისაგან“ (τῆς μὴ νομίμου). იგულისხმება მეუღლე. მაგრამ ბერძულში „მეუღლე“ არ წერია, რადგან მანამდე ნახსენები ὡσὺρ, ὡσὺκας („დედაკაცი“) „ცოლსაც“ ნიშნავს. ქართველ მთარგმნელს კი დაურთავს „მეუღლე“, მეტი გარკვეულობისათვის.

1 სამნი E. 2 თესლნი > ძალნი E. 3 უკუე – E. 4 ვიზილით EF. 5 ეწყალობდით F. 6 აღვიძრით E. 7 რა E. 8 ~ კეთილისა საქმედ B. 9 ეპოვით C. 10 კეთილისა E. 11 წარგუემართოს CD. 12 განმარჩეველთა CD. 13 ~ კეთილისა და ბოროტისა განმარჩეველთა BEF. 14 კუალად – BCEF. 15 გული-გუთქან F. 16 რამსათჴს BDE, რამსათჴს F. 17 თჴნიერ – BEF. 18 პირისა – EF. 19 შეგწუხნით AD, შეგსწუხნით C, შეგსწუხნით BE, შეგსწუხნით F. 10 მგინებელისა D. 21 დამაჳირებელისა CD, დამაჳირებელისა B, დამაჳირებელისა EF. (1) მათე 7,12.

ჟამს უღებებასა შინა [ჩუენსა]* ჟამის¹ მომზი(239vA)რალლობით მყის² ზედა-დამესხნიან³ ჩუენ ფრიადითა სიმძაფრითა, აღმძრ-ველნი პირველთქუმულთა ვნებათა, და მსგავსთა მათთანა.⁴ (7) ხოლო ბოროტი წინა-აღრჩევაა – რაჟამს მეცნიერე-ბასა შინა კეთილისასა ნაცვალად⁵ აღვირჩიით ბოროტი. (23vE)

ლდ. სასყიდელ⁶ სათნოებისა⁷ შრომათა არიან უვნებელობა და მეცნიერება, რამეთუ ესენი გუექმნებიან მომატყუებელ სა-სუფეველისა⁸ ზეცათაჲსა,⁹ ვითარ-იგი ვნებანი და უმეცრება¹⁰ ტანჯვისა საუკუნოჲსა.¹¹ ხოლო რომელი ამათ კაცობრივისა დიდებისათჳს ეძიებდეს, და არა თჳთ მის კეთილისათჳს, ესევი-თარსა მას¹² ესმეს წერილისა¹³ მეტყუელისაჲ, ვითარმედ:¹⁴ „ით(28vB)ხოვთ და არა¹⁵ მიიღებთ, რამეთუ ბოროტად ითხოვთ“. (1)

ლე. არიან მრავალნი¹⁶ რამე თჳთ ბუნებით კეთილნი, კაც-თა მიერ ქმნულნი,¹⁷ არამედ კუალად არა-კეთილნი მიზეზისა რამსათჳსმე,¹⁸ ვითარ-იგი მარხვაჲ და¹⁹ მღუძარებაჲ, ლოცვაჲ და ფსალმუნებაჲ, მოწყალებაჲ და უცხოთმოყუარებაჲ, რომელნი-ესე ბუნებით კეთილნი საქმენი არიან, არამედ, რაჟამს ცუდადმ-ზუაობრობისათჳს²⁰ იქმნებოდინ,²¹ არ(35vC)ღარა კეთილ არიან.

ლვ. ყოველთავე²² ჩუენ მიერ ქმნილთასა²³ ღმერთი პირსა

* ეს სიტყვა აკლია ყველა ქართულ ხელნაწერში. ვფიქრობთ, ღეფეჟტი მთარგმნელისეული ნუსხიდან არ უნდა მომდინარეობდეს, არამედ შუალედური Q₁ წყაროდან, რადგანაც ბერძნულ დედანშიც წერია და კონტექსტიც მოითხოვს.

1 ჟამისა C, ჟამისასა BEF. 2 მომზირალლობით მყის – F. 3 ზედა-დამესხ-ნან CD, ზედა-დამესხნიან E. 4 მსგავსნი მათნი BEF. 5 ნაცვალად BCD, ნაცულად EF. 6 სასყიდელი EF. 7 სათნოებათა BCDEF. 8 სასუფეველისა A, სასუფეველსა BEF. 9 ზეცათასა BEF. 10 უმეცრებანი BEF. 11 ტანჯვასა საუკუნოსა B, ტანჯუასა საუკუნესა EF. 12 მას – BCDEF. 13 წერილისაჲ A, წერილისა BCEF. 14 ვითარმედ – BEF. 15 არ BEF. 16 მრავალნი – BEF. 17 ქმნილნი CF, ქმნიელნი E. 18 რამსათჳსმე BDEF. 19 და – F. 20 ცუდმზუაო-ბრობისათჳს D. 21 ექმნებოდინ D, იქმნებოდინ EF. 22 ყოველთა BEF. 23 ქმნილთასა E.

(2) იაკ. 4,3.

ეძიებს საქმისასა,¹ * უკუეთუ მისთვის-ძი² ვიქმთა³ ანუ სხვსა მი-
ზეზისათჳს.⁴

ლზ. გესმეს⁵ რაჲ წერილისა მეტყუელისაჲ, ვითარმედ:⁶ „შენ
(240rA) მიაგო კაცად-კაცადსა საქმეთა მისთაებრ“, (1) არათუ გა-
რეგან მართლისა პირისა ქმნილთათჳს მიაგებს ღმერთი კეთილ-
თა,⁷ დაღათუ კეთილ (24rE) ყოფად საგონებელ იყვნენ,⁸ არამედ
მართლისა პირისაებრ. ცხად არს, ვითარმედ არათუ საქმეთა,
არამედ მიზეზსა⁹ ** მათ საქ(29rB)მეთასა განიცდის სასჯელი
ღმრთისაჲ. (7vD)

ლზ. ამპარტავანებისა ეშმაკსა მრჩობლი სიბოროტე აქუს,¹⁰
რამეთუ ანუ თავისა თჳსისად არწმუნებს ჩემებად¹¹ მონაზონსა
წარმართებათა თჳსთა, და არა ღმრთისად,¹² მომნიჭებელისა და
შემწისა¹³ კეთილთაჲსა წარმართებად მათდა. ანუ ესე თუ¹⁴ არა
ირწმუნებს,¹⁵ მაშინ შთაუგდებს შეურაცხყოფასა ჯერეთ უსრუ-
ლთა-რე¹⁶ ძმათასა. რამეთუ ესრეთცა უმეცრებს მის მიერ აღძრუ-
ლი¹⁷ იგი, ვითარმედ¹⁸ აქაცა შეწევნაჲ ღმრთისა¹⁹ უარისყოფად
არწმუნებს მას, რამეთუ უკუეთუ მათ, ვითარცა წარმართებად
ვერ შემძლებელთა*** შეურაცხ-ჰყოფს,²⁰ ცხად არს, ვი-
თარმედ თავსა თჳსსა სადმე,²¹ ვითარცა თჳსითა ძალითა წარმ-

* „საქმე“ ქართულ მთარგმნელს დაუმატებია. ბერძნულში არაა, რადგან
მისი შესატყვისი უკვე ნათქვამი იყო (τὸν πατριμόναυ), და ქართულ
მთარგმანშიცაა გადმოტანილი („ქმნილთასა“). „პირი“ (ანუ მიზანი) ამ „ქმ-
ნილთა“ შესახებაა ნათქვამი და „საქმის“ დამატება ზედმეტი იყო.

** აქ „მიზეზად“ მთარგმნილია σκοπός, რაც წინა ფრაზაში „პირად“ (=
მიზანდასახულება) ითარგმნა.

*** „ვერ შემძლებელთა“ – ყველა ხელნაწერში გამოტოვებულია. აღვადგ-
ინეთ ბერძნულის მიხედვით (μὴ δύστηντας).

1 საქმეთასა BEF. 2 მის-ძი BEF. 3 ვიქმთა BDEF. 4 მიზეზთათჳს BDEF.
5 გესმას E. 6 ვითარმედ – BF. 7 კეთილსა BEF. 8 იყოს BEF. 9 მიზეზთა
BCDEF. 10 არს ACD, აქუს BEF. 11 ჩემებად C. 12 ღწისაჲ F. 13 და
შემწისა – F. 14 ~ თუ ესე E. 15 ირწმუნოს E. 16 უსრულესთა-რე E. 17
აღსრული BF. 18 კ~ (?) E. 19 ღმრთისა შეწევნისა > შეწევნაჲ ღმრთისა
ABCDEF. 20 შეურაცხ-ყოფს BF. 21 სადამე BF.

(1) ფს. 61,13.

მართებელსა შემოიყვანებს, რომელი-ესე უღონო არს. უფლისა მიერ¹ თქუმულისაებრ, ვითარმედ: „თჳნიერ ჩემსა არაჲა ძალ- გიც ქნად არცა ერთი“. (1) ვინაჲთგან² ჩუენი უძლურებაჲ, კე- თილთა მიმართ³ მოძრავი,* თჳნიერ კეთილთა მომანიჭებელისა,⁴ სრულყო(29vB) ფად მათდა ვერ შემძლებელ არს.

ლთ. რომელსა ეცნას უძლურებაჲ კაცობრ(240vA)ივისა ბუ- ნებისაჲ, ესე მიწევნულ⁵ არს გამოცდილებასა საღმრთოჲსა (24vE) ძალისასა. და ესე ვითარმან, რაჟამს თავისა მიერ თჳსისა რომე- ლიმე წარჰმართოს⁶ და რომლისაჲ ისწრაფდეს წარმართებად, არაოდეს⁷ შეურაცხ-ჰყოფს არცა ერთსა ვის კაცთაგანსა, რამე- თუ უწყის, ვითარმედ, ვითარ-იგი⁸ მას⁹ შეეწია და მრავალთა¹⁰ და მძევარეთა ვნებათაგან¹¹ განათავისუფლა, ეგრეთვე შემძლე- ბელ არს ყოვლისაჲ შეწევნად,¹² რაჟამს უნდეს, და უფროჲსა მისთჳს მოლუაწეთა მათ, დაღათუ მსჯავრითა რაჲთმე,¹³ არა ერთბაჲდ ყოველთა განათავისუფლებს ვნებათაგან, არამედ თჳს- თა ჟამთა, ვითარცა საზიერი და კაცთმოყუარე მკურნალი თჳ- თოუელისასა¹⁴ ისწრაფის განკურნებასა.

მ. ვნებათა უქმებაჲ ანუ ამპარტავანებითა შეგუემთხუევის, ანუ მიზეზთა მათთა მოკუეთითა, ანუ მზაკუვარებით¹⁵ მირიდები- თა¹⁶ ეშმაკთაჲთა. (30rB)

* რას ნიშნავს „ჩუენი უძლურება, კეთილთა მიმართ მოძრავი“? – რაკი აქვე ჩვენს უძლურებაზე ითქმის, რომ მას კეთილ საქმეთა აღსრულება „კეთილთა მომანიჭებელის“ (ღმრთის) გარეშე არ შეუძლიაო, აქ „უძლურე- ბად“ ჩუენი უძლური კაცობრივი ბუნება უნდა ვიგულისხმოთ. კაცობრივი ბუნებით ჩვენ კი მოვიღტიეთ კეთილი საქმეებისაკენ, მაგრამ მის სრულქმნას შემწის გარეშე ვერ ვახერხებთ. მაშასადამე, სწორედ კეთილი საქმეებისადმი ღტოლვა უნდა იგულისხმებოდეს „კეთილთა მიმართ მოძრაობად“ ჩუენი უძლურებისა.

1 მიერ – F. 2 ვინაღდან D. 3 მიერ BCDEF. 4 მომანიჭებელისა A, მომნიჭებელისა BCDEF. 5 მიწევნილ BEF. 6 წარმართოს BEF. 7 არაოდეს + ვის E. 8 ვითარ-იგი A, რომელი-იგი CDE. 9 ~ მას რომელი-იგი BEF. 10 მრავალთაგან ACD, მრავალთა BEF. 11 ვითარებათა A, ვნებათა CD, ვნებათ- აგან BEF (παθόν). 12 ~ შეწევნად ყოვლისაჲ BCDEF. 13 რაჲთმე BF, რაჲთმე E. 14 თითოეულისასა BF. 15 მზაკუვარებითა BEF. 16 მირიდებითა ABDEF, მონადირებითა C.

(1) იოანე 15,5.

მა. რომელიმე¹ ცოდვაჲ გემოვნებითა იქმნების, და ყოველი მოსპობაჲ მისი (36rC) ძურისხილვითა და მწუხარებითა (ანუ ნეფსითითა² ანუ უნებლიეთითა),* სინანულისა მიერ ანუ განგებულებითითა³ ჭირითა, წინაგანგებისა მიერ მიწვეწულითა,⁴ რამეთუ „უკუეთუშცა თავთა თჳსთა განვიკითხვედით,⁵ არამცა განვიკითხვოდით,⁶ ზოლო განვიკითხვოდით⁷ რაჲ, უფლისა მიერ განვისწავ(25rE)ლებით, რაჲთა არა (24lrA) სოფლისა თანა დავისაჯნეთ“. (1)

მბ. რაჟამს მოულოდებელი განსაცდელი მოგიჯდეს შენ,⁸ ნუვის მიერობასა აბრალებ,⁹ არამედ რაჲსათჳსობასა მისსა¹⁰ ებებდ, და ჰპოო¹¹ რაჲ, განმართე.¹² თუ არა, გინათუ მისგან ანუ¹³ სხჳსა მიერ უეჭუელად¹⁴ თანა-გაც სუმაჲ (8rD) აფსინთსა¹⁵ [განჩინებათა] ღმრთისათა.**

მგ. რაოდენჟამ¹⁶ ძურისმოქმედ*** იყო, ნუ მოიწყენ**** ძურისხილვასა, რამეთუ***** მის მიერ დამდაბლებულმან ამპარტავანებაჲ წარმოსთხიო. (30vB)

* „ანუ უნებლიეთითა“ (ἢ ἄκουσιν) არც ერთ ქართულ ხელნაწერში არაა. აღუადგინეთ ბერძნულის მიხედვით.

** სიტყვა „განჩინებათა“ გამოტოვებულია ყველა ხელნაწერში, ზოლო „ღმრთისათა“-ს ნაცვლად წერია: „ღმრთისასა“. შევასწორეთ ბერძნულის მიხედვით: Τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ ἀψινθισον.

*** „ძურისმოქმედი“ κακιστογος-ის შესატყვისია. ბერძნულში კი κακ-ότροπος წერია, რაც უფრო 'ბოროტმზრახველს', 'ავზნიანს', 'ავთვისებ-ანს' ნიშნავს.

**** ბერძნულშია: ნუ უარყოფ, უარს ნუ იტყვი (μὴ ἀπαύσιν).

***** ბერძნულშია: რაჲთა (ἵνα).

1 რომელიმე CEF, რომელივე ABD. 2 ნეფსითითა AEF, ნებსითისა C, ნებსითითა D. 3 განგებითითა BF, განგებითა E. 4 მოწვეწნილითა EF. 5 განვიკითხვდით C, განვიკითხვიდით DE. 6 განვიკითხოვდით AD. განვიკითხოვდით BEF. არამცა განვიკითხოვდით – C. 7 განვიკითხოვდით C, განვიკითხოვდით D, განვიკითხოვდით EF. 8 შენ – E. 9 აბრალებ + მას E. 10 მისსა – BEF. 11 ჰპოო BCDEF. 12 განმართე A, განმართე BCDEF. 13 ანუ ADEF, გინათუ C. 14 უმჭუშლად A, უეჭუშლად BF, უიჭუშლად C, უეჭველად D, – E. 15 აფსინდსა CE, ასფინდსა BDF. 16 რაოდენ E.

(1) I კორ. 11,31-32.

მდ. რომელნიმე ვნებათაგანნი¹ * – გემოვნებათა,** ზოლო რომელნიმე კორციელთა ტკივილთა შეამთხუევენ კაცთა, რამეთუ მიზეზისაებრ სულთა შინა მდებარეთა ვნებათაჲსა,² დასდებს წამალსაცა³ მკურნალი იგი სულთაჲ მსჯავრთა თჳსთა მიერ.

მე. შემთხუევანი განსაცდელთანი ვიეთმე ზედა – (C) პირველთა ცოდვათა მოსპობისა,⁴ (P) ზოლო ვიეთმე – აწლა ქმნულთა, და კუალად, (V) ვიეთმე – ყოფადთა ქმნისა დაყენებისათჳს მოიწევიან, თჳნიერ ზოლო მათსა, რომელნი გამოსაცდელად შემთხუევიან, ვითარ-იგი იობს. (1)

მე. ცნობის-ქონიერი,⁵ მოკსენებითა საღმრთოთა მსჯავრთა მიერისა კურნებისაჲთა მადლობით დაითმენს მათთჳს შემთხუულთა (25vE) მისდა განსაცდელთა, არცა ერთისა ვის სხჳსა მათ ძლით მაბრალობელი, თჳნიერ მხოლოდ (241vA) თჳსთა ოდენ ცოდვათა მომკსენებელი. ზოლო უცნობოჲ,⁶ უმეცრებითა⁷ ღმრთისაჲთა,⁸ *** ცოდვიდეს რაჲ და⁹ განიწურთებოდის,¹⁰ ანუ ღმერთსა ანუ კაცთა¹¹ შეჰრაცხს¹² (31rB) მიზეზად თჳსთა ბოროტთა.¹³

მზ. არიან რაჲმე ძრვისაგან¹⁴ დამაყენებელნი ვნებათანი და არა-მიმშუებელნი აღორძინებად მოსლვად მათდა, და არიან სხუანი – შემამცირებელნი და შეკნინებად მომყვანებელნი მათნი,

* ბერძნულშია: „განსაცდელთაგანნი“ (ΟΙ μὲν τὸν πειρασμὸν), რაც უფრო გამართლებულია შინაარსობრივად. იხ. წინასიტყვა.

** აქ ბერძნულისაგან განსხვავებით აკლია სიტყვები: „რომელნიმე – მწუხარებათა“ (οἱ δὲ, λύπας).

*** „უმეცრებითა ღმრთისაჲთა“-ს ნაცვლად ბერძნულშია: „უმეცარი ღმრთის ყოვლადბრძნული განზრახვისა (ან: ზრუნვისა, მზრუნველობისა)“ (Τῷ τοῦ Θεοῦ ἀγνοίᾳ σοφιστῶν πρίνοιαν).

1 ენებანი BEF. 2 ენებათასა BCDEF. 3 წამალთაცა BCDEF. 4 მოსპოვითა E. 5 გონების-ქონიერი BF. 6 უცნობაჲ E. 7 უმეცრებით D. 8 ღთისათაჲ D. 9 და – BE. 10 განიწურთებოდეს ABCD, განიწურთებოდეს EF. 11 კაცსა DEF. 12 შეურაცხს ABDEF, შეჰრაცხს C (ჯერ დაუწერია „შეურაცხს“, შემდეგ გადაუკეთებია). 13 ბოროტთა > ცოდუთა F. 14 ძრვისაგან B, ძურისაგან F.

(1) იხ. იობ 5,17; იგავ. 3,11-12; გამოცხ. 3,19.

ვითარ მარხვამ და შრომამ და მღუძარებამ არა უტევებენ გულისთქმად¹ აღორძინებად, ხოლო განშორებამ და ზედვამ და ლოცვამ და ღმრთისა მიმართ ტრფიალებამ მიაკლებენ მათ და უჩინო-ყოფად მოიყვანებენ. და კუალად, ეგრეთვე რისხვასა ზედა, ვითარ-იგი სულგრძელებამ და ძრუქსენებელობამ² და სიმშუდე დააყენებენ მას და არა მიუშუებენ აღორძინებად, ხოლო სიყუარული და მოწყალებამ და სიტკბოებამ და კაცთმოყუარებამ³ მოსპოლვად მოიყვანებენ. (36vC)

მმ. რომლისაცა გონებამ სამარადისოდ ღმრთისა მიმართ არს, მისი გულისთქმამაცა საღმრთოჲსა ტრფიალებისა მიმართ ზემთა-აღორ(26rE)ძინებულ⁴ (31vB) არს, და თუთ გულისწყრომამაცა საღმრთოდ სიყუარულად გარდაქცეულ არს, რამეთუ მიმყოვრებულთა საღმრთოჲსა გამობრწყინებისა მიმღებელობითა ყოვლად ნათლისსახე-ქმნილ არს, და ვ(242rA)ნებულებით კერძომ მისი თავისა მიმართ⁵ თუხისა შეკრვითა მოუკლებელად⁶ ტრფიალებად ღმრთისა და დაუცხრომელად⁷ სიყუარულა(8vD)დ მიუქცევ-იეს⁸ ყოვლად ქუეყნიერთაგან საღმრთოთა მიმართ მიყვანებითა.

მთ. არათუ⁹ ყოველი, რომელი არა ეშურებოდის, არცა გან-რისხნებოდის,¹⁰ არცა ძურის-მოქსენებოდეს¹¹ შემაწუხებელისათ-უს, მას აწვე უმჭუელად¹² სიყუარულიცა აქუს მისსა¹³ მიმართ, რამეთუ ძალ-უც არამოყუარულსაცა არა-მიგება ბოროტისა¹⁴ ბოროტისა წილ(1) მცნებისა მისთუს, ხოლო არავე უიძულე-ბელად მიგება კეთილისა¹⁵ ბოროტისა წილ, რამეთუ წა-დიერე-ბით კეთილისყოფამ მოძულეთამ მხოლოდ სულიერისა და სრულისა სიყუარულისაჲ არს.

1 გულისთქმასა BEF. 2 ძრუქსენებლობამ C, ჭირუხსენებლობამ D, ძრუხსენებლობამ BE, ძურისუხსენებლობამ F. 3 ~ კაცთმოყუარებამ და სიტკბოებამ BCDF. და სიტკბოებამ და კაცთმოყუარებამ – E. 4 ზესთა-აღორ-ძინებულ C. 5 მიერ BEF. 6 მოუკლებელ BEF. 7 დაუცხრომელ BEF. 8 მოუ-ქცევიეს BCDE. 9 უკეთუ BEF. 10 განრისხნებოდეს C. 11 ძურის-მოხსენებდეს EF. 12 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უმჭველად D, – BEF. 13 მისა CD. 14 ბოროტისა – BEF. 15 კეთილი BEF.

(1) იხ. რომ. 12,17; I თეს. 5,15; I პეტ. 3,9.

ნ. არათუ¹ რომელსა არა უყუარდეს ვინმე, აწვე² (32rB) უეჭუელად³ სძულს-ცა იგი. არცა კუალად, რომელსა არა სძულდეს, უეჭუელად⁴ აწვე⁵ უყუარს-ცა⁶ იგი. არამედ შესაძლებელ არს საშუაღსა⁷ ზედა ყოფამ მისთვის ჯერეთ, ესე იგი არს, არცა სიყუარულსა, არცა სიძულღილსა. რამეთუ სიყუარული[თი]* წადიერებაჲ მხოლოდ ზუთთა მათ სახეთა⁸ ძალ-უც (26vE) შექმნად, ამის ასეულისა⁹ მეცხრესა თავსა შინა თქემულთა, საქებელსა და საშუაღლთა¹⁰ და საგმობელთა.

ნა. რაჟამს იხილო გონებაჲ შენი წადიერებით უცალო (242 vA) ქმნილი ნივთიერთა შინა და მათსა მოგონებასა შინა მოყუარე ქცევისაჲ, მიერ უწყოდე თავისა თვისსაჲ მათი უფროჲს მოყუარებაჲ, ვიდრე ღმრთისაჲ. რამეთუ, „სადა იყოს საუნჯე შენი, – თქუა უფალმან, – მუნცა იყოს გული შენი“. (1)

ნბ. გონებაჲ ღმრთისა თანა შეერთებული და მის თანა ლოცვისა მიერ და სიყუარულისა¹¹ მიმყოფებული, ბრძენ იქმნების (32vB) და სახიერ და ძლიერ და კაცთმოყუარე¹² და მოწყალე¹³ და სულგრძელ და, მარტივად ითქმოდენ,¹⁴ კნინლა და ყოველნივე საღმრთონი საცნაურებანი თავსა შორის თვსსა მოჰქუანან.¹⁵ ზოლო მას რაჲ განეშოროს და ნივთიერთა მიმართ მივიდეს, ანუ პირუტყულ იქმნების გემოთმოყუარე ქმნითა, ანუ მკეც,^{**} მათვე ნივთთა წილ კაცთა¹⁶ მებრძოლობითა.¹⁷

ნგ. სო ფ ლ ა დ იტყვს წერილი ნივთიერთა საქმეთა, ვინაჲ-ცა სოფლიო¹⁸ არიან, რომელთა მისდა შეექციოს გონებაჲ, რო-

* ყველა ქართულ ხელნაწერში წერია „სიყუარული წადიერებაჲ“. შევაწვრეთ ბერძნულის მიხედვით: τῆς ἀγαπῆταις δυνάμει.

** ბერძნულშია: θηριώδεις (მკეცური, მკეცისსახე, მკეცის მსგავსი).

1 უკეთუ BEF. 2 აწ E. 3 უმჭუმლად A, უეჭუმლად BF, უიჭუმლად C, უმჭველად D, უეჭუმლად E. 4 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უმჭველად D, უეჭუმლად BF. 5 ~ აწვე უეჭუმლად E. 6 ცა – BCDEF. 7 საშუაღსა DE. 8 სახეთა > სხუათა BEF. 9 ასეულისა > სხეულისა BEF. 10 საშუაღლთა DE. 11 სიყუარულისა + მიერ BEF. 12 კაცთმოყუარე + და მოყვარე (მოყუარე BF) BCDF. 13 და მოწყალე – BDEF. 14 ითქმოდენ BCEF. 15 მოჰქუანან CEF. 16 კაცთ C. 17 მებრძოლებითა E. 18 სოფლიონი BCDEF.

(1) შდრ. მათე 6,21; ლუკა 12,34.

მელთა მიმართ შეკლიმებით იტყვს: „ნუ გიყუა(37rC)რს სოფელი, ნუცა სოფლისა შინანი“, (1) „რამეთუ ყოველივე სოფელსა-შინა¹* – გულისთქუმაჲ კორცთაჲ და² გულისთქუმაჲ თუალთაჲ და ამპარტავენებაჲ ამის (27rE) საწუთოჲსაჲ³*** – არა ღმრთისაგან არს, არამედ ამის სოფლისაგან“, (2) და შემდგომი. (9rD)

ნდ. მონაზონ არს იგი, რომელმან ნივთიერთა საქმეთაგან განაშოროს გონებაჲ, და მარხვითა და სიყუარულითა და ფსალმუნებითა და ლოცვი(33rB)თა მოთმინე იყოს⁴ ღმრთისა თანა. (243rA)

ნე. პირუტყუთ-მზრდელ⁵ ვიდრეჲ საცნაურ არს მოქმედი, რამეთუ პირუტყუთ სახე მოაქუს სწავლითა⁶ წარმართებათა, ვინაჲცა იტყოდა იაკობ, ვითარმედ: „კაცნი პირუტყუთ-მზრდელნი არიან ძენი შენი“, (3) ზოლო მწყემს ცხოვართა არს მეცნიერი, რამეთუ ცხოვართა სახე⁷ მოაქუს გულისსიტყუათა, მთასა ზედა ზედვათასა გონებისა მიერ მწყსილთა. ამისთჳსცა „სადაგელ არს მეგჳბტელთა ყოველი მწყემსი ცხოვართაჲ“, (4) ესე იგი არს წინაღმდეგობთა ძალთა მიერ.

ნვ. ღრკუჲ⁸ გონებაჲ ძრვასა შინა კორცთასა საცნობელთა მიერ თჳსთა გულისთქუმათა და გემოვნებათა⁹ შეუდგს და თანამიჰყეების მათთა ოცნებათა და აღძრვათა, ზოლო სათნოებითა აღსავსე ეკრძალების და იპყრობს მას¹⁰ ვნებულთა მათ ოცნებათა და აღძრვათა[გან],*** და უფროჲსად სიბრძნის-მოყუარებს, უმჯობეს ყოფად ესევითართა მოძრაობათა¹¹ მისთა. (33vB; 27vE)

* „რამეთუ ყოველივე სოფელსა-შინა“ ჩვენს ზელთ არსებულ ბერძულ ტექსტში გამოტოვებულია. ** ამის საწუთოჲსაჲ – ბერძულშია: τοῖς βίσις (ამის ცხოვრებისაჲ). *** „გან“ თანდებული ყველა ქართულ ხელნაწერში გამოტოვებულია. აღვადგინეთ ბერძულის მიხედვით. შდრ.: ὁ δὲ ἐνδρετος (იგულისხმება სათნო გონება) κατέχει („იპყრობს“, ზელთ უპყრია, იცაეს) αὐτὸ (ე. ი. კორცთ) διὰ τὸν ἐπαῖδον φαῦτασιδν καὶ ὀρεῖαν.

1 სოფელსა-შინა C, სოფელსა-შინა ABDEF. 2 გულისთქუმაჲ კორცთაჲ და – BCDE. 3 საწუთოჲსა BE, საწუთოჲსა F. 4 იყო B. 5 მზრდელი CD. 6 სწავლითა BCDEF. 7 ცხოვართ-სახე E. 8 ღრკუი BEF. 9 გემოვნებათასა EF. 10 მათ A, მას BCDEF (იგულისხმება: კორცნი). 11 მოძრაობათა C.

(1) I ოვანე 2,15. (2) I ოვანე 2,16. (3) შდრ. დაბ. 46,34. (4) იხ. იქვე.

ნზ. სათნოებათაგანნი რომელნიმე კორციელ არიან, და რომელნიმე სულიერ. კორციელ უკუე არიან: მარხვამ, მღუძარეობამ, კმელსა წოლამ,¹ მსახურებამ, კელთსაქმარი არავისდა დამძიმებისათჳს, (1) ანუ მისაცემელადცა, და შემდგომნი ამათნი. ხოლო სულიერ არიან: სიყუარული, სულგრძელებამ, სიმშუდე, კრძალულებამ, ღოცვამ და შემდგომნი ამათნი. (2) ვინამცა, უკუეთუ ჭირისა რამესაგანმე, ანუ განსაცდელისა კორციელისა, (243vA) ვითარ არს სნებამ, ანუ სხჳსა რამსმე² ესევეთარისა³ შემთხუევისა ჩუენდა, ვერ შემძლებელ ვიყვნეთ აღსრულებად ყოველთა მათ⁴ პირველ თქუმულთა სათნოებათა, გუაქუს შენლობამ უფლისა მიერ,* რომელმან-იგი მიზეზნიცა⁵ იგი⁶ უწყნის.⁷ ** ხოლო, უკუეთუ სულიერთა არა აღვასრულებდეთ, არცა ერთი სიტყჳსგებამ გუაქუნდეს, რამეთუ არა საჭირველ რამემე არიან.

ნზ. ღმრთისა მიმართ⁸ სიყუარული ყოვლისავე წარმავალისა⁹ გემოვნებისა და ყოვლისა შრომისა და მწუხარებისა (34rB) შეურაცხყოფად არწმუნებს მომგებელთა*** მისთა. და გარწმუნენ შენ ესე ყოველთა წმიდათა, რომელთა ესოდენი¹⁰ ელმო¹¹ ქრისტესთჳს მხიარულებით. (37vC; 9vD)

ნთ. ეკრძაღე თავსა თჳსსა დედისაგან ყოველთა ბოროტთამსა – თავმოყურუ(28rE)ლობისა, რომელ არს პირუტყული კორცთმოყუარებამ. რამეთუ ამისითა რეცა სამართალ ჩენითა იშვებიან

* „უფლისა მიერ“ ბერძულში გამოტოვებულია, რადგან „რომელმან-იგი მიზეზნიცა უწყნის“ – თავისთავად მას გულისხმობს, ქართულში კი ჩართულია გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად.

** იგულისხმება მიზეზები იმისა, თუ რატომ (რა დაბრკოლების გამო) ვერ აღვასრულებთ სათნოებანი.

*** „მომგებელთა“ ნაცვლად ბერძულშია: „თანაზიართა“ (τὸν μετόχον). იგულისხმებიან ღმრთის სიყვარულის თანაზიარნი.

1 კმელსა წოლამ A, კმელ-სარეცელებამ CD, კმელ-სარეცელობამ BEF. 2 რამსამე BCEF. 3 ვითარისა CD. 4 აღსრულებად ყოველთა მათ – E. ყოველთა მათ – BF. 5 მიზეზიცა BEF. 6 იგი – BCEF. 7 უწყის BEF. 8 მიმართი F. 9 წარმვლისა A. 10 ესოდენ E. 11 ელმოთ BF.

(1) შდრ. I თეს. 2,9. II თეს. 3,8. (2) გალატ. 5,22.

უპირატესნი* და უტომიერესნი სამნი გულისსიტყუანი: ნაყროვნებისას¹ ვიტყვ და ვეცხლისმოყუარებისასა და ცუდად-დიდებისასა.² რომელნი-ესე რეცა საჭიროჲსა საკმრისაგან კორცთაჲსა მიიღებენ მიზეზთა, რომელთაგან იშვების ყოველი მწყობრი ბოროტთაჲ, ვინაჲცა ვითარ-იგი თქემულ არს, ჯერ-არს კრძალვაჲ მისი,³ ** და მისი ბრძოლაჲ ფრიადითა სიფრთხილთა, რამეთუ ესე რაჲ მოისპოს, – თავმოყუარულ(244rA)ობასა ვიტყვ,^{***} – მის თანა⁴ მოისპობიან⁵ ყოველნივე მისგანნი.

ჲ. თავმოყუარულობისა ვნებაჲ მონაზონსა უკუე წყალობასა შთაუგდებს თესთა კორცთასა და გა(34vB)რეგან ჯეროვნისა მიდევნებად საჭმელთა, რეცა მიზეზითა განგებულებისა და მართებისაჲთა, რაჲთა მცირედ-მცირედ მითრეული, მთხრებლსა გემოთმოყუარებისასა შთავარდეს, ხოლო ერისკაცსა ამიერვე კორცთა წინაგანგების⁶ ყოფისაგან⁷ გულისთქუმასა შთაუგდებს. (1)

ჲა. ლოცვისა უსაკიდურესად⁸ დაწყნარებად ამას იტყუან ყოფად – გარეგან კორცთა და სოფლისა ქმნასა გონებისასა, და ყოველნი უნიეთო (28vE) და უსახო ყოფად ლოცვასა შინა. ვინაჲცა, რომელმან⁹ ესე დაწყნარებულებაჲ შეუძრლუეველად¹⁰ დაცვას, ესე¹¹ ნამდლუე¹² მოუკლებელად ილოცავს. (2)

ჲბ. ვითარ-იგი კორცნი მო-რაჲ-კუდენ,¹³ უეჭუელად¹⁴ განეშორებიან სოფლისა**** ამის საქმეთაგან, ეგრეთვე გონებაჲცა მოკუდების უზენაესსა მას შინა ლოცვისასა, ყოვლად¹⁵ განშორე-

* აქ ბერძულს ერთვის: „და ვნებულნი“ (καὶ ἐμπαθεῖς).

** იგულისხმება: თავმოყუარულობაჲ.

*** „თავმოყუარულობასა ვიტყვ“ – ბერძულში არ წერია; მთარგმნელს დაუმატებია, ბუნდოვანების თავიდან ასაცილებლად.

**** ბერძულშია: ცხოვრებისა (τοῦ βίου).

1 ნაყროვნებისა BEF. 2 ცუდად-დიდებობისასა CD, ცუდ-დიდებობისას BE. 3 მათი BCDF, ამათი E. 4 თანავე E. 5 მოისპობიან CDE. 6 წინა – C. წინა-განგებისაგან EF. 7 ყოფისაგან – BEF. 8 უსაკუთრესად C. 9 რწცა F. 10 შეუძრლუეველად – C, შეუძრველად B, შეუძრულად EF. 11 ესე – BF. 12 ნანდლუმ F. 13 ~ მო-რა-კუდენ კორცნი F. 14 უმჭუმლად A, უჭუმლად C, უჭკულად D, უეჭუმლად BEF. 15 ყოვლადვე E.

(1) შდრ. რომ. 13,14. (2) შდრ. I თეს. 5,17.

ბითა ყოველთავე სოფლიოთა ცნობათაგან, რამეთუ, უკუეთუ არა ესევეითარითა სიკუდილითა¹ მოკუდეს, ღმრთისა თანა პოვნად და (35rB) ცხორებად ვერ ძალ-უც.

მგ. ნუვინ გაცთუნებს შენ, მონაზონო, ვითარმედ² შესაძლებელ არს ცხოვნებაჲ³ მისი, რომელი ჰმონებდეს⁴ გემოვნებასა და ცუდადმზუაობრობასა.⁵

მდ. ვითარ-იგი კორცნი საქმეთა მიერ (244vA) ცოდვენ და ჰქონან განსასწავლელად⁶ კორციელნი სათნოებანი, რამათა განბრძნდენ, ესრეთვე გონებასაცა,⁷ ცოდვიდეს რაჲ ვნებულთა მოგონებათაგან, განსასწავლელად ჰქონან სულიერნი სათნოებანი, რამათა წმიდად და უვნებელად ხედვითა საქმეთაჲთა განბრძნდეს.

მე. ვითარ-ესე დღეთა ენაცვალებიან ღამენი, ზაფხულსა — ზამთარი, ეგრეთვე ცუდადმზუაობრობასა და გემო(10rD)ვნებასა — მწუხა(29rE)რებანი და ტკივილნი, გინათუ მყოფთა (38rC) ამათ, გინა⁸ ყოფადთა შინა საუკუნეთა.

მვ. არა არს მცოდველთა განრომაჲ ყოფადისა სასჯელისაგან თუნიერ აქათა ტკივილთა,⁹ ნეფსით¹⁰ თავს-დებულთა ანუ უნებლიეთ შემთხუეულთა. (35vB)

მზ. ამათ ხუთთა მიზეზთათჳს იტყჳან ღმრთისა მიერ მიშუებასა ჩუენ ზედა ბრძოლათასა:* და (C) პირველ მათდა ყოფად იტყჳან, რამათა ბრძოლილნი და ნაცვლით-მბრძოლნი განრჩეჳად სიბოროტისა და სათნოებისა მოვიდენ. (Q) ხოლო მეორედ — რამათა ბრძოლით და ტკივილით მოგვებულთა სათნოებისათა, უმტკიცეს და უდაუცემელეს¹¹** გუაქუნდეს¹² იგი. (L) ხოლო მესამედ — რამათა წარვემართნეთ რაჲ სათნოებად

* ბერძნულში აქ ერთვის: „ეშმაკთაგან“ (σῆμα δαιμονιαν).

** უნდა იყოს „შეურყვეველ“ (ἀμετάρτων).

1 სიკუდილითა (θάνατον) > ცხოვრებითა BCDEF. 2 ვითარმედ — BEF. 3 ცხოვრებაჲ BCEF. 4 მონებდეს B. 5 ცუდად-მზუაობრობასა — E. 6 განს(ა)სწავლელად F. 7 მოგონებასაცა B. 8 გინათუ BCDF. 9 ტკივილთაგან BF. 10 ნეფსით AB EF, ნებსით CD. 11 უდაცემელეს CDEF, დაუცემელეს B. 12 გუაქუნდეს (ἐξάμειν) E, გაქუნდეს ABCDF.

მიმართ, არა მალალ-უმზრახველობდეთ,¹ არამედ ვისწაოთ² სიძლ-
ახლე. (1) (C) ხოლო მეოთხედ — რაჲთა გამოცდილთა სი-
ბოროტისათა, სიძულილითა სრულითა მოვიძულოთ იგი. (245rA)
(7) ხოლო მეხუთედ, ამათ ყოველთა ზედა, — რაჲთა, რაჲმს
უვნებელ ვიქმნეთ, არა დაგუავიწყდეს თჳსი³ უძლურებაჲ, არცა
ძალი შემწისა ჩუენისაჲ.⁴ (29vE)

მ. ვითარცა მშვიერისა⁵ გონებასა ეოცნების პური, და წყუ-
რიელისაჲ⁶ — წყალი, ესრეთვე ნაყროენისაჲ⁷ — თუთოსახეობაჲ⁸
სანოვანეთაჲ,⁹ და გემოთმოყუარისაჲ — სახენი დედათანი, და
ცულადმზუაობრისაჲ¹⁰ — კაცთა მიერნი დიდებანი, და ვეცხ-
ლისმოყუარისაჲ — (36rB) შესაძინელნი, და ძურისმოკსენისაჲ
— მიგებაჲ შემაწუხებელისაჲ, და მოშურნისაჲ — ძურისყოფაჲ
საშურველისაჲ, და სხუათა ვნებათა ზედა ეგრეთვე, რამეთუ ვნე-
ბათაგან შფოთებული გონებაჲ მიიღებს ვნებულთა მოგონებათა¹¹
მღუძარებასაცა¹² შინა და ძილსაცა შინა¹³ კორცთასა.

მთ. რაჲმს გულისთქუჲმან აღაორძინნეს გემოვნებათა მოქ-
მედნი¹⁴ ნივთნი, ძილსაცა შინა იოცნებს მათ გონებაჲ. ხოლო რა-
ჲმს — გულისწყრომამან, მაშინ შიშის შემქმნელთა საქმეთა ხე-
დავს. ვინაჲცა ვნებათა აღაორძინებენ არაწმიდანი ეშმაკნი, თანა-
მოქმედ თჳსსა მიღებითა ჩუენისა უღებებისაჲთა¹⁵ და მათდა მი-
მართ აღზრზენითა,¹⁶ ხოლო მოაკლებენ მათ წმიდანი ანგელოზ-
ნი¹⁷ აღმძრველობითა ჩუენითა სათნოებათა¹⁸ მოქმედებისა მიმართ.

ო. გულისთქუმითი რაჲ სულისაჲ¹⁹ ზედადსზედა²⁰ აღიზრ-
ზინებოლის,²¹ ძნიად შესაცვალე(36vB)ბელსა ანაგე(245vA)ბსა გე-

1 მალალ-უმზრახველობდეთ D, მალალ-უმზრახულობდეთ BEF. 2 ვისწა-
ოთ D. 3 ჩუენი E. 4 ჩნისა F. 5 მშვიერსა ACDEF. 6 წყურიელსა BCDEF.
7 ნაყროენისა AC, ნაყროვანისა EF. 8 თუთოსახეობაჲ BEF. 9 სანოვანე-
თაჲ A, სანოვანეთა BCEF, სანოვანეთა D. 10 ცულ-მზუაობრისაჲ E. 11
მოგონებულთა C. 12 მღუძრბსაცა A. 13 შინა — E. 14 გემოვნებათა მოქმედნი
> გემოვნებათმოქმედნი A. მოქმედნი — E. 15 უღებებისათა BDEF. 16 და მათდა
მიმართ აღზრზენითა — E. 17 ანგელოზნი BC. 18 სათნოებითა B. 19 სულისა
BE. 20 + შეიქმნებოლის და E. 21 აღორძინდებოდეს C, აღორძინდებოლის BF,
აღორძინდებოლის E.
(1) იხ. რომ. 12,16,26.

(30rE) მოთმოყურებისასა შეუქმს სულსა, ხოლო გულისწყრომისა¹ — ზედადსა ზედა აღშფოთებაჲ მოშიშ და უმკნო ჰყოფს მას. ხოლო გან(10vD) იკურნებიან, პირველი² იგი — მოღუაწებითა განგრძობილითა, მარხვისა³ და მღუძარებისა⁴ და ლოცვისა მიერ, ხოლო მეორე ესე — სიტკბოებითა და კაცთმოყურებითა და სიყუარულითა და მოწყალებითა.

ოა. ანუ⁵ საქმეთა მიერ გუბრძევანან ჩუენ ეშმაკნი, ანუ საქმეთა შინადათა⁶ ვნებულებითა მო(38vC) გონებითა. საქმითა უკუე — საქმეთა შინა მყოფთა, ხოლო მოგონებითა — საქმეთაგან განშორებულთა.⁷

ობ. რაოდენ უადვილეს არს გონებითი ცოდვაჲ⁸ საქმითისასა, ესოდენ უმძიმეს არს გონებითი ბრძოლაჲ საქმითისასა.

ოგ. საქმენი უკუე გარეგან არიან გონებისა, ხოლო მოგონებანი⁹ მათნი,¹⁰ შინაგან შეიქმნებიან, ვინაჲცა მის¹¹ ზედა არს კეთილად [ანუ ბოროტად კუმევაჲ მისი, რამეთუ უჯეროჲ]* კუმევაჲ¹² მოგონებათაჲ გარემოჲსად კუმევაჲსა შეუდგენს¹³ საქმეთასა. (37rB)

ოდ. სამთა ამათგან მიიღებს გონებაჲ ვნებულთა მოგონებათა: (ა) გრძნობისაგან, (ბ) შეზავებულებისაგან და (გ) ქსენებისაგან.¹⁴ გრძნობისაგან საღმე¹⁵ — რამეთუ,¹⁶ რაჟამს ეკუეთნენ¹⁷ მას საქმენი, რომელთა ვნებისაგან შეპყრობილ ვიყვნეთ, აღსძრვენ მას ვნებულთა გულისსიტი(30vE) ყუათა მიმართ. ხოლო შეზავებულები¹⁸ საგან — რაჟამს უზომოებითა საჭმლისაჲთა¹⁹ ანუ მოქმედებითა ეშმაკთაჲთა ანუ სნებითა რაჲთმე¹⁹ (246rA)

* კუთხოვან ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები მექანიკური დეფექტის გამო ყველა ქართულ ხელნაწერს აკლია. აღვადგინე ბერძნულის მიხედვით. შდრ.: τὸ εὖ τοῦτοις χρίσασθαι, ἢ κακῶς. Τῇ γὰρ ἐσφαιλμένη...

1 გულისწყრომისა BF. 2 კლნი DE, პნი BF. 3 მარხვითა B, მარხვითა EF. 4 მღუძარებითა BEF. 5 ანუ — BDEF. 6 შინათა D, შინა BEF. 7 განშორებითა BCF. 8 ზედაჲ BF, ზედაჲ CE. 9 მოგებანი E. 10 მათგან F. 11 მას C. 12 კუმევა BCF. 13 შეუდგეს BCDEF. 14 სხენებისაგან EF. 15 საღმე BEF. 16 რამეთუ — F. 17 ეკუეთნეს BCDEF. 18 საჭმელთათა E, საჭმლისათა F. 19 რაჲთმე BCF.

იცვალის კორცთა შეზავებულებამ, მაშინ კუალად აღსძრავს¹ მას ვნებულთა გულისსიტყუათა მიმართ, ანუ სიძვისაჲთა,² * ანუ წინა-განგებისაჲთა.³ ზოლო ქსენებისაგან — რაჟამს შემოგუართვს მოგონებაჲ საქმეთაჲ⁴ მათ, რომელნი შემგუემთხუელი-ან⁵ ოდესმე და აღიდრის სული ჩუენი ვნებულთა მიმართ გულის-სიტყუათა.⁶

ოე. ღმრთისა მიერ საკმრად⁷ ჩუენდა მოცემულთა საქმეთა-განნი, რომელნიმე სულსა შინა, ზოლო რომელნიმე კორცთა,⁸ სხუანი კორცთათჳს იპოებიან.⁹ ვითარ-იგი სულსა (37vB) შინა არიან ძალნი მისნი, ზოლო კორცთა შინა — საგრძნობელ-ნი და სხუანი ასონი, ზოლო კორცთათჳს — საჭმელნი, საკმარნი** და მონაგებნი და შემდგომნი. ვინაჲცა კეთილად ანუ ბოროტად ეუმევაჲ ამათი ანუ მათ ძლითთა შემთხუევათაჲ გამო-მაჩინებენ¹⁰ ჩუენ სათნოდ ანუ ღრკუდ.

ოე. საქმეთ-შინათა¹¹ შემთხუევათაგანნი რომელნიმე¹² სულსა შინათა და რომელნიმე კორცთა¹³ შინათა, და რომელნიმე კორც-თა თჳსთა¹⁴ შინათა¹⁵ საქმეთაგანნი არიან. სულსა შინა-თანი უკუე — ვითარ-იგი არს მეცნიერებაჲ და უმეცრებაჲ, დავიწყებაჲ (31rE) და ქსენებაჲ, სიყუარული და სიძუილი, მოშიშებაჲ და სილაღე,¹⁶ მწუხარებაჲ და სიხარული, და შემდ-გომნი. ზოლო კორცთა შინათანი — ვითარ-იგი: გემოვნებაჲ და ტკივილი, გრძნობაჲ და [საგრძნობელთა] ვნებულებაჲ,***

1 აღსძრენ E. 2 სიძვისათა E. 3 წინა-განგებისათა B. 4 საქმეთა BEF. 5 შემგუემთხუელსა E. 6 ~ გულისსიტყუათა მიმართ EF. 7 საკმარად E. 8 კორცთა + ზოლო BDE. 9 იპოებიან C. 10 გ-მომაჩინებ A, გამომაჩინებენ BCDEF. 11 საქმეთა-შინათა BCDEF. 12 რ-ლნი CD. 13 კორცსა CD. 14 თჳსთა — D. 15 და რომელნიმე კორცთა თჳსთა შინათა — BCEF. 16 სილაღე D, სიმკნეი BE, სიმკნეი F.

* „ანუ სიძვისაჲთა“ ბერძნულში არაა.

** „საკმარნი“ ბერძნულში არაა.

*** ყველა ზელნაწერში წერია „უენებელობაჲ“. აშკარაა, რომ ეს შეცლო-მა მომდინარეობს მათი საერთო Q₁ წყაროსაგან. მთარგმნელისეულ ნუსხაში, როგორც ჩანს, „ენებულებაჲ“ ეწერა, ოქროს-ის შესატყვისად. რადგანაც ოქროს-ის სხეულის ფიზიკურ ნაკლს ნიშნავს, ანუ მისი რომელიმე ორგანოს

სიმრთელე და სნეულებამ, სიცოცხლე და (11rD) სიკუდილი და სხუანი ესევეთარნი. ხოლო კორცთა თჳსნი – ვითარ-იგი (246vA) შვილკეთილობამ და უშვილოებამ, სიმ(38rB)დიდრე და სიგლახაჲ,¹ დიდებამ და უდიდებლობამ² (39rC) და შემდგომნი. და მათგანნი რომელნიმე კეთილ, და რომელნიმე ბოროტ კაცთა-და³ საგონებელ არიან, გარნა თჳსითა წესითა არცა ერთი ამათ-განი ბოროტ არს, არამედ კუმევისაგან⁴ იპოვების⁵ საკუთრად კეთილ ანუ ბოროტ.

ოზ. კეთილ არს მეცნიერებამ თჳთ⁶ თჳსით ბუნებითა.⁷ ეგრეთვე სიმრთელეცა, არამედ მრავალთა წინააღმდეგობთა⁸ ამისსა მომატყუებელ ექმნეს,* რამეთუ დრკუთა არა კეთილად მოუქდების მეცნიერებამ, დაღათუ⁹ თჳთ ბუნებით კეთილ არს, ვითარცა პირველ თქუმულ არს. ეგრეთვე არცა სიმრთელე,** არცა სიმდიდრე, არცა სიხარული, რამეთუ¹⁰ არა ჯეროვნად იქმარებენ ამათ, ვინამცა¹¹ ნუუჲუე და ყოველი ამა(31vE)თი წინაუკუმოჲ უმჯობეს არს ამათდა. ამისთჳს არცა სადმე¹² იგინი ბოროტ არიან თჳსითა წესითა, დაღათუ¹³ ბოროტ ჰგონიან.¹⁴ (38vB)

ოშ. ნუ გარემოხსად¹⁵ იკუმევ¹⁶ მოგონებათა, რამათა არა*** საქმენიცა გარემოხსად იკუმინე,¹⁷ რამეთუ არათუ ვინმე პირველად¹⁸ გონებით¹⁹ ცოდოს,²⁰ არასადა²¹ საქმითა²² ცოდოს.****

დაზიანებას, „გრძნობასთან“ დაპირისპირებაში იგი საკუთრივ გრძნობის ორგანოთა („საგრძნობელთა“) დაზიანების გამოშატეველი გამოდის. ამიტომაც, მეტი სიცხადისათვის, აქ დავურთეთ სიტყვა „საგრძნობელთა“.

* ბოლო ფრაზას აკლია სიტყვები. იხ. აქვე, შესავალი წერილი, გვ. ????

** ჯერ დაუწერიათ „სიმართლე“. შემდეგ გადაუკეთებიათ: „სიმრთელე“ B.

*** აქ ბერძნულს ერთვის სიტყვა: ἔξ ἀν᾿ αὐτῆς (დაჭირვებისას).

**** ეს თავი გამოტოვებულია F-ში.

1 სიგლახაჲ BCDF. 2 უდიდებულებამ BEF. 3 კაცთად EF. 4 კუმევის-გან A. კმევისაგან D. 5 იპოვების ACD, იპოვების BEF. 6 თავით BF. 7 ბუნებით E. 8 წინააღმდეგობ E. 9 დაღაცათუ BDEF. 10 რამეთუ + არიან ვითონი კაცნი, რომელნი BE. 11 ვინამცა + და BCDEF. 12 სადამე BEF. 13 დაღაცათუ BCDEF. 14 არიან BCDEF. 15 გარემოხსად B. 16 იკუმევ BDE. 17 იკმინე BCDE. 18 ფჳდ BCE. 19 გონებითა BE. 20 ცოდოს + და მან BE. 21 არცა BE. 22 საქმითა B.

ოთ. ხატ მიწიერისა არიან ნათესავოანნი¹ სიბოროტენი, ვითარ უგუნურებაჲ, მოშიშებაჲ, დაუპყრობელობაჲ,² უსამართლოებაჲ. ზოლო ხატ ზეციერისა – ნათესავოანნი³ სათნოებანი, ვითარ სიბრძნე, სიძნე, სიწმიდე,⁴ სიმაღლე, არამედ „ვითარ-იგი“ შევიძოსეთ ხატი (247rA) მიწისაგანისაჲ, ეგრეთვე⁶ შევიძოსთ ხატიცა იგი⁷ ზეცისაგანისაჲ“. (1)

პ. გნებაჲს თუ პოვნად გზასა ზეცად მიმართ⁸* მიმყვანებულსა, გზასა მას შინა ეძიებდ მას, და მუნ ჰპოო⁹ იგი მეტყუელი-საჲ¹⁰ მის შორის: „მე ვარ გზაჲ და ჭეშმარიტებაჲ და ცხორებაჲ“.¹¹ (2) გარნა ფრიად ტკივილით¹² ეძიებდ, რამეთუ მცირედნი¹³ არიან, რომელნი ჰპოებენ¹⁴ მას.¹⁵ (3) ნუსადა უკმო-პრჩე¹⁶ მცირეთა მათგან¹⁷ და იპოო¹⁸ მრავალთა თანა. (39rB)

პა. ზუთთა¹⁹ ამათ მიერ²⁰ მოიკუთვების სული ცოდვათაგან: (32rE) (ა) ანუ შიშითა კაცთაჲთა, ანუ²¹ შიშითა სასჯელისაჲთა, (ბ) ანუ ყოფადისათჳს სასყიდლისა²² კუალადგებისა,²³ (გ)**

1 ნათესავოანნი A, ნათესავოანნი C, ნათესავოანნი BD, ნათესავოანნი EF. 2 დაუპყრობელობაჲ + და EF. 3 ნათესავოანნი ABD, ნათესავოანნი EF. 4 სიწმიდე + და F. 5 ვითარცა-იგი CD. 6 ეგრეთვე – A. 7 იგი – E. მიმართ – BEF. 9 ჰპოო BCDEF. 10 მეტყუელისა D, მეტყუელისა BEF. 11 ცხორებაჲ + რამეთუ C. 12 ტკივილითა F. 13 მცირედნიცა BCDEF. 14 ჰპოებენ C. 15 მას + ამას ფრიად ეგრძაღე EF. 16 უკმორჩე BF. 17 მათგან + ამას ფრიად ეგრძაღე B. 18 იპოო BCDEF. 19 სამთა BEF. 20 ამათ მიერ A, ამათგან BCDEF. 21 ანუ > და BEF. 22 სასყიდლისა > სასჯელისა BCDE. 23 სასყიდლისა კუალად-გებაჲ – $\mu\sigma\theta\mu\alpha\pi\theta\iota\sigma\iota\alpha$.

(1) I კორ. 15, 49. (2) იოანე 14, 6. (3) მათე 7, 14.

* „ზეცად მიმართ“-ის ნაცვლად ბერძნულშია „ცხორებისა მიმართ“ (ἐλς τὴν ζωὴν).

** ცოდვათაგან სულის მოკვეთის საშუალებანი ანბანის ასოებით აღრიცხულია მხოლოდ BEF ხელნაწერებში, და ზუთის ნაცვლად აღრიცხულია სამად. ეს აღრიცხვა, აშკარად, მათი საერთო დედნიდან მომდინარეობს. როგორც შესავალში დავასაბუთეთ, ამ ხელნაწერებს ჰქონიათ საერთო დედანი, რომელშიც თავიადური სინგური ასოები გამოტოვებული ყოფილა, და მასში, ისევე, როგორც სხვა თავებში, 81-ე (პა) თავის პირველი სიტყვაც (I-თა, ანუ „ზუთთა“) ნაკლულად წერებულა ([.]-თა). გადამწერი მიხვედრილა, რომ აქ რიცხვის აღმნიშვნელი ასო აკლდა, და მის აღსადგენად დაუთვლია ტექსტში

ანუ სიყუარულისათჳს ღმრთისა,¹ ანუ, დასასრულისად, მცემლობითა სჳნიდისისაჲთა.*

პბ. ვიეთნიმე² იტყჳან, ვითარმედ არამცა იყო ბოროტი არსთა შინა, არათუმცა სხუჲა რაჲმე ძალი იყო მიმზიდველი ჩუენი³ მისსა⁴ მიმართ. ზოლო იგი არარაჲ სხუჲა არს, თჳნიერ ბუნებითთა მოქმედებათაგან⁵ თჳსთა უღებებაჲ გონებისაჲ.⁶ (11vD) ვინაჲცა ამისისა⁷ მოლუაწებისა მოქმედნი კეთილთა სადმე⁸ მარადის იქმან, ზოლო ბოროტთა არაოდეს. გნებაჳს თუ შენცა, განჯადე უღებებაჲ, და მის თანა განჰკდი⁹ სიბოროტესაცა, რომელ არს ცთომილად ბჭობაჲ** მოგონებათაჲ,¹⁰ რომელსა შეუდგს გარემოჲსად¹¹ ჟუმეჲაჲ საქმეთაჲ. (39vC)

პგ. ბუნებითი¹² არს ჩუენ შორის სიტყჳერებითისა კერძოჲსაჲ¹³ დამორჩილებაჲ საღმრთოსა სიტყჳასა¹⁴ და მთავარ (39vB) ყოფაჲ მისი (247vA) პირუტყჳულისა¹⁵ კერძოჲსა¹⁶ ზედა. ესე წესი ყოველთა შორის¹⁶ დაიცეპობდენ და არცა ბოროტი იყოს

დასახელებული საშუალებანი ცოდვათაგან სულის მოკვეთისა. ამ საშუალებათა დათვლა ძნელი არ იყო, რადგან თითოეული მათგანის დასახელება „ანუ“-თი იწყებოდა, მაგრამ რადგანაც ორ შემთხვევაში „ანუ“-ს „და“ კავშირი ენაცვლებოდა, ისინი წინა ფრაზების გაგრძელებად მიუჩნეჲა გადამწერს, და ხუთად აღსარიცხავი ფრაზები სამზე დაუყვანია. ამ გამოკვლევის შედეგია ის, რომ თავიკიდური სიტყჳა მწერალს ასე აღუდგენია: ო-თა (ანუ „სამთა“).

* „მცემლობაჲ სჳნიდისისაჲ“ აქ დასახელებულია მეხუთე საშუალებად, რომლითაც სული თავს აღწევს ცოდვას. იგულისხმება სჳნიდისის მამხილებლობა, რაც შედარებულია ცემასთან („მცემლობასთან“) ანუ ქენჯნასთან.

** „ბჭობაჲ“-ს (κρσις, შდრ. II,17) ნაცვლად ბერძნულშია: „ჟუმეჲაჲ“ (χρησις, შდრ. II,15,76). ჩანს, მთარგმნელის ხელთ არსებული ბერძნული დელანი კარნახით ყოფილა დაწერილი. ნაკარნახევი χρησις-ის ნაცვლად მწერალს დაუწერია ჟღერადობით მისი მსგავსი სიტყჳა κρσις. და ეს შეცდომა ქართულ თარგმანშიც გადმოსულა.

1 ღმრთისა + და BEF. 2 რომელნიმე BCDEF. 3 ჩნისა BEF. 4 მის B, მისა CD. 5 ~ მოქმედებათაგან ბუნებითთა B. 6 გონებისა BF, გონებაჲსა D. 7 ამისა F. 8 სადმე – BEF. 9 განკდი FB. 10 მოგონებათა B. 11 გარემოჲსად F. 12 ბუნებითი A, ნებსითი CD, ნეფსითი BEF. 13 კერძოჲსა B, კერძოის EF. 14 სიტყჳასა BCEF, სიტყჳისა D. 15 პირუტყჳულ BEF. 16 კერძოისა BEF. 16 შორის > ზედა BEF.

არსთა შინა,¹ არცა მისა² მიმართ მიმზიდველი იპოვებოდის.³

პდ. რომელნიმე გულისსიტყუათაგანნი მარტივ არიან, ზოლო რომელნიმე – შეზავებულ. (32vE) მარტივ უკუე არიან უვნებელნი,⁴ ზოლო შეზავებულ – ვნებულნი, ვითარცა ვნებისაგან⁵ და მოგონებისა⁶ შემოკრებულნი. ამათსა ესრეთ ქონებასა შინა მრავალნი⁷ მარტივთა მათგანნი⁸ იხილვებიან შედგომილად შეზავებულთა მათ, რაჟამს იწყებდენ ძრვად გონებითისა ცოდვისა მიმართ. ვითარ-იგი არს ოქროსა ზედა, რამეთუ მოუქდის ვისმე კსენებით⁹ ოქრომსათჳს¹⁰ გულისსიტყუაჲ რამეჲ ვნებულნი და აღიდრის იგი გონებითა პარვისა მიმართ და სრულ ყვის გონებითი ცოდვაჲ. აწ უკუე მოკსენებასა თანა ოქრომსასა, ბალანტისაცა კსენებაჲ შეერთო და იგონებს¹¹ სკივრ(40rB)თაცა და საუნჯეთა და შემდგომთა მათთა. ვინაჲცა ესე კსენებაჲ ოქრომსაჲ¹² შეზავებულ იყო, რამეთუ აქუნდა მისსა¹³ მიმართ ვნებაჲ, [ზოლო (კსენებაჲ) ბალანტისა და სკივრისა და შემდგომთა მათთაჲ – მარტივ, რამეთუ არა აქუნდა მათდა მიმართ ვნებაჲ]* გონებასა. და ყოველსაჲ გულისსიტყუასა¹⁴ ზედა¹⁵ ეგრეთვე არს, ცუდად-დიდებისასაცა¹⁶ და დედაკაცისასა,¹⁷ რამეთუ არათუ ყოველნი ვნებულისა გულისსიტყესა¹⁸ თანა¹⁹ შედგომილნი გულისსიტყუანი თუთცა ვნებულ არიან, ვითარ-ესე ცხად ყო სიტყუამან. ვინაჲ ამიერ ძალ-გჳც²⁰ (248rA) ცნობად, თუ რომელნი არიან ვნებულნი გულისსიტყუანი, და რომელნი მარტივნი.

* კუთხოვან ფრჩხილებში ჩასმული ფრაზა გამოტოვებულია ყველა ხელნაწერში, რაც მათი საერთო Q₁ წყაროსაგან უნდა მომდინარეობდეს. აქ ჩვენ ბერძნულის მიხედვით აღვადგინეთ დაკლებული ფრაზა იმ ფორმით, როგორც მას უნდა ჰქონოდა, სავარაუდოდ, მთარგმნელისეულ ნუსხაში.

1 შინი BEF. 2 მისა BEF. 3 იპოვებოდეს C, იპოვებოდის BEF. 4 უვნებელ E. 5 ბუნებისაგან A, ვნებისაგან BCDEF. 6 მოგონებისაგან E. 7 მრავალთა E. 8 მათთაგანნი B. 9 კსენებითა C. 10 ოქრომსათჳს > ოქროსა ზედა BF. რამეთუ მოუქდის ვისმე კსენებით ოქრომსათჳს – E. 11 იგონებს > იხსენებს F. 12 ოქრომსა BCDE. 13 მისა CD. 14 გულისსიტყუასა + მისსა BCDE. 15 ზედა + მისსა F. 16 ცუდად-დიდებისა E. 17 დედაკაცისასაცა B, დედაკაცისა EF. 18 ~ გულისსიტყესა ვნებულისა E. 19 ~ გულისსიტყესა თანა ვნებულისა F. 20 ძალ-გიც F.

პე. ვიეთნიმე იტყუან, ვითარმედ ასოსა კორცთასა¹ შეხებითა ეშმაკნი ძილსა (33rE) შინა ალატყინებენ ვნებასა სიძვისასა. და აღიდრას² რაჲ ვნებაჲ, შემოართუამს სახესა დედაკაცისასა კსენე-ბი-სა მიერ გონებასა შინა. ხოლო ვიეთნიმე, ვითარმედ, თუთ იგინი³ სახითა დედაკაცისაჲთა ერუენებიან⁴ გონებასა. ხოლო კორცთა ასოჲსა შეხებითა აღსძრვენ⁵ ნებება(40vB)სა, და ესრეთლა იქმნებიან ოცნებანი. ხოლო კუალად სხუანი, ვითარმედ ვნებისა მიმართითა⁶ შეპყრობითა მახლობელისა მისდა ეშმაკისა მიერ აღიდრვის⁷ ვნებაჲ, და ესრეთ გულისსიიტყუათა მიმართ ალატყინებითა სული კსენებისა მიერ შემოიღებს ხა(12rD)ტთა, და სხუათაცა⁸ ოცნებათა⁹ * ზედა ეგრეთვე, ვიეთნიმე ეგრეთ¹⁰ იტყუან შემთხუევასა მათსა. გარნა ვერ¹¹ რომელთა პირველ თქუჲულთა სახეთა მიერ შეუძლებენ ეშმაკნი აღძრვად რომელსავე ვნებასა, ვიდრემდის სულსა შინა იყვნენ¹² სიყუარული და მარხვაჲ, ვერცა მღვდარებასა შინა კორცთასა, და ვერცა მძინარებასა.¹³

პე. რომელთამე შჯულისა მცნებათაგანთაჲ კორციელადცა და სულიერად¹⁴ სა(40rC)ჭიროდ¹⁵ არს დაცვად, ხოლო რომელთამე¹⁶ – სულიერად ოდენ. ვითარ-იგი არს: არა იმრუშო, (1) არა კაც ჰკლა,¹⁷ (2) არა იპარო (3) და მსგავსნი (248vA) ამათნი – ამათი¹⁸ სულიერადცა და კორციელადცა ჯერ-(33vE)არს დაცვაჲ, და სულიერად – (41rB) სამსახედ.** ხოლო¹⁹ წინადაცუეთაჲ (4) და²⁰ შაბათისა დაცვაჲ (5) და კრავისა დაკლვაჲ (6) და

* ბერძნულში „ოცნებას“ ერთვის განსაზღვრება – „ვნებული“ (ἐμπνεῖς): „სხუათაცა ვნებულთა ოცნებათა ზედა – ἐπὶ τῶν δέλλων δὲ ἐμπνεῖς φαντασισιν.

** ბერძნულშია τρισσῶς ('სამმაგად', 'სამგზის მტკიცედ').

1 კორცთა BE. 2 აღიდრის CEF. 3 იგინი – BCDEF. 4 ~ ერუენებიან დედაკაცისთა BF. 5 აღძრვენ D. 6 მიმართ BEF. 7 აღიდრის E. 8 სხუთა E. 9 ოცნებათა – C. 10 ეგრეთუშ BEF. 11 ვერა C. 12 იყვნენ AD. 13 მძინარებასა + შინა E. 14 სულიერადცა EF. 15 საჭირო BEF. 16 რომელთამე BD. 17 კლა BF. 18 ამათნი F. 19 ხოლო – BCEF. 20 და – BCDF.

(1) გამოსლ. 20,13. (2) გამოსლ. 20,15. (3) გამოსლ. 20,14. (4) დაბ. 17,10-12. (5) გამოსლ. 20,11. (6) გამოსლ. 12,4-6.

უცომოთა¹ კრძალვამ* ველის-ყრდელისა თანა (1) და მსგავსნი ამათნი – სულიერად ოდენ დაიცვებოდენ.

პზ. სამ არიან სწავლითნი** დაწყნარებანი*** უტომიერესნი მონაზონთა შორის. (C) პირველი² უკუე – არარაჲს³ საქმით⁴ ცოდვამ, ხოლო (ღ) მეორე⁵ – არა დაყოვნებაჲ სულსა შინა⁶ ენებულთა გულისსიტყუათაჲ,⁷ ხოლო (ღ) მესამე⁸ – უვნებელად გონებითა⁹ ხედვამ სახეებსა დედათასა და შემაწუხებელთა¹⁰ კაცთასა.¹¹

პმ. უმონაგებო¹² **** არს, რომელსა ეჯმნას ყოველთა მონაგებთა თესთაგან და ყოვლად არარაჲ მოეგოს ქუეყანასა ზედა, თუნიერ ხოლო კორცთაჲსა,¹³ და მათდა მიმართიცა ზრუნვამ უგულბელს-ეჟმნეს¹⁴ ***** ღმრთისა და ღმრთისმსახურთადა რწმუნებითა მათისა განგებისაჲთა.

პთ. მოგებულთაგანთა რომელნიმე უვნებელად მოიგებენ, ვინაჲცა დაკლებასა მათსა ზედა არა შეწუხდებიან, ვითარცა იგინი, რომელთა იავარის-ყოფამ¹⁵ მონა(41vB)გებთა მათთაჲ სიხარუ-

* ბერძულშია: $\kappa\rho\iota\sigma\mu\alpha$. მთარგმნელს ეს ფორმა დაუკავშირებია $\delta\epsilon\iota\sigma\mu\alpha$ ზმნასთან, რაც 'შიშს', 'მოკრძალებას', 'მორიდებას' ნიშნავს. ვფიქრობთ, უმჯობესი იქნებოდა, „კრძალვის“ ნაცვლად „ჭამამ“ დაეწერა ($\epsilon\iota\sigma\mu\alpha$, $\epsilon\iota\sigma\mu\alpha$).

** ბერძულშია $\eta\sigma\mu\alpha$ ('ზნეობრივი'). როგორც ჩანს, მთარგმნელის დედანში ამის ნაცვლად, გადამწერის შეცდომის შედეგად, ეწერა გრაფიკულად მოსგავსებული $\mu\alpha\theta\eta\tau\iota\kappa\iota\varsigma$, რაც, ბუნებრივია, „სწავლითად“ ითარგმნა.

*** ბერძულშია $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\tau\alpha\iota\varsigma$, რაც ამ კონტექსტში 'მღვდმარებას', 'ვითარებას' ნიშნავს.

**** [.]მონაგებო D (ამ ზღუნაწერში, ჩვეულებრივ, გამოტოვებულია თავკიდური ასოები, რომელთა დაწერა სინგურით იყო ნაგარაუდები, ბოლოს კი მისი დაწერაც დაპვიწყებით, და ასე დარჩენილა, უსინგუროდ).

***** „ზრუნვამ უგულბელს-ეჟმნეს“. ბერძულშია: $\sigma\chi\epsilon\iota\varsigma$ ('ვითარება', 'მღვდმარება', 'აგებულება') $\delta\iota\alpha\pi\alpha\rho\iota\varsigma$ ('განმხეთქელი').

1 უცომოთა A. უცომოთა BDF. 2 პ ზ BF. 3 არარაჲსა CEF. 4 ლ საქმით არარაჲსა BE. 5 მეორედ EF. 6 შინა BEF. შორის A. 7 გულისსიტყუათა E. 8 მესამედ BE. 9 გონებითა – E. 10 შემაწუხებელსა BCDF. 11 კაცთა E. 12 სამონაგებო C. 13 კორცთასა BDEF. 14 უგულბელს-ეყოს CDEF. 15 იავარყოფამ A. იავარისყოფამ BCDE.

(1) გამოსლ. 12,8.

ლით შეიწყნარეს. (1) ხოლო რომელნიმე ვნებულად¹ მოიგებენ, ვინაჲცა დაკლებასა ზედა მათსა² (34rE) მწუხარე იქმნებიან, ვითარცა სახარებასა შინაჲ³ იგი მდიდარი წარვიდა შეწუხებულნი. (2) და უკუეთუ ვინ მიუხუენეს, ვიდრე სიკუდილადმდე შეწუხნებიან.⁴ ვინაჲცა ვნებულად და უვნებელად ქონებასა⁵ (249rA) მონაგებთასა დაკლებაჲ მათგან ამხილებს.⁶

ჟ. უსრულესად მლოცველთა ჰბრძვანან⁷ ეშმაკნი, რამათა არა ლიტონად მიიღებდენ ცნობასა გრძნობადთა საქმეთასა, ხოლო მეცნიერთა — რამათა დაიყოვნებდენ მათ თანა ვნებულნი გულის-სიტყუანი, ხოლო საქმისა მიმართ მოღუაწეთა — რამათა არწმუნონ მათ⁸ საქმით ცოდვად,⁹ და ყოვლითავე სახითა ყოველთა მიმართ ილუწიან, რამათა ღმრთისაგან გან(12vD)აშორენ¹⁰ კაცნი ყოვლად უბადრუკთა მათ.

ჟა. საღმრთოჲსა წინაგანგებისა მიერ ღმრთისმსახურებისათჳს გამოცდილნი* სამთა ამათ¹¹ განსაცდელთა (42vB) მიერ გამოიცადებიან:¹² (ა) ანუ საწადელთა მოცემითა,¹³ ვითარ სიმართელისა და შეუენიერებისა და შვილ-კეთილობისა და საკმარათა და ღიდებისა, და მსგავსთა ამათთაჲთა.¹⁴ (ბ) ანუ შემაწუხებელთა ზედა-დასხმითა, ვითარ-იგი წარჯდომითა შვილთა და საკმართა¹⁵ და ღიდებისა, და შემდგომთა ამათთაჲთა.¹⁶ (3) ანუ საღმობისა შექმნითა კორცთაჲთა, ვითარ-იგი არიან სნებანი და ტკივილნი ტანჯვათანი¹⁷ და შემ(34vE)დგომნი. და პირველთა მათ¹⁸

* ბერძნულშია: ἐγγυσμαζόμενοι ('სწავლულნი', 'წურთილნი'). რომელ ეტაჲზე გარდაიქმნა ეს სიტყვა „გამოცდილად“ (თარგმნის პროცესში თუ გვიანდელი გადამწერის შეცდომის შედეგად), ვერ ვიტყვით. მაგრამ შესაძლოა, ამ ცვლილებაში გარკვეული როლი შეასრულა წინადადების ბოლო სიტყვამ — „გამოიცადებიან“ (δοκιμάζονται).

1 ვნებულთა E. 2 ~ მათსა ზედა BCDEF. 3 შინა BEF. 4 შეწუხდებიან BEF. 5 + ზედა CDEF. 6 ჯერ დაუწერიათ „ამხილებს მათგან“, შემდეგ გადაუნაცვლებით თავზე 'ბ' და 'ა' ასოებით D. ~ ამხილებს მათ BEF. 7 ბრძანან E. 8 მათ — E. 9 ცოდუა BF, ცოდუა E. 10 განმაშორნენ BE, განმაშორნეს E. 11 მათ C. 12 გამოიცადებიან BCDF. 13 ანუ საწადელთა მოცემითა — E. 14 ამათა BCDF. 15 საკმარათა CD. 16 ამათა BCDEF. 17 ტანჯუანი E. 18 მათ — BCDEF. (1) ებრ. 10,34. (2) მათე 19,22; ლუკა 18,23.

მიმართ იტყვს უფალი: „რომელმან (40vC) არა იჯმნას ყოველ-
თაგან მონაგებთა თუსთა,¹ კერ ძალ-უც მოწაფე ყოფად ჩემდა, (1)
ხოლო მეორეთა მიმართ და მესამეთა, ვითარმედ: „მოთმინებითა
თქუენითა მოიგნეთ² სულნი თქუენნი“. (1)

ჟბ. ოთხთა ამათ იტყვან მცვალებელად კორცთა შეზავე-
ბულებისა და მი(249vA)მცემელად გონებისა გულისსიტყუათა,³
გინა ვნებულთა, გინა უვნებელთა მის ძლით. ესე იგი არიან: (ა)
ანგელოზთა⁴ და (ბ) ეშმაკთა,⁵ (გ) ჰაერსა⁶ და (დ) საზრდელსა.
და⁷ ანგელოზთა⁸ მიერ სიტყვთ იტყვან ქმნასა შეცვალე-
ბისასა, (42vB) ხოლო ეშმაკთა მიერ – შეხებითა.⁹ ხოლო
ჰაერთა¹⁰ მიერ – მობერვითა,¹¹ ხოლო საზრდელისა¹² მი-
ერ – რომელობითა საჭმელთა და სასუმელთათა¹³ და მოკ-
ლებითა და აღორძინებითა¹⁴ * მათითა, თუნიერ კსენებითთა მათ¹⁵
და სმენითთა¹⁶ და ხედვითთა შეცვალებისა შემთხუევითა წინა-
ვნებითა¹⁷ სულისათა,¹⁸ მისდა შემთხუეულთა¹⁹ მათგან მწუხა-
რებისა ანუ სიხარულისა შემქმნელთა, რამეთუ ამათგან ღმო-
ბილი²⁰ სული სცვალებს კორცთა შეზავებულებასა. ხოლო პირ-
ველ თქუმულთა** მათგან შეცვალებული შეზავებულებაჲ მიჰ-
მადლებს²¹ გონებასა [გულისს]იტყუათა.**** (35rE)

* ბერძნულში გადანაცვებულია: აღორძინებითა და მოკლებითა (πλεο-
νισμὸς καὶ ἐλαττωσις). ** „პირველ თქუმულად“ იგულისხმება „კორცთა
შეზავებულების“ (სხეულებრივი მდგომარეობის) შემცვლელი ოთხი ფაქტორი
(ანგელოზნი, ეშმაკნი, ჰაერი და საზრდელი). *** ყველა ხელნაწერშია „შეზა-
ვებულებასა“ (ალბათ გადაწერის შეცდომით). უნდა იყოს „შეზავებულებაჲ“
(ἡ κρισις). **** ყველა ხელნაწერშია „სიტყუათასა“ (ესეც გადაწერის
შეცდომით). უნდა იყოს „გულისსიტყუათა“ (λογισμοὺς).

1 მისთა BE. 2 მოიპოვნეთ BCEF. 3 გულისსიტყუათა A, გულისსიტყუათა
BCE. 4 ანგელოზთა BCEF. 5 + და E. 6 ჰაერსა BEF. 7 და – BDF. 8
ანგელოზთა BEF. 9 შეხებით A, შეხებითა BF. 10 ჰაერთა BEF. 11 ბერვითა
BE, ბერვთა E. 12 საზრდელთა BE, საჭმელთა E. 13 სასუმელთა(ი)თა A („ი“
ჩამატებულია სტრიქონზემოთ), სასუმელთათა BCDF. 14 და აღორძინებითა –
E. 15 მათ – BCF. 16 თუ: სმენილითა (?) A. სმენითთა BCDEF. 17 წინა-
ვნებათა BE. გინა ენებათა E. 18 სულისათა BF. 19 შემთხუეულთა A,
შემთხუეუთა BCDEF. 20 ღმობილთა C. 21 მიმადლებს BF.

(1) ლუკა 14,33. (2) ლუკა 21,19.

შგ. საკუთრებით¹ სიკუდილი არს განშორება ღმრთისაგან. ხოლო საწერტელიდა² სიკუდილისა³ არს ცოდვამ, (1) რომელი-იგი მიიღო რაჲ ადამ, ერთბამად ძელისაგან ცხორებისა და სამოთხისა და ღმრთისა ექსორია იქმნა, რომელსა იძულებით შეუდგა კორცთა სიკუდილი.⁴ ხოლო საკუთრებით⁵ ცხორება არს, რომელმან-იგი⁶ თქუა: „მე ვარ ცხორება“.⁷ (2) ესე სიკუდილად რაჲ მიიწია, მომკუდარი კუალად ცხორებად აღიყვანა. (250rA; 43rB)

ჟდ. სიტყუაჲ აღწერილი ანუ თუთ აღმწერელისა მოსაქსენებელად⁸ აღიწერების, ანუ სარგებელად სხუათა, ანუ ორკერძოვე, ანუ საენებელად ვიეთღამე, ანუ სამარუენობლოდ, ანუ იძულებით. (13rD)

ჟე. ადგილ მწუანვილოან⁹ არს საქმითი სათნობაჲ, ხოლო წყალ განსუენებისა (3) – ცნობაჲ¹⁰ დაბადებულთაჲ.

ჟვ. აჩრდილ სიკუდილისა არს კაცობრივი ცხორებაჲ, ვინაჲცა რომელი ღმრთისა თანა იყოს და ღმერთი მის თანა, ამას ძალ-უც საქმიერად* თქუმაჲ: „ვიდოდი-ღა თუ¹¹ შორის აჩრდილთა სიკუდილისათა, არა მეშინოდის მე ბოროტისაგან,¹² რამეთუ შენ ჩემ თანა ხარ“. (4)

ჟზ. გონებაჲ წმიდაჲ მართლიად ხედავს¹³ საქმეთა, ხოლო სიტყუაჲ გამოცდილი სახილველად წარმოადგენს მის მიერ ხილულთა, ხოლო (35vE) სასმენელი¹⁴ ბრწყინვალედ მიითუალავს მათ,¹⁵ ხოლო ამათ სამთაგანვე დაკლებული ბოროტ უწოდს მეტყუელსა მათსა. (43vB; 41rC)

* ბერძულში: ἐναργὴς ('ცხადად', 'თვალსაჩინოდ', 'უეჭველად'). როგორც ჩანს, მთარგმნელის დედანში ამის ნაცვლად ეწერა ἐνερῶς, რაც ითარგმნა აღეკატურად.

1 საკუთრებითი ABCDEF. 2 საწერტელითა BCDEF. 3 სიკუდილი BCDEF. 4 სიკუდილი კორცთა შეუდგა BF, ~ კორცთა სიკუდილი შეუდგა E. 5 საკუთრებითი BF. 6 იგი – E. 7 ცხოვრება E. 8 მომახსენებელად E. 9 მწუანვილოან C, მწუანვილოან BDE, მწუანვილოან E. 10 ხოლო წყალ განსუენებისა ცნობაჲ – BEF. 11 ვიდოდი ღათუ AE, ვიდოდიღა თუ BCDF. 12 სიკუდილისაგან C. 13 ხედავს E. 14 მსმენელი BCEF. 15 მას BCDEF.

(1) I კორ. 15,56. (2) იოანე 14,6. (3) იხ. ფს. 22,2. (4) ფს. 22,4.

ჟმ. ღმრთისა თანა არს, რომელმან უწყოდის¹ წმიდაჲ სამე-
ბაჲ და დამბადებელობაჲ მისი და წინა-განმგებელობაჲ, და ვნებ-
ულეებითი² კერძოჲ სულისაჲ უვნებელად მოეგოს.

ჟთ. კუერთხსა მომასწავებელად იტყჳან სასჯელისა ღმრთი-
სა,³ ზოლო არგანსა – წინა-განგებისა. ვინამცა ამათისა ცნობისა
მიმღებელისადა არს თქუმაღ: „კუერთხმან შენმან (250vA) და
არგანმან შენმან – ამათ ნუგეშინის-მცეს მე“. (1)

რ. რაჟამს გონებაჲ ვნებათაგან განშეშულდეს და არსთა
ხელვითა განბრწყინდეს, მაშინ ძალ-უც⁴ ღმრთისა შორის ყოფად
და ლოცვად, ვითარცა ჯერ-არს.⁵ *

მისივე, ასეული მესამე**

ა. სამართლად კუმევაჲ მოგონებათა და საქმეთაჲ – სიწმიდ-
ისა და სიყუარულისა და მეცნიერებისა შემქმნელ არს, ზოლო
პირუტყულად კუმევაჲ – დაუპყრობელობისა და სიძულილისა
და უმცერებისა.

ბ. „განჰმზადე⁶ წინაშე ჩემსა ტაბლაჲ“ (2) და შემდგომი
ამისი. ტაბლაჲ (36rE) აქა საქმითსა სათნოებასა მოასწავებს,
(44rB; 13vD) რამეთუ⁷ ესე ქრისტეს მიერ განმზადებულ იქმნა და
წინა-აღსადგომელად მაჭირვებელთა ჩუენთა, ზოლო ზეთი გან-
მაპოხებელი გონებისაჲ – არს⁸ ხელვაჲ არსთაჲ; ზოლო სა-
სუძელ⁹ ღმრთისა – მეცნიერებაჲ ღმრთისაჲ, ზოლო წყ-
ალობა მისსა¹⁰ – სიტყუაჲ მისი და ღმერთი, რამეთუ ესე

* კიდეზე მინაწერი: „[გ]ანმგებელად მკითხუელად. განმგებელადე ჭკუიანად D.

** მესამე, ასეული F-ში მეორეს ერთვის უსათაუროდ და ინტერვალის
გარეშე (49v). E-შიც ასევე უსათაუროდ და ინტერვალის გარეშე მოურთაეთ,
მოგვიანებით კი სინგურით წარუწერიათ კიდეზე: „დასასრული მეორისა
ასეულისა“, ზოლო სტრიქონის თავისუფალ ადგილზე – „მისივე, ასეული
მესამე“ (35v). უსათაუროდ და ინტერვალის გარეშე გრძელდება მესამე
ასეული B-შიც. კიდეზე კი სინგურით მიუწერიათ: „მისივე, ასეული მესამე“.

1 უწყოდეს C. 2 ვნებულებითი E. ვნებულებით ABCDF. 3 ღმრთისაჲ E.
4 ძალ-უც BDF. 5 + დასასრული მეორისა ასეულისა C. 6 განმზადე BDEF.
7 რამეთუ > ზოლო BDEF. 8 არს – E. 9 სასმელი BCF. 10 მისსა – C. მისი
BEF.

(1) ფს. 22,4. (2) ფს. 22,5.

განკაცებისა მიერ თვისისა მოგუდევს* ყოველთა დღეთა, ვიდრე-
მდის ყოველთა ცხოვნებულთა ეწიოს, პავლეს მსგავსად; ხოლო
სახლ — სასუფეველი, რომელსა დაიმკვდრებენ ყოველნი წმი-
დანი, ხოლო განგრძობა დღეთა — საუკუნოა ცხოვრება.

გ. გარემოხსად ქუმევეთა შემოვლენ სიბოროტენი ძალთა
ზედა სულისა ჩუენისათა — გულისთქუმიტისა¹ ზედა² და გულის-
წყრომითსა³ და მომგონებლობითსა,⁴ ვინაჲცა მომგონებლობი-
თ(251rA)ისა [ძალისა]⁵ ** გარემოხსად ქუმევაჲ არს უმეტრებაჲ
და უგუნურებაჲ; ხოლო გულისწყრომითისა და გულისთქუმი-
თისა — სიძულილი და დაუპყრობელობაჲ; ხოლო ქუმევა ამათ-
და — არიან⁶ მეცნიერებაჲ და სიბრძნე, სიყუარული და სიწმიდე.
ხოლო უკუეთუ ესე ესრეთ არს, არარაჲ ბოროტ არს ღმრთისა
მიერ შექმნულთაგანი.⁷ *** (44vB; 41vC)

დ. არა საჭმელნი ბოროტ არიან, არამედ ნაყროვნებაჲ;⁸
არათუ შვილთსხმაჲ, არამედ სიძვაჲ; არცა საკმარნი, არამედ
ვეცხლისმოყუა(36vE)რებაჲ; არცა დიდებაჲ, არამედ ცუდადმზუ-
აობრობაჲ. ხოლო უკუეთუ ესე ესრეთ არს, არარაჲ სამე არს-
თაგანი⁹ ბოროტ არს, თვნიერ უჯეროდ ქუმევისა მათისა, რომე-
ლი შეემთხუევის კაცსა,¹⁰ რაჟამს გონებაჲ უდებ-ყოს ბუნებითი-
სა¹¹ მუშაკობისა მიმართ.

ე. ეშმაკთა შორისად ბოროტად ამას იტყვს ნეტა-
რი დიონოსი — გულისწყრომასა პირუტყულსა, გულისთქუმასა
უგუნურსა, ოცნებასა ცუნდრუქსა. ხოლო პირუტყუებაჲ¹² და

* იგულისხმება: ჩვენთან იმყოფება.

** „ძალისა“ გამოტოვებულია ყველა ხელნაწერში. აღვადგინეთ ბერძუ-
ლის მიხედვით.

*** ბერძულშია: „აგებულთა და ქმნულთაგანი“ (κτισθέντων και
γενουσάντων).

1 გულისთქმასა BDEF. 2 შინა C. 3 გულისწყრომასა BEF. 4 მომგონებ-
ლობითსა BEF. 5 ვინაჲცა მომგონებლობითისა [ძალისა] — BDCEF. 6 არნ A.
7 შექმნილთაგანი C, ქმნულთაგანი BEF. 8 ნაყროვნება C. 9 არარაჲ სამე
არსთაგანი ABD (οὐδὲν ἐν τοῖς οὐσι), არარაჲ საკმართაგანი C, არა
რამე არსთაგანი EF. 10 კაცთა CBEF. 11 ბუნებითისა — E. 12 პირუტყუობაჲ
C, პირუტყუობაჲ BF, პირუტყობაჲ D, პირუტყუმბაჲ E.

უგუნურება¹ და ცუნდრუკება² შემოვლენ მომგონეობასა³ ჩუენ-სა ზედა,⁴ * მოკლებითა სიტყუერებისა⁵ და გონებისა და განხილვისაჲთა.⁶ ზოლო მოკლებანი მეორედნილა არიან ანაგებთანი,* ვინაჲცა იყო სადმე⁷ ოდესმე⁸ მათ შორის სიტყუაჲ და გონიერებაჲ და განხილვაჲ ღმრთისმოშიშებითი.⁹ ზოლო თუ ესე ესრეთ არს, არცა სადმე¹⁰ (45rB) ეშმაკნი ბუნებით¹¹ ბოროტ (251vA) არიან,¹² არამედ გარემოჲსად კუმევეითა¹³ ბუნებითთა ძალთაჲთა ბოროტ იქმნეს.

ვ. რომელნიმე ვნებათაგანნი – დაუპყრობელობისა, ზოლო რომელნიმე – სიძულილისა, ზოლო რომელნიმე – ზოგად, დაუპყრობელობისა და სიძულილისა შემქმნელ არიან.

ზ. მრავალმჭამელობაჲ და ნოვაგთმჭამელობაჲ¹⁴ დაუპყრობელობი(37rE)სა მიზეზ არიან, ზოლო ვეცხლისმოყურებაჲ და ცუდადმზუაობრობაჲ – მოყუისა მიმართ სიძულილისა, ზოლო ორკერძოთაჲე ამათ მიზეზ არს ღედაჲ მათი – თავმოყუარულობაჲ.

თ. თავმოყუარულობა¹⁵ არს ვნებულად და პირუტყულად კორცთმოყუარებაჲ, რომელსა წინა-ალუდგების სიყუარული და მარხვაჲ. რომელსა აქუნდეს იგი, მას¹⁶ ჰქონან¹⁷ ვნებანი.

თ. მოციქული იტყუს, ვითარმედ: არავინ მოიძულნის¹⁸ კორცნი თუსნი, (1) არამედ ცხად არს, ვითარმედ აღიკრძალავს და დაიმონებს მათ, არარაჲს¹⁹ უმეტეს მიცემითა²⁰ მათდა, თუნიერ საზრდელისა და საბურველისა, (45vB) და მათცა, მხოლოდ სა-

* „მომგონეობასა ჩუენსა ზედა“. ბერძნულშია: ἐπὶ τῷ λογικῷ („მოაზროვნებში“, ესე იგი კაცთა შორის).

1 უგუნურება A, უგუნურება BCDEF. 2 ცუნდრუკება A, ცუნდრუკება BCDEF. 3 მომგონება B, მომგონებისა F, მოგონებასა E. 4 ~ ზედა ჩუენსა BF. 5 სიტყუერებისა C. სიტყუერობისა ACDEF. 6 განხილვისათა BDF. 7 სადამე EF. 8 ოდესმე – E. 9 ღმრთისმოშიშებით C. ღმრთისმოშიშებითა ABDEF. 10 სადამე EF. 11 ბუნებით – BE. 12 ~ ბოროტ არიან ბუნებით B. 13 კმეითა BD, კმეაჲ E. 14 ნუვაგთმჭამელობა A, ნუვაგთმჭამელობა B, ნოვაგთმჭამელობა CEF. 15 თავმოყუარულობაჲ DF. 16 + არა DCEF. 17 ჰქონან D. 18 მოიძულნის F. 19 არა არს C, არა რას BDEF. 20 მიცემისა B.

(1) შდრ. ეფეს. 5,29.

ჭიროთა ოდენ საცოცხლოდ.¹ რამეთუ ესრეთ იქმნების უვნებელად შეყუარებაჲ მათი, რამათა, ვითარცა მსახურთა ღმრთისათა, ესოდენ ზრდიდეს და ფუფუნებდეს მათ, რამათა² მხოლოდ ნაკლულევანებასა მათსა აღასრულებდეს.

ი. რამცა რაჲ ვის უყუარდეს, უეჭუელად³ მისდაცა (252rA) მომადლებად ისწრაფის. ვინაჲ უკუეთუ⁴ ვის ღმერთი უყუარს, უეჭუელად⁵ მისდა სათნო-ყოფად მოსწრაფე არს, ხოლო თუ⁶ (42rC) — კორცნი, იგი მათსა შუებასა აღასრულებს.⁷ (37vE)

ია. ღმერთსა უკუე სთნავს სიყუარული და სიწმიდე და ხედვამ და ღოცვამ, ხოლო კორცთა — ნაყროვნებაჲ⁸ და დაუყრობელობაჲ და ამათნი აღმორძინებელნი. ამისთჳსცა კორცთა შინა მყოფთა ღმრთისა სათნო-ყოფად ვერ ძალ-უც, (1) ხოლო ქრისტესთა მათ კორცნი თჳსნი ჯუარს-უცუძან,⁹ ვნებითურთ და გულისთქუმიტ მათით. (2)

იბ. გონებაჲ უკუეთუ¹⁰ ღმრთისა მიმართ ხედვიდეს,* მო(46rB)ნად აქუან¹¹ კორცნი, და არაარს უმეტესსა მისცემს მათ, თუნიერ საცოცხლოდ¹² საჭიროთამსა.¹³ ხოლო კორცთა მიმართ თუ მიდრკეს,¹⁴ დამონებული ვნებათაჲ,¹⁵ გულისსათქუმიელად ჰყოფს კორცთა მზრუნველობასა.¹⁶

იგ. ვნებაჲს თუ ძლევაჲ გულისსიტიყუათაჲ, ეკრძალებოდე ვნებათაგან და ადვილად განასხნე ივინი გონებისაგან. ესე იგი არს, რამათა სიძვისათჳს ილჳებდეს, იმარხვიდეს, ჰშურებოდეს,¹⁷ ჰმარტოებდეს.¹⁸ ხოლო რისხვისათჳს და მწუხარებისა — შეუ-

* ბერძნულშია: $\nu\epsilon\acute{\iota}\tau\eta$ ($\nu\epsilon\acute{\iota}\alpha$) — 'იხრებოდეს', 'მიიღრიკებოდეს'.

1 საცოცხლოდ A, სასიცოცხლოდ BEF. 2 ვითარცა მსახურთა ღმრთისათა, ესოდენ ზრდიდეს და ფუფუნებდეს მათ, რამათა — BDCEF. 3 უმეტესად A, უიჭუელად C. უმეტესად D. უეჭუელად BEF. 4 უკუეთუ — BEF. 5 უმეტესად A, უიჭუელად C, უმეტესად D, უეჭუელად BEF. 6 უკუეთუ C. 7 აღასრულებდეს BDCEF. + უეჭუელად მას ღმერთი არა უყუარს BE. 8 ნაყროვნებაჲ A, ნაყროვნებაჲ CD, ნაყროვნება BEF. 9 ჯუარს-უცუძან D, ჯუარს-აცუნეს BEF. 10 უკუე C. 11 აქუნ BE, აქუნ F. 12 სასიცოცხლოდ BEF. 13 საჭიროთასა BDE. 14 ~ მიდრკეს თუ F. 15 ვნებათა BEF. 16 მზრუნველობასა E. 17 + და DCEF. 18 მარტოებდეს BDF, მარტებდეს E.

(1) რომ. 8,8. (2) გალ. 5,24.

რაცხ-ყავ¹ ღიდებაჲ და გინებაჲ და ნივთიერნი საქმენი. ზოლო ძურისკსენებისათჳს — ულოცეველ² შემაწუხებელსა, და განსთავისუფლდე.³ (252vA)

იღ. ნუ უუძღურესთა⁴ კაცთა თანა-შეაზომ თავსა თჳსსა, (38r E) არამედ სიმაღლედ მიმართ სიყუარულისა აღიპყრობდი მას. რამეთუ პირველთა მათ თანა-შეზომითა შთაჰკარდე⁵ მთხრებელად⁶ ზუაობისა, ზოლო მეორისა მიმართ აღჰყრობითა წარემატო (14vD) სიმაღლედ მიმართ სიმაღლისა. (46vB)

იე. უკუეთუ ყოვლად სცავ⁷ მცნებასა მოყუისისა მიმართ სიყუარულისა, რამას დასდნები* მისსა მიმართ სიმწართა⁸ მწუხარებისაჲთა? გარნა თუ ცხად არს, ვითარმედ,⁹ წუთ-ჟამისათა ამათ წინა-პატივისმცემელი¹⁰ და ამათი მის წილ აღმძრეველი, ჰბრძავ¹¹ ძმასა შენსა.

ივ. არა¹² ესოდენ საკმრისათჳს საშურველ კაცთა იქმნეს¹³ ოქროჲ, რაოდენ მის მიერ მრავალთა გემოვნებათა მსახურებისათჳს.

იზ. სამნი არიან მიზეზ საკმართა სიყუარულისა: (ა) გემოთ-მოყუარებაჲ, (ბ) ღიდებისმოყუარებაჲ და (გ) ურწმუნოებაჲ. ზოლო ორთავე მათსა უძერეს არს ურწმუნოებაჲ.

იშ. გემოთმოყუარესა უყუარს ვეცხლი, რამათა მის მიერ იშუებდეს, ზოლო ცუდადმზუაობარსა — რამათა მის ძლით იღიდებოდის,¹⁴ ზოლო ურწმუნოსა — რამათა მალევიდეს და ჰმარხვიდეს¹⁵ შიშითა სიყმილისა¹⁶ ანუ სიბერისაჲთა, სნებისა ანუ

* ბერძნულში: ἔντικτεῖς — რად წარმოშობ? (რად შთააგონებ შენ თავს?). როგორც ჩანს, მთარგმნელის ღელანში ἔντικτα-ს ნაცვლად გრაფიკულად და ჟღერადობით მსგავსი ἔκτῃκα სიტყვა ეწერა, რაც 'დადნობას' ნიშნავს.

1 შეურაცხ-ჰყავ BF. 2 ულოცვიდე BE, ულოცუდე F. 3 განთავისუფლდე BEF. 4 უუძღურესთა A (τοῖς ἀσθενεστέροις), უუძღლიერესთა BF. 5 შთაჰკარდე BF. 6 მთხრებელად B. 7 ჰსცავ B, ~ ჰსცავ ყოვლად F. 8 მისსა მიმართ სიმწართა BEF ~ სიმწართა მისსა მიმართ AC. 9 ვითარმედ — E. 10 პატივისმცემელი E. 11 ჰბრძავ A, ჰბრძავ BDEF (πιλεμεῖς). 12 არა — BEF, ა D. 13 იქმნეს BEF. 14 იღიდებოდეს C. 15 მარხვიდეს BDF. 16 სიყმილისათა E.

უცხოებისათა, და მისსა¹ მიმართ ესავს² უფრომს, ვიდრელა³ ღმრთისა, დამბადებელისა⁴ და (253rA) წინაგანმგებელისა⁵ ყოველთა დაბადებულთამსა,⁶ ვიდრე (47rB) უკუანამსკნელთაცა (42vC) და უმცირესთა ცხოველთამდე. (38vE)

ით. ოთხ არიან მომგებელნი საკმართანი: პირველ თქუმულნი იგი სამნი* და განმყოფელნი** მათნი. ცხად არს, ვითარმედ ესოდენ⁷ მართლად მოიგებს, რაათა, რაჟამს თუთოეულსა⁸ მისცემდეს საკმარსა თვსსა, არაოდეს დააკლდეს.

ბ. ყოველნივე⁹ ვნებულნი გულისსიტიყუანი ანუ გულისთქუმით კერძოსა¹⁰ სულისასა აღსძრვენ,¹¹ ანუ გულისწყრომითა აღაშფოთებენ, ანუ მომგონებლობითა¹² დააბნელებენ, და ამიერ შეეძთხუევის გონებასა თუალჰაობაჲ¹³ სულიერისა ზედვისა მიმართ და ლოცვათა¹⁴ მიერისა¹⁵ განსლვისა.¹⁶ ამისთვსცა უქმს მონაზონსა, და უფრომსლა¹⁷ დაყუდებულსა, გამოწულილვით კრძალვად გულისსიტიყუათაჲ, და ცნობაჲ და მოკუეთაჲ მიზეზთა მათთაჲ.

(კჲ) ზოლო¹⁸ ცნეს¹⁹ *** ესრეთ, ვითარ-იგი გულისთქუმით კერძოსა სულისასა აღაზრზენენ ვნებულნი ქსენებანი დელათანი. ზოლო ამათდა მიზეზ არს უზაობაჲ²⁰ (47vB) სასუმელთა და

* იგულისხმებიან მე-18 თავში მოხსენებულნი: გემოთმოყუარე, ცუდად მზუაობარი და ურწმუნო.

** ბერძნულშია: οἰκονομικὸς (მეურნე, სახლის/ოჯახის მმართველი).

*** ეს მუხლი აღრიცხულია 21-ე თავად CD. ბერძნულშია – „ცნობაჲ“ (γινώσκεις).

1 მისა C. 2 ესეს A. 3 ვიდრე D. 4 სნებისა ანუ უცხოებისათა, და მისსა მიმართ ესავს უფრომს, ვიდრელა ღმრთისა დამბადებელისა – BEF. 5 წინაგანმგებელსა E. 6 დაბადებულთასა BE. 7 ესოდენ A, ესოდენ BCDEF (οὕτως). 8 თითოეულსა BF. 9 რომელნიმე E. 10 კერძოჲსა BF. 11 აღძრვენ D. 12 მომგონებლობითა BEF. 13 თუალ ჰაობაჲ A (ავი თეალის ქონა). თუალ-ჰავობაჲ CD, თუალ-ჰაობაჲ B, თუალ-კაობაჲ EF. 14 ლოცვისა BEF. 15 მიმართ BEF. 16 განსულისა BEF, განსვლისა D. 17 უფროსად F. 18 ზოლო – BC DEF (ყველა ეს ზელნაწერი მომდინარეობს ისეთი დელნიდან, სადაც აკლდა თავკიდური სინგური ასოები, ამ შემთხვევაში – ქარგმანი „ზ“, რაც „ზოლო“-ს ნიშნავს. შდრ.: Γινώσκεις δὲ οὕτως...). 19 ჰსენეს B, ჰსენ F. 20 უზაობაჲ C.

საჭმელთაჲ,¹ და თუთ ზედადსზედა² პირუტყული უბნობაჲ* დედათაჲ. ხოლო ამათი მომკლველი³ ** არს შიმშილი და წყურილი, და მღუძარებაჲ და განშორებაჲ.

(კჲ) ხოლო⁴ *** კუალად გულისწყრომასა აღაშფოთებენ ვნებულნი კსენებანი (253vA; 39rE) შემაწუხებელისანი, და მიზეზ ამათა⁵ არიან გემოთმოყუარებაჲ და ნივთთმოყუარებაჲ⁶ და ღიდებისმოყუარებაჲ,**** რამეთუ ამათ ძლით შეწუხდების ვნებ(15vD)ული, ანუ ვითარცა დაკლებული რაჲთამე,⁷ ანუ ვითარცა ვერ მიმთხუეული, ხოლო მოჰკუეთს ამათ თუთ მათივე უგულბელსყოფაჲ და შეურაცხყოფა⁸ ქრისტეს მიმართითა სასოებითა.*****

კა.***** უწყის თავი თუხი ღმერთმან⁹ და მის მიერ ქმნულნიცა ესე. და კუალად წმიდათა¹⁰ ძალთაცა¹¹ იციან ღმერთი (1) და მის მიერ ქმნულნიცა¹² ესე. არამედ არა ვითარიგე ღმერთმან იცის თავი თუხი და მის მიერ ქმნულნი,¹³ ესრეთვე წმიდათა¹⁴ მათცა,¹⁵ რომელთა¹⁶ იციან ღმერთი და მის მიერ ქმნულნი.¹⁷

კბ.***** თავი თუხი უკუე იცის ღმერთმან, თუთ მის ნეტარისა თუხისა¹⁸ არსე(48rB)ბისა ცნობითა, ხოლო მის მიერ

* ბერძნულშია: στυγνῆ (შეხედრა, ურთიერთობა).

** ბერძნულშია: περικλῆται (მოჰკვეთს).

*** ეს მუხლი აღრიცხულია 22-ე თავად CD.

**** ბერძნულში შებრუნებითა: ღიდებისმოყუარებაჲ და ნივთთმოყუარებაჲ (κενοδοξία καὶ φιλοσύα).

***** 'სასოების' ნაცვლად ბერძნულშია 'სიყვარული' (δὶα τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην).

***** აღრიცხულია 23-ე თავად CD.

***** აღრიცხულია 24-ე თავად CD.

1 ~ საჭმელთა და სასმელთანი BDEF. 2 ზედასა ზედა D. 3 მომკუთხელი F. 4 ხოლო > და BEF (უნდა იყოს „ხოლო“: Τὸν δὲ θυμὸν πάλιν...). ხოლო – D. 5 მათა F. 6 და ნივთთმოყუარებაჲ – BEF. 7 რამე A, რათამე BDEF. 8 შეურაცხის-ყოფა BF. 9 ~ ღმერთმან თავი თუხი F. 10 წმიდათაცა BCEF. 11 ძალთა BF. 12 ქმნილნიცა C. 13 ქმნილნი C. 14 წმიდათაცა BF. 15 მათ BEF. 16 ძალთა BCDEF. 17 ქმნილნი C. 18 თუხისა – BCDEF.

(1) იხ. მათე 18,10.

ქმუნლი,¹ – სიბრძნისა მიერ თვისისა, რომლისა მიერ და რომ-
ლითა ყოველივე შექმნა.² ზოლო წმიდათა³ ძალთა – მისაღებე-
ლობით⁴ * იციან ღმერთი, ზესთ⁵ მისაღებლობისა⁶ მყოფად. ზო-
ლო მის მიერ ქმუნლი⁷ – განმცდელობითა მათ შორისთა⁸
ხედუათათა.⁹

კგ.** გარეგან გონებისა უკუე¹⁰ არიან დაბადებულნი ესე,
ზოლო შინაგან თვისსა მიიღებს იგი ხედვასა ამათსა, გარნა ვერ,
ვგრეთვე ღმრთისათვისცა, სამარადისოჲსა და წიაღუეველისა
(43rC) და შეუსაზღვრე(39vE)ბელისა, და ყოფისა და კეთილ-
ყოფისა და მარადის ყოფისა არსთა მიმმადლებელისა.¹¹ (254rA)

კდ.*** ღმრთისა მიმღებელ არს წმიდაჲ და სიტყუერი და
საცნაური იგი არსებაჲ უკოროცოთაჲ¹² **** თუთ მით ყოფი-
თა და კეთილ ყოფისა¹³ მიმართ სიმარჯუითა,¹⁴ სახიერებისა¹⁵
ვიტყუ და სიბრძნისა¹⁶ და¹⁷ მარადის მყოფობისა¹⁸ მადლისა
მიერ, რამეთუ ამით იცის მან ღმერთი, ზოლო მის მიერ ქმუნ-
ლი ესე, ვითარცა პირველ ვთქუ, ხედვით და განცდით ****
მიიღებენ მას, განიხილვიდენ რაჲ არსთა შორის (48vB) სახილ-
ველსა კელოვნებითსა სიბრძნესა, (1) რომელი-იგი არს წული-
ლად და უგუამოდ შემოსაღებელი გონებასა შინა.

კე.***** ოთხნი ესე საღმრთოთა¹⁹ თვისებათაგანნი – შემო-
მკრებელობითნი და მცველობითნი და მაცხოვნებელობითნი²⁰
არსთანი – მწუერვალობითა თვისთა²¹ სახიერებათათა საზოგა-

* ბერძულში: ΜΕΤΟΧΗ (მონაწილეობით, თანაზიარობით).

** აღრიცხულია 25-ე თავად CD.

*** აღრიცხულია 26-ე თავად CD.

**** ბერძულში ეს სიტყვები არაა.

***** აღრიცხულია 27-ე თავად CD.

1 ქმნილი C. 2 შეიქმნა E. 3 წმიდათა + მათ EF. 4 მისაღებლობით A,
მისაღებელობით BEF. 5 ზესთა C, ზესთ BEF. 6 მისაღებელობისა BEF. 7
ქმნილი C. 8 შორის E. 9 ხედუათათა BEF. 10 ~ უკუე გონებისა BEF. 11
მიმადლებელისა BF. 12 უკოროცოთა B. 13 კეთილისყოფისა EF. 14 სიმარჯუი-
თა B, სიმარჯუთა ACDEF. 15 სახიერებასა BEF. 16 სიბრძნესა BEF. 17 და
– BDEF. 18 მყოფისა E. 19 სამღთონი E. 20 მაცხოვნებელობითნი D. 21
თვისთა – E.

(1) შტრ. რომ. 1,20.

ლო ყვნა¹ ღმერთმან, მოიყვანა² რაჲ ყოფად³ საცნაური და სიტყვერი⁴ * არსებაჲ: (ა) ყოფაჲ, (ბ) მარადის ყოფაჲ, (გ) სახიერებაჲ და (4) სიბრძნე. ამათგანნი ორნი არსებასა მოჰმადლნა,⁵ ზოლო ორნი – მეცნიერებითსა სიმარჯუესა. არსებასა უკუე – ყოფაჲ და მარადის ყოფაჲ, ზოლო მეცნიერებითსა სიმარჯუესა⁶ – სახიერებაჲ და სიბრძნე, რამთა, რაჲ-იგი თავადი არს⁷ არსებით, იგივედ იქმნეს დაბადებულიცა მიმდე (40rE) ბელობით. ამისთვისცა ხატებად და მსგავსებად ღმრთისა ითქუმის შექმნაჲ.⁸ (1) ხატ(15vD)ება უკუე არს, ვითარცა არსი არსისაჲ, და მარადის არსი მარადის⁹ არსისაჲ, (49rB; 254vA) დაღათუ არა დაუსაბამოდ, არამედ¹⁰ დაუსრულებელი.** ზოლო მსგავსება – ვითარცა სახიერი სახიერისაჲ, და ვითარცა ბრძენი ბრძენისაჲ,¹¹ ბუნებითისაჲ – მაღლითი.¹² აწ უკუე ხატება¹³ ვიდრე¹⁴ ღმრთისა არს ყოველი ბუნებაჲ სიტყვერი, ზოლო მსგავსება¹⁵ – მხოლოდ სახიერნი ოდენ და ბრძენნი.

კვ.¹⁶ ყოველივე¹⁷ საცნაური და სიტყვერი არსებაჲ ორად განიყოფების:¹⁸ ანგელოზებრივად¹⁹ და კაცობრივად²⁰ ბუნებად. და კუალად ყოველი²¹ ანგელოზებრივი²² ბუნებაჲ ორად განიყოფების საყოველთაოდ²³ ცნობად და არვებად*** – წმიდად და

* ბერძნულში გადანაცვლებულია: სიტყვერი და საცნაური (λογικην και νοεραν).

** ბერძნულშია: „დაღათუ არა დაუსაბამოდ, არამედ დაუსრულე-ბელად“ (ἐν καὶ μὴ ἀνάρχως, ἀλλ' ἀτελεύτητως).

*** „ცნობად და არვებად“ (γνώμας καὶ ἀγέλας) გაყოფა ნიშნავს ანგელოზებრივი ბუნების მქონეთა განსხვავებულობას როგორც γνῶμη-თი (ე. ი. შეგნებით. ეს ცნება აერთიანებს გონებასაც და სულსაც), ისე სხვადასხვა დასად (არვედ) განცალკევებით.

1 ჰყუნა B. 2 მოიყვანა BF, მოიყვანა E. 3 მყოფად EF. 4 სიტყვერი A, სიტყვერი E. 5 მომადლნა BD. 6 სიმარჯუითსა B. 7 არს – E. 8 ამისთვისცა ხატებად და მსგავსებად ღმრთისა ითქუმის შექმნაჲ – E. 9 მარადის – E. 10 ზოლო C. 11 ბრძენისა D, ბრძენისა BEF. 12 მაღლითა BEF. 13 ხატებაჲ D. 14 + ხატება EF. 15 მსგავსებაჲ BEF. 16 კ²⁸ (28) CD. 17 ყოველივე F. 18 განიყოფის EF. 19 ანგელოზებრივად BEF. 20 კაცობრივ E. 21 ყოველივე BCDEF. 22 ანგელოზებრივი BE. 23 საყოველთაო BE.

არაწმიდად. ესე იგი არიან¹ წმიდანი ძალნი და არაწმიდანი ეშმაკნი. და ყოველი² კაცობრივი ბუნებაჲ, მხოლოდ ცნობითა ოდენ, საყოველთაოდ ორად განიყოფების,³ — კეთილშესახურთა ვიტყუ და ბოროტადშესახურთა.

კზ.⁴ აწ უკუე ღმერთსა, ვითარცა თუთ-ყოფსა და⁵ თუთ-სახიერებასა,⁶ და თუთ-სიბრძნესა (უფროჲსლა უჭემშარიტესი⁷ (49vB) ითქუნ!), ამათ ყოველთაგან უზემთაესსა,⁸ ყოვლად არა-რამ აქუს წინააღმდეგო(43vC)მი. ზოლო დაბადებულთა, ვითარცა ყოვლისავე მიმღებელობით და მადლით მქონებულთა მყოფობისა-თა, და ამათგანთა სიტყუერთა მცნობელობით* და სახიერებისა და სიბრძნისა სიმარჯუთ⁹ მომგე(40vE)ბელთა კეთილისათა,** ჰქონან წინააღმდეგომნიცა მათნი: ყოფისა — არამყოფობაჲ, ზო-ლო სახიერებისა და სიბრძნისა სიმარჯუსა¹⁰ — სიბოროტე და უმეტრებაჲ. აწ (255rA) უკუე მარადის ყოფაჲ ანუ არაყოფაჲ — ესენი შემოქმედისა კელმწიფებასა შინა არიან, ზოლო მიმღებე-ლობაჲ ანუ არამიმღებელობაჲ სახიერებისა და სიბრძნისა მისი-საჲ — სიტყუერთა განზრახვასა¹¹ შინა არს.

კმ.¹² წარმართნი ვიდრემე სამარადისოობით ღმრთისა თანა-მყოფად იტყუან არსთა არსებასა, ზოლო რომელობათა¹³ ოდენ¹⁴ მათთა მის მიერ ქონებად, და არსებით არარას იტყუან წინააღ-მდეგომად, (50rB) გარნა მხოლოდ რომელლობათა ოდენ მათთა ში-ნა იტყუან ყოფასა წინააღმდეგომობისასა. ზოლო ჩუენ მხოლოდ საღმრთოსა ოდენ არსებასა ვიტყუთ არაჲს¹⁵ წინააღმდეგომობი-სა¹⁶ მქონებელად, ვითარცა სამარადისოსა და განუცდელსა,***

* ბერძნულში: καὶ νοεῖν (და გონიერთა).

** „კეთილისათა“ ბერძნულში არაა და ზედმეტიცა.

*** ესაა ἀπειρος-ის მეორე მნიშვნელობა. კონტექსტს პირველი მნიშ-ვნელობა ('უსაზღვრო') უფრო შეეფერებოდა.

1 არ¹ A, არიან BCDF, არს E. 2 ყოველივე E. 3 განიყოფის E. 4 კ¹ თ (29) CD. 5 და — BCDEF. 6 თუთ-სახიერსა E. 7 უჭემშარიტეს BCDEF. 8 უზესთაესსა BCEF. 9 სიმარჯუთ B. 10 სიმარჯუსა — EF. 11 განზრახუთა D, განზრახუთა BCEF. 12 ლ¹ (30) CD. 13 რ¹ლებათა A, რომელობათა CDE, რ¹ლობათა BF. 14 ოდენ — BEF. 15 არას BCDEF. 16 წინააღმდეგომისა A, წინააღმდეგომობის BCDEF.

და სხუათაცა სამარადისობისა¹ მომმადლებელსა, ზოლო არს-
თა არსებისა წინააღმდეგომ-ყოფად – არაარსებასა, და ვითარმედ²
ქელმწიფებასა შინა ჭეშმარიტისა მის არსისასა³ არს მარადის
მყოფობაჲ მისი ანუ არამყოფობაჲ, გარნა, ვინაჲთგან⁴ შეუნანე-
ბელ არიან⁵ მაღლნი მისნი, (1) ამისთჳს არს-ცა და იყოს-ცა პე-
რობილი ძალითა ყოვლისა-(41rE)მპყრობელობითითა,⁶ დაღათუ
აქუს წინააღმდეგომად თჳსსა არაყოფაჲ, ვითარცა პირველ ვთქუ,
ვითარცა არარაჲსაგან ღმრთისა მიერ ყოფად მოყვა(16rD)ნებულ-
სა* და მისსა ნებებასა შინა მქონებელსა მარადის მყოფობისასა.**

ქთ.⁷ ვითარცა სიბოროტე მოკლებაჲ⁸ არს კეთილისაჲ,⁹ და
უმეცრებაჲ (255vA) მოკლებაჲ არს მეცნიერებისაჲ,¹⁰ ეგრეთვე
არაყოფაჲ მოკლებაჲ¹¹ არს მყოფისაჲ,¹² არა თჳთ საკუთრად (50
vB) მყოფისაჲ,¹³ რომელსა არარაჲ წინააღმდეგომი აქუს, არამედ
მიმღებელობით საკუთრად მყოფისაჲ.¹⁴ და პირველთა მათ მოკ-
ლებანი დაბადებულთა ნებასა შეუდგან. ზოლო მეორისაჲ,¹⁵ ნებასა
შინა არს შემოქმედისასა, რომელსა სახიერებისა თჳსისათჳს
ჰნებაჲს მარადის მყოფობაჲ არსთაჲ და მარადის მისგან ქველ-
ყოფილ¹⁶ ყოფაჲ.

ლ.¹⁷ ყოველნივე ქმნულთაგანნი,¹⁸ რომელნიმე სიტყუერ არიან
და საცნაურ, და მიმთუალველ წინააღმდეგომთა, სათნოებისა¹⁹
ვიტყჳ და სიბოროტისა;²⁰ მეცნიერებისა²¹ ვიტყჳ და უმეცრები-
სა,²² ზოლო რომელნიმე წინააღმდეგომთა გუამთაგან შეკრებულ,

* ჯერ დაუწერიათ „მოყუანებულსა ყოფად“, შემდეგ გადაუნაცვლებით ამ
სიტყუების თაჳზე 'ბ' და 'ა' ასოების წარწერით D.

** „მარადის მყოფობის“ ნაცვლად ბერძნულშია: τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ ὅτι μὴ
εἶναι (ყოფისა მისისა გინა არაყოფისასა).

1 სამარადისობისა B. 2 ვითარმედ – F. 3 არსისა E. 4 ვინაჲდგან A,
ვინაჲგან BF. 5 არა A. 6 ყოვლისა-მპყრობელობითა BCD, ყოვლისა-მპყრო-
ბელისათა EF. 7 ლა (31) CD. 8 მოკლება BEF. 9 კეთილისა BCDEF. 10
მეცნიერებისა BCDEF. 11 მოკლება BCDE. 12 მყოფისა AD, მყოფისა BCF,
მყოფობისა E. 13 მყოფისა BE. 14 მყოფისა BCE. 15 მეორისა BCDEF. 16
ქელ-ყოფილ BDF. 17 ლბ (32) CD. 18 ქმნულთაგანნი C. ქმნილთაგანნი C.
19 სათნოებასა BEF. 20 სიბოროტესა BE. 21 მეცნიერებასა BEF. 22 უმეცრე-
ბას BEF.

ვითარ მიწისაგან და ჰაერისა,¹ ცეცხლისაგან და წყლისა. და რომელნიმე ყოვლად² უკორცო არიან და (44rC) უნივთო,³ დაღათუ ვითინიმე მათგანნი კორცთა თანა შეყოფილ არიან, ხოლო რომელთამე⁴ მხოლოდ ნივთისაგან⁵ და სახისა აქუს აგებულებაჲ. (41vE)

ლა.⁶ ყოველნივე⁷ გუამნი ბუნებით უძრავ არიან, ხოლო იძრვიან (51rB) სულისა მიერ,⁸ რომელნიმე – სიტყუერისა, და რომელნიმე – პირუტყუელისა, ხოლო სხუანი – უგრძნობელისა.

ლბ.⁹ სულისა ძალთაგანნი ერთი – მზრდებლობითი არს და აღორძინებითი, ხოლო მეორე – მაცნებლობითი¹⁰ და აღძრვითი; ხოლო მესამე – სიტყუერობითი¹¹ და მცნობელობითი. და პირველი იგი – მხოლოდ მისა(256rA)ღებელ არს ნერგთა მიერ, ხოლო მეორე – პირველისა თანა, პირუტყუთა ცხოველთა¹² მიერ, ხოლო მესამე – პირველთავე ორთა¹³ თანა, კაცთა მიერ. და ორნი იგი ძალნი – განსახრწნელ,¹⁴ ხოლო მესამე¹⁵ – უკუდავ და უხრწნელ* იხილვების.

ლგ.¹⁶ ურთიერთას¹⁷ მიმცემელ განათლებისა¹⁸ არიან¹⁹ წმიდანი ძალნი, და კაცობრივისაცა ბუნებისა, ანუ სათნოებისაგან მათისა²⁰ გარდამოსცემენ, ანუ მათ შორისისა²¹ მეცნიერებისაგან. სათნოებისაგან უკუე – ვითარ-იგი არს ღმრთის მსგავსი სახიერებაჲ, რომლისა მიერ თავითცა თესით** და ურთიერთასცა²² და უმდაბლესთაცა კეთი(51vB)ლსა უყოფენ, ღმრთისსახე ქმნითა მათითა. ხოლო მეცნიერებისაგან – ანუ ღმრთისათჳს რასამე²³ უმაღლესსა,²⁴ რამეთუ, „შენ, უფა-

* ბერძნულში გადანაცვლებითა: „უხრწნელ და უკუდავ“.

** „თავითცა თესით“. უმჯობესი იყო: „თავთა თესთაცა“ (καὶ ἐσθλας).

1 პაირისა BEF. 2 ყოვლად – BCDEF. 3 უნივთო BF. 4 რომელნიმე C. 5 ~ ნივთისაგან მხოლოდ F. 6 ლ^აგ (33) CD. 7 ყოველნივე – BCDF. 8 მიერ + ხოლო EF. 9 ლ^ბდ (34) CD. 10 მცნობელობითი BEF. 11 სიტყუერებითი BEF. ცხოველთა BEF. ორთავე E. 14 განმხრწნელ A, განსახრწნელ BE (φθαρτα), განსახწნელ F. 15 მესამე + იგი E. 16 ლ^ეე (35) CD. 17 ურთიერთარს A, ურთიერთას BEF. 18 ~ განათლებისა მიმცემელ EF. 19 ~ განათლებისა არიან მიმცემელ B. 20 ~ სათნოებისა მათისაგან EF. 21 შორისისა D. 22 ურთიერთარსცა A, ურთიერთასცა BEF. 23 რაჲსამე BCDEF. 24 უმაღლესთა BCDEF.

ლი,* – იტყვს,¹ – მაღალ ხარ უკუნისამდის“,² (1) ანუ უკორცო-
თათეს³ – უაღრესსა,⁴ ანუ (16vD; 42rE) კორციელთათეს – უწუ-
ლილადესსა,** ანუ განგებისათეს – უსაჩინოესა,*** ანუ სას-
ჯელისათეს – უგანცხადებულესსა.

ლდ.⁵ არაწმიდება⁶ გონებისა⁷ არს, პირველად უკუე –
ქონება⁸ მტყუარისა⁹ მეცნიერებისა, ხოლო მეორედ – უმეც-
რება¹⁰ რაღასა¹¹ ყოველთაგანისა¹² (მათ ვიტყვ, რაოდენნი კაცო-
ბრივისა გონებისანი არიან, რამეთუ ანგელოზთა¹³ არს არა-
რამის¹⁴ უმეცრება¹⁵ კერძოთაგანისა),¹⁶ ხოლო მესამედ – ქონე-
ბა¹⁷ ვნებულთა გულისსიტყუათა,¹⁸ ხოლო მეოთხედ – თანა-
მიღვენება¹⁹ ცოდვისა.²⁰

ლე.²¹ სულისა არაწმიდება არს არამოქმედება²² თესთა ბუ-
ნებათა,²³ რამეთუ ამიერ უშობს გონებასა ვნებულთა (256vA)
გულისსიტყუათა. ხოლო მაშინ მოქმედებს ბუნებითად, რაჟამს
ვნებულებით-კერ(52rB)ძონი ძალნი მისნი*** საქმეთა და მათთა
მათ²⁴ ცნობათა²⁵ კუთებასა შინა უვნებელად ეგნენ.

ლვ.²⁶ კორცთა არაწმიდება²⁷ არს საქმით ქმნა²⁸ ცოდ-
ვისა.²⁹

ლზ.³⁰ უყუარს დაყუდება³¹ მას, რომელსა არა ელმოდის³²

* ბერძნულშია: „უფალო“ (Κύριε).

** ბერძნულში ჯერ კორციელნი (σμάτα = 'კორცნი') მოიხსენიებიან.
შემდეგ უკორცონი (ἀσμάτα).

*** აქ ბერძნულში ერთვის: „გულისწყრომასა ვიტყვ და გულისთქუძას“
(ὁ θυμὸς λέγει καὶ ἡ ἐπιθυμία).

1 ~ იტყვს: შენ, უფალი BEF. 2 უკუნისამდე BCDEF. 3 კორცთათეს
BCDEF. 4 უაღრესთა BEF. 5 ლ¹ (36) CD. 6 არაწმინდება BEF. 7 გონებისა
BCDEF. 8 მტყუარისა BCDEF. 9 ყოველთაგანისა BCE. 10 ანგელოზთა BCEF.
+ თანა BE. 11 არს არაღამის > არა რაღამე BEF. 12 უმეცრება BEF + არს BEF.
13 კერძოთაგანისა BCDE. 14 ქონება BEF. 15 გულისსიტყუათა BCDEF. 16
თან-მიღვენება BD. 17 ცოდვისა BCE, ცოდვსა F. 18 ლ² (37) CD. 19
ბუნებათა A, ბუნებათა D, ბუნებითთა BEF. 20 მათ – BDEF. 21 ოცნებათა
BCDEF. 22 ლ³ (38) CD. 23 არაწმიდება D. 24 ქმნა BE. 25 ცოდვისა
BED, ცოდვსა F. 26 ლ⁴ (39) CD. 27 ელმოდეს ABCDF, ელმოდის E.

(1) ფს. 91,9.

სოფლისათა მიმართ. და ყოველნი (44vC) კაცნი მას უყუარან, რომელსა არაარაჲ კაცობრივთაგანი უყუარდეს. და საღმრთოჲ ცნობაჲ აქუს საღმრთოთა ზედა მას,¹ * (42vE) რომელი არავის-
და² მიმართ³ დაბრკოლდებოდის,⁴ გინა გარეწარ-ბრალთათჳს, ანუ გულისსიტყუათათჳს იჭჳსა მიერ.

ლმ.⁵ დიდ საღმე⁶ არს არა-ვნებაჲ საქმეთა მიმართ. ხოლო მრავლად უადრეს არს უვნებელად დადგრომაჲ⁷ ამათთა ცნობათა მიმართ.

ლთ.⁸ სიყუარული და მარხვაჲ უვნებელად დაიცვენ გონება-სა საქმეთა მიმართცა და ცნობათა⁹ მათთა მიმართ.¹⁰

მ.¹¹ არა საქმეთა მიმართ ჰბრძავს¹² გონებაჲ ღმრთისმოყუა-რისაჲ,¹³ არცა მათთა¹⁴ ცნობათა¹⁵ მიმართ, არამედ ვნებათა¹⁶ მი-მართ, თანა-შეუღლვილთა¹⁷ ცნობასა¹⁸ თანა¹⁹ საქმეთასა.** ესე იგი არს, (52vB) რომელ არა დედათა მიმართ ჰბრძავს,²⁰ არცა შემაწუხებელსა, არცა მათდა მიმართთა ოცნებათა, არამედ ვნე-ბათა, რომელნი ოცნებათა მათთადა (257rA) თანა-შეუღლვილ²¹ არიან.

მა.²² რომელი²³ ბრძოლაჲ მონაზონისაჲ ეშმაკთა მიმართ ამ-ისთჳს არს, რაჲთა ვნებანი მოგონებათაგან განაშორნეს. რამეთუ სხუებრ²⁴ უვნებელად ხელვად საქმეთა ვერ შემძლებელ არს.(17rD)

* „საღმრთოჲ ცნობაჲ აქუს საღმრთოთა ზედა მას“. ბერძნულში: „ცნო-ბაჲ ღმრთისაჲ და საღმრთოთაჲ აქუს [მას]“ (γνῶσις ἔχει Θεοῦ καὶ τῆς Θεῆας). ** „საქმეთასა“ ბერძნულში არ წერია, მაგრამ „ცნობა“ სწორედ იმ საქმეების (საგნების) გააზრებას გულისხმობს, რომლებზედაცა იგი გადაჯა-ჭვეული. ამიტომ ქართულმა მთარგმნელმა იგი გამჭვირეალებისათვის ჩართო.

1 მას – C. 2 არაჲვისდა A, არაჲისდა BCDEF. 3 მიმართ – F. 4 დაბრ-კოლდებოდის ABDEF, დაბრკოლდებოდეს C. 5 მ¹ (40) C. 6 საღამე BCEF. 7 დადგრომა A, დადგრომაჲ BDEF. 8 მ² (42) CD (ეს თავი BCDEF-ში ერთით ქვევითაა გადანაცვლებული). 9 ცნობათაცა F. 10 მიმართცა E. 11 მ³ (41) CD. 12 ჰბაძავს D. 13 ღმრთისმოყუარისა BE, მოყუარისა CF, + მიმართ BCDF. 14 მათთა – F. 15 ~ ცნობათა მათთა BE. 16 ვნებათა + მათდა BEF. 17 თან-შეუღლვილთა BE. 18 ცნობისა EF. 19 თანა – BCDEF. 20 ბრძავს BF. 21 თან-შეუღლვილ BE. შეუღლვილ F. 22 ლ¹ (43) CD. 23 ყოველი BED CF. 24 სხუაებრ A, სხუმბრ BCEF, სხუებრ D.

მგ.¹ სხუამ² არს საქმე, და სხუამ³ — მოგონება⁴, და სხუამ⁵ — ვნება⁶. საქმე უკუე არს მამაკაცი,⁷ დედაკაცი, ოქრომ და შეზღოვნი. (43rE) ზოლო მოგონება⁸ არს ლიტონი კსენება⁹ პირველ თქუმულთა¹⁰. ზოლო ვნება⁹ არს პირუტყული სიყუარული, ანუ უმსჯავრო¹⁰ სიძულილი რაჟსამე, პირველ თქუმულთა ამათგანისა¹¹, ვინამცა მხოლოდ ვნებისა მიმართ (53rB) ოდენ არს ბრძოლა¹² მონაზონისა.

მგ.¹² ვნებული მოგონება¹³ არს გულისსიტყუა, შეზავებული ვნებისაგან და მოგონებისა. აწ უკუე ვნება¹⁴ განვიშოროთ¹⁵ მოგონებისაგან და დაშთების გულისსიტყუა ლიტონი. ზოლო განაშორებ¹⁵ მას, გინდეს თუ,* სიყუარულისა სულიერისა და მარხვისა მიერ.

მგ.¹⁶ სათნოებანი უკუე ვნებათაგან განაშორებენ გონებასა. ზოლო სულიერნი ზედვანი — ლიტონთა მოგონებათაგანცა. ზოლო წმიდამ ლოცვამ თუთ თავადისა ღმრთისა წინაშე წარადგინებს.

მე.¹⁷ სათნოებანი უკუე მეცნიერებისათჳს არიან არსთაჲსა,¹⁸ ზოლო მეცნიერება — მცნობელისათჳს,¹⁹ ზოლო მცნობელი — უცნაურად მცნობელისა** და ზეშთა²⁰ ცნობისა მცნო(45rC)ბელისათჳს.²¹ (257vA)

მგ.²² არათუ ვითარცა რაჟსამე მოქენებან მოიყვანნა დაბადებულნი არსად, ზეშთა²³ აღსავსებან ღმერთმან, არამედ, რაჟთა მათ შესაბამად თუთოეულისა მიიღონ*** (53vB) რაჟმე მისგან.

* „განაშორებ მას, გინდეს თუ“. ბერძნულშია: *χαρῖζομεν δὲ... ἐὰν θέλῃμεν* (განავშორებთ მას, გუნდეს თუ). ** ბერძნულშია: „*უცნაურად ცნობილისათვის*“ (*δὶὰ τὸν ἀγνώστου γινωσκόμενον*). *** „მიიღონ“. ბერძნულშია: *μετέχοντα ἀπολαύσῃ* („მიმღებელნი იშუებდენ“; ან „აღმოივსონ“, „მოიგონ“, „შეიწყნარონ“, „მოიხსთულონ“...).

1 მ¹ (44) CD. 2 სხუა BCEF. 3 სხუა BCEF. 4 მოგონება D. 5 სხუა BEF. 6 ვნება BDF. 7 მამაკაცი + და BCDF. + და და E. 8 თქუმულთა ABC. თქუმულთა D. 9 ვნება BEF. 10 უმსჯავრო E. 11 ამათგანისა BDEF. 12 მ¹² (45) CD. 13 მოგონება BEF. 14 განვიშოროთ ABCDE, განვიშოროთ F. 15 განავშორებთ ACD (*χαρῖζομεν*), განაშორებ BEF. 16 მ¹⁶ (46) CD. 17 მ¹⁷ (47) CD. 18 არსთაჲსა BDEF. 19 მცნობელობისათჳს BCDEF. 20 ზესთა BC EF. 21 მცნობელობისათჳს BCDF. 22 მ²² (48) CD. 23 ზესთა BF.

ხოლო თუთ მან თავადმან განიხარა (43vE) ქმნულთა თესთა ზე-
და,¹ ზედვიდა რაჲ მათ მოხარულად და განუძღომელთა მათგან
მადლთა² მისთა მარადის განუძღომელად განძღომილთა.

მზ.³ მრავალნი გლახაკნი სულითა ჰქონან სოფელ-
სა, არამედ გარეგან ჯეროვნისა, და მრავალნი მგლოვარენი,
არამედ დაჭირვებისათჳს საკმართაჲსა ანუ წარგზავნისა⁴ შეილ-
თაჲსა, და მრავალნი მშუდნი, არამედ არაწმიდათა ვნებათა
მიმართ, და მრავალნი მშვიერნი და წყურთიელნი, არამედ
ტაცებისათჳს უცხოთაჲსა⁵ და უსამართლოებით⁶ შეძინებისა-
თჳს,⁷ და მრავალნი მოწყალენი, არამედ კორცთათჳს და⁸
კორცთა რამსათჳსმე,⁹ * და¹⁰ მრავალნი წმიდანი გული-
თა, არამედ ცუდადმზუაობრობისათჳს, და მრავალნი** მშუ-
დობისმყოფელნი, (17vD) არამედ სულისა კორცთადა¹¹ და-
მორჩილებითა, და მრავალნი დევნულნი,¹² არამედ ვითარცა¹³
დაუწყნარებელობისათჳს, და მრავალნი ყუედრებულნი, არა-
მედ ბილწთა ცოდვათა ზედა. (54rB) არამედ¹⁴ მხოლოდ იგინი¹⁵
ნეტარ არიან, (1) რომელთა ქრისტესთჳს და ქრისტესებრ¹⁶
შეემთხუეოდინ¹⁷ *** ესენი. რამსათჳსმე? – გარნა „რამეთუ მა-
თი არს სასუფეველი ცათაჲ“ (2) და „მათ ღმერთი იხილონ“,
(3) (258rA) და შემდგომნი. ვინაჲცა, არათუ მოქმედნი ამათნი
ნეტარ არიან ესენი, თუ არა პირველნიცა¹⁸ **** იგი ამათვე

* „კორცთა რამსათჳსმე“. ბერძნულშია: *πρὸς... τὸ τοῦ σώματος* („კორ-
ცისათჳს“, იმათთვის, რაც ზორცისაა, ანუ ზორციელი). აქ ალბათ ზორ-
ციელი ვნებები იგულისხმება.

** „მრავალნი“ ბერძნულში გამოტოვებულია.

*** აქ ბერძნულში ერთვის: „და ივნებოდინ“ (*καὶ πύσονται*).

**** ბერძნულშია: „პირველმოქსენებულნი“ (*οἱ προϊρημέναι*).

1 ~ ზედა თესთა CE. 2 ~ მათ მადლთაგან BEF. 3 მთ (49) CD. 4 წარ-
გზავნისათჳს BE. 5 უცხოთა E, უცხოთაჲ BDF. 6 უსამართლოებითა C.
7 შეძინებათჳს C. 8 და – BDEF. 9 რამსათჳსმე CD, რამსათჳს BEF. 10
და – BDEF. 11 კორცთა BC. ~ და კორცთა DEF. 12 დევნილნი E. 13 ე~
– F. 14 + იგი BF. 15 იგინი – F. 16 ქებებრ C. 17 შემთხუეოდინ A, შეე-
მთხუეოდეს C, შეემთხუეოდენ BDF, შეემთხუეან E. 18 კიცა B.

(1) შლრ. მათე 5, 3-12. (2) მათე 5,3. (3) მათე 5,8.

ჰყოფენ, არამედ, რამეთუ ქრისტესთჳს და ქრისტესებრ¹ იქმან ამათ და შეეძთხუევიან² * ესე.³ (44rE)

მმ.⁴ ყოველთავე ჩუენ მიერ ყოფადთა მოქმედებათანი პირნი საქმეთანი იძიებვიან⁵ ღმრთისა მიერ,⁶ ვითარცა მრავალგზის ითქუა, გინათუ მისთჳს ანუ სხჳსა რამსათჳსმე⁷ ვიქმთ მათ. ვინამცა, გუნდეს რამ⁸ კეთილისა რამსამე ქმნად, ნუ კაცთა მოთნებასა,⁹ არამედ ღმერთსა¹⁰ დავიდებდეთ (sic.) პირად საქმისა მის, რამთა მარადის მისსა¹¹ მიმართ მხედველნი, მისთჳს ვიქმოლით,¹² რამთა არა შრომამცა თავს-ვიდვათ და სასყიდელიცა წარვწყმიდოთ.

მთ.¹³ და¹⁴ ლიტონნიცა მოგონებანი კაცობრივთა საქმეთანი და ხედვანი ყოველთა არსთანი განიყარენ გონებისაგან ჟამსა (54vB) ლოცვისასა, (1) რამთა არა უდარესთა ოცნებულნი, ყოველთა არსთა თანა-შეუტყუებელად უმჯობესისაგან განჰვარდე.¹⁵

ნ.¹⁶ უკუეთუ განკუთნვილად შევიყუაროთ ღმერთი, მისისა სიყუარულისათჳს განვიკადნეთ ვნებანიცა.¹⁷ ხოლო მისსა¹⁸ მიმართი¹⁹ სიყუარული არს მისი წინა-პატივისცემაჲ²⁰ ყოვლისა სოფლისაჲ,²¹ სულისა და კორცისასაცა,²² და ესრეთ უგულვებელსყოფაჲ სოფლისა²³ საქმეთა²⁴ და მისი შე(45vC)ქცევაჲ მარადის მარზვისა მიერ და სიყუარულისა, ლოცვისა და ფსალმუნებისა, და შემდგომთა. (258vA)

ნა.²⁵ უკუეთუ მრავალჟამ მოვიცალოთ ღმრთისათჳს და ვიღუწოდეთ ვნებულებით კერძოსა²⁶ სულისასა, არღარა განვევარდებოდით²⁷ მის(44vE)გან კუეთებისა მიერ გულისსიტიყუათამსა, არამედ

* „შეეძთხუევიან ესე“. ბერძნულშია: „ივნებენ“ (πρόχαισι).

1 ქვებრ C, ქრისტეებრ D. 2 შემთხუევიან ABCDEF. 3 ესენი F. 4 ნ (50) CD. 5 იძიებვიან BCEF, იძიებვიან D. 6 მიმართ A, მიერ BEF. 7 რამსათჳსვე BCDE. 8 რამ – BCDEF. 9 კაცთმოთნებასა EF. 10 ღმრთა A. 11 მისა CD, მისდა BEF. 12 ვიქმოდეთ BCEF. 13 ნა (51) CD. 14 და > რ BF. 15 განვარდე BCDF, განვევარდე E. 16 ნბ (52) CD. 17 ვნებანი E. 18 მისა ABDEF, მისა C. 19 მიმართ EF. 20 წა პატივის-ცემა BEF, წინამ პატივის-ცემა D. 21 სოფლისა BEF. 22 კორცისა E, კორცთასაცა F. 23 სოფლის C. 24 საქმეთა D. 25 ნგ (53) CD. 26 კერძოსა E. 27 განვევარდებოდეთ ABCDEF.
(1) იხ. მათე 6,6.

უგანკრძალულებად-რე გამოძეკულეველნი მიზეზთა მათთანი და მოძეკუთელნი უშინაგანმხედველეს ვიქმნეთ,¹ ვიდრე აღსრულებამდეცა² ჩუენ ზედა, ვითარმედ: „იხილა თუალმან (55rB) ჩემმან მტერთა ჩემთა და ბოროტებით აღდგომილთა³ ესმა ყურსა ჩემსა“. (1) (18rD)

ნბ.⁴ რაჟამს ჰხედვიდე⁵ გონებასა შენსა ღმრთისმსახურებით და სიძარით, მოქცევად სოფლისა ამის მოგონებათა შინა, მაშინ უწყოდე კორცთაცა⁶ შენთა⁷ წმიდად და უცოდველად დადგრომა⁸. ხოლო რაჟამს ჰხედვიდე⁹ გონებასა შექცეულად მოგონებითსა ცოდვასა შინა და არა მოსწყდო იგი მისგან, უწყოდე კორცთაცა შენთა¹⁰, ვითარმედ არა მრავალჟამეულად ყოვონ¹¹ მასვე შინა საქმით შთავრდომად.

ნგ.¹² ვითარსახედ კორცთა ჩუენთა სოფლად ჰქონან საქმენი, ეგრეთვე გონებასა სოფლად ჰქონან მოგონებანი. და ვითარცა კორცნი ცოდვენ კორცთა თანა დედაკაცისათა, ეგრეთვე გონებაჲ იხიდავს მოგონებათა თანა დედაკაცისათა,¹³ * ოცნებითა¹⁴ თვისისა¹⁵ გუამისამათა. რამეთუ ხედვენ იგი¹⁶ სახესა კორცთა თვსთასა მოგონებით აღრ(259rA)ეულად (55vB) სახესა თანა დედაკაცისსა.¹⁷ და კუალად ეგრეთვე, (45rE) სახესაცა შემაწუხებელისასა¹⁸ მიაგებნ¹⁹ მოგონებით, შურისგებითა მისგან, სახითა მით კორცთა თვსთამათა, და სხუათაცა²⁰ ცოდვათა ზედა²¹ ეგრეთვე არს. რამეთუ რათა-იგი²² საქმით იქმან კორცნი საქმეთა სოფელსა შინა, მათვე იქმს გონებაჲ სოფელსა შინა მოგონებათასა.

* ყველა ხელნაწერში წერია: „მოგონებათა შინა დედაკაცისათა“. შვედს-წორით ბერძნულის მიხედვით (μετὰ τοῦ σοῦματος τῆς γυναικός).

1 ვიქმნეთ CDE. 2 აღსასრულადმდეცა C, აღსრულებადმდეცა BDEF. 3 აღდგომილთა BEF. 4 ნ^დ (54) CD. 5 ჰხედუდე CF, ხედვიდე D. 6 კორცთა BEF. 7 შენთა BDEF. 8 დადგრომად E. 9 ხედუდე ABDE, ჰხედუდე C, ჰხედვიდე F. 10 შენთა DEF. 11 ჰყოვნო C, ჰყოვნონ BEF. 12 ნ^ე (55) CD. 13 დედაკაცის თანა A, დედაკაცისათა BCDEF. 14 ოცნებისა E. 15 მისისა F. 16 იგინი BEF. 17 დედაკაცისასა BC. 18 ~ სახესა შემაწუხებელისასაცა F. 19 მიგებანი BEF. 20 სხუათა E. 21 ~ ზედა ცოდვათა BF. 22 რ^ა იგი C, რათა რა-იგი F.

(1) ფს. 91,12.

ნდ.¹ ანუ არა* განვცუბრდეთ² და განვჰკრთეთ³ გონებითა, ვითარ ღმერთი მამა არცა ერთსა ვის სჯის, არამედ ყოველი სასჯელი მოსცა ძესა. (1) ხოლო ძე კმობს: „ნუ დასჯით, რამათა არა დაისაჯნეთ; ნუცა განიკითხავთ, რამათა არა განიკითხნეთ“. (2) ხოლო მოციქული ეგრეთვე იტყვს: „ნუვის სჯით პირველ ჟამისა, ვიდრემდის მოვიდეს უფალი“, (3) და „რომლითა-იგი** დასჯი⁴ სხუასა, თავსა თვსსა დასჯი“. (4) ხოლო კაცთა, დატევებითა თვსთა ცოდვათა ტირილისადათა, მოუტაცებიეს მსაჯულობა⁶ ძისა და თვთ სჯიან,⁷ ვითარცა უცოდველნი, და ურთიერთას⁸ სჯიან.⁹ ამას (56rB) ზედა განცუბრდა¹⁰ ცამ და განჰკრთა¹¹ ქუეყანა. (5) ხოლო იგინი უგრძნობელობით არა შეირცხვნებენ. (46rC)

ნე.¹² სხუათა ცოდვებსა¹³ გამოძკულეველმან დაღათუ მოგონებით¹⁴ განიკითხოს ძმა, არა სადმე¹⁵ დაუც სასოება¹⁵ სინანულისა,¹⁷ არ(45vE)ცა უწყიეს ჭეშმარიტებით¹⁸ გამოკულევად თვსთა ცოდვათა,*** უმძიმესთა (259vA) ბრპენისა მრავალტალანტისათა. არცა¹⁹ უცნობიეს, თუ ვინა იქმნების კაცი გულმძიმე, მეძიებელსა ტყუეილისასა²⁰ და მოყუარესა ამაოებისასა.**** (6)

* აქ ბერძნულში ერთვის: φρίξει και – „შევძრწუნდეთ და...“ (φρίσσω – ‘შეძრწუნება’). ** აქ ბერძნულში ერთვის: κριματι – „სასჯელითა“.

*** ბერძნულში „ჭეშმარიტებით“ (ἐν ἀληθείᾳ) ამ ფრაზის ბოლოშია მოტყუელი, რის გამოც მომდევნო ფრაზისათვის მიუკუთვნებათ: ἐν ἀληθείᾳ βραυτέρως... („ჭეშმარიტებით უმძიმესთა...“).

**** ბერძნულში შებრუნებითა: ἀγαπῶν ματαιότητα καὶ ζητῶν ψεῦδος („მოყუარე ამაოებისა და მეძიებელი ტყუეილისა“).

1 ნ¹ (56) CD. 2 განვცუფრდეთ C, განვსციფრდეთ BD, განვსციფრდეთ E, განვცუფრდეთ F. 3 განვკრთეთ BF. 4 დაჰსჯი C, ჰსჯი E. 5 დაჰსჯი C. 6 მსაჯლობა A. 7 დასჯიან BD. 8 ურთიერთარს ACD, ურთიერთას BF. 9 და ურთიერთას სჯიან – E. ჰსჯიან B. 10 განცუფრდა F. 11 განკრთა BDEF. 12 ნ² (57) CD. 13 ცოდუებსა BF, ცოდუაებსა E. 14 მოგონებითა F. 15 სადამე E. 16 სასოება F. „სასოების“ ნაცვლად ბერძნულშია ἄρχη (დასაპი). 17 სინანულისა D. 18 ჭეშმარიტებით – C. 19 არა BDEF. 20 ტყუილისასა BEF.

(1) იოანე 5,22. (2) შლრ. ლუკა 6,37; მათე 7,1. (3) I კორ. 4,5. (4) შლრ. რომ. 2,1. (5) იერემია 2,12. (6) იხ. ფს. 4,3.

ამისთვის, ვითარცა უგუნურსა, და ბნე(18vD)ლსა შინა მავალსა, დაუტევებიან თვსნი ცოდვანი და სხუათანი ეოცნებიან, ანუ მყოფნი ანუ ჰაზრითა საგონებელნი.

ნვ.¹ თავმოყუარულობა, ვითარცა მრავალგზის თქმულ არს,² მიზეზ იქმნების ყოველთა ვნებულთა გულისსიტყუათა, რამეთუ ამისგან იშვებიან სამნი ნათესაოანნი გულისსიტყუანი: (C) ნაყროვანებისა,³ (Q) ვეცხლისმოყუარებისა და (L)⁴ ღიდე(56vB)-ბისმოყუარებისა. ნაყროვანები საგან უკუე იშვების სიძვისა; ხოლო ღიდებისმოყუარებისაგან – ამპარტავანებისა,⁵ და ვეცხლისმოყუარებისაგან იშუების⁶ ჰანგაარებისა.⁷ * ხოლო სხუანი ყოველნი თუთოეულსა⁸ ამათ⁸ სამთაგანსა¹⁰ შეუდგან, – რისხვისა და მწუხარებისა, ძურისკსენებისა და მოწყინებისა, შურისა¹¹ და ძურისზრახვისა, და სხუანი ყოველნი. ვინაჲცა ესე ვნებანი ნივთიერთა საქმეთა¹² თანა-შეაკრვენ გონებასა და დააყრობენ მას¹³ ქუეყანად, მსგავსად მძიმისა მის ქვისა, მღებარენი მას ზედა, რომელი-იგი არს¹⁴ ბუნებით უსუბუქეს და უმახულეს ცეცხლისა.¹⁵ (46rE)

ნზ.¹⁶ დასაბამ ყოველთა ვნებათა არს თავმოყუარულობა, ხოლო¹⁷ დასასრულ¹⁸ – ამპარტავანება. თავმოყუარულობა¹⁹ არს პირუტყული სი(260rA)ყუარული კორცთა მიმართ. რომელმან ესე მოიკუეთა, მის თანა მოკუეთილ არიან ყოველნივე მისგანნი.**

* ბერძნულში გადანაცვლებითა: ἐκ δὲ τῆς φιλαργυρίας, ὁ τῆς πλεονεξίας· ἐκ δὲ τῆς κεισιδιξίας, ὁ τῆς ὑπερηφάνιας („ხოლო ვეცხლისმოყუარებისაგან – ანგაპრებისა, ხოლო ღიდებისმოყუარებისაგან – ამპარტავანებისა“).

** აქ ბერძნულში ემატება სიტყვა: „ვნებანი“ (τὰ πάθη).

1 6^წ (58) CD. 2 თქმულ არს > ითქუა F. 3 ნაყროვანებისა C. 4 ეს სამი გულისსიტყვა მთავრული ასოებით აღრიცხულია E-ში. ოღონდ 'L'-ს ნაცვლად 'O' დაუწერიათ. 6 იშუების – EF. 7 ჰანგაარებისა BEF. და ვეცხლისმოყუარებისაგან იშუების ჰანგაარებისა (BEF) – A. 8 თითოეულსა F. 9 ამათ – F. 10 სამთაგანსა > მათგანსა F. 11 შურისა CD. 12 საქმეთა – BEF. 13 მას – F. 14 არს – BDEF. 15 + არიან E. 16 6^წ (59) CD. 17 ხოლო > და B. 18 + ამათსა BCDEF. 19 თავმოყვარება C.

50.¹ ვითარ-იგი კორციელად მშობელნი თანა(57rB)ლმობილ არიან მათგან შობილთა მიმართ, ეგრეთვე გონებაჲ ბუნებით მოწლეობს თჳსთა სიტყუათა მიმართ. და ვითარ-იგი მათგანთა ულმობიერესთა-რე,² დაღათუ ყოვლითურთ ყოველთა უსაცინელეს იყვნენ³ შვილნი იგი მათნი, ყოველთაჲსა⁴ უმჯობეს და უსახნიერეს აღუწინდებიან, ეგრეთვე უგუნურსა სიტყუანი თჳსნი, დაღათუ ყოველთაჲსა⁵ უუშუერეს იყვნენ,⁶ ყოველთაჲსა⁷ უცნობიერეს⁸ აღუწინდებიან. ხოლო ბრძენსა⁹ არა ესრეთ თჳსნი [სიტყუანი],* არამედ ოდეს გულსაჲსე იქმნას, ვითარმედ ჭეშმარიტ და კეთილ არიან, მაშინცა¹⁰ არა თჳსსა ბჭობასა¹¹ ირწმუნებს, არამედ სხუათა ბრძენთა დასხმასა მსაჯულ თჳსთა სიტყუათა¹² და გულისსიტყუათა,¹³ ** ნუსადა ცუდად რბის ანუ რბიოდა, (1) და მათგანლა მიიღებს სიმტკიცესა.

ნთ.¹⁴ რაჟამს სძლო რასმე უპატიოებისა¹⁵ ვნებათაგანსა, ვითარ ნაყროვანებასა ანუ სიძვასა ანუ რისხვასა (19rD) ანუ ანგაპრებასა,¹⁶ მყის ზედა-დაგადების შენ (46vE) გულის(46vC)სიტყუაჲ ცუდადდიდებისაჲ.¹⁷ ხოლო უკუეთუ მასცა სძლო, (57vB) მერმე ამპარტავანებისაჲ ენაცვალების.

ჲ.¹⁸ ყოველნივე¹⁹ უპატიოებისა²⁰ ვნებანი, მპყრობელ იყვნენ²¹ რაჲ სულისა, განაჰქლიან²² მიერ (260vA) ცუდადმზუაობრობისა გულისსიტყუასა,²³ და იძლინიან რაჲ ყოველნი პირველ თქმულნი, მაშინ ცუდადმზუაობრობითავე²⁴ დაჰქსნიან მას.

* ეს სიტყვა ყველა ქართულ ხელნაწერში აკლია. აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით. ** „და გულისსიტყუათა“ აკლია ბერძნულში.

1 ა¹ (60) CD. 2 ულმობიერესთა-რე A, ულმობელესითა-რე B, ულმობესითა-რე E, ულმობელისითა-რე F (ბერძნულშია: ἑλπιότατοι – ‘უენბულესთა-რე’?). 3 იყვნენ ACD. 4 ყოველთა EF. 5 ყოველთასა BF. 6 იყვნენ ACDF. 7 ყოველთა B, ყოველთასა F. 8 უუცნობიერეს BCDEF. 9 ბრძენი E. 10 მაშინ BCDEF. 11 ბრჭობასა B. 12 სიტყუათასა E. 13 და გულისსიტყუათა – BCDEF. + მიაჩეებს EF. 14 ა¹⁴ 61 CD. 15 უპატიოებისა C. 16 ანგაპრებასა D. ანუ ანგაპრებასა – BEF. 17 ცუდდიდებისა BF. 18 ა¹⁸ (62) CD. 19 რ¹⁹ლნივე E. 20 უპატიოებისა C. 21 იყვნენ AF. 22 განაჰქლიან BE. 23 გულისსიტყუათა BE. 24 ცუდადმზუაობრობითა BEF (ბერძნულშია: ἑλπίστος). (1) იხ. გალატ. 2,2.

მა.¹ ცუდადმზუაობრობაჲ, ოდესმე მოსპობილი, ხოლო ოდესმე ჯერეთ მდგომი, შობს² ამპარტავანებასა, და მოსპობილი ვიდრემე — სიმაღლესა, ხოლო დადგომილი სილაღესა³ შეუქმს.

მა.⁴ ცუდადმზუაობრობასა მოსპობს დაფარული მოქმედებაჲ, ხოლო ამპარტავანებასა — ღმრთისადა⁵ შერაცხაჲ⁶ წარმართებათაჲ.

მა.⁷ რომელი ღმრთისა⁸ მეცნიერებასა ღირს იქმნა, და მის მიერ სიტკბოებაჲ მდიდრად მოიღო, იგი შეურაცხ-ჰყოფს გულისთქუმისაგან შობადთა (1) ყოველთა გემოვნებათა.

მა.⁹ რომელსა ქუეყნიერთათჳს გული უთქუმიდეს, (58rB) ანუ საჭმელთათჳს გული უთქუამს, ანუ მუცლის-ქუეშეთა მომბადლებელთა,¹⁰ ანუ ღიდებისა კაცობრივისა, ანუ საკმართა, ანუ სხუათა რათმე,¹¹ ამათ თანავე¹² მიმდგომთა მათ, და უკუეთუ არა მოიღოს რამმე გონე(47rE)ბამან¹³ უმჯობესი ამათი, რომლისა მიმართ მიცვალოს¹⁴ გულისთქუმაჲ, ვერ ირწმუნებს სრულიად შეურაცხისყოფასა¹⁵ მათსა, ხოლო თანაშეუტყუებელად უმჯობეს ამათსა არს მეცნიერებაჲ ღმრთისაჲ¹⁶ და საღმრთოთაჲ.¹⁷*

მა.¹⁸ რომელნი გულისთქუმათა შეურაცხ-ჰყოფენ, ანუ შიშითა, ანუ სასოებითა, ანუ მე(261rA)ცნიერებითა და ღმრთისა მიმართ სიყუარულითა შეურაცხ-ჰყოფენ მათ.

მა.¹⁹ თვნიერ ენებისა მეცნიერებაჲ საღმრთოთაჲ²⁰ ვერ არწმუნებს²¹ გონებასა სრულიად შეურაცხ-ყოფად ნიეთიერთა, არამედ მიმსგავსებულად²² გულისსიტყუასა²³ ლიტონსა საქმისა** გრძნო-

* ყველა ხელნაწერშია „საღმრთოჲ“. უნდა იყოს „საღმრთოთაჲ“ (τῶν θεῶν), ესე იგი საღმრთო საგნებისა.

** ყველა ხელნაწერშია „საქმესა“. უნდა იყოს „საქმისა“ (πράγματος).

1 ა გ (63) CD. 2 კობს BCEF. 3 სიმაღლესა BDEF. 4 ა ღ (64) CD. 5 ღ თისად EF. 6 შერაცხვაჲ CD, შერაცხუაჲ BEF. 7 ა ე (65) CD. 8 ღ თის EF. 9 ა ე (66) CD. 10 მომბადლებელთა B. 11 რათავე BEF. 12 თანა BEF. 13 ~ გონებამან რამმე BEF. 14 მიმსცვალოს B, მისცვალოს EF. 15 შეურაცხ-ყოფასა F. 16 ღ ისა BD. 17 საღმრთოჲ ACDE. სამღთო BF. 18 ა ზ (67) CD. 19 ა ზ (68) CD. 20 საღმრთოჲ CD, სამღთოჲ BF, სამღო E. 21 „ვერ არწმუნებს“ = ვერ დაიყოლიებს. 22 მიმსგავსებულადღის ABDEF, მიმსგავსებულად C. 23 გულისსიტყუათა F. (1) იხ. იაკ. 1,15.

ბადისასა. ვინამცა მრავალნი კაცთაგანნი¹ იპოებიან² (58vB) მრავლისა³ მეცნიერებისა მქონებელად, და კორცთა ვნებასა შინა ღორებრ⁴ * მწუბებელად.⁵ (1) რამეთუ მცირედითა მოღუაწებითა გა(19vD)წმგდელინი და მეცნიერებისა⁶ მიმთხუეულნი, უკუანამსკენელ⁷ უდებ-ქმნითა მიემსგავსნეს საულს,⁸ რომელი-იგი, მეფობასა ღირს ქმნული⁹ და მას შინა უღირსებით მოქალაქე, საშინელითა რისხვითა განიკადა მისგან. (2)

მზ.¹⁰ ვითარ-იგი ლიტონი კაცობრივთა საქმეთა გულისსიტყუაჲ არა აიძულე(47rC)ბს გონებასა შეურაცხყოფად საღმრთოთა, ეგრეთვე (47vE) არცა ლიტონი მეცნიერებაჲ საღმრთოთაჲ¹¹ არწმუნებს სრულიად შეურაცხყოფად კაცობრივთა. რამეთუ აწ აზრდილთა და იგავთა შინა არს ჭეშმარიტებაჲ, ამისთვისცა¹² მოქენე არს ნეტარსა მას ვნებასა წმიდისა სიყუარულისასა, თანა-შემკრეველსა გონებისასა სულიერთა ზედვათა მიმართ და მარწმუნებელსა ნივთიერთასა წინა-პატივცემად¹³ უნივ(59rB)თოთა მათ, და გრძნობადთასა – ცნობადთა მათ და¹⁴ საღმრთოთა. (261vA)

მზ.¹⁵ არათუ ყოველმან,¹⁶ რომელმან ვნებანი მოიკუეთენეს და ლიტონ ყვნეს გულისსიტყუანი, იგი აწვე ეგერა საღმრთოთაცა მიმართ¹⁷ მიქცეულ არს, არამედ ძალ-უც, რაჲთა არცა საღმრთოთა მიმართ ევნებოდის,¹⁸ არცა კაცობრივთა, ** რომელი-ესე შეემთხუევის მათ, რომელნი საქმიერებასა¹⁹ ოდენ და არა მეცნიერებასაცა²⁰ ღირსქმნულ²¹ იყვნენ,²² არამედ ანუ შიშითა ტან-

* აქ ბერძნულში ერთვის: ἐν βίῳ βίῳ (ჭაობში, სიბინძურეში).

** ბერძნულში გადაწაკლებულია სიტყვები: μῆτε πρὸς τὰ δὲ μὴ πρὸς τὰ πᾶσι μῆτε πρὸς τὰ θεία (არცა კაცობრივთა მიმართ ევნებოდის, არცა საღმრთოთა).

1 კაცი EF. 2 იპოებიან C. 3 მრავლის E. 4 ღორებრ – F. 5 მწუნაბებელად BCF, მწუნებელად D, მწუშაბებელად E. 6 მეცნიერებასა BEF. 7 უკუანამსკენელ A, უკანასკნელ BCDEF. 8 საულსა BEF. 9 ქილი C, ქმნილი D. 10 მ-თ (69) CD. 11 საღმრთოთა BEF. 12 ამისთვის E. 13 წინა-პატივისცემად EF. 14 და – EF. 15 ო-თ (70) CD. 16 ყოველნი CD. 17 მიმართ – BEF. 18 ევნებოდეს AC, ევნებოდის BDEF. 19 საქმიერებისა B. 20 მეცნიერებისაცა B. 21 ღირსქმნილ BC. 22 იყვნენ BCF.

(1) II პეტ. 2,22. (2) I მეფ. 31,4.

ჯვისამთა,¹ ანუ სასოებითა სასუფეველისამთა,² ვნებათაგან განყენებულ იყვნენ.³

მთ.⁴ სარწმუნოებით⁵ ვმავლობთ,⁶ არა სახითა, (1) და სარკეთა და⁷ იგავთა შინა⁸ გუაქუს მეცნიერებაჲ, (2) ამისთჳს მრავლის მოქენე ვართ მათ შინაჲსა⁹ უცალობისა, რამთა მიმყოფრებულითა წურთითა და შექცევითა მათდა მიმართ, ძნიაღ განსავლთოლველი¹⁰ ანაგები ზედვათაჲ შევიქმნათ. (59vB; 48rE)

ო.¹¹ უკუეთუ მცირედ ვნებათა მიზეზთა მოწყუდითა სულიერთა ზედვათა შევექცეთ, და არა მარადის მათ შინა ვიქცეოდით,¹² თუთ მათითა ოდენ საქმედ¹³ ქონებითა, კუალად ადვილად გარდავიქცეთ კორცთა მიერ,^{14*} არარაჲს სხჳსა მიერ** მომსთულებელნი,¹⁵ თჳნიერ ლიტონისა მეცნიერებისა, ზუაობითურთ, რომლისა დასასრულ არს მცირედ-მცირედ დაბნელებაჲ მეცნიერებისაჲ და ყოვლად ნივთიერთა მიმართ გარდაქცევაჲ გონებისაჲ. (262rA; 20rD)

ოა.¹⁶ ვნებაჲ სიყუარულისაჲ საგმობელი ნივთიერთა საქმეთა შექცევს გონებასა, ზოლო საქებელი ვნებაჲ სიყუარულისაჲ — საღმრთოთა თანა-შეაკრავს*** მას, რამეთუ ჩუეულ არს გონებაჲ, რომელთაცა¹⁷ საქმეთა¹⁸ შინა დაიყოვნოს, მათ შინაცა განვრცომაღ. და¹⁷ რომელთაცა შინა¹⁸ განვრცნეს, მათ შინაცა მიქცევაღ გულისთქუძისა და სიყუარულისა, გინათუ საღმრთოთა¹⁹ და თჳსთა და²⁰ საცნაურთა, გინათუ კორციელთა საქმეთა და ვნებათა.

* „გარდავიქცეთ კორცთა მიერ“. იგულისხმება: დაუბრუნდებით ზორციელ ვნებებს (ἐπὶ τῷ τῆς σαρκὸς πρὸς τὸ περιτρεπόμεθα).

** მიერ = იქიდან (ἐκείθεν). *** ხელნაწერებშია: „შინა შეაკრავს“. უნდა იყოს: „თანა-შეაკრავს“ (συνδέσμεϊ).

1 + ა ჯ B. 2 სასუფეველისათა BDF. 3 იქმნენ BEF. 4 ოა (71) CD. 5 სარწმუნოებითა B. 6 ვმავლობთ BEF. 7 და — BE. 8 ~ შინა იგავთა E. 9 ~ მათსა (მათ F) შინა EF. 10 განსავლთოლველი BC, განსავლთოლუმლი EF. 11 ოზ (72) CD. 12 ვიქცეოდეთ CEF. 13 საქმითა BF, საქმისა E. 14 მიმართ EF. 15 მომსთულებელნი F. 16 ოგ (73) CD. 17 რომლისაცა (ყველა ზელნ.). 18 ვნებათა (ყველა ზელნ.). შევასწორეთ: „საქმეთა“ (ἐν οἷς πράγματι). 17 და — E. 18 ~ რომელთა შინაცა BEF. 19 საღმრთოთა BF, საღმრთოთა A, საღთოთა D. 20 და — BCDEF. (1) II კორ. 5,7. (2) I კორ. 13,12.

ობ.¹ (60rB) ღმერთმან დაჰადა² უზილავი და ხილული სოფელი, და სული და კორცნი, ცხად არს, ვითარმედ მანვე შექმნა.³ და⁴ უკუეთუ ხილული ესე სოფელი ესრეთ კეთილ არს, (47vC) რაბამე⁵ არს უზილავი იგი! ზოლო უკუეთუ უზესთაჲს ამისსა არს იგი, რაოდენ უფროჲს ორთავე ამათსა — (48vE) ამათი და მბადებელი ღმერთი. ვინაჲცა, ვინაჲთგან⁶ ყოველთა მის მიერ ქმნულთა⁷ კეთილთა, თუთ ამათ⁸ ყოველთა და მბადებელი უშუენიერეს არს, რაჲსა მიზეზისათჲს⁹ დაუტევობს¹⁰ გონებაჲ ყოველთა უზესთაჲსსა¹¹ ამას¹² და შეექცევის ყოვლისა უდარესთა! ვიტყუ უკუე კორციელთა ვნებათა, ანუ ცხად არს, ვითარმედ შობითგან თანა-ზრდილ და ჩუეულ ამათდა არს. ზოლო ყოველთა უაღრესისა მის და ზემთა¹³ ყოველთასა არღა სრულიად გამოცდილებაჲ მიუღებეს. ვინაჲცა, უკუეთუ მრავალჟამეულითა¹⁴ მოლუაწებითა და გულის(262vA)თქუმათა დაყენებითა* და საღმრთოთა სიტყუათა** წურთითა, მცირედ-მცირედ გამოვჰხეთქოთ¹⁵ (60vB) თავი თჳსი თჳსებისაგან მათისა, განვრცნების იგი საღმრთოთა შინა მცირედ-მცირედ წარმართებითა და იცნობს თჳსსა პატივსა, და დასასრულ¹⁶ ყოველსავე სურვილსა საღმრთოთა მიმართ შესცვალებს.

ოგ.¹⁷ რომელი უვნებელად იტყოდის ცოდვასა მძისასა, ორთა მიზეზთათჲს იტყვს: ანუ, რაჲთა იგი განჰმართოს,¹⁸ ანუ, რაჲთა სხუასა არგოს. ზოლო უკუეთუ ამათსა გარეგან იტყოდის,¹⁹ ანუ მისსა ანუ სხუასა²⁰ ყუედრებად იტყვს, ანუ თუ ჰბასრობს მას და არა განერეს იგი საღმრ(49rE)თოსა დატევებასა, არამედ ანუ

* „მოლუაწებითა და გულისთქუმათა დაყენებითა“. ბერძნულშია: „მოლუაწებითა გემოვნებათა კრძალულებისაჲთა“, ე. ი. სიამტკბილობისაჲდმი მორიღების მცდელობით (δυσκλῆσαι τῆς τῆς ψυχῆς ἐγκρατείας).

** „სიტყუათა“ ბერძნულში არაა. ქართული თარგმანის დანაშაუტია.

1 ოლ (74) CD. 2 დაბადა DE. 3 შექმნა BEF. 4 და — DBF. 5 რაბამ რამე BCDEF. 6 ვინაჲდგან A. 7 ქმნულთა A, ქმნულთა BEF. 8 ამათი E. 9 რაჲსა მიზეზისათჲს > რაჲსათჲს F. 10 დაუტევებს BCDEF. 11 უზესთაჲსსა BCEF. 12 მას BEF. 13 ზესთა BCEF. 14 მრავალჟამეულებითა EF. 15 გამოვჰხეთქოთ C, გამოვხეთქოთ BDEF. 16 დასასრულსა ABCD, დასასრულ F. 17 ოლ (75) CD. 18 განმართოს BDEF. 19 იტყოდეს C. 20 სხუასა BCEF.

მასვე, ანუ¹ სხუასა ბრალსა² უეჭუელად³ შთავარდეს, და სხუათა მიერ იმზილოს და ყუედრებული სირცხულელ იქმნეს.

ოღ.⁴ არა ერთი სიტყუაჲ არს მისვე ერთისა ცოდვისა საქმით მცოდველთაჲ, არამედ განყოფილნი, (20vD) ვითარ-იგი სხუაჲ⁵ არს ანაგებისაგან ცოდვაჲ,* და სხუაჲ⁶ არს⁷ თანა-წარტაცებითი მისი, რომლისა პირველ ცოდვისა არ(61rB)ცალა⁸ მოგონებაჲ ჰქონებოდის⁹ ცოდვისაჲ მის, არცა შემდგომად¹⁰ ცოდვისა იგონებდეს მას, არამედ თუთ ერთგზის** ქმნილისა მისთვისცა ფრიად ეძნებიან,¹¹ ხოლო ანაგებისაჲ,¹² წინააღმდეგობისა მიერი არს, პირველად უკუე — რამეთუ არცა პირველ დასცხრე(260rA)ბოდა გონებითსა ცოდვასა, და შემდგომად ქმნისა — თუთ საწადელ მისსა იქმნა იგი.

ოე.¹³ რომელი ცუდადმზუაობრობისათჳს მოიგებდეს სათნოებათა, ცხად არს, ვითარმედ მეცნიერებასაცა ცუდადმზუაობრობისათჳს მოიგებს. ხოლო ესევეითარი იგი, ცხად არს, ვითარმედ არარას იტყჳს აღსაშენებელად, არცა იქმს, არამედ რამთა მხედველთა და მსმენელთაგან დიდებაჲ მოინადიროს. ხოლო ემზილების მას ვნებაჲ ესე მაშინ, რაჟამს ვიეთმე ზემოთქუმულთა მათგანთა ძაგებაჲ შემოიღონ რასმე¹⁴ (49vE) სიტყუათა ანუ საქმეთა მისთაგანსა ზედა, და იგი¹⁵ ამას ზედა ფრიად შეწუხნეს,¹⁶ არა თუ რომელ იგინი ვერ აღეშენნეს,¹⁷ რამეთუ არ(48rC)ცა ესე არს პირი მისი, არამედ რომელ იგი შეურაცხ იქმნა. (61vB)

ოვ.¹⁸ ვეცხლისმოყუარებისა ვნებაჲ ამიერ იმზილების,¹⁹ რაჟამს უხაროდის²⁰ მიღებასა ზედა და წუხლეს მიცემისათჳს. ესე-ვითარსა ამას²¹ ვერ ძალ-უც ჯეროვნად*** განმგე ყოფად.

* ანაგებისაგან ცოდვა — ჩვეულებიდან მომდინარე ცოდვა. ** „ერთგზის“ — ბერძნულში არაა. *** „ჯეროვნად“ — ბერძნულში არაა.

1 ანუ — B. 2 ~ ბრალსა, ანუ სხუასა E. 3 უმჭუმლად A, უმჭუმლად D, უეჭუმლად BCEF. 4 ოვ (76) CD. 5 სხუა F. 6 სხუა F. 7 არს — E. 8 არცა E. 9 ჰქონებოდეს C. 10 შემდგომად C. ყდ ABDEF. 11 ეძნებიან EF, ეძინებიან B. 12 ანაგებისა BDCF. 13 ოზ (77) CD. 14 რათმე C, რასამე F. 15 + ფდ B. 16 შეწუხლეს F. 17 აღაშენნა F. 18 ოზ (78) CD. 19 იხილუმბის BEF. 20 უხაროდეს C. 21 მას E.

ოზ.¹ ამათ მიზეზთათჳს* თავს-იღებს ვინმე, რაჟამს ევ-
ნებოდის,² ანუ სიყუარულისათჳს ღმრთისა, ანუ სასოებისათჳს
სასყიდლის³ კუალად-გებისა, ანუ შიშისათჳს ტანჯვისა, ანუ
შიშისათჳს კაცთაჲსა, ანუ ბუნებისათჳს, ანუ გემოჲსათჳს, ანუ
შესაძინელისათჳს, ანუ ცუდადმზუაობრობისათჳს, ანუ იძულე-
ბისათჳს. (263vA)

ოზ.⁴ სხუა არს გულისსიტყუათაგან განთავისუფლებად, და
სხუა⁵ – ვნებათაგან განთავისუფლებად. და მრავალგზის ვინმე
გულისსიტყუათაგან განთავისუფლდების, რაჟამს არა ეახლნენ⁶
მას⁷ საქმენი იგი, რომელთა მიმართ ვნებანი მოუგინ. ზოლო
ვნებაჲ სულსა შინა დამალულ არს, და გამოჩნდენ რაჲ საქმენი,
მაშინ ემზილები.⁸ ვინაჲცა გუჲს დაცვაჲ გონებისაჲ⁹ საქმეთა-
გან, (62rB) და ეგრეთ ცნობად, თუ რომლისა მიმართ (50rE) იყოს
ვნებაჲ. (21rD)

ოთ.¹⁰ მეგობარი განკუთნვილი იგი არს, რომელი შემთხუევა-
თა მიერთა¹¹ ჭირთა და იწროებათა და განსაცდელთა, ჟამსა შინა
განსაცდელთასა,¹² ვითარცა თჳსთა,¹³ ეგრეთ თავს-იღებდეს მოყ-
უსისა თანა¹⁴ უშფოთველად და აღუმძრუეველად.¹⁵

პ.¹⁶ ნუ უპატიო¹⁷ ჰყოფ სუნიდისსა,¹⁸ მარადის უმჯობესთა
მაზრახებელსა შენდა, რამეთუ ცნობასა საღმრთოსა და ანგლოზ-
ებრივსა დასდებს შენ შორის, და დაფარულთაგან გულისა შეგ-
ინებათა¹⁹ განგათავისუფლებს შენ, და კადნიერებასა ღმრთისა
მიმართ მოგმადლებს ჟამსა განსლვისა შენისასა²⁰ ამიერ სა-
წუთოთ.^{**}

პა.²⁰ ვნებაჲს თუ, რაჲთა იქმნე მეცნიერ და მდაბალ ცნობი-

* ბერძნულშია: „ამათჳს“ (ამათ გამო, Δὲ τούτων). „მიზეზი“ ქართუ-
ლი თარგმანის დანამატი. ** „ამიერ საწუთოთ“ ბერძნულში არაა.

1 ოთ (79) CD. 2 ევნებოდეს C. 3 სასყიდლისა E. 4 პ (80) CD. 5
სხუად B. 6 ეახლნენ A, ეხილნეს B, ეხილუნენ E, ეხილუნეს F, ეახლნეს D.
7 მას – BDCF. 8 იმზილები BCDEF. 9 გონებისა F. 10 პა (81) CD. 11
მართა AD, მართ BCEF. 12 განუცდელთასა BEF. 13 თჳსთა F. 14 მოყუსი-
სათა C. 15 აღუმძრუეველად D. 16 პზ (82) CD. 17 უპატიოვ C. 18
სუნიდისსა D. 19 გულის-შეგინებათა F. 20 შისსა A. 20 პგ (83) CD.

თა, და არა ჰმონებდე ვნებასა ზუაობისასა, მარადის ეძიებდ არსთა შინა, თუ რაჲ არს დაფარული შენისა ცნობისაგან, და ჰპო(63vB)ენე¹ ყოვლად-მრავალნი და თუთოსახენი² საქმენი, და-ფარულნი (264rA) შენგან, და ესრეთ დაგიკურდეს შენ³ ზედა უმეტრებასა და დაიმდაბლო ცნობაჲ (50vE) და თავსა თუსსა შე-ეძეცნო და სცნნე⁴ მრავალნი და⁵ ღიდნი და საკურველნი⁶ საქმე-ნი, რამეთუ მგონებლობაჲ⁷ ცნობისაჲ არა უტევებს წარმართე-ბად ცნობასა შინა.

პბ.⁸ ამას⁹ უეჭუელად¹⁰ ჰნებაეს ცხორებაჲ, რომელი¹¹ სამ-კურნალოთა წამალთა არა წინა-აღუდგებოდის,¹² ესე იგი არი-ან¹³ მატიკენებელნი მწუხარებანი და საღმობანი, თუთო(48vC)-სახეთა¹⁴ განსაცდელთა მიერ შემთხუეულნი. ზოლო წინააღმდ-გომმან არა იცის, თუ აქა რაჲ მოივაჭრების, არცა თუ რაჲსა აქათვე¹⁵ შემძინებელი წარვალს.

პგ.¹⁶ ცუდადმზუაობრობაჲ და ვეცხლისმოყუარებაჲ ურთი-ერთას¹⁷ მშობელობენ,¹⁸ რამეთუ ცუდადმზუაობარნი განმდიდრ-დებიან, ზოლო¹⁹ განმდი(63rB)დრებულნი ცუდად-მზუაობრობენ, არამედ ვითარცა ერისკაცი, თუ არა მონაზონი უპოარებასა²⁰ შინა²¹ უფროჲს ზუაობს, ზოლო ვეცხლი რაჲ აქუნდეს, ჰფარა-ეს მას სირცხულეული, ვითარცა მქონებელი უთუსოსა საქმე-სა²² სახისა მისისასა.²³

პდ.²⁴ მონაზონისა ცუდადმზუაობრობისა თუსი არს სათნოე-ბასა ზედა აღზუაუებაჲ და ამათთა შედგომილთა.^{25*} ზოლო ამ-პარტაენებ(51rE)ისა მათისათუს არს წარმართებათა ზედა აღ-

* „და ამათთა შედგომილთა“ — იგულისხმება აღზუაუება იმ შედეგების გამო, რაც მონაზვნის სათნოებებს მოსდევს.

1 ჰპოენე C. 2 თითოსახენი E. 3 შენსა BEF. 4 ჰსცნე E, ჰსცნე F. 5 და — BCDEF. 6 საკურველნი D. 7 მგონებლობაჲ BCD, მგონებლობა F. 8 პდ (84) CD. 9 რამეთუ მას C. 10 უმეტრებაჲ A, უმეტრებაჲ C, უმეტრებაჲ BF, უმეტრებაჲ D, უმეტრებაჲ E. 11 რთა D. 12 წინა-აღუდგებოდეს C. 13 არნ A. 14 თითოსახეთა BEF, თითოსახეთა D. 15 აქათვე BDF. 16 პე (85) CD. 17 ურთიერთარს A, ურთიერთას BDF. 18 მშობელობენ CD. 19 ზოლო > და BEF. 20 უპოარებასა BCDEF. 21 შინა — BCDEF. 22 საქმისა BEF. 23 მისისა EF. 24 პე (86) CD. 25 შედგომილთა A. შედგომილთა BCDEF.

ზუაგებაჲ და სხუათა შეურაცხოფაჲ და თავისა თჳსისად¹ და (264vA) არა ღმრთისად შერაცხვაჲ მათი. ხოლო ერისკაცთა ცუდადმოზუაობრობისა და ამაჲრტავენებისა² თჳსი არს შუენიერებასა ზედა და სიმდიდრესა და ძლი(21vD)ერებასა³ და ცნობიერებასა განლალებაჲ და აღზუაგებაჲ.

პე.⁴ სოფლიოთა⁵ წარმართებანი დაცემა არიან მონაზონთა,⁶ და მონაზონთა წარმართებანი დაცემა არიან სოფლიოთა. ვითარიგი არს ესე, (63vB) რამეთუ სოფლიოთა წარმართებაჲ⁷ სიმდიდრე არს და⁸ ღიდებაჲ⁹ და ძლიერებაჲ¹⁰ და შუებაჲ¹¹ და მსუქანებაჲ¹² და შეილკეთილობაჲ და შემდგომნი ამათნი, რომელთა¹³ მიიწიოს რაჲ¹⁴ მონაზონი, წარწყმდების.¹⁵ ხოლო მონაზონისა წარმართება¹⁶ არიან: უპოარებაჲ,¹⁷ უდიდებულობაჲ,¹⁸ უძლურებაჲ, მარხვაჲ, ძურისხილვაჲ და ამათნი შემდგომნი, რომელთა¹⁹ მიიწიოს რაჲ სოფლისმოყუარე, თჳნიერ ნებებისა,²⁰ დაცემა²¹ შეურაცხიეს ღიდ²² და მარადის იზღვევის-ცა და მოშობასა შეიმთხუევს და ვიეთმე შეიმთხუეს-ცა.²³

პე.²⁴ საჭმელნი ორთა მიზეზთათჳს დაიბადნეს — საზრდელად და საკურნებელად. ვინაჲცა, რომელნი გარეგან ამათსა მიიღებდნენ²⁵ მათ, (51vE) ვითარცა გარემოჲს-მკუმეველნი ღმრთისა მიერ საკმრად მოცემულთა და ვითარცა მშუებელნი, დაისაჯებიან.²⁶ და სხუასა ყოველსავე საქმესა ზედა გარემოჲსად-კუმევაჲ²⁷ არს ბოროტ. (64rB)

1 თჳსისა E. 2 ამაჲრტავენებისა D. და ამაჲრტავენებისა — E. 3 + და სიმდიდრესა BDF. 4 პჳ (87) CD. 5 მსოფლიოთა CE. 6 მონაზონთანი BCDEF. 7 წარმართება B. 8 და — BEF. 9 ღიდება C. 10 ძლიერება BCF. 11 შუება BF. 12 მსუქანება B, მუსაქონობა F ('მუსაქონობა'-ს F-ში კიდევ ერთვის განმარტება: „მუსაქონობა არს ტაბლისა მომხუმჭელობა“). 13 რომელთად BEF. 14 რა BCF, რაჲ — AD. 15 წარწყმდა A. წარწყმდების BEF. 16 წარმართება D. 17 უპოვარება BCEF. უპოვარება D. 18 უდიდებულობა CD, უდიდებულება BEF. 19 რომელთად E. 20 ნიშებისა BCEF, ნიშებისა D. 21 დაცემა E. დაცემა D. 22 ღიდად E. 23 შეიმთხუეს-ცა BD, შეიმთხუეს-ცა C. 24 პჳ (88) CD. 25 მიიღებენ F. 26 დაისჯებიან BCDEF. 27 კმევა BF, კმევა D.

პზ.¹ სიმდაბლე არს მიმდებამი ლოცვაჲ ცრემლით და შრომით, რამეთუ ესე, მარადის ღმრთისა შემწედ მომწოდებელი,² (265rA) არა მიუშუებს უგუნურებით მინდობად თვსსა ძალსა და სიბრძნესა, არცა სხუასა ზედა აღზუავენად, რომელ-ესე არიან ფიცხელნი სნეულებანი ამპარტავანებისა ვნებისანი. (49rC)

პზ.³ სხუაჲ არს ბრძოლაჲ ლიტონისა გულისსიტყვსაჲ, რამთა არა აღიდრას ვნებაჲ, და სხუაჲ არს ვნებულისა გულისსიტყვსა, რამთა არა იქმნეს თანა-მიყოლაჲ, და ორნივე ესე სახენი არა მიუშუებენ დაყოვნებად გულისსიტყუათა.

პთ.⁴ მწუხარებაჲ ძურისმოკსენებისაჲ⁵ შეუღლებულ⁶ არს, ვინამცა, რაჟამს გონებაჲ პირსა ძმისასა მწუხარებით იქსენებდეს, ცხად არს, ვითარმედ ძურისკსენებაჲ აქუს მისსა⁷ მიმართ. ხოლო გზანი ძურისმოკსენეთანი – სიკუდილ, (1) რამეთუ ყოველი ძურისმოკსენე გარეგან სჯულისა არს. (2) (52rE)

ჟ.⁸ უკუეთუ ვისთჳსმე შენ⁹ ძურსა იქსენებ, ილოცვედ მისთჳს (64vB) და დააყენებ ვნებასა მას ძრვისაგან,¹⁰ რაჟამს ლოცვისა მიერ¹¹ განაშორო¹² მწუხარებაჲ ძურისმოკსენებისაგან¹³ საქმისა მის, (22rD) რომელი ექმნეს¹⁴ შენდა. ხოლო იქმნე რაჲ მოყუარულ და კაცთმოყუარე, ყოვლითურთ უჩინო ჰყოფ სულისაგან¹⁵ ვნებასა მას. ხოლო უკუეთუ სხუაჲ ძურსა იქსენებდეს შენთჳს, მიმადლებელ¹⁶ იყავ მისსა¹⁷ მიმართ და მდაბალ, და კეთილად თანა-ექცეოდი,¹⁸ და განსთავისუფლდე¹⁹ ვნებისა მისგან.²⁰

ჟა.²¹ მოშურნისა მწუხარებაჲ შრომით და(265vA)აყენო, რამეთუ განსაცდელად შეურაცხია²² მას შენ შორის საშურველი

1 პთ (89) CD. 2 + არს BEF. 3 ჟ (90) CD. 4 ჟა (91) CD. 5 ძურისმოხსენისად E, ძეირისმოხსენებისად B, ძურისმოხსენებისად F. 6 შეუღლებილ E. 7 მისა CD. 8 ჟბ (92) CD. 9 ~ შენ ვისთჳსმე BEF. 10 ძურისაგან EF, ძეირისაგან B. 11 ლოცვისა მიერ > ლოცვისაგან BEF. 12 განიშორო EF. 13 ძურისმოკსენებისაგან CD, ძურისმოხსენებისაგან F, ძეირისმოხსენებისაგან B, ძურისმოხსენისაგან E. 14 ექმნას E. 15 სულისაგან – BEF. 16 მიმადლებელ BE. 17 მისა CD. 18 თანა-ექცეოდე BCDEF. 19 ბერძნულში: ἀπαλλάττεις ἑαυτὸν (განათავისუფლებ მას). 20 და განსთავისუფლდე ვნებისა მისგან – BCD EF. 21 ჟგ (93) CD. 22 შეურაცხიეს E. (1) იგავ. 12,28. (2) იგავ. 21,24.

რამე და ვერ შესაძლებელ არს სხუთ დაყენებაჲ მისი, არათუ რამე¹ დაუმალო² მას. ხოლო უკუეთუ მრავალთა არგებდეს და მას აწუხებდეს, რომელი კერძი შეურაცხ-ჰყო? — საჭირო არს უკუე მრავალთა სარგებელისა მის³ კმნაჲ და მისიკა⁴ ძალისა-ებრ არა უდებ-ყოფაჲ, არცა ვნებისაჲ⁵ მის სიბოროტესა⁶ თანა-წარყოლაჲ, ვითარ თუმცა არა ვნებასა, (65rB) არამედ მავნებელ-სა მივაგებდით,⁷ არამედ⁸ სიმდაბლით უზეშთაეს⁹ თავისა თჳსი-სად¹⁰ შეეპრაცხდეთ¹¹ მას და ყოველსავე შინა ჟამსა და ადგილსა და საქმესა, მას უფროჲს წინა-პატივ-(52vE)ესცემდეთ.¹² ხოლო შენ მიერსა¹³ შურსა მაშინ ძალ-გიც დაყენებაჲ, რაჟამს, რომელ-თა ზედა უხაროდის¹⁴ მას, რომელსა ეშურებოდით,¹⁵ მის თანა გიხაროდის,¹⁶ და რომელთა ზედა იგი მწუხარე იყოს, შენცა მწუხარე იყო, აღსრულებით მოციქულისასა მას სიხარულსა მოხარულთა თანა, და ტირილსა — მტირალთა თანა. (1)

ჟბ.¹⁷ გონებაჲ ჩუენი საშუაალ¹⁸ არს ორთა რათმე,¹⁹ თუთო-ეულისა თჳსთა²⁰ მოქმედისა — სათნოებისა და სიბოროტისა, ესე იგი არს ანგელოზისა²¹ და ეშმაკისა. ხოლო აქუს გონებასა კელმწიფებაჲ და ძალი, რომლისაჲცა უნდეს, გინა მიყოლად ანუ²² წინააღდგომად.²³

ჟგ.²⁴ წმიდანი²⁵ ძალნი ვიდრემე²⁶ მაწუევენ ჩუენ კეთილთა მიმართ, ხოლო ბუნებითნი თესლნი და კეთილი²⁷ წინააღ(266r A)ჩევამ²⁸ შემეწევიან ჩუენ. ხოლო ეშმაკთა კუეთებასა ვნებანი და ბოროტი²⁹ წინააღრჩევამ შემოჰკრებენ ჩუენ შორის. (49vC)

1 რამე — E. 2 დაუმალოს A. დაუმალო BCEF. 3 ~ მის სარგებელისა F. 4 მისცა BCDF. 5 ვნებისა BCDEF. 6 სიბოროტისა BEF. 7 მივაგებდეთ CDEF, მივაგებდეთ B. 8 არამედ > და F. 9 უზესთაეს F. 10 თჳსისა BEF. 11 შეეპრაცხდეთ BDF. 12 წინა-პატივსცემდეთ A, წინა-პატივს-ესცემდეთ BD, წინა-პატივ-ესცემდეთ C. 13 მიერ BEF. 14 უხაროდეს BC. 15 ეშურებოდეთ C. „რომელსა ეშურებოდით“. უნდა იყოს: „რომელი გეშურებოდის“ (ბ ჟარ σὺν φθισιὺς μείσις). 16 გიხაროდეს C. 17 ედ (94) CD. 18 საშუაალ BF. 19 რათამე F. 20 თჳსდა CDE. თითოეულისათჳს და BF. 21 ანგელოზისა F. 22 ანუ > გინა BE. 23 წინააღდგომობად BF, წინააღმდეგად D. 24 ეჲ (95) CD. 25 წმიდანი > ყოველნი BE. 26 ვიდრემე — E. 27 კეთილნი BDCF. 28 წინააღრჩევანი C. 29 ბოროტნი D. (1) იხ. რომ. 12,15.

ჟდ.¹ წმიდასა² გონებასა ოდესმე თუთ ღმერთი მასწავლელ ექმნების აღსლვითა მას³ ზედა, ხოლო ოდესმე წმიდანი ძალნი კეთილსა⁴ აწუევენ, ხოლო ოდესმე – თუთ ბუნებითი ხედვამ სა-ქმეთა.⁵*

ჟე.⁶ უქმს, რომელი ღირს იქმნეს⁷ მეცნიერებასა გონებისა-სა,** უენ(53rE)ებელად დაცვამ მოგონებასა საქმეთასა და ხედვა-თა უცთომელთა და ღოცვისა დაწყნარებასა შეუმრღუეველსა. ხოლო ვერ ძალ-უც მარადის დაცვამ მისი ორთქლთა კორციელ-თა⁸ აღმომავალთაგან ეშმაკთა მომზირალობისა მიერ კუმოლვი-სა.⁹ (22vD)

ჟვ.¹⁰ არათუ რაოდენითა შევწუხნებით,¹¹ მით განერისხნე-ბით-ცა, რამეთუ კმატან¹² მწუხარებისა შემქმნელნი, უფრომს

* ბერძულშია: ἡ φύσις τὸν πραγματῶν θεωρεῖται – საგანთა ბუ-ნება, განჭვრეტილი (ან: განჭვრეტა საგანთა ბუნებისა).

** ბერძულშია: Χρητὸν καταξωθέντα γυνώσκειν... – გონებას, რომელიც ღირსი გახდა ცოდნისა (ან: შეგეცნებისა), სჭირდება...

1 ქე (96) C. 2 წმიდასა > რომელსამე BEF [B-ში ეს სიტყვა ქარაგმუ-ლად წერია: რლსამე. ამთგან „რლ“ და „მე“ – სინგურით, ხოლო „სა“ – შავი ბელნით. ამ არასტანდარტული ჩაწერით, რითაც, სავარაუდოდ, გადამ-წერმა უშუალო დედნის ვითარება ზუსტად ასახა, იგი მიგვანიშნებს, რომ მის წინარე დედანში მხოლოდ უსინგურო ნაწილი წერებულა ამ სიტყვისა: „-სა“. რომელი ქარაგმული სიტყვის დაბოლოებაა ეს მარცვალი? ამის ცალსახა გან-საზღვრა, დედნის უქონლად, შეუძლებელი იყო, რადგან „-სა“ სხვა არაფერია, თუ არა მიცემითი ბრუნვის ფორმანტი. კონტექსტის მიხედვით გადამწერმა ივარაუდა, რომ ეს სიტყვა უნდა ყოფილიყო „რომელსამე“ (თუმცა დედნისეუ-ლი „-სა“ უპირობოდ მიანიშნებდა, რომ ამით უნდა დაბოლოებულიყო ქარაგ-მანი სიტყვა). ასე გადაწყვეტა გადამწერმა, რადგანაც „რომელსამე“ ფორმო-ბრივად კარგად ერგებოდა კონტექსტს („რომელსამე გონებასა თუთ ღმერთი მასწავლელ ექმნების“), მარტო „რომელსა“ კი ამოვარდნილი იქნებოდა კონ-ტექსტიდან. ამიტომაც დაწერა „რომელსამე“, მაგრამ ამგვარი აღდგენის მარ-თებულობაში თავისი დაეჭვება იმით გამოხატა, რომ დედნისეული „-სა“ შავი ბელნით დატოვა, სიტყვის წინა და მომდევნო ნაწილები კი (რომლებიც თა-ვისი მოსაზრებით აღადგინა) – სინგურით]. 3 მათ BF. 4 კეთილთა BDF. 5 საქმეთა BF. 6 ქე (97) CD. 7 იქმნას CE. 8 კორცთათა BCDEF. 9 კოლვისა CE, კუმოლვისა B, კუმოლვისა D, კმოლვისა F. 10 ქე (98) CD. 11 შევწუხნებით BF. 12 კმატან CD, მატან BF.

რისხვისათა, ვითარ-იგი განტყდა [რამე, მოისპო რამე, მოკუ-
და] ისი ვინმე,* რამეთუ ესევეითართა (66rB) მიერ შევწუხნებით
ოდენ, ზოლო სხუათა მათგან შევწუხნებით-ცა¹ და განვრისხ-
ნებით-ცა, რაჟამს უსიბრძნისმოყუაროდ² დავემთხვენთ.³

ჟზ.⁴ შეიწყნარნეს⁵ რაჲ გონებაჲმან საქმეთა მოგონებანი, თუ-
თოეულისაებრ⁶ მოგონებულისა⁷ იცვალეbs სახესა, ზოლო სუ-
ლიერად რაჲ ხედვიდეს⁸ მათ, და** თუთოსახედ ფერისმცვალებ-
ლობდეს,⁹ ყოვლად უფერო და უსახო იქმნების, რამეთუ რომე-
ლი ერთსახესა ხედვიდეს, ერთსახეცა იქმნების და ყოვლად ნათ-
ლისსახე. (266vA)

ჟმ.¹⁰ ს უ ლ ს რ უ ლ არს, რომლისა¹¹ ენებულებითი¹² კერ-
ბი¹³*** ყოვლად-სრულებით ღმრთისა მიმართ მიდრეკილ იყოს.

ჟთ. გონება¹⁴ სრულ არს, რომელსა ჭეშმარიტითა¹⁵ სარწმუ-
ნობითა ზეშთა-უცნაური¹⁶ იგი¹⁷ ზეშთა-უცნაურად¹⁸ ეცნას****
და მისთა მათ (53vE) დაბადებულთა ყოვლითურთობაჲ ეხილვოს
და მათ შინაჲსა წინა-განგებისა და სასჯელისა შემომკრებელო-

* კუთხოვან ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები არც ერთ ქართულ ხელნა-
წერში არ წერია. მათი შესატყვისი უთუოდ უნდა ყოფილიყო მთარგმნელი-
სეულ ნუსხაში, რადგან დარჩენილი ნაწილის („განტყდა... ისი ვინმე“) ალო-
გიურობა ააშკარავებს დეფექტს. აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით: Οἷον
ἐκλάσθῃ τῶνδε, ἀπαλετο τῶνδε, ἀπέθανεν ὁ δεινῶν.

** „და თუთოსახედ ფერისმცვალებლობდეს“ – ამის ნაცვლად ბერძნულ-
შია: „თუთოეული ხედვის მიმართ თუთოსახედ ფერისმცვალებლობს, ზოლო
ღმრთისა თანა რაჲ იყოფოდის...“ (πρὸς ἑκάστων θρώπων ποικλῶς
μεταμορφοισθαι· ἐν δὲ Θεῷ γεινόμενος...).

*** „კერბი“. ბერძნულშია: „ძალი“ (δύναμις).

**** „ეცნას“. ბერძნულშია: „ზეშთა-უცნას“ (ὑπερεγνακᾶς).

1 შევწუხნებით-ცა B. 2 უსიბრძნისმოყუარედ B. 3 დავემთხვენთ CEF,
დავემთხვივნეთ BD. 4 ჟთ (99) CD. 5 შეიწყნარის CE, შეიწყნაროს BF,
[ჰიწყნარეს D. 6 თითოეულისა BEF. 7 მოგონებისაებრ BEF. 8 ო ხედვიდეს
რაჲ F. 9 უფროს მცუალებლობდეს (მოცუალებობდეს E) BEF, ფერის-
მცუალებელობდეს D. 10 რ (100) D. 11 რ ლსა ABCDF. რომლისა E. 12
ენებულებით ABCDEF. 13 კერბოჲ E. 14 გონებაჲ BDE. 15 ჭტებითა D. 16
ზესთა-უცნაური BCEF. „ზეშთა-უცნაურად“ (ὑπερέγναστος) იგულისხმება
ღმერთი. 17 იგი – E. 18 ზესთა-უცნაურად BCEF.

ბითი¹ ცნობაა ღმრთისა მიერ მოეღოს,² ვიტყვ უკუე, რაო(66v B)დენ კაცთა დასატევენელ არს.*

რ. სამად განიკუთების ჟამი, და სარწმუნოებაა უკუე სა-
მავე³ ნაკუთთა თანა-განერცნების, ზოლო სასოებაა — ერთსა,
ზოლო სიყუარული — ორთა. და⁴ სარწმუნოებაა და სასოებაა —
ჟამ რაოდენმე,⁵ ** ზოლო სიყუარული — წიაღუვლელთა საუ-
კუნეთა ზეშთა-წიაღუვლელისა⁶ ზეშთა-შეერთებული,⁸ და მარა-
დის ზეშთა-აღორძინებული⁹ ჰგიეს, ამისთჳს უადრეს ყოველთა¹⁰
არს¹¹ სიყუარული.¹² (1) (23rD)

დასასრული მესამისა ასეულისაა წმიდისა¹³
მაქსიმესი¹⁴ (54rE)

მისივე, ასეული მეოთხე (67rB)

ა. პირველად უკუე დაუკრდების გონებასა, მოიქსენებ-
დეს რაა საღმრთოსა ყოვლით-კერძო წიაღუვლელობასა და გა-
ნუვლელსა¹⁵ და მრავალსასურველსა უფსკრულსა. ზოლო მეო-
რედ, განცხადების,¹⁶ თუ ვითარ არაარამსაგან¹⁷ მოიყვანნა არ-
სთა არსებანი ყოფად, არამედ, ვითარ-იგი დიდებულებისა მისი-
სა არა არს საზღვარი, (2) ეგრეთვე¹⁸ არცა სიბრძნისა მისისა
შესაძლებელ არს პოვნაა. (267rA)

ბ. რაა¹⁹ ვითარ არა დაუკრდებოდის,²⁰ ხედვიდეს რაა გა-
ნუვლელსა მას და ზეშთა²¹ განცხადებისა²² სახიერებისა უფ-

* „დასატევენელ არს“ ბერძნულში არაა. ქართული თარგმანის დანამატი.

** „ჟამ რაოდენმე“. ბერძნულშია: „რომლამდე“ (μέχρι τινός). იგულის-
ხმება გარკვეული ჟამი.

1 შემოკრებულობით BDF, შემოკრებულობით E. 2 მიეღოს F. 3 სამთა E.
4 და — BE. 5 და სარწმუნოებაა და საოებაა ჟამ რაოდენმე — F. 6
სიხარული F. 7 ზესთა-წიაღუვლელისა BCEF. 8 ზესთა-შეერთებული BCEF.
9 ზესთა-აღორძინებული BCEF. 10 ყოველთასა CD. 11 ~ უადრეს არს
ყოველთასა BEF. 12 + ამინ, ამინ, ამინ. მკონებელსა ყურთასა გესმოდესთ
BCDEF. 13 წმინდისა B. 14 წმიდისა მაქსიმესი — CE. 15 განუვლელსა D. 16
განციფრდების D, განცუფრდების F. 17 არაარსისაგან E. 18 ეგრეთუ BEF.
19 რამთა A. რაა BCDEF. 20 დაუკრდებოდეს C. 21 ზესთა CEF. 22 გან-
ციფრებისასა D, განცუფრებისასა F. (1) I კორ. 13,13. (2) ფს. 144,3.

სკრულსა? ანუ ვითარ არა განცუბრდეს¹ მოქსენებითა, ვითარ და ვინაჲ იქმნა სიტყუერი და საცნაური არსებაჲ, და ოთხნი ნივთნი, რომელთაგან არიან გუამნი, არცა ერთისა ნივთისა² წინაყოფითა მათსა ქმნილებითა?³ რომელი არს ძალი იგი, რომელი (54vE) მოქმედებდ მრევითა ამითდა ყოფად მომყვანებელ იქმნა? არამედ ამას ელენთა⁴ ყრმანი არა მიითუალვენ, რამეთუ უმეცრობენ⁵ ყოვლისა (67vB) შემძლებელსა სახიერებასა და მოქმედებასა მისსა, და ზეშთა⁶ გონებისა სიბრძნესა და მეცნიერებასა.

გ. სამარადისოთგან⁷ დამბადებელი ღმერთი, ოდესცა უნდეს, დაჰბადებს⁸ სიტყუთა თანაარსითა და სულითა, განუზომელისათჳს სახიერებისა, და ნუ იტყუ თუ: რომლისა მიზეზისათჳს აწლა დაჰბადა⁹ [8 დაჰადა D.] მარადის სახიერმან? თუ-არა მეცა გრქუა შენ, ვითარმედ განუზომელისა არსებისა გამოუკულებელი სიბრძნე კაცობრივსა ცნობასა შინა არა შემოისაზღვრების.

დ. სამარადისოდ მის შორის პირველ ქონებული არსთა ცნობაჲ დამბადებელმან, რაჟამს ინება, არსება ყო და წინადაგუდვა, ვინაჲცა უჯერო არს ორგულებად ღმრთისათჳს ყოვლისა შემძლებელისა, უკუეთუ შემძლებელ-მე⁹ არსა¹⁰ არს ყოფად რამესამე, ოდესცა უნდეს.

ე. თუ¹¹ რამესა მიზეზისათჳს დაჰბადა¹² ღმერთმან, ეძიებდ, (267vA; 68rB) რამეთუ მეცნიერება¹³ არს.* ზოლო თუ ვითარ და რამესათჳს, ახლად** ნუ ეძიებ, რამეთუ ვერ დაიტევს გონებაჲ შენი, რამეთუ საღმრთოთაგანნი¹⁴ რომელნი(55rE)მე მისაწთომელ¹⁵

* „რამეთუ მეცნიერება არს“. იგულისხმება: „ამის შემეცნება შესაძლებელია“, რადგანაც საწინააღმდეგო შემთხვევაზე ნათქვამია: „რამეთუ ვერ დაიტევს გონებაჲ შენი“. მაშასადამე, პირველი შემთხვევა ისეთი ყოფილა, რომ მას დაიტევს გონება. ** „ახლად“ – ასეა ნათარგმნი $\pi\alpha\rho\iota\sigma\phi\alpha\tau\omega\varsigma$. მისი უმთავრესი მნიშვნელობა ნამდვილად არის „ახლად“, მაგრამ კონტექსტს უფრო შეეფერება გადატანითი მნიშვნელობა: „ახალგაზრდული გამოუცდელიობით“.

1 განცუფრდეს F, განცვიფრდეს D. 2 ნივთითა BCDF. 3 ქმნულებითა CD EF. 4 ელენთა CD, ელენთა BF. 5 უმეცრებენ BCDEF. 6 ზესთა CEF. 7 სამარადისოთგან CEF, სამარადისოჲსთაგან D. 8 დაჰბადებს D. 9 შემძლებელ BEF. 10 არსა BEF. 11 თუ > ნუ F. 12 დაჰადა D. 13 მეცნიერებაჲ D. 14 საძლთოთაგანი B. 15 მისაწთომელ BCDE. მისაწდომელ A.

არიან, ხოლო¹ რომელნიმე — მიუწთომელ² კაცთა მიერ, და უაღურომ ხელვამ კაპნოანსა³ (23vD) შთაბნევს,⁴ ვითარ-იგი გეტყვს შენ ვინმე წმიდათაგანი.

ვ. ვითენიმე იტყვან სამარადისოდ ღმრთისა თანა მყოფად⁵ დაბადებულთა, რომელი-ესე შეუძლებელ არს, რამეთუ ვითარ ყოვლითურთ განუზომელსა თანა-სამარადისოდ მყოფად (50vC) შესაძლებელ არს ყოვლით-კერძო⁶ განზომილი? ანუ ვითარ საკუთრად დაბადებულ იყვნენ თანა-სამარადისონი დაბადებულისანი? არამედ ესე სიტყუამ ელენთა⁷ არს, რომელნი-იგი⁸ არა არსებასა, არამედ მხოლოდ რომელობათა დაბადებულად შემოიყვანებენ ღმერთსა. ხოლო ჩუენ უწყით ყოვლისა-შემძლებელობამ ღმრთისამ, ამისთჳს არა რომელობათა, არამედ თჳთ არსებათა* დაბადებულ ყოფასა მისსა ვიტყუთ.⁹ (68vB) ხოლო უკუეთუ ესე ესრეთ არს, არა სადმე¹⁰ სამარადისოდ ღმრთისა თანა-მყოფ არიან დაბადებულნი.

ზ. რომლითამე კერძოთა საცნაურ ჩუენდა არიან ღმერთი** და საღმრთონი,*** ხოლო რომლითამე — უცნაურ. საცნაურ უკუე¹¹ — მათ გარემოხსთა ხელვათაგან,**** ხოლო უცნაურ — თჳთ თავით თჳსით.

თ. ნუ ანაგებსა¹² და სიმარჯუესა ეძიებ მარტივისა და განუ- (55vE)ზომელისა არსებისა¹³ წმიდისა (268rA) სამებისასა, რამათა

* აქ ყველა ხელნაწერში უადგილოდ ერთვის კონტექსტის შესაბამო სიტყვები: „განმტკიცებულ ვარ“ (ვართ BF). მათი შესატყვისი ბერძნულ ტექსტში არ მოიპოვება. შეცდომა უნდა მომდინარეობდეს დღეისათვის ცნობილ ხელნაწერთა საერთო წყაროსაგან (Q₁). ** ბერძნულში: ღმრთიება (= ღმერთობა, ღმრთის იდენტობა) τὸ θεῖον. *** „საღმრთონი“ (τὸ θεῖον) — იგულისხმება საღმრთო ბუნება, საქმენი, განზრახვანი, თვისებანი. **** იგულისხმება ხელვა (განჭკერება, გააზრება) იმისა, რითაცაა გარემოცული (τοῖς περι αὐτὸ) ღმერთი და საღმრთო ბუნება.

1 ხოლო — BEF. + და F. 2 მიუწთომელ A. მიუწთომელ BCDE. + არიან F. 3 კაპანს EF, კაპანს B. 4 შთაბნევს C. 5 ყოფად BCDEF. 6 ყოვლით-კერძო D. 7 ელლინთა C, ელლენთა D, ელენთა B, ელენთა EF. 8 რომელნი BF. 9 ვიტყუთ — F. 10 სადმე — BEF. 11 უკუე — B. 12 აგებასა BF. 13 არსებასა F.

არა შეზავებულ ჰყო იგი,* ვითარცა აგებულნი, რომელი უადგილო და უჯერო არს ღმრთისა ზედა ცნობად.

თ. მხოლოდ მარტივი და ერთსახე, და ურომელო¹ და მშუდობისაჲ,² და განუწვალელებელი არს მიუწვდომელი³ იგი არსება და ყოვლისა-შემძლებელი და ყოველთა დამბადებელი. ზოლო ყოველი დაბადებული შეზავებულ არს თუთმფლობელობისა** და შემთხუვეითისაგან,⁴ და მარადის მოქენე საღმრთოჲსა წინა-განგებისაჲ, ვითარცა ქცეულებისაგან არათავისუფალი. (69rB)

ი. ყოველი საცნაური არსებაჲ და მგრძნობელობითი*** მიიღებს ძალსა, ღმრთისა მიერ ყოფად მოყვანებული, ნაცვლად⁵ მოძლებობასა**** არსთასა, საცნაური — მცნობელობათა, ზოლო გრძნობადი — მგრძნობელობათა.

ია. ღმერთი მიიღებვის⁷ ოდენ, ზოლო აგებული მიიღებს-ცა და მისცემს-ცა. მიიღებს უკუე ყოფასა და კეთ(24rD)ილ ყოფასა, ზოლო მისცემს კეთილყოფასა⁸ ოდენ. არამედ⁹ სხუებრ — კორციელი, და სხუებრ — უკორცოჲ არსებაჲ.

იბ. უკორცოჲ არსებაჲ,¹⁰ მეტყუელიცა და მოქმედი და ხ(56rE)ილული, კეთილყოფასა მისცემს, ზოლო კორციელი — რაჟამს იხილვებოდის¹¹ ოდენ.

* შეზავებულ ყოფა წმ. სამებისა ნიშნავს მის მიჩნევას არამარტივ (ანუ ნაწილებისაგან შედგენილ) არსებად.

** „თუთმფლობელობისა“-ს ნაცვლად ბერძნულშია: „არსებისაგან“ (ἐξ ὄντων). მთარგმნელის დედანში, როგორც ჩანს, „არსებას“ ენაცვლებოდა გრაფიკულად მსგავსი αὐτῶν ὄντων, რაც სწორედ 'თუთმფლობელობას' ანუ 'თავისუფალ ნებას' ნიშნავს.

*** აქ დაპირისპირებულია გონიერი და გრძნობიერი არსებები.

**** 'ნაცვლად მოძლებობა' ἀντιληψις-ის (ἀντιλαμβάνω) ერთ-ერთი შესატყვისია. ამ სიტყვის უმთავრესი მნიშვნელობაა 'აღება', 'მოხელთება', 'მოხვეჭა'. ზოლო კონტექსტისათვის უფრო შესაფერისი იქნება მისი სხვა მნიშვნელობა: 'აღქმა', 'გააზრება' ('აზრის დაჭერა').

1 ურლოჲ A, ურულოჲ CD, ურომელოი E. 2 მშუდობისა CEF. ბერძნულშია: „მშუდობიანი“, მშვიდობის მქონე (ἐιρηναῖος). 3 მიუწვდომელი CE. მიუწვდომელი ABD. 4 შემთხუვეისაგან E. 5 ნაცულად D. 6 მოძლებობასა EF. 7 მიიღების E. 8 ზოლო მისცემს კეთილყოფასა — F. 9 არამედ > ზოლო BDE. 10 არსებაცა E. 11 იხილვებოდეს BCD, იხილუმბოდეს E.

ივ. მარადის ყოფა ანუ არა-ყოფა სიტყვებისა და საცნაურისა* არსებისაა განზრახვასა შინა არს ყოვლისავე კეთილად დაბადებულისა, ხოლო წინააღრჩევით კეთილ ანუ ბოროტ ყოფა მათი – თუთ (268vA) დაბადებულთა ნებასა¹ შინა არს. (69vB)

ივ. არა თუ არსებასა შინა დაბადებულთასა იხილვების ბოროტი, არამედ ცთომილსა (51rC) და უსიტყუსა ძრვასა.²

იე. სამართლად იძრვის სული, რაჟამს გულისთქუმითი მისი მარხვითა შეზავებულ იყოს,³ ხოლო გულისწყრომითი სიყუარულითა იმჭირვოდის⁴ და სიძულილსა გარე-მიიქცევდეს,⁵ ხოლო მომგონებლობითი⁶ ღმრთისა მიმართ აღიპყრობოდის⁷ ლოცვისა მიერ და ხედვისა სულიერისა.

ივ. არღა აქეს სრული სიყუარული, არცა საღმრთოთა⁸ წინაგანგებისა ცნობაა,** რომელი განსაცდელთა ჟამსა არა სულგრძელებდეს შემთხუეულთა ზედა შესაწუხებელთა,⁹ არამედ გამოკუთედეს¹⁰ თავსა თვსსა სულიერთა ძმათა სიყუარულისაგან.

იზ. ესე არს პირი საღმრთოთა წინა-განგებისა,¹¹ რამათა სიბორო(56vE)ტისა მიერ თუთოსახედ განჭრილნი, მართლისა სარწმუნოებისა და სულიე(70rB)რისა სიყუარულისა მიერ ერთ ყენეს.¹² რამეთუ ამისთჳს ივნო მაცხოვარმან, რამათა შვილნი ღმრთისანი განბნეულნი შეკრიბნეს ერთად. (1) ვინაჲცა, რომელი არა თავს-იღებდეს მაშფოთებელთა, არცა მოითმენდეს შესაწუხებელთა, არცა იტურთვიდეს¹³ სატკივართა, გარეგან საღმრთოთა სიყუარულისა და პირისა მის წინა-განგებისა ვალს.

იზ. უკუეთუ სიყუარული სულგრძელებს და ტკბილობს, (2)

* იგულისხმება გონიერი, მოაზროვნე (νοερός).

** ბერძნულში: „სიღრმისეული ცოდნა“ (κατὰ βάθος τῆς γνῶσεως).

1 ნებათა B. 2 ძრვასა D. + შინა CE. 3 ყოს A. იყოს BC. 4 იმჭირვებოდეს C, იმჭირვებოდის D, იმჭირვოდეს E, იმჭირვოდეს F. 5 გარე-მიიქცევდეს BCD. 6 მომგონებლობითი BF. 7 აღიპყრობოდეს CD, აღიპყრობოდის BEF. 8 საღმრთოთა – BEF. 9 შემაწუხებელთა C. 10 გამოკუთედეს D. 11 წინა-განგებისა D. 12 იყენეს BCDF, იყენენ E. 13 იტურთვიდეს C.

(1) შტრ. იოანე 11,52. (2) I კორ. 13,4.

რომელი სულმოკლებ(269rA)დეს შემთხვეულთა¹ შესაწუხებელ-
თათჳს² და ამისთჳს ებოროტებოდეს შემაწუხებელთა, და მათდა
მიმართისა³ სიყუარულისაგან თავსა თჳსსა გამოჰკუეთდეს, ვი-
თარ არა განვარდეს პირისაგან⁴ (24vD) საღმრთოჲსა წინა-განგე-
ბისა!

ით. ეკრძაღე თავსა თჳსსა, ნუჲკუე სიბოროტე იგი, განმყო-
ფელი შენი⁵ ძმათა შენთაგან,* არა ძმისა თანა, არამედ შენ
შორის იპოვოს,⁶ და ისწრაფე დაგებად მისდა,⁷ რაჲთა არა
განჰვარდე⁸ მცნებისაგან⁹ სიყუარულისა. (70vB)

კ. ნუ შეურაცხ-ჰყოფ მცნებასა სიყუარულისასა, რამეთუ მის
(57rE) მიერ ძე ღმრთისა იყო,** რომლისაჲ¹⁰ გარდამავალი შვილ
გეჰქენისა¹¹ იპოვოს.¹² (1)

კა. განმაშორებელ მოყუისა სიყუარულისაგან ესე არიან:
შურობაჲ ანუ შურეულ¹³ ყოფაჲ, ზღვევაჲ სხჳსაჲ და ზღვევაჲ
სხჳსაგან, გინებაჲ ანუ გინებულობაჲ¹⁴ და იჭჳსაგანნი გულისსი-
ტყუანი. ნუჲკუე გიჰმნიეს რაჲმე¹⁵ ამათგანი,¹⁶ ანუ შეგმთხუეია,
და ამისთჳს მეგობრისა სიყუარულისაგან განეშორები?

კბ. შეგემთხუა¹⁷ შენ ძმისაგან განსაცდელი, და მწუხარებამან
სიძულილად მოგი(51vC)ყვანა შენ? — ნუ იძლევი სიძულილისა-
გან, არამედ¹⁸ სიყუარულითა სძლე¹⁹ სიძულილსა, ზოლო სძლიო²⁰
ესევეითარითა საზითა: გულსმოდგინედ ილოცევდ მისთჳს ღმრთი-
სა მიმართ, სიტყჳსგებასა მისსა (269vA) მითუჲალევედ, ანუ შენვე
მას²¹ მის მიერვე*** ნუგეშინის-სცემდ,²² და თავსა თჳსსა შეჰრა-

* ბერძნ.: „ძმისა შენისაგან“ (ΕΚ ΤΩΝ ΔΕΛΦΙΝΩΝ). ** ძე ღმრთისა იყო = ძე
ღმრთისა გახდები. *** ე. ი. აპოლოგიის (განმამართლებელი სიტყვის).

1 შემთხულთა A. 2 შემაწუხებელთათჳს C. 3 მიმართისა — E. 4
პირისაგან — E. 5 + განმყოფელი F. 6 იპოვოს A, იპოვნოს C, იპოვოს BDEF.
7 მისსა EF, მისა B. 8 განვარდე BCDE. განვარდე F. 9 მცნებისაგან A,
მონებისაგან BDF, გონებისაგან E. 10 რომლისა BDEF. 11 გვენიისა B, გვენისა
CF, გინებისა E. 12 იპოვოს BCEF. 13 შურეულ E. 14 გინებულება CD,
გინებულ ყოფაჲ BEF. 15 რაჲმე — BEF. 16 მათგანნი E. 17 შეგემთხუა
BCDEF. 18 არამედ > და C. 19 ჰსძლიე BF, სძლიე ED. 20 ჰსძლო BCF,
სძლო D. 21 მას — BDEF. 22 ნუგეშინის-იცემდ CD, ნუგეშინის-იცემდი BEF.

(1) შტრ. I ოთხე 3,14.

ცხდ¹ მიზეზად განსაცდელისა, (71rB) და სულგრძელებდ,² ვიდრემდის³ გარდაკდეს ღრუბელი.

კგ. სულგრძელ არს იგი,⁴ რომელი მოელოდის⁵ დასასრულს განსაცდელისასა და ჰგებდეს სიქადულსა მოთმინებისასა.

კდ. კაცი სულგრძელი ღიდ არს ცნობითა, (1) რამეთუ ყოველთავე შემთხუეულთა დასასრულისა მიმართ აღიყვანებს,⁶ და მისითა მოლოდებ(57vE)ითა თავს-იდებს შემაწუხებელთა, ხოლო დასასრულ⁷ არს ცხორებაჲ საუკუნოჲ, (2) წმიდისა მოციქულისაებრ,* ხოლო ესე არს ცხორებაჲ საუკუნოჲ,⁸ რამათა გიცოდინ⁹ შენ მხოლოჲ¹⁰ ჭეშმარიტი ღმერთი, და რომელი მოავლინე იესუ¹¹ ქრისტე. (3)

კე. ნუ ადვილ ხარ განკდასა ზედა სულიერისა სიყუარულისასა, რამეთუ სხუაჲ ცხორებისა გზაჲ არა დაშთომილ არს კაცთა შორის. (25rD)

კვ. ნუ¹² გუშინ სულიერსა მას** და სათნოსა,¹³ ღღენდელისათეს,¹⁴ შენ შორის ბოროტისა მიერ ქმნილისა განმცდებლობისა, სიბუღილით სჯი დრკუდ¹⁵ და ბოროტად, არამედ¹⁶ სიყუარულისათეს, რომელი სულგრძელებს, (4) (71vB) გუშინდელთა კეთილთა მომკსენებელმან, ღღენდელი¹⁷ სიბუღილი სულისაგან¹⁸ განკადე.¹⁹

კზ. რომელსა გუშინ აქებდ, ვითარცა კეთილსა, და შეასხემდ, ვითარცა სათნოსა, ღღეს, ვითარცა დრკუსა და ბოროტსა, [ნუ]*** ძვრსა უზრახავ, შენისა მაგისტეს სიყუარულისაგან სი-

* ბერძნულშია: „საღმრთოჲსა მოციქულისაებრ“ (κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον). ** ბერძნულშია: „სულიერსა მმას“ (πνευματικὸν δέσλοβν).

*** „ნუ“ (μη) ყველა ქართულ ხელნაწერში გამოტოვებულია.

1 შერაცხდ BEF. 2 მსულგრძელებდ D. 3 ეწმდე E. 4 იგი > კაცი E. 5 მოელოდეს ABDC, მოელოდის E, მოელოდეს F. 6 აღუყვანებს D. 7 დასასრული F. 8 წმიდისა მოციქულისაებრ, ხოლო ესე არს ცხორებაჲ საუკუნოჲ – BCDEF. 9 გიცოდენ C. 10 მხოლოჲ – BEF. 11 იესო D. 12 ნუ – BCDEF. 13 სათნოჲსა B. 14 ღღენდელისათეს BCDEF. 15 დრკუ BF. 16 არამედ – BCDEF. 17 ღღენდელი BCDF. 18 სულისაგან A > მისგან BCDF, მისი E. 19 განკადე CF.

(1) იგაე. 14,29. (2) რომ. 6,22. (3) იოანე 17,2. (4) იხ. I კორ. 13,4.

ძულილად მიცვალებისა ძა(270rA)გებასა ძმისასა სიტყვსგება-
მყოფელი შენ შორისისა ბოროტისა სიძულილისა, არამედ მათვე
ქებათა ზედა ეგე, დაღათუ ჯერეთ¹ მწუხარებისაგან შეპყრობილ
ხარ, და მისვე საცხორებელისა სიყუარულისა მიმართ აღვილად
აღზუდე.² (58rE)

კმ. ნუ³ ჩუეულებითსა ქებასა ძმისასა, ჯერეთ შენ შორის
მყოფისათჳს დაფარულისა მწუხარებისა, სხუათა ძმათა უბნობასა
შინა საეჭუ ჰყოფ, ფარულად თანა-აღრევითა⁴ ძაგებისაჲთა სი-
ტყუათა შინა, არამედ განწმედილი ქებაჲ იკუმიე⁵ უბნობასა შინა,
და გულსმოდგინედ⁶ ილოცევდ მისთჳს, ვითარცა თავისა თჳსი-
სათჳს, და მსწრაფლ განსთავისუფლ(72rB)დე⁷ მომსრეელისა სი-
ძულილისაგან.

კთ. ნუ იტყუ: არა მძულს ძმამ,⁸ რაჟამს კსენებასა მისსა
გარე-მიექცეოდი,⁹ არამედ (52rC) ისმინე მოსესი მეტყუელისაჲ:
„ნუ მოიძულე ძმასა შენსა გონებითა შენითა, მზილებით ამზილო
ძმასა შენსა და არა მოილო¹⁰ მის ძლით ცოდვამ“. (1)

ლ. დაღათუ ძმამ განიცადებოდის¹¹ დადგრომითა ძურის-
მეტყუელებასა ზედა შენთჳს, არამედ შენ ნუვე¹² გამოხუალ მშუ-
ლობითისაგან* დაწყნარებისა, მასვე¹³ ბოროტისა ეშმაკისასა თავს-
დებითა, რომელი-იგი გონებითა გაშფოთებნ. ხოლო არა გამოხ-
უდე მისგან, უკუეთუ გინებული აკურთხევდე, და გამობილი აქებ-
დი,¹⁴ და ვნებული არგებდე.¹⁵ (2) (270vA) ესე არს გზამ
ქრისტესმიერისა სიბრძნისმოყუარებისაჲ, და რომელი არა ვი-
დოდის¹⁶ ამ(58vE)ას შინა, არა თანა-მეარვეობდეს მის თანა.

* ბერძნულში: „სიყუარულისაგან“ (ἀγαπήσεις).

1 ჯერთ A. 2 აღზვიდე B. E-ში ჯერ დაუწერიათ „აღზუდე ადულად“, შე-
მდე კი გადაუნაცვლებია სიტყვები მათს თავზე 'ბ' და 'ა' ასოების დაწერით.
3 ნუ — BE, [იუ D. 4 თანა-აღრევითა BCDEF. 5 იკმიე DF. 6 გულს-
მოდგინებით F. 7 განთავისუფლდე CDEF. 8 ძმა A. 9 გარე-მიექცეოდე BCEF.
10 მოილო E. 11 განიცდებოდეს C, განიცდებოდის BDEF. 12 ნუ B. 13 მწვე
A. 14 აქებდე BCDEF. 15 არგებდე AD, აქებდე B, ულოცუდე E, აღიდეხდე F.
16 ვიდოდეს ABCDEF.

(1) ლევიტ. 19,17. შდრ. I იოან. 2,11. (2) იხ. პრომ. 12,14.

ლა. ნუ ვითარცა ერთგულთა¹ შეჰრაცხ² მათ, რომელნი მოგ-
ართუმიდენ³ შენ სიტყუათა მწუხარებისა და (72vB) სიბუღილ-
ისა შემქმნელთა ძმისა მიმართ, დაღათუ ჭეშმარიტ საგონებელ
იყვნენ. არამედ,⁴ ვითარცა მაკუდინებე(25vD)ლთა გუელთა, ესრეთ
ველტოდი⁵ ესევეითართა მათ, რაათა მათიკა ძურისმეტყუელებაჲ
განუკუეთო,⁶ და შენიცა⁷ სული სიბოროტისაგან განათავისუფ-
ლო.

ლბ. ნუ უწერტ ძმასა სიტყუთა იგავითითა, რაათა არა მს-
გავსივე⁸ მოისტულო მის მიერ, და სიყუარულისა⁹ კეთილი ორ-
თაგანვე¹⁰ განიოტო. არამედ სიყუარულითითა კადნიერებითა¹¹ მი-
ვედ და ამხილე მას, (1) რაათა, რაჟამს მიზეზი მწუხარებისაჲ
დაჰქსნე,¹² შფოთისა და მწუხარებისაგან¹³ ორნივე განსთავისუ-
ფლდეთ.¹⁴

ლგ. გამოიძიე სუნიდისი ყოვლითა გამოკულევეითა,* ნუსადა
შენითა მიზეზითა არა დაგეგო ძმად, და ნუ უგულებელს-ჰყოფ
მას, დაფარულთა შენთა მეცნიერსა და შემასმენელსა შენსა, ჟამ-
სა (73rB) განსლვისასა და ჟამსაცა¹⁵ ლოცვისასა დამაბრკოლებელ-
ყოფადსა შენსა.

ლდ. ნუ იქსენებ ჟამსა¹⁶ მშუდობისასა მწუხარებისა ჟამსა¹⁷
შინა¹⁸ ძმი(59rE)სა მიერ¹⁹ თქუემულთა შენდამი, გინათუ (271rA)
პირისპირ ითქუნეს შემაწუხებელნი იგი, გინათუ სხვსა მიერ
შენთჳს, და მისა²⁰ შემდგომად გესმნეს, რაათა არა გულისსი-
ტყუანი²¹ ძურისკსენებისანი შეიწყნარნე და მომსრველსა მას ძურსა
ძმისა სიბუღილისასა²² შთაჰვარდე.²³

* ბერძ.: $\mu\epsilon\tau\alpha\ \delta\epsilon\pi\iota\phi\epsilon\iota\varsigma$ — 'გამოწულილვეითა', 'ზედა-მიწვენითა'.

1 ერდგულთა D. 2 შერაცხ Bf. 3 მოგართმიდენ BDF. 4 არამედ > ანუ
BDEF. 5 ველტოდე ABCDEF. 6 განჰკუეთო BE. 7 შენცა C. 8 + მისი BC
DE. 9 სიყუარული F. 10 ორთავე BCDEF. 11 სიყუარულითა კადნიერითა
BCDEF. სიყუარულითითა კადნიერებითა A ($\mu\epsilon\tau\alpha\ \pi\alpha\rho\rho\eta\varsigma\ \delta\epsilon\chi\alpha\mu\epsilon\tau\alpha$
τῆς). 12 დაქსნე BD, დახსნე F. 13 მწუხარებისა BF. 14 განთავისუფლ-
დეთ BCDF. 15 ჟამსა E. 16 + შინა BF. 17 ~ ჟამსა მწუხარებისა BEF. 18
შინა — EF. 19 მიმართ A. მიერ BEF. 20 ამისა E, ამისსა F. 21 გ^წლისიტ-
ყნი A. 22 სიბუღილსა BEF. 23 შთაჰვარდე DEF.

(1) ზირაჲ. 19,13; მათე 18,15.

ლვ. ვერ ძალ-უც¹ სულსა სიტყუერსა, რომელი კაცისა მიმართ სიბულილსა კმარხვიდეს,² მშუდობის ყოფად ღმრთისა მიმართ, მცნებასა ამას მომცემელისასა, რამეთუ იტყვს:³ „უკუეთუ არა მიუტევენთ კაცთა⁴ შეცოდებანი მათნი, არცა მამამან თქუენმან ზეცათამან მოგიტევენს შეცოდებანი თქუენნი“. (1) ზოლო უკუეთუ მას არა ჰნებავს დაგებად, არამედ შენ ოდენ დაიცევ (52vC) თავი თუსი⁵ სიბულილისაგან, გულსმოდგინედ ლოცვითა⁶ მისთეს, და ნუვის (73vB) თანა ძურსა ზრახავ⁷ მისთეს.

ლვ. წმიდათა⁸ ანგელოზთა⁹ იგი გამოუთქუმელი მშუდობაჲ ორთა მათ შინა წადიერებათა დაცვულ¹⁰ არს — ღმრთისა მიმართ და ურთიერთას¹¹ სიყუარულისა, ეგრეთვე ყოველთა საუკუნითგანთა¹² წმიდათაჲ,¹³ ვინამცა ყოვლად შუენიერად თქუმულ არს მაცხოვრისა ჩუენისაგან, ვითარმედ: „ორთა ამათ მცნებათა ყოველი სჯული და წინამსწარმეტყუელნი¹⁴ დამოკიდებულ არიან“. (2)

ლზ. (59vE) ნუ ზარ თავმოთნე და არა იყო ძმის მოძულე; ნუ ზარ თავმოყუარულ¹⁵ და იყო ღმრთისმოყუარულ.¹⁶ (26rD)

ლმ. სულიერთა ძმათა თანა ცხორებისა წინააღმრჩე(271vA)-ველმან, შენთა ნებათაგან¹⁷ გარებჭითვე¹⁸ იჯმენ, ზოლო¹⁹ სხუთ²⁰ ვერ²¹ რომლითა²² სახითა²³ უძლო მშუდობისყოფად, ვერცა ღმრთისა მიმართ და ვერცა — რომელთა თანა სცხონდებოდი.²⁴

ლთ. რომელმანცა უძლოს სრულისა სიყუარულისა (74rB) მოგებად და²⁵ ყოველი ცხორებაჲ თუსი მისსა²⁶ მიმართ წარკმართენ,²⁷ ესე იტყვს²⁸ უფალსა იესუს²⁹ სულითა წმიდითა, (3)

1 ძალ-უცს DB. 2 მარხვიდეს D (ბერძნულშია: τρέφωσθαι — „მზრდე-ლი“ ანუ გამოძევებაჲ). 3 რამეთუ იტყვს — BEF. 4 კაცსა A. კაცთა BEF. 5 თუსი > შენი EF. 6 ილოცვედ C. 7 ჰზრახავ BDF. 8 ყოველთა CE. [ქლთა D, კლთა BF. 9 ანგელოზთა DF. 10 დაცულ BCDF. 11 ურთიერთარს A. ურთიერთას BDF. 12 საუკუნითგანთა — F. 13 წთა CE. 14 წინამსწარმეტყუ-ლი B. 15 თავმოყუარული E. 16 ღმრთისმოყუარული E. 17 ნებათაგან D. 18 გარეშე ბჭითუმ E, გარებჭით F. 19 ზოლო > რამეთუ E. 20 სხუთა BCEF, სხუთ D. 21 ვერა C. — B. 22 ვერ რომლითა — EF. 23 სახითა C. + ვერ BEF. 24 ჰსცხონდებოდი F. 25 და — ABCDEF. 26 მისა C. 27 წარმართენ BDF. 28 ეტყვს BEF. 29 იესოს F.

(1) მათე 6,14; მარკ. 11,25; ზირაქ. 28,2. (2) მათე 22,40. (3) I კორ.12,3.

ხოლო წინააღმდეგობისაგან¹ — [წინააღმდეგობნი],* ცხად არს.

მ. ღმრთისა მიმართ სიყუარული მარადის საღმრთოჲსა ზრახვისა მიმართ მოყუარე არს ფრთოვან ყოფად გონებისა, ზოლო მოყუისისა მიმართ, მარადის კეთილისა გონებად² მისთვის მოკმზადებს.³

მა. ესრეთ ცუდ არს დიდებისმოყუარისა⁴ ანუ ნივთიერთა რათმე⁵ საქმეთა მოკიდებულისა⁶ კაცთა მიმართ მწუხარებაჲ წუთჟამისათა⁷ რათათჳსმე, ანუ ძურისმოქსენებაჲ,⁸ ანუ სიძულილისა⁹ ქონებაჲ მათდა მიმართ, ანუ ბილწთა გულისსიტყუათა¹⁰ ქონებაჲ, ზოლო ღმრთისმოყუარისა სულისაგან ესე ყოველი უცხო არს. (60rE)

მბ. რაჟამს არარაჲ სთქუა, არცა ჰქმნა ბიწი¹¹ გონებითა, და რაჟამს მაჭირვებელსა ანუ ძურისმზრახვალსა¹² არა ძური უქსენო,** და რაჟამს ჟამსა ლოცვისასა¹³ მარადის უნიეთოდ და უსა- (74vB)ზოდ გაქუნდეს გონებაჲ, მაშინ ცან,¹⁴ ვითარმედ მიწვეწულ¹⁵ ხარ საზომსა უვნებელობისასა და სრულისა სიყუარულისასა.

მგ. არა მცირედი ღუაწლი არს (272rA) ცუდად-მზუაობრობისაგან განთავისუფლებაჲ, ზოლო განთავისუფლდების ეინმე დაფარულითა¹⁶ მოქმედებითა სათნოებისაჲთა, და მიმდემითა-რე ლოცვითა. ზოლო სასწაულ¹⁷ განთავისუფლებისა არს არღარა¹⁸

* „წინააღმდეგობნი“ ყველა ქართულ ხელნაწერში გამოტოვებულია. აღუადგინეთ ბერძნულის მიხედვით, რადგან უამისოდ ელიფსისი აშკარაა, რასაც არ დაუშვებდა მთარგმნელი და, მაშასადამე, ეს სიტყვა უთუოდ იქნებოდა მთარგმნელისეულ ნუსხაში. შდრ.: καὶ ἐκ τοῦ ἐναντιου, τὰ ἐναντία διλοιστῆ. იგულისხმება: წინააღმდეგობისაგან ითქმის საწინააღმდეგო სიტყვები („შეწვენებულ იესუ“ — I კორ. 12,3). ** უხსენო BF (იქვე კიდევჲ ამ სიტყვის განსამარტებლად მიუწერიათ: „უზრახო“).

1 წინააღმდეგობისა მისგან B, წინააღმდეგობი ამისგან EF. 2 კეთილის-გონებად F. 3 მოკმზადებს BF. 4 დიდებისმოყუარისა BF. დიდებისმოყუარისაჲ ACDE. 5 რათამე EF. 6 მოკიდებულისა A. მოკიდებულისა BCDEF. + არს ABDEF. 7 წუთჟამისა F. 8 ძურისმოქსენებაჲ BCDEF. 9 სიძულილის B. 10 გწლისიტყთა A. 11 ბიწი A. ბილწი BCDEF. 12 ძურისმზრახუშლსა BF. 13 ლოცვისსა A. 14 ჰსცან BF. 15 მიწვეწილ BCEF. 16 დაფარულითა E. 17 სასწაული BEF. 18 არღა E.

ძურისკსენებაჲ (53rC) ძურისმზრახვალ¹ ყოფილისაჲ² ანუ აწ ძურისმზრახვალისათჳს.³

მდ. გნებაჲს თუ მართალ ყოფაჲ, განუყავ თუთოეულსა⁴ შენ შორისთა ნაწილთაგანსა ღირსებისაებრ, სულსა ვიტყუ და ჯოცთა. და⁵ მომგონებლობითსა⁶ სულისასა მისცენ საკითხავნი და ხედვანი სულიერნი და ლოცვაჲ, ზოლო გულისწყრომითსა – სიყუარული სულიერი, წინააღმდეგომი სიძულვილისაჲ, ზოლო გულისთქუმიტსა – სიწმიდე და მარხვაჲ, ზოლო ჯო(26vD)რცთა⁷ – საზრდელნი და საბურველნი, მხოლოდ⁸ (75rB) საჭირონი ოდენ.

მე. ბუნებითად მაშინ მოქმედებს გონებაჲ, რაჟამს ვნებანი (60vE) აქუნდენ დამორჩილებულად და სიტყუებსა არსთასა ხედვიდეს, და ღმრთისა მიმართ აღიყვანებოდის.⁹

მე. ვითარ-ესე სიმრთელე და სნეულებაჲ გუამსა შინა იხილვებიან ცხოველისასა, და ნათელი და ბნელი – თუალსა ზედა, ეგრეთვე სათნოებაჲ და სიბოროტე¹⁰ – სულსა შინა, და მეცნიერებაჲ და უმეცრებაჲ – გონებასა.

მზ. სამთა ამათ შინა ფილოსოფოსობს¹¹ ქრისტიანე¹² – (1) მცნებათა და (2) ბრძანებათა და (3) სარწმუნოებასა შინა. (272vA) მცნებანი უკუე ვნებათაგან განაშორებენ გონებასა, ზოლო ბრძანებანი ცნობად არსთა შეიყვანებენ¹³ მას, ზოლო სარწმუნოებაჲ – ხედვად წმიდისა სამებისა.

მმ. რომელნიმე მოლუაწთაგანნი მხოლოდ ვნებულთა გულისსიტყუათა¹⁴ განაგდებენ, ზოლო რომელნიმე თუთ მათ¹⁵ ვნებათა მოიკუეთენ. გულისსიტყუანი¹⁵ განიგდებვიან¹⁶ უკუე¹⁷ ფსალ-

1 ძეირისმზრახველ B. 2 ყოფილსა BF, ყოფისა C. 3 ძურის-მზრახულისათჳს CE, ძეირისმზრახველისათჳის B. 4 თითოეულსა BDF. 5 და – F. 6 მომგონებობითსა A, მომგონებლობითსა CD, მომგონებლობითსა BE, მომგონებლობითსა F. 7 ჯოცთადა CD. 8 მხოლოდ – F. 9 აღიყვანებოდეს C, აღიყვანებოდის BDF. 10 სიბოროტე D. 11 ფილასოფოსობს ADE. 12 ქჲანე ABCDEF. 13 შეიყვანებენ BDF. 14 გულისიტყუთა A. 15 მათ – BDEF. 15 გულისიტყუნი A (ბერძნულში ეს სიტყვა გამოტოვებულია, ოღონდ იგულისხმება). 16 განიგდებიან BE. 17 ~ უკუე განიგდებიან F.

მუნებითა და ლოცვითა ანუ შექცევითა რამთმე,¹ * ანუ სხუთა რამთმე² უმწარესითა** უცალოებითა. ხოლო მოიკუთვებიან ვნებანი თუთ მათ საქმეთა შეურაცხყოფითა, რომლითა-იგი³ მოიგებოდნ.⁴

მთ. რომლითა-იგი მოვიგებთ ვნებათა, ესე⁵ არიან საქმენი იგი, ვითარ-იგი არს დედაკაცი, საკმარნი, დიდება და შემდგომი. და⁶ (61rE) დედაკაცისა სადმე⁷ — მაშინ ვინ-მე შემძლებელ არს შეურაცხყოფად, რაჟამს შემდგომად განშორებისა, ჯეროვანად დააჭვნეს⁸ კორცნი თუსნი⁹ მარხვითა, ხოლო საკმართა — მაშინ, რაჟამს არწმუნოს გონებასა*** ყოვლისავე ზომიერისა კმა-ყოფამ, ხოლო დიდებისა — მაშინ, რაჟამს დაფარული სათნოებათა-მოქმედება შევიყუაროთ, და ღმრთისა მხოლოდ სახილველობით,¹⁰ და სხუათა¹¹ ზედა — ეგრეთვე. ხოლო რომელსა ესენი შეურაცხ-ეყვნენ,¹² არაოდეს მოვალს იგი სიძულილად ვისასა.¹³

ნ. (76rB) საქმეთაგან ოდენ¹⁴ ჯმნილსა, ვითარ-იგი ცოლისა და საკმართაგან და შემდგომ(53vC)მთა,¹⁵ გარეშე ოდენ¹⁶ კაცი შე-

* „შექცევითა რამთმე“. ბერძულშია: ἡ μεταστροφὴ (ანუ ზე-აღზევებით, ამაღლებით). შესაძლოა, აქ გონების ზემოთ მიმართვა იგულისხმებოდეს. ძველ ქართულ თარგმანებში μεταστροφᾱ-ს შეესატყვისება 'განცხრომა' და 'განსაცხრომელი' (ს. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ე ი ლ ი, დოკ. ლექსიკონი III, 564-565). ანუ 'მღელვარება', 'აღგზნება', 'მხნეობა'.

** ბერძულშია: τῶν ἁγίων ('ადგილობრით'). საიდან გაჩნდა ქართულ თარგმანში „უმწარესი“, ვერ ვიტყვით. 'უცალოებასთან' (παρρησιᾱς — მოშორება, განყენება, 'მიმოტაცება' — დოკ. ლექსიკონი IV, 310-311) მიმართებით „უმწარესი“ შეიძლება ნიშნავდეს 'უფრო მკვეთრს', 'მწვავეს'.

*** ბერძულშია: „გულისსიტყუა“ (ὁ λογισμός). მთარგმნელის დედანში, სავარაუდოდ, λογὴ ან διάνοια უნდა ყოფილიყო.

1 რამთამე BCE. 2 რამთამე BCEF. 3 რომელთა მიერ იგი F. 4 მოიგებოდნ C, მოიგებოდნი D, მოიგებოდიან BEF. 5 ესე + იგი BEF. 6 და — BCD EF. 7 სადამე F. 8 დააჭვნის C, დააჭუნეს D, დააჭკუნეს BEF. 9 კორცი თუსი C. 10 სახილველობითა BF. 11 სხუათაცა BCDF. 12 შეურაცხ-ეყვნენ C, შეურაცხ-ეყვნენ BDF. 13 არაოდეს მოვალს... ვისასა > არავისად (არავისდა F, არავის სადა E) სიძულილად მოვალს იგი ოდესცა BEF. 14 ოდენ — BEF. 15 შ-დთა B. 16 ოდენ — BEF.

(273rA) უქმნიეს მონაზონად, არლა¹ შინაგანიცა.² ხოლო რომელსა ამათისა ვნებულად მოგონებისაგან ეჯჷმნას, მას შინაგანიცა კაცი,³ რომელ არს გონებაჲ, და გარეშესა⁴ საღმე⁵ კაცსა, ადვილად ვინმე შეიქმს⁶ მონაზონად,⁷ მხოლოდ (27rD) ინებოს თუ ოდენ, ხოლო არა მცირელი ღუაწლი არს შინაგანისა კაცისა მონაზონად შექმნაჲ.

ნა. ვინ-მე არს ნათესავსა* ამას შინა, რომელი ყოვლად განთავისუფლდა ვნებულთა მოგონებათაგან და სამარადისოდ** ღირს იქმნა წმიდასა და უნივთოსა ღოცვასა, რომელი-ესე არს სასწაული შინაგანისა მონაზონებისაჲ? (61vE)

ნბ. მრავალნი ვნებანი სულსა ჩუენსა⁸ შინა⁹ დამალულ არიან,^{***} ხოლო იმხილებიან მაშინ, რაჟამს საქმენი გამოჩნდენ.¹⁰

ნგ. ძალ-უც¹¹ ვისმე, რამთა არა¹² იშფოთებოდეს ვნებათაგან შორიელობასა შინა¹³ საქმეთასა, მიმთხუეულთა¹⁴ ზოგს¹⁵ რასმე უვნებელობასა. ხოლო უკუეთუ გამოჩნდენ საქ(76vB)მენი, მყის ვნებანი გონებასა შეიცვენ.

ნდ. ნუ ჰგონებ¹⁶ სრულისა უვნებელობისა ქონებად, არა მახლობელობასა შინა საქმისასა. ხოლო რაჟამს საქმე გამოჩნდეს და ეგო აღუძრველად საქმისაცა მიმართ, და ამისა¹⁷ შემდგომად – ქსენებისაცა მისისა, მაშინ სცნობდ თავსა თვსსა აღსლვად საზღვართა მისთა, გარნა ნუცა¹⁸ ეგრეთ¹⁹ შეურაცხ-ჰყოფ, რამეთუ სათნოებაჲ მიმყოფრებული მოაკუდინებს ვნებათა, (273vA) ხოლო უღებ-ქმნილი კუალად აღადგინებს მათ.

* ბერძნულშია: γυνεῖν, რაც 'მოღვმას', 'გვარს', 'წარმოშობასაც' ნიშნავს, 'თაობასაც' და 'ხანას', 'ეპოქასაც'. სამივე მნიშვნელობა შეეფერება კონტექსტს, მთარგმნელმა კი პირველი მათგანი შეარჩია. ** „სამარადისოდ“ ბერძნულ ტექსტში არაა. ქართული თარგმანის დანამატია. *** იხ. III, 78.

1 არა C, არია D, არიან BE, და არიან F. 2 შინაგანიცა BEF. 3 ~ შინაგანი კაციცა E. 4 გარეშე DEF. 5 საღამე BF. — E. 6 შეუქმს A. შეიქმს C. 7 მონაზონად D. 8 ჩუენსა — BEF. 9 ~ შინა ჩუენსა C. 10 გამოჰსჩნდენ C. 11 ძალ-უცს BDF. 12 არამ A. არა BCDEF. 13 შინა E. 14 მიმთხუეულთა AB CDEF (უნდა იყოს: მიმთხუეულთა, τυχάν). 15 ზოგსა A. ზოგს BCDEF. 16 ნუ ჰგონებ > ვგონებ CF, ვგონებ BE, [ხგონებ D. 17 ამისა BCDF, მისსა E. 18 ნუ F. 19 ეგრეთვე E.

ნე. რომელსა უყუარდეს ქრისტე, უეჭუელად¹ მიემსგავსებითა მას ძალისაებრ. ესე იგი არს,² რამეთუ ქრისტე არა დასცხრა³ ქველისმოქმედებად კაცთა, და უმაღლოთა და მგმობართა ზედა სულგრძელებდა, და ცემული მათ მიერ და მოკლული თავს-იდებდა, ყოვლად არცა ერთისა ვისდა⁴ ბოროტსა შერაცხვითა. ზოლო სამნი ესე საქმენი არიან მოყუისისა მიმართ (62rE) სიყუარულისანი, რომელთა თჳნიერ, იტყოდის თუ⁵ ვინმე სიყუარულსა ქრისტესსა, ანუ სასუფეველისა⁶ მისისა მიმთხუევასა, (77rB) თავსა თჳსსა აცთუნებს, რამეთუ „არა ყოველმან, რომელმან მრქუას მე – უფალო, უფალო! – და შევიდეს სასუფეველსა ცათასა, არამედ რომელმან ყოს ნებაჲ მამისა ჩემისაჲ“,⁷ (1) და კუალად: „რომელსა უყუარდე მე, მცნებანი ჩემნი დაიმარხნეს“, (2) და შემდგომი.

ნვ. ყოველი⁸ პირი მაცხოვრისა მცნებათაჲ ესე არს, რამათა უზაობისა⁹ და სიძუილისაგან განათავისუფლოს გონებაჲ, და თჳსად და მოყუისისა სიყუარულად¹⁰ მოიყვანოს, რომლისაგან იშუების¹¹ ნათელი¹² საქმიითისა წმიდისა¹³ მეცნიერებისაჲ.¹⁴ (54rC; 27vD)

ნზ. კერძოობითსა მეცნიერებასა ღმრთისა მიერ რაჲ ღირს იქმნა, ნუ უდებ-ჰყოფ სიყუარულსა და მარხვასა, რამეთუ ესენი განსწმედენ ვნებულებითსა კერძოსა სულისასა და მეცნიერებით კერძოსა გზასა მარადის განგიმზადებენ შენ. (274rA)

ნთ. გზა მეცნიერებისა მათისა არს უვნებელობაჲ და სიძაბლე, რომელთა თჳნიერ არავინ იხილოს უფალი. (3)

ნთ. ვინაძოგან მეცნიერებაჲ განალაღებს, ზოლო სიყუარული აღაშენებს, (4) შეაუღლე მეცნიერებასა თანა (77vB) სიყუარული-

1 უმჭუმლად A, უიჭუმლად C, უეჭუმლად BDEF. 2 არს – BF. 3 დასცხრების E. 4 ვისდა > ვის ზედა E. 5 ~ თუ იტყოდის (იტყოდეს E) BEF. 6 ს'სუფელისა BF. სასუფეველისა BF. 7 + (ზეცათასა) E. 8 პირველი BE, პირველი F. 9 უზუაობისა A, უზაობისა BF, ზუაობისა E. 10 სიყუარულისად BE. 11 იშუმიზან BEF. 12 ნათელისა E. 13 წმიდისა – E. 14 მეცნიერებისა BE.

(1) მათე 7,21. (2) შდრ. იოანე 14,23; შდრ. იქვე, 14,15. (3) ებრ. 12,14. (4) I კორ. 8,1.

ცა და (62vE) იყო¹ აღუზავებელ,² და სულიერ მაშენებელ, და თავიცა თესი აღაშენო და ყოველნი მახლობელნი შენნი.

ა. ამიერ სიყუარული აღაშენებს, ვინამთგან არა ეშურების, არცა მოშურნეთა მიმართ³ განმწარდების, არცა საშურველსა საანჯმნო⁴ ჰყოფს მაჩუენებელობით, არცა შეურაცხიეს თავი თესი აწვე წარწევნულად,⁵ (1) და რომელი რამეჲ არა უწყოდის,⁶ აღიარებს ურცხუენელად უმეტრებასა თესსა. ესრეთ უკუე თავსაცა* აღუზავებელ⁷ ჰყოფს და მოჰმზადებს მას მარადის მეცნიერებისა მიმართ წარმართებად.

აა. შეუთქს⁸ ვიეთმე მეცნიერებისა ზუაობაჲ და შური, და უფრომსლა დასაბამსა, და⁹ ზუაობაჲ უკუე¹⁰ — შინამთ ოდენ, ზოლო შური — შინამთ და გარეთ.¹¹ შინამთ უკუე — მათდა მიმართ, რომელთა აქუნდეს¹² მეცნიერებაჲ, ზოლო გარეთ — მათგან, რომელთა-იგი აქუნდეს. ვინამცა სიყუარული სამთავე ამათ¹³ (78rB) განიოტებს; ზუაობასა უკუე — რამეთუ არა განლაღნების, (1) ზოლო შინაგანსა შურსა — რამეთუ არა ეშურების, ზოლო გარეგანსა — რამეთუ სულგრძელებს¹⁴ და ტბილობს, (2) ამისთეს (274vA) საჭიროდ უქმს მქონებელსა მეცნიერებისაჲ მოგებაჲ სიყუარულისაჲცა, რამათა ყოველსავე შინა მოუ(63rE)წყლველად დაიცვას გონებაჲ.

აბ. რომელი მაღლსა მეცნიერებისასა ღირს იქმნას და მწუხარებაჲ ანუ ძურისკსენებაჲ ანუ სიძულილი კაცისა მიმართ აქუნდეს, მსგავს არს იგი მას, რომელი ეკლითა¹⁵ და კ(28rD)ურომსთავითა იწერტდეს თუალთა¹⁶ თესთა,¹⁷ ვინამცა საჭიროდ მოქენ არს მეცნიერებაჲ სიყუარულსა.

აგ. ნუ¹⁸ ყოველი მოსწრაფებაჲ შენი¹⁹ კორცთათეს გაქუს,

* თავსაცა. ბერძნულშია: „გონებასა“ (τὸν νοῦν).

1 იყოს BEF. 2 აღუზავებელ B. 3 მიერ BCDEF. 4 საანჯმნო E. 5 წარწევილად BEF. 6 უწყოდეს CF. 7 აღუზავებელ B. 8 შეუთქს > აქუს EF, აქუს B, თქვეს D. 9 და — B. 10 უკუე — F. 11 გარე F. 12 აქუნდის (?) A, აქუნდეს BCE. 13 ~ ამათ სამთავე BEF. 14 სულგრძელობს E. 15 ეკლისა B. 16 თავსა BCEF, თავთა D. 17 თესსა BCEF. 18 თუ C, [.]ჟ D. 19 შენი — BEF.

(1) I კორ. 13,4. (2) I კორ. 13,4. (1) ფილიპ. 3,13.

არამედ განუსაზღვრე¹ მათ ძალისაებრი² მოღუაწებად, და ყოველი გონებად შენი შინაგანთა მიმართ მიაქციე. „რამეთუ კორციელი წურთილება წუთ-ჟამ³ სარგებელ არს, ზოლო ღმრთის-მსახურებად ყოვლითავე⁴ მარგებელ⁵ არს“ (1) და შემდგომი. (78 vB; 54vC)

დღ.* რომელი მოუკლებელად ჰყოფდეს შინაგანთა ქცევათა თესთა, განწმდების,** სულგრძელებს, ტკბილობს, მდაბლობს, არა ზოლო ესე, არამედ მხედველობს-ცა და ღმრთისმეტყუელებს, და ილოცავს.⁶ და ესე არს, რომელ-იგი იტყვს მოციქული: „სულითა ვიდოდეთ“ (2) და შემდგომი.

მე. რომელმან სულიერისა გზისა სლვად არა უწყოდის,⁷ ვნებულთა მოგონებათასა არა ჰყოფს ზრუნეასა, არამედ ყოველი ზრუნვად⁸ კორცთათჳს აქუს,⁹ და ნაყროვნებს¹⁰ და უტანჯველობს, წუნს და განრისხნების, და ძურის-მოკსენეობს, (275rA) და ამიერ გონებასა დაიბნელებს, ანუ უზომოდ მოღუაწებისა კუმევითა შეიმრღუევს¹¹ გონებასა.

მვ. არარას¹² ღმრთისა მიერ ჩუენდა საკმარად¹³ მოცემულსა (63vE) განაგდებს წერილი, არამედ უზომოებასა სტანჯავს და პირუტყულობასა¹⁴ განჰმართავს.¹⁵ არა აყენებს ჭამად, არცა შეილთა სხმად,¹⁶ არცა საკმართა ქონებად და მართლად განგებად, არამედ აყენებს ნაყროვანებად¹⁷ და სიძვად¹⁸ და შემდგომთა,¹⁹ *** რამეთუ ამისთჳს შეიქმნნეს,²⁰ არამედ²¹ ვნებულად ცნობად.****

* ეს თავი BEF-ში გამოტოვებულია. ** განწმდების. ბერძულშია: σάφ-ρουν (კეთილგონიერად, ზომიერად, თავშეკავებულად იქცევა). *** აქ აკლია: „არ კრძალავს მათზე ფიქრს“ (οὐδὲ τὸ νοεῖν ταῦτα καλᾷς) იგულისხმება ზომიერი სახმარი. **** resp. ფიქრი სახმართა შესახებ.

1 განუსაზღვრე B. 2 ძალისაებრი E. 3 წუთ-ერთ-ჟამ E. 4 ყოველთავე AB CDE. ყოვლითავე F. 5 სარგებელ F. 6 ილცეს A. 7 უწყოდეს CE. 8 + მისი BEF. 9 აქუს > არს BCDEF. 10 ნაყროვანებს BEF. 11 შეიმღრუევს D. 12 არარას > არა (არარა E) არს BE. 13 ~ საკმარად ჩუენდა E. საკმარად B. 14 პირუტყულობასა BF, პირუტყუებასა E. 15 განმართავს BCD, განმართებს EF. 16 შეილთ-სხმად BEF. 17 ნაყროვნებდ ACD, ნაყროვნებისაგან BEF. 18 სიძვი-სა B, სიძჳსა EF. 19 შემდგომთაგან BEF. 20 + კეთილად BCDF. 21 არამედ > და არა BCDEF. (1) I ტიმ. 4,8. (2) გალატ. 5,16.

მზ. რომელნიმე ჩუენგან საღმრთოდ ქმნილთაგანნი მცნებისათჳს იქმნებიან, ზოლო რომელნიმე — არა მცნებისათჳს, (79rB) არამედ, ვითარ ვინ თქუას, თჳთ ნებსითად¹ შესაწირავად. მცნებისათჳს უკუე, ვითარ-იგი არს შეყუარებაჲ ღმრთისაჲ და მოყუისაჲ, შეყუარებაჲ მტერთაჲ, არ² მრუშებაჲ, არ³ კაცისკლვაჲ, და შემდგომნი,⁴ (1) რომელთა გარდასლვისათჳს დავისაჲგუბით-ცა, (28vD) ზოლო არა-მცნებისათჳს — ქალწულებაჲ, უქორწინებელობაჲ, უპოვარებაჲ,⁵ განშორებაჲ და შემდგომნი. ამათ ძღუნისა⁶ ადგილი* აქეს, რამთა⁷ უკუეთუ მცნებათაგანთა რომელთაჲ უძლურებისაგან წარმართებად ვერ გუეძლოს, ძღუნითა კეთილთა ჩუენთაჲთა მოწყალე ვჳოთ მეუფე ჩუენი.

მშ. რომელი უქორწინებელობასა პატივ-სცემდეს ანუ ქალწულებასა, საჭიროდ თანა-აც⁸ ქონებაჲ⁹ (275vA) წელთა მორტყმულთაჲ (64rE) და სანთელთა მგზებარეთაჲ,¹⁰ (2) წელთა უკუე — მარზვითა, ზოლო სანთელთა — ლოცვითა და ხეღვითა და სიყუარულითა სულიერითა.

მთ. ვიეთნიმე ძმათაგანნი გარეგან თავისა თჳსისა (79vB) ყოფად პკონებენ სულისა წმიდისა მადლსა, რამეთუ არა უწყიან უღებებისაგან მცნებათა მოქმედებისა, ვითარმედ, რომელსა აქეს მისსა¹¹ მიმართი¹² ** შეუორგულებელი სარწმუნოებაჲ,¹³ აქენდეს ყოველნივე საღმრთონი მადლნი შემოკრებულად თავსა შინა თჳსსა; რამეთუ,^{***} ვინაჲთგან მისსა მიმართისა საქმითისა¹⁴ სიყუარულისა[გან]¹⁵ (55rC) შორს ვართ უქმებისა მიერ, რამთაჲცა

* „ადგილის“ (τῆς τοῦ) ნაცვლად ბერძნულშია λῆγος („სიტყუაჲ“), ანუ ღირებულება, მნიშვნელობა, ადგილი (= ადგილმონაცვლეობა).

** „მისსა მიმართი“. ბერძნულშია: εἰς Χριστόν („ქრისტეს მიმართ“).

*** „რამეთუ“-ს ნაცვლად უმჯობესი იქნებოდა: „არამედ“ (= მაგრამ).

1 ნებსითად ACDE, ნეფსითად BF. 2 არა BCEF. 3 არა BCF, არცა E. 4 და შემდგომნი — BEF. 5 უპოვარება D. 6 ძღუნის C, ძღუშნის E. 7 რამთა > რამეთუ BE. 8 ~ თანა-აც (თანა-ამს E) საჭიროდ BE. თანა-აცს F. 9 ქონებად CD. ~ თანა-აცს ქონება საჭიროდ F. 10 მგზებარეთაჲ > აღნთებულთა E. 11 მისა D. 12 მიმართ BEF. 13 ~ სარწმუნოებაჲ შეუორგულებელად ACD. + მას BEF. 14 საქმითისა — F. 15 სიყუარულისა ABCDE.

(1) II შჯ. 6,5. ლევიტ. 19,18. გამოსლ. 20,13-17. (2) ლუკ. 12,35.

მან მიჩუენნა ჩუენ ჩუენ შორისნი¹ საღმრთონი საუნჯენი, სამარ-
თლად გარეგან თავთა თჳსთა გუქონან* საღმრთონი მაღლნი.

ო. უკუეთუ ქრისტე გულთა შინა ჩუენთა მკუდრ არს სარ-
წმუნობისა მიერ, (1) საღმრთოასა მოციქულისაებრ, ყოველნი-
ვე² საღმე³ საუნჯენი სიბრძნისანი და დაფარულნი მეცნიერები-
სანი (2) გულთა შინა ჩუენთა არიან.** ხოლო გამოცხადებთან
იგი გულსა საზომისაებრ თჳთოეულისა⁴ მცნებათა მიერ⁵ განწ-
მელისა.

ოა. ესე არს⁶ საუნჯე დაფარული [აგარაკსა შინა გულისა
შენისასა, (3) რომელი-იგი არლა გიპოვიეს უქმებისა შენისათჳს,
რამეთუ უკუეთუმცა გეპოვა, ყოველივემცა განჰყიდუ და მოი-
გე]^{***} აგარაკი ესე. ხოლო აწ აგარაკი დაგიტევებიეს და [მრ-
გულივ აღგილთა]^{****} აგარაკისათა მიმო(80rB)ხუალ, რომელთა
შინა არა(64vE)რაჲ სხუაჲ⁷ იპოების,⁸ თუნიერ ეკალთა და კუ-
რომსთაეთასა.⁹ (4)

* „გუქონან“. ბერძნულშია: νομίζομεν ('ვგონებთ', 'მივიჩნევთ').

** ბერძნულის თანახმად, სიტყვა „დაფარულნი“ (ἀπακρυβίοι) წინადა-
დების ბოლოში უნდა ყოფილიყო: πάντες δὲ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας
καὶ τῆς γνῶσεως ἐν αὐτῷ εἰσιν ἀπακρυβίοι („ხოლო ყოველნი საუნ-
ჯენი სიბრძნისა და მეცნიერებისანი მას შინა არიან დაფარულნი“. იგუ-
ლისხმება: „გულსა შინა“). ქართველ მთარგმნელს „დაფარულნი“ რატომღაც
„მეცნიერებისანი“-ს წინ გადაუტანია. გამორიცხული არაა, ამის საფუძველს
აძლევდა მის ზეღთ არსებული ბერძნული დედანი.

*** კუთხოვან ფრჩხილებში ჩასმული ფრაზა გამოტოვებულია ყველა ზე-
ლნაწერში. ეს დანაკლისი მათი საერთო Q1 წყაროსაგან უნდა მომდინარეობ-
დეს. აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით. შდრ.: ὁ ἐν τῷ δόγμῳ κεκρυμ-
μένος τῆς καρδίας σου, ὅς σε πᾶν εἶπες διὰ τῆς ἀρχῆς· ἐν γὰρ
εἶπες, ἄρα μὲν πάντα καὶ ἐκτίσας τὸν κόσμον.

**** „მრგულივ აღგილთა“ ქართულ თარგმანში არ წერია. ელიფსისი კი
აშკარაა. ამიტომაც აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით: τὰ περὶ τοῦ κόσμου
(აგარაკის ირგვლივ).

1 შორის BE. 2 ყნი E. 3 საღმე – BCDEF. 4 თითოეულისა B. 5 მიერისა
E. 6 არს – BEF. 7 ~ სხუა არარა E. სხუაჲ – F. 8 იპოების C. 9 კუროს-
თათასა A, კუროსთათა BCDEF.

(1) ეფეს. 3,17. (2) კოლ. 2,3. (3) მათე 13,44. (4) შდრ. დაბ. 3,18.

ოზ. ამისთჳს იტყჳს მაცხოვარი: ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულთა, (276rA) რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ, (1) ვინამთგან¹ იგი თავადი გულთა შინა დამალულ არს მისსა² მიმართ მორწმუნეთასა, ზოლო მაშინლა იხილონ იგი, და მის შორისნი საუნჯენი, რაჟამს სიყუარულითა და მარხვითა თავნი თჳსნი განიწმინდნენ და ესოდენცა³ უფროჲს, რაოდენ განწმედაჲ იგი მიაყვორონ. (29rD)

ოგ. ამისთჳს კუალადცა იტყჳს: „განყიდენით⁴ მონაგებნი თქუენნი და მიეცით მოწყალებაჲ“, (2) და კუალად: „რომელი გაქუს, მიეცით მოწყალებაჲ,* და აჰა, ყოველივე თქუენი⁵ წმიდა არს“, (3) ვითარცა არღარა ჯორციელთა საქმეთა შექცეულთაჲ,⁶ არამედ გონებისა განწმედად მოსწრაფეთაჲ⁷ სიძულილისაგან და არაწმიდებისა,** რომელსა-იგი გულად უწოდს უფალი.*** (4) რამეთუ, რაჟამს გონებაჲ შეიმწიკულოს მათ მიერ, არა(80vB)-რამთა⁸ არა⁹ მიუშეებენ მას ესენი ზედვად მის შორის მკუდრსა უფალსა, მადლისა მიერ წმიდისა ნათლისღებისა.¹⁰

ოდ. გზად წერილი¹¹ სათნოებასა სახელ-სდებს,¹² ზოლო უფროჲს ყოველთა სათნოებათა სიყუარული არს, ამისთჳს იტყოდა მოციქული:¹³ „მერმეცა აღმატებული გზაჲ გიჩუენო თქუ-

* „და კუალად: რომელი გაქუს, მიეცით მოწყალებაჲ“ — ბერძნულში არ წერია. ესე იგი ლუკა 11,41 სანახევროდაა ციტირებული; გამოტოვებულია მისი დასაწყისი. სავარაუდოდ, სახარების ამ ფრაზის წინა ნაწილი ქართველი მთარგმნელის მიერ გამოყენებულ ბერძნულ დედანში გამოტოვებული არ უნდა ყოფილიყო. სწორედ იქიდან მოხვდა იგი ქართულ თარგმანში.

** „არაწმიდების“ ნაცვლად ბერძნულშია ἀκαθαρσία (თავშეუკაველობა, არა-ზოძიერება), რასაც სხვაგან ჩვენი მთარგმნელი „უზაოზად“ თარგმნის (იხ. II,5. III,20. IV,56 თავები).

*** ჩანართი — „რომელსა-იგი გულად უწოდს უფალი“ — მიემართება წინა ფრაზაში ნახსენებ „გონებას“. ამიტომაც სასურველი იყო, სწორედ მასთან ჩართულიყო, მეტი გარკვეულობისათვის.

1 ვინამდგნ A, ვინათგან B. 2 მისა B. 3 ესოდენცა D. 4 განყიდენით C. 5 ~ თქნი ყოველი BCDEF. 6 შექცეულთა E. 7 მოსწრაფეთა BDE. 8 არამთა CD, არარამთ BE. 9 არა — BEF. 10 ნათლისღებისასა E. 11 ~ წერილი გზად BEF. 12 სახელს-დებს B. 13 + ვითარმედ BEF.

(1) მათე 5,8. (2) ლუკა 12,33. (3) ლუკა 11,41. (4) მათე 15,19. (5) I კორ. 12,31.

ენ“, (5) (65rE) ვითარცა შეურაცხებად მარწმუნებელი ნივთიერთა საქმეთაჲ, და არარათ წუთ-ჟამისათა წინა-პატივისცემელი¹ უფროჲს საუკუნოთასა.²

ოვ. ღმრთისა მიმართ სიყუარული წინა-აღუდგების გულისთქუმაჲსა, რამეთუ (276vA) არწმუნებს გონებასა მარხუად გე-მოვნებათაგან, ხოლო მოყუსისა მიმართ წინა-აღუდგების გულისწყრომასა, რამეთუ შეურაცხისმყოფელ ჰყოფს დიდებისა და³ საკმართა, და ესე არიან⁴ ორნი⁵ იგი დრაჰკანნი, რომელნი მაცხოვარმან მისცნა მეპანდუქიონესა,⁶ (1) რაჲთა შენი მოღუაწებაჲ (55vC) ყოს, არამედ ნუ გამოჲსწნდები⁷ უცნობელ⁸ (81rB) ავაზაკთა თანა⁹ ცხორებითა, ნუსადა კუალად იწყელა, და არღარა კერძო¹⁰ მკუდრად, არამედ სრულიად* მკუდარ იპოვო.

ოვ. განწმიდე გონებაჲ შენი რისხვისაგან და ძვრისკენებითა და ბილწთა გულისსიტყუათა,¹¹ და მაშინდა უძლო ცნობად ქრისტეს შენ შორის მკუდრობასა.¹²

ოზ. ვინ განგანათლა შენ სარწმუნოებასა შინა წმიდისა და თაყუანისსაცემელისა და თანაარსისა სამებისასა? ანუ ვინ გულისკმა-გიყო ჯორციელი განგებულებაჲ ერთისა სამებისაგანისაჲ? ვინ გასწავნა¹³ შენ სიტყუანი უკორცოთათჳს, ანუ დაბადებისათჳს და [აღსასრულისა]** ხილულისა ამის სოფლისა, ანუ მკუდ(65v E)რეთით აღდგომისათჳს და საუკუნოჲსა¹⁴ ცხორები-

* ბერძნულში „სრულიად“ არ წერია. რადგან მანამდე ავტორმა „კერძო-მკუდარი“ (ანუ ნახევრად მკუდარი, ცოცხალ-მკუდარი, ἡμιμῆνους) ახსენა, მის საპირისპიროდ „მკუდარი“ (σικρὸς) სრულიად მკუდარს ნიშნავდა, ამიტომ მთარგმნელმა მეტი გარკვეულობისათვის ჩართო სიტყვა „სრულიად“.

** სიტყვა „აღსასრულისა“ (συντελεσας) გამოტოვებულია ყველა ხელნაწერში. აღვადგინეთ ბერძნულის მიხედვით.

1 წინა-პატივცემელი ACDEF. წინა-პატივისცემელი B. 2 სწნეთას A. 3 და – BCDEF. 4 არიან – BCEF. 5 არიან ორნი > ორღანონი D. 6 მეპანდუქიონესა BCDF. 7 გამოუწნდები BCDEF. 8 უცნობელი A. უცნობელ BCE DF. 9 თანა – BCDEF. 10 კერძო B. 11 გწლისიტყუთა A. გულისსიტყუათაგან F. 12 მკუდრობისა BCDEF. 13 გასწავლნა ABD, გასწავნა C, განსწავლნა EF. 14 საუკუნესა BD, საკწნეს EF.

(1) იხ. ლუკა 10,35.

სა, ანუ ღიდებისათჳს¹ ზეცათა სასუფეველისა და საშინელისა მის² სასჯელისა? ანუ არა მადლმან ქრისტესმან, მკვდრმან შენ შ(29vD)ორის, რომელი-იგი არს (277rA) წინდი სულისა წმიდისაჲ? (81vB) რაჲ უადრეს არს ამის მადლისა, ანუ რაჲ უზეს-თაჲს³ ამის⁴ სიბრძნისა და მეცნიერებისა, ანუ რაჲ უმაღლეს⁵ ამათ აღთქმათასა?⁶ (1) ხოლო უკუეთუ უდებ და უქმ* ვართ და არა განვიწმიდთ⁷ თავთა თჳსთა⁸ შემამწიკულებელთა ჩუენთაგან და გონებისა ჩუენისა⁹ დამაბრმობელთა¹⁰ ვნებათა, რაჲთა ძალ-გუელვას უბრწყინვალესად¹¹ მზისა ზედვად ამათთჳსთა სიტყუა-თა,** თავთა თჳსთა ვაბრალებდეთ და ნუ მადლისა ჩუენ თანა¹² მკვდრობასა უვარ-ვჰყოფთ.¹³

ოთ. რომელმან-იგი აღვითქუნა¹⁴ შენ, ღმერთმან, საუკუნენი კეთილნი და წინდი სულისაჲ¹⁵ გულთა შინა¹⁶ ჩუენთა მოგუცა, უბრძანებთჲს შენდა მოღუაწებაჲ¹⁷ ცხორებისა შენისაჲ, რაჲთა შინაგანი რაჲ კაცი¹⁸ ვნებათაგან განთავისუფლდეს, ამიერიტგანვე იწყოს მიმღებლობად¹⁹ კეთილთა.

ოთ. რაჲჲს საღმრთოთა და²⁰ მაღალთა ზედვათა ღირს იქმ-ნა, ფრიად იღუაწე სიყუარულისა და მარხვისათჳს, (82rB) რაჲთა ვნებულებითი²¹ რაჲ (66rE) კერძოჲ სულისაჲ უშფოთველად დაიცუე,²² მოუკლებელად გაქუნდეს ნათელი სულისა შენისაჲ.

ჰ. გულისწყრომითი სულისაჲ სიყუარულითა აღვრსხმულ ყავ,²³ და გულისთქმითი მისი²⁴ მარხვითა დააჭნვე,²⁵ და მომგო-

* ბერძნულში გადაწაკვლებითაჲ: ἀργὸν καὶ ἀμελεῖς (უქმ და უდებ).

** „ზედვად ამათთჳსთა სიტყუათა“ (τοὺς περὶ τοῦτων λόγους ὀρμῶν) – იგულისხმება ჩვენში ქრისტეს მადლის მკვიდრობის რეალურობის შერბნება.

1 ღიდებისათჳს – F. 2 მის – F. 3 უზესთაჲს D. 4 ამის > არს BF. 5 + არს BEF. 6 აღთქმათასა B. 7 განვიწმიდეთ B. 8 ჩუენთა BEF. 9 ჩუენისა – E. 10 დამაბრკოლებელთა E. 11 უბრწყინვალეს BCDE. 12 ჩუენ თანა > ჩუენისა BEF. 13 უარ-ვჰყოფთ C, უარ-ვყოფთ BDEF. 14 აღვითქუა BF. 15 სულისა BCF. + წმიდისა C. 16 შინა – B. 17 მოღუაწებაჲ A, მოღვაწებაჲ C. მოღუაწებაჲცა F. 18 რაჲ კაცი – C. 19 მიმღებლობად A, მიმღებლობად CDEF. 20 და – BCDEF. 21 ვნებულებით BCEF. 22 დაიცუა BF, ~ დაიცუა უშფოთუშლად C. + და BCDEF. 23 ჰყავ BCDEF. 24 მისი – BEF. 25 დააჭკენე B, დააჭკენე F. (1) რომ. 11,33.

ნეობითი¹ მისი ლოცვითა ფრთოვან ყავ,² და ნათელი (277vA) გონებისა³ არაოდეს დაგიშავდებოდის.⁴

პა. სიყუარულისა დამკსნელნი ესე არიან: უპატიოება⁵, ზღვევა⁶, ცილისწამება⁷, ანუ სარწმუნოებისა მიმართ, ანუ საქმეთა,* ცემანი, წყლულებანი და შემდგომნი, და ესე, ანუ თუთ მისდა შემთხვეულნი, ანუ ვისდამე მისთაგანისა, ანუ თუსთა, ა(56rC)ნუ მეგობართა,⁷ კინადაცა რომელი რამსათუსცა ამთაგანისა დაქსნიდეს⁸ სიყუარულსა, არღა⁹ სადამე უცნობიეს, თუ¹⁰ რამ არს პირი მცნებათა ქრისტესთა.

პბ. ისწრაფე, რაოდენ გიძლავს, ყოვლისავე კაცისა შე(82v B)ყუარება¹¹. ხოლო ესე თუ¹² ჯერეთ ვერ ძალ-გიც,¹³ ჰელათუ¹⁴ ნუვის მოიძულებ, არამედ ვერცა ამისი ქმნაა ძალ-გიც, არათუ პირველ**¹⁵ შეურაცხ-ჰყენე¹⁶ სოფლისა ამის საქმენი. (30rD)

პგ. ამან ვინმე გმო; ნუ მას მოიძულებ, არამედ გმობა¹⁷, და გმო(66vE)ბად მიმყვანებელი***¹⁷ ეშმაკი. ხოლო¹⁸ თუ გემობარსა სძულობ, კაცსა სძულობ, და მცნებისადა¹⁹ გარდასრულ ხარ, და რამ-იგი²⁰ მან ყო სიტყვით, შენ ჰყოფ საქმით. ხოლო თუ მცნებასა დაიცავ, სიყუარულისა სჯული**** აჩუენე, და რამცა²¹ ძალ-გიც, შეეწიე, რამთა ბოროტისაგან განათავისუფლო იგი.

პდ. არა ჰნებავეს ქრისტესა შენი²² სიძულილისა ქონება²³ კაცისა მიმართ, ანუ მწუხარებისა²⁴, ანუ რისხვისა²⁵ (278rA) ანუ ძურისკსენებისა²⁵, ყოვლად არა რომლისა სახისა, არცა

* „საქმეთა“. ბერძნულშია: „ცხოვრებისა“ (εὐζωίας). ** „პირველ“ (πρῶτον) თანამედროვე ბერძნულ გამოცემებში არაა. შესაძლოა, მთარგმნელის დედანში იყო. *** „მიმყვანებელი“. ბერძნულშია „განამაზადებელი“ (παιδαγωγός). **** ბერძნულში გამოტოვებულია „სჯული“.

1 მოგონებითი BF. 2 ჰყავ BF. 3 გონებისა + შენისა F. 4 დაგიშავდებოდეს ABCDEF. 5 უპატიოება C. 6 ზღვევა D, ზღუშვა BF. 7 მეგობართაგან BEF. 8 დაქსნიდეს B, დახსნიდეს F. 9 არა BF. 10 თუ – BEF. 11 შეწყნარება BCD. 12 ~ თუ ესე BEF. 13 ძალ-გიც BD. 14 ჰე ლათუ AB > მე-ლათუ CDE, მე ლათუ BF. 15 პირველ – BEF. 16 შეურაცხ-ჰყენე D, შეურაცხ-ჰყენე BF. 17 მომყვანებელი A, მიმყვანებელი BCEF, მიმყვანებელი D. 18 ხოლო – BEF. 19 მცნებისად BEF. 20 რამ F. 21 რამ E. 22 შენისა E. 23 მწუხარებისა BF. 24 რისხვისა B, რისხისა F. 25 ძურისხსენებისა BF.

რამს¹ საწუთომსა საქმისათჳს, და ამას ყოვლით-კერძოვე² კმობენ ოთხნი სახარებანი.

პე.* მრავალ ვართ მეტყუელნი, ზოლო მცირედ — მოქმედ(83r B)ნი, არამედ, არცა ეგრეთ ვის უქმს საეჭუ ყოფად სიტყუასა ღმრთისასა, თჳსისა უღებებისათჳს, გარნა აღსაარებად³ საღმე⁴ თჳსსა უძღურებასა, ზოლო არა დაფარვად ღმრთისა ჭეშმარიტებასა, რამთა არა დასასჯელ ვიქმნნეთ⁵ მცნებათავე გარდასლვასა⁶ თანა სიტყჳსაცა ღმრთისა იგურდივ მითხრობისათჳს.

პე. სიყუარული და მარხვაჲ ენებათაგან თავისუფალ ჰყოფენ სულსა, ზოლო მეცნიერებაჲ** და ზედვაჲ უმეცრებისაგან იქსნიან გონებასა, ზოლო ლოცვისა დაწყნარებულებაჲ⁷ თჳთ მას (67rE) წარადგინებენ⁸ ღმრთისა მიმართ.

პზ. რაჟამს მიხილნენ⁹ ჩუენ ეშმაკთა სოფლიოთა საქმთა შეურაცხისმყოფელად, რამთა არა მათ ძლით კაცნი მოვიძულნეთ¹⁰ და სიყუარულისაგან განვევარდეთ,¹¹ მაშინ ცილისწამებათა აღადგენენ ჩუენ ზედა, რამთა მწუხარებისა ვერ თავსმდებელთა ცილისმწამებელნი იგი მოვიძულნეთ.

პწ. არა¹² არს ტკივილი სულისაჲ¹³ უმძიმესი (83vB) ცილისწამებისაჲ,¹⁴ გინათუ სარწმუნოებისა, (278vA) გინა საქმეთათჳს*** ვისმე ცილი ეწამებოდის,¹⁵ და ვერვინ შემძლებელ არს

* შდრ. ეფთვიმე მთაწმიდელის თარგმანი: „მრავალნი ვართ მეტყუელნი და მცირელნი მოქმედნი, არამედ სიტყუაჲ ღმრთისაჲ არა ჯერ-არს დაფარვად თჳსისა უღებებისაგან, არამედ აღვიართ თჳსი უღებებაჲ სიმდაბლით და არა დაეფართ საქმე კეთილი, რამთა არა თანამდებ ვიქმნნეთ სასჯელსა ორგულუბით და დაფარვითა მცნებათაჲთა“ (A-116,231r).

** ბერძნულში: *ἀντιφύσιν* („წიგნის კითხვაჲ“), და არა *ὑπόφύσιν* („მეცნიერებაჲ“). ღედნის მცდარი ვარიანტი ქართულ თარგმანში გადმოსულა.

*** „საქმეთათჳს“. ბერძნულში: „ცხოვრებისათვის“ (*ἐς βίον*).

1 რამსა BEF. 2 ყით-კერძო A. ყით-კერძოვე BEF. ყით-კერძო CD. 3 აღსარებად B. 4 საღამე F. 5 ვიქმნეთ BE. 6 გარდასლვისა E, გარდასლვასა B. 7 დაწყნარებულობა A. დაწყნარებულება BCDEF. + ხ(ოლო) F. 8 წარადგენენ F. 9 მიხილნენ BCDE. 10 მოვიძაგნეთ E. 11 და სიყუარულისაგან განვევარდეთ — BCDEF. 12 არარაჲ E, არარა BF. 13 სულისა BF. 14 ცილისწამებისა BF. 15 ეწამებოდეს C.

ამისდა შეურაცხყოფად, თუნიერ მისსა, რომელი ღმრთისა მიმართ მიხედვიდეს, ვითარცა სოსანა,¹⁶ მხოლოდსა ჭირთაგან კსნად შემძლებელისა, ვითარცა იგი¹ იქსნა,² და კაცთა გულსავსე ყოფად, (1) ვითარცა-იგი მისთვის, და სულისა სასოებითა ნუგეშინისცემად. (56vC; 30vD)

პთ. რაოდენ შენ ყოვლითა სულითა³ ილოცვიდე ცილისმწამებელისათვის,⁴ ეგოდენვე⁵ ღმერთი გულსავსე ჰყოფს დაბრკოლებულთადა.

ჟ. ბუნებით სახიერ⁶ მხოლოდ ღმერთი არს, (2) და ცნობითა სახიერ — მხოლოდ⁷ ღმრთისა მიმსგავსებული. ხოლო პირ ბუნებით სახიერისა არს (67vE) ბოროტთა შემოკრებაჲ,* რამათა იქმნენ⁸ კეთილ, ამისთვისცა მათ მიერ გინებული აკურთხევს, დევნილი⁹ თავს-იდებს, გმობილი ჰლოცავს,¹⁰ მოკლული** ულოცავს,¹¹ ყოველსავე¹² ჰყოფს, რამათა სიყუარულისაგან*** (84rB) არა განვარდეს, ესე თუთ თავადი¹³ არს ღმერთი ჩუენი.¹⁴

ჟა. მცნებანი უფლისანი მასწავლებენ ჩუენ საშუეალად¹⁵**** სამართლად კუმევად¹⁶ საქმეთა, ხოლო სამართლად საშუეალი¹⁷ კუმევაჲ¹⁸***** განსწმედს სულისა დაწყნარებასა; ხოლო წმიდაჲ დაწყნარებაჲ შობს¹⁹ განრჩევასა, ხოლო განრჩევაჲ შობს²⁰

* ბუნებით სახიერის (ღმრთის) მიზანი („პირი“) არის ბოროტთა შემოკრება, რათა კეთილად გარდაიქმნანო. ** იგულისხმება სასიკვდილოდ განწირული. *** ბერძნულშია: ΤΟΙΣ ΣΚΟΠΟΙΣ ΤΗΣ ΘΥΨΑΡΗΣ (სიყუარულის მიზნისაგან). **** ბერძნულშია: „საშუეალთა“ (ΤΟΙΣ ΜΕΣΟΙΣ). resp. საქმეთა.

***** ბერძ. „საშუეალთა სამართალი (= მართებული) კუმევაჲ“ (ἡ δὲ ἐμλογος τὴν μεσὴν χρεῖσιν).

16 სოსანა CD, სოსანაჲ E. 1 ივინი C. 2 იქსნა A, იქსნა C. ვითარცა იგი იქსნა > ვითარცა იქსნა ივინი D, და იხსნა ივინი (იგი EF) BEF. 3 გულითა BCDEF. + შენითა BF. 4 ცილისმწამებელთათვის BEF. 5 ეგოდენ BEF. 6 სახიერი BEF. 7 მხოლოდ BEF. 8 იქმნეს C. 9 დევნილი D. 10 ილოცავს BCDEF. 11 ჰლოცავს BCDEF. 12 ყნა F. 13 თავად B. 14 ~ ღმერთი ჩუენი არს EF. ღმერთი არს ჩუენი B. 15 საშუალად BCDE, საშუალ F (ბერძ. „საშუეალთა“ τὴν μεσὴν). 16 კუმეად CD > კუმეადსა კუმეად BEF. 17 საშუალი BCDEF. 18 კუმეაჲ BDF. 19 ჰშობს BCEF. 20 ჰშობს BCEF.

(1) იხ. დან. 1,1-64. (2) მათე 19,17; მარკ. 10,18; ლუკა 18,19.

უენებელობასა, რომლისაგან იშვების სრული სიყუარული.(279rA)

ჟბ. არლა¹ აქუს მას უენებელობაჲ, რომელი შემთხუევისათჳს განსაცდელისა, ნაკლულევანებასა მეგობრისასა უგულუბელს-ყოფად ვერ შემძლებელ იყოს, ანუ ნუუკუე და არსსა, ანუ ყოფად საგონებელსა, რამეთუ შინაგან მღებარენი* ვნებანი აღშფოთებულნი² დააბრძობენ გონებასა და არა მიუშუებენ მიხედვად ჭემ-მარიტებისა ბრწყინვალეობათა, არცა განრჩევად უაღრესისა³ უღარესისაგან, არცა სადმე⁴ სრული სიყუარული მოუგის ესევი-თარსა მას, გარე-განმცდელი შიშსა სასჯელისასა. (1) (84vB; 68rE)

ჟგ. მეგობრისა სარწმუნოჲსა არარაჲ არს ღირს⁵ სანაცვლო,⁶ (2) რამეთუ მეგობრისა განსაცდელთა თჳსად შეპრაცხს⁷ და მის თანავე თავს-იდებს ვიდრე სიკუდიდმდე⁸ ძურისხილვასა.

ჟდ. მრავალ⁹ არიან მეგობარნი, არამედ ჟამსა დღეკეთილობისასა, ხოლო ჟამსა განსაცდელისასა ძლით ერთიდა ოდენ ჰპოვო.¹⁰

ჟე. ყოველივე კაცი ყოვლითა სულითა შეიყუარებოდენ, ხოლო ღმრთისა მიმართ მხოლოსაჲ¹¹ სასოებაჲ დაიდებოდინ¹² და ყოვლითა ძალითა იგი იმსახურებოდინ,¹³ რამეთუ ვიდრემდის იგი გუცვიდეს¹⁴ ჩუენ, მეგობარნი ყოველნი ჩუენ შეგუდგან და¹⁵ (279 vA) მტერნი ყოველნი ჩუენდა მომართ შეუძლებელობენ, ხოლო რაჟამს-იგი მან დამიტევნეს ჩუენ, მეგობარნი ყოველნი გარე-მიგუეჟკევიან და მტერნი ყოველნი ჩუენ ზედა შემძლებელობენ.

ჟვ. (31rD) ოთხნი არიან ნათესავოანნი¹⁶ სახენი დატევები-სანი.¹⁷ ** (C) პირველნი¹⁸ – განგებულეებითნი,¹⁹ ვითარცა [უფალ-

* „შინაგან მღებარენი“. ბერძნულშია: τὰ γὰρ ἐγκέλμενα τῇ ψυχῇ („შინაგან სულსა მღებარენი“). ** ეს „ნათესავოანნი სახენი“ EF-ში კიდევ აღრიცხულნი არიან მთავრული ა,ბ,გ,დ ასოებით.

1 არლარა E. 2 აღმაშფოთებელნი C. 3 უაღრესსა BEF. 4 სადმე B. – F. 5 ღირსი F. 6 სანაცვლოჲ E, სანაცულოჲ BF. 7 შეპრაცხს BDF. 8 სიკუდილადმდე EF. 9 მრავალნი BCDEF. 10 ჰპოვო ABCDEF. 11 მხოლოჲსა BF. 12 დაიდებოდენ A, დაიდებოდინ B. 13 იმსახურებოდენ A, იმსახურებოდინ BF. 14 მცვიდეს F. 15 და – BDEF. 16 ნათესავოანნი EF, ნათესავოანი B. 17 დატევიბისანი BF. 18 პლი DE, პი BF. 19 განგებულეებითად BEF.

(1) იხ. I იოანე 4,18. (2) ზირაქ. 6,15.

სა ზედა],* რამათა დატეკებად საგონებლითა¹ მით დატეკებ(85rB)-
ულნი იგი ცხო(57rC)ვნდენ;² (ღ) ზოლო მეორე – გამოცდისა-
თუს, ვითარცა იოზის ზე და იოსებისსა, (1) რამათა პირველი იგი
სიმჟნისა, ზოლო მეორე სიწმიდისა ძეგლად გამოჩნდენ; (ღ)
ზოლო მე სამე – მამობრივ განსასწავლელად, ვითარცა მო-
ციქულისა ზე, რამათა სიმდაბლ(68vE)ითა დაიცვას გარდამატე-
ბულებამ მადლისამ; (ო) ზოლო მეოთხე – გარე-მიქცევითა,
ვითარცა ჰურიათა ზედა,³ (2) რამათა ტანჯულნი სინანულად
მოდრკენ. და ყოველნივე ესე სახენი საცხორებელ⁴ არიან, და
საღმრთოესა სახიერებისა^{5**} და სიბრძნისა მიერ აღსავსე.

ჟზ. მხოლოდ გამოწულილევით დამცველნი მცნებათანი და
განკუთნვილნი მესაიდუმლოენი⁶ საღმრთოთა მსჯავრთანი⁷ მიშ-
უებითა ღმრთისამათა განცდილთა მეგობართა არა დაუტეკებენ,
ზოლო მცნებათა შე(280rA)ურაცხისმყოფელნი და საღმრთოთა
მსჯავრთა უსწავლელნი, რაჟამს მეგობარი დღეკეთილობდეს, მის
თანავე მიმღებელობენ, ზოლო რაჟამს განცდილი ძვრსა იხილ-
ვიდეს,⁸ დაუ(85vB)ტეკებენ⁹ მას. იყვის ოდესმე, რომელ წინააღ-
მღგომთა კერძცა განდგიან.

ჟმ. ქრისტეს¹⁰ მოყუარენი ყოველთა¹¹ ვიდრემე¹² თვსებით
ჰყუარობენ, ზოლო არა ყოველთაგან შეიყუარებიან,¹³ ზოლო სოფ-
ლისმოყუარეთა არა ყოველნი უყუარან, არცა ყოველთაგან შეი-

* „უფალსა ზედა“ (ἐπὶ τοῖν Κυρίου) – ამის ნაცვლად ყველა ზელნა-
წერში წერია „ყოფილისა მიერ“. ეს შეცდომა საერთო Q₁ წყაროდან უნდა
მომდინარეობდეს. მთარგმნელის ნუსხაში უეჭველად „უფალსა ზედა“ ეწერა.
ამის მიხედვრილა C ზელნაწერის მწერალი, და „ყოფილის“ გასწვრივ კიდევ
მიუწერია: „უფლისა მიერ, ვპოვნებ“.

** „სახიერებისა“ (ἀγαθότητος). ყველა ზელნაწერში ამის ნაცვლად
წერია „ცხორებისა“, რაც საერთო Q₁ წყაროდან მომდინარე შეცდომაა.

1 საგონებლითა BCE. 2 ცხონდენ BDEF. 3 ზე F. 4 საცხორებელნი E.
5 ცხრბიისა A. 6 მესაიდუმლოენი C. 7 მსახურთანი C. 8 იხსენებდეს E. 9
დაუტეკობენ C, დაუტეკობენ BDF. 10 ქრისტეს > რაჟამს C, [ქ]ეს D. 11
ყოველთავე BEF. 12 ვიდრემე – E. 13 შეჰყრბიან A, შეიყუარებიან C.

(1) იობ. 2,10. დაბ. 39,20. (2) მათე 23,38.

ყუარებიან,¹ და ქრისტესნი იგი ვიდრე აღსასრულადმდე² სცვენ³ სიქმოსა სიყუარულისასა. ხოლო სოფლისანი — მუნამდის ხოლო, ვიდრემდის ურთიერთას⁴ ეკუთვნენ⁵ ამის სოფლისათჳს.*

ჟო. მეგობარი სარწმუნოჲ⁶ საფარველი არს განმტკიცებულის, (1) ვინამთგან⁷ დღეკეთილობასა შინა მეგობრისასა თანამზრახვალი⁸ (69rE) არს კეთილი და თანამოქმედი და ერთსული,⁹** და ძვრხილულობასა¹⁰ მისსა — ძალმწე განკუთნვილი¹¹ და ზესთა-მბრძოლი თანალმობილი.

რ. მრავალთა ვიდრემე¹² მრავალი რამე¹³ თქუეს სიყუარულისათჳს, გარნა მხოლოდ ქრისტეს მოწაფეთა შორის ჰპოვოესე, ეძიებდე¹⁴ თუ, რამეთუ მხოლოთა¹⁵ მათ აქუნდა ჭეშმარიტი სიყუარული, (86rB) მოძღუარი იგი სიყუარულისაჲ, რომლისათჳს იტყოდეს:*** (280vA) მაქუნდეს თუ წინამსწარმეტყუელებაჲ და უწყოდნი¹⁶ ყოველნი საიდუმლონი¹⁷ და ყოველი¹⁸ მეცნიერებაჲ,¹⁹ და სიყუარული არა მაქუნდეს, არარას²⁰ ვირგებ. (2) ვინამცა რომელმან მოიგო²¹ სიყუარული, მას ღმერთი მოუგის, რამეთუ ღმერთი სიყუარული არს. (3) მისსა დიდებაჲ და სიმტკიცე უკუნიითი-უკუნისამდე, (31vD) ამენ.^{1****}

* ბერძნულშია: „ამათ სოფლისათათჳს“ (ἐν τῷ τοῦ κτόμου). ** „ერთსულის“ (συνψυχος) ნაცვლად ქართულ თარგმანშია „თანამბრძოლი“. მთარგმნელის ღედანში σὺν ψυχῳς აღრეული ყოფილა σὺν μαχοῖς-თან („თანამბრძოლი“). *** ბოლო სტრიქონები გაცხოველებულია A-ში. **** ტექსტს ერთვის ბინაწერი: „გრძნობის-ოშინავე, (გრძნობის-ოშინავე D) მკითხუმლო, საზღუარი სიყუარულისა“ BDEF. + დასასრული მეოთხისა ასეულისა E.

1 შეიყრბიან A. ხოლო სოფლისმოყუარეთა არა ყოველნი უყუარან, არცა ყოველთაგან შეიყუარებიან — BCDE. 2 აღსწრლამდე AF. 3 სვენ D. 4 ურთიერთარს AC, ურთიერთას D, — BEF. 5 ეკუთვნენ ABF, ეკუთვნეს E. 6 სარწმუნო B + სარწმუნო B. 7 ვინამდგან A, ვინათგან BCE. 8 თანამზრახვლი BCEF. 9 თანამსრბოლი E. 10 ძვრხილულობისა A (გაცხოველების შეცდომა), ძვრის-ხილულობასა BE. 11 განკუთნვილნი B. 12 ვიდრემე — BEF. 13 რამე C (გაცხოველებულია). 14 ეძიებს A (გაცხოველების შეცდომა). 15 მხოლოდ F. 16 უწყოდნე C, უწყოდი BEF. 17 ყოველი საიდუმლო BEF. 18 ყნი D. 19 ყოველნი მეცნიერებანი BEF. 20 არარამს BDF, არარამს E. 21 მოიგოს BCEF. 22 აწ A, ამინ BCEF.

(1) ისუ ზირ. 6,14. (2) I კორ. 13,2. (3) I იოანე 4,16.

სწავლანი სულიერნი
წმიდისა¹ მაქსიმე აღმსარებელისანი,
თარგმნილნი წმიდისა მამისა ეფთუიმესნი^{2*}

Ⲯ ა. პირველი** უვნებელობაჲ არს, რამთა კაცი საქმეთაგან
 1 ცოდვისათა³ უცხო⁴ იქმნეს⁵ და სრულიად განეშოროს. მეორე
 2 უვნებელობაჲ არს, რამთა არა მიაყვანებდეს⁶ გონებასა თანა-
 3 ზრახვად⁷ ვნებათა⁸ და⁹ გულისსიტყუათა ბოროტთა. მესამე
 4 უვნებელობაჲ არს, რამთა გულისთქ(ⲓⲛⲔ)უმაჲ¹⁰ ვნებათაჲ¹¹ აღ-
 5 მოიფხურას¹² გულისაგან. მეოთხე, სრული უვნებელობაჲ არს,
 6 რამთა სრულიად განიწმიდოს გული და გონებაჲ ყოვლისაგა-
 7 ნეჲ¹³ მწიკულისა ვნებათაჲსა,¹⁴ რომელ ყოვლადვე¹⁵ მოუკლებო-
 8 დის-ცა არა გულისსიტყუაჲ ბოროტი¹⁶ ვნებული, არამედ მარა-
 9 დის ქსენებაჲ¹⁷ ღმრთისაჲ¹⁸ და წმიდათა¹⁹ მათ²⁰ მც(ⲓⲛⲔⲃ)ნებათა
 10 მისთაჲ დაემკუიდროს²¹ გონებასა მას შინა ღმრთისმოყუარისა-
 11 სა. ესე არს საზომი სრულებისაჲ. ესე წესი იქმს კაცსა²² სამკუი-
 12 დრებელ²³ სულისა წმიდისა²⁴ და თანასწორ ჰყოფს ანგელოზ-
 13 თა.²⁵ (65vA)

ბ. ოთხი საქმე თანა-აც დამარხვად ყოველსა კაცსა მორწმუ-
 14 ნესა,²⁶ (Ⲯ)*** რამთა ემინოდის²⁷ მარადის საშჯელისაგან²⁸ და

* მინაწერი სათაურთან: „წმიდაო მაქსიმე აღმსარებელო და მაქსიმე ები-
 1 სკოპოზო, შეიწყალე მაქსიმე“ A. სათაურის ვარიანტი BD-ში: „სწავლანი
 2 სულიერნი წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებელისანი, (აღმსარებე-
 3 ლისა D) თარგმნილი წმიდისა მამისა ჩუენისა ეფთუმის (ეფთიმის B) მიერ“.

** უვნებელობანი B-ში კიდევჲა აღრიცხული მთავრული ასოებით სინგურით.

*** ოთხი საქმე მთავრული ასოებითაა აღრიცხული B-ში სინგურით.

1 + მამისა ჩუენისა D. 2 + გუაჟურთხენ, მამაო AC. 3 ცოდვისაჲთა A.
 4 ცუქსათა D. 5 უცხოჲ A. 6 იქმნეს B. 7 მიიყუანებდეს BD. 8 ზრახვად (თა-
 9 ნა -) BC. ზრახვად D. 9 ვნებათა A. ვნებათა B. 10 და - BC. 10 გულის-
 11 თქება D. 11 ვნებათა AC. 12 აღმოფხურას B. აღმოფხურას D. 13 ყოვლისაგან
 14 B. ყისაგანუშ D. 14 ვნებათაჲსა A. ვნებათაჲსა D. 15 ყდუშ D. 16 ბოროტი
 17 - A. ბრთ (?) A. 17 ხსენება D. 18 ღისა D. 19 წთჲ D. 20 მათ - BD.
 21 დაემკუიდროს BD. 22 კაცსა - BD. 23 სამკუდრებელ BD. 24 წმიდისა A.
 25 წმიდისა B. 25 ანგელოზთა A, ანგელოზთა B. 26 მორწმუნესა + მარადის B. 27
 28 ემინოდეს AC. 28 საშჯელისაგან A, სასჯელისაგან BD.

განკითხვისაგან¹ ღმრთისა.² და³ (ღ) რაათა მოიძულოს (vC) ყოველი ცოდვამ სრულითა სიძულილითა.⁴ და⁵ (ღ) რაათა შეიყუაროს⁶ ყოველი სათნობამ სიყუარულითა მკურვალითა. და (2rD) (O) რაათა ევედრებოდის⁷ ღმერთსა მარადის. უკუეთუ ესე ოთხნი საქმენი⁸ კეთილად ვინ წარჰმართნეს,⁹ ამათგან წარემართოს¹⁰ ყოველსა კეთილსა საქმესა და საზომსა, და სათნოდ ღმრთისად¹¹ გამოჩნდეს, და¹² სავანედ წმიდისა სამებისა¹³ იქმნას სული მისი.

გ.* ღმრთისა თანა იყავნ გონებაჲ ჩუენი, ძმანო, კეთილთა მათ საუკუნეთა ვიცენებდეთ, შუენიერებათა მათ ზეცისათა¹⁴ ვიწურთიდეთ, საშუებელთა მათ¹⁵ სამოთხისათა¹⁶ ვიგონებდეთ სატანჯველთა¹⁷ მათ ჯოჯოხეთისათა¹⁸ გამოვისახვიდეთ, დიდებულსა მას¹⁹ და საშინელსა მეორედ მოსლვასა ქრისტესსა გონებით განვიცდიდეთ, ვიგონებდეთ²⁰ დიდსა მას და²¹ აურაცხელსა სი(128rB)მრავლესა ან(66rA)გელოზთასა,²² რომელნი მაშინ²³ ღგენ²⁴ წინაშე მეუფისა,²⁵ და კუალად კრებულსა მას მრავალსა²⁶ კაცთასა, რომელნი ადამისითგან მუნ ჟამადმდე შეკრებნ წარდგომად წინაშე მსაჯულისა²⁷ მის საშინელისა²⁸ და თუალუხუავისა,²⁹ და მიიღებდეს³⁰ კაცად-კაცადი მისაგებელსა საქმეთა³¹ მისთასა,³² ოდეს-იგი მართალნი განბრწყინდენ, ვითარცა მზე, და დაემკდრნენ სავანეთა მათ ზეცისათა, და იშუებდენ კეთილთა მათ შინა³³ საუკუნეთა, რომელნი თუალმან არა იხილნა³⁴

* ეს თავი გამოტოვებულია D-ში.

1 განკითხვისაგან A, განკითხუსა BD. 2 ღ D. 3 და – BD. და > რაათა D. 4 ო სიძულილითა სრულითა BD. 5 და – BD. 6 შეიყუარო AC. 7 ევედრებოდეს B. 8 ჯერ დაუწერიათ „საქმენი ოთხნი“, და შემდეგ გადაუნაცვლებით ამ სიტყვების თავზე ‘ბ’ და ‘ა’ ასოების დაწერით B. 9 წარმართნეს BCD. 10 წარემართუს A. 11 ღმდ AC, ღისა B. ღ D. 12 და – C. 13 საშინობისა A. 14 ზეცისათა A. 15 მათ – BC. 16 სამოთხისათა A. 17 [სატანჯვე] A. სატანჯულთა B. 18 ჯზთისა A. 19 დიდებულთა მათ BC. 20 ვიგონებდეთ + ვიგონებდეთ A. 21 და – BC. 22 ანგზთამსა A, ანგელოსთას B. 23 მში A. 24 ჰსდგენ B. 25 მფისა A. 26 სიმრავლესა BC. 27 მსაჯულისა A. 28 საშინელისა A. 29 თლუხავისა A, თუალუხუავის B. 30 მიიღებდენ BC. 31 საქმესა B. 32 მისთამსა A. 33 შინა – BC. 34 იხილა B.

კორციელმან,¹ და ყურსა არა ესმა, და გულსა კაცისასა არა მოუჭდა,² რამ-იგი³ განუმზადა ღმერთმან მოყუარეთა მისთა. (1) ხოლო ცოდვილნი განიბნინენ⁴ სატანჯველთა მათ შინა ჯოჯოხეთისათა,⁵ საქმეთაებრ მათთა.⁶ ამათ ესევეითართა გულისსიჭყუათა ვიწურთიდეთ და დაუცხრომელად ვევედრებოდით⁷ უფალსა, რამთა ნაწილისა მისგან ცოდვილთაჲსა⁸ გუქსნენ⁹ და კეთილთა მათ საუკუნეთა ღირს-გუყვნენ დამკვდრებად, რამეთუ ჯერმჩინებელ¹⁰ წყალობისა¹¹ არს.

დ. მწყემსსა და წინამ(66vA)ძღუარსა სულთასა ფრიადი¹² უკმს¹³ მეცნიერებაჲ, რამთა განათლებულ იყვნენ თუალნი სულთა მი(128vB)სისანი და შემძლებელ იყვნენ¹⁴ კურნებად უძლურებასა კაცად-კაცადისასა,¹⁵ რწმუნებულთა მათ მისდა¹⁶ პირმეტყუელთა ცხოვართა.¹⁷ ესრეთ თუ იქმოდის, განამრავლოს ტალანტი იგი, მიცემული მისდა მეუფისაგან,¹⁸ და ჰრქუას მას უფალმან ღღესა მას განკითხვისასა:¹⁹ „ეჲა მონაო²⁰ სახიერო და სარწმუნო,²¹ მცირესა²² ზედა სარწმუნო²³ იქმენ, (2vD) დიდსა ზედა დაგადგინო შენ,²⁴ შევედ სიხარულსა უფლისა²⁵ შენისასა“. (2)

ე. მღვდელი ღმრთისაჲ,²⁶ მნე²⁷ საიდუმლოთა²⁸ მისთაჲ,²⁹ დღითი-ღღედ³⁰ მიეახლების³¹ ღმერთსა და შესწირავს³² მსხუერპლსა მას³³ უსისხლოსა. საშინელსა მსახურებასა კელ-ჰყოფს და ამისთჳს³⁴ თანა-აც,³⁵ მსგავსად მრავალთუალთა მათ³⁶ ქერობინთა³⁷ ყოფად, რამთა იყოს ყოვლითურთ თუალ, ვითარცა იგ-

1 კორციელმან - B. 2 მოუჭდა B. 3 რა-იგი B. 4 განიბნინენ A. 5 ჯჯო-თისათა A. 6 მათთაჲ A. + [ამათ]ებრ მათთა A. 7 ვევედრებოდეთ ABC. 8 ცოდვილთასა B. 9 გუქსნენ A, გუქსნენ B. 10 ჯერ-მჩინებელი AC. 11 წყალობისაჲ A. 12 ფრიად D. 13 უკმს B. 14 იყმ D. 15 ~ კაცად-კაცადისასა უძლურებათა კურნებად D. 16 მისთა D. 17 ~ ცხრთა პირმეტყუ-ელთა D. 18 მწმფისაგან D. 19 განკითხვისასა D. 20 მწო D. 21 სარწმუნო B. 22 მცირელსა D. 23 სარწმუნო A. 24 შენ - A. 25 ოღ AC. 26 ღწისა B. 27 მწე A. + არს D. 28 საიდუმლოთა A. 29 მისთაჲ A. მისთა BCD. 30 დღითი-ღღედ ACD. 31 მიახლების A. მიხლების C. 32 შესწირავს + ღმერთსა A. 33 მას - D. 34 მისთჳს AC. 35 თანა-ამს B. თანა-აც D. 36 მათ - D. 37 ქერაბინთა A. ხერუვიმთა B. ხერობიმ D.

(1) I კორ. 2,9. (2) მათე 25,21.

ინი არიან, რამათა ყოველსავე ზედვიდეს¹ და არარას უმეცარ იყოს, რამეთუ მღელღი ანგელოზი² არს (67rA) უფლისა³ ყოვლისა-მპყრობელისა⁴ და უქმს ყოვლითურთ ანგელოზთა⁵ მობაძე ყოფად, რამათა იყოს⁶ უბიწო⁷ ყოვლისაგან ცოდვისა,⁸ და შემკობილ ყოვლითა სიწმიდითა⁹ და ყოვლითა სათნოებითა, ვითარცა კშუენის¹⁰ მსახურსა ქრისტესსა.

ვ. ზიარება¹¹ წმიდათა საიდუმლოთა,¹² პატიოსან(3rD)თა და უხრწნელთა კო(129rB)რცსა და სისხლსა ქრისტესსა, კეთილ არს და სარგებელ, ვითარცა თავადმან ბრძანა: „რომელი ჭამდეს კორცსა ჩემსა და სუმიდეს¹³ სისხლსა ჩემსა, აქუნდეს ამას¹⁴ ცხოვრება¹⁵ საუკუნოა“.¹⁶ (1) ზოლო ჯერ-არს, რამათა კაცად-კაცადმან განიწმიდოს თავი თჳსი ყოვლისაგან ცოდვისა,¹⁷ და¹⁸ ყოვლისაგან ვნებისა,¹⁹ და ეგრეთ მივიდეს²⁰ გულითა ღმობიერითა, და ცრემლითა მკურვალითა ზიარებად²¹ წმიდათა მათ საიდუმლოთა, მოსატყეველად ცოდვათა და ცხოვრებად საუკუნოდ.

ზ. უკუეთუ ვინ შებღალულ იყოს ცოდვითა,²² ანუ თანაზრახვითა²³ და წურთითა ბოროტთა გულისსიტყუათამათა²⁴ (67vA) მწიკულევან²⁵ იყოს, ანუ მთრვალობითა²⁶ და შუებითა²⁷ და ძუირისკსენებითა²⁸ შემრლუეულ იყოს, ნუ იკადრებს მიაზლებად წმიდასა მას და საღმრთოსა ცეცხლსა, ვიდრე (3vD) სინანულითა და აღსაარებითა და ღმობიერებითა და²⁹ კედრებითა ღმრთისამათა³⁰ განიბანოს და განიწმიდოს თავი თჳსი ყოვლისაგან ბიწისა³¹ სულისა³² და კორცთამასა,³³ ეგრეთ მოუკდეს ზიარებად

1 ჰხედვდეს D. 2 ანგელოზი BD. 3 ოჲ A. 4 ყოვლისა-მპყრობელისა BD. 5 ანგელოზთ BD. 6 + ყოვლითურთ D. 7 უბიწო B. 8 ცდვისა A. ცდეს D. 9 სიწმიდითა D. 10 კშუენის A, შუმნის B. 11 ზიარება B. 12 საიდუმლოთა A. 13 სმიდეს B. 14 მას D. 15 ცხოვრება B. 16 საუკუნო BD. 17 ცოდვისა A. 18 ყოვლისაგან ცოდვისა და — BD. 19 ვნებისა A. 20 მოვიდეს BD. + ზიარებად D. 21 ზიარებად — D. 22 ცოდვითა D. 23 თანაზრახვითა D. 24 გულისსიტყუათათა D. 25 მწიკულევან D. 26 მთრვალობითა B. 27 შურითა A, შუმბითა B. შრითა D. 28 ძუირისკსენებითა A, ძურისკსენებითა BD. 29 დ A. 30 ღისათა B. 31 ბილწისა ABD. 32 სულისა A. 33 კორცთასა BD.

(1) იოანე 6,54.

საიდუმლოთა მათ ზეცისათა და მოეფინოს¹ მას ნათელი იგი თუალთშეუდგამი, და ნეტარ იყოს კაცი იგი.

ბ. რომელმან განიწმიდოს თავი თუხი ყოვლისა ცოდვისა და² ყოვლისაგან ვნებ(129vB)ისა,³ კელ-ეწიფების⁴ დღითი-დღეცა,⁵ თუ ენების, ზიარებად წმიდათა მათ საიდუმლოთა⁶ ქრისტესთა, რამეთუ ოდესცა ღირსებით ეზიაროს, ქრისტესა შეიწყნარებს სულსა შინა თუხსა, ვითარცა იტყვს უფალი: „რომელი ჭამდეს კორცსა ჩემსა და სუმიდეს სისხლსა ჩემსა,⁷ ჩემ თანა ეგოს და მე მის თანა“. (1) რომელნი ესრე-სახედ ეზიარებოდენ, სანატრელ არიან და განათლებულ. ამისთჳს (68rA) იტყვს მოციქული (4rD) პავლე:⁸ „გამოიცადენ კაცად-კაცადმან თავი თუხი და ესრეთ პურისა მისგან ჭამენ და სასუმელისა მისგან სუნ“,⁹ (2) და შემდგომი ამისი.

თ. რაჟამს ეკლესიას¹⁰ შეხუდიე,¹¹ ეგრეთ ჰგონებდი,¹² ვითარ ზეცას შესრულ ხარ და ნურარას იტყუი¹³ და ნუცა იგონებ სოფლისა და ქუეყანისასა ეკლესიასა¹⁴ შინა, არამედ ყოველსავე¹⁵ ზეცისასა იგონებდი,¹⁶ სადა არს მოქალაქობაჲ ჩუენი. გალობდი ღმობიერად და შემოკრებულითა გულითა, რამეთუ ანგელოზთა¹⁷ თანა ჰგალობ, რამათა ღირს იქმნე ნიჭსა ღმრთისა¹⁸ მიერ მოღებად და იქმნე მობაძავ გალობისა¹⁹ მის ანგელოზთასა.²⁰

ი. რომელი ჟამსა ლოცვისასა ცუდსა მეტყუელებდეს, ორსა ბრალსა შთავარდების, (C) რამეთუ თავსაცა თუხსა მოაცთუნებს ლოცვისაგან²¹ და (D) მასცა, (4vD) რომელსა ეტყოდის, და-ახრწევს და თანამდგომ(130rB)თაცა ავნებს. ამისთჳს არა ჯერ-არს ეკლესიასა²² შინა უბნობაჲ,²³ არამედ ლოცვაჲ²⁴ და დიდე-

1 მიეფინოს B. 2 ყოვლისა ცოდვისა და — D. 3 ვნებისაჲ A. + და AB. 4 + მას D. 5 დღითი-დღეცა D. 6 საიდუმლოთა A. 7 და სუმიდეს სისხლსა ჩემსა — BD. 8 პავლე + და იტყვს D. 9 სუმნ A, ჰსუნ B. 10 ეკლესიასა BD. 11 შეხუდე BD. 12 იგონებდე B. 13 იტყუი A, იტყუ BD. 14 ეკლესიასა BD. 15 ყოველ სულსა ვე A, ყულსა B. 16 იგონებდე B. + ზეცისასა იგონებდი A. + ზეცისასა ზრახვედე (ზრახვედი D) BD. 17 ანგელოზთა D. 18 ღმრთისა D. 19 გალობისაჲ A. 20 ანგელოზთასა D. 21 ლოცვისაგან D. 22 ეკლესიასა BD. 23 უბნობა D. 24 ლოცვა B. (1) იოანე 6,56. (2) I კორ. 11,28.

ბისმეტყუელბამ,¹ რამთა მოვიდოთ მადლი და წყალობამ ღმრთისამ.²

ია. ლოცვითა³ და ვედრები(68vA)თა ღმობიერითა აღიკოცებთან ცოდვანი და მოეფინების კაცთა⁴ ზედა წყალობამ ღმრთისამ,⁵ და ესე ირწმუნე ქურივისა მის,⁶ რომელი ევედრებოდა მსაჯულსა მას, რომელსა არცა ღმრთისაგან ემინოდა და არცა კაცთაგან პრცხუნოდა. (1) ირწმუნე მეგობრისა მისგან უჟამოდ მოსრულისა;⁷ (2) ირწმუნე კორნელიოსისგან;⁸ (3) ირწმუნე სწავლათაგან წმიდისა მოციქულისა პავლესთა,⁹ რომელი იტყვს, ვითარმედ: მნებაეს,¹⁰ რამთა ილოცვიდეთ¹¹ აპყრობითა¹² კელთათა,¹³ თვნიერ რისხვისა¹⁴ და გულისსიტ(5rD)ყუათა,¹⁵ (4) რამეთუ ესევიტარნი ლოცვანი სასმენელ არიან ღმრთისა.¹⁶ ნუმცა უკუე უდებ ვართ, არამედ დღისითცა მოსწრაფე¹⁷ ვიყვნეთ ლოცვად და ღამესაცა¹⁸ ნუ წარვაგებთ ყოველსა ძილად, რამეთუ სულსაცა დაუღვათ¹⁹ ნაწილი. აღვდგეთ და შეუვრდეთ უფალსა ღმობიერად და ვითხოვით²⁰ წყალობამ და შენდობამ²¹ ცოდვათამ²² და ეხადოდი²³ მას შეწევნად და კელის-ამყრობელად²⁴ უძლურებისა ჩუენისა, რამეთუ თვნიერ შე(130vB)წევნისა მისისა²⁵ არა-რამ²⁶ კელ-გუეწიფების ქმნად. ხოლო ეხადოდი²⁷ თუ შეწევნასა მისსა, იგი ჯერმჩინებელ²⁸ არს (69rA) წყალობისა²⁹ და უშურველად³⁰ მოსცემს წყალობასა მვედრებელთა მისთა, წყალობასა³¹ და შეწევნასა³² მისსა.³³

1 ღიდებისმეტყუელბა D. 2 წყალობა ღთისა B. ღმსაგნ D. 3 ლოცვითა D. 4 კაცსა BD. 5 წყალობა ღთისა B. 6 მისა A. 7 უჟამოსრულისამ A. 8 კორნელიოსისგან A. კორნელიოსისგან BD. 9 პავლესგან ABD. 10 მნებაეს B. 11 ილოცვით D. 12 აპყრობით A, აღპყრობითა BD. 13 კელთათა BD. 14 რისხვსა D. 15 გულისსიტყუათაგან ABC. გულისსიტყვითა D. 16 ღმ BD. 17 მოსწრაფე B. 18 ღამესა ABC. ღამესაცა D. 19 დაუღმთ D. 20 ვითხოვით B. 21 წყალობა და შენდობა B. 22 ცოდვათა AB. ცღმთა D. 23 ეხადოდი B. 24 კელის-აღმყრობელად B. 25 მისისამ AB. 26 არა D. 27 თუ - D. 28 ჯერმჩინებელი AD. 29 წყალობისამ A. 30 უშურულად D. 31 წყალობასა A. წყალობისა B. 32 შეწევნასა A. შეწევნისა B. 33 მისსა B.

(1) ლუკა 18,2-8. (2) ლუკა 11,5-8. (3) საქმე 10,1-4. (4) I ტიმ. 2,8.

იბ. განილუძე¹ ძილისაგან, კაცო,² აღდეგ, განი(5vD)პყრენ³ კელნი, შეწირე მადლობა⁴ ღმრთისა⁵ მრავალთა მათთვის კეთილ-
თა,⁶ რომელნი უქმნიან⁷ და იქმს დღითი-ღღე⁸ შენ თანა. და მად-
ლობა⁹ იგი შენდავე სარგებელად არს. მითხარ-ღა,¹⁰ უკუეთუ
ჭირსა სადა მივეცნეთ ძნელსა და ვეძიებდეთ შემწესა და მკსნე-
ლსა და მეყსეულად ვპოოთ¹¹ შემწე ძლიერი, არა დიდ¹² ნუგე-
შინის-გუეცისა?¹³ ვინ მოგუტყეს¹⁴ ესევეთარი სახიერი და მზა¹⁵
კელის-ამყრობელი,¹⁶ ვითარ უფალი ჩუენი, იესუ¹⁷ ქრისტე? სა-
დაცა¹⁸ პპოე¹⁹ ესევეთარი კეთილი, რამათაცა არა გიკმდა მი-
მოსლუა და ძიება კელისამყრობელისა²⁰ და თანამზრუნვე-
ლისა²¹ ანუ შუამდგომელისა²² რამათაცა²³ ევედრა შენთვის
ღმერთსა? აჰა ესერა, თავადი თუით²⁴ მოწყალე არს! (6rD) აჰა
ესერა, კარი კეთილთა მისთა²⁵ განღებულ არს. შევიდეთ გულს-
მოდგინედ²⁶ და მოვილოთ წყალობა²⁷ და მადლი და შეწვენა²⁸
და გან(69vA)ვაგლოთ (13lrB) უღებება²⁹ და მცონარება³⁰ ღმო-
ბიერად ევედრნეთ და გურქუას:³¹ „მოვედით ჩემდა მაშურალნი
და ტუირთმძიმენი³² და მე განგისუენო თქუენ“. (1) დიდება და
სახიერებასა მისსა!

იგ. უკუეთუ ვინმე იტყოდის თუ — „ვითარ ევედრო³³ უფალ-
სა, რამეთუ ფრიად შეცოდებულნი³⁴ ვარ და დიდად ბრალეულნი!“³⁵
— ისმინე ჩემი, ძმაო: დასცხერ შეცოდებათაგან³⁶ და ბრალთა,
მოიქცე სინანულად, შეუვრდი ცრემლითა³⁷ სახიერსა მას მეუფე-

1 განილუ A. განილუძე B. განილუძე D. 2 ა კაცო, ძილისაგან D. 3 გა-
ნიპყრე A. 4 მადლობა B. 5 ღმრთისა A. ღმრთისა D. 6 ა მათ კეთილთათვის D. 7 უქ-
მნი BD. 8 დღითი-ღღედ B. 9 მადლობაცა B. 10 მითხარათ(?) A. მითხარ-
ღა BD. 11 ვპოოთ B. 12 დიდად BD. 13 ნუგეშინის-გუეცისა A. ნუგეშინის-
გუეცისა B. ნუგეში გუეცისა? D. 14 მოგუტყეს D. 15 მზა BD. 16 კელის-
ამყრობელი BD. 17 იესუ A. იესო B. იეს D. 18 სადაცა D. 19 აპოვე B. პპო-
ვე D. 20 კელისამყრობელისა D. 21 თანამზრუნველისა D. 22 მიმოსლვა
და ძიება კელისამყრობელისა და თანამზრუნველისა ანუ შუამდგომელისა —
B. 23 რამათაცა B. 24 თუთ BD. 25 მისთა ABD. 26 გულსმოდგინეთ D. 27
წყალობა B. 28 შეწვენა D. 29 უღებება BD. 30 მცნარება D. 31 გურქუას +
ჩუენ BD. 32 ტურთმძიმენი BD. 33 ევედროს B. 34 შეცოდებულ D. 35 ბრა-
ლეული BD. 36 შეცოდებისაგან B. 37 ცრემლითა — D. (1) მათე 11,28.

სა,¹ და მსწრაფლ შეგიწყალოს შენ. თქუ ოდენ გულითა მკურ-
ვალთა: უფალო, შეგცოდე, შემინდვე!² და აღკოცნეს (6vD)
ცოდვანი შენნი ტკბილმან მან მეუფემან.³ არა წადიერ ხარ შენ
ესრეთ⁴ მოღებად მოტეკებასა⁵ ცოდვათასა, ვითარ-იგი მას სწა-
დის მოტეკებად⁶ ცოდვათა შენთა! და ამისგან ცან,⁷ ვითარ არა
წადიერ ხარ მოღებად შენდობისა,⁸ რამეთუ არა წადიერად⁹ თავს-
იღებ¹⁰ არცა¹¹ მარხვასა, არცა საფასეთაგან¹² განყოფასა. ზოლო¹³
(70rA) მან ცოდვათა ჩუენთა აღკოცისათუ¹⁴ ჯუარცუმაჲ და სი-
კუდილი თავს-იღვა,¹⁵ ჯერჩინებითა დაუსაბამოსა¹⁶ მის¹⁷ მამი-
საჲთა,¹⁸ რომელმან სათნო-იჩინა¹⁹ ჩუენისა ცხორებისათუ²⁰ მი-
ცემაჲ მხოლოდშობილისა²¹ მის²² ძისა თუისისა²³ და თანამოსა-
ყდრისა.²⁴ ამისთუ²⁵ ნუმცა სასოწარკუეთილ ვართ და ნუცა²⁵
უღებ ვიქმნებით, (131vB) რამეთუ სახიერი და მრავალმოწყალე
არს მეუფე²⁶ ჩუენი, ოდენ მიზეზი²⁷ წყალობისაჲ²⁸ მივსცეთ მას.

იღ. ნუ იტყუ²⁹ ოდენ თუ „ცოდვილ ვარ“, საყუარელო,³⁰
(7rD) არამედ ისწრაფე-ცა განყენებად ცოდვისაგან.³¹ მოიძულე
იგი სიძულილითა სრულითა, მოიგე გლოვაჲ,³² მოიგე სინანუ-
ლი, აღიარენ ცოდვანი შენნი, ვითარცა იტყუ³³ იაკობ, ძმაჲ³³
უფლისაჲ:³⁴ „აღუარებდით ურთიერთას³⁵ ცოდვათა თქუენთა, რა-
ჲთა განიკურნეთ“.³⁶ (1) უკუეთუ³⁷ ჯორციელი ვის სნებაჲ³⁸ სჭი-
რდეს, ყოველსა ღონესა ეძიებს, რაჲთამცა განიკურნა. მკურნელ-
თა კვედრებინ, წამა(70vA)ლთა ითხოვენ. შენ უკუე, სულიერთა

1 მწფესა D. 2 შემინდვე BD. 3 მწფმწ D. 4 შენ ესრეთ – D. 5 მო-
ტეკებისა B. 6 ცოდვათასა, ვითარ-იგი მას სწადის მოტეკებად – BC. 7 მს-
ცნ D. 8 შენდობისა A. 9 წადიერად B > [...] ხარ A. წადიერ ხარ D. 10
თავს-იღებად D. 11 არცა – D. 12 საფასეთა ABC. საფასეთაგან D. 13 ზოლო
A > რამეთუ B. 14 ახოცისათუ B. 15 თავს-იღვა D. 16 დაუსაბამოსა D. 17
მის – D. 18 მამისათა BD. 19 სათნო-იჩინა AB. 20 ცხორებისათუ B. 21
მხოლოდშობილისა A. 22 მის – D. 23 თუისისა – ABC. 24 თანამოსაყ-
დრისა ABC. 25 ნუმცა D. 26 მწფე D. 27 მიზეზი – BD. 28 წყალობისა BD.
+ მისისა D. 29 იტყუ BD. 30 ~ საყუარელო, თუ „ცოდვილ ვარ“ D. 31
ცოდვისაგან D. 32 გლოვა D. 33 ძმა BD. 34 ოწისა B. 35 ურთიერთარს B.
36 განიკურნეთ BD. 37 უკეთუ D. 38 სნება B.

(1) იაკ. 5,16.

სენთაგან ქსნად¹ რად არა მოსწრაფე ხარ? დიდი წამალი არს წყლულებათა სულისათაჲ.² აღსაარებაჲ და ლოცვაჲ ცრემლითა მკურვალთა.

იე. მღუიძარებაჲ³ არა ხოლო ესე არს — აღდგომაჲ⁴ ღამით და გალობაჲ, არამედ, რაჲთა ღღისითცა ფრთხილ იყოს გონებითა ლოცვად. მას ეწოდების (7vD) მღუიძარე,⁵ რომელი მეცნიერ იყოს, თუ ვის ევედრების, ანუ ვისსა მიმართ არს სიტყუაჲ მისი, რაჲთა გულისკმა-ყოს,⁶ ვითარმედ ანგელოზნი⁷ თანა-უდგან ჟამსა მას⁸ ლოცვისასა,⁹ და ჯერ-არს, რაჲთა¹⁰ შიშით და ძრწოლით ილოცვიდეს¹¹ შემოკრებულთა (132rB) გონებითა. დიდი საჭურველი არს ლოცვაჲ, უკუეთუ ჯეროვნითა გონებითა¹² აღესრულებოდის.¹³ უკუეთუ სიმდაბლით ვილოცვიდეთ,¹⁴ უკუეთუ¹⁵ მკერდსა ვიცემდეთ, ვითარცა მეზუერე იგი, უკუეთუ ღმობიერად ვიტყოდით¹⁶ მისითა მით სიტყუითა:¹⁷ „ღმერთო, მილხინე მე¹⁸ ცოდვ(71rA)ილსა¹⁹ ამას“. (1) ესრეთ თუ ვითხოვდეთ, მოვიდოთ ყოველი თხოვაჲ ჩუენი ქრისტესგან.

ივ. ნუ გწადინ წინამძღურობაჲ²⁰ სულთაჲ,²¹ ნუუკუე არა მიწვენულ²² ხარ²³ საზომსა უვნებლობისასა, და თავსაცა თვსა ავნო და მიმდგომთაცა შენთა. უკუეთუ კულა²⁴ უნე(8rD)ბლიაჲთ²⁵ დაიდგინე წინამძღურად, იზრუნე კეთილად არა ნებისა შენისა აღსრულებად, არამედ, რაჲთა ნებაჲ²⁶ და²⁷ ბრძანებაჲ აღასრულო უფლისაჲ, რომელმან-იგი გარწმუნა შენ პირმეტყუელთა მათ²⁸ ცხოვართა მწყემსობაჲ, რაჲთა მოიღო სასყიდელი სარწმუნოთა მათ მნეთაჲ²⁹ მეუფისა³⁰ მისგან სახიერისა.

1 ~ სენთა გწხსნ~ მდ D. 2 სულისათა BD. 3 მღუიძარება B. მღუძარებაჲ D. 4 აღდგომა BD. 5 მღუძარე BD. 6 გულისკმა-ყოს D. 7 ანგელოზნი D. 8 ~ მას ჟამსა D. 9 ლოცვისასა D. 10 ჯერ-არს, რაჲთა — ABC. 11 ილოცვიდეს D. 12 დიდი საჭურველი არს ლოცვაჲ, უკუეთუ ჯეროვნითა გონებითა — D. 13 აღესრულებოდეს B. 14 ვილოცვიდეთ D. 15 უკუეთუ D. 16 ვიტყოდეთ B. 17 სიტყუათა D. მისთა მათ სიტყუათა B. 18 მე — BD. 19 ცოდვლსა D. 20 წინამძღ~ რა D. 21 სულთა D. 22 მიწვენილ D. 23 ხარ AB > იყო D. 24 კულა — D. 25 უვნებლით D. 26 ნება D. 27 და — A. 28 მათ — D. 29 მნეთა D. 30 მმ~ ფისა D.

(1) ლუკა 18,13.

იზ. დაემორჩილენითო წინამძღუართა თქუენტა, იტყვს მოციქული. (1) თქუას უკუე ვინმე: უკუეთუ ბოროტ¹ იყოს წინამძღუარი იგი, დავემორჩილენთა² ბოროტსა? ვითარ იტყვ, უკუეთუ³ სარწმუნოებითა ბოროტ იყოს, ანუ ბოროტთა საქმე(132vB)-თა გაწუეველეს,⁴ ივლტოდე და განეყენე მისგან. უკუეთუ⁵ კულა⁶ უღები იყოს, ანუ არა კეთილად იქცეოდის,⁷ ნურას⁸ გამოიკულებ,⁹ ნუცა¹⁰ (8vD) განიკითხავ. ისმინე უფლისაჲ,¹¹ რასა¹² იტყვს: „საყდარსა ზედა¹³ მოსესსა დასხდეს¹⁴ მღღელნი, რაოდენსა გეტყოდინ თქუენ დამარხვად, იმარხე(71vA)ვდით¹⁵ და იქმოდით,¹⁶ ხოლო საქმეთა მათთა ნუ იქმთ“. (2)

იშ. ისმინეთ ნუ ხოლო მრწემთა,¹⁷ არამედ წინამძღუართაცა, რამეთუ, ვითარცა მრწემთა თანა-აც¹⁸ მორჩილებაჲ, ეგრეთვე წინამძღუართა თანა-აც¹⁹ მოძღუერებაჲ და სიფრთხილე,²⁰ რამთა ზრუნვიდენ²¹ ცხორებისათჳს მორჩილთა მათთაჲსა,²² რამეთუ თანა-აც²³ სიტყვსა²⁴ მიცემაჲ²⁵ სულთა მათთათჳს,²⁶ რომელნი ერწმუნნეს მათ, რამთა შიშითა ღმრთისაჲთა ჰმწყსიდენ.

ით. ძნელ არს კაცისა, რამთა ისწავლოს²⁷ ჯეროვნად და წესიერად მორჩილებაჲ, ხოლო ფრიად უძნელეს არს, რამთა ისწავლოს²⁸ ჯეროვნად (9rD) წინამძღურობაჲ კაცთაჲ,²⁹ და უფრომასად³⁰ ჩუენი ესე წინამძღურობაჲ. რომელი შჯულისა³¹ საღმრთოთა³² ღმრთისა³³ მიმართ მიუძღუეს,³⁴ რომლისა-იგი, რაოდენ მაღალ არს პატივი, ეგეოდენ³⁵ საკრძაღავ³⁶ არს ბრალიცა, უკუეთუ³⁷ ვინ გონიერ³⁸ იყოს, რამეთუ ნანდულვე³⁹ (133rB)

1 ბოროტი BD. 2 დავემორჩილენთა ABD. 3 უკუეთუ D. 4 გაწუეველეს > გაწაწუებლეს B. 5 უკუეთუ D. 6 კულა - A. კ'ლმ D. 7 იქცეოდეს BD. 8 ნურას A. 9 + და D. 10 გამოიკულებ, ნუცა - A. 11 ო'ისა B. 12 რამსა A. 13 ზედა - D. 14 დასხდენ B. 15 დაიმარხედ B. იმარხუდეთ D. 16 იქმოდეთ ABD. 17 მრწემთა A. 18 თანა-ამს B. 19 თანა-ამს B. 20 სიფრთხილე D. 21 ზრუნვდენ D. 22 მათთასა D. 23 თანა-ამს B. 24 სიტყვს D. 25 მიცემა D. 26 მათთჳს AC. მათთათჳს BD. 27 ისწვ'ნ D. 28 ისწვ'ნ D. 29 კ'ცთა D. 30 უფრ'ნდა D. 31 ჰსჯ'ლითა D. 32 ს'წითა D. 33 ღ'მსა D. 34 მიუძღეს BD. 35 ეგოდენ D. 36 საკრძაღუმლ D. 37 უკუეთუ D. 38 უგუნურ AC. გონიერ BD. 39 ნამდულვე B. ნანდულუმ D.

(1) ებრ. 13,17. (2) მათე 23,2-3.

ბელ არს სხუათა¹ კურნებაჲ, უკუეთუ² თუთ ვინ³ სავსე⁴ იყოს წყლულებითა,⁵ რამეთუ ჭეშმარიტად ღიღთა და ღირსთა კაცთა⁶ არს პირმეტყუელთა ცხოვართა მწყსაჲ.⁷ უადვილეს⁸ არს უკუე დამდაბლებ(72rA)აჲ თავისა თუსისაჲ⁹ და მორჩილებაჲ სულიერთა და ღმრთისმოყუარეთა მამათაჲ.¹⁰

კ. უმჯობეს არს ბრძოლაჲ საქებელი და კეთილი, ვიდრელა მშედობაჲ, განმყოფელი ღმრთისაგან. უმჯობეს არს ძლეულება¹¹ კეთილი, ვიდრელა ძლევაჲ, ცოდვისა¹² მომატყუებე(9vD)ლი. უკუეთუ¹³ ვიძლინეთ¹⁴ მღევართაგან სიტყუისაჲთა¹⁵ და ვიდევნეთ და ვიტანჯნეთ, ნეტარ იყოს ჩუენდა. უკუეთუ¹⁶ კულა მივერჩედთ მეტყუელთა ბოროტისათა,¹⁷ და რეცა მძლე¹⁸ გამოვჩნდეთ, და დაგუჭირდეს¹⁹ ღმრთისმსახურებაჲ²⁰ და განვეარდეთ ღმრთისმსახურებისა და სასოებისა მისგან კეთილისა, ვაჲ არს ჩუენდა. ამისთჳს უადრეს არს ბრძოლაჲ კეთილი, ვიდრე²¹ მშედობაჲ, რომელი განმაგდებდეს ღმრთისაგან.

კა. რომელი სიტყუასა²² უგებდეს წინამძღუარსა თჳსსა სწავლასა ზედა სულიერსა, მსგავს არს იგი ცხენსა უმწყსსა, რომელი-იგი ზედა მჯდომელსა მისსა წარიტაცებნ შთასაჭრელსა კლდისსა,²³ რამეთუ ფიცხელი გულითა შთავარდის²⁴ მრავალთა ბოროტთა. (72vA; 133vB; 10rD)

კბ. რომელმან დაუდგას მახე მოძღუარსა თჳსსა, უკეთურ არს იგი²⁵ და ურჩულოჲ,²⁶ ამისთჳსცა მის თანა დაისაჯოს, რომელმან უფალი და მოძღუარი მისცა კელსა²⁷ ურჩულოთასა.²⁸

კგ. უკმს მოწაფეთა, რამთა, ვითარცა მამანი, ესრეთ უყუარდენ სულიერნი მოძღუარნი, და ვითარცა მთავართაგან²⁹ ეშინო-

1 სხ̄ათა D. 2 უკეთუ D. 3 ~ ვინ თუთ D. 4 სავსე B. სავანე A. ს̄ენე D. 5 წყლ̄ლებ̄ათა D. 6 კაცთა D. 7 მწყსა D. 8 უადვილეს D. 9 თ̄სისა D. 10 მ̄ათა D. 11 ძლეულება D. 12 ცოდვსა D. 13 უკეთუ D. 14 ვიძლივნეთ B. ვიძინეთ D. 15 სიტყვსათა BD. 16 უკეთუ D. 17 ბოროტისაჲთა ABC. 18 მძლე D. 19 დაგუჭირდეს A. დაგუჭირდეს B. 20 მსახურებაჲ D. 21 ვიდრელა D. 22 სიტყუა A. სიტყ̄ჲს D. 23 კლდესა B. კლდესსა D. 24 შთავარდეს BD. 25 იგი - B. 26 უსჯულო B. ურჩულო D. 27 კელთა D. 28 ურჩულოთაჲსა A. უსჯულოთასა D. 29 მთავართაგანი A.

დის.¹ და² ნუმცა სიყუარულისათჳს დაჰქსნიან³ შიშსა, ნუცა შიშისათჳს მოაკლებენ სიყუარულსა. ესრეთ თუ იქმოდენ, იყვნენ ჭეშმარიტნი მორჩილნი.

კდ. უწყებულ იყავნ, ვითარმედ განმზადებულებაჲ⁴ ქრისტეს-თჳს სიკუდილად და მოკუდინებაჲ⁵ ასოთაჲ⁶ ქუეყანასა ზედა⁷ და⁸ წადიერებაჲ და თავს-დებაჲ⁹ ყოვლისა ჭირისაჲ¹⁰ სახელი-სათჳს უფლისა,¹¹ ჩუენ ზედა მოწვეწულისა,¹² და უგულებელსყოფაჲ წარმავალისა ამის და საწუთოჲსა¹³ ცხორე(10vD)ბისაჲ¹⁴ – ესე არს აღებაჲ¹⁵ ჯუარისაჲ¹⁶ და შედგომაჲ¹⁷ ქრისტესი.

კე. განშორებაჲ სოფლისაჲ¹⁸ არა ესე ოდენ¹⁹ არს, რამთა განვიდეს კაცი სოფლით და იქმნას²⁰ მონაზონ, არამედ, რამთა სიყუარულისაგან კორცთაჲსა²¹ სული თჳსი განაშოროს და იქმნას²² უცხოჲ ქალაქისაგან²³ და სოფელთა, თჳსთაგან და მეგობართა, (134rB) მონათა(73rA)გან და ყოველთა მონაგებთა და საფასეთა. და იყოს უპოვარ,²⁴ უცნაურ,²⁵ უსწავლელ კაცობრივთა ვერაგობათა, და განმზადებულ²⁶ გულითა²⁷ შეწყნარებად წესთა მათ²⁸ და განგებათა საღმრთოჲსა²⁹ სწავლისა, გამომავალთა სულსა ზედა მისსა. ვითარცა იტყჳს წინამსწარმეტყუელი: „განმზადებულ არს გული ჩემი, შენდამი, ღმერთო, განმზადებულ არს გული ჩემი“. (1) (11rD)

კვ. კეთილ არს შფოთთაგან³⁰ და ამბოხებათა სოფლისათა განშორებაჲ, ზემოწერილითა ამით³¹ სახითა და ესოდენ³² კეთილ არს, ვიდრე უფალიცა ჩუენი იესუ ქრისტე მრავალგზის დაუტეობდა ქალაქთა და განვიდის მთად, და მუნ ჰნატრის³³ კეთილის-

1 ~ ეშინოდის ვითარცა მთავართაგან D. 2 და – D. 3 დახსნიან BD. 4 განმზადებულება D. 5 მოაკდინებ^ად D. 6 ასოთა D. 7 ქყნისა ზედათა D. 8 და – D. 9 წადიერებით თავს-დებაჲ (და –) D. 10 ჭირისა D. 11 ო^ა AD. 12 მოწვეწ^ალთა D. 13 ს^აწთოსა D. 14 ცხ^არებისა D. 15 აღება D. 16 ჯ^აისა D. 17 შედგომა D. 18 განშორება სოფლისა D. 19 ესე ოდენ > ესოდენ A. 20 იქმნეს BD. 21 კორცთასა D. 22 იქმნ^ა D. 23 ქალაქთაგან BD. 24 უპოვ^არ D. 25 უცნაური AB. 26 განმზადებულითა B. 27 გულითა – BD. 28 მათ – D. 29 სღ^ათსა D. 30 შფოთთაგანცა D. 31 მით B. 32 ესოდენ D. 33 ნატრის B.

(1) ფს. 56,8.

მოქმედთა¹ და მუნ მისცნის მოწაფეთა სწავლანი საიდუმლოთა² მისთანი, რამთა აუწყოს ყოველთა, ვითარმედ შეუძლებელ არს, თჳნიერ განშორებისა კორციელთა და³ სოფლიოთა⁴ წესთაგან და თჳნიერ⁵ აღსლვისა⁶ სრულებად სათნოებისა, მიმთხუევად ნეტარებათა მათ უფლისა მიერ⁷ თქუმულთა და მკუიდრ⁸ ყოფად საუკუნეთა მათ კეთილთა. (73vA) რამეთუ რომელი ზეცისასა ზრახვიდეს⁹ და მოქალაქობა¹⁰ ზეცისა¹¹ აქუნდეს, მუნ მკუიდრ¹² (11vD) იყოს,¹³ სადა-იგი ქრისტე, ძე ღმრთისა¹⁴ არს, მარჯუენით მამისა მჯდომარე.¹⁵ (134vB)

კზ. მრავალ არიან გზანი და სახენი სინანულისანი. (C) პირველად – მოძულებად¹⁶ ცოდვისა¹⁷ და აღსაარება¹⁸; (D) მეორედ – მიტევებად ცოდვათა¹⁹ და ბრალთა მოყუისათა²⁰; (E) მესამედ – ლოცვა²¹ ღმობიერი გულითა მკურვალითა; (F) მეოთხედ – მოწყალებად გლახაკთა²² ჭეშმარიტი; (G) მეხუთედ – სიმდაბლე და შემუსრვილებად გულისა²³. აწ უკუე, ნუ უდებ ხარ, საყუარელო, ნუცა მცონარ,²⁴ არამედ ყოველთა მათ²⁵ გზათა დღითი-დღედ²⁶ ვიდოდე, რამეთუ ადვილ²⁷ არიან, და უფალი თანამწე არს და კელის-ამყრობელ²⁸ მონათა და მვედრებელთა მისთა.

კმ. ჭეშმარიტი სინანული არს განშორება²⁹ ცოდვათაგან და არღარა მიტევეა³⁰ მისსა, და არა კმა არს (12rD) აღმოწუდა³¹ ოდენ ისრისა³², არამედ ჯერ-არს წყლულსა მას ზედა წამლი-

1 „და მუნ ნტრის კეთილისმოქმედთა“ D-ში შეცდომით გადატანილია რამდენიმე სიტყვით ქვემოთ, „სწავლანი“-ს მომდევნოდ. გადამწერს მოგვიანებით შემწმენვეთა ეს შეცდომა და ი-ის ფორმის ნიშნებით გამოუყვია. 2 საიდუმლოთა A. საიდუმლოთა D. 3 და D. – ABC. 4 და BC. 5 და თჳნიერ – D. 6 აღსლვსა D. 7 მრთ A. 8 მკედრ BD. 9 ზრახვიდეს D. 10 მოქალაქობა BD. 11 ზეცისა BD. 12 მკედრ BD. 13 იყოს > იქმნეს D. 14 ღმსა D. 15 ლ მარჯუენით მამისა მჯდომარე არს D. 16 მოძულება D. 17 ცოდვსა D. 18 აღსარება B, აღსაარება D. და აღსაარება – A. 19 ცდმა D. 20 მწყისათა D. 21 ღმობიერდ D. 22 მოწყალება გლახაკთა BD. 23 შემუსრვლება გულისა D. 24 მცნრ D. + ხარ A. 25 ამათ B. 26 დღითი-დღე D. 27 ადულ D. 28 კელის-აღმყრობელ BD. 29 განშორება D. 30 მიტევეა D. 31 აღმოწუდა D. 32 ისრისა D.

საცა¹ დაღე(74rA)ბამ, ესე იგი არს (C) ცრემლნი, (Q) აღსაარე-
ბამ,² (L) მოწყალებამ, (O) სიმდაბლე, (N) ძურუქსენებლობა³
და მსგავსნი ამათნი. და წყალობამან ღმრთისამან აღჰკოცნეს⁴
კელითწერილნი ბრალთა ჩუენთანი, რამეთუ თუნიერ წყალობისა
მისისა⁵ ვერ⁶ კელ-ეწიფების ცხორებად, ვითარცა იტყვს მოცი-
ქული, ვითარმედ: „ყოველთა ვცოდეთ და დაკლებულ ვართ ღი-
დე-ბასა ღმრთისსა, არამედ განვმართლდებით უსა(135rB)სყიდ-
ლოდ, მადლითა მისითა, გამოქსნითა⁷ მით იესუ ქრისტეს მიერ-
ითა“.⁸ (1)

კთ.* შუენიერება და ფეროვნება და სიკეთე სამოსელთაჲ
უწესო⁹ არს და უჯერო¹⁰ მოღუაწეთათჳს, რამეთუ თავადიცა მე-
უფე და დამბადებელი ყოველთაჲ,¹¹ მოვიდა რაჲ ქუეყანად და კაც
იქმნა ცხორებისათჳს ჩუენისა და მდიდარი იგი დაგლახკნა,
უნდოთა¹² სამოსლითა¹³ იქცეოდა. არათუ მრავალსაწყიდლისაჲ
შეიმოსა, არამედ საგლახკოჲ. და იოვანე¹⁴ ნათლისმცემელისაჲ¹⁵
წერილ არს სახარებასა შინა, ვითარმედ: „იყო სამოსელი მისი
თმისაგან აქლემისა“. (2) ისმინე ნეტარისა¹⁶ (74vA) ლუკასგან-
ცა¹⁷ მახარებლისა, საქმესა შინა მოციქულთასა,¹⁸ ვითარ გამო-
სახავს ამჰარტავანებასა ჰეროდესსა,¹⁹ და ბრწყინვალეებასა მის²⁰
სამოსელთა მისთამსა²¹ სძაგებს და აბრალებს. და კუალად, სა-
მოსლითა ჩჩულითა მოსილთა — სახლთა შინა სამეუფოთა ყო-
ფად გუაუწყებს, (3) რომელნი-იგი არა ღირსად იჩინნა უხილა-
ვისა მის სასძლომსა²² ბრწყინვალეთა მათ და²³ უხრწნელთა
სამოსელთა შემოსად.

* ეს თავი გამოტოვებულია D-ში.

1 წამლისათა AC. წამლისაცა BD. 2 აღსარებაჲ A, აღსაარება B. 3
ძურუქსენებლობა D. 4 აღკოცნეს B. აღკოცნეს D. 5 წყალობისა მისისა A >
ამისსა B. მისსა D. 6 ვერვის BD. 7 გამოქსნითა D. 8 ქრისტეს მიერთა >
ქესითა D. 9 უწესოჲ A. 10 უჯეროჲ B. 11 ყთა B. 12 უნდოთა B. 13
სამოსელითა B. 14 იოანესი A. იოანე B. 15 ნათლისმცემელისა B. 16
ნეტარისაჲ A. ნეტარისა B. 17 ლუკასგანცა B. 18 მოციქულთამსა A. 19
იროდისსა B. 20 მის A. 21 მათთასა B. 22 სასძლოსა B. 23 ~ და მათ A.

(1) შდრ. რომ. 3,23-24. (2) მათე 3,4. (3) მათე 11,8.

ხოლო შენ, საყუარელო, უკუეთუ სამკაულისა მის საუკუნოხსა შემოსად გწადიან,¹ უფლისა და ღმრთისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა უნდოთა მათ სამოსელთა, რომელნი ქუეყანასა ზედა ემოსნეს, ჰბადევი. (135vB) რამეთუ სამოსელკეთილობაჲ საშუებელთაგან არს ამოაღსა ამის საწუთოჲსათა,² და არა ზეცათაჲსა³ მის ნათლით-შემოსილობისა⁴

ლ. საწუთოჲსა⁵ ამის განსაცდელნი, რაოდენნიცა მოვიდენ ჩუენ ზედა, ყოველთავე მადლობით უქმს შეწყნარებაჲ, (C) გინათ(75rA)უ შვილი⁶ ვის⁷ ესუას საყუარელი და მყის წარიტაცოს (12vD) იგი სიკუდილმან, (Q) გინათუ სიმდიდრისა წარტყუენვაჲ⁸ შეგუეშხვოს, (L) გინათუ საპყრობილესა ვინ შეიყენოს, გინათუ ტყუეობად ვინ მიეცეს, ანუ სნეულებათაგან გრძელთა და ძნელოანთა⁹ იქენჯნებოღის,¹⁰ კაცად-კაცადსა თანა-აც¹¹ მადლობაჲ¹² შეწირვად¹³ ღმრთისა¹⁴ და ღიდებაჲ¹⁵ სახელისა მისისაჲ.¹⁶ (C) იხილო თუ შვილი¹⁷ უჟამოდ წარტაცებული, თქუ: „უფალმან მომცა,¹⁸ უფალმან მიმიღო. ვითარცა უფალსა უნდა, ეგრეთცა იქმნა,¹⁹ იყავნ სახელი უფლისაჲ კურთხეულ უკუნისამდე“. (1) (Q) იხილო თუ სიმდიდრე შენი წარტყუენილი,²⁰ თქუ: „შიშუელი გამოვედ მეცლით დედისაჲთ,²¹ შიშუელიცა წარვიდე²² მიწად“. (2) (L) იხილნე²³ თუ უკეთურნი შუებასა შინა და მართალნი ჭირვეულნი,²⁴ თქუ: „პირუტყუ ვარ (13rD) მე შენ წინაშე, ხოლო²⁵ მე მარადის შენ თანა ვარ“. (3) (136rB) ხოლო მიზეზსა თუ ამათ საქმეთასა²⁶ ეძიებდე, გულისკმა-ყავ,²⁷ ვითარმედ განუწესებდეს დღე, ოდეს-იგი ეგულები²⁸ (75vA) განკითხვაჲ სოფ-

1 გწადინ B. 2 საწუთოჲსა A. საწუთოჲსათა B. 3 ზეცათასა B. 4 ნათლითა შემოსილობისა A. + ამის A. მის B. 5 საწუთოჲსა B. სწორსა D. 6 შული D. 7 ვისჲ B. 8 წარტყუენვაჲ B. წარტყუენუა D. 9 ძნელოვანთა BD. 10 იტანჯებოღის B. 11 თანა-აღს B. თანა-აცს D. 12 მადლობა B. 13 შეწირმდ D. 14 ღმ AD. 15 ღიდება B. 16 მისისა BD. 17 შული D. 18 მომცნა B. + და D. 19 იქმნს D. 20 წარტყუენილი B. წარტყუენლი D. 21 დედისათ D. 22 წარუდე D. 23 იხილო A. 24 ჭირუმლნი D. 25 ხოლო > და B. 26 საქმეთასა A. საქმეთასა B. 27 გულისხმა-ჰყვ D. 28 ეგულებოღის(?) B.

(1) იოზ. 1,21. (2) იოზ. 1,21. (3) შდრ. ფს. 72,22-23.

ლისამ,¹ და არღარას² გამოეძიებდეს,³ რამეთუ ღირსი კაცად-
კაცადსა მისაგებელი მაშინ მიეცეს, ვითარცა წერილ არს ლაზ-
არესთჳს და მდიდრისა მის. (1)

ლა.* რომელნიმე კუალად მოქალაქენი მდიდარ არიან; სხუ-
ანი, მათსაცა უმჯობესნი, გლახაკ არიან და ნაკლულევან; სხუანი
კუალად, ცოდვილნი და უკეთურნი, მდიდარნი არიან და დიდე-
ბულნი; სხუანი, მსგავსადვე მათსა ცოდვილნი, ჭირვეულ⁴ არიან
და შეურაცხნი. ეგრეთვე, დღეგრძელობისათჳსცა და მსწრაფლ
სიკუდილისამ: არიან მართალნიცა რომელნიმე დღეგრძელ და
რომელნიმე დღემოკლე. არიან ცოდვილნიცა, ეგრეთცა და ეგრეთ.
ამათ საქმეთა მიზეზნი და სახენი ვინმცა უწყოდა, გარეშე შენსა,
სიბრძნეო და სიტყუაო, დაუსაბამოო დაუსაბამოჲსა მამისაო,
რამეთუ განკითხვანი შენნი უფსკრულ მრავალ და მიუწოდებელ
არიან კაცთაგან. (76rA)

ლბ. უკუეთუ⁵ შეგემთხოიოს⁶ უძლურებაჲ და სნეულებაჲ⁷
მრავალჲმ, საყურელო, ახოვნად და სულგრძელებით⁸ მოითმინე
და მადლობ(136vB)ასა შესწირევდი⁹ უფლისა.¹⁰ მოიქსენენ¹¹ წმი-
დანი მოციქულნი, რამეთუ იგუემებოდეს¹² რაჲ¹³ და იღვენებო-
დეს¹⁴ უსჯულოთაგან,¹⁵ იხარებდეს, რომელ ღირს იქმნეს¹⁶ სა-
ხელისათჳს ქრისტესისა ტანჯვად¹⁷ და გინებად. მოიქსენე, ვი-
თარ იტყჳს ნეტარი პავლე: „ოდეს (13vD) უძლურ ვიყო, მაშინ
ძლიერ ვარო“. (2) შენცა, უკუეთუ¹⁸ სნებანი და ჭირნი მადლო-
ბით მოითმინნე, მადლსა მას მოციქულთასა და მოწამეთასა ღი-
რს იქმნე. ხოლო იტყოდე თუ — ვითარ მოვითმინო სიხარულით,
ოდეს მელმოდის და ვიგუემებოდი¹⁹ თითოფერთა²⁰ საღმობათა

* ეს თავი D-ში გამოტოვებულია.

1 სოფლისა D. 2 ნურარას D. 3 გამოეძიებ D. 4 ჭირუშულნი B. 5 უკე-
თუ D. 6 შეგემთხოიოს BD. 7 სნებაჲ BD. 8 სულგრძელობით(?) A. 9
შესწირვიდე B. 10 ოჲ AD. 11 მოიხსენენ D. 12 იგუშმოზ დეს D. 13 რა D.
14 რაჲ და იღვენებოდეს — B. 15 და იღვენებოდეს უსჯულოთაგან — D. 16
იქმნეს A. 17 ტანჯუად D. 18 უკეთუ D. 19 ვიგუშმებოდე B. ვიგუშმოზდე D.
20 თუთოფერთა B.

(1) ლუკა 16,20-31. (2) II კორ. 12,10.

და განსაცდელთაგან?¹ — ჰე,² უკუეთუ³ გიყუარდეს⁴ უფალი, ყოველივე სიხარულით მოითმინო. უკუეთუ⁵ სახუმილსა⁶ ცეცხლისა შეცუიევს⁷ სამნი ყრმანი, და სხუანი დილეგსა შინა⁸ შეიყენეს და ძურ-ძურითა ტანჯვითა⁹ მოსწყდეს, და არა დასცხრეს მადლობად უფლისად,¹⁰ რაოდენ¹¹ (76vA) უფრომსად¹² უძლურება და სნეულება მოითმინო მადლობით, სიყუარულითაჲს უფლისა, რამეთუ ვერარაჲ შემძლებელ არს ძლევად სიყუარულსა (14rD) ქრისტესსა. რომელსა სიყუარული ქრისტესი აქუნდეს¹³ და მის მხოლოდსა სუროდის,¹⁴ ვერარაჲ შემძლებელ არს ძლევად მისა¹⁵ — არცა ცეცხლი, არცა მახული, არცა სნება, არცა სიგლახაკე, არცა სიკუდილი, არცა სხუაჲ რაჲ. არამედ ყოველივე ესევეთარი შეურაცხ-ყოს¹⁶ და ზეცად ამაღლდეს, და ანგელოზთა შეერთოს სული იგი ღმრთისმო(137rB)-ყუარე, და ნეტარებაჲ საუკუნოჲ¹⁷ დაიმკუიდროს.¹⁸

ლგ. მოვიგოთ, ძმანო, ცხორებაჲ საღმრთოჲ¹⁹ და ვივლტოდით²⁰ საქმეთაგან²¹ მომაკუდინებელთა²² სულისაჲთა,²³ რამეთუ მრავალნი არიან სახენი სიკუდილისნი: (C) ერთად — სიკუდილი ესე ბუნებითი,²⁴ რომელი-იგი თანანადები არს ყოველთა კაცთა, გარნა ესე სიკუდილი ღმრთისმოყუარეთა კაცთა არა ავნებს. ამისთჳსცა²⁵ აბრაჰ(14vD)ამს შემდგომად სიკუდილისა²⁶ არა მკუდარ ეწოდების, არამედ ცოცხალ,²⁷ ვითარცა წერილ არს, ვითარმედ: „ღმერთი არა მკუდართა ითქუმის, არამედ ცოცხალთაჲ“.²⁸ (1) (9) არს (77rA) მეორე სიკუდილი, სულისაჲ,²⁹

1 ~ საღმრთოთაგან და განსაცდელთა D. 2 ჰე D. 3 უკუეთუ D. 4 გიყუარდეს D. 5 უკუეთუ D. 6 სახმილსა B. 7 შეცუენეს B. შეცუევს D. 8 შინა — B. 9 ტანჯვითა D. 10 უფლისაჲ A, ოწისა სჲ B. ოწი D. 11 რაჲ ოდენ A. 12 უფროსად AB. უფრწად D. 13 აქუნდეს AB. 14 სუროდეს D. 15 მისსა D. 16 შეურაცხ-ჰყოს D. 17 სწო D. 18 დაიმკუდროს BD. 19 სწოთი D. 20 ვივლტოდეთ A. 21 ~ საქმეთაგან და ვივლტოდეთ BCD. 22 მომაკუდინებელთაგან D. 23 სულისათა D. 24 ერთად სიკუდილი ესე ბუნებითი — A. 25 ამისთჳს D. 26 სიკუდილისაჲ A. 27 ცოცხალ A. ცხოველ B. ცწხლ D. 28 ცოცხალთა A. ცხოველთა B. ცწხლთა D. 29 სულისა BD.

(1) მათე 22,32. მარკ. 12,27. ლუკა 20,38.

რომელი იქმნების ცოდვათაგან, რომელსაცა მოასწავებდა ქრისტე და იტყოდა: „უტევით მკუდარნი¹ დაფლვად² თვსთა მკუდართა“. (1) (L) არს კუალად³ მესამე სახე სიკუდილისაჲ,⁴ საქებელი, რომლისათჳს იტყჳს მოციქული: „მოაკუდინენით ასონი თქუენნი ქუეყანასა ზედა“. (O) არს კუალად სხუამ სახე სიკუდილისაჲ,⁵ პირველთქუმულისა ამის მომატყუებელი, რომელი-იგი იქმნების წმიდისა ნათლისღებისაგან,⁶ ვითარცა იტყჳს, ვითარმედ: „ძველი იგი კაცი ჩუენი თანა-ჯუარს-ეცუა“, (2) ესე იგი არს, მოკუდა. აწ უკუე, ვინამთგან⁷ ესე ყოველი (15rD) უწყებულ არს, მის სიკუდილისაგან ვივლტოდით⁸ (სულისა),⁹ (P) რომელი-იგი¹⁰ ცოდვისაგან¹¹ შეგუემთხუევის, (137vB) ზოლო ბუნებითისა (C) მის სიკუდილისაგან კორცთაჲსა¹² ნუ გუეშინის,¹³ (291vC) უკუეთუ სათნოდ ღმრთისა¹⁴ ვიქცეოდით.¹⁵ ზოლო სხუანი იგი¹⁶ ორნი სიკუდილნი, ერთი იგი სანატრელ არს და საწადელ (O), მოცემული¹⁷ იგი ღმრთისა¹⁸ მიერ წმიდისა ნათლისღებისაგან, ზოლო მეორე იგი (L) საქებელ არს, რომელი მოღუაწებითა ჩუენითა და შეწევნითა ღმრთისაჲთა აღესრულების. ამათ ორთაგანსა, ერთსა მას (O) ჰნატ(77vA)რის დავით და იტყჳს: „ნეტარ არიან, რომელთა მიეტევნენ ცოდვანი“. (3) ზოლო მეორესა (L) მას აქებს მოციქული და იტყჳს, ვითარმედ: „ქრისტესთა მათ ჯუარს-აცუნეს კორცნი“. (4) ზოლო სხუათა²⁰ მათ სიკუდილთათჳს, ერთისა მის (C) შეურაცხე(15vD)ბასა გუმცნებს უფალი და იტყჳს: „ნუ გეშინინ მათგან, რომელნი მოაკუდინებენ კორცთა, ზოლო სულისა ვერ კელ-ეწიფების მოკუდინებად“, (5) არამედ მისგან გეშინოდენ (P), რომელსა ძალ-უც

1 მკუდართა ACD. 2 დაფლუად D. 3 კუალად – B. 4 სიკუდილისა CD. 5 სიკუდილისა D. 6 ნათლისღებისა მიერ D. 7 ვინამთგან D. 8 ვივლტოდით BCD. 9 სულისა – AD. 10 სულისა, რომელი-იგი > სული იგი C. 11 ცოდვსაგან D. 12 კორცთასა BD. 13 გეშინის C. 14 ღმრთისა ABCD. 15 ვიქცეოდით BD. 16 იგი – D. 17 მოცემული A. 18 ღმრთისა ABCD. 19 სიკუდილნი თჳსნი ჯუარს-აცუნეს B. 20 სხუამთა ABC.

(1) მათე 8,22. ლუკა 9,60. (2) რომ. 6,6. (3) ფს. 31,1. (4) გალ. 5,24. (5) მათე 10,28.

სულისა¹ და კორცთა წარწყმედად გეჰენიასა² შინა. (1) აწ უკუ³ ამის სიკუდილისაგან (ღ), გეჰენიად⁴ მიმყვანებელისა⁵ ვივლტოდეთ,⁶ ხოლო საქებელი იგი სიკუდილი (ღ) მოვიპოოთ,⁷ რომლისაგან იქმნების ცხორება⁸ სულისა⁹. * (138rB)

ლდ. არარაა არს ჩუენდა სარგებელ ცხორებისა ამისგან და შუებისა¹⁰ საწუთროსა,¹¹ უკუეთუ ცხორება¹² იგი კეთილთა საქმეთა¹³ არა გუაქუნდეს,¹⁴ რამეთუ რაა სარგებელ არს, იყოს თუ (292rC) მეფე გუირგუინითა¹⁵ და პორფირითა შემოსილი და არავინ აქუნდეს მორჩილი, არამედ იყოს ყოველთავე საკიც(78r-A)ხელ¹⁶ და საგინებელ?¹⁷ ეგრეთვე ქრისტიანესა¹⁸ არარას¹⁹ ერგების ნათლისღებაა ოდენ და სარწმუნოებაა, უკუეთუ ყოველთაგან ვნებათა უფლებულ იყოს, რამეთუ უმეტესადღა არს სირცხვილი²⁰ და ბრალობა,²¹ რომელ ესოდენი²² ძალი და შეწევნა²³ აქუნდა წმიდისა ნათლისღებისაგან და მართლმორწმუნეობისა,²⁴ და უბადრუკი იგი ნეფსით²⁵ იქმნა მონა ცოდვისა.

ამისთჳს ვილუაწოთ²⁶ მოგებად სარწმუნოებისა თანა კეთილთა საქმეთა, რამეთუ (C) სარწმუნოება²⁷ თჳნიერ საქმეთა-სა,²⁸ მკუდარ არს, (2) ვითარცა-იგი (ღ) საქმენი, თჳნიერ სარწ-

* ამის შემდეგ D-ში გამოტოვებულია სამი თავი (ლდ-ლჳ). ჩანს, მის ღელანს აქ ფურცელი აკლდა. ეს შეუნიშნავს D-ის გადამწერს, და 33-ე (ლჳგ) თავის შემდეგ ადგილი დაუტოვებია 15v-ზე, ხოლო მომდევნო გვერდს (16r) იწყებს 37-ე (ლჳზ) თავით.

1 სულისა BCD. 2 გეჰენიასა A. გეჰენიას BD. გენიას C. 3 + უკუეთუ D. 4 გეჰენიად A. გეჰენიად B > გეჰენიან C. გუეჰენის D. 5 მიმყვანებელისა A. მიმყვანებელისა C. მიმყვანებელსა D. 6 ვივლტოდეთ ACD. ვივლტოდეთ B. 7 მოვიპოოთ B. მოვიდოთ D. 8 ცხორება B. 9 სულისა BC. - D. 10 შუებისა ABC. 11 საწუთროსა B. საწუთროსა C. 12 ცხორება B. 13 საქმეთა ABC. 14 გეჰენდეს C. 15 გუირგუინითა A. გურგუნოსანი B. გურგუნოსან C. 16 საკიცხილ A. 17 და საგინებელ - B. საგინებელ > სკიცხელ C. 18 ქანესა B. ქნესა C. 19 არას B. არასა C. 20 სირცხვილი B. სირცხვილი C. 21 ბრალობა B. 22 ესოდენი BC. 23 შეწევნა BC. 24 მართლმორწმუნეობისა A. მართლმორწმუნეობისა B. მართლმორწმუნეობისა C. 25 ნებსით BC. 26 ვილვაწოთ C. 27 სარწმუნოება B. 28 საქმეთასა BC.

(1) მათე 10,28. ლუკა 12,5. (2) იაკ. 2,20.

მუნოებისა, უკმარ არს.¹ არამედ ორნივე² ესე თანა-გუაც³ მოგებად: (C) სარწმუნოებაჲ მართალი და (ჲ) საქმენი კეთილნი, რამათა ვიყვნეთ ქრისტიანენი⁴ სრულნი.⁵

ლუ. უკუეთუ უდებებითა და დაქსნილობითა მონა ცოდვისა ვინ იქმნას, და მწუხრითა⁶ მით ბოროტთა საქმეთაჲთა⁷ შებღალულ იყოს, პრქუას მას უფალმან დღესა მას განკითხვისასა: მუბადრუკო, დაგიმორჩილენ შენ ყოველნი ვნებანი ნათლისღებითა, ვითარ უკუე შე(138vB)ურაცხ-ჰყავ⁸ ესოდენი იგი ნიჭი და კუალად მონა იქმენ ცოდვისა?⁹ მოვაკუდინენ და დავჰფლენ¹⁰ პირველნი იგი ცოდვანი შენნი, ვითარცა მატლნი.¹¹ რამსათჳს კუალად (292vC) სხუანი მოიგენ და და(78vA)ყროლებულ იქმენ და წარწყმედულ?

მ ჟამი იგი მწარე, ოდეს ესე ესმოდის ცოდვილსა!

სახიერო და მრავალმოწყალეო, მოგუაქციენ შიშსა შენსა და მოგუეც სინანული, რამათა არარაჲ ყუედრებაჲ გუესმას მაშინ, არამედ ღირს ვიქმნენთ¹² ნაწილსა მას ნებისყოფელთა შენთა-სა¹³ მიმოხუეჲად.

ლუ. დიდ არიან და გამოუთქუმელ კეთილნი იგი წმიდათათჳს განმზადებულნი, რამეთუ მკუიდრნი¹⁴ არიან ღმრთისანი და თანამკუდრნი¹⁵ ქრისტესნი, ვითარცა მოციქული იტყჳს: და განუმზადებიეს მათთჳს მეუფესა¹⁶ დიდებაჲ ზეცისა¹⁷ იერუსალიმისაჲ¹⁸ და დაურღუეველნი იგი საგანენი ზეცისანი და სხუანი იგი კეთილნი, რომელთა გამოთქუმაჲ¹⁹ და²⁰ თარგმანებაჲ შეუძლებელ არს, რამეთუ თუალმან არა იხილა და ყურსა არა ესმა²¹ და გულსა კაცისასა არა მოუკდა, რაჲ-იგი²² განუმზადა ღმერთმან მოყვარეთა მისთა. (1) ამისთჳსცა, ოდეს-იგი ღირს იქმნენ²³ მარ-

1 არიან A. 2 ორივე A. 3 თანა-გუაც C. 4 ქენენი A. 5 რამათა ვიყვნეთ ქრისტიანენი სრულნი — BC. 6 მწუხრითა B. მწუხრითა C. 7 საქმეთათა BC. 8 შეურაცხ-ყავ ABC. 9 ცოდვისა A, ცოდუსა B. 10 დავფლენ B. 11 მახლნი A. მატლნი B. მატყლნი C. 12 ვიქმნენ C. 13 შენთაჲსა A. 14 მკუდრნი B. მკუმდრნი C. 15 თანამკუდრნი C. 16 მწეს C. 17 ზეცისა ABC. 18 იერუსალიმისა B. იზღმისა C. 19 დამოთქმად B. გამოთქმად C. 20 და — BC. 21 ესმაო A. ესმა BC. 22 რა-იგი B. 23 იქმნენ A. იქმენ BC. (1) ეს. 64,4. I კორ. 2,9.

თაღნი მუნ მიწეენად და მიუთხრობელნი იგი და აურაცხელნი კეთილნი იხილნენ, მათ(139rB)ცა შეინანონ, თუ რად¹ არა უფრომსადცა² ილუაწეს³ ცხორებასა⁴ ამას, რამათამცა უმეტესსაცა ღიღებასა⁵ ღირს იქმნეს.⁶

სახ(79rA)იერო და მრავალმოწყალეო ქრისტე ღმერთო, გევჯდრები, ღირს-მყავ მე ცხ(293rC)ოვართა თანა რჩეულისა მის სამწყსომა⁷ შენისათა⁸ შერაცხვად, და დაწერე⁹ სახელი ჩემი წიგნსა მას ცხოველთაჲსა,¹⁰ რამეთუ შენ ხარ დამბადებელი ჩემი და შენ გესავ. შემიწყალე მე!

ლზ. (16rD) (C) შიში და (ჟ) სიყუარული ღმრთისაჲ¹¹ გაქუნდინ მარადის და ძმათა მიმართ გონებითა წმიდითა იყოფებოდი,¹² ვითარცა თავადმან უფალმან თქუა,¹³ ვითარმედ: „შეიყუარო¹⁴ ღმერთი ყოვლითა გულისა და ყოვლითა გონებითა შენითა,¹⁵ და მოყუასი შენი — ვითარცა თავი თჳსი“. (1) ესე მცნებანი კეთილად დაიმარხენ და სცხონდე, რამეთუ (C) შიში ღმრთისაჲ¹⁶ დასაბამი არს ყოვლისა¹⁷ სიბრძნისაჲ,¹⁸ (2) და სიყუარული¹⁹ (ჟ) თავი არს ყოველთა კეთილთაჲ,²⁰ რამეთუ არარაჲ არს სათნოებათაგანი,²¹ რომელი არა სიყუარულისა მიერ სრულ იქმნების და მის მიერ დაიცუების²² და სათნო²³ ღმრთისა²⁴ იქმნების, და მომგებელსა მისსა სანატრელ ჰყოფს.

ლზ. რასაცა²⁵ იქმოდე, ესრეთ გაქუნდინ გულსა შენსა, ვითარმედ²⁶ წინაშე ღმრთისა²⁷ სდგა,²⁸ და ხედავს იგი საქმეთა შენთა. ესრეთ თუ იყოს გონებაჲ²⁹ შენი, არაოდეს ჰქმნა ბოროტი (16vD) რაჲ, (79vA) არცა თუ მოიგონო, (139vB) რამეთუ

1 რად A. რად B. რა და C. 2 უფროსადცა BC. 3 ილუაწეს C. 4 ცხორებასა ABC. 5 ღმბსა ABC. 6 იქმნეს A. იქმნეს BC. 7 სამწყსოსა BC. 8 შენისათა A. შენისათა BC. 9 დასწერე B. 10 ცხოველთასა BC. 11 ღისა B. 12 იყოფოდე BD. იყოფებოდე C. 13 ~ თქე ოწ D. 14 შეიყუარო C. შეყურო D. 15 შენითა — A. 16 ღისა B. 17 ყოვლისა — B. 18 სიბრძნისა BCD. 19 სიყვრლი C. 20 კეთილთა BC. 21 სათნოებთგონ C. 22 დაიცუმბის D. 23 სათნოდ B. 24 ღე ABD. ღისა C. 25 რმსაცა BC. რმისაცა D. 26 ეწ D. 27 ღე D. 28 სდგე CD. 29 გწება D.

(1) II სჯ. 6,5. მათე 22,37. მარკ. 12,30. ლუკა 10,27. (2) ფს. 110,10. მტრ. იგავ. 1,7.

საქმენი ბოროტნი და გულისსიტყუანი ბილწნი დავიწყებითა ღმრთისაჲთა¹ იქმნებიან. ხოლო რომელი გულსავსე იყოს, ვითარმედ წინაშე ღმრთისა² არს, ვერარაჲ³ სადა⁴ იკადროს ბოროტი საქმე, არცა მიაყვანოს⁵ გონებაჲ⁶ თჳსი გული(293vC)სსიტყუათა ბოროტთა,⁷ არამედ მარადის კეთილსა იწურთიდეჲს, რაჲთა იქმნას ტაძარ სულისა წმიდისა.⁸

ლთ. იქმოდი რაჲ⁹ სათნოებასა, გიხაროდენ, გარნა ნუ ჰზუაოხ,¹⁰ ნუუკუე ღელვაგუემულობაჲ¹¹ ნავთსადგურსა შეგემთხუიოს,¹² რამეთუ, ვითარცა¹³ ღელვანი¹⁴ დაანთქმენ ნავსა, ეგრეთვე ზუაობაჲ¹⁵ წარსწყმედს ყოველსა¹⁶ ნაყოფსა სულისასა.

მ. რაოდენცა¹⁷ წარემატებოდი¹⁸ კეთილთა¹⁹ საქმეთა და მცნებათა აღსრულებითა, ნაკლულე(17rD)ვან იცოდე²⁰ თავი შენი სრულებისაგან, ვითარცა უფალმან ბრძანა: ოდეს ყოველივე ბრძანებული თქუენდა²¹ აღასრულოთ, თქუთ,²² ვითარმედ: მონანი ვართ უკმარნი, რაჲ-იგი²³ თანა-გუედვა ქმნად, ვქმენით. (1) რამეთუ გონებაჲ²⁴ შემუსრვილი²⁵ და მდაბალი²⁶ ღმერთმან არა შეურაცხყოს. (2) ხოლო კაცი გულითა მაღა(80rA)ლი საძაგელ არს²⁷ უფლისა.²⁸ აწ უკუე სიმდაბლე უმეტეს ყოვლისა შევიტებოთ, რაჲთა ავმაღ(140rB)ლდეთ სიმაღლითა მით ღმრთისა²⁹ მიერთა.³⁰

მა. ღამე და ღლე სიკუდილსა³¹ იქსენებდი³² და უკუანამსკენელი³³ იგი ღლმ³⁴ წინაშე თუალთა გაქუნდინ³⁵ და არასადა³⁶ სცოდო,³⁷ რამეთუ ქსენებაჲ³⁸ სიკუდილისაჲ³⁹ აღუირი⁴⁰ არს

1 ღწისათა B. 2 ღწ AC, ღწისა B. 3 ვერარა D. 4 ვერარაჲ სადა > ვერასადა B. 5 მიაყვანოს B. მიაყწნს D. 6 გონება B. 7 ბოროტთა A. 8 წწისა AB. წწისა C. 9 რა B. 10 ზუაობ BCD. 11 ღელვა-გვემულება B. ღელვა-გუმულებჲ C. 12 შეგემთხუიოს BD. 13 + რა B. 14 ღელვანი D. 15 ზუაობ D. 16 ყოველსა - BD. 17 რაოდენცა ACD. 18 წარემატებოდე ABCD. 19 კეთილთა C. 20 იქცოდე C. 21 ~ თქუენდა ბრძანებული B. 22 ჰსთქუთ B. 23 რა-იგი D. 24 გონება D. 25 შემუსრვილი C. შემუსრული D. 26 მდაბლებული B. 27 + წინაშე B. 28 ოწ AC, ღმრთისა B. 29 ღწ BCD. 30 მართ C. 31 სიკდილსა C. 32 იქსენებდე BD. 33 უკანასკნელი AB. 34 ღლე AB CD. 35 გქნდენ D. 36 არასად C. 37 ჰსცოდო D. 38 ხსენება D. 39 სკდილისა C. 40 აღური BD. აღური C.

(1) ლუკა 17,10. (2) შდრ. ფს. 50,19.

სულისა¹, დამაყენებელი ყოვლისა² ბოროტისა და მასწა(17vD)-
ელელი ყოვლისა კეთილისა³.

ბზ. რომელსა სულიერნი და (294rC) ღმრთისმოყუარენი კაც-
ნი სძაგებდენ,⁴ გინათუ სარწმუნოებისათჳს განდრეკილისა,⁵ ანუ
თუ საქმეთათჳს, განცხადებულად ბოროტთა, ნუ აღერევი მას⁶
თანა, არამედ მართლმადიდებელთა თანა და ღმრთისმოშიშთა⁷
იქცეოდი,⁸ რაათა ბაძვითა⁹ მათითა ისწაო¹⁰ შენცა შიში ღმრთი-
სა¹¹.

ბგ. საქმეთა და სიტყუათა შინა შენთა მოსწრაფე იყავ,
რაათა არავის მოატყუა¹² ვნება¹³ სულისა¹⁴, რამეთუ უფალი
იტყჳს: რომელმან დააბრკოლოს¹⁵ ერთი მცირეთა ამათგანი ჩემ-
და მომართ, მიეკადოს მას სასჯელი. რამეთუ ვითარცა რომელ-
მან არგოს (80vA) სიტყუით,¹⁶ და გინა საქმით ძმასა, სასყიდე-
ლი ღიდი მიეცემის¹⁷ ღმრთისა¹⁸ მიერ. ეგრეთვე აენოს თუ ვინ და
დააბრ(18rD)კოლოს, სასჯელისა¹⁹ თანამდებ არს.

ბდ. ნუ იშუებ, საყუარელო, ვნებითა ამაოჲსა²⁰ ამის საწუთ-
როჲსათა,²¹ რამეთუ ყუავილსა თივისასა²² რაოდენცა ჰრევდე²³
კელითა, დაჴნე(140vB)ბის, არამედ უფროჲსად იხარებდი²⁴ სა-
სოებითა მერმეთა კეთილთაჲთა,²⁵ რომელნი-იგი წარუვალ²⁶ არი-
ან, და ჴემშარიტად²⁷ საწადელ.

ბე. ოდეს შეგემთხუიოს²⁸ განსაცდელი გინა²⁹ შესაწუხებე-
ლი რამე ანუ განსაცდელი,³⁰ მაღლობით შეიწყნარე და ტუირ-
თი³¹ ბრალთა შენთა აღგისუბუქნეს.³² რამეთუ ღიღსა სასყიდელ-
სა მიანიჭებს ღმერთი, უკუეთუ ვინ მაღლობით შეიწყნარნეს

1 სულისა BD. ს ლი C. 2 ყოვლისაგან BC. 3 კეთილისა BD. 4 სძაგებენ
ACD. სძაგებდენ B. 5 განდრეკილისა A. — BCD. 6 მ თ D. 7 ღმრთისმოყუ-
არეთა BD + თანა BD. 8 იქცეოდე ABCD. 9 ბაძვით C. ბძუთა D. 10 ისწავო
BD. 11 ღისა B. 12 მოატყუა C. მოატყა D. 13 ვნება B. 14 სულისა BCD.
15 დაბრკოლოს C. 16 სიტყუთ BCD. 17 მიეცეს B. 18 ღის CD. 19
სასჯელისა B. 20 ამაოსა BCD. 21 საწუთოსათა BD. საწუთოსათა C. 22
თივისა ABC. თივისასა D. 23 რევდე D. 24 იხარებდე B. 25 კეთილთათა
BCD. 26 წარუალ BD. 27 ჴემშარიტ C. 28 შეგემთხუოს BD. შეგემთხუიოს
C. 29 განსაცდელი გინა — B. 30 ანუ განსაცდელი — BD. 31 ტურთი BD.
ტუმრთი C. 32 აღგისუბუქნეს ACD.

განსაცდელნი მოწვეწუნლნი, სნება¹ (294vC) ანუ სიგლაზაკე, ანუ კატათან ბოროტთა ჭირი რაამე, გინა მწუნზარებაჲ, ანუ სხუა² რაამე³ ბრკუმა⁴ საქმე(18vD)თა საწუთრომასათა,⁵ ყოველივე მადლობით გიღირს თავს-დებად, რამეთუ ესრეთ გუისწავიეს⁶ ყოველთაგან წმიდათა.

მგ. გბულდინ უწესოებაჲ ესე და ვერაგობაჲ ამის საწუთრომასა,⁷ გარნა მისსა მას (81rA) ლელვა-ტეზილობასა ზედა ღმერთსა ნუ აბრალე, ნუცა გამოეძიებ განკითხვათა მისთა, რამეთუ უფსკრულ მრავალ არიან, არამედ თავსა შენსა ეკრძალებოდი⁸ და შეწვეწნასა უფლისასა⁹ ზადოდი,¹⁰ რაჲთა დაგიცვეს¹¹ ყოვლისაგან განსაცდელისა¹² და წარგიძლუეს¹³ ნებასა¹⁴ მისსა.

მზ. ფსალმუნებაჲ¹⁵ იყავნ პირსა შენსა მარადის, რამეთუ სახელი ღმრთისაჲ იოტებს ეშმაკთა¹⁶ და გალობაჲ და ქებაჲ ღმრთისაჲ საქმე¹⁷ არს ანგელოზთაჲ,¹⁸ რამეთუ იგინი დაუცხრომელად აღიღებენ ღმერთსა (19rD) ცათა შინა. ეგრე(141rB)თვე¹⁹ კაცნი, რომელნი ფსალმუნებასა მოსწრაფე და წადიერ²⁰ იყვნენ,²¹ ანგელოზთა²² მობაძვე იქმნებიან.

მშ. ლოცვასა კრძალულებით²³ და ღმობიერად აღასრულებდი²⁴ გონებითა (295rC) შემოკრებულთა, ვითარცა წინაშე ღმრთისა²⁵ მდგომარეჲ,²⁶ რამეთუ რომელნი გარეწარად და გონებითა განბნეულითა და გულითა²⁷ ღმობილითა²⁸ აღასრულებენ²⁹ ლოცვათა,³⁰ არა სათნო³¹ არს ვედრებაჲ³² მათი წინაშე უფლისაჲ.³³ ამისთჳს ჯერ-არს კრძალულებით და შიშითა ღმრთისაჲ-

1 სნება D. 2 სხუა B. 3 რაჲ AD. რაამე BC. + გინა მწუნზარებაჲ, ანუ სხუაჲ რაჲ C. 4 ბრკუმა B. ბრკმა D. 5 საწუთრომასათა C. საწუთრომასათა > სოფლისათა BD. 6 გვსწავიეს BD. 7 საწუთროსა B. საწუთროსა C. სწორსა D. 8 ეკრძალებოდე ABCD. 9 ომასა B. 10 ზადოდე ACD, ჰზადოდე B. 11 დაგიცუას B. დაგიცმას D. 12 განსაცდელისაჲ A. 13 წარგიძლევს C. 14 ნებასა ACD. 15 ფსალმუნობაჲ A. 16 ეშმაკსა BD. ეშმაკთაჲ C. 17 საქმე ABCD. 18 ანგელოზთა BD. 19 ეგრეთუშ D. 20 და წადიერ – D. 21 იყვნენ C. იყნენ D. 22 ანგელოზთა BD. 23 კრძალულებით C. 24 აღასრულებდენ BD. 25 ღმ BC. 26 მდგომარე BCD. 27 გულითა B. – CD. 28 უღმობილითა BCD. + გონებითა C. 29 აღასრულებდენ BD. 30 ლოცვათა – BD. 31 სათნო A. 32 ვედრება BD. 33 ღმისა B. ღმ CD.

თა¹ შეწირვად ლოცვათა ჩუენთა. (81vA)

ბთ. მარადის იქსენებდი² ღმერთსა და გონებაჲ შენიცა³ მი-
ქსეგავსოს ცასა,⁴ და საყდარ ღმრთისა⁵ იქმნას.⁶ და ბრკოლანი⁷
ენებათანი ივლტოდიან შენგან, ვითარცა იტყვს წინამსწარმეტ-
ყული: „წინამსწარ ვხედვედ უფალსა წინაშე⁸ ჩემსა მარადის,
რამეთუ მარჯულ ჩემსა არს, (19vD) რამათა არა შევიძრა, (1) და
შემდგომი ამისი.

გ. სჯულსა⁹ უფლისასა¹⁰ და მცნებათა მისთა¹¹ მარადის
იწურთიდი,¹² რამათა ნაყოფიერ იქმნას გონებაჲ შენი და იყოს
იგი,¹³ ვითარცა ხეჲ,¹⁴ დანერგული თანაწარსადინელსა წყალ-
თასა, რომელმან ნაყოფი თუხი¹⁵ გამოცა¹⁶ ჟამსა თუხსა, კეთი-
ლი და მწიფე.¹⁷ რამეთუ ესევეთარი წურთაჲ განიოტებს გონე-
ბისაგან ბოროტთა გულისსიტყუათა და დაჰნერგავს¹⁸ მას შინა
შიშსა ღმრთისასა, და სანატრელ ჰყოფს სულსა მას.

ნა. სათნოებათა და ქველისსაქმეთა შენთა კაცთაგან მალევე-
დი,¹⁹ (141vB) რამათა წინაშე ღმრთისა²⁰ ცხად იყვნენ.²¹ რამეთუ
კაცთა მოთნებაჲ²² და ქადებაჲ,²³ (295vC) მათ შორის კეთილთა
საქმეთა, უსარგებლო ჰყოფს შრომათა ჩუენთა. რამეთუ ესრეთ
გუიბრძანა²⁴ უფალმან, რამათა მარხვასა და ლოცვასა და ქვე(20r
D)ლისსაქმესა²⁵ (82rA) ფარულად ვიქმოდი²⁶ და მამამან²⁷ ჩუ-
ენმან²⁸ ზეცათამან, რომელი ხედავს²⁹ დაფარულთა,³⁰ მოგუაგოს³¹
ცხადად, საუკუნეთა მათ კეთილთა შინა.

ნგ. გბულდინ გულისთქუმანი კორცთანი, რამეთუ მწიკულებ-
ვან ჰყოფენ კორცთა³² თანა სულსაცა,³³ და თანამდებ საუკუნეთა

1 ღწითა B. 2 იხსენებდე BD. 3 ლ გონებაცა შენი B. 4 ცასა - AC.
5 ღწ ACD. 6 იქმნას AC. იქმნეს BD. 7 ბრკლწანი D. 8 წინაშე - BD. 9
სჯულსა D. 10 ოწმისა ABC. ოწისა D. 11 მისთა - D. მისთაჲ C. 12 იწ-
ურთიდი A, იწურთიდე BD. 13 იგი - AC. 14 ხეჲ AC. ხე BD. 15 თუხი -
B. 16 გამოცეს B. 17 მწიფე BCD. 18 დანერგავს BCD. 19 მალევედ B. 20
ღწ BCD. 21 იყწენ D. 22 მოთნებაჲ B. 23 ქადაგება B. ქადაგებწ CD. 24
გუბრძანა BD. 25 ქუშლისწქმესა D. 26 ვიქმოდე ABCD. 27 მამან B. 28
ჩწმწ C. 29 ჰხედავს B. 30 დაფარულთა + და C. 31 მოგუაგოს + ჩუენ B.
32 კორცთა CD. კორცთაჲ AB. 33 სულისაჲცა A. (1) ფს. 15.8.

სატანჯველთა¹ განიჩინებენ მორჩილსა² მათსა.³ უფროსად⁴ სიწმიდეს⁵ კორცთა⁶ და გულისა⁷ შეიკრძაღე, რამთა ტაძარ სულისა წმიდისა⁸ იქმნე, ვითარცა იტყვს უფალი: ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ. (1)

ნგ. საკმარსა და განსარომელსა კორცთასა მისცემდი, რაოდენ ჯერ იყოს, არა რაოდენ კორცთა უძლებება⁹ გენუკევდეს,¹⁰ ვითარცა იტყვს მოციქული, ვითარმედ: გუაქუნდეს-ღა თუ საზრდელი და სამოსელი, კმა-ვიყოთ, (20vD) ხოლო საშუებელნი და სანოაგენი¹¹ და მთრვალობანი¹² და ფუფუნებანი მომატყუებულ არიან საუკუნოვსა¹³ მის სატანჯველისა.¹⁴ (2) ვითარცა შეემთხუა¹⁵ მდიდარსა მას, რომელი იმოსებოდა ძოწეული(296rC)თა და პორფირითა¹⁶ და¹⁷ იშუებდა ღლითი-ღლე¹⁸ ბრწყინ(142rB)ვალედ, და მოკუდა (82vA) რამ, მივიდა ჯოჯოხეთად და ინატრიდა წუეთსა წყლისასა და ვერ მიემთხუეოდა თხოვასა მისსა. (3)

ნდ. საჭურველად სულისა¹⁹ გაქუნდინ მარხვამ²⁰ და ლოცვამ,²¹ ზღუდედ და საბანელად – ცრემლნი. ესენი თუ ჯერონად²² მოიგნე, იყო შენ ვაჭარი ბრძენი, მეძიებელი მარგალიტთა²³ მათ კეთილთა და კპოო²⁴ რამ²⁵ ერთი იგი მრავალსასყიდლისა²⁶ მარგალიტი,²⁷ განყიდე ყოველივე სოფლიო²⁸ საქმე და იგი (2lrD) მხოლო²⁹ მოიგე, რამთა განჰმდიდრდე³⁰ სიმდიდრითა ზეცისათა.³¹

ნე. რაოდენი რამ³² გიცოდავს, მარადის იცსენებდი,³² რამეთუ

1 სატანჯველთა C. სტანჯუშლთა D. 2 მორჩილთა B. 3 მისთა B. 4 უფროსად ACB. უფრსად D. 5 სიწმინდე D. სიწმინდე D. 6 კორცთა BD. 7 გულისა BCD. 8 წისა AB. 9 უძლებება D. 10 გენუკევდეს B. გენუკევდეს D. 11 სანოაგენი B. 12 მთრვალობანი B. 13 საუკუნოვსა B. სკნისა C. სწენესა D. 14 სატანჯველისა AC. სატანჯუშლისა D. 15 შეემთხუა BCD. 16 პორფირითა > ბისონითა B. პორფითა C. 17 და – BCD. 18 ღლითი-ღლე B. 19 სწისა C. 20 მარხუვა C. 21 ლოცვა C. 22 + თუ AC. 23 მარგალიტთა B. 24 კპოო B. 25 რამ – B. რა D. 26 მრავალსასყიდლისა BCD. 27 მარგალიტი BD. 28 სოფლიო B. სოფლიო CD. 29 მხოლო BCD. 30 განმდიდრდე BCD. 31 ზეცისათა BC. 32 რა D. 32 იხსენებდე B. იხსენებდი D.

(1) მათე 5,8. (2) შდრ. რომ. 13,13. I პეტრე 4,3. (3) იხ. მათე 16,19-26.

კსენები¹ ბრალთა ჩუენთათა² და³ საუკუნო⁴ მის მოსაგებლისათა⁵ მოვალს ღმობიერება⁶ გულისა⁶, და ღმობიერებისაგან იშუებიან ცრემლნი, და ცრემლითა განიბანებიან⁷ ცოდვანი, და მოვალს სულსა მას ზედა წყალობა⁸ ღმრთისა⁸.

ნვ. კეთილსა უყოფდი გლახაკთა, რამეთუ იგინი დავიტკბობენ⁹ მსაჯულსა¹⁰ მას საშინელსა. საკმარსა წმიდათასა ეზიარებოდი,¹¹ (1) რამეთუ მათ მიერ გექმნების შენ ღმრთისა¹² თანა¹³ ზიარება¹⁴. (296vC) უცხოთა¹⁵ შეიწყნარებდი,¹⁶ რათა¹⁷ ღირს იქნე სმენად¹⁸ კმასა მას საწადელსა უფლისასა, (83rA) ვითარმელ: „უცხო¹⁹ ვიყავ და შემეწყნარეთ მე“. (2) ევრეთვე, უძლ- (142vB; 21vD) ურთა წყალობით ხელვიდე,²⁰ რათა უძლურებანი სულისა შენისანი განჰკურნენ.²¹

ნზ. ზომითი საკმარი კორცთა²² არა საბრალოებელ არს, გარნა მისიცა ზრუნვა²³ უფლისა მიაგდე და მან გამოგზარდოს შენ, რომელი აღაღებს კელსა თუსსა და ზრდის ყოველთა სათნოებითა ნებისა მისისათა,²⁴ რამეთუ მოწყალე არს და შემწყნარებელ უფალი და მოსცემს საზრდელსა²⁵ მოშიშთა მისთა და ყოველთავე დაბადებულთა ილუწის წყალობით.

ნწ. ქენჯნიდი²⁶ კორცთა შენთა, ძმაო,²⁷ კეთილითა მოღუაწებითა, გარნა სრულიად დარღუევად მათდა ნუ მოხარკე ხარ, არამედ წესიერად იქცეოდი²⁸ გზასა სამეუფოსა და ნუ მისდრეკი²⁹ ბი²⁹ მარჯუენით, გინა მარცხენით, რამეთუ საშუალი³⁰ გზა³¹ კეთილ არს. (22rD)

1 ხსენებითა D. 2 ჩუენთათა BCD. 3 და – D. 4 საუკუნესა BCD. 5 მოსაგებელისათა BC. 6 ღმობიერება გულისა CB. გულისა D. 7 გწიბნებიან C. 8 წყალობა ღმრთისა B. 9 + შენ BD. 10 + მსაჯულსა B. 11 ეზიარებოდე B. 12 დე C. 13 ღმრთისათა A. ღმრთისა თანაცა B. დე თანა D. 14 ზიარება B. ზიარებაცა D. 15 უცხოთა ABC. უცხოთა B. 16 შეიწყნარებდე B. 17 რლ C. 18 სმენად – BCD. 19 უცხო A. 20 ჰხელვიდე B. ხელვიდი C. ხელდი D. 21 განიკურნენ B. გწიკრნეს D. 22 კორცთა ACD. – B. 23 ზრუნვა C. 24 მისისათა D. 25 საზრდელთა B. 26 ქენჯნიდე B. 27 ~ ძმაო, კორცთა შენთა B. 28 იქცეოდე BD. იქცეოდ C. 29 მისდრეკები – BCD. 30 საშუალ BCD. 31 გზა BD.

(1) პრომ. 12,13. (2) მათე 25,35,43.

68. ღუინოა¹ მცირედ სუმიდი,² რამეთუ რააზომცა³ დააკ-
ნინო და დააკლო სუმა⁴ მისი, უმეტესად კეთილი გეყოს შენ,
ხოლო მრთელ თუ (297rC) იყოს⁵ სტომაქითა და სრულიად
აიკრიბოს,⁶ კეთილ არს და სარგებელ, რამეთუ მრავალნი, ღუი-
ნისაგან⁷ ცოდვათა დიდთა შთავარდეს.⁸ (83vA)

ა. გულისწყრომასა სტანჯედი⁹ და განიოტებდი გულისაგან
შენისა,¹⁰ რამეთუ მშობელი არს ნავლელგუემულეებისა,¹¹ უკუე-
თუ¹² საზომსა წარჰკდეს,¹³ ვითარცა წერილ არს, ვითარმედ:
„გულისწყრომა¹⁴ წიაღთა შინა უგუ(143rB)ნურთა¹⁵ იქცევის“. (1)

აა. უძლურება თუ შეგემთხოიოს,¹⁶ ლოცვა¹⁷ და ვედრე-
ბა ღმრთისა და მეოხება წმიდათა¹⁸ მისთა¹⁹ უწინარეს მკურ-
ნალთა და წამალთა,²⁰ იკმარე საკურნებელად და მერმე, თუ
ქორციელსაცა²¹ კურნებასა თუ იკმარებდე, სახე(22vD)ლითა ღმ-
რთისა²² და მეოხებითა წმიდათა²³ იკმარე.²⁴

აბ. მღვდელთა ყოველთა პატივს-სცემდით,²⁵ მართლმადიდე-
ბელთა და მართლგამომეტყუელთა სიტყუასა²⁶ მას ჭეშმარიტე-
ბისა.²⁷ ხოლო კეთილთა და საღმრთოდ მოქალაქეთა თანა იქ-
ცეოდ²⁸ და მათ არწმუნებდი²⁹ გულისსიტყუასა შენსა.

აგ. ტაძარნი ღმრთისანი³⁰ და ეკლესიანი³¹ გიყუარდენ. ხოლო
ტაძარ ღმრთისა³² ისწრაფე სული შენი ყოფად, რათა
დაიძკუდროს შენ თანა ღმერთმან და აღგავსოს მადლითა მისითა
და იქმნა³³ შენ (297vC) საგანე წმიდისა სამებისა.

1 ღუინოს BD. ღუინოს C. 2 ჰსუმდე B. სუმედი D. 3 რაზომცა BCD.
4 სმა B. სუმა D. 5 იყო BD. 6 აღიკრიბოს BCD. 7 ღუინისაგან BD. 8
შთავარდნენ B. შთვერდეს D. 9 სტანჯედი B. 10 შენისა A. შენისა BCD.
12 უკეთუ C. 13 წარჰკდე C. წარკდეს D. 14 გულისწყრომა CD. 15
უგუნურთასა B. უგუნურთა C. 16 შეგემთხოიოს BD. 17 ლოცვა C. 18 წთი
D. 19 მისთა D. 20 წამალთა BD. 21 ~ ქორციელსაცა თუ B. 22 ოწითა
BD. 23 წთათა B. 24 ~ იხმარე და მეოხებითა წთათა B. 25 პატივს-სცემდე
B. პტივს-ჰსცემდი D. 26 სიტყმისა ABCD. 27 ჭიზბისა C. 28 იქცეოდ
ABCD. 29 არწმუნებდე B. 30 ღმნი AC. 31 ეკლესიანი BD. 32 ღმ ACD.
33 იქმნე B.

(I) ეკლ. 7,9.

ად. ოდეს გულისსიტყუაჲ ცოდვი(84rA)საჲ¹ მოგიკდეს, წინა-აღუდგინე მას შიში ღმრთისაჲ და სირცხული იგი, რომელი დღესა მას სასჯელისასა შემთხუევად არს ცოდვილთადა,² და მეყ(23rD)სეულად³ იელტოდის შენგან ბრძოლაჲ იგი.

აე. რაჟამს სდგე ლოცვად, გონებაჲ შენი ღმრთისა მიმართ აღიყვანე, (143vB) დაღაცათუ⁴ უძღურებისაგან ვერ დასდგე სიმაღლესა მას, კუალად მუნვე⁵ აღიყვანე,⁶ რამთა იხილოს უფალმან მოსწრაფებაჲ⁷ შენი და გიპყრას კელი და⁸ მარჯუენმ⁹ შენი და ნებითა მისითა გიძლოდის შენ, და დიდებითა¹⁰ მისითა შეგიწყნაროს შენ.

აგ. გული კაცისაჲ¹¹ არა დასცხრების გულისსიტყუათა მოპოვნებად,¹² ხოლო შენ, ქრისტესმოყუარეო, ბოროტთა აღმოჰხუზრიდი¹³ და კეთილთა აღაორძინებდი,¹⁴ რამთა ნათელი უფლისაჲ მოუფინოს შენ ზედა.

აზ. იქსენებდი¹⁵ შეუნიერებასა კეთილთა მათ ზეცისათა და სურვილი¹⁶ სოფლისა ამის საშუებელთა და ცუდთა მათ¹⁷ და ამაოთა¹⁸ (23vD) საქმეთა მისთა,¹⁹ არა საწადელ იყოს შენდა, არამედ საბუღეელ.²⁰

აბ.* გიხაროდენ სიმდაბლითა და შეიტკბე იგი სურვიელად,²¹ რამეთუ მის მიერ მომავალი იგი (298rC) სულიერი²² სიმადლე²³ (84vA) დიდ არს და დიდებულ, და დაცემაჲ²⁴ არასადა შეემთხუიოს,²⁵ რომელი-იგი²⁶ ბეჭთა²⁷ მისთა ტუირთულ²⁸ იყოს.

* ეს თავი C-ში სინგური მთავრულითა გამოყოფილი, მაგრამ წინა თავის გაგრძელებად აღიქმება, რადგან ცალკე რიცხვი არ უზის.

1 ცოდვისა AB. ცდვისა C. ცდესა D. 2 ცოდვათადა A. ცოდვილთა BC. ცდულთა D. 3 მეყესეულად D. 4 დაღათუ BD. 5 მუნუშ D. 6 აღიყვანე C. 7 მოსწრაფება D. 8 და – CD. 9 მარჯვენა A. მარჯუენა C. მარჯუენე BD. 10 დიდბთა C. 11 კაცისა CD. 12 მოპოვებად D. 13 აღმოფხვრიდე B. აღმოფხრდი D. 14 აღაორძინებდე B. 15 იხსენებდე B. იხსენებდი D. 16 სრული D. 17 ამათ B. 18 ამაოთა C. 19 საქმეთა მისთა – BD. 20 საბუღეელ ABC. სბღელ D. 21 სურვილითა B. სურველად D. 22 სულიერი CD. სურვილი B. + იგი D. 23 სიმადლე C. 24 დაცემა BCD. 25 შეემთხუიოს BD. შეემთხუიოს C. შემთხუიოს D. 26 რომელი BD. 27 ბეჭთა BCD. შიშითა (?) A. 28 ტვრთულ BD.

ათ.¹ ბოროტნი გულისსიტყუანი თესლად ეშმაკისად² იცოდენ³ და სრულიად განიოტენ⁴ გულისაგან შენისა. ესრეთ თუ იქმოდე, იგი⁵ განიბნინენ,⁶ ზოლო მათი იგი მთესველი⁷ მართლუკუნ იქცეს სირცხულეული⁸ ძალითა ქრისტესითა.

ო.* უწესოსა სიცილსა ფრიად ერიდე, რამეთუ დაჰქსნის⁹ გონებასა და იგი რამ (144rB) დაიქსნას,¹⁰ აღუირსა¹¹ მას რჩულისა-სა¹² განაგდებს და ვნებათა მიმართ მავნებელთა წარიტყუენვის.¹³

ოა.¹⁴ ჟამთა დღისათა ჯერ-არს ლოცვად და (24rD) კორციე(24rD)ლთა საქმედ¹⁵ განყოფად,¹⁶ რამთა უქმად არაოდეს ვიყვნეთ.¹⁷ ესრეთ თუ ვიქმოდით,¹⁸ არა დიად¹⁹ პოოს²⁰ ეშმაკმან ჟამი ენებად ჩუენდა.

ობ.²¹ საქმედ კეთილად შეგერაცხნენ საღმრთოთა წიგნთა კითხვად,²² ოდეს ენისა თანა გონებადცა²³ შეიკრებდეს წიგნთაგან ყუავილსა სულნელსა²⁴ და ნაყოფსა სულიერსა.

ოგ.²⁵ დაღაცათუ კელნი შენნი საქმედ წარემართებოდენ, ენა²⁶ შენი ფსალმუნებდინ²⁷ და გონებად შენი ილოცევდინ,²⁸ რამეთუ ეძიებს ღმერთი ჩუენგან ქსენებასა მისსა.²⁹ (298vC)

ოდ.* ყოველსა საქმესა შენსა ლოცვითა³⁰ დაჰბეჭდედი,³¹ და უფრომსლა³² მათსა³³ საქმეთა, რომელთა ზედა³⁴ იჭუეულ³⁵ იყოს გონებად შენი, (85rA) რამთა უფალმან უმჯო(24vD)ბესი გამოიცხადოს.³⁶

* ეს თავები (ო¹ და ო²დ) C-ში სინგური მთავრულითაა გამოყოფილი, მაგრამ წინა თავის გაგრძელებად აღიქმება, რადგან ცალკე რიცხვი არ უზის.

1 ა¹შ C. 2 ეშმაკისა B. 3 იცოდენ A. იტყოდენ BCD. 4 განიოტე D. 5 იგინი BD. 6 განიბნინენ B. 7 მთესუმილი D. 8 სირცხვილი C. 9 დახსნის D. 10 ~ დახსნას რა BD. დაიქსნასა C. 11 აღვირსა B. აღვრსა D. 12 სჯულისასა B. 13 წარიტყუენვს D. 14 ა¹თ C. 15 კორციელთა საქმედ > კელ-საქმეთა B. კელთა-საქმედ C. კე(24rD)ლთა საქმედ D. 16 განყოფად BC (გაცხოველებისას C-ში აღუდგენიათ: „განყოფა“). 17 ვიყვნეთ C. ვიყ¹ნეთ D. 18 ვიქმოდეთ ABCD. 19 დიდად BD. 20 ჰპოვოს BD. 21 ო¹ C. 22 კითხვა AC. კითხვად B. კითხ¹ად D. 23 გონებაცა AB. 24 სუნნელსა B. 25 ო¹ა C. 26 ენა D. 27 ფს¹ნებდენ C. 28 ილოცვიდინ A. ილოცევდინ BCD. 29 + მარადის BD. 30 ლოცუთა BD. 31 დაბეჭდედე B. დაბეჭდედი D. 32 უფოსდა C. 33 მათ BCD. 34 ზედა – B. 35 იჭვენულ B. 36 გამოვიცხად C.

ოე.¹ უკუეთუ² გნებაჲს, რამათა ნაქმარი კელთა შენთაჲ³ საღ-
მრთო⁴ იყოს, და არა მიწისაგანი და ამაო, რომელი რაჲ⁵ ნაქმ-
რისა⁶ მისგან⁷ მოირეწო,⁸ ზიარ-ყავ⁹ შენდა და გლახაკთა, და
ესრეთ იქმნას ნამუშავენი შენი სათნო¹⁰ ღმრთისა.¹¹ (144vB)

ოვ.¹² რაჟამს მიემთხუიო¹³ კაცთა წმიდათა და სათნოებითა
საღმრთოთა¹⁴ წამებულთა, გიხაროდენ და მოწლედ მოიკითხენ
ივინი, და ლოცვასა დაევედრე,¹⁵ და რაჲცა ძალ-გედვას, კეთილი
უყავ, რამეთუ მათ მიერ¹⁶ საფარველი¹⁷ და შეწვენაჲ¹⁸ მოვალს
შენ ზედა.

ოზ.¹⁹ დიდი სარგებელი არს ხილვაჲ²⁰ წმიდათაჲ²¹ და თანა-
ზრახვაჲ.²² განიცდიდი²³ უკუე, მორწმუნეო,²⁴ წესსა მათსა და
სიტყუამსა და მოქალაქობასა და ჰბაძევი,²⁵ რაოდენიცა²⁶ ძალ-
გედვას,²⁷ რამათა (25rD) სცხონდე.²⁸

ოძ.²⁹ უმანკოებაჲ³⁰ მოიგე გულისაჲ,³¹ და სიწმიდე³² ჯორც-
თა, რამეთუ ესენი გყოფენ შენ ტაძარ ღმრთისა,³³ რამეთუ სულ-
თა შინა უბიწოთა და წმიდათასა³⁴ ჰყოფს სავანესა წმიდაჲ
სამებაჲ.³⁵

ოთ.³⁶ მოიგე ცხორებაჲ კეთილი და უბრალოჲ,³⁷ და მო(85v
A)ქალ(299rC)აქობაჲ საღმრთოჲ³⁸ და პატიოსანი,³⁹ რამათა გა-
ქუნდეს კადნიერებაჲ⁴⁰ მოქცევაჲ ცოდვილთა⁴¹ სინანულად, რა-
მეთუ უკუეთუ⁴² შენ განფრდილ იყო ცოდვითა,⁴³ ვითარ უძლო

1 ოზ C. 2 უკუეთუ CD. 3 შენთა ABCD. 4 სწლო A. სამლო B. სწლო
C. სწლო D. 5 რაჲ — B. 6 ნაქმარი BD. 7 შენგან BD. 8 მოირეწოს BCD.
9 ზიარ-ყავენ D. 10 სათნო A. 11 ღწისა A. ღწე CD. 12 ოვ C. 13
მიემთხუო BD. 14 საღმრთოთა — BD. 15 დაევედრე ACD. ევედრე B. 16
მიერი B. 17 სწფრუშლი D. 18 შეწვენა D. 19 ოზ C. 20 ხილვა BC. ხილწ
D. 21 წთა ABC. წთა D. 22 თანაზრახვა ABC. თანაზრწხ D. 23
განიცდიდე B. 24 მორწმუნეო BD. 25 ჰბაძევი B. ბძევი D. 26 რაოდ-
ენიცა AC. რაოდენიცა B. რაოდენიცა D. 27 ძლ-გედწმ D. 28 სცხწნდე D.
სცხონდე C. 29 ოვ C. 30 უმანკოება B. 31 გულისა BD. გწლსა C. 32
სიწმინდე D. 33 ღწე ACD. 34 წთმსა D. 35 წმიდა სამება B. 36 ოვ C. 37
უბრალო BD. 38 მოქალაქობა საღმრთო BD. 39 და პატიოსანი — B. 40
კადნიერება B. 41 ცოდვითა A. ცოდვილთა B. ცოდულთა D. 42 უკუეთუ C.
43 ცწლთა D.

სხუათა კურნებად? და გესმას: „მკურნალო, განიკურნე თავი შენი“. (1) ზოლო შენ თუ წმიდა¹ იყო ბრალთაგან, შეუძლო სხუათაცა² წმიდა³ ყოფად, ვითარცა ბრძანებს უფალი: „რომელმან ქმნას და ასწაოს, მას დიდ ეწოდოს“⁴ სასუფეველსა ცათასა.

ბ.⁵ ნუ ამხილებ ძმასა შენსა ამპარტავანე(25vD)ბით⁶ და ზუაობით,⁷ (145rB) რამთა არა დაისაჯო, ვითარცა ფარისეველი იგი, არამედ მრწემსაცა შენსა უკუეთუ⁸ ამხილებდე, სიმდაბლით და სიმშუდით ამხილე, ვითარცა შუენის წმიდათა. და⁹ ნუ იხარებ და იცინი დაცემასა ზედა სხვასა, რამთა არა იქმნე შენცა საცინელ და საკიცხელ სხუათა.¹⁰

პა.¹¹ არარაა არს პატივი და დიდებაჲ, რომელიმცა შეესწორებოდა სიკეთესა მას და დიდებასა¹² სათნოებისასა, რამეთუ ძლუენი არს ღმრთისაჲ,¹³ და მუშაკსა მას სათნოებისასა მიაწევს კეთილთა მათ ზეცისათა და ღირს (86rA) ჰყოფს¹⁴ ნეტარებასა მას საუკუნესა. ესე მოიგე, მორწმუნო, უფრომს¹⁵ ყოველთა დიდებათა¹⁶ და სიმდიდრეთა ამომას¹⁷ ამის და ცუდისა საწუთრომასთა,¹⁸ რომელნი-იგი უძლეურ არიან უფრომს¹⁹ აჩრდილისა (299vC) და მაცთურ უფრომს²⁰ აჩრდილისა და²¹ სიზმრისა.²² ზოლო მცნებანი უფლისნი ჰგიან (26rD) უკუნისამდე და დიდებისა²³ მართალთაჲსა²⁴ არა არს დასასრულ. იგი გწადოდენ²⁵ და მისა²⁶ გსუროდენ.

პბ.²⁷ იგლოვდი²⁸ ცოდვილსა²⁹ ზედა, ზედვიდე³⁰ რაჲ³¹ შეუბასა³² შინა და განცხრომასა, რამეთუ მახუილი³³ საუკუნომსა³⁴ სასჯელისა უძწარესად აღილესვის მას ზედა, ვითარცა-იგი მდი-

1 წ^ა D. 2 სხუათაცა B. სწ^ა მათაცა ACD. 3 წ^ა D. 4 ეწოდოს > ერქვას B. 5 ო^ზ C. 6 ამპ^ა რტვენებით D. 7 ზუავაობით C. 8 უკეთუ CD. 9 და - CD. 10 სწ^ა მთა ABCD. 11 ო^შ C. 12 და დიდებასა - BCD. 13 ღ^{ის}ა B. 14 ყ^ფს D. 15 უფროს C. 16 დიდებათა B. დაბადებულთა ACD. 17 ამოსა C. ამოსა D. 18 საწუთროთა A. საწუთროსათა B. საწუთროსა C. სწუთროსათა D. 19 უფროს C. 20 უფროს C. 21 აჩრდილისა და - BD. 22 სიზრმისა B. სიზმარისა C. 23 დიდებასა B. 24 მართალთასა ABCD. 25 + მისა C. 26 მისსა BD. 27 ო^თ C. 28 იგლოვდე AB. იგლოვდი CD. 29 ც^ა დულსა D. 30 მხედვიდე B. ზედუდე D. 31 რა BD. 32 მუშა^ა მსა CD. 33 მახული BD. 34 სწესა D.

დარსა მას შეემთხუია,¹ რომელი დღითი-დღე² იშუებდა და ლა-
ზარეს გლახაკსა სწუნობდა,³ და თანა-წარჰქდებოდა⁴ და მერმე
მიეცა რამ გეჰენიად,⁵ ევე(145vB)დრებოდა თითის წუერიტა და-
ლტობად ენასა მისსა, მოტყინარესა ცეცხლითა. (86vA)

პგ.⁶ უდებება⁷ დედა⁸ არს ბოროტთა. ესე თუ გუფულოს, კა-
ცო, კეთილი თუ გაქუნდეს რამ, წარიჰარავს, და რომელი არა
გაქუნდეს, მოგებად არა შეგინდობს. იჯმენ მისგან და შეიტკბე
მოსწრაფება და დღითი-დღე⁹ ილუწიდი¹⁰ აღსრულებად მცნება-
თა მათ¹¹ ქრისტესთა, და ნეტარ იყო და კეთილი¹² გეყოს შენ.(1)

პდ.¹³ ოდეს ბოროტსა ვინ იქმოდის¹⁴ და არა პრცხუნო-
დის,¹⁵ ბოროტი საქმე იგი, ესევეითარისა მის წყლულება¹⁶ ძნელ
არს, და დაცემულება¹⁷ მისი განწირულებად მიიწვევის. ხოლო
რომელი ცთომასა ზედა თჳსსა სირცხუ(300rC)ილეულ¹⁸ იყოს და
მწუხარე, სასობა¹⁹ კეთილი²⁰ არს კურნებისა მისისა.²¹

პე.²² რაჟამს ჭირნი და განსაცდელნი შეგემთხუიოს,²³ ძმაო,
მოიკსენე,²⁴ რაოდენნი²⁵ კეთილნი განმზადებულ არიან, მას²⁶ სა-
უკუნესა მორწმუნეთათჳს, აქა ჭირვეულთა,²⁷ და²⁸ ნაყოფი სუ-
ლისა გექმნას შენ ნუგეშინისცემა.²⁹

პვ.³⁰ არარამ არს უმჯობეს სიყუარულსა³¹ მოყუისისასა,³²
გარნა სიყუარული³³ ესევეითარი ჯერ-არს, (87rA) რომლისაგან
(27rD) შეცოდება და მბრთისა³⁴ (146rB) მიმართ³⁵ არა იქმნებო-
დის,³⁶ ხოლო უკუეთუ³⁷ სიყუარულითა კაცობრივითა შევსო-

1 შეემთხუა BD. 2 დღითი-დღედ B. 3 ჰსწნობდა D. 4 თანა-წარხდა B.
თა-წარჰქდა C. თანა-წარქდა D. 5 გეჰენიად BD. გეჰენიად C. 6 პ C. 7 უდ-
ებება D. 8 დედა CD. დედა AB. 9 დღითი-დღედ B. 10 ილუწიდე B. იწრ-
(26vD)უწიდე D. 11 მათ - C. აღსრულებად მცნებათა მათ - A. 12 კთლ C.
13 პა C. 14 იქმოდეს ACBD. 15 პრცხუნოდეს A, სირცხულ უწნდეს BD.
სირცხილ უწნდეს C. 16 წყლულება D. 17 დაცემლება D. 18 სირცხულეულ
BD. სირცხილეულ C. 19 სასობა BD. სწაობა C. 20 კეთილ C. 21 მი-
სისა D. 22 პზ C. 23 შეგემთხუოს BD. შეგემთხუიოს C. 24 მოიხსენე D. 25
რაოდენნი B. რაოდენნი ACD. 26 მარადის (?) A. მას B. მს CD. 27 ჭი-
რუშულთა D. 28 და - B. 29 ნუგეშინისცემა D. 30 პგ C. 31 სიყულსა C.
32 მყისისა D. 33 სიყული C. 34 ღა BCD. 35 მრ C. 36 იქმნებოდეს B. 37
უკუთ CD.

დეთ¹ ღმერთსა, შჯობს² შფოთი კეთილი, ვიდრე მშჯლობაჲ,³ მანებელი⁴ სულისაჲ⁵ და განმაშორებელი ღმრთისაგან.⁶

პზ.⁷ გარეშე სჯულისა⁸ და მცნებათა ღმრთისათა,⁹ ნუვის დაემოყურები, ნუცა დაემეგობრები. რამეთუ უჯერო არს ესე, რამათა უმეტეს სულისა¹⁰ თჳსისა პატივ-სცეს¹¹ ვინ კაცსა მოკუ-დავსა. ხოლო სადა სულისა ვნებაჲ¹² არა იყოს, გინათუ განდრე-კილებითა სარწმუნოებისაჲთა,¹³ გინათუ საქმითა ცოდვისაჲთა,¹⁴ იგი არს სიყუარული ჭეშმარიტი. ესევეითარისათჳს სიყუარული-სა¹⁵ ჯერ-არს დადებაჲ სულისაჲ,¹⁶ ვითარცა უფალი ბრძანებს, ვითარმედ: უფროჲსი¹⁷ ამისსა სიყუარული არა არს, რამათა დად-ვას¹⁸ კაცმან სული თჳსი¹⁹ მოყუსისათჳს.²⁰ (300vC; 27vD)

პმ.²¹ ნუ თანაშემწე და ძალ ექმნები კაცთა უკეთურთა. ამას თუ იქმოდ²² საქმით და სიტყუით,²³ ბოროტთა მათ განამტკი-ცებ უკეთურებასა მას ზედა, და თავსა შენსა შეჰბლალავ²⁴ ზი-არები(87vA)თა ბოროტისა მის წყლულებისა მათისათა.

პთ.²⁵ მოსწრაფე იყავ მარადის, თხრობად და სმენად საქმე-თა და სიტყუათა²⁶ წმიდათასა.²⁷ რამეთუ ესევეითარნი თხრობანი შურად საღმრთოდ სულსა აღადგენენ²⁸ და ბაძვად მათდა განაძ-ლიერებენ (146vB) მადლითა და შეწევნითა ქრისტესითა, ვითარ-ცა იტყჳს²⁹ გრიგოლი³⁰ ღმრთისმეტყუელი, ვითარმედ: ქებაჲ სა-თნოთა ღმრთისათაჲ³¹ მომატყუებელ არს³² შურისა კეთილისა, და შური კეთილი მომატყუებელ არს სათნოებისა, ხოლო³³ სათ-ნოებაჲ³⁴ მომატყუებელ არს ნეტარებისა მის (28vD) საუკუნოჲსა.³⁵

1 შეეცოდეთ D. 2 ჰსჯობს B. 3 მშჯლობაჲ A, სიყუარული B. – CD. 4 მანებელბა C. 5 სულისა D. 6 ღმგნ AC. ღმსაგნ D. 7 პდ C. 8 სჯულისა ABC. ჰსჯულისა D. 9 ღმთა ACD. 10 ღმისა A. სულისა BC. 11 პატივს-სცეს AC. პატივს-სცეს BD. 12 ვნება BD. 13 სარწმუნოებისათა ABCD. 14 ცოდვისათა C. ცოდვსათა D. 15 სიყუარულისა – A. სიყუარული-სათჳს C. 16 დადება სულისა BD. 17 უფროსი C. 18 დასდუას B. დაღმს D. 19 თჳს C. 20 მეგობრისთჳს B. 21 პე C. 22 იქმოდ BD. 23 სიტყუთ BD. 24 შებლალვ D. 25 პვ C. 26 სიტყმთა ABCD. 27 წმმსა D. 28 აღად-გინებენ B. აღვიდგინებენ D. 29 იტყ(უ)ის C. იტყჳს D. 30 გრიგორი B. 31 ღმთა ABCD. 32 არა C. 33 ხოლო A, და B. 34 სათნოება BD. 35 ~ სა-უკუნოსა (სწენესა D) მის ნეტარებისა BD. სკწენესა CD.

ჟ.¹ კაცად-კაცადსა,² სახლთა რამ³ ჩუენთა ვიყვნეთ,⁴ ანუ გარე სადა ვიქცეოდით,⁵ გონებანიმცა ჩუენნი ეკლესიად⁶ ღმრთისა⁷ შეგუიშადებიან⁸ და წესსა საეკლესიოსა⁹ აღვასრულებდეთ. ხოლო რამ არს წესი საეკლესიოჲ?¹⁰ — ქებაჲ და ღიღებაჲ უფლისაჲ¹¹ და ვედრებაჲ ცრემლითა ღმობიერითა. და ნეტარ არს კაცი, რომლისა სული და გონებაჲ იქმნას (301rC) ტაძარ ღმრთისა,¹² და დაემკჳდროს მას შინა სული წმიდაჲ.¹³ (88rA)

ჟა.¹⁴ ღიღებაჲ¹⁵ და პატივი სათნოებისაჲ¹⁶ წმიდათაგან გულისკმა-ყავ,¹⁷ რამეთუ უკუდავ და უოხჳნო¹⁸ არს ღიღებაჲ მათი შემდგომად სიკუდილისაჲცა. ილუაწე უკუნისამდე¹⁹ შენცა, ზიარ მათდა ყოფად მოსწრაფებითა და კეთილისა საქმითა და სიწმიდითა²⁰ გულისაჲთა.²¹ რამეთუ წერილ არს: (28vD) „ნეტარ არს კაცი, რომელსა ეშინის უფლისა²² და მცნებანი მისნი ჰნებავენ²³ ფრიად“.²⁴ (1)

ჟბ.²⁵ ყოველივე ცოდვაჲ²⁶ და ყოველი საქმე ბოროტი მოიძულე, რამეთუ მახული (147rB) არს ეშმაკისა,²⁷ მოწყლვად და მოკუდინებად ჩუენდა აღლესულნი.²⁸ შენ უკუე გულითად იტყოდე სიტყუასა მას დავითისსა:²⁹ „ცოდვაჲ³⁰ მოვიძულე და მოვიდაგე, ხოლო სჯული³¹ შენი შევიყუარე“.⁽²⁾

ჟგ.³² უკუეთუ³³ ასწავლიდე³⁴ და განაკრძალებდე შეტომილსა, სიტყუანი შენნი შეზავენ ღმობიერებითა და წყალობითა. ესრეთ თუ იქმოდე, სასმენელნი მისნი განეხუნენ სწავლითა შენითა და გული მისი განათლდეს,³⁵ და³⁶ შენ ღმრთისაგან³⁷ მადლი

1 პ³ C. 2 კაცად-კაცადი B. 3 სახლთა რამ A > რა სახლთა შინა B. სახლთა რამ + შინა D. 4 ვიყუნეთ CD. 5 ვიქცეოდეთ BD. 6 ეკლესიად BD. 7 ღ⁷ ACD. 8 შეგუიშადებიან BD. შეგუიშადებიან C. 9 საეკლესიოსა B. 10 საეკლესიო B. საეკლესიო ACD. 11 ო¹¹ ისა B. ო¹¹ ACD. — A. 12 ღ¹² ACD. 13 სული წმიდაჲ > სლვაჲ BC. სლუა D. 14 პ¹⁴ C. 15 ღ¹⁵ ბა D. 16 სათნოებისა CD. 17 გ¹⁷ ლისკმა-ყავ C. გულისსკმა-ყავ D. 18 უოხჳნო AC. 19 უკუნისამდე — B. 20 სიწმინდითა D. 21 გულისათა ABCD. 22 ო²² ACD. 23 ჰნებავენ C. 24 ფრიად — BCD. 25 პ²⁵ თ C. 26 ც²⁶ ღვა C. ც²⁶ ღი D. 27 ეშმაკისა C. 28 აღლესული BCD. 29 ღ²⁹ თისა C. 30 ც³⁰ ღვა C. 31 სჯული D. 32 ჟ³² C. 33 უკეთუ C. 34 ასწავლებდე B. 35 სწავლითა შენითა და გული მისი განათლდეს — D. 36 და — C. 37 ღ³⁷ აგ³⁷ ნ CD. (1) ფს. 111,1. (2) ფს. 118,162.

მოქცევისა მისისა მოიღო.

ჟდ.¹ კეთილთა საქმეთა აღსრულებასა ნუ აღრობ. ნუუკუე² აღსრულებად (29rD) დაუტევნეთ (88vA) იგინი და უნაყოფონი წარვიდეთ³ და მაშინ ვინანდეთ, ოდეს სარგებელი არა იყოს.⁴ ამისთვის გუიბრძანებს⁵ უფალი: „ილუიძებლით,⁶ რამეთუ ა(30lv C)რა იცით, თუ ოდეს⁷ უფალი თქვენი მოვიდეს“. (1)

ჟე.* ესრეთ რბიოდ,⁸ ძმანო,⁹ რაათა მიეწიო,¹⁰ (2) ესე იგი არს დაუცხრომელად რბიოდე სარბიელსა მას სათნოებისასა, რამეთუ ჯერ-არს ჩუენდა მკურვალედ¹¹ სრბაჲ კეთილისა საქმისაჲ,¹² ვიდრემდის განვიდეთ ამიერ სოფლით და მივიწინეთ¹³ ცხორებად საუკუნოდ.¹⁴

ჟვ.¹⁵ ნუ ხარ სულმოკლე და დაქსნილ¹⁶ შრომათა შინა სათნოებისა(147vB)თა.¹⁷ რამეთუ, ესევეითართა უღებთა და მცონარეთა¹⁸ შრომაჲ¹⁹ უსარგებლოჲ²⁰ შრომასა ზედა დაერთვის²¹ და სასჯელსა მას უღბისა²² მის და მცონარისა²³ მონისასა²⁴ (29vD) მიეცემიან. ზოლო შენ, ძმაო, ისწრაფე კეთილისა მის და სარწმუნოა²⁵ მონისაებრ, მცირესა ამას და კნინსა ცხორებასა სარწმუნო ყოფად, რაათა ღიდსა მას და საუკუნოსა²⁶ ზედა დაგადგინოს სახიერმან მან და ტკბილმან მეუფემან,²⁷ და შეხუიდე²⁸ ღიდებით სიხარულსა მას უფლისა შენისასა. (89rA)

ჟზ.²⁹ თუალნი შენნი მოარიდენ და მოაქციენ³⁰ არა-ხედვად³¹ ამაოებათა და სიხენეშეთა³² სოფლისათა, რამეთუ კუამლი ქმი-

* ეს თავი C-ში სინგური მთაერულითა გამოყოფილი, მაგრამ წინა თავის გაგრძელებად აღიქმება, რადგან ცალკე რიცხვი არ უზის.

1 ჟ ა C. 2 ნუუკე C. 3 წ'რდეთ D. 4 იყოს + და BC. 5 გვიბრძანებს BC. გუბრძნებს D. 6 ილუიძებლით BC. ილუძებლით D. 7 ოდეს – ABC. 8 რბიოდეთ C. 9 ძმანო – BCD. 10 ეწიო D. 11 ჩუენდა მკურვალედ > სათნოებასა შინა D. 12 საქმისა CD. 13 მივიწინეთ BCD. 14 სკ'ნელ D. 15 ჟ ბ C. 16 დაქსნილ D. 17 სათნოებათაჲთა A, სათნოებისა(147vB)თა BC. 18 მცონართა A. მცონარეთა BC. მცნ'რეთა D. 19 შრომა CD. 20 უსარგებლო CD. 21 დაერთოს D. 22 უღბისა BCD. 23 მც'ნრისა D. 24 მ'ნისასა D. 25 ს'რწმნ'სა D. 26 საუკუნოსა B. საუკუნესა ABD. 27 მშფემ'ნ D. 28 შეხუდე BD. შეხვიდე C. 29 ჟ გ C. 30 და მოაქციენ – BCD. 31 არა-ხედ'ად D. 32 სიხენეშთა B.

(1) მათე 24,42 (2) I კორ. 9,24.

რი¹ და ბოროტი აღვალს² მათგან და შეამრღუევს სულთა მათ, რომელნი შექცეულ იყვნენ³ მათდა, და მწარედ დააბნელებს მათ. ზოლო რომელნი გარე-მიაქცევენ⁴ კუამლისა მის(302rC)გან⁵ და არმურისა,⁶ იტყოდენ: „ნათლითა შენითა, ღმერთო ჩუენო,⁷ ვიხილეთ ჩუენ (30rD) ნათელი“. (1)

ჟმ.⁸ მსხუერპლსა ქებისასა, რომელ არს სამარადისო⁹ ღოცვაჲ, ღლითი-ღლე¹⁰ შესწირვიდი¹¹ ღმრთისა,¹² რამთა იქმნა¹³ ტაძარ მადლისა მისისა.¹⁴ ილოცვიდი¹⁵ მარადის ღმობიერად და იტყოდე: უფალო იესუ¹⁶ ქრისტე, ძეო და სიტყუაო ღმრთისაო, აურაცხელისა მის და მრავლისა წყალობისა¹⁷ და კაცთმოყუარებისა შენისათჳს შემიწყალე¹⁸ მე,¹⁹ ულ(148rB)ირსი ესე და შემინდვენ²⁰ ყოველნი იგი ბოროტნი და აურაცხელნი ცოდვანი ჩემნი, და ნუ²¹ დამიტეობ²² მე და ნუცა განმეშორები ჩემგან, რამთა არა ტყუე ვიქმნე მტერისაგან და წარვწყმდე,²³ არამედ ვითარცა იცი და ვითარცა²⁴ გნებაჲს, მაცხოვნე²⁵ მე,²⁶ სახიერო. (89vA)

ჟთ.²⁷ ივლტოდი²⁸ ამპარტავანებისაგან, დაღაცათუ ღიდებულ²⁹ იყო სოფელსა³⁰ შინა, და გარ(30vD)დამატებულ³¹ სიმდიდრითა, რამეთუ „უფალი ამპარტავანთა წინა-აღუდგების³² და მდაბალთა მოსცემს მადლსა“. (2) სიმდაბლე უკუე³³ შეიყუარე, რამთა აღგამაღლოს შენ და გადიდოს უფალმან ღლე³⁴ მას სასჯელისასა.³⁵

რ.³⁶ დაუცადებელად და დაუვიწყებელად იქსენებდი³⁷ კეთილთა

1 ხშირი D. 2 აღელსა C. 3 იყვნენ C. იყნენ D. 4 გრე-მიექცევიან D. 5 მიგნ C. 6 აღმურისა B. 7 უფალო B > ღმერთო ჩუენო A. 8 ჟღ C. 9 სამარადისო C. სმდისო D. 10 ღლითი-ღლე B. 11 შესწირვიდე B. შესწირვიდი D. 12 ონისა B. ღმ D. 13 იქმნე D. 14 მისისაჲ B. 15 ილოცვდე B. ილცვიდი D. 16 იესო B. 17 + შენისათჳს BCD. 18 შე D. 19 მე - BC. 20 შემინდევ D. + მე D. 21 + და ნუ C. 22 დამიტეობ B. 23 წარვწყმდე D. 24 ვითარცა - BCD. 25 მაცხოვნე > შემიწყალე BD. მაცხოვნე - C. 26 მე - B. 27 ჟე C. 28 ივლტოდე ABCD. 29 ღიდებული BCD. 30 სფლს C. 31 გარდამატებული B. 32 წინა-აღუდგების A. წინა-აღუდგების BC. 33 უკე C. 34 ღლე C. ღლე³⁴ - B. 35 სასჯელისასა > საუკუნესა B. 36 ჟე C. 37 იხსენებდე B. იხსენებდი D.

(1) ფს. 35,10. (2) იაკ. 4,6.

მათ ზეცისათა და ცრემლითა მკურვალთა ევედრებოდ¹ ღმერთსა და იტყოდ² ყოვლადწმიდაო სამებაო,³ ერთარსებაო, ნუ განმაგდებ (302vC) მე ღიღებისაგან შენისა, რამეთუ შენ მრწამ, სამებაო⁴ წმიდაო, და შენ თაყუანის-გცემ ყოვლითა გულითა ჩემითა, და შენ გადიღებ, მამაო,⁵ ძეო და სულსო წმიდაო, აწ და მარადის და უკუნიითი-უკუნისამდე.⁶ (148vB)

ესე* ზემოწერილნი⁷ სწავლანი დაიმარხენ კეთილად, ქრისტეს მო(90rA)ყუარეო ძმაო, (31rD) და ამათ მცნებათა შინა იქცეოდ⁸, რამათა ღირს იქმნე⁹ მიმთხუევად ცხორებასა საუკუნესა. და მოგეცეს შენ გურგუნი ღიღებისა,¹⁰ მაღლითა და კაცთმოყუარებითა უფლისა ჩუენისა, იესუმს¹¹ ქრისტესითა, რომლისა არს ღიღებად,¹² ძალი და სიმტკიცეა,¹³ თანა მამით და სულთი წმიდით,¹⁴ აწ და მარადის და უკუნიითი-უკუნისამდე, ამენ.¹⁵ **

* ეს აბზაცი ცალკე ჟ^ზ (97-ე) თავადაა გამოყოფილი C-ში.

** A-ში ერთვის ანდერძი: ღიღებად და მაღლი ღმერთსა. ღიღებად, დელსა ღმრთისასა.

სულსა ამისისა დამწერელისა მაქსიმესსა შეუნდენეს[ს] ღმერთმან.

სულსა იოსებისსა შეუნდენეს ღმერთმან.

სულსა მახარებელისსა შეუნდენეს ღმერთმან.

სულსა მარინესსა შეუნდენეს ღმერთმან.

სულსა ანტონისსა შეუნდენეს ღმერთმან. ამენ.

1 ევედრებოდე ABCD. 2 იტყოდე ABCD. 3 სამებ^ზო C. 4 სამებაო > არსებ^ზო C. არსებაო D. 5 მამაო + და D. 6 + ამინ B. 7 ზემოწერილნი C. 8 იქცეოდე ABCD. 9 რამათა ღირს იქმნე – BCD. 10 დ^ზბისა D. 11 იესო B. ი^ზეს C. ი^ზყ D. 12 + და BD. 13 სიმტკიცეა AB. სიმტკიცე CD. 14 წმიდითურთ D. 15 ამინ B. ა^ზნ ACD. + ა^ზნ C.

თქმული მისივე,
წმიდისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებელისა,
სწავლანი სულიერნი, რჩევით გამოკრებულნი*

1 (STUD). სიყუარული¹ სრული ესე არს, რამთა დადვას² კაცმან სული თვისი ძმისა თვისისათვის³ და მოკუდეს მისთვის,⁴ ვითარცა ქრისტე ჩუენთვის.⁵ რამეთუ⁶ უწინარეს⁷ სიყუარულისა და⁸ სარწმუნოებით⁹ აღსარებისა¹⁰ ვერარაჲ ჰპოო¹¹ და არცა რაჲ გერგოს¹² დღესა მას საშინელსა, უფრომს¹³ ამათსა.¹⁴ (174vS; 228vT; 237rU).

2 (STUD).** ყოველნი სათნოებანი შეეწევინ სულსა, (32rD) ხოლო უმეტეს ყოველთაჲსა¹⁵ — განკითხვით¹⁶ ლოცვაჲ¹⁷ გონებითა ღმობიერიტა და¹⁸ წმიდითა, რომელ არს სიყუარული, რამეთუ მის მიერ შეისხამს ფრთეთა და აღამაღლებს სულსა ზეცას¹⁹ წინაშე ღმრთისა.²⁰ (174vS; 228vT; 237rU).

3 (STUD). არათუ²¹ მიცემითა ოდენ²² საფასეთამთა²³ იცნობების მოწყალებაჲ,²⁴ არამედ გონებითა ღმობიერიტა, და, უკუეთუ²⁵ სხუაჲ არარაჲ აქუნდეს²⁶ მიცემაჲ,²⁷ — ღმობიერებაჲ კულა აჩუენენ მისა მიმართ²⁸ (174vS; 228vT; 237rU).

* რჩევით გამოკრებულნი — D. სათაური STU-ში: „სწავლათაგან წმიდისა მამისა ჩუენისა (ჩუენისა — S) მაქსიმე აღმსარებელისათა, რჩევით გამოკრებული (გამკრებლ U)“. S-ში სათაურს ერთვის ანდერძი (საყარაულოდ, ეფთვიმე მთაწმიდელისა): „წმიდანო ღმრთისანო, ლოცვა ყავთ გლახაჲსა მშთჲს“ (სახელის არასწორი დაწერილობა ალბათ დედნის ბუნდოვანებითა გამოწვეული). ** ეს თავი TU-ში მთავრულით არაჲ გამოყოფილი, და ამიტომ წინა თავის გაგრძელებად ჩანს.

1 პირველად (კლ TU) სიყუარული ST. + კეთილი და ST. 2 დად¹ მს D. 3 თუ(ი)ს(ი)ს(ა)თ(უ)ს S. მისისათ³ U. 4 მისთუ(ი)ს S. 5 ჩ(უ)ენთუ(ი)ს S. 6 რამეთუ SU > და D. 7 ოწინარეს S > უმეტეს TUD. 8 და — D. 9 სარწმუნოებისა TUD. + და D. 10 აღსარებისა S. აღსარებისა TD. აღსარებისაჲ U. 11 ჰპოო UD. ჰპოჲ T. 12 გევოს S. 13 ოფ¹³ S. უფროს U. 14 ყ¹⁴მთას U. 15 ყ¹⁵ლსა D. ყოველთასა TU. ~ ყოველთა უმეტეს S. 16 გ¹⁶წკითხუთ D. 17 ლოცვა U. 18 ღმობიერიტა და — STU. 19 ზეცას — TUD. 20 ღ²⁰მ UD. 21 არა D. 22 ოდენ — U. 23 საფასეთათა U. ს²³ფსეთათა D. 24 მ²⁴წყლება D. 25 უკუთუ UD. 26 გ²⁶ქნდეს D. 27 მიცემა²⁷ D. 28 კულა აჩუენენ მისა მიმართ — TUD.

4 (STUD). უკუეთუ¹ გნებავს, ძმაო საყუარელო,² რამათა არა განჰვარდე³ წყალობისაგან ღმრთისა,⁴ ნუ დასწვები⁵ გულმწყრალი ძმისაგან შენისა და ნუცა მას მიუშუებ⁶ შენგან მწუხარედ⁷ დაწოლად,⁸ არამედ ადრე წარვედ⁹ და დაეგე მას, და¹⁰ ეგრეთ¹¹ მოვედ¹² და შეწირე ლოცვაჲ¹³ შენი¹⁴ წინაშე ქრისტესა და მართუენ¹⁵ მას¹⁶ ძღუნად სიძაბულე და სიყუარული, და¹⁷ (32vD) ესრეთ¹⁸ შეიწირავს შენგან ცრემლთა.¹⁹ (174v-175rS; 228v-229rT; 237vU).

5 (STUD). ნუ მიუჰყრობ ყურსა შენსა სმენად²⁰ სიტყუათა მათ²¹ ძურისზრახვისათა²² და ნუცა სცემ ენასა²³ შენსა დაბრკოლებად ძმისა შენისა,²⁴ რამათა არა განჰვარდე²⁵ წმიდისა სიყუარულისაგან²⁶ და კიდე-იპოვო მოწაფეთაგან ქრისტესთა²⁷ (175 rS; 229rT; 237vU).

6 (STUD).* ნუ²⁸ შეიწყნარებ ყოვლად²⁹ ვისგანმე მამისა შენისა სულიერისა ძურისზრახვასა³⁰ და ნუცა გულსმოდგინე იქმნები მის თანა ჯდომასა, არამედ ფრიად უკრძალველად³¹ შეპირისხენ³², და კრულებითაცა** (238vU) ამხილე, რამათა ცნას გუ-

1 უკუეთუ UD. 2 საყუარელო – D. 3 განვარდე U. განვეარდე D. 4 ღ^ა UD. 5 დასწვები D. 6 მიუშვებ U. მიუშუმბ D. 7 მწ^ახრედ D. 8 დაწოლად S. დაწლ^ად D. 9 წ^არუმდ D. 10 და – S. 11 ეგე T. ეგრე US. 12 მოედ S. 13 ლც^ა U. 14 შენი – TUD. 15 მართუმენ UD. 16 მას – S. 17 და D. > რამეთუ TUS. 18 + არა TU. 19 შეიწირავს შენგან ცრემლთა D > არაბას შეიწირავს შენგან ე^არმა (?) S. 20 სმენად – S. 21 მათ – D. 22 ძურისზრახვალისათა S. ძურისზრახვისათა TU. ძურის-ზრახვასათა D. 23 ენას S > ძმას TUD. 24 შ^ანი U. 25 განვარდე U. გ^აწვერდე D. 26 ა წმიდისაგან სიყუარულისა STU. 27 და კიდე-იპოვო მოწაფეთაგან ქრისტესთა – TUD. 28 ნუ > და ნუცა D. 29 ყოვლად – D. 30 ძ(უი)რ(ი)სზრახვასა S. ძურისაჲ ზ^არ^ახვასა U. ძურის-ზრახ^ა მას D. 31 უკრძ^ალუმლ^ად D. 32 შეპირისხენ ST. შერისხენ UD.

* ეს თავი TU-ში მთავრულის გარეშე იწყება, რის გამოც წინა თავის გაგრძელებად იგულისხმება.

** აქ წყდება ეს თავი TD-ში. მათ საერთო დედანს ამის შემდეგ ჰკლებია ერთი ან ორი ფურცელი, და ამის გამო TD-ში აკლია მომდევნო რამდენიმე მუხლიც (7-21).] აქვე U-ში მექანიკურად ერთვის 39-ე თავის ტექსტი შუა ნაწილიდან (ე. ი. 237v-დან ტექსტი გრძელდება 238v-ის შუა ნაწილში, მე-2

ლითადი სიყუარული შენი, მსგავსი ქრისტესი. რომელი-იგი მოძლუარსა შენსა არა პატივ-სცემდეს, ნუცა შენ პატივ-სცემ მას,¹ და რომელი მოძლუარსა შენსა არა ეუბნებოდის, ნუცა შენ ეუბნები მას და² ყოვლითურთ ზე იპყარ პატივი და კრძალვამ (239rU) მამისა შენისა³ სულიერისაჲ,⁴ რამეთუ სახე არს ქრისტესი, და უკუეთუ⁵ არა ჰყო ესრეთ, სასტიკად განრისხნეს უფალი საქმეთა შენთა ზედა და აღმოგფხურას ქუეყანისაგან⁶ ცხოველთაჲსა,⁷ ვითარცა სულისა წმიდისა⁸ უარისმყოფელი⁹ (175r-vS; 229rT; 237v+238v-239rU).

7 (SU). უკუეთუ¹⁰ გუნდეს¹¹ ქმნად საქმისა რამსამე და ვიხილოთ მისთჳს ჩუენებაჲ, ნუმცა შევიწყნარებთ, რამეთუ არა გუეჩუენებიან,¹² რომელნი კეთილ იყვნენ ჩუენთჳს, არამედ ყოველთაჲვე¹³ ეპკითხოთ მოძლუართა ჩუენთა, და¹⁴ რომელი მათ განგუაზრახონ,¹⁵ იგი ექმნათ გულსავსედ, დაღაცათუ ჩუენ უმჯობესი რამეჲ ვიცოდით და მათ უდარესი რამეჲ¹⁶ გუითხრან, ჩუენი დაუტეოთ, ვითარცა მტერისაგან მოგონებულნი, და მათი სიტყუაჲ შევიწყნაროთ, ვითარცა პირისაგან უფლისა თქმულნი (175vS; 239rU).*

სკეტის მე-14 სტრიქონში). როგორც ჩანს, U-ის დედანში ფურცლები არეული ყოფილა და U-ის გადამწერს ეს ვერ შეუნიშნავს, 39-ე თავის ნაწილი მე-6 თავისთვის შეუერთებია.

* შტრ. „გამოკრებულნი საღამთვე“: „თქუა მამამან მაქსიმე: უკუეთუ გუნდეს ქმნად საქმისა რამსამე და ვიხილოთ მისთჳს ჩუენებაჲ, ნუმცა შევიწყნარებთ, რამეთუ არა გუეჩუენებიან ჩუენ ჩუენებანი, რომელი კეთილ იყოს ჩუენთჳს, არამედ ვიკითხოთ მოძლუართაგან ჩუენთა და რამ მათ გუამცნონ, იგი ექმნათ გულსმოდგინედ. დაღაცათუ ჩუენ უმჯობესი რამეჲ ვიცოდით და მათ უდარესი გუთხრან, ჩუენი დაუტეოთ, ვითარცა მტერისაგან მოგონებულნი, და მათი სიტყუაჲ შევიწყნაროთ, ვითარცა პირისაგან ანგელოზისა უწყებულნი, რამეთუ ქრისტეს ესრეთ ჰნებაჲს“ (გვ. 267).

1 ~ ნუცა სცემ შენ მას პატივსა U. 2 ნუცა შენ ეუბნები მას და - U. 3 შენისაჲ S. 4 სულიერისა U. 5 უკუ U. 6 ქუეყანისა მისგან U. 7 ცხოველთაჲსა U. 8 წმისა S. 9 უარისმყოფელი > მგმობარი U. 10 უკეთუ U. 11 გინდეს SU. 12 + ჩუენ U. 13 ყოველთაჲ ეჲ S. ყთვე U. 14 და - S. 15 მათ განგუაზრახონ U > მათგან გუეზრახონ S. 16 + რამეჲ U.

8 (SU). ნუ განაკრთობ, საყუარელო, ძმასა შენსა უბრალოდ. ნუუკუე¹ ვერ მოითმინოს² და დაენერგოს თქუენ შორის³ შფოთი და იქმნეს⁴ ლოცვა⁵ შენი უნაყოფო და ბნელ, და ცოდვა⁶ მისი შენ მოგეკადოს (175v-176rS; 239rU).

9 (SU).* რამეთუ⁷ ყოვლისა⁸ პირველად მოაგონებს⁹ მტერი შურად ბოროტთა გულისსიტყუათა მოგონებასა. უკუეთუ არა მსწრაფლ გულისკმა-ყოს და განიოტოს იგი აღსარებითა, არამედ თუ¹⁰ გუიანობდეს¹¹ და სდროებდეს, მაშინ აღსძრავს ვნებათა და ყოველთა უკეთურებათა მის ზედა,¹² უკუეთუ¹³ კუალადცა¹⁴ არა განაქიქოს წინაშე მოძღურისა სულიერისა (176rS; 239r-vU).

10 (SU). ვითარცა მფრინველი რაჟამს დაების მახითა¹⁵ და უნებნ, რამთამცა აფრინდა, ხოლო მახე იგი აყენებნ, რამეთუ არნ ფერკი მისი შეკრულ,¹⁶ ეგრეთვე ჩუენ, უკუეთუ¹⁷ არა ვიტყოდით მოძღუართა წინაშე სულიერთა¹⁸ ყოველსავე,¹⁹ სიმდიდრისა ამისგან ურგებისა და ზრუნვათაგან სოფლისათა დავებმით და დავჩრუევით და მას შინა სულითა²⁰ მოგკუდებით (176rS; 239vU).

11 (SU). ნეტარ არს იგი კაცი, რომელმან სათნოებანი წარჰმართნეს²¹ და გულისკმისყოფითა განმდიდრდეს და ყოვლადვე არარაჲ ქმნეს²² უკითხავად და უწამებელად²³ მოძღურისა²⁴ სულიერისა²⁵ (176rS; 239vU).

12 (SU). რაჟამს გონებამან²⁶ დაიყოვნოს²⁷ სიყუარულსა რასმე²⁸ ზედა კორციელებრსა,²⁹ მიერითგან ყოველნი ვნებანი კადნიერ იქმნებიან მას ზედა, ხოლო უკუეთუ³⁰ დაიყოვნოს და მსწრაფლ არა³¹ მოიკუეთოს წინაშე მოძღურისა, მიერითგან ერცახე

* ეს თავი წინა (მე-8) თავს ერთვის U-ში.

1 ნუკუე S. 2 დაითმინოს U. 3 თქუენ შორის S > თქნთა (resp. თქუენ თ[ან]ა) U. 4 იქმნას U. 5 ლოცვა > სული U. 6 ცოდვა U. 7 რამეთუ S > და U. 8 ყოველი S. 9 მოგონეს U. 10 თუ – U. 11 გ'უნებნეს U. + ძირნი U. 12 მის ზედა > მისთა U. 13 უკეთუ U. 14 კუალადცა – U. 15 მახეთა U. 16 შებ(უ)ლი U. + და S. 17 უკეთუ U. 18 სულიერთა – S. 19 ყ'ისა U. 20 ს'ლთა S. 21 წარმართნეს U. 22 ყოვლადვე არარაჲ ქმნეს – U. 23 და უწამებელად > რაჲ ქმნეს წინაშე U. 24 მ'ძლრ'სა S. 25 ს'ლრსა S. 26 ბუნებამან S. 27 დაიყვნოს S. 28 რასამე U. 29 კერცილებრსა S. 30 უკეთუ U. 31 არ U.

ეუფლებიან¹ და საკიცხელ ეშმაკთა იქმნების კაცი² და სრული-
ად წარწყმდების (176vS; 239vU).

13 (SU). აღსრულებითა³ მცნებათადათა⁴ ყოველსავე საქმესა
გულისკმა-ჰყოფს კაცი, არამედ⁵ კითხვითა მოძღუართადათა⁶ და
სარწმუნოებით მორჩილებითა სრულ იქმნების,⁷ ზოლო კითხვი-
თა წიგნთადათა მიემსგავსების ზეცისა უსხეულოთა⁸ გონებასა
(176vS; 239vU).

14 (SU). რამეთუ სამნი საქმენი არიან, რომელნი ფრიად
კადნიერ იქმან ეშმაკთა ჩუენ ზედა:⁹ (C) სიძულელი მრისხანები-
თურთ, (Q) დაფარვა¹⁰ [მო]ძღურისაგან გულისსიტყუათა¹¹ და
(L) აღსრულება¹² ნებისა თუ(ი)სისა¹³, რამეთუ ამათ მიერ გუ-
ეუფლებიან ეშმაკნი მრავალნი უბოროტესნი ერთმანერთ[ისა] (176
vS; 239v-240rU).

15 (SU). მადლნი სათნოებათანი ესე არიან: სიყუარული სი-
მღაბლითურთ, მორჩილება მოძღუართა¹⁴. ისწრაფეთ არა დრ-
ტუნვად,¹⁵ არამედ ცრემლთა¹⁶ დადინებად¹⁷ მათ წინაშე და აღუა-
რებლით (177rS) ყოველსავე გულისსიტყუასა. ამის[თვის] ზე-
დასზედა გამცნებ უფრომს¹⁸ ყოვლისა, რამეთუ არა მნებას, ვი-
თარცა მოციქული იტყუის, უმეცრება თქუენი, ძმანო, (1) და
ნუმცა იგმობვის თქუენ ძლით სახელი ქრისტესი, (2) ვითარცა¹⁹
თქუა მაცხოარმან:²⁰ ნუვინ უარ-მყოფს²¹ შორის უსჯულოთა,
რაჟამს მიხილოთ მე²² ჯუარსა ზედა. რამეთუ²³ მოგუცა²⁴ უფ-
ალმან ყოველივე სახედ, და ნუვინ უარ-ჰყოფთ სულთა თქუენ-
თა წინამძღუარსა მოძღუარსა და ნუმცა კელ-გეწიფების²⁵ ჯგ-
მ-

1 ეოფლებიან S. 2 + იგი U. 3 აღსრულებითა S. აღსარებითა U. 4 მცნე-
ბათათა U. 5 არამედ S > ზოლო U. 6 მოძღუართათა U. 7 სრულ იქმნების –
S. 8 უსხეულოთა S. 9 ~ ჩუენ ზედა ეშმაკსა U. 10 დაფარვა U. 11 გულის-
სიტყუათა U. 12 აღრქელებად(?) S. 13 თესისა U. 14 მოძღუართა U. 15
დუ[რტუ(ი)]ნით S. დრტუნვითა U. 16 ცრემლითა S. ცრემლთა U. 17 და[(-)
ინე[(-)]ად S (საღებავი ამოცვენილია და ვერ იკითხება ეს სიტყვა S-ში). აღი-
ნებლით U. 18 ო ფს S. უფროს U. 19 ე~რ U. 20 მცხზმ~ნ U. 21 უარ-მყოფთ
U. 22 მე – U. 23 რამეთუ U > და U. 24 მოგცა U. 25 კელ-გეწიფების U.

(1) რომ. 1,13; 11,25. I კორ. 10,1; 12,1. II კორ. 1,8. I თესაღ. 4,13. (2)
რომ. 2,24.

ნა¹ მისგან თუნიერ² ბრძანებისა მისისა, რამთა არა იჯმნათ ყოველთაგან³ ანგელოზთა ღმრთისათა და დაგიკშან⁴ კარი სასძლოდსა⁵ და ნუმცა აღდგებიან ანტაკრად⁶ ერთი-ერთსა ზედა⁷ მოძღუარნი, ვიდრე არა განათავისუფლოს პირველმან⁸ მოძღუარმან, ვითარცა თქუა წინამსწარმეტყუელმან ესაია, ვითარმედ: უკუეთუ⁹ ურჩ იქმნენით,¹⁰ (240r-vU) მახუილმან¹¹ ორპირმან შეგჭამნეს თქუენ და აღიფხურნეთ¹² ძირითურთ სახლისაგან საწადელისა და სხუაგან ცუდად დაშურეთ¹³ (176v-177rS; 240r-vU).

16 (SU). მოწაფე, რომელი კიდე-იხედავს¹⁴ სულიერისა მამისაგან და მამა¹⁵ არა უყუარს სრულ[ლები]თ¹⁶ (177vS) ყოვლითა გონებითა¹⁷ თუისითა,¹⁸ იგი ყოვლადვე მოიკიცხვის¹⁹ და მოიკლვის ეშმაკთაგან.²⁰ ესე არა იცია, საყუარელო, მეტყუელებად დავითისი: იხილი თუ მპარავი, თანა-ურბიოდი მას და მეძავსა თანა დასდვი სასოებად შენი? (1) გიხილავსა მპარავი? მიეცია მეძავსა სასოებად შენი?²¹ მის თანა სთქრია,²² ვითარცა ცხენი გინა ჯორი,²³ რომელთა თანა არა არს გულისკმისყოფად? (2) რამეთუ უკუეთუ სრულებით²⁴ არა გიყუარს სულიერი²⁵ წინამძღუარი, მიმსგავსებულ ხარ²⁶ უგულისკმოებითა²⁷ ცხენთა და ჯორთა²⁸ და სრულიად დაბრძობილ ხარ და არა გისხენ შინაგან სულისა თულთა²⁹ გუგანი,³⁰ რომლისა განზრახვათა ივლტი და ჰმიზეზობ,³¹ უგუნურო. ვიცნი შენნი³² იგი და მისნი მზაკუარებანი³³ და ერთობით შეთქმულებად,³⁴ რამეთუ შენ ამისტუ(ი)ს³⁵ ივლტი, რამთამცა თავისუფალ იქმენ სულიერთა სწავლათაგან

1 ჯმნა U. 2 თნიერ U. 3 ყთა U. 4 დაგიკრშან U. 5 სასძლოსა U. 6 ანტაკად S. ანტრად U. 7 ერთი-ერთსა ზედა — U. 8 პირველმან — U. 9 უკეთუ U. 10 ვექმნეთ U. 11 მახუილმან U. 12 აღიფხურნეთ S. 13 და სხუაგან ცუდად დაშურეთ — U. 14 კიდე-იხედიდეს U. 15 მამა U. 16 სრლებით U. 17 ბნბითა U. 18 თწითა U. 19 მოიკიცხვის S. 20 ~ ეშმაკისა მიერ და მოიკლვის U. 21 გიხილავსა მპარავი? მიეცია მეძავსა სასოებად შენი? — U. 22 სთქრა U. 23 ჯური S. 24 უკუეთუ სრულებით > უკუეთურბითა U. 25 სულიერი U. 26 ხართ U. 27 უგულისკმოებითა — U. 28 ჯურთა S. 29 თულთა U. 30 გონებნი U. 31 მიზეზობ U. 32 შენი S. 33 მზაკუარებნი U. 34 შეთქმულენ U. 35 ამისტუნ U.

(1) იხ. ფს. 49,18. (2) იხ. ფს. 31,9.

მისთა¹ და გულისკმისყოფისაგან² კეთილისა და თანამზრახვა-
(178rS)ლი³ იგი⁴ შენი ეშმაკი. ამისთუის გარდაგბირებს⁵ მოძღუ-
რისა შენისაგან, რამეთუ უხილავს რამდენ⁶ შენ თანა დაუნჯებუ-
ლი მადლი და კეთილი საფასე. ფრიად⁷ ისწრაფის მზაკუვარი⁸
იგი, რამათამცა მიგი(241rU)ლო სარგებელი ფრიადი⁹ შენგან და
ცუდითა ლიქნითა გამო-რამთმემცა-გაკუა¹⁰ პირველისაგან მამი-
სა, სულთა წინამძღურისა, ვითარცა გუელმან ადამი გამოაკუა,¹¹
და პირველისაგან დიდებისა და შუებისა. და აწ ესე ყოველი*
ჰყავ, დაგიტმე და დაგიდუმე, (1) რამთა-მე განიშორებ სწავლათა
ჩემთა, რომელ მიგცენ კანონნი მოქცევისათუ(ი)ს¹² შენისა. ჰგო-
ნება, მ ურჩულოო,¹³ ვითარმცა უგუნურებით მეცა შენვე გეშ-
გავსე? — ნუ იყოფინ უწყალობაჲ ესევეთარი! მოიქეც,¹⁴ საყუა-
რელო, მოიქეც!¹⁵ ნუ გცონის და ნუცა გრცხუენის პირველისავე
მამისა შენისა თუ ვერ შემძლებელ იყავ რ¹⁶სათ(უი)ს აღუარენ მას
ბრალნი შენნი და აწ¹⁶ მიიქეცვი¹⁷ თ(უი)სსავე ნებასა, ვითარცა
ძალდი ნათხევარსა. (2) ისმინე ჩემი, შვილო, და ნუ იჯმნი მოძ-
ღურისაგან, უკუეთუ არა გიხილავს (178vS) მის თანა წვალებაჲ
გინა განქიქებაჲ ცოდვათა შენთაჲ უკუეთუ ესევეთარი რამდენ არა
გიპოვნიეს მის თანა ვერ კელ-გეწიფების ამიერ იმიერ¹⁸ წარსლ-
ვაჲ¹⁹ უკუეთუ არა უარ-ჰყო მამაჲ ძე სულით წმიდითურთ ამ[ა]თ
სიტყუათაგან: რომელსა ასხენ ყურნი სმენად, ისმინენ. (3) (177r-
178vS; 240v-241rU).

* აქ, 241rU-ის პირველი სვეტის მე-5 სტრიქონზე წყდება ამ თავის ტექ-
სტი და იქვე ებმის 29-ე თავის გაგრძელება, რომელიც შეწყდა 238vU-ზე.

მისთა > მოძღურისათა U. 2 გულისკმისყოფისაგან S. გულისკმობისაგან
U. 3 თანამზრახველი U. 4 იგი — U. 5 გარდაგ[...რ](ე)ბს S. გარდაგბირებს
U. 6 რამდენ — S. 7 ფრიად > ღიად U. 8 მზაკუვარი U. 9 ფრიადი > იგი U.
10 გამო-რამემცა-გაკუა U. 11 + და S. პირველისაგან მამისა, სულთა წინამძღუ-
რისა, ვითარცა გუელმან ადამი გამოაკუა — U. 12 მუცევესათუ S. 13
ორჩულოო S. 14 მოიქეც S. 15 მოიქეც S. 16 და აწ > დაწ S. 17 მიიქეცვი
S. 18 იმიერ S. 19 წაწარსლვაჲ S.

(1) იხ. ფს. 49,21. (2) იხ. II პეტრე 2,22. (3) მათე 11,15; 13,9; 13,43.
მარკ. 4,9; 4,23; 7,16. ლუკა 8,8.

17 (S). მოწაფე სულიერი, რომელი მოძღუართა ირჩევს, შე-
მდგომად აღსარებისა არა პირველვე ჭეშმარიტად ესევეთარი იგი
ჯორცთა მოყუარე არს და სულისა თ(უი)ს(ი)სა მტერი და ში-
ნაგანმცემელი (178vS).

18 (S). ვერ-შემძლებელ არს კაცი სხუთთა სათნოებითა¹ გან-
სლვად ჰაერისმცველთაგან ფრიად უკეთურთა, უკუეთუ უვიდო-
დის სიყუარული, რამეთუ იგი დაცვაჲ დადგა უფალმან ნიშნად,
ხოლო რომელსა ჰქონდის ბეჭედი, რომელ არს სიყუარული და
ღირსებით ზიარებაჲ, ამ(ი)ს ესევეთარისაგან ივლტიან ყოველნი
ძალნი და მთავრობანი ბნელისანი (178vS).

19 (S). უკუეთუ გნებაჲს აღსრულებაჲ მცნებათაჲ, კეთილი
უყავ ბოროტისა წ(ი)ლ უკუეთუ² უსუსურ³ ხარ და ვერ შეგი-
ძლია. მაშა ბოროტსა ნუ მიაგებ ბოროტისა წილ. უკუეთუ⁴ კუ-
ლა არა ჰყო ესე ჭეშმარიტად უწყოდე, ვითარმედ გარე-ასრულ
ხარ მცნებათა ყოველთა (178v-179rS).

20 (S). გუითხრობენ ჩუენ, ძმანო, ვითარმედ ხუთითა ამით
საქმითა მოვიგებთ სასუფეველსა: რამეთუ პირველი ესე არს,
რამთა დაუტეოთ ნებაჲ ჩუენი კეთილისათ(უი)სცა და ბორო-
ტისათ(უი)სცა, ხოლო მეორე ესე არს, რამთა ჭირითა და
ტკივილითა მოვიგნეთ სათნოებანი და შევიკრძალნეთ იგინი ვი-
დრე სიკუდილადმდე. და მესამე⁵ ესე არს, რამთა წარვჰმართ-
ნეთ სათნოებანი, ნუმცა⁶ აგუიმაღლდებ(ი)ს გონებაჲ ჩუენი, არა-
მედ ღმერთსა ვჰმადლობდეთ, რამეთუ მან ქმნა იგი არათუ ჩუენ.
ხოლო მეოთხე ესე არს, რამთა ყოვლითა ძალითა ჩუენითა
მამასა სულიერსა დავემორჩილნეთ. ამით საქმითა ვიქმნებით ყოვ-
ლად უვნებელ.⁷ მ(ა)შ(ი)ნ დავივიწყნით უძღურებანი⁸ ჩუენნი და
ძალი იგი, რომელი შეგუეწია ჩუენ [ლთ]ისა მიერ (179rS).

21 (S). რაჟამს დაეყოვნოს გულისთქუმაჲსა სულსა შინა,
ჰგუეჲს მას, რამთა იქმნას საქმით. ხოლო უკუეთუ გულისწყრო-
მაჲ თანა-შეერთოს, იქმნების მ(ი)სც(ა)ნ მოშიშ და ძნელ. ხოლო

1 სათნუბთა S. 2 უკუთუ S. 3 უსოსორ S. 4 უკუეთო S. 5 მესამე > მერვე
S. 6 ნომცა S. 7 ოვნებელ S. 8 უძღორებანი S.

ესე ორნივე დაიქსნებიან გულისსიტყუათა გამოცხადებითა მორჩილობითა და სიმდაბლითა (179r-vS).

22 (STUD). რამეთუ რომელნი განყენებულ¹ არიან საქმით ცოდვასა, მათ ებრძვის² გულისსიტყუათა³ დაფარვად,⁴ ხოლო უკუეთუ⁵ ესე დაარწმუნოს,⁶ მიერიტგან ეძიებს ჟამსა მარჯუესა და აქუს იმელი, ვითარმედ, ვითარცა იგი დაჯერა,⁷ (33rD) ეგრეთვე⁸ აწ დაემორჩილოს.⁹ ხოლო უკუეთუ¹⁰ პირველი¹¹ იგი აღიაროს,¹² მიერიტგან¹³ ვერღა¹⁴ კადნიერ იქმნების.¹⁵ (179vS; 229rT; 237vU).

23. (STU) ვითარცა უძნელეს არს საქმით ქმნა¹⁶ მოგონებასა, ეგეზომ¹⁷ უძნელეს არს ბრძოლა¹⁸ და გულისსიტყუა¹⁹ დაფარული აღსარებულსა, დაღაცათუ ებრძოდის (179vS; 229r-vT; 237v-238rU).

24 (STUD). იცი-მცა,²⁰ საყუარელო, რამეთუ²¹ ყოველნი ბოროტნი პირველ გონებასა შინა იქმნებიან, და უკუეთუ²² დაჰფარნე, შეუდგან²³ მას საქმენიცა²⁴ და დაფარვამ²⁵ საქმეთამცა,²⁶ არამედ ისმინე ჩემი, და მოკალ გუელი, ვიდრელა²⁷ მართუე²⁸ იყოს, ნუუკუე ფრიად განდიდნეს, და²⁹ იქმნეს³⁰ დიდ ვეშაპ და ვერღარა უძლო მოკლვად³¹ მისა,³² არამედ³³ ისმინე ჩემი, თუ არა ჭეშმარიტად³⁴ მოიკლა³⁵ მისგან. აწ მოვედ,³⁶ და ესრეთ გულისხმა-ყავ,³⁷ საყუარელო, ვითარმედ³⁸ მოგონებულისა³⁹ აღსარება⁴⁰

1 განყენებულ SU. გწკრუვებლ T. გწკრუმბლ D. 2 ებძვს D. 3 გწლის-სიტყ მთა D. 4 დაფარვასა SU. დაფრესა T. და ფრმდ D. 5 უკუეთუ UD. 6 დაარწმუნოს U. 7 დაიჯერა S. დაიჯერაა U. 8 ეგრეთუ D. 9 დამემორჩი-ლოს STU. 10 უკუეთუ D. 11 პნი D. 12 ხოლო უკუეთუ პირველი იგი აღიაროს - U. 13 მიერიტგანვე U. 14 ვერღარა SUD. 15 + მას (მის TU) ზედა STU. 16 ქმნა U. 17 ეგზომ TU. 18 ბრძოლა U. 19 გოლისსიტყუა S. 20 იცი-მცა S. 21 რამეთუ TD. ვითარმედ S. 22 უკუეთუ UD. 23 შეუდგან T. შეუდგენ D. 24 საქმენი STU. 25 დაფარვა U. დაფრმა D. 26 საქმეთამცა S. საქმეთაცა TUD. 27 ვიდრე STU. 28 მართუი TD. 29 ფრიად განდიდნეს და - S. 30 იქმნას S. 31 მკლმდ D. 32 მისსა TUD. 33 არამედ - STU. 34 ჭდ T. ჭტმდ D. 35 მოიკლა SU. მოკლა T. მოიკლმა D. 36 მოედ S. 37 გულისხმა-ყავ S. გულისხმა-ყვე TU. გწლის-ხმა-ყვე D. 38 ვითარმედ - D. 39 მოგონებულსა U. 40 აღსარებაა SU. აღსრლებმა T.

უადვილეს¹ არს, ვიდრეა² საქმით ქმნილისა³ მის. ესრეთ ყუ-
რად-იღე (179v-180rS; 229vT; 238rU).

25 (STUD). ნუ დაჰფარავ გულისსიტყუათა შენთა, (33vD)
რამათა არა იძლიო,⁴ და დაჰფარნე საქმენიცა, და იქმნე⁵ საღგურ
ეშმაკთა,⁶ რამეთუ რომელი პირველ გონებასა⁷ მძლე ექმნას,⁸ იგი
საქმეთაცა⁹ მძლე ექმნების (180rS; 229vT; 238rU).

26 (STUD). რომელნიმე¹⁰ იტყუიან,¹¹ ვითარმედ არა იქმნე-
ბის ბოროტი სმენითაო,¹² არამედ ნუ გრწამს მათი და ნუცა ის-
მენ ბოროტსა, ხოლო უკუეთუ¹³ გნებავს, რამათა არა გეუფლოს
შენ¹⁴ ბოროტი, სრულიად განაგდე ვნებაჲ ესე შენგან,¹⁵ რომელ
არს დაფარვაჲ¹⁶ გულისსიტყუათაჲ¹⁷ წინაშე მამისა სულიერისა
(180rS; 229v-230rT; 238rU).

27 (STUD). არა უწყია,¹⁸ საყუარელო,¹⁹ რამეთუ მამაჲ²⁰
არავის სჯის,²¹ არამედ ყოველივე სასჯელი²² მოსცა ძესა?²³
ხოლო ძე დაღადებს: „ნუვის სჯით“,²⁴ რამათა არა დაისაჯნეთ“. ²⁵
(1) ხოლო²⁶ მოციქული იტყვს: ნუვის²⁷ სჯით²⁸ უწინარეს ჟამისა,
(180vS; 34rD) ვიდრემდის²⁹ მოვიდეს უფალი, რამეთუ რომლითა
სასჯელითა³⁰ სჯიდეთ³¹ ძმათა თქუენთა, თავთა თქუენთა სჯით,³²
და თანამდებ იქმნებით სასჯელსა საუკუნესა, რამეთუ კაცთა
დაუტევებელს³³ ტირილი³⁴ ცოდვათა³⁵ თვსთაჲ,³⁶ და მოუღებელს
სასჯელი ძისაგან ღმრთისა,³⁷ რომელსა მოსცა³⁸ მამამან, და

1 უადვილეს D. 2 ვიდრე D. 3 ქმნილისაჲ ST. 4 იძლიო S. 5 იქმნა SD.
6 ეშმაკისა S. 7 გონებ^ა მისა U. გ^ანებ^ა მისა D. 8 ექმნეს S. 9 საქმითაცა S. 10
რამეთუ რომელნიმე D. 11 იტყუიან S. იტყუან TUD. 12 სმენითა D. 13 უკუეთუ
UD. 14 შენ – STU. 15 ~ შენგან ვნებაჲ ესე S. 16 დაფარული S. დაფარვა
U. და ფრ^ა D. 17 გლ^ას-სიტყუაჲ S. გ^ალის-სიტყ^ა თა TU. გ^ალის-სიტყ^ა მთა
D. 18 უწყიათ S. უწყია TD. 19 საყუარელნი S. 20 მ^ამა UD. 21 ჰსჯის D.
22 საშველი T. 23 ~ ძესა მოსცა STU. 24 ჰსჯით D. 25 დაისაჯნეთ S.
26 ხოლო – STU. 27 ნუ S. 28 ჰსჯით D. 29 ე^დ S. 30 სასჯელითა SD.
საშველითა T. 31 ჰსჯიდეთ D. 32 შჯიდეთ S. ჰსჯით D. 33 დაუტევებელს S.
დაუტეობია TUD. 34 ტირილი S. სასჯელი TUD. 35 ცდ^ა მთა D. 36
თუისთაჲ S. თ^ასთა TUD. 37 ღ^ა TD. 38 მისცა TU.

(1) მათე 7,1. ლუკა 6,37.

თუთ¹ სჯიან.² და სულთაცა თუისთა დასჯიან.³ ცაჲ⁴ განტყდა⁵ ამას ზედა,⁶ და ქუეყანაჲ⁷ განცუბრდა⁸ საშინელსა ამას საქმესა (180r-vS; 230rT; 238r-vU).

28 (STUD). რომელი სხუსა⁹ ძმისა ცოდვათა¹⁰ განიკითხვიდეს,¹¹ ესევითარსა ამას¹² ყოვლადვე არა¹³ უწყიეს სინანულად, და არცა გამოძიებად ცოდვათა თვსთა, რომელნი უძძიმეს¹⁴ არიან უფრომს¹⁵ ტყუვისა¹⁶ მის,¹⁷ მრავალსასწორისა,¹⁸ და იგი სხუსასა¹⁹ პრაცხავს,²⁰ რომელი²¹ ყოფილ იყოს ანუ არა. ამისთუს²² ვითარცა²³ ბნელსა შინა ვალს,²⁴ მიმო(34vD)ეკუეთების და²⁵ დაისჯების²⁶ საუკუნოდ (180vS; 230r-vT; 238vU).

29 (STUD). „რომელი²⁷ მკურნალთა²⁸ წამალსა არა შეიწყნარებდეს, რომელ არს სულიერი მამაჲ,²⁹ და მხილებასა მათსა³⁰ (181rS) არა* თავს-იღებდეს,³¹ მაშა სული მისი³² სავსე არს ყოვლითა საღმრთოთა და მწუხარებითა, რამეთუ არა დაიმდაბლა³³ თავი თვისი,³⁴ არამედ შეუდგა ბოროტად³⁵ კურნებითა³⁶ თვსითა³⁷ (180v-181rS; 230vT; 238v+241rU)

30 (S).** ნუ შეურაცხ-ჰყოფ აღსარებითურთ მცნებასა სიყუარულისასა, რამეთუ ამით მიერ ძედ ღმრთისა იწოდები, ზოლო უკუეთუ³⁸ ამათ გარდაჰქდე, იწოდო ძედ გეჰენიამსად³⁹ (181rS).

31 (STUD). ეკრძაღე, ნუუკუე⁴⁰ პირისპირ აქებდე ძმასა შენ-

* აქ U ტექსტი წყდება 238v-ზე, და გრძელდება 241r-ის მე-6 სტრიქონიდან.

** ეს მუხლი TUD-ში გამოტოვებულია.

1 თუთ S. 2 სჯიანცა U. 3 სჯიან D. 3 და სულთაცა თუისთა დასჯიან – TUD. 4 ცა D. 5 განტყდა STUD. 6 ამას ზედა D. – STU. 7 ქყნა U. 8 განცუბრდა S. განცუფრდა D. 9 სხუისა S. 10 ც'დითა D. 11 გ'ნიკითხვიდეს D. 12 ესევითარსა ამას S > ესევე არს TUD + რ'სა D. 13 არაჲ U. 14 ოძძიმეს S. 15 ოფ'ს S. უფროს U. 16 ტყუივისა S. 17 მის – S. 18 მრ'ვლ ს'სწორისა D. 19 სხუისასა S. 20 ცხუავს S. რაცხავს T. რ'მცხავს U. 21 პრ'ცხვს D. 21 რომელი S > ანუ TD. 22 ამისთუის S. 23 ვითარცა – D. 24 + და S. 25 და – S. 26 დაისჯების UD. 27 რამეთუ რომელი TD. 28 მკურნალთაცა TUD. 29 მამა D. 30 მისსა D. 31 თავს-იღებდეს S. > ისმენდეს TUD. 32 მისი SD. მათი TU. 33 დაიმდაბლ'და D. 34 თუისი S. 35 ლ ბოროტად შეუდგა D. 36 კურნებითა S. 37 კ'რნებ'მთა თ'სთა D. თვსითა – S. 38 უკუეთო S. 39 გეჰენ'მსად S. 40 ნუკუე S.

სა¹ და უკუნა² უზრახვიდე³ ძურსა,⁴ რამეთუ ესე⁵ არს ორგულე-
ბამ⁶ ბოროტი. არამედ კეთილსა იტყოდე მისთვის მარადის, და
განდევნე⁷ შენგან⁸ სიბუღილი, რომელ⁹ არს წარმწყმედელი¹⁰ ყოვ-
ლისა უბილწესი¹¹ (181rS; 230vT; 241rU).

32 (STUD). ნუ შეიწყნარებ სიტყუათა მისთა, რომელი იტ-
ყოდის¹² შენ თანა ბოროტსა ძმისა შენისათჳს, (35rD) არამედ
მსწრაფლ უკუნ-აქციე¹³ ვითარცა გუელი წამლიანი,¹⁴ მომავალი
ცემაღ შენდა,¹⁵ რამთა სულიცა¹⁶ შენი აცხოვნო და იგიცა განა-
ყენო ძურისკსენებისაგან.¹⁷ (241rU).

33 (STUD).* ვერ შეუძლია,¹⁸ რომელსა აქუნდეს ძურისკსე-
ნება¹⁹ ძმისათჳს,²⁰ რამთამცა პოვა²¹ ღმრთისაგან მოტევებამ,²²
ვითარცა იტყეს²³ მაცხოვარი:²⁴ უკუეთუ²⁵ (181vS) არა მიუტე-
ვნეთ კაცთა შეცოდებანი მათნი,²⁶ არცა მამამან თქუენმან²⁷ მო-
გიტევნეს²⁸ შეცოდებანი თქუენნი“ (181r-vS; 230v-231rT; 241rU).

34 (STUD). „იცი-მცა,²⁹ შეილო,³⁰ უკუეთუ³¹ არა დაუტეო³²
ნება³³ შენი, ვერცა ღმრთისაგან ჰპოო³⁴ მშჯლობამ,³⁵ და ვერცა
კაცთაგან, არამედ კიდე-იქმნე³⁶ მაღლისაგან, რომელ არს მორ-
ჩილება³⁷ ყოვლისა კეთილისა³⁸ უაღრესი“ (181vS; 231rT; 241r-
vU).

* ეს თავი SU-ში მთავრული ასოთი არაა გამოყოფილი. მიბმულია წინა თავზე.

1 შენსა – S. 2 უკანა U. უკნა D. 3 უზრახვიდე S. უზრახვედ D. 4 ბუ-
ირსა S. 5 რამეთუ ესე STU. რომელ-ესე D. 6 ორგულება D. 7 განსდევნე D.
8 შენგან S. მისგან TUD. 9 რლ S. რლი TUD. 10 + და S. 11 ობილწესი
S. 12 იტყეს TD. 13 უკუნ-აქციე S. გარე-მაქციე TD. გარე-აქციე U. 14
წამლიანი – S. 15 ~ ცემაღ შენდა მომავალი D. შნდაა U. 16 სული STU.
სულიცა D. 17 ბუირისმეტყუელებისაგან S. ძურისკსენებისაგან TU. ძურ-
ისზრახვსაგან D. 18 ძალ-უს D. შეუძლია STU. 19 ბუირისკსენება S.
ძურის-ხსენება D. 20 ძმისათჳს S. 21 პოა S. პოვა U. ჰპოვა D. 22 მოტე-
ვება S. წყალობამ TU. ღმრთისაგან მოტევებამ > წყალობა ღმრთისაგან D.
23 იტყვის S. 24 მაცხოვარი S. 25 უკუეთუ SU. 26 მათნი – D. 27 თქნ S.
თქუენმან – D. 28 მოგიტევნესთ D. 29 იცი-მცა S. 30 შჯლო D. 31 უკეთუ
UD. 32 ღაოტო S. 33 ნებმნი D. 34 ჰპო D. 35 მშუილობამ S. წყალო-
ბამ TUD. 36 კიდე-იქმნ TUD. 37 მორჩილობამ S. 38 კეთილისა S.

35 (STUD). ნუ ჰზრუნავ,¹ ძმაო, კორცთა შენთათჳს,² (35vD) არამედ ჰზრუნევედი³ სულისა შენისათჳს და კორცთა შენთა⁴ აჭირვებდი,⁵ რაჲზომ⁶ ოდენ ძალ-გედვას,⁷ რამეთუ ზრუნვაჲ⁸ და განსუენებაჲ კორცთაჲ⁹ მცირედ¹⁰ ჟამისაჲ¹¹ არს, ხოლო სულისა განსუენებაჲცა¹² და ჭირიცა დაუსრულებელ¹³ არს (181vS; 231rT; 241vU).*

36 (STU). მრავალნი ვართ მეტყუელნი, და მცირედნი — მოქმედნი. არამედ სიტყუაჲ ღმრთისაჲ არა ჯერ-არს დაფარვად თჳსისა უღებებისაგან, არამედ აღვიაროთ თჳსი უღებებაჲ სიმდაბლით, და არა დაფაროთ საქმე კეთილი, რადთა არა თანამდებ ვიქმნეთ სასჯელსა ორგულებით¹⁴ და დაფარვითა¹⁵ მცნებათაჲთა¹⁶ (181vS; 231rT; 241vU).

* ამით მთავრდება ტექსტი D-ში.

1 ზრუნე D. ზრუნე U. 2 კორცთა შენთათჳს TD > კორცთათჳს S. 3 ზრუნევედი STD. ჰზრუნ(ე)ვედი U. 4 შენთა — S. 5 აჭირუმი D. 6 რაზომ D. 7 ძლ-გედვას D. 8 ზრუნვა U. ზრუნე D. 9 კორცთა TUD. 10 მცირედ T. 11 ჟამისაჲ S. ჟამისა TUD. 12 გნსუენებჲ D. 13 დაოსრულებელ S. 14 ურგოლებით (!) S. 15 დაფარვითაჲ U. 16 მცნებათაჲთა T. მცნებათათა U.

ლექსიკონი

აგარაკი მინდორი, სასოფლო სავარგული, ἄγρος ὁ: IV,71.

აგებულება σύντασις, εως ἡ: III,30.

აგებული 1. ქმნილება, κτίσμα, ατος τὸ: IV,8.

2. κτίσις, εως ἡ: IV,11.

ადგილი τόπος ὁ: II,95. III,91.

ადვილად 1. εὔχερως: I,46. II,8. III,13,70. IV,27.

2. εὐκόλως: IV,50.

ადვილი 1. εὐκοπὸς: უადვილეს εὐκοπώτερον I,63,72.

2. εὐκόλος: IV,25.

ადვილ-მისწდომელი εὐληπτος: არა ყოვლად ყოველთა ადვილ მისწდომელ არიან (ეპისტ.)

ადვილსაცნობელი εὐσύνοπτος: რამათა ადვილსაცნობელ იქმნენ ადვილსაკსენებლობითა (ეპისტ.)

ადვილსაკსენებლობა ადვილად დამახსოვრება, εὐμνημόνευτον τὸ: რამათა ადვილსაცნობელ იქმნენ ადვილსაკსენებლობითა (ეპისტ.)

აგაზაკი ყაჩაღი, მძარცველი, მპარავი, ληστής, ὁ: IV,75.

აზნაური ἑλεῦθερος: II,30. იხ. თავისუფალი.

აშაობა ματαιότης, ητος ἡ: III,55.

აშიერ აქლად ἐντεῖνθεν: III,76. IV,60,65.

აშიერთიდან ἀπειντεῖνθεν: IV,78.

ამპარტავანება 1. ὑπερφανία ἡ: II,38,40,43. III,56,57,59,61,62,84, 87.

2. ἀλαζονεία ἡ: II,53. იხ. სილაღე.

ანაგები მღვდმარობა, ბუნებრივი თვისება, ჩვევა, ჩვეულება, ἔξις, εως ἡ: II,70. III,69,74. IV,8. შეუძლებელ არს ამის სიყუარულისა ანაგებად მოსლვა 1,1. ზოლო მოკლებანი მეორედნილა არიან ანაგებთანι Αἱ δὲ στερήσεις τῶν ἑξῆς εἰσι δεύτεραι III,5.

ანგაპრება სიხარბე, πλεονεξία ἡ: I,83,84. III,59. იხ. პანგაარება.

ანგელოზებრი ძველისკნის: I,42.

ანგელოზებრივი ძველისკნის: ანგელოზებრივი ბუნება ἡ ἀγγελικὴ φύσις III,26,80.

ანგელოზი ἄγγελος ὁ: II,92. III,34,92. IV,36.

ანტიქრისტე ἀντίχριστος ὁ: II,31.

არაარსება τὸ μὴ ὂν: III,28. იხ. არსი. არაყოფა.

არა-დამცველი μὴ τηρῶν : I,16. III,69,74. IV,8.

არა-ვნება μὴ πᾶσχειν: I,90. III,38.

არაკეთილი μὴ καλός: II,17.

არამიღებულობა τὸ μὴ μετέχειν: III,27.

არამოქმედება μὴ ἐνεργεῖν: III,35.

არამოშიში $\mu\eta$ φοβούμενος: II,13.

არამყოფობა $1/$ $\tau\omicron$ $\mu\eta$ ὑπάρχειν: III,27. იხ. არაყოფა.

2. $\tau\omicron$ $\mu\eta$ εἶναι: III,28.

არაოდეს 1. οὐδέποτε: II,82.

2. ποτέ: III,19. IV,49,80.

არარა 1. $\mu\eta\delta\acute{\epsilon}\nu$, $\mu\eta\delta\epsilon\nu\acute{o}\varsigma$: IV,1.

2. $\mu\eta$ $\delta\nu$: არარაესაგან $\acute{\epsilon}\kappa$ $\mu\eta$ $\delta\nu\tau\alpha\nu$ III,28.

არა-ყოფა 1. $\mu\eta$ εἶναι: II,15. IV,13.

2. $\tau\omicron$ $\mu\eta$ ὑπάρχειν: III,27. იხ. არამყოფობა.

3. $\tau\omicron$ $\mu\eta$ $\delta\nu$: III,28,29. იხ. არაარსება.

არაწმიდა 1. ἀκάθαρτος: I,14,87. II,69. III,26,47. მქონებელ არაწმიდათა ბაგეთა ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων I,12. არაწმიდანი ეშმაკნი ἀκαθάρτους δαίμονας III,26.

2. ἐναγής (დამნაშავე, წყეული, განდევნილი): III,26.

არაწმიდება $\delta\alpha\kappa\alpha\theta\alpha\rho\iota\varsigma$ η : I,83. III,34-36.

არგანი βακτηρία η : II,99.

არვე ფარა (ცხვრის, თხის ან სხვა პირუტყვის ჯვუფი), ἀγέλη η : III,26.

არსება ისსი η : I,96,100. II,29,22. III,24-26,28. IV,2,3,6,8-14.

არსება-ყოფა ღაარსება, არსებობის მიცემა ისსიდა, ᾠσα: IV,4. იხ. არს-ყოფა.

არსი 1. $\delta\nu$, $\delta\nu\tau\omicron\varsigma$ $\tau\omicron$: I,1,5,10-12,86,79,96. II,6,21,27,83,100. III,25,28,29, 49,81. IV,1,4,10,45,47. ყოველნი არსნი πάντα $\tau\alpha$ $\delta\nu\tau\alpha$ I,5,19. ხელ-ვა არსთა η $\theta\epsilon\omega\rho\iota\alpha$ $\tau\omega\nu$ $\gamma\epsilon\gamma\omicron\nu\sigma\tau\omega\nu$: III,2. კელმწიფებასა შინა ჭეშმარიტისა მის არსისასა $\acute{\epsilon}\nu$ $\tau\eta$ $\acute{\epsilon}\xi\omicron\upsilon\sigma\iota\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon$ $\kappa\upsilon\rho\iota\omega\varsigma$ $\delta\nu\tau\omicron\varsigma$: III,28.

2. ისსი η : III,23.

3. $\gamma\epsilon\gamma\omicron\nu\sigma\tau\omicron\varsigma$ ($\gamma\iota\gamma\upsilon\sigma\omicron\mu\alpha\iota$): III,45,49.

არს-ყოფა ისსიდა, ᾠσα: IV,4. იხ. არსება-ყოფა.

არცა ერთი $\mu\eta\delta\epsilon\mu\iota\alpha$ (მღ.): IV,2.

ასოა ნაწილი (სხეულისა და სხვ.), $\mu\acute{\rho}\rho\iota\omicron\nu$ $\tau\omicron$: ასოსა კორცთასა (თან მორღონ თომ $\sigma\acute{\omega}\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$ — იგულისხმება სქესობრივი ასო) შეხებითა ეშმაკნი ძილსა შინა ალატყინებენ ვნებასა სიძვისასა II,85.

აჟსინთი აზინდა, მწარე ბალახი, ἀψιςθισ $\tau\omicron$: II,42.

აქა $\acute{\epsilon}\nu\tau\alpha\upsilon\theta\iota\alpha$: III,82.

აქამთ აქედან, $\acute{\epsilon}\nu\tau\epsilon\mu\theta\epsilon\nu$: III,82.

აღღებება / აღღებნა $\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\rho\alpha$: IV,54,87.

აღღებობა $\delta\upsilon\delta\acute{o}\sigma\tau\alpha\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ η : I,71. IV,77.

აღზრუნა აღზუნება, გალიზიანება, წაქეზება, $\acute{\epsilon}\rho\epsilon\theta\iota\zeta\omega$: II,69,70. III,20. იხ. აღძრვა.

აღზუებაჲ 1. ἐπαίρεσθαι (ἐπαίρω): III,84. იხ. განლაღებაჲ.

2. κενოδιξείν: III,84.

აღთქუბა ἐπαγγέλλω: IV,78.

აღთქუმაჲ შეპირება, ἐπαγγέλλω ἡ: II,24. IV,77.

აღიარება ὁμολογέω: IV,60.

აღკრძალვა სპაპიძჯა / სპოპიძჯა (დამორჩილება, შევიწროება): III,9.

აღმართობინებული გამაძლიერებელი, გამზრდელი, ანῆτιკός: III,11.

აღმატებაჲ სპერბოღ ἡ: მერმეცა აღმატებული გზაჲ გიჩუნო თქუენ ἔτι καθ' ὑπερβολῆς ὅδον ἡμῖν δείκνυσσι IV,74. იხ. გარდამატებულე-ბაჲ.

აღმობრწყინება ამოსვლა (მზისა) ἀνατέλλω: I,10,95.

აღმოკითხვა ἀναγινώσκω: ვპოვოცავ კეთილცნობიერებით აღმოკითხვად (ἀναγινώσκειν) ამათდა (ეპისტ.).

აღმფერკველობა ἀναποδίζω (უკან დაბრუნება): I,84.

აღმწერელი სუγγραφέας, ἑως ὅ: II,94.

აღორძინება გაზრდა, გაძლიერება, გამრავლება, ანῆάνω: II,47,69. აღმორძინე-ბელი ანῆტიკός I,75. II,11.

აღორძინებაჲ 1. გაზრდა, ანῆσις, ἑως ἡ: II,47.

2. πλεονασμός ὁ (სიჭარბე): II,92.

აღორძინებითი ზრდადი, განვითარებადი, ანῆტიკός: I,83,84. III,32.

აღპყრობა 1. παρατείνω: III,14.

2. დიადა (ვმყოფობ, ვიმყოფები; ვმკვიდრობ, ვიქცევი; განვლევ; გარდაველი; წილ-ვიყვანებ. ს. ყაუხჩიშვილი, დოკ. ლექსიკონი II, 258): IV,15.

აღპყრობილი ἔκτεινής (გულმოდგინე): II,19. ლოცვითა აღპყრობილითა δι' ἔκτεινους προσευχῆς I,53.

აღრეული მიγνυμένος: III,53.

აღრევა შერჩევა, αἵρέω: II,32.

აღსაარებაჲ ὁμολογείν: II,29. IV,85.

აღსავსე πεπληρωμένος: I,14.

აღსავსე სავსე, ἀνάμεικτος: IV,96.

აღსასრული 1. სისრულე, სისავსე, πλήρωμα, αὐτός τός: I,56.

2. დასასრული, ბოლო, τέλος, εὐς τός ὁ: აღსასრულადმდე μέχρι τέλους IV,98.

3. συστέλεια, ας ἡ: IV,77.

აღსლვა ἐπιβαίνω: III,94. IV,54.

აღსლვაჲ 1. ἀναβαίνειν: I,93.

2. ἐπιβεβηκέναι: IV,54.

აღსრულება 1. შესრულება, დასრულება, ἔκτελέω: II,57. III,10.

2. πληρω: III,51.

3. ავსება, შევსება, ἀποπληρω: III,9.

აღტაცება მოტაცება ἀριόγ: I,12.

აღტაცებაჲ მოტაცება, ἀρπαγῆσαι: II,6.

აღტყინება 1. ანთება, ἀνάπτω: II,85.

2. კუნწ (აღძრვა): ეშმაკნი ძილსა შინა აღატყინებენ (კისინსი) ენებას სიძვისასა II,85. იხ. აღძრვა, ძრვა.

3. ἔμπυρζα: II,19.

აღურ-სხმა / აღურსხმულ ყოფა ალაგმვა, χαλινός: IV,80.

აღუზუაგებელი თავმდაბალი ἄτρυφος: IV,59,60.

აღუძრლუეველად მშვიდად, უშფოთველად, ἀταράχως: III,79.

აღუძრელი ἀκίνητος: IV,54. იხ. უძრავი.

აღფრინება 1. πέτομαι: I,85.

2. ἀναπέτομαι: II,14.

აღყვანა ἑπανόγ: II,93.

აღყვანება 1. ἀναφέρω: IV,24.

2. διόγ: IV,45.

აღშენება დამოძღვრა, οἰκοδομέω: III,75. I',59,60.

აღშენებაჲ დამოძღვრა, დარიგება, ჭკუის სწავლება, οἰκοδομή ἡ: აღსაშენებელად πρὸς οἰκοδομήν III,75. აღსაშენებელად πρὸς οἰκοδομήν III,75.

აღშფოთება ἑκταράσσω: I,51. II,12. III,20. IV,92. აღშფოთებული ταρασσομένης II,70. აღშფოთებულნი ἑκταρασσομένα IV,93

აღჩენა 1. ჩვენება (მოჩვენა, მიიჩნია), ἀναφαινω: უეჭუელად აღუჩნდეს-ცა უმეტნოსა (var. უმეტნოსა) გონებასა (ეპისტ.).

2. φαινω: III,58.

აღძრვა 1. მოძრაობა, ამოძრავება, კუნწ: I,67,84,87. II,69,74,85. III,88. რისხვისაგან აღძრული ἵπὸ τοῦ θυμοῦ κινούμενος I,51. იხ. ძრვა, აღტყინება.

2. ἔρεθίζω (აღვზნება, გაღიზიანება, წაქეზება): III,20. იხ. აღზრზნა.

3. მოსწრაფება, წაბიძგება, ὀρμάω: აღიძრის იგი გონებითა პარვისა მიმართ ἄρμησε τῇ διασίῃ ἐπὶ τὸ κλέπτειν II,84.

აღძრვაჲ ენება, სწრაფვა, ὀρμή ἡ: I,51. II,56.

აღძრვითი მოსწრაფე, შემტვეი, წაბიძგებელი, წაქეზებელი, ὀρμητικὸς: III,32.

აღძრული ἐνεργούμενος: II,38.

აღწერა συγγράφω: II,94.

აღწერილი συγγραφέματος: II,94.

აღჭურვა შეიარაღება, ἑφοπλίζω: II,13.

აღკოცა მოსახლა, ἐξολοθρεύω: I,59.

აჩრდილი σκιά ἡ: II,96. III,67.

აწვე ახლა, უკვე, ამის შემდეგ, ἤδη: IV,60.

ბ

ბაგე χείλος, εὖς τό: II,24. მქონებელ არაწმიდათა ბაგეთა ἀκάθαρτα χείλη ἔχων I,12.

ბალანტი ქისა, ჩანთა, βαλλάντιον τό: II,84.

ბასრობა ღაცინვა, διασύρω: III,73.

ბილწი 1. αἰσχρός: I,44,87. III,47. IV,41,76.

2. ბინძური, მღაბალი, ῥυπαρός: I,50.

ბიწი სიბილწე, სამარცხვინო რამ, αἰσχρόν τό: IV,42.

ბნელი სიბნელე, σκότος, οὐ ὅ: III,55. IV,46.

ბოროტად κακῶς: II,34,75.

ბოროტადმსახური ἄσεβής (უღმრთო, უწმიდური): III,26.

ბოროტება ბოროტად მოქცევა, ποιηρέσομαι: რომელი ბოროტებდეს πονηρεύσμενος I,38. რომელი ებოროტებოდეს შემაწუხებელთა ὁ πονηρεύομενος ἐπὶ τοῖς λυπήσασιν IV,18.

ბოროტი 1. ποιηρός: I,24,62,87. III,93. IV,26,27,30,90.

2. κακόν τό (ბოროტება): I,71,82. II,32,33,46,59,82,83,96. III,4,5. IV,14,55,83.

3. κακός I,83,84. II,11,15,33,49,76,77. III,3,4,5.

4. φάμιλος (ცული, უვარგისი) IV,13. ღრკუ, უთნო.

ბოროტ წოდება ბოროტად მოხსენიება, დაწუნება, ყველრება, კიცხვა, κακίζω: II,97.

ბრალი πταῖσμα, τὸς τό: I,15. III,73.

ბრალობა დადანაშაულება, αἰτιόομαι: IV,77.

ბრპენი ტყვია μόνυβδος ὁ: III,55.

ბრძანება 1. προστάσσω: I,61.

2. ἐντέλλω (დავალება, მითითება, მცნება): IV,78.

ბრძანება 1. ἐπιταγή ἡ: რამეთუ ბრძანებაა აღვასრულე (ეპისტ.).

2. δόγμα, αὐτός τό: II,24. IV,47. იხ. ბრძნობა.

ბრძენი სიფიძე: III,25,58.

ბრძეა შებრძოლება, πολέμῳ: II,11,31,67,71,90. III,15,40.

ბრძნობა δόγμα, αὐτός τό: I,78. იხ. ბრძანება.

ბრძოლა იხ. ბრძეა.

ბრძოლა 1. πόλεμος ὁ: II,67,72. III,41.

2. πολεμῖν: II,59.

3. μάχη ἡ: III,42.

4. μάχεσθαι: III,88.

ბრძოლილი ის, ვისაც შეებრძოლნენ, πολεμοῦμενος: II,67.

ბრწყინვალეობა ბრწყინვა, ნათება, სხივი, ასურა: IV,92.

ბრწყინვალედ 1. λαμπρά: II,97.

2. τραυῶς (ნათლად, გარკვევით): IV,77.

ბუნებაა ფύσις, εως ἥ: I,25,71,100. II,30,35,39,77,82. III,5,25,33,56,77,94.

IV,90. ბუნებითად/ბუნებითი κατά φύσιν II,15,82. III,25,31,35. IV,45.

გარეგან ბუნებისა παρὰ φύσιν II,16. ბუნებით τῇ φύσει II,77. φυσικῶς

III,58. ბუნებაა სიტყვერი φύσις λογική: III,25.

ბუნებითად φυσικῶς: II,32.

ბუნებითი 1. φυσικός: I,97,98,99. II,32. III,4,5,93.

2. κατά φύσιν: II,15,83.

ბჭობა κρῖσις, εως ἥ: II,17. III,58. იხ. მსაჯულობა, სასჯელი, სამართალი, განსჯა.

ბ

გამობრწყინებამა ნათება, ἔλλαμψις, εως ἥ: II,6. II,48.

გამოკეთა ἀποκόπτω: IV,16,18.

გამოკულევა 1. κατανοῶ (შემჩნევა, გაგება, მიხედვრა, მოსაზრება, აწონდაწონა): III,51.

2. ἔρευνάω: III,55.

გამოკულევამა 1. ἔρευνα, ἡς ἥ: III,55.

2. ἀκρίβεια ἥ: IV,33.

3. συσχετάσις, εως ἥ: მოქმენ მრავალთა მიერ მრავალთა თანა გამოკულევისა (ეპისტ.).

გამოკულეველი περιεργαζόμενος: III,55.

გამოუთქმელი 1. ἀνεκκλήτος: I,13.

2. ἀφραστός: IV,36.

გამოკულეველი ἀνεξιχνίαστος: IV,3.

გამოუცდელი ἄδνκιμος: I,52.

გამოჩენა 1. φαῖνω: IV,75.

2. ἀναφαῖνω: III,78. IV,52,53,54,96.

გამოჩინება ἀποφαῖνω: II,75.

გამოცდა მოსინჯვა, გამოცდილების შეძენა, δοκιμάζω: I,52. II,91.

გამოცდამა გამოცდილება, δοκιμή ἥ: II,45. IV,96.

გამოცდილებამა πείρα ἥ: II,39. III,72.

გამოცდილი 1. δόκιμος: უგამოცდილესი δοκιμώτερος II,14.

2. γεγυμνασμένος: II,97.

გამოცხადება გამოჩენა, φανερῶ: IV,70.

გამოცხადებამა ἐπιφανεια ἥ: I,47.

- გამოძრუება ძპიძნა (მოხსნა, მოხდა): I,94.
- გამოძიება ἔρευνα: I,98. IV,33.
- გამოწულილვით ἀκριβῶς: III,20.
- გამოწულილვითი დაწვრილებითი, ზედმიწევნითი, ზუსტი, ἀκριβής: IV,97.
- გამოხეთქვა გამოგლეჯა, ἀπορρήγνυμι: III,72.
- განათლება φάτιζα: I,95. II,21. IV,77.
- განათლებაა φάτισμός ბ: I,9,31,46,77. III,33.
- განათლებული φάτιζόμενος: I,95.
- განბნევა διασκοπήζω: IV,17. განბნეული διεσκοπισμένος: IV,17.
- განბრძნობა σάφισιζა: II,64.
- განბრწყინება καταλάμπω: II,100.
- განბრწყინებული καταλαμπόμενος: I,10,33.
- განგდება 1. ἀποκροῦν: IV,48.
2. ἀναιρέω: IV,66. იხ. მოსპობა.
- განგება οἰκονομέω: I,23.
- განგებაა 1. მართვა, წარმართვა, οἰκονομία ἡ: II,88.
2. πρῶσις ἡ: III,33.
3. მართვა, მეურნეობა, მოწყობა, διοικεῖν (διοικέω): IV,66.
- განგებულებაა οἰκονομία ἡ: II,60. IV,77.
- განგებულებით οἰκονομικῶς: I,30,52.
- განგებულებითი განგებ, გარკვეული მიზანდასახულებით ქმნილი, οἰκονομικῶς: II,41. IV,96.
- განგრძობაა μακρότης ἡ: III,2.
- განდგომა ἰσθάνω: IV,97.
- განვრდომა 1. ἐκπίντω: I,50,53,57,71. III,49. IV,18,19,87,90. განჰვარდო
წმიდისა ლოცვისაგან τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἐκπεσὼν I,49.
2. გზიდან გადახევა, გზას აცდენა, ἐξοκέλλω: III,51.
- განვრცომა გაფართოება, πλατύνω: III,71,72.
- განზომილი πεπερασμένος: IV,6.
- განზრახვაა განზრახვა, სურვილი, βούλησις, εὐς ἡ: III,27. IV,13. იხ.
ნებება.
- განთავისუფლება 1. ἐλευθερώω: I,61,76,80,86. II,5,23,39. III,80. IV,56,78.
იხ. თავისუფალ ყოფა.
2. გამოხსნა, განრინება, მოცილება საფრთხისაგან, ἀπαλλάσσω /
ἀπαλλάττω (მოშორება, მოცილება, განდევნა, თავის დაღწევა, გათავის-
უფლება): II,39. III,13,78,90. IV,28,31,43,51,83. იხ. ქსნა, განრინება.
- განთავისუფლებაა „განრომა“, გადარჩენა, თავის არიდება (საფრთხისაგან),
ἀπαλλαγῆναι: III,78. IV,43.
2. ἀπαλλαγὴ ἡ – გადარჩენა: IV,43.

3. ἐλεσθераσθῆναι: III,78.

განკაცებაჲ ἔνασθრაπῆσις, εως ἡ: III,2.

განკითხვა 1. განსჯა, კრინა: II,41. III,55. იხ. სჯა.

2. καταλαλέω (ავის თქმა): I,57.

3. გასამართლება, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა, καταδικάζω: III,54. იხ. სჯა.

განკრთომა შეკრთომა, შეშინება, ἐξίστημι: III,54. იხ. განცებრებაჲ.

განკრთომაჲ ἔκκληξις, εως ἡ: I,12.

განკრძალულად ἄκριβῶς (ზუსტად, ზედმიწევნით): უგანკრძალულესად-რე ἄκριβέστερον III,51.

განკუეთა 1. ტემსა: III,100.

2. ἀνακρόπται: IV,31. იხ. მოკუეთა, მოწყუელა.

განკუთნვილად γυησιῶς (მშობლიური სიახლოვით, გულითადად, ნამდვილად, ზედმიწევნით): II,1. III,50. იხ. გულსმოდგინელ, განჩემებით, თესებით.

განკუთნვილი ნამდვილი, უეჭველი, γυησιος: მეგობარი განკუთნვილი φίλος γυησιος III,79.

განკუთნვილი საკუთარი, უახლოესი, γυησιος: IV,99. განკუთნვილნი მესაიდუმლონი γυησιοι μύσται IV,97. უგანკუთნვილესი γυησιώτερος II,14. განკუთნვილი γυησιώτατος IV,99.

განლაღება გაამაყება, φუსιῶ: IV,59,61.

განლაღებაჲ ἐπαίρεισθαι (ἐπαίρω): III,84. იხ. აღზუაებაჲ.

განმართვა გასწორება, გამოსწორება, διορθῶ: II,42. III,73. IV,66.

განმართვაჲ διορθωσις, εως ἡ: I,13.

განმართებელი χარიζαν: IV,21. იხ. განმყოფელი.

განმგე მეურნე, სახლის განმგებელი, οἰκονομικὸς ὅ: III,76.

განმდიდრება πλουτίζω: მეცნიერებითა განმდიდრდა τῇ γυνάσει πλουτήσας I,92. III,83.

განმზადება 1. ἐτοιμάζω: III,2,3. განჰმზადე წინაშე ჩემსა ტაბლამ ἡτοιμάσας ἑσάπιν μου τράπεζαν III,2.

2. εὐτρεπίζω: IV,57.

განკითხველი კრინა: I,57.

განკუეთელი ἀνακρόπται: I,60.

განმტკიცებელი ძლიერი, κραταιός: IV,99.

განმყოფელი οἰκονομικός: III,19.

განმცდილობაჲ 1. ἀνάληψις, εως ἡ (შეძენა, მიღება): III,22.

2. ἐπήρεια ἡ: IV,26.

განწარება πικραίνω: IV,60.

გან'ოტება 1. განღევნა, ἀπελάνω: IV,32.

2. გაგლება, განღვენა, ἀνατρέπω: IV,61.

განრინება თავის დაღწევა, გარიღება, ἀπαλλάττω: I,51. იხ. ქსნა, გან-
თავისუფლება.

განპოხება განოყიერება, λιπαίνω: ზეთი განმაპოხებელი გონებისაჲ τὸ
ἔλαιον τὸ λιπαίνον τὸν νοῦν III,2.

განრისხება ბრწყინა: II,33,49. III,96. IV,65.

განრომა თავის არიდება (განსაცდელისაგან), ἐκφεύγω: III,73. ადვილად
განერეს მისგან შეწევნითა ღმრთისაჲთა I,46. არაოდეს განერე მხილე-
ბასა სენიღისისასა μὴ ἐκφεύξῃ ποτὲ τὸν ἔλεγχον τοῦ συνειδή-
τος I,68. განრომაჲ ἐκφυγεῖν II,66.

განრჩევა დიაკრისა: II,32. IV,92.

განრჩევაჲ 1. δικάρισις, εως ἥ: II,25,26,67. IV,91.

2. διαφορά ἥ: I,24.

განსავლთოლველი მოსაწყევტი, მოსაცილებელი ἀπὸσπαστος: III,69. იხ.
ბნად განსავლთოლველი.

განსაზღვრა დადგენა, დაწესება, ბრძა: IV,63.

განსაცდელი 1. πειρασμός ὁ: I,48. II,42,45,91. III,79. IV,16,22,23,92,94.

2. συμφορά ἥ: II,46. III,79,91. IV,93.

3. ἐπιφορά: III,82.

4. περίστασις, εως ἥ (გარე-მოღვომილება, მძიმე მდგომარეობა):

II,57.

განსაზრწნელი ზრწნადი, φθαρτός: III,32.

განსლვაჲ 1. ἐκδημια ἥ (უცხოეთში წასვლა, უცხოეთში ყოფნა, განღვენა):
III,20.

2. ἔξιθις ἥ: III,80. IV,33.

განსუენებაჲ ἀνάπαυσις, εως ἥ: II,95.

განსწავლა აღზრდა, სწავლება, παιδεύω: I,62. განვისწავლებით παιδ-
ευστήθη II,41.

განსწავლაჲ 1. παιδευσις, εως ἥ: IV,96.

2. παιδαγωγία ἥ: II,64.

განსწავლული პაიდესტემი: საქმით მასწავლელნი ანუ განსწავლულნი
ყოვლად მცირე არიან (ეპისტ.).

განსჯაჲ კრისი, εως ἥ: I,78. მსაჯულობაჲ, ბჭობაჲ, სასჯელი, სამართა-
ლი.

განსხა გაგლება, გაყრა, განღვენა, ἐξελίσνω: III,13.

განტება კლად: III,96.

განუბნეველად ἀπερισπάστως (ურყევად): II,1,5,6. იხ. მიმოგანუბნეველად.
განუვლელი 1. გამოსვლის უქონელი ἀέκβητος: IV,1.

2. ἀπλετος (უზარმაზარი, უზომო, ურიცხვი, უხვი): IV,2.

განუზომელი ἀμέτρητος, ου: I,13.

2. ἄπειρος (უსაზღვრო, უკიდევანო, უსასრულო): I,10,96. II,6. IV,3,6,8. იხ. წიაღუვლელი, მიუწლომელი.

განუყოფელად ἄδαιρέτως: II,29.

განუცდელი არ-მქონე გამოცდილებისა, ἄπειρος: III,28.

განუცდელობა ἄπειρα ἢ: II,27.

განუშორებელობა ἀχώριστον τῶ: II,29.

განუწვალბელი განხეთქილებისაჲნ მიდრეკილების უქონელი ἀστασισ-
τος: IV,9.

განფრთხობა სიფხიზლე, გამოფხიზლება, სჩქა: II,11.

განყენება 1. განშორება, ჯარიწა: I,73. იხ. განყოფა, განშორება.

2. მოცილება, განშორება, ἄπεχα: II,23. III,68.

განყენება ἔκδημα: II,28.

განყიდვა παλῆα: IV,73.

განყოფა 1. ჩამოშორება, გათიშვა ვინმესაგან, ჯარიწა: II,29. IV,19. იხ. განყენება, განშორება.

2. დაირῆα: III,26. განიყოფვის ვიდრეჲ, არამედ განუყოფელადჲ
διαίρεται μὲν, ἀλλ' ἄδαιρέτως II,29.

3. განაწილება, მიცემა, ἀπονεμα: IV,44.

განყოფა დაირεσις ἢ: II,29.

განყოფილად დიერემნას: შეიერთების სადმე, არამედ განყოფილადჲ
συνάπτεται μὲν, διერემნας δὲ II,29.

განყოფილება განსხვავება, διαφορά ἢ: II,30.

განყოფილი განსხვავებული, გამორჩეული, სხვადასხვაგვარი, διάφορος:
III,74.

განყრა გადაყრა, ἀποβῆλλαι: III,48. იხ. განკლა, ოტება, გარე-განკლა.

განშიშულება ყუმბარა: II,100.

განშორება 1. ჯარიწა: I,3,73. II,62,90. III,41,43,44,90. IV,21,47. იხ. განყენება, განყოფა.

2. წასვლა, მოშორება, ἀναχαρῆα: II,52.

3. ἀποχαρῆα (მოცილება, გამოყოფა, განცალკევება): II,54.

განშორება 1. ჯარიშმარ ὅ: ღმრთისაგან განშორება ὅ τῳ Θεῷ ჯარიშ-
მარ II,93.

2. ἀναχάρισις, εἰς ἢ: II,47. III,20. IV,49,67.

განშორებული κεχαρισμένος: II,71.

განზემებით უტყუერად ყუიშნას: I,27. იხ. გულსმოდგინელ, განკუთვნილად,
თესებით.

განკლა გამოკლა, მცდელობა, πειράζω: II,12,13. IV,30.

2. გამოკლა ἔκπειράζω: II,14.

3. დანახვა, შემჩნევა, აღქმა ἐπιβάλλω: II,15.

4. დანახვა, διασκοπέω: II,27. იხ. განხილვა.

5. ხელვა, დახელვა, დაკვირება ἐφορᾶ: II,37.

6. κατανοῶ (დანახვა, შემჩნევა, აღქმა): I,96.

განცდილი განსაცდელში მყოფი, πειραζόμενος: IV,97.

განცუბრება 1. ἐκπλήσσω: III,54. IV,1.

2. გონების დაკარგვა, ἔξστημι: IV,2. იხ. განკრთომა.

განცუბრება გაოგნება, გონების დაკარგვა, ἔκπληξις, εως ἥ: IV,2.

განცხადება გამოაშკარავება, δηλώνω: II,29.

განძომა κορένυμι: III,46. ხელვიდა რამ მათ მოხარულად და განუძლომელთა მათგან მადლთა მისთა მარადის განუძლომელად განძლომილთა ბრწუნაὐτὰ εὐφραίνόμενα καὶ τὸν ἀκόρεστον ἀκορέστως αἰεὶ κορενύμενα: III,46.

განწმელა 1. καθαιρώ: I,13. IV,72,76,77,91.

2. ἐκκαθαίρω: IV,57.

3. σαφρύνω: IV,64.

განწმელაა καθαιρέιν: IV,73.

განწმელილი καθαρός: IV,28. იხ. წმიდა.

განჭრა გაყოფა, განცალკევება, διασχίζω: IV,17. შღრ. თანა-განჭრა.

განზარება εὐφραίνω: III,46. იხ. მოხარული.

განზილვა πτοσέχω: შრომით განიხილველ (πτοσέχειν) თითოეულსა ამათ თავთაგანსა (ეპისტ.).

განზრწნადი φθαρτός: I,18.

განწმელაა καθάρσις, εως ἥ: II,6. IV,70,72.

განწურთა აღზრდა, განსწავლა, παιδεύω: განიწურთებოდის რამ παιδεύμενος II,46.

განხილვა 1. διορίζω (განსაზღვრა, გარჩევა): განმხილველი საქმეთაი τὰ πράγματα διορῶν I,92.

2. მიმოხილვა, διασκοπέω: II,26. იხ. განცდა.

განხილვაა περισκεψίς, εως ἥ („ირგვლივ მიმოხედვა“, წინდახედულება): III,5.

განკლა 1. ἀποτίθημι (მოცილება, ჩამოცილება): II,8.

2. βάλλω: IV,92. არცა სადმე სრული სიყუარული მოუგვის, გარე-განმკლელი შიშის სასჯელისასა Οὐκ ἄρα οὐν οὐδὲ τὴν τελείαν ἀγάπην ἐκτήσατο, τὴν ἕξω βάλλουσιν τὸν φόβον τῆς κρισεως: IV,92.

3. გამოვლება, ἐκβάλλω: II,18.

4. ἀποβάλλω: III,50. IV,26. საშინელითა რისხვითა განიკლა მისგან μετ' ὀργῆς φοβερῶς ἔξ αὐτῆς ἀπεβλήθη: III,66.

5. გაგლება, გაძეება ძაპაძნა: II,82. (ყაუხნიშვილთან არაა)

6. განკლა // თანა-განკლა გაგლება, გაძეება, στυαπελαινა: II,82.

7. გაგლება, განღენა, ძაელაინა: III,60.

განკლა გაგლება, გაღაგლება, ღაქარგვა, ძაოხილქ ო: IV,25.

განკსნა სნა: II,3.

განკურება ოქმერმანა: I,51. II,12.

გარღამავალი პარაბანა: IV,20.

გარღამატებულება სპერხილქ ო: IV,96. იხ. აღმატება.

გარღამოცემა მეთადნდამ: III,33.

გარდასლვა დანაშაულის ჩაღენა, პარაბანა: IV,20,67,83.

გარდასლვა დანაშაული, (ქანონზე) გაღაბიჯება, პარაბასის, ოა ო: IV,85.

გარდაქცევა 1. შეცვლა, ცვლილება, მეთატრეპა: II,48.

2. მეთატრეპომა: I,87.

3. შემობრუნება, გაღახრა, გაღახვევა, პარატრეპა: I,92.

გარდაქცევა გაღახრა, შეცვლა, ოქტროპქ ო: III,70.

გარდაკლომა გაღავლა, პარერხომა: IV,22.

გარეგჳ მსრა ო: IV,38.

გარეგან 1. გარეთ, ოგა: II,61. III,23. იხ. გარეშე.

2. ოგამენ: I,64,73.

3. გარეშე, გარღა, პარეგ: III,86.

4. გარეშე, გარღა, განცალკეებით, ოქტოს: III,73. IV,17. გარეგან თაღისა თჳსისა ოქტოს ოაუთოს: IV,69.

გარეგან სჯულისა კანონიერების მოწინააღმდეგე, უშჯულო, პარანომა: III,89.

გარეგან კჳნა ოგა ოცნომა: გარეგან ოკჳნების ოგა ოცნაი I,11.

გარე-განკლა გაღაგლება, გაგლება, ძაოხაღღა: II,7. იხ. განკლა, ოტება, განყრა.

გარეთ გარეღან ოგამენ: IV,61.

გარე-მიქცევა უკუგლება, ზურგის შექცევა, ძაოხტრეფა: IV,15,29,95. იხ. ელტოლა.

გარე-მიქცევა ზურგის შექცევა, ძაოხტროქ ო: IV,96.

გარე-მოღგომა გარშემორტყმა, პერიკუკღა: II,18.

გარეშომად კუშევა პარაღრისის, ოა ო (ბოროტად გამოყენება): II,73, 78,82. III,3,5,86. იხ. უჯეროდ კუშევა.

გარეშომად-კუშეველნი პარაღრამენოს: III,86.

გარეშე გარეგანი ოგა: გარეშე კაცი ო ოგა ძაბრპა IV,50. იხ. გარეგან.

გარეწარ-ბრალი შეცდომა, დანაშაული, პარაპტა, ათოს ტ: I,48. III,37. იხ. შეცოდება.

გარე-წარვლა თვალის არიდება, παραβλέπω: ლექსთა უმკობელობისა გარე-წარვლად (παραβλέπειν) (ეპისტ.).

გახარება 1. χαίρω: III,76,91.

2. συγχαίρω (თან-გახარება, ვინმესთან ერთად): III,76,91.

გახსენება ἐνοπτηρίζομαι (სარკეში ჩახედვა): III,89.

გება 1. დარჩენა (მდგრადად, მუდმივად), διαμένω: III,35. იხ. დადგრომა.

2. μένω: IV,54.

3. დარჩენა, ყოფნა უცვლელად, ἐπιμένω: IV,27.

4. დარჩენა, მდგრადობა, ἀναμένω: IV,23.

გემოვნებაა ἡδονή ἡ: I,72,75. II,19,40,44,56,58,63,65,69,76. III,16,63,77. IV,75. იხ. გემოე, სიტკბოებაა.

გემოთმოყუარე ფიλήδονος: II,52,68. III,18.

გემოთმოყუარებაა ფიληδონία ἡ: II,9,60,70. III,17,20.

გემოე ἡδονή ἡ: III,77. იხ. გემოვნებაა, სიტკბოებაა.

გეჰენა ჯოჯოხეთი, Γέην, γέννα ἡ: IV,20.

გზაა ὁδός ἡ: II,80. III,89. IV,25,30,57,58,65,74.

გზება ანთება, καίω: IV,68. იხ. გზებარე.

გინა / გინათუ 1. თუნდაც κἄν: IV,88. იხ. ჰელათუ.

2. თუნდაც, εἴτε: III,37.

გინება 1. ἀτιμάζω (უპატიოება, შეურაცხება, დამდაბლება): I,59. IV,21. იხ. უპატიო ყოფა.

2. ყვედრება, გაკიცხვა, უპატიოდ მოხსენიება, λοιδορέω: IV,30.

გინებული λοιδοροῦμενος: IV,90.

გინებაა 1. უპატიოება (ვისმე მიმართ), ὕβρις, εὐς ἡ: I,28,29,30. II,24.

2. ἀτιμία ἡ (უპატიოება): III,13. იხ. უპატიოებაა.

3. ἀτιμάζειν: IV,21.

4. λοιδορία ἡ: I,59.

გინებულობაა გინების განცდა სხვათაგან ἀτιμάζεσθαι: IV,21.

გლახაკი πτωχός ὁ: გლახაკნი სულითა πτωχοὺς τῷ πνεύματι: III,47.

გლოვა πεινθῶ: მრავალნი მგლოვარენი πολλοὺς πεινθοῦντας III,47.

გმობა 1. სიტყვიერი შეგინება, გაკიცვა, ბოროტად მოხსენიება, δυσφημέω: IV,30.

2. βλασφημέω: IV,83,90. გმობილი βλασφημοῦμενος IV,90.

გმობარი βλασφημοῦμενος IV,55.

გმობაა ბოროტსიტყვაობა, ყვედრება, კიცხვა, βλασφημία ἡ: II,14. IV,83.

გონება (ჰგონებს), მიჩნევა (მიჩნევს, ვარაუდობს)

1. δοκέω: II,77. IV,96.

2. (ჰგონებს, ვარაუდობს) νομίζω: IV,54,69. იხ. საგონებელ ყოფა.

3. ფიქრი, აზროვნება, λογίζομαι: IV,40. იხ. მოგონება, შერაცხვა.

გონებაჲ 1. სინჲ ბ: I,3,6,8-10,19,50,68,79,84-88,90,94,95,97,98. II,1-6,14, 15,18-21,26,27,28,31,48,50,52-54,56,61,62,64,68,73,74,82,85,92,97,100. III,2,4,5, 12,13,20,23,24,34,35,39,40,44,49,52,53,56,58, 64,66,67,70-72,78,89,92,94,95,97,99. IV,1,5,40,42,45-47,53,56,61,63,65,73,75-77,80, 86. სრულ ყვის გონებითი ცოდვაჲ ἀπετέλεσε κατὰ νοῦν τὴν ἀμαρτίαν: II,84. ზეშთა გონებისა ἡπερ νοῦν IV,2. იხ. გონიერებაჲ.

2. გააზრება, განსჯა, აზრი, ἔννοια ἡ: უეჭუელად აღუწნდეს-ცა უშეცნოსა (var. უშეტნოსა) გონებასა (ეპისტ.).

2. დიძნოია ἡ: III,54. IV,29,30,42,65,92. არცა ესენი ჩემისა გონებისა ნამუშავეენი არიან (ეპისტ.). გონებითი // გონებითა κατὰ διάνοιαν II,20,78,87. III,74. გონებითად ცოდვად εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίαν II,31. გონებითი ცოდვაჲ τὸ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνειν: II,72,84. იხ. მოგონებაჲ.

გონიერებაჲ სინჲ ბ: III,5. იხ. გონებაჲ.

გონიერი φρόνιμος: I,51.

გრძნობა ἐπαίσθησις: I,89.

გრძნობადი αἰσθητικός: IV,10. იხ. მგრძნობელობითი.

გრძნობაჲ αἰσθησις, εως ἡ: II,15,74,76.

გრძნობადთაგანი αἰσθητός: I,8.

გრძნობადი αἰσθητός: I,8,10,90. II,3,16,90. III,66,67.

გუამი 1. ὑπόστασις, εως ἡ: II,29.

2. სჲმა, ἄτος τὸ: I,8. III,31,53. IV,46. ოთხნი ნივთნი, რომელთაგან არიან გუამნი τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὰ σώματα IV,2. იხ. კორცი (კორცნი).

გული ὄψις, εως ბ: IV,31.

გუჲა ცემა, შვეიწროება αἰκίζω: ჰგუემლ კორცთა შენთა αἰκίζε τὴν σάρκα I,45.

გულეჲა განზრახვა, ღაპირება რისამე ქმნისა μέλλω: II,27.

გული καρδία ἡ: I,15. II,51. III,47,80. IV,70,72,73,78.

გულისთქუმა სურვილი, ნდობა, ἐπιθυμία: II,33. III,64.

გულისთქუმაჲ ἐπιθυμία ἡ: I,14,22,49,51,66,67,79,83. II,2,28,47,48,53, 56,60,69. III,5,11,12,63,64,71. IV,75. გულისსათქუმელად εἰς ἐπιθυμίαν I,20. III,12. გულისთქუმითი ἐπιθυμητικός I,67. II,12. III,3. IV,44. გულისთქუმითი τὸ ἐπιθυμητικόν IV,80. გულისთქუმით-კერძოჲ τὸ ἐπιθυμητικόν III,20.

გულისთქუმითი სურვილი, მოსურვება, მისწრაფება, მიზიდულობა, ἐπιθυμητικός τὸ: II,70. IV,15.

გულისსათქუმელი სასურველი ἐπιθυμητός: I,43. იხ. სასურველი.

გულისსიტყუა 1. აზრი, ფიქრი, λογισμός ბ: I,14,29,44,49,50,52,83,84,

87,91. II,14,18,20,21,31,55,59,74,84,85,87,90,92. III,13,20,34,35,37,43,51, 56,59,60,66-68,78, 88. IV,21,34,41,48,76. იჭყსაგანნი გულისსიტყუანი
 οὗ ἐξ ὑπονοίας λογισμοί IV,21.

2. სიჟმა, ათოს ტ: ენებულნი გულისსიტყუანი τὰ ἐπαμφή
 νοήματα II,84. იხ. გულისკმისყოფამ. მოგონებამ. ცნობამ.
 გულისწყრომამ მჰმცხ: I,49,66,75,80. II,48,69,70. III,5,20. IV,75. გულისწ-
 ყრომითი მჰმცხ: I,67. II,12. IV,44. გულისწყრომითი ტ მჰმცხ:
 IV,80. იხ. რისხვამ.

გულისწყრომითი 1. მჰმცხ: I,65,79.

2. მჰმოიდნჲ (მხურვალე, მგზნებარე): III,2.

გულისწყრომითი მხურვალეა, მგზნებარეა, მჰმცხ: IV,15.

გულისწყრომით(კერძო) ტ მჰმცხ: III,20.

გულისკმის-ყოფა მიხედვრა, ყვარცა: IV,77. იხ. ცნობა.

გულისკმისყოფამ სიჟმა, ათოს ტ (მიხედვრა, გააზრება): I,87. იხ. მოგ-
 ონებამ. ცნობამ. გულისსიტყუა 2.

გულმძიმე მარსაძრძის: III,55.

გულსავსე ქმნა / გულსავსე ყოფა დარწმუნება, ძღერძორა: III,58. IV,88,
 89.

გულმოდგინებამ ძმძმძის, ჟაჲ: I,12,26,40,71. სიყვარული არს გულს-
 მოდგინებამ სულისა კეთილისა I,1. იხ. წადიერებამ, წადილი.

გულმოდგინედ ყოყმას: IV,22,28,35. იხ. განჩემებით, თესებით, განკუთნ-
 ვილად.

გუშინ ჯმცხ: IV,26,27.

გუშინდელი ჯმძმძის: IV,26.

დ

დაბადება 1. შექმნა, ყცყომა: II,95. დაბადებულნი ყეყოსტა III,23.
 IV,13. იხ. ქმნა, მიწვენა.

2. აგება, შექმნა, დაფუძნება, კცცა: III,72,86. ღმერთმან დაბადა
 უხილავი და ხილული სოფელი 'Ο Θεός ἔκτισε τὸν ἀόρατον
 κόσμον καὶ τὸν ὁράμενον III,72.

3. შექმნა, დჰმძმძყა: IV,3,5.

დაბადებამ შექმნა, ყმძმძის, ჟაჲ: IV,77.

დაბადებული 1. ქმნილი, ქმნილება, კცმძის, ჟაჲ: I,20,73. III,18,25. IV,9.

2. ქმნილება, კცმა, ათოს ტ: III,27.

3. ტ ყეყოსტონ: III,46. IV,14.

4. დჰმძმძყა, ათოს ტ: III,99. IV,6.

დაბნელება 1. სკოცცა: IV,65.

2. ἑπισκοπία: II,12. III,20.

დაბნელებამ სკოცცის, ჟაჲ: III,70.

დაბრკოლება ცთუნება, σκανδαλίζω: III,37. IV,89.

დაბრკოლება 1. ცთუნება, σκάνδαλον τó: I,69.

2. πρόσκομμα, ατος τó: IV,33.

დაბრძოლა ἔκτυφλώ: IV,77,92.

დაება შერიგება, διαλλάσσω: I,53. IV,33.

დაება 1. შერიგება, მშვიდობის დამყარება, εἰρηνεύειν: IV,35. შდრ. მშვიდობის ყოფა.

2. διαλλαγήναι: ისწრაფე დაგებად მისდა σπεύσον αὐτῷ διαλλαγήναι: IV,19.

დადგრობა 1. μένω: III,61.

2. ἐπιμένω: IV,30.

3. διαμένω III,38. III,52.

დადება 1. ქონა, ყოლა, ἔχω: ნუ კაცთა მოთნებასა, არამედ ღმერთსა დავიდებდეთ პირად საქმისა მის ἢ τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν σχώμεν σκοπόν III,48.

2. ὑποτίθημι (ჩადება): III,80.

დადნობა ἐντρίκτω: III,15.

დავიწყება ლήθη ἡ: II,5,76.

დაზიდვა ჩამოწევა, ἔλκω: I,85. დაზიდული καθέλκόμενος: I,85.

დათმენა 1. ὑπομένω: II,24. იხ. მოთმენა, მოთმინება, თავს-დება, ტყვითვა.

2. φέρω (ატანა, ამტანობა, გადატანა, მოთმენა): II,46. იხ. მორთუმა, თავს-დება.

დაკლება 1. დანაკლისის განცდა, στερέω: II,89. III,20. იხ. მიხუმა.

2. διαλείπω (გამოტოვება): III,19.

დაკლება 1. στέρησις, εως ἡ: II,89.

დაკლებული ἑστερημένος: II,97.

დაკლება 1. σφάζει: კრავისა დაკლება 1. σφάζει τὸν ἄμνον II,86.

დაკრება გაკვირება, θαυμάζω: III,81. IV,1,2.

დაკუთება κατασπάω: I,85. ქუეყანად დაეკუთების ἐπὶ τὴν γῆν κατασπάται I,85.

დამალვა κρύπτω: III,91. IV,52,72. ხოლო ვნება სულსა შინა დამალულ არს κέκρυπται δὲ τὰ πᾶθη ἐν τῇ ψυχῇ III,78. იხ. მალვა, ფარვა.

დამარხვა დაცვა τηρέω: IV,55. იხ. დაცვა.

დამარხვა შენახვა τηρεῖν: I,23.

დამარჯველი ἐθίζω: I,69.

დამადებელი დემიουργός ó: III,18,72. IV,3,4,6. ყოველთა დამადებელი დემიουργική τῶν ὄλων: IV,9.

დამადებლობა დემიουργία ἡ: II,98.

დამადებლობითი დემიουργικός: I,100. II,27.

დამდაბლება 1. ταπεινώ: II,43.

2. συστέλλω: III,81.

დამდაბლებაა ταπεινώσις, εως ἤ: I,75. იხ. სიმდაბლე.

დამღოვრება დაწყნარება, მოთვინიერება, ἡμερώ: II,28.

დამთხუვეა რაიმე მღვთმართობაში ყოფნა, δικάειμαι: III,96.

დამკუდრება κατοικέω: IV,73.

დამოკიდება κρεμάνυσμι: IV,36.

დამონება δουλαγωγέω: III,9.

დამორჩილება ὑποτάσσω: III,47. დამორჩილებული ὑποταγμένος: IV,45.

დამორჩილებაა ὑποταγή ἢ (ὑποτάσσω): II,83.

დამცველი ფნაღ, ακος ό, ἤ: IV,97.

დამჭირვა დაჭერა, შეკავება, ἀντέχω: IV,15.

დამკობა ბოროტისყოფა (ვისამე მიმართ), შევიწროება, κακίζω: დასამკობელად აღმწერელისა πρὸς τὸ κακίζειν τὸν συγγραφάμενον (ეპისტ.).

დამქსნელი დამშლელი, დამანგრეველი, λύνω: IV,81. შდრ. დაქსნა.

დაპყრობა შეკავება, დაკავება, დაჭერა, κατέχω: III,56.

დარწმუნება / რწმუნება დაყოლიება, πείθω: II,3,58,90. III,66,67. IV,74. იხ. რწმუნება.

დასაბაძი 1. ἀρχή ἤ: I,82. III,57.

2. დასაწყისი, შესავალი, προοίμιον τὸ: IV,61.

დასასრულ ბოლოს და ბოლოს, τέλος: III,72.

დასასრული τέλος, εως τὸ: III,57,70. IV,23,24.

დასასჯელი ბრალდებული, განსასჯელი, ὑπόδικος: IV,85.

დასჯა 1. განსჯა, განკითხვა, განაჩენის გამოტანა, κατακρίνω: II,41. III,54,86. IV,67.

2. განსჯა, κρίνω: III,54.

დატევება მიტოვება.

1. καταλείπω: I,52.

2. მიტოვება, ἐγκαταλείπω: III,73. IV,95. დატევებულნი οἱ ἐγκαταλείμενοι IV,96.

3. გაშვება, მიტოვება, ἀφίημι: III,54,55,72. IV,71.

4. καταλμπανω, ἐγκαταλμπανω: IV,97.

დატევებაა ἐγκατάλειψις, εως ἤ: IV,96.

დაუდგრომელი მერყევი, არამდგრადი, ἄστατος: I,52.

დაუპყრობელობაა თავშეუკავებლობა, თავაშეებულება, აღვირახსნილობა, თანებობა, ἀκοლასια: II,79. III,1,3,6,7,11. იხ. უზომოება.

დაუსაბამოდ ἀνάρχως: III,25.

დაუსრულებლად ἀτελευτήτως: III,25.

დაუცხრომელი შეუწყვეტელი, ἀκατάπαυστος: II,48.

დაუწყნარებელი ἀτακτος (მოუწყნარივებელი, უწყნარიგო): III,47.

დაფარვა დამალვა, ἀποκρύπτω: IV,85.

დაფარული 1. κρυπτός: III,62,80. IV,33,43,49.

2. ἀπόκρυφος: IV,70.

3. κρυπτόμενος: III,81.

4. κεκρυμμένος: IV,28,71.

5. λανθάνω: III,81.

დაყენება 1. შეფერხება, ხელშეშლა, წინააღდგომა, ἐμποδίζω: II,7.

2. შეჩერება, დადგომა, ἵστημι: III,90,91.

3. ხელშეშლა, დაბრკოლება, აკრძალვა, κωλύω: IV,66.

დაყენებაჲ 1. ἀνακοπή ἢ (შეჩერება, გაჩერება): II,45.

2. στήσαι: III,91.

დაყოვნება 1. დაგვიანება, ἐγγχρῶνίζω: I,84. II,19,90.

2. χροῖνίζω: III,71,88.

დაყოვნებაჲ ἐγγχρῶνίζω: II,87.

დაყოლებჲ ἡσυχία ἢ: II,19. III,37.

დაყოლებული ἡσυχάζω: III,20.

დაშავება დაბნელება, ჩამუქება, გაშავება, ἀμαυρόω: IV,80.

დაშოთმა 1. დარჩენა, ἀπομένω: III,43.

2. დარჩენა, μένω: II,31.

3. ὑπολείπω: IV,25.

დაშურომა დაღლა, κοπιάω: არა დაშურების ὁ κοπιᾷ I,28.

დაცემაჲ πῶμα, ατος τό: I,56. III,85.

დაცვა 1. ფსλᾶσθω: II,24,83. IV,35,83,96.

2. διαψλᾶττω: I,80. II,11. IV,61,79.

3. შენახვა, მოფრთხილება თერῶ: II,29. რომელსა უყუარდე მე, მცნებანი ჩემნი დაიცვენს Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει I,16. იხ. დამარხვა.

4. διατηრῶ: II,61. III,39. იხ. ცვა.

დაცვაჲ 1. ფსλᾶσσειν / ფსλᾶττειν: II,11,85. შაბათისა დაცვაჲ ფსλᾶττειν τὸ Σάββατον II,86. იხ. ცვა.

2. τηρεῖν: III,78,95.

დაცხრომა შეკავება, შეჩერება, შეწყვეტა, დამშვიდება, παύω: III,74. IV,55.

დაწულილებაჲ ψιλᾶ ποιεῖν: II,4.

დაწყება ἄρχομαι (ἀρχω): IV,78.

დაწყნარებაჲ κατάστασις, εως ἡ (დადგენა, დაწესება, დამშვიდება, დამყარება): I,36; II,6,61,87. III,95. IV,30,91. იხ. დაწყნარებულობაჲ.

- დაწვწარებულება / დაწვწარებულობა $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ ἥ: II,61. IV,86.
იხ. დაწვწარება.
- დაჭირება ჴჷმის: II,33. იხ. ჴღვევა, ჴირება.
- დაჭირებამ ჴარალი, დანაკარგი, ჴჷმნა ἥ: III,47.
- დაჭნობა $\mu\alpha\rho\alpha\iota\varsigma$: I,79. II,28. IV,49,80.
- დაქსნა მოსპობა, განადგურება, $\delta\alpha\iota\lambda\acute{\nu}\omega$: III,60.
- დაქსნა დაშლა, დანგრევა, $\lambda\acute{\nu}\omega$: IV,32,81.
- დედაკაცი $\gamma\upsilon\tau\eta$, $\gamma\upsilon\tau\alpha\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ ἥ: II,33,84,85. III,42,53. IV,49. იხ. დეღამ, ცოლი.
- დეღამ 1. დელაკაცი, $\gamma\upsilon\tau\eta$, $\gamma\upsilon\tau\alpha\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ ἥ: II,68,87. III,20,40. იხ. დელაკაცი, ცოლი.
2. დელა, მშობელი, $\mu\acute{\eta}\tau\eta\rho$, $\mu\eta\tau\rho\varsigma$: III,7.
- დევნა 1. განდევნა $\delta\pi\epsilon\lambda\alpha\acute{\iota}\nu\omega$: II,21.
2. მიღვენება, მიყოლა, $\kappa\alpha\tau\alpha\delta\iota\omega\kappa\omega$: მოგულებს ყოველთა დღეთა $\kappa\alpha\tau\alpha\delta\iota\omega\kappa\epsilon\iota$ $\pi\acute{\alpha}\sigma\alpha\varsigma$ $\tau\acute{\alpha}\varsigma$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ III,2.
3. დიწკა: დევნილი $\delta\iota\omega\kappa\acute{o}\mu\epsilon\iota\omega\varsigma$ IV,90.
- დევნული დედნა $\gamma\mu\acute{\epsilon}\iota\omega\varsigma$: III,47.
- დიდება განდიდება, ჴება, დიჭაღა: I,25.
- დიდება 1. შექების ღირსად მიწნევა, დიჭა ἥ: II,34,76,91. III,4,13,64,75,85. IV,41,49,75, 77.
2. პატივი, დაფასება, $\tau\iota\mu\acute{\eta}$ ἥ: II,68.
- დიდებისმოყვარება $\kappa\epsilon\iota\sigma\iota\delta\iota\chi\acute{\nu}\omega$ ἥ: III,17,20,56. იხ. ცუდადმოყვარობა.
- დიდებობა განდიდება, საკუთარ თავზე მაღალი წარმოდგენა დიჭაღა: რამათ მის ძლით იდიდებოდის $\iota\upsilon\alpha$ $\delta\iota'$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\mu$ $\delta\iota\chi\alpha\sigma\theta\eta$ III,18.
- დიდებულებამ $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\omega\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta$ ἥ: IV,1.
- დიდებული დიჭაღა $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\acute{o}\mu\epsilon\iota\omega\varsigma$: II,9.
- დიდ-შხრახვალობა $\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha$ $\phi\rho\omicron\iota\omega\acute{\nu}$: I,47. შღრ. მაღალ-შხრახვალობა, მაღალ-შხრახვალობა.
- დიდ-მოქმედებამ $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\omega\upsilon\rho\gamma\acute{\iota}\alpha$ ἥ: I,96.
- დრაჴკანი დიღარიონ $\tau\acute{o}$: IV,75.
- დრკუ უვარგისი, ბოროტი, ხენეში $\phi\alpha\iota\lambda\omicron\varsigma$: I,24,25,71,92. II,56,75,77. IV,26,27. იხ. უთნო, ბოროტი.
- დღეკეთილობა $\epsilon\acute{\nu}\eta\mu\epsilon\rho\acute{\omega}$: რაჴამს მეგობარი დღეკეთილობდეს $\theta\tau\alpha\upsilon$ $\mu\acute{\epsilon}\nu$ θ $\phi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma$ $\epsilon\acute{\nu}\eta\mu\epsilon\rho\eta$ IV,97,99.
- დღეკეთილობამ $\epsilon\acute{\nu}\eta\mu\epsilon\rho\acute{\iota}\alpha$ ἥ: IV,94.
- დღენდელი / დღენდელი $\sigma\eta\mu\epsilon\rho\omicron\upsilon$: IV,26.
- დღეს $\sigma\eta\mu\epsilon\rho\omicron\upsilon$: IV,27.
- დღმ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$ ἥ: III,2.

2

გერეთე 1. ὁμοίως: III,53,54.

2. οὐτως: IV,1. იხ. ესრეთ.

გელო δῆκανθα ἢ: IV,62. არარამ სხუამ იპოების, თუნიერ ეკალთა და კურამსთავეთასა ὁὐδὲν ἄλλο εὐρίσκεται πλην δῆκανθων καὶ τριβόλων: IV,71.

ელენი ბერბენი, Ἑλλην, ἦνος ბ: IV,6. ელენთა ყრმანი Ἑλληνων παῖδες IV,2.

ერთბამად 1. ერთობლივად (ვინმესთან ერთად), მაშინვე, იმავედროულად, ὁμοῦ: II,93.

2. ერთსულოვნად, ὁμοθυμαδόν: I,67.

ერთგული εὐνοῖας: IV,31.

ერთსახე ერთი სახის მქონე, μονοειδής: III,97. IV,9.

ერთსახე ერთსახეობა, ერთი სახის ქონა, μονοειδής τὸ: III,97.

ერთ ყოფა εὐνοοποιεῖν: IV,17.

ერისკაცი κοσμικός: II,60. III,83,84. იხ. სოფლიო / მსოფლიო.

ესევეთარი ამნაირი, τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον: III,76. IV,31.

ესეა სასოების (იძელის) ქონა, იძელეონება, ἐλπίζω: მისსა მიმართ ესავე უფროეს, ვიდრელა ღმრთისა ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἐλπίζει ἢ ἐπὶ τῷ Θεῷ III,18.

ესოლენ თოსოით: I,63.

ესრეთ οὐτως: IV,60. იხ. გერეთე.

ექსორია გაღასახლება (საზღვარგარეთ), ἐξορία, ας ἢ: ექსორია-იქმნა ἐξ-ὀριστος γέγονεν II,93.

ეშაკი დაღმან ბ: II,14,18,19,22,31,33,38,40,69,71,74,85,90,92. III,5,41,92, 93,95. IV,30,83,87.

2. διαβόλος ბ: II,14.

3

ვარსკულავი ἀστὴρ, ἑρος ბ: I,10.

ვეცხლი ἀργύριον τὸ (ვერცხლის ფული): III,18,83.

ვეცხლისმოყვარე φιλάργυρος: II,68.

ვეცხლისმოყვარება φιλαργυρία ἢ: I,75. II,9,59. III,4,7,56,76,83.

ვიდრეზდის μέχρις: IV,22.

ვიეთნიმე τινές (τις, τι): IV,6.

ვითარ / ვითარ-იგი ὡσπερ: IV,1.

ვინა საიდან? πόθεν: III,55. IV,2.

ვინათგან ἐπειδή: IV,59,60,69,72,99. იხ. რამეთუ.

ვინმე ვილაც, რომელილაც, δέινα ბ, ἢ, τὸ: IV,83.

ვლა (სლვა: ვალს, ვილოდის, მოგზაურობს) 1. περιπατέω: IV,17,64. სუ-

ლითა ვიღოდეთ Πνεύματι περιπατεῖτε IV,64. იხ. მავლობა.

2. მგზავრობა (გზაზე ღვომა), ობენა: IV,30.

ვლტოლა გაქცევა, ἀποστρέφω: IV,31. იხ. გარე-მიქცევა.

ვენბა 1. ტანჯვა, უბედურების გადატანა, πᾶσχα: III,77,68.

2. ტივილის განცლა, πονῶ: IV,17.

3. ἐπιβουλή (დაბრკოლების თხზვა, შეთქმულება, მზაკვრობა, მტრული ზრიკების ზლართვა): IV,30. ავენებლეს მას ἐπιβουλήσαν I,55.

ვენბა 1. πᾶθος, εὖς τῶ: I,3,60,64-67,76,83,84,86. II,2,3,5,7,8,11,15,16,19, 22,23,30,31,33,39,40,44,47,60,68,69,74,84,85,100. III,6,8,12,13,40-44,47,50,56,57,59,60,66-68, 70-72,75,76,78,81,87,88,90,91,93. IV,45,47-49,52-54,77,78,86.

2. πᾶθημα, αἶος τῶ: III,11.

3. მავნებლობა, დაზარალება ვისიმე, დალუპვა, βλάβη ἡ: II,94.

ვენბულად ἔμπαθῶς: IV,66.

ვენბულებაა πῆρσας, εἰς ἡ (ფიზიკური ნაკლი): II,76.

ვენბულებითი παθητικῶς: II,48,98. III,51. IV,57. ვენბულებითი კერძო სულისაა τὸ παθητικόν: IV,79.

ვენბულებით-კერძოა παθητικῶς: III,35.

ვენბული ვენბიანი, მღელვარე, ἔμπαθῆς: I,14,63,83,94. II,9,20,21,31,56,64, 68,71,74,84, 87,89,90,92. III,8,20,34,35,43,56,88. IV,48,50,51,65. ვენბულია ცხორებისაგან საღმრთოდ ცხორებად ἄπο τῆς ἔμπαθῶς ζῆς εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον I,48.

ვენბულ-მოყუარებაა προσπαθεῖν ἡ: I,1,3.

ზ

ზაკუჟაა ὁδὸς ὁ: I,56.

ზელა-დაღვომა ἐφίπταμαι: მყის ზელა-დაგადგების შენ გულისსიტყუა ცულადიდებისაა εὐθὺς ἐφίπταται ἐπὶ σε ὁ τῆς κενობიζῆς λογισμῶς III,59.

ზელა-დასხმა ἐπιτῆμι: II,19.

ზელა-დასხმაა ἐπιφορὰ ἡ: II,91.

ზელა-დაქლომა შეღვომა, დაბიჯება (შესღვა, დააბიჯა), ἐπεμβίβω: II,19.

ზელა-მღებარე ἐπικείμενος: III,56.

ზელა-მზელა 1. ხშირი, πυκνός: III,20.

2. ხშირი, ხშირად, πυκνότερος: II,70.

3. განუწყვეტლივ συνεχῶς: II,70.

ზეთი ἔλαιον τῶ: III,2.

ზემოთქმული προειρημένος: III,75.

ზესთა-მბრძოლი ὑπέρμαχος: IV,99.

ზეშთა-აღორბინება სწრაფი, გადაჭარბებული ზრდა, ὑπεραυξάνω: II,48.

III,100.

წმინდა-აღსავე ὑπερπλήρης: III,46.

წმინდა-გონებისა ὑπὲρ νοῦν: I,100.

წმინდა-უცნაურად ὑπεραγνώστας: III,99.

წმინდა-უცნაური ზე-შეუცნობელი, ὑπεράγνωστος: III,99.

წმინდა-შეერთებული ὑπερησάμενος: III,100.

წმინდა-ძლევა ὑπερνικάω: I,73.

წმინდა-წილუვლელი ὑπεράπειρος: III,100.

• ზეცაა ὁ ὑψίστος: IV,77. იხ. ცაჲ.

• ზეცათაა ზეციური, ὁ ὑψίστος: IV,35.

• ზეციერი ἑπουράνιος: II,79.

• ზოგი ნაწილობრივი, μερικὸς: IV,53. იხ. კერძობითი.

• ზომიერად συμμέτρως: II,10.

• ზუაობა οἰσιν, εὖς ἢ (οἶσμαι): III,14,70,81. IV,61. იხ. სიმაღლე.

• ზრახება 1. ἐκκαλέω: II,19.

2. რჩევის მიცემა, συμβουλεύω: III,80.

• ზრახება აზროვნება, φρόνημα, αὖτος τῶ: I,83. იხ. ცნობაჲ.

2. საუბარი, δμιλία ἢ: IV,40.

• ზრდა გამოზრდა, გამოკვება, ἐκτρέφω: III,9.

• ზრუნვა 1. φρονις, ἰδὼς ἢ: IV,65.

2. πρὸνοια ἢ: I,20. III,12. იხ. წინა-განებაჲ, წინა-განმგებელობაჲ, მზრუნველობაჲ.

3. σχολή ἢ: IV,65. იხ. მოსწრაფებაჲ.

• ზუაობა κενόδοξω: III,83.

• ზღვევა დაზარალება (საკუთარი ან სხვისი).

1. დაზარალება ვისიმე ζημιῶ: IV,21. იხ. ჭირვება, დაჭირვება.

2. ზარალის განცდა ζημιῶσθαι: IV,21.

3. კიზნუნება (საფრთხეში ყოფნა): III,85.

• ზღვევა ზემი ἢ: IV,21,81.

თ

თავისუფალი ἑλεύθερος: II,30. ვითარცა ქცეულებისაგან არათავისუფალი

ὡς τροπὴς οὐκ ἑλεύθερα: IV,9. იხ. აზნაური.

თავისუფალ ყოფა ἑλευθερία: II,2. IV,86. იხ. განთავისუფლება.

თავმოთნე αὐτάρεσκος: IV,37.

თავმოყვარული φιλαυτός: IV,37.

თავმოყვარეობაა φιλαυτία ἢ: II,8,59,60. III,7,8,56,57.

თავს-ღება 1. ὑπομένω: III,48,77. IV,55. იხ. მოთმენა, მოთმინება, ღათმენა,

ტყრთვა.

2. მოთმენა δνέχω, ἀνέχομαι: I,69. IV,24,30,90. παντελῶς

οὐκ ἀνέχεται ყოვლად არა თავს-იღებს I,15.

3. მოთმენა, გადატანა, ტვირთვა, ტარება, φέρω: I,28,68. IV,87. მორთუმა, დათმენა.

4. სუსσποφέρω: III,79. IV,93.

5. გადატანა, ტვირთვა (რაიმე სიძნელისა), στέγω: IV,17.

თანაარსი ერთარსი, იმავე არსების მქონე, ὁμοούσιος: IV,3,77.

თანა-აღრევა συμπαράμυσιν: IV,28.

თანა-განვრცობა გაშლა, გადაჭიმვა, გავრცობა, συμπαράτεινω: III,100.

თანა-ზრდილი თანამცხოვრები, συσυναστράφης: III,72.

თანა-ზრდილობა თანაცხოვრება, მჭიდრო ურთიერთობა, συσυναστροφία: III,72.

თანამებრძოლი σύμμαχος: IV,99.

თანა-შეარვეობა თანაცხოვრება, συσσυλίζομαι: IV,30. იხ. თანა-ქცევა.

თანა-მიდევნება მიყოლა, გაყოლა, συγκατατίθεσθαι: III,34.

თანა-მიმდებელობა რაიმე სახით ტკობა (სიამოვნების განცდა, ჭამა-სმა, სარგებლობა, დაკმაყოფილება) ვინმესთან ერთად συσπολαύνω: IV,97.

თანა-მიყოლა დათანხმება, ვისთანმე გაერთიანება, συγκατατίθεμαι: II,56.

თანა-მიყოლა დათანხმება, დათმობა, თანაარსებობა, συγκατάθεσις: II,19,31. III,88.

თანამოქმედი συνεργός: II,69. IV,99.

თანა-ყოფი სუსσπαρκτος, ου: IV,6.

თანამყოფობა სუსსπάρχειν: III,28. IV,6.

თანა-სამარადისოდ ყოფა სუსსπάρχειν ἐξ ἀδίου: IV,6. იხ. სამარადი-ლოდ, თანა-ყოფობა.

თანა-შეუღლეილი συσζευγμένος: III,40.

თანა-განჭრა სუსδιασχίζω: I,71. შდრ. განჭრა.

თანა-ღება მოვალედ ყოფნა, ὀφείλω: თანა-გუაჯ ὀφείλομεν I,43.

თანაღმობა სუსპάθεια ἡ: I,25. თანაღმობილი სუსპაθέστατος IV,99.

თანაღმობილ ყოფა პროσπάσχω: III,58.

თანამღები ἔσιχος: I,55.

თანამზრახველი

1. თანამოსაუბრე, სუსმυλος ὁ: I,48,50.

2. მრჩეველი, სუსმυλος ὁ: IV,99.

თანა-მიყოლა 1. სუსდიაτθῆμι: I,70.

2. დათმობა, დაყოლიება, დათანხმება, συγκατάθεσις, εως ἡ: I,83,84.

თანა-მოკიდ(ებ)ული ὑποκείμενος (= ქვემოთ მდებარე): II,31.

თანა-მონა სუსმυλος ὁ, ἡ: I,21.

თანამოქმედ ქმნა სუსერგῶ: თანამოქმედ ექმნებიან გონებასა სუსერგისმი

ტფ სძ I,11.

თანა-ზოწამება ერთობლივი დამოწმება, *συνμαρτυρέω*: I,74.

თანა-სამარადისო *συσανδισος*: II,29. IV,6.

თანა-ქცევა 1. ვინმესთან ერთად მიმოქცევა, ყოფნა, *συσδιατρίβω*: II,13.

2. თანა-ცხოვრება, გაშინაურება, *συσσυσλίζομαι*: III,90. იხ. თანა-მეარეკობა.

თანა-ყოფა სქესობრივი შეერთება, *συσουσις* ἡ: II,17.

თანა-შეზომება ურთიერთმიმართების განსაზღვრა ორ საგანს შორის, *παράμετρειν*: III,14.

თანა-შეკრვა *συσδισμέω*: II,3. III,56,67,71.

თანა-შესწორებელად შეუდარებლად *ἀσσυκρίτως*: I,43.

თანა-შეუტყუებელად შეუდარებლად, *ἀσσυκρίτως*: I,7. III,49,64.

თანა-შეუღლებული *συσεζευγμένος*: I,82. იხ. შეუღლება.

თანა-შეწვენა *συσεργειν* ἡ: II,32.

თანა-ცხოვრება *συσζώω*: IV,38.

თანა-ცხოვრება *συσζήσαι*: IV,38.

თანა-წარტაცება მოტაცება, მტაცებლობა, გადატ. გატაცება (რაიმე საქმისადმი ლტოლვა), *συσαρπαγῆ, ἥς ἡ*: III,74.

თანა-წარყვლა *συσαραχθῆναι* (*συσαραπάγω*): III,91.

თაყუანისსაცემელი *προσκυνητός*: II,21. IV,77.

თესლი *σπέρμα, ατος τό*: II,32. III,93.

თითოეული *ἕκαστος, η, ου*: II,37. IV,44. იხ. კაცად-კაცადი.

თითოსაზე სხვადასხვაგვარი, *διόφορος*: II,5. იხ. თუთოსაზე.

თნევა მოწონება *ἀρέσκει*: III,11. ღმერთსა უკუე სონავს სიყვარული *Τῷ μὲν Θεῷ ἀρέσκει βγάπη* III,11.

თუთება *ἰδιότης, ητος ἡ*: II,29.

თუთ-მყოფი *ἀυτοῦπαρξίς, εως ἡ*: III,27.

თუთოეული ყოველი, *ἕκαστος, η, ου*: IV,70.

თუთოსაზე 1. სხვადასხვაგვარი, *διόφορος*: III,81. იხ. თითოსაზე.

2. *ποικίλος*: III,82.

თუთოსაზე *ποικίλως*: III,97. IV,17.

თუთოსაზეობა 1. *διαφορά* ἡ: I,71.

2. მრავალფეროვნება, სიჭრელე, *ποικιλία* ἡ: II,68.

თუთ-სახიერება *ἀυτοαγαθότης, εως ἡ*: III,27.

თუთ-სიბრძნე *ἀυτοσοφία* ἡ: III,27.

თუთიერ გარეშე, უ- (უარყოფის ნაწილაკი).

1. *πλὴν*: II,88. არარაა სხუა იპოების, თუთიერ ეკალთა და კურომსთათასა *οὐδὲν ἄλλο εὕρισκεται πλὴν ἀκανθῶν καὶ τριβόλων*: IV,71.

2. παράξ: II,92.

3. δυν: III,66.

4. χარis: IV,58.

თესება 1. თავისებურება, განსაკუთრებულობა, ნიშანდობლივი თვისებები, ἰδν-αμα, ατος τδ: III,25. იხ. საცნაურება.

2. ერთობა, ურთიერთობა, გათავისება, σχέσις, εως ἥ: III,72.

თესებით გათავისებით, გულითადად, γνιψιδας: IV,98. იხ. გულსმოდგინედ, განჩემებით, განკუთვნილად.

თესი 1. საკუთარი, შინაური, მშობლიური, შინაგანი, შესაფერისი οἰκειος: III,71.

2. თავისიანი, ნათესავი, συγγενές, εως ὅ: IV,81.

3. საკუთრება, საკუთარი თავისათვის ნიშანდობლივი რაიმე (საქმე-ბი, ინტერესი, სარგებლიანობა, თვალსაზრისი, ხასიათი) ἰδιον τδ: III,84.

თესი ბუნებითა ბუნების შესაფერისი, ბუნებისათვის დამახასიათებელი, ბუნე-ბრივი, κατὰ φύσιν: III,35.

თუალი ὀφθαλμός ὅ: I,10,12. II,53. III,51. IV,46,62.

თუალაობა თვალის დაავადება ან სიბრმავე. ὀφθαλμῖσαι (ὀφθαλμι-და) = ἥ ὀφθαλμα: III,20.

თქმა 1. თქმა, εἶρημαι (ἔρω): III,56. IV,100.

2. ლეგა: IV,34,39,44,100. ამისთვის იტყოდა მოციქული Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος: IV,74.

თხოვა αἰτέω: II,34.

თხრობისაებრ ἱστορικῶς: II,31.

o

ივარის-ყოფა „მიმოლატაცება“, მიტაცება, „გამოტყუენვა“, ἀρπάγε ἥ: II,89.

ივაი 1. სახე, ამსახველი ნიშანი, εἰκασμός ὅ: III,67.

2. მინიშნება, αἰνigma, ατος τδ: III,69. IV,32.

ივურდი მითხრობა დამახინჯებული (მცლარი) განმარტება, παρεξήγη-σις, εως ἥ: IV,85.

იბულება ἀναγκάζω: II,29. III,67.

2. ἐκβιάζομαι: II,31.

იბულება ἀνάγκη ἥ: იბულებით ἐξ ἀνάγκης: II,93,94. III,77. იხ. ჭირი, იწროება.

იწროება 1. στενωσις, εως ἥ: II,32.

2. στενοχωρία ἥ: I,73.

3. στρέβλωσις, εως ἥ (წამება): II,24.

4. ἀνάγκη ἥ: III,79. იხ. იბულება, ჭირი.

• იქვე 1. ეჭვი, ვარაუდი, მიხვედრა, ὑπόνοια ἡ: I,69. III,37. IV,21. იჭყსაგანნი გულისსიტყუანი οἱ ἐξ ὑπονοίας λογισμοί IV,21. იხ. მოგონება, პაზრი.

2. ὑπόληψις εως ἡ: I,55.

ბ

• კაღნიერება παρηρησια ἡ: I,50,68,81. III,80. IV,32.

• კაღრება გაბედულება, გამბედაობა, τολμῶ: II,14.

• კანონი კრემუნს ὁ: IV,5.

• კაცად-კაცადი ἑκαστος, ἡ, ον (თითოეული): II,37. იხ. თითოეული.

• კაცება ამბრაპრტის, ἡτος ἡ: I,71.

• კაცთა მოთნება ამბრაპარესკეია ἡ: III,48.

კაცთმოყვარე ფილანთრაპოს: II,39,52. III,90.

კაცთმოყვარება ფილანთრაპია ἡ: II,47,70.

კაცი 1. ძმარაპოს ὁ: I,13,15,17,18. II,68,81,90. III,14,16,32,37,54,66,77. IV, 5,25,35,41,55,62,82,83, 84,87,88,95. გარეშე კაცი ὁ ἔξω ἀνθραპოს IV,50. შინაგანი კაცი ὁ ἔσω ἀνθραპოს IV,78.

2. ანჰრ, ანდრს ὁ: IV,24. იხ. მამაკაცი.

კაცის-კლვა ფონესა: არა კაც-ჰკლა ὁν ფონესუს IV,86.

კაცისკლვაა ფონესეინ: არ კაცისკლვაა μὴ ფონესეინ IV,67.

კაცობრივი ანთრῶπινოს: I,87,97. II,23,26,27,34,39,96. III,33,34,37,49,64,67, 68. IV,3. კაცობრივი ბუნებაა ἡ ἀνθრაპინე ფისის III,25.

კლემა (ეპკლემა) პლესთა (ἐπιπλήττω): I,68.

კლეშულ ყოფა შერცხვენა, ἐντρέπω: II,20.

კეთილად 1. კალნს: III,90.

2. კალა: IV,13.

კეთილი 1. აგაზბს: I,1,24,25,43. II,6,11,32,76. III,48,93. IV,13,90,99. იხ. სახიერი.

2. კალბს: I,84. II,17,19,32,35,49,76,77. III,58,72,93,94. IV,27,40.

კეთილი 1. სიკეთე, დიამბესი, εως ἡ: IV,32. იხ. წადილი, წადიერება, გულშელოდინება.

2. სიკეთე, აგაზბონ ტბ: II,32. III,29. IV,67.

3. კალბონ ტბ: II,34,37,38,29,82. III,72. IV,26,78.

კეთილის-ყოფა ἐνεργετώ: III,33.

კეთილშესახური ესუსეზის: III,26.

კეთილყოფაა ἐν εἶναι: III,23,24. IV,11,12.

კეთილცნობიერებით ესუგამონას: ვჰლოცავ კეთილცნობიერებით აღმოკ-
ითხვად ამათლა (ეპისტ.).

კერპთშესახური ეიდოლოატრის, ὁ: I,7.

კერპი ეიდოლონ ტბ: II,31.

კერძი მხარე, μέρος, εὐς τό: III,91. იხ. კერძოა.

კერძოთაგანი ὁ ἐπὶ μέρους: III,34.

კერძო-მკუდარი ნახევრად მკედარი, ცოცხალ-მკედარი, ἡμιθανής: IV,75.

კერძობითი მერიკის: IV,57. იხ. ზოგი.

კერძოა მხარე, ნაწილი, μέρος, εὐς τό: I,65,66,79. II,48,83,98. III,51. IV,57. იხ. კერძი, ნაწილი.

კმა ყოფა საკმაოა, ἀρκέω: II,5.

კმა-ყოფა აὐτάρκεια ἡ (საკმარისად მიწნევა საკუთრი ქონებისა): IV,49.

კრავი ἄμυνς ὁ: კრავისა დაკლავა σφάξαι τὸν ἄμυντ II,86.

კრძალვა 1. მორიდება, სიფრთხილე, προσέχω: II,59. IV,19.

2. თავშეკალება, სიწმიდის დაცვა, ἐγκρατεύομαι: I,51. II,56.

3. ἐπιμελέομαι (ზრუნვა): კრძალვებოდე ვნებათაგან ἐπιμελῶ
τὸν παῖδιν III,13.

კრძალვა 1. προσέχειν: II,59. III,20.

2. ἔδεσθαι (δεῖν – შიში, მოკრძალება, მორიდება): II,86. აღბათ
უნდა თარგმნილიყო: „ჭამა“ (ჭნა, ἔσθω). ??????

კრძალულება 1. εὐλάβεια ἡ: I,81.

2. ἐγκράτεια ἡ: II,23,57. იხ. მარხვაა.

კუალად πάλιν: II,74,93. III,70. IV,54,55,73,75.

კუალი ἰχθὺς, εὐς τό: I,15.

კუართი χιτὼν, ὄνος ὁ: I,62.

კუეთება προσβάλλω: II,74.

კუეთება შეჯახება, მტრობა, დავა, προσκρούω: IV,98.

კუეთებაა თავდასხმა, προσβολή ἡ: III,35,51,93.

კუერთხი ῥάβδος ἡ: II,99.

კუმოლვა აკვამლება, კვამლით დაბურვა, καπνίζω: III,95.

კურთხევა კეთილად მოხსენიება, შექება, εὐλογέω: IV,30,90.

კურნება 1. მკურნალობა, ἰατρεία ἡ: II,46.

2. θεραπεία ἡ: III,86.

კურნება მზრუნველობა, მკურნალობა, θεραπαινά: I,79. იხ. ნუგეშინის-ცემა,
მომადლება.

კურომსთავი ეკლოვანი მცენარე, τριβόλος ὁ: IV,62. არარაა სხუა იპო-
ების, თუნიერ ეკალთა და კურომსთავთასა οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκεται
πλὴν ἀκαυθῶν καὶ τριβόλων IV,71.

ლ

ლექსი სიტყვა, λέξις, εὐς ἡ: ლექსთა უმკობელობისა გარე-წარვლად
(ეპისტ.). ლექსთა ინადირობდეს (იქვე).

ლიტონი მარტივი, უბრალო, ψιλός: I,93. III,42-44,49,66-68,70,88. ლიტო-
ნი სარწმონება ἡ ψιλὴ πῖστις I,39. ლიტონად ψιλὰ II,90.

ლმობა πονέω (ტანჯვა): II,58.

2. ტანჯვა, პაძხა: III,37.

3. პროσπάσχω: ლმობილი პროσπάσχοισα II,92.

ლმობაα πάθος, εὖς τό: II,8. იხ. ენებაა.

ლოცვა 1. თხოვნა, ღალოცვა, παρακαλέω: ეპლოცავ კეთილცნობიერებით აღმოკითხვად ამათდა (ეპისტ.). გლოცავ (παρακαλέω) ამასცა (იქვე). გმობილი ჰლოცავს βλασφημοῦμενος παρακαλῇ IV,90. იხ. ნუგ-ეშინის-ცემა.

2. ეწχομαι: IV,89.: ლოცვად (εὖχεσθαι) ჩემისა სიგლახაკისათჳს (ეპისტ.).

3. προσεύχομαι: II,1,4,5,61,100. III,13,90. IV,22,28,35,64.

4. ლოცვა (ვინმესთჳს) ὑπερεὔχομαι: მოკლული ულოცავს φο-νεῦσθαι ὑπερεὔχεται IV,90.

ლოცვაა προσευχή ἡ: I,53,68,79,88. II,6,7,14,19,35,47,52,54,57,61,70. III,11,20,44,49,50,87,90,95. IV,15,33,42-44,48,51,68,80,86.

მ

მაბრკოლებელი შემაფერხებელი, ἐμπόδιζον: II,7. იხ. მაყენებელი.

მაგინებელი ἀτιμάζω: I,59.

მაღლი 1. χάρισμα, ათჳს τό: I,54. III,28. IV,62,69,73.

2. χάρις, ιτჳს ἡ: II,26. III,24. IV,77,96.

მაღლითი ὁ κατὰ χάριν: III,25.

მაღლობით εὐχαρίστω: II,46.

მაჳალი διαπορευόμενος: III,55.

მაველობა სვლა, სიარული, „ქცევა“ (მიმოსვლა, მიქცევ-მოქცევა, საქმიანობა, ცხოვრება). περιπατέω: III,68. იხ. ვლა.

მავენებელი πάσχω: III,91.

მაკუდინებელი θανατῶ: IV,31.

მაღვა კრწყა: რაათა მალვიდეს და ჰმარხვიდეს ἵνα κრῖψῃ καὶ φυ-λάξῃ III,18. იხ. დამალვა, ფარვა.

მაჳაა πατήρ, πατὴρ ὁ: IV,35,55.

მაჳაკაცი ძაჲრ, ძუნდრ ὁ: III,42. იხ. კაცი.

მაჳობრივი πατρικός: IV,96.

მაოცნებელობითი წარმომსახველობითი, φανταστικός: III,32.

მარადის 1. ἀεί: III,48,70,80,81,95,100. IV,3,9,40,42,57,60.

2. διὰ παντός: III,50.

3. πολλάκις: III,85. იხ. მრავალგზის.

მარადის არსი ἀεί ὄν: III,25.

მარადის მყოფობაა τὸ ἀεί εἶναι: III,24,28,29.

მარადის ყოფაა 1. ἀεί εἶναι: III,23. IV,13.

2. τὸ δέι δν: III,25.

3. ὑπάρχειν δέι: III,27.

მარგებელი სასარგებლო, ὠφέλιμος: IV,63. იხ. სარგებელი.

მართალი 1. ბრძნის: II,37. IV,17.

2. δίκαιος: I,24. IV,44.

მართებაჲ κυβέρνησις, εως ἥ: II,60.

მართლად მართებულად, სამართლიანად, მიზანშეწონილად, ბრძნად: III,19. IV,66.

მართლუკუნ კუშევაჲ უკულმა, შებრუნებულად ხმარება, παρὰχρησις, εως ἥ: II,17.

მარტივი დაუნაწევრებელი, ἀπλός: II,84. IV,8,9.

მარტივად ἀπλώς: II,52.

მარტოება ἰδιότῳ: III,13.

მარტო ქმნა განმარტოება, სხვათაგან განსხვავება, ἰδιότῳ: II,13.

მარხვა 1. სიწმიდის დაცვა, თავშეკავება, ἐγκρατεῖσμαι: IV,75. ტანჯვათ-
აგან მოშიში იმარხავს ვნებათაგან I,3.

2. ნაყროვანებისაგან თავშეკავება νηστεῖν: იმარხვილ ნηστεῖν
III,13.

3. შენახვა, გადანახვა, φυλάσσω: რამთა მალვიდეს და ჰმარხვიდეს
ἵνα κρύψῃ καὶ φυλάξῃ III,18.

მარხვაჲ 1. ἐγκράτεια ἥ: I,2,64,65,81,84. II,25,54,85. III,8,39,43,50,85.
IV,15,44,49,57,68,72,79,80,86. იხ. კრძალულებაჲ.

2. νηστεῖν ἥ: I,79. II,19,24,35,47,57,70.

მატება აღმატება, მომატება, გამრავლება, πλεονάζω: III,96.

მაღალ-შზრახვალობა ქედმაღლობა, მაღალი აზრის ქონა საკუთარ თავზე,
ὑψηλοφρονέω: II,67.

მაღალი 1. ὑψιστός: III,33. 2. ὑψηλός: IV,79.

მაგვნებელი შემაფერხებელი ἐμποδίζω: II,7. იხ. დაყენება. მამრკოლებელი.

მაშენებელი οἰκοδομῶς ბ: IV,59.

მაშფოთებელი ბχληρόν τόν (ბχληროს): IV,17.

მაჩუენებლობაჲ ἐπιδειξίς, εως ἥ: სამაჩუენებლოდ πρὸς ἐπιδειξίς
II,94.

მაჩუენებლობით ἐπιδεικτικῶς: IV,60.

მაკზოვარი σωτήρ, ἥρος ბ: IV,17,36,56,72,75.

მაკზოვნებლობითი διασωστικός: III,25.

მაჭირვებელი θλιβάν (θλιβან): III,2.

მახლობელი 1. πλησιάζω: II,85. 2. ἐγγίζω: IV,59.

მახული 1. μάχαιρα ἥ: I,73. 2. ῥομφαία ἥ: II,14. 3. δξύς, εἶα, ὕ:
III,56.

გზებარე ანთებული, καιόμενος (გზება – καια): IV,68.

გენებლობა ვარაუდი, νομίζειν: III,81.

გენობელობა αἰσθησις, εως ἥ: IV,10.

გენობელობითი αἰσθητικός: IV,10. იხ. გრძნობადი.

გდაბალი ταπεινός: I,80. III,90.

გდაბალ-შზრახველობა ταπεινοφορσύνη ἥ: I,48. იხ. სიმდაბლე. შღრ.

მაღალ-შზრახველობა, ღიდ-შზრახველობა.

გდაბალ ცნობითა μέτριος (მოკრძალებული, თავმდაბალი, ზომიერი): III,81.

გდაბლობა თავმდაბლობა, მოკრძალება, ταπεινοφορσύνω: IV,64.

გდგმო გდგრადი, διαμέναν: I,82.

გდგრადი მჟღს, -εία: II,30.

გდიდარი πλούσιος: II,89.

გდიდრად გდიდრულად, πλουσιώας: III,63.

გეობარი φίλος ὅ: I,71. III,79. IV,21,81,92-95,97,99. იხ. მოყუასი, მოყუარე.

გესანდუქიონე πανδοχέας ὅ: IV,75.

გესიდუმლოე μύστης, ου ὅ: IV,97.

გეტყუელი λέγων: IV,12,29,85.

გეუყეა უჟალი, ბატონი, δεσπότης, ου ὅ: II,18,29. IV,67.

გეჟობა βασιλεία ἥ: III,66.

გეცნიერება 1 γνῶσις, εως ἥ: I,9,12, 31,32,46,47,69, 77,86,92,94. II,21, 25,26,28,34,76,77. III,1-3,29,30,33,34,45, 63-69,70,75,95. IV,2,5,46,56-62,70,77,100. იხ. გცნობელობა.

2. ἐπίγνωσις, εως ἥ: I,61.

3. ἀνάγνωσις, εως ἥ: IV,86.

გეცნიერებითი γνωμικός: III,25.

გეცნიერი გცოდნე, γνωστικός: II,55,90.

გეცნიერი 1. გცოდნე კაცი, ἐπιγνώμων, ονος: III,81.

2. γινώσκων: IV,33.

გეძიებელი ζητών: III,55.

გეჭუელობა დაეჭვება, ἀμφιβάλλω: II,32.

გზაკუეარებით დიλουργას: II,40.

გზაკუეარი ἀλάστωρ, ορος ὅ: II,14.

გზარდული აღმზრდელი, საზრდელის (საკვების) მიმცემელი, გამოამკვებავი τροφός ὅ და ἥ: I,84.

გზმ ἥλιος ὅ: I,10. IV,77.

გზრდელობითი გამოამკვებავი, θρεπτικός: III,32.

გზრუნველობა πρῶσις ἥ: III,12. იხ. წინა-განგება, წინა-განმცებელობა, ზრუნვა.

გთხრებელი ორმო, βῆθος ὅ: II,60. III,14.

მიბაძება $\mu\lambda\mu\eta\sigma\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ ἥ: I,61.

მიგება 1. სამავიეროს მიზლვა, გადახდა, $\acute{\alpha}\pi\omicron\delta\iota\delta\alpha\mu\iota$: II,37.

2. სამავიეროს გადახდა $\acute{\alpha}\mu\upsilon\sigma\omega$: III,53,91.

მიგებაჲ სამავიეროს მიზლვა (გადახდა), შურისგება.

1. $\acute{\alpha}\pi\omicron\delta\iota\delta\alpha\mu\iota$: II,49.

2. $\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\pi\omicron\delta\iota\delta\alpha\mu\iota$: II,49.

3. $\acute{\alpha}\mu\upsilon\sigma\alpha$ ἥ: II,68.

მიღვომა შესაფერისობა, შესაბამისობაში ყოფნა (ვინმესთან, რაიმესთან), $\acute{\epsilon}\pi\omicron\mu\alpha\iota$: III,64.

მიღვენება მიწოლა, $\sigma\upsilon\sigma\epsilon\lambda\theta\epsilon\iota\upsilon$: II,60.

მიღრეკა გადახრა, განღრეკა, გადახვევა (გადაუხვია).

1. $\acute{\epsilon}\kappa\kappa\lambda\iota\sigma\omega$: I,82. II,11.

2. $\nu\epsilon\acute{\iota}\omega$: III,12.

მიღრეკა მიღრეკილება, მისწრაფება, $\nu\epsilon\acute{\iota}\omega$: III,98.

მიერ იქიდან $\acute{\epsilon}\kappa\epsilon\iota\theta\epsilon\iota\upsilon$: III,70.

მიზეზი 1. $\alpha\iota\tau\iota\alpha$ ἥ: I,51,57,70,84,98. II,9,35,36,40,44,46,57,67. III,7,17,20, 51,56,70, 73,86. IV,5,22,32,33..

2. $\acute{\alpha}\phi\omicron\rho\omicron\mu\acute{\eta}$ ἥ (საბაბი): I,64. II,31,59.

3. $\pi\rho\theta\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ ἥ (საბაბი): I,75.

4. გარეშობა, $\lambda\rho\gamma\omega\varsigma$ δ : რამეს მიზეზისათვის $\tau\iota\varsigma$ $\lambda\rho\gamma\omega$ (რის გამო) III,72. რომლისა მიზეზისათვის $\tau\iota\varsigma$ $\lambda\rho\gamma\omega$ IV,3.

მიზილვა მიწვევა, გაწვევა.

1. $\acute{\epsilon}\pi\iota\sigma\tau\acute{\alpha}\omega$: I,90.

2. $\acute{\alpha}\mu\theta\acute{\epsilon}\lambda\kappa\omega$ (საკუთარი თავისკენ გაწვევა ან უკან დახვეწინება): II, 82,83.

მითრევა პარასურა: მითრეული $\pi\alpha\rho\alpha\sigma\upsilon\rho\mu\epsilon\iota\omicron\varsigma$ II,60.

მითუალვა მიღება.

2. $\delta\acute{\epsilon}\chi\omicron\mu\alpha\iota$: IV,22.

2. $\pi\alpha\rho\alpha\delta\acute{\epsilon}\chi\omicron\mu\alpha\iota$: I,69. IV,2.

3. $\acute{\iota}\pi\omicron\delta\acute{\epsilon}\chi\omicron\mu\alpha\iota$: II,97.

მიმაღლება წყალობის მიცემა.

1. $\chi\alpha\rho\iota\zeta\omicron\mu\alpha\iota$: I,77,79. III,80.

2. მიცემა, $\pi\alpha\rho\acute{\epsilon}\chi\omega$: II,92. იხ. მიცემა.

მიმღვომი მიმსგავსებელი, შესაბამისი, $\acute{\epsilon}\pi\omicron\rho\mu\epsilon\iota\omicron\varsigma$: III,64. იხ. მიღვომა.

მიმღეში განუწყვეტელი, მუღმივი, $\sigma\upsilon\chi\upsilon\delta\varsigma$: IV,43.

მიმთხუევა შეხვედრა.

1. $\tau\upsilon\chi\chi\acute{\alpha}\nu\omega$: I,75. IV,55. რამათა მივემთხვნეთ $\iota\upsilon\alpha$ $\tau\acute{\upsilon}\chi\chi\omega\mu\epsilon\upsilon$: I,43. იხ. მიმთხუევაჲ.

2. $\acute{\epsilon}\pi\iota\tau\upsilon\chi\chi\acute{\alpha}\nu\omega$: მიმთხუეული $\acute{\epsilon}\pi\iota\tau\upsilon\chi\chi\omega\upsilon$ III,20,66.

მიმთხვევად **τυχεῖν**: IV,55.

მიმჰაღლებელი 1. **χαρισάμενος**: III,23.

2. **χαριστικός**: III,90.

მიმოგანუბნეველად **ἀπερισπάσας**: II,4.

მიმოსლვა **περίεπα**: IV,71.

მიმოტაცება **περιφέρομαι**: I,46. ადვილად მიმოტაცების მის მიერ **ἐπ' ἑρῶς ὑπ' αὐτῆς περιφέρεται** I,46.

მიმსგავსება 1. **ᾠμοῖω**: III,66.

2. მიმზადველობა **μιμῶμαι**: IV,55.

მიმღებელი (ამხანაგი, თანამონაწილე, თანაზიარი) **μέτοχος**: I,27. II,26.

მიმღებლობა 1. **μετουσιᾶ ἡ**: რაათა, რაა-თგი თავადი (resp. ღმერთი) არს არსებით, იგივედ იქმნეს დაბადებულიცა მიმღებელობით **ἵνα ᾄερ ἐστὶν αὐτὸς κατ' οὐσίαν, γίνηται ἡ κτίσις κατὰ μετουσίαν** III,25.

2. **τὸ μετέχειν**: III,27. მიმღებელობით **κατὰ μέθεξιν**: III,29.

მიმღებლობა **ἀπόλαυσις, εἰς ἡ** (გემება, გემოს გასინჯვა): IV,78.

მიმყოვრებული 1. დაყოვნებული, ხანგრძლივი, **χρόσιος**: II,48. III,69. იხ. მრავალჯამეული.

2. **ἐγχερσίζαν**: II,52.

3. **χρουνίζαν**: IV,54.

მიმყოვრება გახანგრძლივება, **ἐπιτεῖνω**: IV,72.

მიმცემელობა **μετάδοσις, εἰς ἡ**: I,26.

მინდობა **θαρρεῖν** (θαρρέω) III,87.

მირიდება განშორება, მოცილება რისგანმე, **ὑποχωρέω**: II,31,40.

მისაწდომელი / მისაწთომელი 1. **ληπτός**: IV,5.

2. **καταληπτός**: I,100.

მიტაცება 1. **ἐπισπάω**: I,32.

2. **διασπάζω**: II,12.

მიტევება გაშვება, მიშვება, **ἀφίεμι**: ნუცა მჰასა უტევებ შენთჳს მწუხარებით დაძინებად I,53,62. IV,35.

მოუთუაღველი **ἀμήχανος**: I,100. იხ. შეუძლებელი.

მოუწდომელი / მიუწთომელი 1. **ᾄληπτος**: IV,5.

2. **ᾄπειρος**: IV,9. იხ. განუზომელი, წიაღუვლელი.

მიქცევა 1. მიბრუნება, **στρέφω**: I,62. II,48. III,68.

2. მიბრუნება, მიმართვა საითკენმე, **τρέπω**: III,71. ყოველი გონებაჲ შენი შინაგანთა მიმართ მიაქციე **ὄλον τὸν νοῦν σου περὶ τὰ ἔνδον τρέψον** IV,63.

მიღება 1. **λαμβάνω**: III,58. IV,10. იხ. მოღება.

2. **ἀναλαμβάνω**: II,90. III,23.

3. μεταλαμβάνω: III,86.

4. δέχομαι: მიიღო რაა δεχόμενος II,93.

5. μετέχω მიღება [მონაწილე (ნაწილის მიმღებელი, მოზიარე) ყოფა]: III,24,46. რამათა მიიღონ μετέχοντα: III,46. IV,11.

მიღებაა λαμβάνειν: III,76.

მიყოლაა ἔπεισθαι: III,92.

მიშუება 1. ადგილის მიცემა, დათმობა, παραχωρέω: II,67.

2. ნებართვა, დაშვება, დათმობა, ἑάω: III,88. IV,92. რამეთუ, რაჟამს გონებაა შეიმწიკულოს მათ მიერ, არარაამათა არა მიუშუებენ მას ესენი ხელვად მის შორის მკედრსა უფალსა ταῦτα γὰρ τὸν νοῦν ῥυπιοῦντα οὐκ ἔωσι βλέπειν τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα Κύριον IV,73. არა მიუშუებენ მიხელვად ჭეშმარიტებისა ბრწყინვალეობათა οὐκ ἐφ' δι-
αβλέψαι εἰς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγὰς: IV,92.

მიშუებაა დათმობა, დაშვება, συγχώρησις, εἰς ἣ: II,12. მიშუებითა ღმრ-
თისამათა κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ: IV,97.

მიცემა 1. παρέχω: III,12,19. იხ. მიმაღლება.

2. μεταδίδωμι: III,33. IV,11,12.

მიცემაა μεταδιδόναι: III,76.

მიცვალება გადაადგილება, შეცვლა, მობრუნება, გადასვლა, μεταβολή: IV,27.

მიწაა γῆ ἡ: III,30.

მიწვენა 1. მიღწევა (საღმე), γίγνομαι: სიკუდილად რაა მიიწია ἐν τῷ
θανάτῳ γενόμενος: II,93. იხ. დაბადება.

2. მიღწევა, წმინა: IV,42.

მიწიერი ღოიკნ: II,79. იხ. მიწისაგანი.

მიწისაგანი ღოიკნ: II,79. იხ. მიწიერი.

მიხელვა 1. ἀποβλέπω: II,13. IV,88. იხ. ხელვა.

2. შეხელვა, დიაβλέπω: არა მიუშუებენ მიხელვად ჭეშმარიტებისა
ბრწყინვალეობათა οὐκ ἐφ' διαβλέψαι εἰς τὰς τῆς ἀληθείας αὐ-
γὰς IV,92.

მიხუმა წართმევა, στερέω: და უკუეთუ ვინ მიუხუნეს εἰ δὲ καὶ στεροῦνται:
II,89. იხ. დაკლება.

მკლველი φονεύς, ἑως θ: I,37.

მიპრონი კეთილსუნნელი სითხე, μύρον τῷ: II,21.

მკედრი 1. κατοικῶν: IV,73.

2. ἐνοικῶν: IV,77.

მკედრობაა ἐνοίκησις, εἰς ἣ: IV,76,77.

მკედრ ყოფა დამკვიდრება, დასახლება, κατοικέω: IV,70.

მკუდარი νεκρός: IV,75,77.

მკურნალი Ιατρὸς ὁ: II,39,44.

მლოცველი προσευχόμενος: II,90.

მმართველი κυβερνήτης, ου: I,48.

მმარხველი 1. ἐγκρατεύμενος: I,3.

2. νηστεύων: I,42.

მოხერვა μεταβολή ἡ: II,92.

მოკება 1. შეძენა, κτάομαι: I,46,67,72. II,11,88,89,98. III,78. IV,39,48,49,92.

რამთა მოვიგოთ ἵνα κτησώμεθα: I,54. მომგებელი κεκτημένη I,82.

მომგებელი κτησάμενος I,85. რომელმან მოიგო სიყვარული, მას ღმერთი მოუციეს ὁ οὖν κτησάμενος τὴν ἀγάπην, αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐκτήσατο IV,100.

2. შეძენა, მითვისება, შენახვა, შეგროვება, परिποιέω: III,19.

3. μετερχομαι: III,75.

4. προσλαμβάνω: IV,61.

მოგებული შეძენილი, κτώμενος: II,89.

მოგონება გაფიქრება, λογίζομαι: მარადის ყოვლისა კაცისათჳს კეთილსა იგონებს περί παντός ἀνθρώπου αἰεὶ καλὰ λογίζόμενος I,42. იხ. გონება, შერაცხვა.

მოგონებაჲ 1. აზრი, გაფიქრება, ჩანაფიქრი, განზრახვა, სῶμα, αὐτός τό: I,88,93,94. II,4,15,17,51,64,68,71,73,74,78,82,84. III,1,41-44,49,52,53,95,97. IV,50,51,65. იხ. ცნობაჲ. გულისკმისყოფაჲ. გულისსიტყუაჲ.

2. δίδναι ἡ: მოგონებითი κατὰ δίδναι I,63. მომგონებან διανοηθείς II,14. მოგონებითი κατὰ δίδναι III,52. იხ. გონებაჲ.

3. გაფიქრება, წარმოსახვა, მოსაზრება, ἐνθύμησις, εὐς ἡ: III,74.

4. აზრი, გააზრება, ἐνθύμημα, αὐτός τό: I,48.

5. ὑπόνοια ἡ (ვარაუდი, მიხვედრა, ეჭვი, გააზრება): დაღათუ მოგონებით (ἐξ ὑπομινας = ეჭვით) განიკითხოს ἅμα III,55. იხ. იჭვი, ჰაზრი.

მოღრეკა 1. κάμπτω: I,84.

2. κατακάμπτω: IV,96.

მოვაჭრება πραγματεύομαι: III,82.

მოვლინება ἀποστέλλω: IV,24.

მოთმენა 1. ὑπομένω: I,71. იხ. მოთმინება, დათმენა, თავს-ღება, ტურთვა.

2. φέρω: IV,17. მორთუმა, თავს-ღება, დათმენა.

მოთმინე ὑπομένων: საჭირველთა მოთმინე ὁ ὑπομένων τὰ θλιβερά I,3.

მოთმინება 1. ὑπομένω: I,3. იხ. მოთმენა, დათმენა, თავს-ღება, ტურთვა.

2. προσκαρτερέω: I,4. II,54.

მოთმინებაჲ 1. ამტანობა, καρτερία ἡ: IV,23.

2. ὑπομονή ἡ: I,2,40,67,81,91.

მოკიდება მიღება, დადგრომა, თანა-ღართვა, დაყრდნობა, მიერთება, πρόσκειμαι: IV,41.

მოკლება ἐλαττώ: II,47,69. იხ. შემცირება.

მოკლება 1. ἐλάττωσις, εως ἥ: II,92.

2. στέρησις, εως ἥ: III,5,29.

მოკლვა φονεῖν: მოკლული φονεσόμενος IV,55,90.

მოკუდინება νεκρῶ: I,83. IV,54.

მოკუეთა 1. κόπτω: I,75. III,68

2. ἀποκόπτω: II,40.

3. ἀνακόπτω: II,81. იხ. განკუეთა, მოწყუელა.

4. περικόπτω: I,64. III,20. IV,48. იხ. მოჭრა.

5. ἐκκόπτω: III,51,57. IV,48.

მოკუეთა 1. ἐκκόπτειν: III,20.

მოლოდება 1. ἐκδέχομαι: IV,23.

2. დალოდება, περιμένω: (IV,24).

მოლოდება 1. προσδοκία ἥ: ნუჟუე და ვერ ღირსი შენისა მოლოდებისა (ეპისტ.)

მომადლება 1. θεραπεύω (ზრუნვა, მზრუნველობა, მომსახურება, მოვლა): III,10,64. იხ. კურნება, ნუგეშინის-ცემა, მსახურება.

2. მიცემა, παρέχω: III,25.

მომატყუებელი მიმამთხვეველი რაიმესთან, πρὸς τινος, οὗ ὅ: II,34. იხ. მოტყუება.

მომგებელი 1. κτᾶμενος: II,67. იხ. მოგება.

2. περιποιούμενος: III,19.

მომგონებლობითი / მომგონებლობითი: აზროვნებითი, გონებასთან დაკავშირებული, λογιστικὸς: II,12. III,3. IV,44. იხ. მომგონებობითი.

მომგონებლობითი (კერძო) გააზრება, გაგება, შეგნება, აზროვნების უნარი, λογιστικὸν τὸ: III,20. IV,15.

მომგონებობითი λογιστικὸς: I,67. მომგონებობითი (კერძო) τὸ λογιστικόν IV,80. იხ. მომგონებლობითი II,12.

მომზადება παρασκευάζω: I,79. IV,40,60.

მომზიარლობა ბოროტი ჩანაფიქრი, განზრახვა, ἐπιβουλὴ ἥ: III,95.

მომზრახობა ლაყბობა, φλυσσάω: I,60.

მომზადლებელი θεραπεύειν: III,64. იხ. მომადლება.

მომნიჭებელი χορηγός ὁ: II,38.

მომსრველი მკვლეელი, მომსახიბი, ბλέθριος: IV,28,34.

მომცემელი δότηρ, ἥριος ὁ: IV,35.

მოშწოდებელი ἐπικαλοῦμαι: III,87. იხ. მოწოდება.

მოშესენებელი λογιζόμενος (შემრაცხველი): II,46. IV,26. იხ. შერაცხვა.

მონაგები 1. შენაძენი, ქონება, κτήμα, ατος τός: I,61. II,75.

2. შეძენილი ქონება, ὑπάρχων: II,89,91. IV,73.

მონაზონი μουαχός ბ: II,38,54,60,63,87. III,20,41,42,83-85. IV,50,51.

მონაა დომλος ბ, ἡ: II,30. III,12.

მონადირება მირესა: III,75. მათ შინაჲსა სარგებელისა მონადირებად (მირესეინ) (ეპისტ.). ლექსთა ინადირობდეს (იქვე).

მონება 1. მსახურება (საღმრთო) λατρესა: I,20.

2. ღაშთონება, ღამორჩილება (კაცისადმი ან ვნებებისადმი) დოსლესა: II,63. III,12,81.

მოკრება გაუღაბურება, ორჲმრ: II,31.

მოკრებაჲ გაუღაბურება, გაუკაცრიელება, ორჲმასის, εως ἡ: II,31.

მოპოვება 1. პოვნა, აღმოჩენა, ოფესრისკა: II,14.

2. ოფესრისკა: II,27.

მორთუბა მოტანა ფერა: მომრთუმელად სიყუარულისა თჲს აგაჲჲჲ ფერისა (ფერან) I,44-45. IV,31. იხ. თავს-ღება, ღათმენა.

მორტყმული περιεζωσμένος (ლუკა 12,35): IV,68.

მორწმუნე 1. პისტოს: II,30. 2. პისტუნ: IV,72.

მოსასრველი ბლერის: I,60.

მოსაღებელი მოსახეველი, შემოსავალი, ლჲსის, εως ἡ: II,9.

მოსთულება 1. ნაყოფის მიღება, მოსავლის აღება, კარპრ: III,70.

2. ანთიდხომაი (სამაგიეროს მიღება): IV,32.

მოსლვა ორხომაი: III,54. IV,49.

მოსპობა 1. შემცირება, გაქრობა, მერ: II,11.

2. ანაირა: I,84. II,59. III,62. ესე რაჲ მოისპოს, მის თანა

მოისპობვიან ყოველნივე მისგანნი ταντης γὰρ ἀναιρουμένης, συσταναιρουνται πάντες οι ἔξ αὐτης II,59. იხ. განგლება.

მოსპობაჲ ანაირესის, εως ἡ: II,41,45.

მოსპობილი ანაირუმენოს: III,61.

მოსპოვებაჲ მერსის, εως ἡ: II,47.

მოსწავება მინიშნება, სჲმალსა: I,84,98. II,29,99. III,2.

მოსწრაჲ 1. სპოსდამის: I,71. 2. სპესდამ: IV,73.

მოსწრაჲება სპესდამ: IV,73. იხ. სწრაჲება.

მოსწრაჲებაჲ 1. სპოსდამ ἡ: I,37,43,54.

2. სჲოლ ἡ: IV,63. იხ. ზრუნება.

მოტანა (მოაქუს = წარმოგვიდგენს) ოპეჩა: ცხოვართა სახე მოაქუს გულის-სიტყუათა, მთასა ზელა ზელათასა გონებისა მიერ მწყსილთა პიობადან γὰρ λόγον ოპეჩოსუნ οι λογισμοί, ἔπι τὰ ὅρη τῶν θεωρημάτων ὑπὸ τοῖν νοῖν ποιμαινόμενοι II,55.

მოტაცება აირა: მოუტაცებთ მსაჯულობაჲ მისაჲ და თუთ სჯიან, ვი-

თარცა უტოლველნი ἦσαν τῆς κρίσεως ἀπὸ τοῦ Ὑποῦ καὶ αὐτοὶ ὧς ἀναμάρτητοι κρίνουσι III,54.

მოტყუება შემთხვევა (შეამთხვია), პროქინა: I,68.

მოუკლებლად განუწყვეტლივ ἄδιαλείπτως: I,4,19,34. II,61. IV,64.

მოუკლებელი 1. განუწყვეტელი ἄδιαλείπτως: I,74.

2. ἀνέκλειπτος: IV,79.

მოულოდებელი ἀπροσδρόκτος: II,42.

მოუქცევლად მოუბრუნებლად, ἀμεταστρέπτι: I,86.

მოუძლურება დაუძლურება, დასუსტება, ἄσθενός: II,22.

მოუწყვლელი ἄτρωτος: IV,61.

მოქალაქობა πολιτεῖν: მოქალაქე πολιτευσάμενος III,66.

მოქენე 1. საჭიროების მქონე, δέομενος: I,23. მოქენე მრავალთა მიერ მრავალთა თანა გამოკულევისა (ეპისტ.).

2. პროსდებოμενος: III,46.

3. ἐπιδεής: IV,9.

მოქენე ყოფა საჭიროების ქონა, δέω, δέομαι: III,67,69. IV,62.

მოქმედება ἐνεργέω: III,35,92. IV,45.

მოქმედება 1. ἐνέργεια ἢ: II,74,82. IV,2. მოქმედებითი κατ' ἐνέργειαν I,63.

2. ἐργασία ἢ (მუშაობა, შრომა): I,94. II,69. III,62. IV,43,69.

სათნობათა-მოქმედება ἢ τῶν ἀρετῶν ἐργασία: IV,49.

3. აქტიურობა, საქმოსნობა, δραστήριον τός: IV,2.

4. ἐργάζεσθαι: II,11.

მოქმედებითი πρακτικός: II,5,26.

მოქმედი 1. მოღვაწე, πρακτικός ὁ: II,55.

2. πραττῶν: IV,12.

3. ποιῶν: IV,85.

მოქცევა მობრუნება.

1. ἐπιστρέφω: I,25.

2. ἀναστρέφω (გადაბრუნება, ამოყირავება, მიბრუნება, გარდაქმნა):

III,52.

მოქცევა მობრუნება, მოტრიალება, ἐπιστροφή ἢ: I,13.

მოღება λαμβάνω: III,99. IV,29. იხ. მიღება.

მოღუაწე ἄγασζόμενος: II,26,39,90. IV,48.

მოღუაწება ზრუნვა, ἐπιμελέομαι: IV,78.

მოღუაწება 1. ἄσκησις, εὖ ἢ: II,70. III,72. IV,63,65.

2. ἐπιμέλεια ἢ (ზრუნვა, მცდელობა): II,82. III,66. IV,75.

3. σκληραγωγία ἢ (მძიმე და დამქანცველი შრომა): II,24.

მოღუაწებითი ἀσκητικός: (ეპისტ.).

მოყვანა 1. ᄡᄢᄢ: IV,56.

2. παράγω: IV,1. იხ. მოყვანება.

მოყვანება 1. ᄡᄢᄢ: IV,22.

2. παράγω: IV,2. იხ. მოყვანა.

მოყვარე 1. ἀγαπών: III,55.

2. φίλος: IV,98. იხ. მეგობარი, მოყუასი.

მოყუარული ἀγαπητικός: III,90.

მოყუასი 1. ახლობელი πλησιος ბ: I,16,20,23,27,40,55,60,74. III,7,15,79.

IV,40,55,56,67,75.

2. φίλος ბ: IV,21. იხ. მეგობარი.

მოშობაჲ ღახრჩობა, ჩამოხრჩობა, ᄡᄢᄢ ᄡᄢ: III,85.

მოშეშება 1. შიში, შიშის ქონა, φόβος ბ: II,76.

2. სიმხდალე, δειλα ᄡᄢ: II,79.

მოშიში 1. φοβούμενος: I,3,48,82. II,13.

2. შშიშარა, მხდალი, δειλός: II,70.

მოშურნე 1. φθονερός: II,68.

2. ბ φθονών: I,55. IV,60.

მოცემა / მიცემა ნდნამ: III,54. IV,75.

მოცემაჲ ნრსი, εως ᄡᄢ: II,91.

მოციქული ἀπόστολος ბ: III,9,54,91. IV,24,64,70,74,96.

მოცლა მოცალეზა, ღროის ქონა რაიშე საქმისათვის (ან ღახვენებისათვის),

σχολάζω: III,51. იხ. შექცევაჲ.

მოძრაობაჲ κίνησις, εως ᄡᄢ: II,16,56.

მოძულეზა მისწა: II,67. III,9. IV,29,82,83,87. იხ. ბულეზა.

მოძლუარი ნინაწკალოს ბ: IV,100.

მოწაჟე μαθητής, ონ ბ: II,91. IV,100.

მოწეზა ἐπάγομαι: II,45.

მოწლუზა შეწყობა, შეთანხმეზა, მიკვრა, მიბზა, მიერთეზა, ერთგულეზა, თანა-

მოახრეზობა, πρόσκειμαι: III,58.

მოწოდეზა მოხზობა, ἐπικαλέω: III,87.

მოწყალე ღლეთმას: II,52. III,47.

მოწყალეზა 1. ἔλεος ბ: II,70.

2. ἔλεημοσύνη ᄡᄢ: I,24,79. II,35,47. IV,73.

მოწყალე ყოფა (ღმრთისა) ღმრთის მოწყალეზის მოპოვეზა, ἔξιλασσκομαι:

ბლუნითა კეთილთა ჩუენთაჲთა მოწყალე ვყოთ მეუფე ჩუენი ნიὰ τῶν

δάρων τὸν ἀγαθὸν ᄡᄢ ἔξιλεωσάμεθα Δεστότην IV,67.

მოწყიზებაჲ ᄡᄢ: I,49,52,67. III,56.

მოწყელა 1. მოკვლა, ამოწყეღეზა, 1. θανατόω: I,73.

2. მოკვეთა, ἐκκόπτω: III,70.

3. ἀνακόπτω (მოკუეტა): III,52. იხ. მოკუეტა, განკუეტა.

მოჭრა περικόπτω: I,75. იხ. მოკუეტა.

მოხარული 1. εὐφραίνομενος: III,46. იხ. განხარება.

2. χαίρων: III,91.

მოკსენება გააზრება, ფიქრი, ἔννοιá: IV,1,2.

მოკსენება 1. μνήμη ἥ: II,84. IV,54. იხ. კსენება.

2. ὑπόμνησις, εως ἥ: II,94.

მრავალგზის πολλὰκις: III,56,78. იხ. მარადის.

მრავალგზამ χρόνῳ πολλῷ: III,51.

მრავალგზამეულად ყოვნა დიდ ხანს დაყოვნება πολυχροινῶς: III,52.

მრავალგზამეული ხანგრძლივი, χρόνιος: III,72. იხ. მიმყოვრებული.

მრავალგზამელობა πολυφαγία ἥ: III,7.

მრავალსასურველი დიდად სასურველი, სატრფიალო, πολυπρόβητος: IV,1.

მრავალტალანტი ძვირფასი, πολυτάλαντος: III,55.

მრთელი ἵγις: I,32.

მრუშება μοιχεύω: არა იმრუშო οὐ μοιχεύσεις II,86.

მრუშება μοιχεύειν: არ მრუშება τὸ μὴ μοιχεύειν IV,67.

მრჩობლი ორმაგი, διπλή: I,60. II,38.

მრჩობლკაპანი ქარაფი ἀμφικρημνος ὁ: II,29.

შსახურება θεραπεύω: IV,95. მომადლება, კურნება, ნუგეშინის-ცემა.

შსახურება 1. διακονία ἥ: I,26. II,24,57.

2. ὑπηρεσία ἥ: I,21.

3. θεραπεύειν: III,16.

შსახური ὑπηρέτης, ου ὁ: III,9.

შსაჯული κριτής, οἱ ὁ: III,58.

შსაჯულობა κρίσις, εως ἥ: III,54. იხ. სასჯელი, სამართალი, ბჭობა, განსჯა.

შსგავსება 1. ὁμοiosis, εως ἥ: ხატებად და შესგავსებად ღმრთისა იოქუმის შექმნა κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ λέγεται γεγενῆσθαι III,25.

2. μίμησις, εως ἥ: მიმსგავსებულად κατὰ μίμησιν I,24.

შსგავსი ὁμοιος: IV,62.

შსმენელი ἀκούων: III,75.

შსოფლიო იხ. სოფლიო.

შსუქანება სიმსუქნე, ἐσσαρκία ἥ: III,85.

შსწრაფლ 1. სწრაფად, ჩქარა, ταχῶς: I,27.

2. ταχύ, τάχιστα (უსწრაფესად): IV,28.

შსჯავრი κρίμα, ατος τό: II,23,39,44,46. IV,97.

მტერი ἐχθρός ὁ: I,71. II,11. III,51. IV,95. შეყუარება მტერთა τὸ

ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς IV,67.

ბტირალი კლავინ: III,91.

ბტიციე გამპლე, სანდო, სარწმუნო, βέβαιος: I,52. უბტიციესი βεβαιότε-
ρος II,14.

ბტუერი სიონბის ἡ (ნაცარი): I,47.

ბტყუეარი ცრუ, უმართებულო, ψευδής: III,34.

ბუშაკობაა γεωργία ἡ: III,4.

ბუცელი გასტეროს ἡ: მუცლის შსახური ὁ τῆς γαστέρας θεραπευ-
μενος: II,9.

ბუცლისქუეშეა ὑπογάστριον τὸ: II,9. III,64.

ბურინგელი სტრუხსონ τὸ (ბელურა): I,85.

ბქონებელი ჳხან: III,83.

ბლდელი პრესბუტეროს ὁ: II,21.

ბლუძარე ἄγρυπνῶν: I,42.

ბლუძარება 1. ἔγειρω: მლუძარებასაცა შინა კორცთასა καὶ ἐγρηγορότος
τοῦ σώματος I,93. II,85.

2. ἄγρυπνῶ: III,13.

ბლუძარებაა 1. ἄγρυπνῶ ἡ: II,19,24,35,47,57,70. III,20.

2. ἐγρηγόρισ, εως ἡ: II,68.

ბლუძარე ყოფა ფხიზლობა, γρηγορέω: II,15.

ბყის 1. მაშინვე, უეცრად, ἄφω: II,33.

2. τῇ ὁρμῇ: II,6.

3. ἐκθῆς: III,59. IV,53.

ბჟოფობაა ὑπαρξίς, εως ἡ: III,27. იხ. ყოფაჲ.

ბჟელროდ ყოფა ἡσυχάζω: II,19.

ბჟიერი პელსინ: II,68. III,47.

ბჟიბელი ჟონეს, εως ὁ: მჟიბელნი οἱ ჟონεῖς III,58.

ბჟიბლობითი ჟენიჟიკის: I,83,84.

ბჟედი პრადს: I,80. III,47.

ბჟელობაა ἑρήνη ἡ: IV,34,36.

ბჟელობითი ἑρηნიკის: I,36.

ბჟელობისაჲ მჟვილობიანი, მჟვილობის მქონე, ἑρημῆς: IV,9.

ბჟელობისმყოფელი ἑρημοποιის: III,47.

ბჟელობის ყოფა ἑρημῶν: IV,35,38.

ბჟელობისყოფაა ἑρημῶν: IV,38.

ბჟელდი τῶν: II,14.

ბჟებელი ფუფუნებაში მყოფი, τρυφῶν, ὁ: III,86.

ბკელობითი ჭიოსიჟიკის: III,25.

ბცარე / მცირელი ὀλίγος: II,80. III,66. IV,50,85.

მცირედ მცირე ხნით ბλγιον: III,70.

მცირედ-მცირედ ცოტ-ცოტა, ნელ-ნელა, κατ' ბλγιον: III,72.

მცნებაა ბრძანება, განკარგულება, კანონი ἐντολὴ ἡ: I,16,66,77,79,94. II,4, 22,24,49,86. III,15. IV,19,20,35,36,47,55,56,67,69,70,81,83,85,91,97.

მცირედ-მცირედ თანდათანობით, ნელ-ნელა, κατὰ μικρὸν: II,60,70,72.

მცნობელი გუნდსკან: III,45.

მცნობელობაა 1. ცოდნა, გუნდის, დას ἡ: I,85. იხ. მეცნიერება.

2. აზროვნება, გონებრივი ჭკრეტა, სიფიქსი, დას ἡ: IV,10.

მცნობელობითი მოაზროვნე, განმზრხველი, სიფიქსი: III,32.

მაფრიად სიფიქსი: II,19.

მბიძე ბარს, ბარείა, ბარს: უმბიძესი ბარύτερος II,72. III,55. უმბიძესი ბარύτατος: I,67. III,56.

მბლავრებაა τυρανίς, სიბი: II,30.

მპვნარე χαλεπός: II,39. იხ. ფიცხელი, ძვრი, ძნელი.

მწუანვილლანი ჭლბი ἡ: II,95.

მწუბება გორაობა, კოტრიალი, კსლ(სიბი): III,66.

მწუბებელი კსლ(სიბი)მენი: III,66.

მწუერვალობაა ἄκρα ἡ: III,25.

მწუზარე περίλυπος: II,89.

მწუზარება λυπεί: IV,41.

მწუზარებაა 1. სიბი ἡ: I,22,29,41,51,52,61,68,72,74. II,2,8,41,58,65,76. III,13, 15,56,89,90,91,96. IV,22,27,28,31,32,34,62,84, 87.

2. სიბი: II,92.

მწყმსი ποιμήν, ἔνος ბ: II,55.

მწყობრი κατάλογος ბ (ჩამონათვალი, სიბრაველი): II,59.

მჭირვა ἀντέχω: IV,15. იხ. დამჭირვა.

მხედველი βλέπων: III,75.

მხედველობა ხედვა, მჭერეტელობა, განჭერეტა, მხარბი: IV,64. ხედვა, სილვა.

მხედველობითი მხარბი: II,26.

მხიარულებაა χαρά ἡ: II,58.

მხილება ἐλέγχω: II,89. III,73,75,76,78. IV,29,32,52.

მხილებაა ἔλεγχος ბ: I,68. IV,29.

მხოლოდ μόνον: IV,48,50,97,100. იხ. ოდნ.

მხოლოდ მხოლოდ ერთი, ერთადერთი, μόνος: IV,24,90.

6

ნათელი 1. სინათლე, ფნს, ფატი: I,10,97. II,6. IV,46,80.

2. სინათლე, ფέγγის, ἔως: IV,56,79.

ნათესავი 1. სიყვინჩი, ὁ: I,74.

2. γενεά ἡ: IV,51.

ნათესავი / ნათესავი მონათესავე, ძირითადი, არსებითი, მთავარი, ზოგადი, γενικός: II,79. III,56. IV,96.

ნათლისსახე φαιδριδής: II,48. III,97.

ნათლისება βάπτισμα, ατος τό: IV,73.

ნაკლულევანება 1. ὑστέρημα, ατος τό: I,82.

2. ἔνδεια ἡ: III,9.

3. ἐλάττωμα, ατος τό: IV,92.

ნაკუთი ტμήμα, ατος τό: III,100.

ნამუღვე ნამღვილად, ὄντως: II,61.

ნამუშავე შრომის ნაყოფი, πόνημα, ατος τό: (ეპისტ.).

2. γεώργιος: ესენი ჩემისა გონებისა ნამუშავენი არიან (ეპისტ.).

ნაყოფი καρπός ὁ: I,71.

ნაყრანება / ნაყრანება 1. γαστριμαργία ἡ: I,84. II,59. III,4,11,56,59.

2. γαστριμαργεῖν (γαστριμαργέω): IV,66.

ნაყრანი γαστριμαργος: II,68.

ნაკვალად აღრჩევა ἀνθαιρέομαι: II,33.

ნაკვლით-მბრძოლი მბრძოლთა მიმართ წინააღმდეგობის გამწევი ἀντιπολεμῶν: II,67.

ნაწილი μέρος, εος τό: IV,44. იხ. კერძო.

ნღობა 1. θέλω: III,48. იხ. ნებება.

2. βούλομαι: IV,3.

ნება 1. θέλημα, ατος τό: IV,13,38,55.

2. γνώμη ἡ: III,29.

ნებება 1. θέλω: III,13,43,81,82. IV,35,44,50,84. იხ. ნღობა.

2. βούλομαι: IV,4.

ნებება 1. ὀρέξις, εως ἡ: II,85.

2. βούλησις, εως ἡ: III,28,29. იხ. განზრახვა.

3. სურვილი, განზრახვა, მიდრეკილება, πρῶθεις, εως ἡ: თუნიერ

ნებებისა παρὰ πρῶθεις: III,85.

ნებსითი იხ. ნეფსითი.

ნერგი მცენარე, φυτόν τό: III,32.

ნეტარი μακάριος: I,17-19,75. III,5,22,47,67. IV,72.

ნეფსითი / ნებსითი ἑκούσιος: II,41,66. IV,67.

ნეთთოყვარება φιλοσύνη ἡ: III,20.

ნეთი 1. ὕλη ἡ: I,83. II,69. III,30. IV,2.

2. στοιχεῖον τό: ოთხნი ნეთნი τὰ τέσσαρα στοιχεῖα: IV,2.

ნეთიერი მატერიალური აგებულების მქონე.

1. ὕλικός: II,3,51-54. III,13,56,67,70,71. IV,41,74.

2. πρὸςυλος: III,66.

ნოვავთმჭამელობა ნუგბარი საჭმლის სიყვარული, ἡδυσθαγία ἡ: III,7.
ნუგეშინის-ცემა 1. παρακαλέω: II,99. იხ. ლოცვა.

2. παραμυθῆομαι: I,100. IV,88.

3. θεραπεύω: IV,22. იხ. კურნება, მომადლება.

ნუგეშინისცემა παραμυθία ἡ: I,100.

ნუსაღა 1. μῆπας: II,80. 2. μῆποτε: IV,33.

ნუჯაუე ვაითუ, μῆποτε: IV,19,21.

ო

ოდენ მხოლოდ, μόνον: IV,11,12,44,50,61. იხ. მხოლოდ.

ოდესმე ποτέ: III,61.

ორგულება დაეჭვება, διστάζω: IV,4.

ორთქლი გამოყოფა, გარეთ გამოსვლა, ἀνάδωσις, εως ἡ: III,95.

ორკერძო ორივე მხრივ ἄμφότερος: III,7.

ორკერძოვე ἄμφω: II,94.

ორკერძოთვე ორივე მხრიდან, ἄμφοτέρωθεν: II,13.

ორსახე διττός: I,81.

ოტება ძიოხაღა: რომელმან განიოტოს ἀποβαλὼν II,8. იხ. განკლა, გარე-
განკლა. განკლა.

ოქროა 1. χρυσός ბ: III,42.

2. χρυσὸν τὸ (ოქროს ფული, მონეტა): II,84. III,16.

ოცნება მოჩვენება (ეჩვენება) φαντάζομαι: I,87. II,68. III,49,55. ბილსაცა
შინა იოცნებს მათ გონებაა ἐν τοῖς ὑπνοῖς ὁ νοῦς φαντάζεται
II,69.

ოცნებაა მოჩვენება, წარმოსახვა, φαντασία ἡ: I,63,89,91. II,56,85. III,5,40,53.

ოკერ ქმნილი მიტოვებული, უპატრონო, უქონელი, ἑρημός: ყოვლისა
სულიერისა სარგებელისაგან ὁკერ ქმნილი (ეპისტ.).

პ

პარვა κλέπτω: არა იპარო οὐκ κλέψεις II,86.

პარვაა κλέπτειν: II,84.

პატივი დაფასება, ღიდად მიჩნევა, ἀξίωμα, ατος τός: III,72.

პატივისცემა τιμάω: IV,68.

პირველ ადრე, უწინ, უწინარეს, πρῶτον: III,74.

პირველად ჯერ, პირველ ყოვლისა, πρῶτον: III,34. IV,1.

პირველთქმული ადრე ნათქვამი, προειρημένος: II,16. III,42,60.

პირი 1. პირისახე, πρὸςωπον τός: III,89.

2. თემა, საკითხი. ὑπόθεσις, εως ἡ: შემოკრებითა ამის პირისა
შესაბამისა გონებისაგან (ეპისტ.).

3. მიზანი, სამიზნე, σκοπός ბ: II,14,17,33,36,37. III,48,75.

IV,17,18,56,81,90.

პირის დაყოფა გაჩეხება, ἐπιστομίζω: I,60.

პირისპირ κατά πρὸς: IV,34.

პირუტყვ 1. ἄλογος: II,16. III,32.

2. κτῆνος, εὐς τὸ: II,55.

პირუტყუება / პირუტყუობა αλόγια ἡ: III,5.

პირუტყუთ-მზრდელი κτηνοτρόφος (მწყემსი, მეცხოველე): II,55.

პირუტყულად αλόγιστως: I,51.

პირუტყული 1. κτηνώδης: II,52.

2. ἄλογος (უგუნური): II,59,83. III,1,5,8,20,31,42,57.

პირუტყულობა αλογιστία ἡ (დაუფიქრებლობა, განუსჯელობა): IV,66.

პოვნა εὕρισκα: II,27,32,62,83. III,81. IV,19,20,75,94,100. იპოებიαν ἔστιν εὕρειν III,66.

პოვნა εἰςέρεις, εως ἡ: IV,1.

პური ἄρτος ὁ: II,68.

პყრობა 1. κρατέω: III,60. იხ. შეპყრობა.

2. κατέχω (დაჭერა, შეპყრობა, შეყოვნება, დაცვა): II,56.

პყრობილი διακρατούμενος: III,28.

ჟ

ჟამი 1. καιρός ὁ: I,88. II,39. III,49,91. IV,16,33,34,42,94. გარეგან ჟამისა παρὰ τὸν καιρὸν II,33. პირველ ჟამისა πρὸ καιροῦ III,54.

2. χρόνος ὁ: II,29. III,100.

ჟამის-მომზირალობა ხელსაყრელი მომენტის ლოლინი καιροσκοπέω: II,33.

რ

რამეთუ ἐπειδὴ: IV,61,100. იხ. ვინამათვან.

რაჟამს ὅταν: IV,87.

რბოლა სირბილი, შეჯიბრება, τρέχω (δραμεῖν): III,58.

რება 1. სარეგბლობის მოტანა (მიცემა/მიღება), ἄφελῶ: II,14. III,73,91. ვერარას ირგებს ὀνδὲν ἄφελεῖται I,54. არარას ვირგებს ὀნდὲν ἄφελῶμαι: IV,100.

2. εὖνοῶ (კეთილმოსურნეობა, კეთილგანწყობა): IV,30.

რეცა თითქოს, δῆθεν: რამათა თავი თუხი რეცა, ვითარ-იგი ჰგონებს, მისსა უბრძნეს აჩუენოს (ეპისტ.)

რისხვა 1. ὀργή ἡ: I,29,61. II,8,13. III,56,59,66,96. IV,76,84.

2. θυμός ὁ: I,51. II,28,47. რისხვისაგან აღძრული ἵπὸ τοῦ θυμοῦ κινούμενος I,51. იხ. გულისწყრომა.

რისხვით მბრძოლი ὁ θυμομαχῶν: I,38.

რომელობა გვარი, არსებათა სახეობა, ποιότης, ἦτος ἡ: II,92. III,28. IV,6.

- რწმუნება 1. დარწმუნება, შეთავაზება, რჩევა, ὑποτίθημι: II,10.
 2. დარწმუნება, ἀπαπειθω: II,38.
 3. მიწოდება, მიბარება, καταπιστευω: II,88.
 4. დაჯერება, სარწმუნოდ მიჩნევა, πιστευω: III,58.
 5. დარწმუნება, დაყოლიება, πελθω: III,67. IV,49,75. იხ. დარწმუნება.

ს

- საანჯზრო ყოფა საჯაროდ გამოცხადება, გამოაშკარავება, δημοσιευω: IV,60.
 საბელი σχειν τω: I,85.
 საბურველი σκέπασμα, ατος τω: III,9. IV,44.
 საგმობელი ψεκτος: I,35. II,9,50,71.
 საგონებელი νομιζομενος: III,55.
 საგონებელ ყოფა νομιζω: II,76. იხ. გონება (ჰგონებს).
 საგრძნობელი αἰσθησις, εως ἥ: I,65.
 საგრძნობელი გრძნობის ორგანო αἰσθητήριον τω: II,75.
 სადაამო საიდან: არცა სადაამოცა, არცა ვინამევე οὐδამοθεν οὐδέποτε (ეპისტ.).
 საეჭუ ყოფა საეჭვოდ/ყალბად მიჩნევა νοθευω: IV,28,85.
 საზღვარი ὄρος ὁ: I,88. IV,54.
 საზოგადო ყოფა საერთო ხმარებისთვის დაწესება, κοινοποιευω: III,25.
 საზომი 1. μέτρον τω: IV,42.
 2. ἀναλογια ἡ (თანაზომადობა, პროპორციულობა, შესატყვისობა, ანალოგია): საზომისაებრ κατὰ τὴν ἀναλογίαν IV,70.
 საზრდელი 1. τροφή ἡ: III,86.
 2. διατροφή ἡ (გამოკვება, ჭმევა): III,9. IV,44.
 3. δαιτα ἡ: II,92.
 საზღვარი πέρας, ατος τω: IV,1.
 სათნო („სათნოებითა აღსავსე“ II,56) ἐνάρετος I,25,92. II,9,56,75. IV,26,27.
 სათნოებაჲ ἀρετή ἡ: I,11,92. II,11,26,34,57,64,67,69,79,95. III,2,30,33,44, 45,75,84, 92. IV,43,46,54,74. სათნოებითა შემკობილი ἐνάρετος I,24.
 სათნოებათა-მოქმედებაჲ ἡ τῶν ἀρετῶν ἐσγασια: IV,49.
 სათნო-ყოფა τὰ ἀρεστὰ ποιειν: III,10.
 სათნო-ყოფაჲ თავმოწონება, ἀρεσαι (ἀρέσκα): III,11.
 სათნოყოფილება εὐδοκιμევω: I,55.
 საიდუმლოჲ μυστήριον τω: IV,100.
 საკითხავი ἀνάγκασμα, ατος τω: IV,44.
 საკრველი δεσμός ὁ: II,3.
 საკურველებაჲ παράδοξον τω: II,29.
 საკურველი 1. θυμαστός: III,81.

2. παράδοξος: II,29.

საკუთრად ზუსტად, კონკრეტულად, κυρίως: II,76. III,29. IV,6. იხ. საკუთრებით.

საკუთრებით საკუთრივ, კონკრეტულად, ღაზუსტებით, κυρίως: II,93. იხ. საკუთრად.

საღმობაჲ ტკივილი, ὀδύνη ἥ: I,74. II,65,91. III,82. იხ. ტკივილი.

სამად სამ ნაწილად, τριχῶς: III,100.

სამარადისო ძმნის: III,23. სამარადისოობით ἔξ ძმნის III,28.

სამარადისოდ 1. ყოველთვის, მუდამ, διαπαντός: II,48.

2. ἔξ ძმნის: IV,4,6. იხ. თანა-სამარადისოდ ყოფამ.

სამარადისოებამ/სამარადისოობამ ძმნითης, ητος ἥ: I,100. II,27. III,28.

სამარადისოჲ მარადიულობა, ძმნის τός: სამარადისოჲთჲნ ἔξ ძმნის IV,3.

სამართალი გასამართლება, κρίσις, εως ἥ: I,99. მსაჯულობაჲ, ბჭობაჲ, განსჯამ, სასჯელი.

სამართალი სამართლიანი, გონივრული εὐλογος: III,1. IV,91.

სამართლად 1. მართებულად, εἰκότως: IV,69.

2. გონივრულად, მართებულად, ჯერონად, εὐλόγως: I,92. IV,15,91.

სამდასაბამობაჲ სამი დასაბამის (მამის, ძისა და სულიწმიდის), აღიარება λέγειν τρεῖς ἀρχάς: II,29. იხ. დასაბამი.

სამებაჲ Τριάς, ἄδως ἥ I,86,97. II,21,98. IV,8,47,77.

სამკურნალო ἱατρικός: III,82.

სამოთხე παράδεισος ὁ: II,93.

სამოსელი ἱμάτιον τός (ზედა შესამოსელი): I,62.

სამღდელო წმიდა ἱερός: II,21.

სამღმრთოანი სამ ღმრთად მალიარებელი წმ. სამებისა, πριμῆτης, ου ὁ: II,29.

სამღმრთობაჲ წმ. სამების სამ ღმრთად აღიარება λέγειν τρεῖς θεοὺς: II,29.

სანაცვლოჲ შეცვლა, ἀντάλλαγμα, ατος τός: IV,93.

სანთელი λύχνος ὁ: IV,68.

სანოვაგე // სანუვაგე საჭმელი, ἔδεσμα, ατος τός: II,68.

სარგებელი სარგებლობა, ὠφέλεια ἥ: II,94. III,91. მათ შინაჲსა სარგებელისა მონადირებად (ეპისტ.).

სარგებელი სასარგებლო, ὠφέλιμος: IV,63. იხ. მარგებელი.

სარკე ἔσθιοπτρον, ου τός: I,96. III,69.

სარწმუნო სანდო, ერთგული, πιστός: IV,93,99.

სარწმუნოებაჲ πιστις ἥ: I,2. II,25. III,99,100. IV,17,47,69,70,77,81,88.

ლიტონი სარწმონობაჲ ἡ ψιλὴ πινυς I,39.

სასმენელი ἄκοιτ' ἡ: I,58,60. II,97.

სასოება იხ. ესეა.

სასოებაჲ ἑλπίς, ἔδος ἡ: I,2,3,52,71,81. II,6. III,65,68,100. IV,88,95.

სასოწარკუთილებაჲ უსასოება, უიმელობა, ἀπόγνωσις, ἑως ἡ: II,14.

სასუმელი 1. სასმელი სითხე, πρῶμα, αὐτός τός: II,92. III,20.

2. სასმისი ჭურჭელი, ποτήριον τός: III,2.

სასურველი ἑπιθυμητός: I,43. იხ. გულისსათქმელი.

სასუფეველი βασιλεῖα ἡ: II,34. III,2,47,68. IV,55,77.

სასყიდელი ფასი, გასამრჯელო, μισθός ბ: II,25,34. III,48.

სასყიდლისა კუალადგებაჲ μισθοποδοσία ἡ: II,81. III,77.

სასწაული ნიშანი, σημεῖον τός: I,93. IV,43,51.

სასჯელი განსჯა, სამსჯავრო, სასამართლო, κρίσις, ἑως ἡ: I,55. II,37,66, 81,99. III,33,54,99. IV,77,92. იხ. სამართალი, მსაჯულობაჲ, ბჭობაჲ, განსჯაჲ.

სატკივარი ἑπὶ πονον τός: IV,17.

საუკუნე αἰών, ἄνωγ ბ: III,100. IV,36.

საუკუნოჲ / საუკუნეჲ αἰώνιος: I,55-58. II,34. III,2,74. IV,77,78. ცხორებაჲ საუკუნოჲ ἡ αἰώνιος ჯაჲ IV,24.

საუნჯე 1. საგანბური, θησαυρός ბ: II,51. IV,69-72.

2. საგანბურის შესანახავი ოთახი (ლათ. cubiculum) κουβούκλιον τός: II,84.

საფარველი σκέπη ἡ: IV,99.

საქებელი ἑπαίνετός: II,9,50. III,71.

საქმე 1. პრᾶξις, ἑως ἡ: II,28,31,90.

2. πράγμα, αὐτός τός (საქმე, საგანი): I,18,87. II,32,33,53,54,62,64,69,71-76,78,82,90,97. III,1,13,35,38-42,49,50,53,56,66,67, 71,78,81,83,86,91,94,95,97. IV,41,48-50,52-54,73,74,82,84,87,91.

3. ἔργον τός: II,35,37. III,70,75. IV,55,83. იხ. ქმნული, შექმნული.

4. ἐνέργεια ἡ: საქმით / საქმიითи κατ' ἐνέργειαν II,20,72,87,90. III,53,74. IV,56,69. არასადა საქმიითა ცოდოს οὐκ ἔστιν ἀμάρτοι ποτὲ κατ' ἐνέργειαν: II,78. საქმით ქმნაჲ ცოდვისაჲ ἡ κατ' ἐνέργειαν ἀμαρτία III,36.

5. γινόμενος (ქმნილი): II,37.

საქმიერებაჲ πρακτικόν τός: III,68.

საქმიითი πρακτικός: II,95. III,2.

საღმრთო მცნო: I,11,12,46,47,48,59. II,6,23,48,52,83,91. III,25,28,66-68,71-73,80. IV,1,5,7, 9,16-18,40,69,70,79,96,97. გარეგან საღმრთოჲსა სი-

- ყვარულისა ἑκτὸς τῆς θείας ἀγάπης: IV,17.
 საღმრთოდ κατὰ Θεόν: I,47.
 საყოველთაო καθολικός: III,26.
 საშინელი φοβερός: II,66. IV,77.
 საშუალო μέσος: II,50. III,92. IV,91.
 საშურველი ის, ვისიც უნდა შურდეთ, φθινούμενος: II,68.
 საშურველი 1. დასაშურებელი, გულმოდგინედ საქმნელი, ჴელაძის: III,16.
 2. შურის გამოძწევე, φθινούμενος: III,91.
 საცინელი καταγέλαστος: III,58.
 საცნაურებაჲ 1. ἰδῶμα, αὐτὸς τὸ (თავისებურება, ნიშანდობლივი თვისებე-
 ბი): II,52. იხ. თესებაჲ.
 2. ნიშანთვისება, γυνώρισμα, αὐτὸς τὸ: II,6.
 საცნაური 1. გონებით მისაწვდომი, სულიერად მისახვედრი, მჭკრეტელობითი,
 საიდუმლოებითი, νοητός: II,55. III,71. იხ. ცნობადი.
 2. გონიერი, გონიერული, სულიერი, νοερός: III,24-26,30. IV,2,10,13
 (გონიერი!!!).
 3. γυνώστος (ცნობილი, ნაცნობი; შესამეცნებლად მისაწვდომი,
 გასაგები): IV,7.
 საცნობელი საგრძნობელი, αἰσθησις, εἶδος ἡ: II,56.
 საცხორებელი ცხოვრებისათვის განკუთვნილი, მისთვის გამოსადეგი, σωτή-
 ριος: IV,27,96.
 საძაგელი სისაძაგლე, სიბილწე, βδέλυγμα, αὐτὸς τὸ: II,31,55.
 საწადელი ἡδεια: II,91.
 საწერტელი საჩხელეტელი, ისარი, მახვილწვეტიანი იარაღი, κέντρον τὸ:
 II,93.
 საწუთო πρὸς καιρὸς: I,20,41. IV,84. იხ. წუთ-ჟამისა.
 საჭირველი θλιβερόν τὸ: მოითმენს საჭირველთა ὑπομένει τὰ θλιβερά
 I,3.
 საჭირო ἀναγκαῖος: I,24. II,59. III,9,12,91. IV,44.
 საჭიროდ ἀναγκαίως: IV,62,68.
 საჭიროება ἀνάγκη ἡ: IV,61.
 საჴმელი 1. βρῶμα, αὐτὸς τὸ: I,84. II,16,33,60,75,92. III,4,20,64,86.
 2. διαίτη ἡ: II,19.
 3. δῖαιτα ἡ: II,74.
 სახარებაჲ εὐαγγέλιον τὸ: ეპისტ., II,89. IV,84.
 სახელ-დება διομᾶζω: I,83. IV,74.
 სახეჲ 1. ფორმა, ნიშნუმი, τύπος ὁ: II,13.
 2. σχῆμα, αὐτὸς τὸ: II,85. III,83.
 3. გარეგნობა, შესახედაობა, სილამაზე, μορφή ἡ: II,19,68,85,87.

III,53. იხ. ზატი.

4. τρόπος ბ: II,50,85,90. III,88. IV,22,38,84,96.

5. შესატყვისობა, გააზრება (სხვა სახით), სახისმეტყველება, ლტოვს ბ: II,55. იხ. წესი.

6. გარეგნობა, შესახედაობა, წიბოს, eos ტბ: III,30,69.

სახიერება ძგამბტჲს, ητος ჲ: I,25,96,100. II,27. III,24,25,27,29,33. IV,2,3.

სახიერი ძგამბტ: I,25,62. II,39,52. III,25. IV,3,90. იხ. კეთილი.

სახილველი 1. φαισομένος: IV,49.

2. θεωρουμένος: III,24. იხ. ხილული.

სახის შეცვლა μετασχηματίζω: III,97.

სახლი οίκος ბ: III,2.

სახნიერი მშენიერი, εἰμορφος: III,58.

საკმარებაა ჯრეა ჲ: I,24.

საკმარი 1. ნივთი, ჭონება, ჯრჲმა, atos ტბ: I,23,26,84. II,16,91. III,4,17, 19,47,64. IV,49,50,66,75.

2. ჯრჲსი, εως ჲ: III,86. საკმარად εις ჯრჲსი II,75. IV,66.

3. საჭიროება, საკმარება, აუცილებლობა, ჯრეა ჲ: II,33,59. III,16,19.

გარეგან საკმარისა παρὰ τῆν ჯრეαν: II,33.

სიბერე γῆρας ტბ: III,18.

სიბოროტე 1. κακία ჲ: II,17,26,67,79,82. III,3,27,30,92. IV,17,19,46. იხ. ბერი.

2. κακόν ტბ: III,29.

3. ποιηρία ჲ: II,38. III,91. IV,31.

სიბრძნე 1. σοφία ჲ: I,82,96,100. II,27. III,22,24,25,27,87. IV,1,2,3,70,77,96.

2. φρόνησις, εως ჲ (აზროვნება, შეგნება): II,79. III,3. IV,1.

სიბრძნისმოყვარება ფილოსოფოსობა, φιλοσοφία: II,56.

სიბრძნისმოყვარებაა ფიλοσοφია ჲ: IV,30.

სიგლაზაკე 1. უქონლობა, უპოვარება, πεινა ჲ: I,72. II,76.

2. ზომიერება, μετριότης, ητος ჲ: ლოცვად ჩემისა სიგლაზაკი-სათჳს (ეპისტ.).

სიკუდილი θάνατος ბ: I,72,73,93,96. II,24,76. III,89. სიკუდილადმდე μέχρι θανάτου: II,89. ვიდრე სიკუდილადმდე μέχρι θανάτου: IV,93.

სილაღე 1. სიამაყე, τῆφος ბ: I,80.

2. θάρσος, eos ტბ (სიამაყე): II,76.

3. ἀλαζονεία ჲ: III,61. იხ. აპარტავანებაა.

სიმაართლე δικαιοσύνη ჲ: I,95. II,79.

სიმაართლით δικάω: III,52.

სიმარჯუე ἐπιτηδεότης, ητος ჲ: III,24,25,27. IV,8.

ხმაღლე 1. ὑψαμα, ατος τό: I,73.

2. ὑψος, εος τό: III,14.

3. დიდი წარმოდგენა თავის თავზე, ὀΐησις, εως ἡ: III,61. იხ. ზუკობაძე.

ხმაღაბლე 1. ταπεινωσις, εως ἡ: I,12,75,80. IV,58. იხ. დამდაბლება.

2. ταπεινοφροσύνη ἡ: I,48. III,14,87,91,96. იხ. მდაბალ-მზრახ-ვალობა.

3. ταπεινοφρονεῖν: II,67.

ხიმიდრე πλοῦτος ὁ: I,72. II,76,77. III,84,85.

ხიმრთელე ჯანმრთელობა, ὑγεία ἡ: I,89. II,76,77,91. IV,46.

ხიშტკიცე დამტკიცება, დასაბუთება, საბუთი, βεβαιωσις, εως ἡ: III,58.

ხიშჟდე παρατήτης ἡ: I,80. II,47,57.

ხიშჟაფრე ძლიერება, მგზნებარება, σφοδρότης, ητος ἡ: II,33.

ხიშწარე პიკრია ἡ: III,15.

ხიშენა 1. γυναιότης, ητος ἡ: ხიშენით γυναιῶς I,52.

2. ἀνδρεία ἡ: II,79. IV,96.

ხიშენით γυναιῶς: I,28.

ხინანული μετάνοια ἡ: II,41. III,55. IV,96.

ხირცხულეული αἰσχυσόμενος: III,83.

ხირცხულელ ყოფა შერცხვენა.

1. αἰσχύνω: II,20.

2. καταίσχυνω: III,73.

ხიტკობება χρηστεύομαι: სიტკობებაა χρηστεύεσθαι I,38.

ხიტკობება 1. χρηστότης, ητος ἡ: II,47,70.

2. ἡδονή ἡ: III,63. იხ. გემოვნება.

ხიტყვერება / სიტყვერობაა λόγος: III,5.

ხიტყვერებითი λογικός: II,83.

ხიტყვერი λογικός: III,24-27,30,31. IV,2,13,35. ბუნებაა სიტყვერი φῦσις
λογική: III,25.

ხიტყვერობითი მოაზროვნე, გონიერი, λογιστικός: III,32.

ხიტყვსებაა პასუხის გაცემა, ἀπολογία ἡ: II,57. IV,22,27.

ხიტყუაა λόγος ὁ: II,24,26,27,83,92,94,97. III,2,58,74,75. IV,3,6,28,31,32,
45,77,83, 85. იხ. მიზეზი.

ხიფრთხილე სიფხიზლე, νήψις, εως ἡ: II,59.

ხიქაღული καύχημα, ατος τό (შექება): IV,23.

ხიღრმე βάθος, εος τό: I,73.

ხიფილი λιμός ὁ: I,73. III,18.

ხიყვარული 1. ἀγάπη ἡ: ეპისტ., I,1,2,3,8-10,12,15,26,27,31,32,34,37-40,44,
46,48,53-58, 61,62,64-66,69-75,81,82. II,3,6,10,14,16,25,26,30,

47,48,49,52,54,57,58,70,76,81,85. III,1,3,8,11,14,15, 17,39,43,50,65,67, 71,77,100. IV,15-22,25-27,32,36, 39,40,42,44,55-57,59-62,68,69,72,74, 75,79-81,83,86,87,90-92,98,100. ღმერთი სიყვარული არს ὁ Θεὸς ἀ- γάπη ἐστὶ I,38. სულიერი სიყვარული ἡ πνευματικὴ ἀγάπη: IV, 17,44. გარეგან საღმრთოესა სიყვარულისა ἐκτὸς τῆς θείας ἀγά- πης: IV,17.

2. ფილა ἡ: II,16. III,42,57.

სიყვარულითი სიყვარულის-შიერი, სიყვარულით გამოწვეული, ἀγαπητι- კός: IV,32.

სიწმინდე სირბილე, λειότης, ἡτος ἡ: II,19.

სიცოცხლე ჯაჲ ἡ: II,76. საცოცხლოდ პრὸς τὸ ζῆν III,9,12.

სიძვა პორენა: III,53. IV,66.

სიძვაჲ პორენა ἡ: I,83,84. II,18,19,85. III,4,13,56,59.

სიბუღილი მისთ, εὐς τὸ: I,14-16,61. II,5,16,67,76. III,1,3,6,7,42. IV,15,22,26- 28,31, 34,35,41,44,49,56,62,73, 84.

სიწმიდე 1. ძესაძნე ἡ: უწყოდენ სიწმიდეჲს შენმან (ეპისტ.).

2. შაფრისნე ἡ (კეთილგონიერება, თავშეკავებულობა, ზომიერება, მოკრძალება) II,18. III,1,11. IV,44,96.

სიხარული 1. ხარა ἡ: II,76,77,89.

2. ხაროჲსინ: II,92.

3. χαίρειν: III,91.

სიკჳოჲ უწყვეტი, მკიდრო კავშირი, συνέχεια, ας ἡ: IV,98.

სიკიერი σκευάριον τὸ (ჭურჭლის ან ტანსაცმლის შესანახავი ღილი ყუთი): II,84.

სლვა მგზავრობა, ὁδინა: IV,65.

სლვაჲ 1. პორენა ἡ: ჰყოფს სლვათა თჳსთა τῆς πορείας ποιοῦμενος I,86.

2. ὁδინა: IV,65.

სმენა ἄκοინა: III,75.

სმენაჲ ἄκοი ἡ: II,92.

სნებაჲ 1. ἀρρωστία ἡ: II,57.

2. νόσος ἡ: III,18.

3. νόσημα, ατος τὸ: II,74,91.

სნეულებაჲ 1. νόσος ἡ: II,76. IV,46.

2. νόσημα, ατος τὸ: III,87.

სოფელი მსოფლიო, სამყარო, κόσμος ὁ: I,7,95. II,6,53,61. III,47,50,52,53, 72,77. IV,82. სოფლისაჲ τὸ τοῦ κόσμου III,37. სოფლისანი οἱ τοῦ κόσμου: IV,98.

სოფლიო ამკვენიური კოსმიკოს: I,22. II,53.

სოფლიოა ამქვეყნიური, ამ სოფლისა, τὸν κόσμον: II,62.

სოფლიოა / მსოფლიოა ერისკაცი κοσμικὸς: III,85. იხ. ერისკაცი.

სოფლისმოყვარე 1. ამქვეყნიურობის მოტრფიალე, φιλόκοσμος: III,85.

2. ὁ τὸν κόσμον φίλος: IV,98.

სრული τέλειος: II,30,67. III,98,99. IV,16,42,54,91. სრული სიყვარული ἡ τέλεια ἀγάπη I,70-73,82; II,10,49; IV,16,39,42,91,92.

სრულიად 1. τελείως: I,86.

2. εἰς τέλος: III,64,66,67.

სრულიადი 1. τέλειος: I,61.

2. ἄκρος (უმაღლესი, უკიდურესი): I,93.

სრულ-ყოფა τελειῶν: II,21.

სენიფისი 1. στυγνός, ὀτος τό: I,53,68.

2. στυγνότης, εὖς ἡ: I,74. II,81. III,80. IV,33.

სუბუქი κομφος: III,56.

სულგრძელება μακροθυμία: I,71. IV,16,18. IV,22,26,55,61,64. სულგრძელებაა τὸ μακροθυμεῖν I,38. სიყვარული სულგრძელებს და ტკბილობს ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ καὶ χρηστεύεται: IV,18.

სულგრძელებაა μακροθυμία ἡ: I,2,40. II,47,57.

სულგრძელი μακρόθυμος: II,52. IV,23,24.

სული 1. ψυχὴ ἡ: I,7,8,14,15,66,67,76,79,82,89. II,6,12,16,20,31,44,70,74-76, 81, 85, 87,91,92,98. III,3,20,31,35,47,50,51,60,72,78,90,98. IV,15,26, 31,35,41,44,46,52,57,79,80,86,88, 89,91,95.

2. πνεῦμα, αὖτος τό: II,26. III,32,47. IV,3,39,64,69,77,78. სულითა ვიდოდეთ Πνεύματι περιπατεῖτε IV,64.

სულიერად πνευματικῶς: II,86. III,97.

სულიერი 1. ψυχικός: I,64. II,57,64.

2. πνευματικός: I,94. II,5,20,49. III,20,43,44,67,70. IV,15-17, 25,26,38,44,59, 65,68. სულიერად ხელვად მათდა აღიძრვის εἰς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν αὐτῶν κινεῖται I,87. სულიერი სიყვარული ἡ πνευματικὴ ἀγάπη: IV,17.

სულმოკლება ὀλιγοψυχία: IV,18.

სურვილი πόθος ὁ: I,4,100. III,72.

სწავება / სწავლება διδάσκα: III,94. IV,77,91.

სწორებით თანაბრად ἔξ ἴσου: I,24,25,71. II,10,30.

სწორრიცხუედი რაიმესთან თანაბარი რიცხვის მქონე ἰσάριθμος: სწორრიცხუედი თავებითა ასეულთამათა ოთხთაობასა წმიდათა სახარებათასა (ეპისტ.).

სწრაფვა მცდელობა, მისწრაფება, σπένδω: II,39. III,10. IV,19,82. მოსწრაფე არს σπένδει III,10. ისწრაფე დაგებად მისდა σπένδον αὐτῷ

διαλλαγήσαι: IV,19. იხ. მოსწრაფება. ისწრაფე, რაოდენ გიძლავს, ყოვლისავე კაცისა შეყუარებაჲ Σποιςδασιον ὅσον δύναισαι πάντα ἀνθρωπον ἀγαπήσαι IV,82.

სხუებრ 1. სხვაგვარად, ძალად: III,41.

2. ἑτέρως: IV,11.

სჯა განსჯა, გასამართლება.

1. განსჯა, დასჯა, კრწა: I,57. III,54. IV,26. იხ. განკითხვა.

2. გასამართლება, καταδικάζω: III,54. იხ. განკითხვა.

სჯული სόμος ბ: I,56,57. IV,36.

სჯულიერი სόμιμος: II,33.

სჯულისა-გარეგანი παράνομος: I,56.

ტ

ტაბლაჲ τράπεζα ἡ: III,2.

ტანჯვა კολάζ: IV,66. ტანჯული κολαζόμενος IV,96.

ტანჯვაჲ 1. κόλασις, εως ἡ: I,3,56,57,71,81,82. II,34. III,68,77.

2. βάσανος ἡ: II,91.

ტაცებაჲ მოტაცება, ἀρπάζειν: III,47.

ტადარი ნადვ ბ: II,31.

ტევება იხ. მიტევება.

ტირილი κλαίειν: III,54,91.

ტკბილობა სიკეთის ქმნა, სიტკბოებით მოპყრობა, მოყვარულობა, გულითაღობა, χρηστεύομαι: IV,18,61,64. სიყუარული სულგრძელებს და ტკბილობს ἡ ἀγάπη μακροθυμεί καὶ χρηστεύεται: IV,18.

ტკივილი 1. ὀδύνη ἡ: II,12,44. იხ. საღმობად.

2. πόνος ბ: II,66,67,76. IV,88. იხ. შრომა 1.

ტკივილით ἔμπόνως: II,80.

ტრფიალებაჲ ἔρω, ατος ბ: I,10,11. II,6,47,48.

ტრფიალი ἔραστῆς, ὀმ ბ: I,69.

ტყრთვა ὑπομένω: IV,17. იხ. მოთმენა, მოთმინება, დათმენა, თავს-დება.

ტყინება წვა, φλέγω: I,100.

ტყუვა მოტყუება, ψεύδομαι: I,74.

ტყუელი ψεύδος: III,55.

უ

უადგილო ἄτοπος: IV,8. იხ. უჯერო.

უარისყოფა ἀπαρτέομαι: II,38.

უარ-ყოფა ἀρνέομαι: IV,77.

უადრეს / უვადრეს მეიწონ: I,9. III,38. IV,77.

უადრესი 1. κρείττων, ὀνος: III,72. IV,92. იხ. უზესთაესი.

2. μέλζων: III,100. იხ. უფროჲს.

3. ἀκριβέστερος (უფრო ზუსტი): III,33.

უაღრო δχαλινωτος: IV,5.

უბარუკი 1. უბედური, საბრალლო, საწყალი τάλας: I,12.

2. δειλαιος: II,90.

უბიწოებაა ἀγιασμος ὅ: სიწმიდისა უბიწოებაა ὅ ἀγιασμος τῆς σω-
φροσύνης I,45.

უბნობაა συντυχ(α, ας ἢ (შემთხვევა): II,19. IV,28.

უგანცხადებულესი σαφέστερος (σαφής – ‘ნათელი’, ‘თვალსაჩინო’,
‘ზუსტი’, ‘ნამდვილი’, ‘სარწმუნო’): III,33.

უგემოვნო ἀνῆδινος: I,21.

უგრბნობელი ἀναίσθητος: III,31.

უგრბნობელობა ἀναισθητέω: I,10. III,54.

უგუამო ἀνυπέρστατος: III,24.

უგულბელს-ყოფა 1. არად მიჩნევა, καταφρονέω: I,72. იხ. შეურაცხ-ყოფა,
შეურაცხება.

2. უეყრადლებოდ დატოვება, παραβλέπω: IV,92.

უგულბელსყოფაა არად მიჩნევა.

1. καταφρόνησις, εως ἢ: III,20.

2. περιφρονεῖν: III,50.

უგუნურებაა / უგუნურობაა 1. უჭკუობა, ἀφροσύνη ἢ: II,79. III,3.

2. ἄνοια ἢ: III,5.

უგუნურებით ἀφρόნως: III,87.

უგუნური 1. ἄφρων: I,51. III,55,58.

2. ἄνοος: III,5.

უღაბნო უღაბური (დაუსახლებელი) ადგილი, ἔρημος ἢ: II,13.

უღარესი 1. ნაკლები, ἔλαττον, ἔλασσον: არავე უღარესი ჩუენისა ძალ-
ისაა (ეპისტ.).

2. ἥττων: III,49.

3. უარესი, χείρων, οὐτος: III,72.

უღებებაა 1. სიზარმაცე, უზრუნველობა, ἀμέλεια ἢ: II,33,69,82. IV,69,85.
იხ. უღებ-ყოფაა.

2. ῥαθυμία ἢ: I,87.

უღები უზრუნველი, ზარმაცი, დაუდევარი, ἀμελής: IV,77.

უღებ-ქმნა უზრუნველობა, დაუდევრობა, სიზარმაცე, ἀμέλεια: III,66. უღებ-
ქმნილი ἀμελουμένους: IV,54.

უღებ-ყოფა უზრუნველობა ἀμέλεια: IV,57.

უღებ-ყოფაა 1. ἀμέλεια ἢ (უზრუნველობა): III,4.

2. ἀμελεῖν: III,91.

უდილებელობაა ἀδοξία ἢ: II,76. III,85.

უპყველად 1. πάντως: (ეპისტ.), I,23. II,1,2,42,50. III,10,73. IV,55.

2. ἀκριβής: III,82.

უვნებელად ძიამნა: II,64,87,89. III,9,41,73.

უვნებელი ძიამნა: I,25,77. II,67,84,92,98. III,35,38,39,95.

უვნებლობა ძიამნა ი: I,2,36,81,85,88,93. II,22,25,30,34. IV,42,53,54, 58,91,92.

უზაობა ძიამნა ი (თავშეუკაცვლობა, არა-ზომიერება): II,5. III,20. IV,56.

უზენაესი უფრო ზემოთ მყოფი, ძნაბერა: II,30.

უზმთაესი უკეთესი, უძლიერესი, კრელბან, აბა: I,7. III,72. IV,77. იხ. უაღრესი.

უზმობა შიშობა, საკვებზე უარის თქმა, ძსაბა ი: I,45.

უზობა ძმბბბბ: IV,65.

უზობობა 1. ძმბბბბ ი: IV,66.

2. ძბბბბბ ი: II,74. იხ. ბაუბბბბბბბბ.

უბბბ ბბბბ: I,92. იხ. ბრბ, ბბბბბ. შბბ. საბბბ.

უბბბ ბაბბბბბბ ბბბბბბბბბ ბბბბბბ: III,83.

უბბბბბბბბ ბბბბბბ: II,49.

უბბბბ ბბბბბბ: I,43. იხ. ბბბბბ.

უბბ-ბბბბ ბბბბბბბ ბბბბბბ, ბბბბბბბ, ბბბბბბ: ბბბბა უბბ-ბბბ ბბბბბა ბბბბ ბბბბ ბბბბ ბბბბბბბბბბბბ II,80.

უბბბბბბბბ ბბბბბბ ი (ბაუბბბბბ, უბბბბბბბ): II,19.

უბბბბბბბბ ბბბბბბბბ, ბბბბ, ბბბბბ: III,66.

უბბბბბბბბ ბბბბბ: III,18.

უბბბბ ბბბბბ: III,32.

უბბბბბბბ ბბბ ბბბბ: III,33.

უბბბბ ბბბბბბბბ: IV,55.

უბბბბ ბბბბბბ: III,33. IV,77.

უბბბბბ ბბბბბ: III,56.

უბბბ - ბბბბბბ: უბბბბბ ბბბბბ-ბა უბბბბბბა ბბბბბ (ეპისტ.). ბბბბბ ბბბბბ ბბბბ ბბბბ, ბბბბბ - ბბბბბ, უბბბბბ, ბბბბ ბბბბბ ბბბბბ. შბბ.: ბბბბბბ - ბბბბბბბ (ბ. ბბბბბბ, ბბ. ბბბბბ, ბ. I, 565).

უბბბბ / უბბბბ ბ-ბბბ, ბბბბ: II,38. IV,2.

უბბბბბ 1. ბბბბ ი: I,33. II,5,76. IV,60,86.

2. ბბბბ, ბბ ი: II,34. III,1,3,27,29,30,81. IV,46:

3. ბბბბ: III,34.

უბბბბბბ ბბბბბბ, უბბბბ, ბბბბბ: ბბბბ ბბბბბბ-ბბა ბბბ-ბბბბ (ეპისტ.).

უბბბბბ ბბბბ, ბბბბ: II,88.

უმჯავრო განუსჯელი, უგუნური, ἀκριτος: II,16. III,42.

უმტკიცესი βέβαιος: II,67.

უმცირესი μικρότατος: III,18.

უმძიმესი უფრო მძიმე βαρύτερος: IV,88.

უმკნო მშინარა, ἀνανδρος: I,52. II,70.

უმჯობესად ἄριστα: III,80.

უმჯობესი სხვაზე უკეთესი.

1. βέλτων: II,56.

2. κρείττων: I,21. III,49,64.

3. ἐπικρέστατος (ἐπικρέης): III,58.

უმჯობეს ყოფა სასარგებლო ყოფა, συμφέρω: II,77.

უნებლიეთი ἀκοῦσιος: II,66.

უნითო ἀσλος: II,4,61. III,30,67. IV,42,51.

უპატიოებაჲ ἀτιμία ἥ: I,72. II,24. III,59,60,81. იხ. გინებაჲ.

უპატიო ყოფა ἀτιμάζω: III,80. იხ. გინება.

უპოვებაჲ იხ. უპოვარებაჲ.

უპოვარი ἀκτημας, ονος: III,83.

უპოვარებაჲ / უპოვარებაჲ უქონელობა, სიღარიბე, ἀκτημοσύνη ἥ: III,85.

IV,67.

ურვაჲ κινδυνος ὁ: I,73.

ურისხველი δόρυγτος: I,62.

ურომელო ἄποιος: IV,9.

ურცხუენელად ἀνερμυρίστας: IV,60.

ურწმუნო ἄπιστος: II,30. III,18.

ურწმუნებაჲ ἄπιστα ἥ: III,17.

უსაზღვროებაჲ ἀοριστα ἥ: II,27.

უსაკიდურესი ἀκροτάτος: II,61.

უსამართლო ἄδικος: I,24.

უსამართლოდ 1. παραλγας (უგუნურად): I,68.

2. ἄλγας (უგუნურად, უსაფუძვლოდ): I,92.

უსამართლოებაჲ ἄδικα ἥ: II,79. უსამართლოებით ἐξ ἄδικας III,47.

უსასურველესი ἐπιθυμητότερος: I,43. იხ. გულისსათქმელი.

უსაჩინოესი τραντέρος (τρανής — ‘ნათელი’, ‘აშკარა’): III,33.

უსაყინელესი καταγλαστότατος: III,58.

უსახნიერესი უმშვენიერესი, εὐμορφότατος: III,58.

უსახო 1. ἀνείδεος: II,4,61. IV,42.

2. ἀσχημάτιστος: III,97.

უსიბრძნისმოყუაროდ უგუნურად, ἀφίλοιστόφας: III,96.

უსიტყვ უგუნური, ἄλογιστος: IV,14.

უსნებო $\delta\nu\sigma\sigma\omicron\varsigma$: I,21.

უსრულესად $\delta\kappa\rho\omega\varsigma$: II,90.

უსუბუქესი $\kappa\upsilon\upsilon\phi\acute{o}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$: III,56.

უსწავლელი $\delta\mu\eta\tau\omicron\varsigma$: IV,97.

უსწორობაა უთანასწარობა, არათანაბრობა, $\delta\nu\sigma\tau\eta\varsigma$, $\eta\tau\omicron\varsigma$ η : II,10.

უტომიერესი 1. ახლო მონათესავე, $\gamma\epsilon\nu\iota\kappa\acute{\alpha}\tau\alpha\tau\omicron\varsigma$: II,59.

2. $\gamma\epsilon\nu\iota\kappa\acute{\alpha}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$: II,87.

უუშუერესი $\mu\omicron\chi\theta\eta\rho\acute{o}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$: III,58.

უფალი $\kappa\upsilon\rho\iota\omicron\varsigma$ $\acute{o}$: I,16. II,24. III,54. IV,39,55,58,73,91,96.

უფრო ძმოვით: III,97.

უფროა მელწა: IV,74. იხ. უადრესი.

უფროა სლა 1. $\mu\acute{\alpha}\lambda\iota\sigma\tau\alpha$: I,52,68. II,19,39. III,20. IV,61.

2. $\mu\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu$: III,27.

უფსკრული $\pi\acute{\epsilon}\lambda\alpha\gamma\omicron\varsigma$, $\epsilon\omicron\varsigma$ $\tau\acute{o}$: IV,1,2.

უქმება 1. $\delta\rho\gamma\iota\alpha$ η : IV,69.

2. $\delta\nu\epsilon\nu\epsilon\rho\gamma\eta\sigma\iota\alpha$ η : II,40.

უქმი უსაქმური, ზარმაცი, $\delta\rho\gamma\acute{o}\varsigma$: IV,77.

უქორწინებლობაა $\delta\gamma\alpha\mu\iota\alpha$ η : IV,67,68.

ულელი $\zeta\upsilon\gamma\acute{o}\varsigma$ $\acute{o}$: I,62.

ულირსებით $\delta\nu\alpha\zeta\iota\omega\varsigma$: III,66.

ულონო შეუძლებელი, ვერ მოსახერხებელი, $\delta\mu\eta\chi\alpha\nu\omicron\varsigma$: II,38. მიუთუალველი, შეუძლებელი.

უშილოებაა $\delta\tau\epsilon\kappa\nu\iota\alpha$ η : II,76.

უშუერი მოხმირს: III,58.

უშოთველად 1. $\delta\nu\epsilon\nu\omicron\chi\lambda\eta\tau\omega\varsigma$: II,6.

2. წყნარად, უხმაუროდ, $\delta\theta\omicron\iota\rho\acute{\nu}\beta\omega\varsigma$: III,79.

უშოთველი $\delta\tau\acute{\alpha}\rho\alpha\chi\omicron\varsigma$: I,80,89. IV,79.

უჩინო-ყოფა გაუჩინარება, $\xi\gamma\alpha\phi\alpha\nu\iota\zeta\omega$: II,21,22. III,90.

უჩინო-ყოფაა $\delta\phi\alpha\nu\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$, $\omicron\iota$ $\acute{o}$: II,47.

უცალო მოუცლელი, საქმით დაკავებული, $\epsilon\nu\alpha\sigma\chi\omicron\iota\omicron\sigma\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$: II,51.

უცალოება მოუცლელობა, $\delta\sigma\chi\omicron\iota\lambda\iota\alpha$ η : III,69.

უცალოებაა $\pi\epsilon\rho\iota\sigma\pi\alpha\sigma\mu\acute{o}\varsigma$ $\acute{o}$: IV,48.

უცთომელი სარწმუნო, სანდო, მყარი, $\delta\sigma\phi\alpha\lambda\eta\varsigma$: III,95.

უცნაურად $\delta\gamma\upsilon\omega\sigma\tau\omega\varsigma$: III,45.

უცნაური უცნობი; გაუგებარი, შესამეცნებლად მიუწვდომელი, $\delta\gamma\upsilon\omega\sigma\tau\omicron\varsigma$: IV,7.

უცნობელი უგუნური, შემეცნების უქონელი, მიუხვედრელი, $\delta\gamma\upsilon\omega\mu\alpha\nu$: IV,75.

უცნობიერესი $\phi\omicron\rho\iota\nu\iota\mu\acute{\alpha}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$: III,58.

უცნობო უგუნური $\delta\phi\omicron\rho\iota\omicron\varsigma$: I,25.

უცხოება უგუნური, ἄφρων: II,46.

უოღველი ცოდვის უქონელი, ἀναμάρτητος: III,52,54.

უცხოება უფუარი (პური), ἄζυμος: II,86.

უცხელად დაუყოვნებლად ἄδικως: I,45.

უცხო ἄλλότριος: I,6,15,58. III,47. IV,41. სიყვარულისაგან უცხოა — ღმრთისაგან უცხო არს ὁ τῆς ἀγάπης ἀλλότριος τοῦ Θεοῦ ἔστιν ἄλλότριος I,38.

უცხოება უცხო ქვეყანაში ცხოვრება, ξενитеια ἡ: III,18.

უცხოთმოყუარებაა ξεινοδοχια ἡ: II,35.

უბილობაა ἀγρυπνια ἡ: I,45.

უბლურებაა 1. ἀσθένεια ἡ: II,38,39,67. IV,67,85.

2. ძალის უქონლობა, ἀδυναμία ἡ: III,85.

უბლური ἀσθενής: III,14.

უზიად-დასაბრძოლელი ძელად დასამარცხებელი, δυσκαταγάνιστος: I,66.

უბრავი ἀκίνητος: III,31. იხ. აღუძრველი.

უწულიადესი βιαστέρος (ულრმესი): III,33.

უწყება 1. გაგება, შეტყობა, შემეცნება, γινώσκω: III,21,52. იხ. ცნობა, ცოდნა.

2. ცოდნა, εἰδῃ (οἶδω): IV,100.

3. ცოდნა, ἐπίσταμαι: რომელმან არა უწყოდის ὁ μὴ ἐπιστάμενος IV,65.

უჭეშარიტესი ἄληθέστερον: III,27.

უხილავი ἄβρατος: I,78,90,97,99. III,72.

უხრწნელი დაუზიანებელი, უცვლელი აგებულების მქონე, ἄφθαρτος: III,32.

უკორცო ἄσματος: I,90. II,26. III,30,33. IV,11,12,77.

უკერო 1. ἄτοπος: IV,4. იხ. უადგილო.

2. ἄθμιτος (უკანონო, დაუშვებელი): IV,8.

უკეროდ უმართებულოდ, არასათანადოდ, παρὰ λόγον: II,33.

უკეროდ კუმევაა παρὰχρησις, εως ἡ: III,4. იხ. გარემოდასა კუმევაა.

ფ

ფარვა κρύπτω: III,83. მალვა, დამალვა.

ფარულად λειηθῶτας: II,19. IV,28.

ფერისმცვალებლობა μεταμορφόμαι: III,97.

ფილოსოფოსობა φιλοσοφία: IV,47.

ფიცხელი 1. σκληρός (ხელი, უხეში, სასტიკი): II,24.

2. χαλεπός: III,87. იხ. მძევარე, ძერი, ძელი.

ფრთხი პტერონ τόν: II,26.

ფრთოვანქმნა ფრთაშესხმა პტერონ: ფრთოვანქმნილი πτερούμενος I,11.

ფრთოვან ყოფა ფრთაშესხმა, პტერონ: II,28. IV,40,80.

ფრიად σφδρᾱ: II,10,80. III,74,75. IV,79.

ფსალმუნებაჲ ψαλμωδῖα ἡ: I,45. II,35,54. III,50. IV,48.

ფუფუნება განებივრება, სათუთად მოპყრობა, θάλαα (გათბობა): III,9.

ქ

ქალწულება 1. παρθενῖα ἡ: IV,68.

2. παρθενεύειν: IV,67.

ქება 1. კეთილი სიტყვით მოხსენიება, შექება, განდიდება, εὐφημῶ: IV,30.

2. αἰνῶ: IV,27.

ქებაჲ 1. ἔπαινος ὁ: IV,28.

2. შესხმა, ქებითი სიტყვა, ἐγκᾱμιον τῶ: IV,27.

ქებაჲ λῖθος ὁ: III,56.

ქველისმოქმედება εὐεργετέω: I,71. IV,55.

ქველისმოქმედებაჲ εὐεργεσία ἡ: I,40.

ქველისმოქმედი εὐεργέτης, ου ὁ: I,48.

ქველ-ყოფილ ყოფა εὐεργετεῖσθαι: III,29.

ქმნა 1. γίνομαι: ქმნულნი γεγοῖνῶτα III,21,22. იხ. ღაბაღება, მიწვენა.

2. ποιεῶ: III,22. IV,82. იხ. შექმნა, ყოფა.

3. მოქმედება, საქმიანობა, πράττω // πράσσω: III,75. IV,42. ვიქმთ πράττομεν III,48. რომელნიმე ჩუენგან საღმრთოდ ქმნილთაგანნი მცნებისათჳს იქმნებიან τὰ μὲν τῶν ὑφ' ἡμῶν κατὰ Θεὸν πραττομένων κατ' ἐντολὴν πράττεται: IV,67. იხ. ყოფა.

4. მოქმედება, საქციელი, ძრᾱ: IV,21.

ქმნილი πραττόμενος: ქმნილთაგანნი τὰ τῶν πραττομένων IV,67.

ქმნული 1. πραττόμενος: I,46,47.

2. ἐνεργούμενος: II,45.

ქმნული ქმნილება, ნამოქმედარი, ἔργον τῶ: III,46. იხ. შექმნული, საქმე.

ქონებაჲ ქონა, ἔχειν: IV,41,54,66,68,84.

ქონა ἔχω: I,12. IV,100. მქონებული ἔχω: III,83.

ქრისტიანე χριστιανός ὁ: IV,47.

ქვეყანაჲ γῆ ἡ: I,83,85,88. III,56.

ქვეყნიერთაგანი ἐπιγίγος: I,1. II,48.

ქვეყნიერი 1. γῆϊνος: I,3.

2. ἐπιγίγος: III,64.

ქცევა ღროის გატარება, ყოფნა, διατρέβω: III,70.

ქცევაჲ 1. საქმიანობა, საქციელი, διατρέβῃ ἡ: IV,64.

2. საქციელი, გართობა, διαγαγῇ ἡ: I,48.

ქცევისმოყუარება საღმე ყოფნით სიამოვნება, ἐμφιλοχάρω: II,51.

ქცეულებაჲ ცვალებადობა, τροπή ἡ: ვითარცა ქცეულებისაგან არათავისუფალი ὧς τροπής οὐκ ἔλυσθῆρα: IV,9.

ღ

ღირსებაჲ 1. ἄξια ἡ: ღირსებისაებრ κατ' ἄξιαν IV,44.

2. ὁσιότης: წარმოვეც სიტყუაჲ ღირსებისა მომართ შენისა (ეპისტ.). ღირს ქმნა καταξίωσ: I,47. III,63,68,95. IV,51,57,62,79. ღირს ქმნული καταξίωσელს: III,66.

ღირს ყოფა καταξίωσ: I,61.

ღმერთი მდრს ბ: ეპისტ., I, 1-13, 15, 19, 23-28, 32-34, 38, 41-44, 46-48, 50, 52-54, 58, 61, 68,69, 71, 73, 76-78, 81,83, 96,100. II, 1,3,6-9, 12, 14, 15, 23, 25-29, 31, 36-39, 42, 46-48, 51-54, 58, 62, 67,75,81,88, 90,91,93, 96,98-100. III,2,10,11, 21,22,24, 25, 27, 46-48, 50,54,72, 94. IV,3, 5-7, 11, 24, 57,66,67,72,75, 78,85,86,88-90, 95,97,100. საღმრთოდ κατὰ Θεόν: IV,67.

ღმრთივშუენიერად θεοπρεπῶς: I,23.

ღმრთისა მიმსგავსებული θεομῆτος: IV,90.

ღმრთისმეტყუელება θεολογῶ: II,27. IV,64.

ღმრთისმეტყუელებითი θεολογικῶς: II,26.

ღმრთისმეტყუელი θεολόγος ბ: II,27.

ღმრთისმოყუარე θεόφιλος // θεοφιλῆς: II,14. III,40. IV,41.

ღმრთისმოყუარული φιλόθεος: IV,37.

ღმრთისმოშიშებითი εὐλαβῆς: III,5.

ღმრთისმსახურება εὐσεβῶ: ღმრთისმსახური εὐσεβῶν II,88.

ღმრთისმსახურებაჲ εὐσεβεία ἡ: II,91. IV,63.

ღმრთისმსახურებითი εὐσεβῆς: III,52.

ღმრთის მსგავსი θεομῆτος: III,33.

ღმრთისსახე θεοειδῆς: III,33.

ღონე საშუალება, ხერხი, μέθοδος ἡ: II,5.

ღორი χοῖρος ბ: III,66. ღორებრ δίκην χοίρων: III,66.

ღრუბელი νέφος τῷ: IV,22.

ღუაწლი ბრძოლა, ἄγών, ἄσος ბ: II,21. IV,43,50.

ღუწა (იღუწის) 1. ἐπιμελέομαι (ზრუნვა): II,7. III,51. IV,79.

2. ἄγασ(ζ)ομαι: I,43. II,19,90.

ყ

ყოვლად 1. სრულიად, სავსებით πᾶμπαν: I,15.

2. სავსებით, სრულიად παντάπασιν: IV,51.

3. παντελῶς: I,15. III,70.

4. σύνολος: IV,55.

ყოვლადბრძენი πάνσοφος: I,84.

ყოვლად-მრავალი πάμπολος: III,81.

ყოვლად-სრულებით ὁλοτελῶς: III,98.

ყოვლად-შუენიერად παγκάλας: IV,36.

ყოველითავე ყოველთვის, ყველანაირად, ყოველმხრივ, სავსებით, პრὸς πάν-
τα: IV,63.

ყოველით-კერძო 1. ყოველმხრივ, κατὰ πάντα: IV,6. იხ. ყოველითურთ.

2. ყოველმხრივ, ყოველთვის, πάντη: IV,84.

ყოველითურთ 1. παντελώς: III,90.

2. სავსებით, ყველანაირად, ყოველმხრივ, πάντη: IV,6.

3. ყველანაირად, მთლიანად, κατὰ πάντα: III,58. იხ. ყოველით-
კერძო.

ყოვლისამპყრობელობითი παντοκρατορικός: III,28.

ყოვლისა-შემბლებული παντοδύναμος: IV,2,4,6,9.

ყოფამ τὸ εἶναι: III,25. IV,1,2,69.

ყოფა ქმნა, მოქმედება, საქმიანობა.

1. πράττω: III,48. იხ. ქმნა.

2. ქმნა ποιέω: IV,55,75,83,90. იხ. ქმნა, შექმნა.

3. ქმნა, გარდაქმნა, ἀπεργάζομαι: IV,60.

ყოფადი მოქმედება ქმნილი საქმე, πραττόμενος: III,48.

ყოფამ 1. τὸ εἶναι: III,23,24,28. IV,6,10,11.

2. τὸ ὄν: III,25.

3. ὑπάρχεις, εἰς ἣ: III,27. IV,1. იხ. მყოფობა.

ყრამა παῖς, παιδὺς ბ, ἡ: ელენთა ყრმანი Ἑλληνῶν παῖδες IV,2.

ყუარება სიყვარული, ἀγαπή: I,13. II,50,53. III,10,18,37. IV,98. იხ. შეყუარება,
სიყვარული.

ყუედრება ბეიძე(ჯ): III,73.

ყუედრება ბეიძისმცხად: I,28.

ყუედრებული ბეიძე(ჯ)მცხად: III,47.

ყური ὄψις, ὠπτός: III,51.

ყურიშალი σιαγών, ὄνος ἡ: I,62.

შ

შებილწება დასვრა, გაბინძურება, μοιή: I,44.

შეგინება შებილწვა, სიბინძურე, ჭუჭყი, სისამაგლე, μόλυσμα, αἶος τὸ:
III,80.

შედგენა გაყოლება, მიღევნება ἀκολουθία: II,73.

შედგომა 1. გაყოლა, მიყოლა, κατακολουθία: არა დაშურების იგი შედგო-
მად უკუანა უფლისა ღმრთისა მისისა ὅς κοπιᾷ κατακολουθῶν
ὁπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ I,28.

2. გაყოლა, ἐξακολουθία: II,56.

3. (შეუღლა, გაყევა, მიჰყვა) ἐπακολουθία: II,82,93.

4. მიყოლა, გაყოლა, მიღევნება, ἀκολουθία: III,56.

5. ვინმესთან ყოფნა, მის ირგვლივ ტრიალი, პატივისცემა περιέπα: IV,95.

შეღვამილი ἄκοιλοσმნ: III,84.

შეერთება სυσπάπτω: შეიერთების საღმე, არამედ განყოფილადვე სυσπάπτεται μέν, დიუერემénωδ δέ II,29. შეერთებული სυναπτόμενος II,52.

შეერთებაჲ წნავის ἦ: II,29.

შეზავებულებაჲ κρᾶσις, εῶς ἦ: II,74,92.

შეზავებული σύνθετος: II,84. III,43. IV,8,9.

შეთხევა ჩაყრა, περιβάλλω: II,12.

შეკლიმებით ἐντρέπτικας: II,53.

შეკნინება შემცირება, μείω: II,47.

შეკრება 1. სუს(ს)τημι: III,30. იხ. შენივთება, შემოღება.

2. სუსάγω: IV,17.

შეკრვა სუსფ(γ)ω: II,48.

შემასმენელი κατηγοიონ: IV,33.

შემაწუხებელი 1. λῡπησας ὁ: II,68. III,13,20. IV,18. τοῖς λυπήσαντος II,87. III,40,53.

2. λυπηρός: II,91. IV,24,34.

შემცნება გაცნობა, შეცნობა, ცოდნის შეძენა, ἐπιγινώσκω: III,81.

შემზადება σκευάζω: I,56.

შემოთხევა 1. (შემოთხევის) συμβαίνω: I,69,85,92. III,20. IV,16,18,24,81.

2. ἐπισυμβαίνω: II,45,46. III,4,68.

3. წაწყლომა რაიმესთან, συμβολᾶ: IV,22.

შემოთხევაჲ 1. ἐπιφοιδ ἦ (ზედა-ღართვა, ღახვაება, მოზღვაება): II,45.

2. გარემოება, საქმის ვითარება, περιστασις, εῶς ἦ: III,79.

3. თანხმობა, კავშირი, σύμβασις, εῶς ἦ: IV,92.

შემოთხევეითი συμβεβηκᾶς, ἤα, ὅς (συμβαίνω): IV,9.

შემოკრება 1. შერჩევა, გამოკრება, ἀναλέγω: შემოკრებითა ამის პირისა შესაბამისა გონებისაჲთა (ეპისტ.).

2. სუს(ს)τημι: III,93.

შემოკრებაჲ სუსάφεια ἦ: ბოროტთა შემოკრებაჲ τοὺς ποιηροὺς სუსάψαι IV,90.

შემოკრებულად συληήβδην: IV,69.

შემოკრებული συγκείμενος (შემოკრება, შეთხზვა – σύγκειμαι) II,84.

შემოკრებულობითი 1. περιεκτικός: I,2.

2. συνεκτικός: III,25.

3. περιληπτικός (თავის თავში მომცველი): III,99.

შემომღებელი δεχόμενος: I,87. იხ. შემოღება.

შემორთუმა ἀναφέρω: II,85. იხ. შემოღება 2.

შემოსაზღვრა ὑποπλῆτω (ქვეშ მოქცევა, დაქვემდებარება): IV,3,5.

შემოსლვა ἐπισυμβαίνω: III,3.

შემოქმედი πεποιηκός: III,29.

შემოღება 1. δέχομαι (მიღება, შეწყნარება): I,87.

2. შემოტანა, ჩვენება, ἀναφέρω: I,84,85. იხ. შემორთუმა.

3. თსს/სთჟმი: III,24. იხ. შენივთება, შეკრება.

4. შემოტანა, ἐπιφέρω: III,75.

შემოყვანება εἰσάγω: IV,6.

შემრღვევა აძლერევა, შეშფოთება, მისღა: IV,65.

შემსჭუალვა პროსთღა: II,1.

შემსჭუალული მიღურსმული, პროსთღამένος: II,1.

შემუსრვა დამსხვრევა, თსთრ/ბა: II,14.

შემქმნელი 1. ποιητικός (პოიქა): III,1.

2. ἐργαζόμενος: IV,31.

შემცირება ἐλαττώ: II,47. იხ. მოკლება.

შემძინებელი ὀνησόμενος: III,82.

შემძლებელობა სოხა: მტერნი ყოველნი ჩუენ ზედა შემძლებელობენ ის
ἐχθροὶ πάντες καθ' ἡμῶν სოχῆσθαι IV,95. იხ. შეძლება.

შემძლებელ ყოფა შეძლება, უნარის ქონა, δύνამαι: III,41. IV,4,49,88. იხ.
შეძლება, ძალ-ღება.

შემწე ბიჰმის: II,38. III,87.

შემწეობა დახმარება ბიჰმეია ἡ: III,87.

შემწიკულება 1. გაბინძურება, ῥυπάνω: I,49. IV,73.

2. გაბინძურება μιαινω: I,44.

3. დასვრა, გაბინძურება, მოსწნა: ხოლო უკუეთუ არა განვიწმედოთ
თავთა თჳსთა შემამწიკულებელთა ჩუენთაგან ენებათა... Εἰ δὲ μὴ
καθαίρομεν ἑαυτοὺς τῶν μολυσνέντων ἡμῶν παθῶν... IV,77.

შემწინკულება χραίνω: I,55.

შემწყნარებელი παραδεχόμενος: II,20. იხ. შეწყნარება.

შენანება μεταμέλω: I,51.

შენდობა συγγνώμη ἡ: I,37. II,57.

შენივთება თსს/სთჟმი: შენივთებული თსს/სთჟამένος I,75. იხ. შემოღება,
შეკრება.

შეპყრობა κρατέω: II,3. IV,27. იხ. პყრობა.

შეპყრობა 1. κτάομαι: საქმენი, რომელთა ენებისაგან შეპყრობილ ვიყვნეთ
τὰ πράγματα πρὸς ἃ περ τὰ πάθη κεκτῆμεθα: II,74.

2. ἐπικρατέω: II,85.

შეპყრობილი κρατούμενος: II,8.

შერაცხამ / შერაცხვამ მიჩნევა, მიკუთვნება, „მიწერა“ (მიაწერს, მიიწერს),
ἐπιγράφειν: III,62,84.

შერაცხვა ἡγήομαι: III,91.

შერაცხვა 1. მიჩნევა, ძვა: ნუ საშფოთოდ შეპრაცხ (ἡγείσθαι) თქმულთა
ამათ (ეპისტ.). ღაცემა შეურაცხიეს ღიდ πᾶμα ἡγείται μέγα:
III,85.

2. ლოγίζομαι: I,71. II,46. IV,22,31,55,60,93. იხ. გონება, ზოგო-
ნება.

შერაცხვამ იხ. შერაცხამ.

შერცხვენა αἰσχύνω: III,54.

შესაბამად ἀναλόγως: III,46.

შესაძინელი მოგება, მონაგები, შენაძენი, κέρδος, εὖς τῶ: II,68. III,77.

შესაწირავი მსხვერპლი, ძღვენი (უპირატესისადმი მისართმევი საჩუქარი),
προσφορά ἡ: IV,67.

შესაწუხებელი λυπηρός: IV,16-18.

შესლვა εἰσελεῖσθαι: IV,55.

შესმენა ბრალდება, ყვედრება, გამოაშკარავება, κατηγορεῖν: IV,33.

შესხმა ἐγκωμιάζω: IV,27.

შეტყუებამ ἔμφασις, εἰς ἡ (გამოსახულება, სახე, შესახედაობა): II,6.

შეუმრღუეველი 1. ἀλώβητος: II,61.

2. სუფთა, უმწიკვლო, გაუბინძურებელი, ἀμόλωτος: III,95.

შეუნანებელი ἀμεταμέλητος: III,28.

შეუორგულუბელად გულითადად, არა-მოჩვენებითად, ἀσυποκρίτως: I,27.

შეუორგულუბელი დაუეჭვებელი, ἀνόθευτος: IV,69.

შეურაცხება არად მიჩნევა, ღამღაბლება καταφρονεῖν: IV,74. იხ. უგულე-
ბელსყოფა, შეურაცხყოფა.

შეურაცხისყოფელი καταφρονήτης, ὅς: IV,97.

შეურაცხისყოფამ καταφρονεῖν: III,64. იხ. შეურაცხყოფამ.

შეურაცხ ქმნა ἐξουθενεῖν: III,75.

შეურაცხ-ყოფა 1. καταφρονεῖν: I,6,63,72,75. II,2,7,58. III,13,63,65,67,91.
IV,20,75,82,87. იხ. უგულუბელს-ყოფა, შეურაცხება.

2. περιφρονεῖν: II,3. IV,48,49.

3. არაფრად ჩაგდება, ἐξουθενεῖν: II,38,39.

შეურაცხყოფამ არად მიჩნევა.

1. καταφρόνησις, εἰς ἡ: I,81. IV,54.

2. ἐξουδένωσις, εἰς ἡ: III,20.

3. καταφρονεῖν: III,66. IV,88. იხ. შეურაცხისყოფამ.

4. ἐξουθενεῖν: III,84.

შეუსაზღვრებელი შემოუსაზღვრელი, საზღვრების უქონელი, ἄδριστος: III,23.

შეუსაზღვრებლობა $\delta\omicron\rho\iota\sigma\tau\iota\alpha$ ἡ (შემოუსაზღვრებლობა): I,100.

შეუღლება $\sigma\alpha\zeta\epsilon\gamma\gamma\upsilon\mu\iota$: II,28. IV,59. რომელი-იგი თუთ სიყუარულსა შე-
ეულღვის ὁ δὲ αὐτῇ τῇ ἀγάπῃ $\sigma\alpha\zeta\epsilon\upsilon\kappa\tau\alpha\iota$ I,81. მწუხარებაა ძე-
რისმოკსენებისადა შეუღლებულ არს ($\sigma\alpha\zeta\epsilon\upsilon\kappa\tau\alpha\iota$) III,89.

შეუძლებელი $\acute{\alpha}\mu\eta\chi\alpha\iota\omicron\varsigma$: I,39. IV,6. იხ. მიუთუალველი, უღონო.

შეუძლებლობა დაუძლურება, უღონოება, არ-შემძლებლობა, შეძლების არქო-
ნა, $\acute{\alpha}\delta\upsilon\sigma\alpha\tau\epsilon\acute{\omega}$: მტერნი ყოველნი ჩუენდა მომართ შეუძლებლობენ ის
 $\acute{\epsilon}\chi\theta\rho\iota\varsigma$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\varsigma$ $\pi\rho\delta\varsigma$ $\eta\mu\acute{\alpha}\varsigma$ $\acute{\alpha}\delta\upsilon\sigma\alpha\tau\omicron\upsilon\sigma\iota\varsigma$ IV,95.

შეუწხებელი მწუხარების უქონელი, $\acute{\alpha}\lambda\upsilon\sigma\tau\omicron\varsigma$: I,62.

შექმნა 1. $\pi\omicron\iota\acute{\omega}$: III,69,72. IV,50. იხ. ქმნა, ყოფა.

2. წარმოშობა, გამოწვევა (შეღების მოტანა), $\acute{\epsilon}\mu\pi\omicron\iota\acute{\omega}$: II,91.
მწუხარებისა შემქმნელნი $\tau\acute{\alpha}$ $\tau\eta\varsigma$ $\lambda\acute{\upsilon}\pi\eta\upsilon$ $\acute{\epsilon}\mu\pi\omicron\iota\omicron\upsilon\sigma\iota\mu\epsilon\tau\alpha$ III,96.

შექმნა $\acute{\epsilon}\mu\pi\omicron\iota\epsilon\iota\upsilon$ ($\acute{\epsilon}\mu\pi\omicron\iota\acute{\omega}$): II,50.

შექმნა $\gamma\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\sigma\theta\alpha\iota$: III,25.

შექმნული $\acute{\epsilon}\rho\gamma\iota\omicron\upsilon$ $\tau\acute{\omicron}$: I,25. იხ. ქმნული, საქმე.

შექცევა 1. $\sigma\chi\omicron\lambda\acute{\alpha}\zeta$: III,52. უცონელად შექცევ ფსალმუნებასა და ლოცვა-
სა $\sigma\chi\acute{\omicron}\lambda\alpha\sigma\iota\omicron\upsilon$ $\acute{\alpha}\delta\acute{\omicron}\kappa\omega\varsigma$ $\psi\alpha\lambda\mu\phi\delta\iota\zeta$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\rho\omicron\sigma\epsilon\upsilon\chi\eta$ I,45. ყოველივე
თქვენი წმიდა არს, ვითარცა არღარა ჯორციელთა საქმეთა შექცეულთაა
 $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ $\psi\acute{\mu}\iota\upsilon$ $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\acute{\alpha}$ $\acute{\epsilon}\sigma\tau\alpha\iota$ $\acute{\omega}\varsigma$ $\mu\eta\kappa\acute{\epsilon}\tau\iota$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\pi\epsilon\rho\iota$ $\tau\omicron$ $\sigma\acute{\alpha}\mu\alpha$
 $\sigma\chi\omicron\lambda\alpha\zeta\acute{\omicron}\nu\tau\omega\upsilon$ $\pi\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha\sigma\iota\upsilon$: IV,73.

2. საქმიანობა, რაიმე საქმით დაკავება, $\acute{\epsilon}\nu\alpha\sigma\chi\omicron\lambda\acute{\omega}$: II,3,20,53.
III,71,72. შექცეული $\acute{\epsilon}\nu\alpha\sigma\chi\omicron\lambda\omicron\sigma\mu\epsilon\upsilon\omicron\varsigma$ II,20.

3. რითიმე დაკავებულობა, $\acute{\epsilon}\nu\alpha\sigma\chi\omicron\lambda\acute{\alpha}\zeta$: III,70.

შექცევა 1. მოცლა რაიმე საქმისათვის, $\sigma\chi\omicron\lambda\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\upsilon$: III,50. იხ. მოცლა.

2. გამოწვლილება, მუყაითობა, $\acute{\alpha}\delta\omicron\lambda\epsilon\sigma\chi\iota\alpha$ ἡ: III,69.

შეყანება $\epsilon\iota\sigma\acute{\alpha}\gamma\omega$: IV,47.

შეყანება $\acute{\alpha}\gamma\epsilon\iota\upsilon$: II,26.

შეყარება $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\acute{\omega}$: III,50. IV,49,95. შეყუარებაა ღმრთისა და მოყვლისა
 $\tau\omicron$ $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\acute{\omega}\nu$ $\tau\omicron\upsilon\varsigma$ $\Theta\epsilon\acute{\omicron}\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\upsilon\varsigma$ $\pi\lambda\eta\sigma\iota\omicron\upsilon$ IV,67. იხ. ყუარება, სიყუარუ-
ლი.

შეყუარება $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\eta\sigma\alpha\iota$: ისწრაფე, რაოდენ გიძლავს, ყოვლისავე კაცისა შე-
ყუარება $\Sigma\pi\omicron\upsilon\delta\alpha\sigma\iota\omicron\upsilon$ $\acute{\omicron}\sigma\iota\omicron\upsilon$ $\delta\acute{\nu}\nu\alpha\sigma\alpha\iota$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon$ $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\eta\sigma\alpha\iota$
IV,82.

შეჩენება $\acute{\alpha}\nu\acute{\alpha}\theta\epsilon\mu\alpha$, $\alpha\tau\omicron\varsigma$ $\tau\acute{\omicron}$: I,74.

შეცვა 1. მოძველობა, შემოფარგვლა $\pi\epsilon\rho\iota\acute{\epsilon}\chi\omega$: II,24.

შეცვა 2. $\pi\epsilon\rho\iota\sigma\tau\acute{\alpha}\omega$ (მიზიდვა, მიმზიდველობა, „მიმოტაცება“): IV,53.

შეცვალბა 1. $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\iota\omega\sigma\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ ἡ: II,92.

2. $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\iota\delta\sigma\alpha\iota$: II,92.

შეცვლა ცვლილება, გადატანა, გადაადგილება, $\mu\epsilon\tau\alpha\phi\acute{\epsilon}\rho\omega$: III,72.

შეკლება παράπτωμα, ατος τδ: IV,35. იხ. გარეწარ-ბრაღი.

შეძინება κερδανειν (κερδανω): III,47.

შეძლება 1. შემძლებელობა, სიჯნა: II,85. იხ. შემძლებელობა.

2. ძნსამაი: IV,4,6,67,82,92. შემძლებელი ძსაძმეის IV,88,92.

იხ. შემძლებელ ყოფა, ძალ-დება.

შეწევა დახმარება, ბიჲმწა: II,39,67,93. IV,83.

შეწუხება 1. სუძწა: II,49. III,91 სუძრმაი: II,33,89. III,20,75,76,96.

2. სუაღსუძწა (თანა-შეწუხება, ვინმესთან ერთად): III,91.

შეწუხებული სუძსაძმეის: I,53,55. II,89. იხ. წუხვა (შეწუხება).

შეწყნარება მიღება.

1. ძწყომაი: III,97.

2. პარაძწყომაი: II,20.

3. პრისძწყომაი: II,89.

4. ძწწა: IV,34.

შეწყნარება მიღება, პარაძიჲჲ: I,83.

შეხება 1. ძწაძა: I,67.

2. ძწაძრაძაძაძა: I,67.

შეხება ძწაძიჲ: II,92.

შეიღთა სხმაძა პაიძიძიძიძი: IV,66. იხ. შეიღთსხმაძა.

შეიღთმოქმედებაძა პაიძიძიძიძა: II,17,33. იხ. შეიღთსხმაძა.

შეიღთსხმაძა პაიძიძიძიძა: III,4. იხ. შეიღთმოქმედებაძა.

შეიღი 1. სწს, იძ ბ: IV,20. იხ. ძეძ.

2. ტწსონ ტდ: II,91. III,47. IV,17.

3. პაიძ, პაიძს ბ: III,58.

შეიღკეთიღობაძა კეთიღშეიღიერება (კარგი და ბევრი შეიღის ყოღა, შეიღებით გახარება), ძსტეკსა: II,76,91. III,85.

შთაბნევა ჩავლება, აბმწა: IV,5.

შთავლება სპიძაღაღ: II,14,38,60.

შთავრღომა პერიძა: III,73. შთაჲვარღე სულსა მოწყინებისასა ტძა ტწს აბიღიღს პნესაძაძი პერიძესღ I,49.

2. ძმაძა: II,29. III,14. იხ. შთაჲრა.

შთავრღომაძა პერიძესიღ (პერიძა): III,52.

შთაჲრა ჩავარღნა ძმაძა: II,29. იხ. შთავრღომა.

შიძიღი პიღსა: III,20.

შინაგან 1. შიგნიღ, ჭსა: II,73.

2. შიგნიღ, ჭნიღ: IV,51. შინაგანიღა ტა ჭნიღ IV,63,64.

შინაგანი ჭსა: შინაგანი კაცი ბ ჭსა ძსმრავის IV,50,78.

შინა-განმხედველი გამჲჭოღად მხედველი, განმჲჭერეტელი, ძიორაძიკდს (ძი-ორაძა): უშინაგანმხედველესი ძიორაძიკაძეის III,51.

შინაათ შიგნიდან ჰნდიθεν: IV,61.

შინება დაშინება, მუქარა, ქადილი, ἀπειλή ἥ: II,24.

შიში ძრბოს ბ: I,81,82. II,6,23,69,81. III,65,68,77. IV,92. შიში ღმრთისაჲ
ბ τοῦ Θεοῦ ძრბოს I,2. II,6.

შიში შეშინება, φοβήσομαι: II,96.

შიშულობაჲ γυμνότης, ἦτος ἥ: I,73.

შობა 1. τίκτω: III,35,61. IV,91.

2. γεινῶ: III,56.

შობადი τικτομένος: III,63.

შობილი γεινῶμενος: III,58.

შორიელობაჲ ἀπουστα (არყოფნა, უქონლობა, მოკლება): IV,53.

შორს μακράν: IV,69.

შრომაჲ 1. πόνος ბ: I,28,34. II,58. III,87. იხ. ტკივილი 2.

2. κόπος ბ (შრომა, ღალღა, ტანჯვა): I,76. II,19,24,47. III,48,91.

შრომით — ἐμπόνης: შრომით განიხილევდ თითოეულსა ამათ თავთაგანსა
(ეპისტ.).

შუება 1. ტკობა, მზიარულება, მოლხენა, τέρω: III,10.

2. ფუფუნებით ცხოვრება, ნებივრობა, ტრუფა: III,18.

3. სუფრასა: I,34.

შუებაჲ ტკობა, ფუფუნება, ტრუფა ἥ: III,85.

შუენიერებაჲ 1. καλλονή ἥ: I,90.

2. κάλλος, εως ἥ: II,91. III,84.

3. ὠραίοτης, ἦτος ἥ: I,19.

შურვეულ ყოფაჲ φθονεῖσθαι: IV,21.

შური ფმონოს ბ: II,14,49. III,56,91. IV,61.

შურობა 1. შეშურება ვისიმე სიკეთისა, ფმონა: III,91. IV,60. რომელი ეშუ-
რებოდის მასა ბ ფმონად თჳ ძმელჳ I,55. საშურველი თბ ფმონის-
მეონ IV,60.

2. სწრაფვა, მოსწრაფება, ჴელა: IV,61.

შურობაჲ ფმონეინ: IV,21.

შურომა შრომით ღალღა, κοπιά: III,13.

შფოთება 1. შეწუხება, მობეზრება, ბჴლან: IV,17,53.

2. შეწუხება, ἔνοχლან: IV,30.

3. დიხოჴლან (თავის შეწყენა, მობეზრება): I,88.

შფოთებული შეწუხებული, გაბეზრებული, ბჴლისმეონ: II,68.

შფოთი 1. ბჴლის, εως ἥ: ნუ საშფოთოდ (εις ბჴლის) შეპრაცხ
თქუბულთა ამათ (ეპისტ.).

2. მღელვარება, ταραχή ἥ: I,51. IV,32.

შჯული სრმოს ბ: II,86. იხ. სჯული.

ნ

ჩემება მისაკუთრება, საკუთარ თავზე მიწერა, ἐπιγράφω: II,38.

ჩუენება 1. δεικνυμι: I,95. IV,69,74.

2. ἐπιδεικνυμι: IV,83.

3. ἐνδεικνυμι: I,71.

4. παραφαινω: სახითა დელაკაციისათა ეჩუენებიან გონებასა თჳ მენ ნჳ εν σχήματι γυναικός παραφαινονται II,85.

ჩუეულებითი სსუჲმჲს: II,14. IV,28.

ჩუეული სსუჲმჲსაჲ: III,72.

ც

ცაა სჲრანტს ბ: III,47,54. IV,55. იხ. ზეცაჲ.

ცემა 1. ღარტყმა, ῥαπίζω: I,62.

2. მცემელობა, τήπτω: II,81. ცემული τυπτόμενος IV,55.

ცემაჲ დარმტს იმ ბ: IV,81.

ცეცხლი პირ, πυρ: III,30,56.

ცვა ღაცვა, შენახვა, მოფრთხილება.

1. διατηρέω: IV,95,98. რომელი სცვიდეს ბ διατηρῶν I,21. იხ. ღაცვა 4.

2. φυλάσσειν / φυλάττειν: III,15.

ცვალება შეცვლა, სხვაღ ქცევა.

1. ἀλλοίω: II,92.

2. შეცვლა, შენაცვლება, διαδέχομαι: III,59.

ცილისმწამებელი სუკოფანტჲს, ου ბ: IV,87.

ცილისწამება სუკოფანტაჲ: IV,88. ცილისმწამებელი სუკოფანტჲსაჲ IV,89.

ცილისწამებაჲ სუკოფანტაჲ ἡ: IV,81,87,88.

ცთომილი მცღარი, უმართებულო, ἐσθαλμένος: IV,14.

ცნობიერი გონიერი, φρόνιμος: III,58.

ცთომილი ἐσθαλμένος (σφάλω): II,82.

ცთომილ ქმნა σφάλω: II,17.

ცთუნება შეცდენა, მოტყუება, ἀπατάω: II,63. IV,55.

ცნობა 1. შეცნობა, შემეცნება, გაცნობა γινώσκω: I,96. IV,42,54. იხ. უწყება.

2. მიხვედრა, γινῶμαι: II,84. IV,76,81.

3. (სცნობს), შემჩნევა, გააზრება, აზრით წვდომა, შემეცნება, νοῶ: II,15,31. IV,66.

4. გააზრება, ვარაუდი, მიჩნევა, ἐννοῶ: IV,8.

5. გაება, გაცნობა, შეტყობა, შეგნება, γωρίζω: III,72. იხ. გულისკმის-ყოფა.

6. მიხვედრა, გაგება, *συσήμι*: სცნნე მრავალნი და ღიღნი და საკრველნი საქმენი *συσήσεις πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ πρᾶγματα* III,81.
- ცნობა 1. *νόημα, ατος τὸ* (აზრი, აზროვნება, გააზრება, შეგნება, ფიქრი): I,87. II,6,62,90. III,35,38-40. იხ. გულისკმისყოფა, მოგონება, გულისსიტყუა 2.
2. *γνώσις, εως ἡ*: („მეცნიერება“, ცოდნა): I,4,90. II,21,95,99. III,37,45,81,99. IV,3,4,16,47. არარას არსთაგანსა წინა-პატივ-სცემს უფროსს ღმრთისა ცნობისა I,1. ზეშთა ცნობისა *ὑπὲρ γνῶσιν*: III,45.
3. *γινώσκειν*: I,100. III,20.
4. *γνώμη ἡ* (აზროვნება): I,25. III,80. IV,90.
5. *γνῶμα, ατος τὸ* (აზრი): I,70,71.
6. ცნობიერება, შეგნება, *φρόνημα, ατος τὸ*: I,83. III,81. იხ. ზრახვა.
6. აზროვნება, გონიერება, *φρόνησις, εως ἡ*: IV,24.
7. ცოდნა, *γινῶμαι*: III,20,78.
8. შემეცნებლობა, *εἰδέναι*: III,81.
- ცნობადი მხოლოდ გონებით მისწვდომი, სულიერი, *νοητός*: III,67. იხ. საცნაური.
- ცნობიერება *φρόνησις, εως ἡ* (აზროვნება, გონიერება): II,26. III,84. იხ. ცნობა.
- ცნობის-ქონიერი გონიერი, *ἐχέφρων*: II,46.
- ცოდვა *ἁμαρτάνω*: I,60,63. II,64,78. III,74. ცოდვიდეს რა *ἁμαρτάνων* II,46. გონებითისა ცოდვისა მიმართ *πρὸς τὸ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνειν*: II,84.
- ცოდვა 1. *ἁμαρτία ἡ*: I,60,76,84. II,19,20,31,40,46,81,84,93. III,34,52,54,55,74. IV,29. საქმით ქნა *ცოდვისა ἡ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία* III,36.
2. *ἁμαρτημα, ατος τὸ*: II,45. III,47,53,73.
3. *ἁμαρτάνειν*: II,87,90. III,74.
- ცოდნა *γινώσκω* (შეცნობა, ცნობა, გაცნობა): III,21,22,24. IV,24. იხ. უწყება, ცნობა.
- ცოლი *γυτή, γυθαικός ἡ*: IV,50. იხ. ღელაკაცი, ღელა.
- ცრეჭლი *δάκρυον τὸ*: II,18. III,87.
- ცუდადღილება იხ. ცუდღილება.
- ცუდად-შუაობარი *κενὸς*: II,68. III,18.
- ცუდადშუაობრობა *κενοειδὲς ἡ*: I,30,46. II,23,35,63,65. III,4,7,47,60-62,75,77,83, 84. IV,43. იხ. ღიღებისმოყუარება.
- ცუდღილება / ცუდადღილება *κενοειδὲς ἡ*: I,80. II,9,59,84. III,59.

იხ. ცუდადღიდება.

ცუდი ამაო, ფუჭი, ცარიელი, κενός: III,58. IV,41.

ცუდსახელი ψευδώνυμος: II,21.

ცუნდრუკება / ცუნდრუკობა προπέτεια ἥ: III,5.

ცუნდრუკი προπετής (თავქარიანი, ღაუფიქრებული, გაუაზრებლად მოსწრაფე): III,5.

ცხადი 1. τρανής: II,6.

2. δῆλον: III,89.

ცხება ἄλκιφα: II,21.

ცხოვარი πρὸ βατον τόν: II,55.

ცხოველი ცოცხალი არსება, ζῶον τόν: III,18,32. IV,46.

ცხოვნება სძლავ: ძალ-უც ცხოვნებად ჩემდა δύναιται με σῶσαι I,39.

რამთა ცხოვნდენ ἵνα σῶθῃσιν IV,96.

ცხოვნებული σῶθῃσιν: III,2.

ცხორება თუძინა (წყვილად ცხორება, ერთად ყოფა ორისა): IV,75.

ცხორება 1. βίος ბ: IV,39.

2. σῶτηρις ἥ: IV,25.

3. ჯა ἥ: I,9,72,73. II,3,80,93,96. III,2. IV,77,78. ცხორება საუკუნოა ἡ αἰώνιος ჯა ἥ IV,24.

4. σῶμαι: III,82.

ძ

ძაგება გაკიცხვა, ყვედრება, ძრგო ბ: III,75. IV,27,28.

ძაგებისმოყვარე ფილსოფი: I,58.

ძალ-დება (ძალ-მიც, ძალ-გიც, ძალ-უც) შეძლება, δύνამαι: I,13. II,91,96, 100. III,11,68,76,95. IV,35,53,77,82,83. შემძლებელ ყოფა, შეძლება.

ძალი 1. δύνამის, εἰς ἥ: I,67,79,96,100. II,27,32,38,39,55,67,75,82. III,3, 5,21,22,28,32, 33,35,87,92-94. IV,2,10. წმიდანი ძალი αἱ δυνάμεις: III,26,33. ძალისაებრ, ძალისაებრი, κατὰ δύνამιν III,91. IV, 55,63.

2. ἰσχύς, ὅς ἥ: IV,95.

ძამწე ღამცველი, მშველელი, δυνάστηπταρ, ὅς ἥ: IV,99.

ძეგლი სვეტი, ძრგ ἥ: IV,96.

ძელი ჭსლი τόν: II,93.

ძეა სძს, იმ ბ: III,54. IV,20. იხ. შვილი.

ძიება ჯრტა: I,99,100. II,20,34,36,42,80. III,48,81. IV,5,8,100.

ძილი ἄπαι: II,68,69,85.

ძლევა ღამარცხება ვისიმე / რისიმე.

1. νικάω: III,59. IV,22.

2. περιγίνομαι: გნებას თუ ძლევა გულისსიტყუათა, ეკრძა-

ლებოდე ვნებათაგან $\text{El } \theta\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\iota\varsigma \tau\acute{\omega}\nu \lambda\omicron\gamma\iota\sigma\mu\acute{\omega}\nu \pi\epsilon\rho\iota\gamma\epsilon\nu\acute{\epsilon}\sigma\theta\alpha\iota$,
 $\acute{\epsilon}\pi\iota\mu\epsilon\lambda\omicron\nu \tau\acute{\omega}\nu \pi\alpha\theta\acute{\omega}\nu$ III,13.

ბლეულება $\eta\tau\tau\acute{\alpha}\omicron\mu\alpha\iota$: III,60. იბლიოს რაა $\eta\tau\tau\eta\theta\acute{\epsilon}\nu\tau\omicron\varsigma$ II,31.

ბლიერება $\delta\upsilon\nu\alpha\sigma\tau\epsilon\iota\alpha$ η : III,84,85.

ბლიერი $\delta\upsilon\nu\alpha\tau\acute{\omicron}\varsigma$: II,52.

ბლით 1. მიზეზით, მიზნით, რისთვისმე, რაიმე საჭიროებით, $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\nu$: სარგე-
 ბელისა ბლით $\acute{\omega}\phi\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha\iota\varsigma \chi\acute{\alpha}\rho\iota\nu$ (ეპისტ.).

2. ბლივს, მძღვს: IV,94.

ბმა ბმელბდ δ : III,55,73,89. IV,16,19,22,28-31,33,34,38,69. ვიეთნიმე ბმათ-
 აგანნი $\tau\iota\nu\acute{\epsilon}\varsigma \tau\acute{\omega}\nu \acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\acute{\omega}\nu$ IV,69.

ბმის მობულე $\mu\iota\sigma\acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\varsigma$: IV,37.

ბელი $\chi\alpha\lambda\epsilon\pi\acute{\omicron}\varsigma$: უმნელესი $\chi\alpha\lambda\epsilon\pi\acute{\omega}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$ I,63,91. იხ. ფიცხელი, მძენ-
 ვარი, ძერი.

ბნად აღსაბრველი $\delta\upsilon\varsigma\kappa\iota\eta\tau\omicron\varsigma$: I,36.

ბნად განსავლთოლველი ბნელად მოსაწყვეტი, ბნელად მოსაცილებელი,
 $\delta\upsilon\sigma\alpha\pi\acute{\omicron}\tau\sigma\pi\alpha\sigma\tau\omicron\varsigma$: III,69.

ბრვა $\kappa\iota\nu\acute{\epsilon}\omega$: III,31. IV,2,15. იხ. აღბრვა.

ბრვაა $\kappa\iota\eta\sigma\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ η : I,35. II,47. III,90. IV,14.

ბრწოლა $\phi\acute{\rho}\iota\sigma\sigma\alpha$: I,39.

ბრება 1. უკმაყოფილება, $\delta\upsilon\sigma\chi\epsilon\rho\alpha\iota\nu\alpha$: I,13.

2. ღატანჯვა, შეწუხება, ღამწუხრება ბმსა: III,74.

ბური სიბოროტე, უბედურება $\kappa\alpha\kappa\acute{\omicron}\nu \tau\acute{\omicron}$: I,37. იხ. სიბოროტე.

ბური $\chi\alpha\lambda\epsilon\pi\acute{\omicron}\varsigma$ (მძიმე, ბელი, უსიამოვნო): უძერესი $\chi\alpha\lambda\epsilon\pi\acute{\omega}\tau\acute{\epsilon}\rho\omicron\varsigma$ (უფრო
 მძიმე, უარესი) III,17. იხ. ფიცხელი, მძენვარი, ბელი.

ბურის-ზრახვა $\kappa\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\epsilon}\omega$: IV,27,35. ბურისმზრახვალა $\kappa\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\eta}\sigma\alpha\varsigma$
 IV,42,43. $\kappa\alpha\kappa\alpha\lambda\omicron\gamma\acute{\omega}\nu$ IV,43. იხ. ბურისმეტყუელება.

ბურისზრახვაა ბოროტის თქმა, გაკიცხვა, $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\alpha\lambda\iota\alpha$ η : III,56.

ბურისმეტყუელება $\kappa\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\epsilon}\omega$: IV,30. იხ. ბურის-ზრახვა.

ბურისმეტყუელებაა ავსიტყვაობა, $\kappa\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\epsilon}\iota\nu$: IV,31.

ბურისმზრახვალა $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}\lambda\alpha\lambda\omicron\varsigma$: I,57,58,60.

ბურისმზრახვი $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\alpha\lambda\acute{\alpha}\nu$: I,57.

ბურისმოკსენე $\mu\eta\tau\sigma\iota\kappa\alpha\kappa\omicron\varsigma$: II,68. III,89.

ბურისმოკსენებაა $\mu\eta\tau\sigma\iota\kappa\alpha\kappa\iota\alpha$ η : III,89. იხ. ბურისკსენება.

ბურისმოკსენებაა ხსენა სხვათაგან განცდილი წყენისა, $\mu\eta\tau\sigma\iota\kappa\alpha\kappa\acute{\epsilon}\omega$:
 II,49. იხ. ბურისკსენება.

ბურისმოკსენებაა $\eta \mu\eta\mu\eta \tau\omicron\upsilon \kappa\alpha\kappa\omicron\iota$: III,90.

2. $\mu\eta\tau\sigma\iota\kappa\alpha\kappa\epsilon\iota\nu$: IV,41.

ბურისყოფაა $\kappa\acute{\alpha}\kappa\omega\sigma\iota\varsigma$, $\epsilon\omega\varsigma$ η : II,68.

ბურისხილვა $\kappa\alpha\kappa\omicron\pi\alpha\theta\acute{\epsilon}\omega$: II,43. IV,97. იხ. ბურხილულობა.

ძვრისხილვა *κακοπάθεια* ἡ: I,75. II,41. III,85. IV,93.

ძვრისკსენება *μυησικακέω*: III,90. IV,42. იხ. ძვრისმოკსენება.

ძვრისკსენება 1. წყენის არ-დავიწყება, *μυησικακία* ἡ: I,20,61. II,2,8. III, 13,56,89. IV,34,62,76,84. იხ. ძვრისმოკსენება.

2. *μυησικακείν*: IV,43.

ძვრუკსენებლობა ავის უთქმელობა, არ გახსენება (დავიწყება) სხვათა შეკოლებისა, *ἀμυησικακία*, *ας* ἡ: II,47.

ძვრხილულობა *κακοπαθία*: IV,99. იხ. ძვრისხილვა.

ბუღება შებუღება, *μισέω*: II,10,50. IV,29,83. იხ. მობუღება.

ბღუენი *δῆρον* τó: IV,67.

წ

წადიერება *διδάμεις*, *εως* ἡ: I,47. II,50. IV,36. იხ. გულსმოღვინება.

წადიერებით ἡδέν^ა: I,58. II,51.

წადიერ ყოფა *προθυμοποιέομαι* (მოწადინება, წაქეზება): I,59.

წადილი *διδάμεις*, *εως* ἡ: III,74. იხ. გულსმოღვინება.

წამალი *φάρμακον* τó: II,44. III,82.

წარგზავნა *ἀποβολή* ἡ (გაგდება, დაკარგვა): III,47.

წარღვინება *παρίστημι*: III,44. IV,86.

წარღვენა *ἀπελάνω*: I,68.

წარმავალი *παρερχομένος*: II,16,58.

წარმართება 1. *κατορθώω*: II,26,39. IV,67. რომელმან სათნოებანი წარმართნა ὁ τὰς ἀρετὰς κατορθώσας I,92.

2. *προκόπτω*: II,67. III,72. IV,60.

წარმართება 1. *κατόρθωσις*, *εως* ἡ: II,38.

2. *κατόρθωμα*, *ατος* τó: II,38,55. III,62,84,85.

3. *προκόπτειν*: III,81.

წარმართვა *ῥιθμίζω*: IV,39.

წარმართი *Ἑλληγ, ἦπος* ó: II,30. III,28.

წარმატება *προκόπτω*: II,14,26. III,14.

წარმოღვენა წარმოსახვა (გონების წინაშე), *παρίστημι*: II,19.

წარმოღვენა წარღვენა, ძვა: სახილველად წარმოადგენს ὑπ' ὅψιν *ᾄχει* II,97.

წარმოთხევა *ἐμέω*: II,43.

წაროტება განღვენა, *ἀποκροῦν*: ორკერძოთვე წარვიოტნეთ ივინი *ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς ἀποκρουσάμεθα* II,13.

წარპარვა *ὑποκλέπτω*: II,19.

წარტყუნა ტყუელ წაყვანა, *αἰχμαλῶτεύω*: წარტყუენვენ მას საქმელ მიპართ *φέρουσιν αὐτὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν πρᾶξιν*: II,31.

წარწვენა მიღწევა, *καταλαμβάνω*: IV,60.

წარწემელა მოსპობა, ღალუპვა, *ἀπόλλυμι*: II,22. III,48,85.

წარკლამა στέρησις, εως ἥ: II,91.

წევნა დაწვეა, შეპყრობა, ხელში ჩაგდება καταλαμβάνω: III,2.

წელი ზურგი, გვერდი, ბოძის ბ: IV,68.

წერილი საღმრთო წიგნი, Γραφή ἥ: IV,66,74.

წერტა 1. ჩხვლეტა, დაჭრა, κεντέω: IV,32.

2. ჩხვლეტა, κατακεντέω: IV,62.

წესი 1. τάξις, εως ἥ: II,83.

2. λόγος ბ: II,76,77. თჳსითა წესითა არცა ერთი ამათგანი ბოროტ არს იძნენ ატანω κακὸν ὅν τῷ ἰδῆ λόγῳ II,76. იხ. სიტყუაჲ, სახეჲ.

წილ-ულა გავლა, გადასვლა διαπεράω: II,26.

წილუღელელი უსაზღვრო, უსასრულო, ἄπειρος: III,23,100. იხ. განუზომელი, მიუწლომელი.

წილუღელულობა ἄπειρα ἥ (უსაზღვროება, უსასრულობა): I,12,100. IV,1.

წიგნის კითხვა ძიόγνωσις, εως ἥ: II,4.

წინა-აღდგომა 1. ἀντίκειμαι: III,8.

2. ἀντιστήμι: III,82. IV,75.

წინააღდგომა ἀντιστήναι: III,92.

წინააღმდგომი 1. მოწინააღმდეგე, ἐναντίας: II,55. III,27-30,74. IV,39,97.

2. ἀντιστάμενος: III,82.

წინააღმდგომი 1. ἐναντίον τό: III,27.

2. საწინააღმდეგო, ἀντικείμενος: IV,44.

წინააღრევა προαίrew: IV,38.

წინააღრევა თავისუფალი არჩევანი, ნება, განზრახვა, προαίρεσις, εως ἥ: I,24,24,32,33. III,93. IV,13. წინა-აღრევით ანუ წინა-აღურჩეველად κατὰ προαίρεσιν ἢ παρὰ προαίρεσιν I,69.

წინა-აღსაღმდგომად ἔξ ἐναντίας: III,2.

წინა-განგება წინასწარი გააზრება, მოფიქრება, განსაზღვრა, წინასწარი ხედვა, πρὸς ἑα ἥ: I,78,99. II,41,60,74,91,99. III,99. IV,9,16-18. იხ. წინა-განმგებლობა, ზრუნვა, მზრუნველობა.

წინა-განმგებელი προνοήτης: III,18.

წინა-განმგებლობა πρὸς ἑα ἥ (წინასწარ-ხედვა, განზრახვა, ზრუნვა): I,96. II,98. იხ. წინა-განგება, ზრუნვა, მზრუნველობა.

წინა-განმგებლობითი προνοητικός: I,100. II,27.

წინა-დადება προβállω: IV,4.

წინადაცუთა περιτέμνεσθαι: II,86.

წინა-ვნება πρωτοπαθew: II,92.

წინაღმწარმეტყუელება προφητεία ἥ: IV,100.

წინაღმწარმეტყუელი προφήτης, ου ბ: IV,36.

წინა-პატივისმცემელი პროტიმან: III,15.

წინა-პატივისცემა პროტიმან: III,50,91. IV,74.

წინა-პატივ-ცემა / წინა-პატივისცემა წინასწარ პატივისცემა, პროტიმან: I,1,4,8,24. III,67.

წინაუკუმო პირუკუ, შებრუნებით, ἔμπαλιν: II,9.

წინა-ყოფა ყოფნა რაიმე მოვლენის უწინარეს, προσπαρξιν, εως ἡ : IV,2.

წინდი ἄρβαν, ὄνος ὅ: IV,77,78.

წმილად καθαრან: II,64.

წმილად 1. ἄγος: I,82.

2. ἄγιος: I,97. II,21,32,98. III,2,21,22,24,26,33,67,93,94. IV,5,8,36,39,47,56,69, 73,77. წმილანი ძალნი ἄγλας δυνάμεις: III,26.

3. καθαρός: I,87,90,95,97. II,6,97. III,44,47,52,94. IV,51,72,73,91.

ლოცვამ წმილად ἡ καθαρά προσευχή I,11. II,6,7. წმიდითა სუნიდისითა კაზარძ თჳ სუსეიდტი I,53. განჰვარელ წმიდისა ლოცვისაგან თჳს კაზარძან პროსეუხჳს ἐκπεσὼν I,49. იხ. განწმედილი.

წოდება მოხმობა, καλέω: I,71.

წუკა 1. მიწუკვა, პროტრეპა: III,93.

2. შეთავაზება, ὑποτίθημι: III,94.

წუთ-ჟამ მცირე ხნით, პრბს ὀλγόν: IV,63.

წუთ-ჟამისა ღრობითი, ხანმოკლე πρὸσκαιρος: I,18,72. II,3. III,15. IV,41,74. იხ. საწუთო.

წული მამრი, მამრობითი სქესისა, ἄρσεν, -ενος: II,30.

წულილადი ψιλός: I,83,84,97.

წულილი ψιλός: I,89. III,24.

წურთამ მეλέტი ἡ: III,69,72.

წურთილებამ გაწვრთნა, ვარჯიში, γυμνασιν ἡ: IV,63.

წუხვა (შეწუხება, წუხილი) λυπέω: I,55. IV,65. იხ. შეწუხებული.

წყალი სძარ τός: II,68,95. III,30.

წყალობა შეწყალება, შებრალება, ἐλέω: II,32.

წყალობამ შეწყალება, ἐλεείν: II,60.

წყალობამ ἐλεος ὅ: III,2.

წყვეა κατεύχομαι: I,56.

წყურილი ძიჲა ἡ: III,20.

წყლვა 1. ღაჭრა (ხმლით, ისრით ღა მისთ.) τιτρώσκω: II,8.

2. მოწყლვა, ღაჭრა (ჭრილობის მიყენება), პლῆσσω: ნუსაღა კუალ-ად იწყლა μῆ ποτε πάλιν πληγῆς IV,75.

წყლულებამ პლყჳ ἡ (ღარტყმა, ღარტყმის შედეგად მიღებული წყლულე-ბა): IV,81.

წყურიელი დიჲან: II,68. III,47.

ჭ

ჭამამ ἔσθλειν: IV,66.

ჭეშმარიტება ძღჳმუნ: ჭეშმარიტ ყოფამ ძღჳმუნ IV,31.

ჭეშმარიტებამ ძღჳმუნ ი: II,80. III,67. IV,85,92.

ჭეშმარიტი 1. ძღჳმუნ: III,58,99.

2. ძღჳმუნ: IV,24,100.

ჭირვება ზარალის მიყენება, ჴჳმუნ: მაჭირვებელი ჴჳმუნ IV,42. იხ. ზღვევა, ღაჭირვება.

ჭირი 1. გაჭირვება, შვეიწროება, იბულება, ძანაკი ი: II,32,57. IV,88. იხ. იბულება, იწროება.

2. ჳღჳმუნ, ჳჳ ი (შვეიწროება, გაჭირვება): I,52,68,73. III,79.

3. მრჳთ ბ (მძიჳ შრომა, ტანჯვა): II,24.

4. ჳჳჳრ ი: II,41.

ხ

ხატებამ ἑλκὼνα ი: ხატებად ღა მსგავსებად ღმრთისა ითქუჳს ჳქმნამ კატ ἑλκὼνα καὶ ὁμοιωσιν Θεοῦ λέγεται γεγενῆσθαι III,25.

ხატი 1. გამომსახველი თვისება ἑλκὼნ, ὄნოს ი: ხატ მიწიერისა არიან ნათესავანნი სიბოროტენი II,79.

2. მოძჳ ი: II,85. იხ. სახე 2.

ხელვა 1. ჳჳრ: II,30. III,94. IV,2,45. იხ. ხილვა, მხელველობა.

2. ჳხელვა, ცქრა, ჳლ: II,97. III,52,53,75.

3. ὄრდ: III,46. IV,77.

4. მიხელვა, ღახელვა, ძჳჳლ: III,48. იხ. მიხელვა.

ხელვამ 1. ჳჳრ ი: I,79,86,87,94,97,98. II,4,5,47,100. III,2,11,23,44. IV,5,47,68,86. სულიერი ხელვამ πνευματικῇ ჳჳრ: II,20. III,20. IV,15.

2. ჳჳრჳ, აჳჳ ὄ: II,55. III,22,49,67,69,70,95. IV,7,44,79.

3. ჳჳრ: II,87.

4. მხელველობა, ὄრდის, ჳჳ ი: II,92.

5. ჳხელვა, ჳლ: I,89. III,41. IV,73.

ხილვა 1. ჳჳრ: იხილა თუალმან ჩემან ჳლ: ὁ ὁφθαλμὸς μου III,51.

2. ὄჳჳ (fut. ὄრდ): IV,58,72.

3. ჳჳრ: IV,14,46. იხ. ხელვა.

4. ὄჳ: III,47.

5. ὄჳჳ (ἑλκὼნ): I,12. IV,87.

6. ნახვა, ჩვენება, ძჳჳლ: III,32.

ხილვამ ὄჳჳ, ჳჳ ი: სახილველად წარმოადგენს ὄჳ ὄჳჳ ὄჳჳ II,97.

ხილული 1. ὄრდ: I,78,90,94,97,98. II,15.

2. ბრᾶμεινος: IV,77.

3. θεωρουμένος: IV,12. იხ. სახილველი.

ხლება ახლო ყოფნა, ვისთანმე ყოფნა, დასწრება, πᾶριμι: რაჟამს არა ეახლნენ მას საქმენი μὴ παρὶνταν τῶν πραγμάτων III,78.

ძ

კამ (მიქმს, უკმს, კამს), ვალდებულების (ან საჭიროების) ქონა, ბძელა: IV,85. უკმს მონაზონსა გამოწულილვით კრძალვამ გულისსიტყუათამ ბძელაი ὁ μοναχὸς ἀκριβῶς τοῖς λογισμοῖς προσέχειν III,20.

კელთსაქმარი ἐργόχειρον τῶ: II,57.

კელმწიფებაჲ ἐξουσία ἡ: III,27,92.

კელვნებითი τεχνικός: III,24.

კმელსა წოლაჲ χαμέσυιον τῶ: II,24,57.

კზობა 1. კრძალა: III,54.

2. ძახილი, ყვირილი, მოწოდება ვისიმე, βιάω: IV,84.

კორცთმოყუარებაჲ ἡ τοῦ σώματος φιλία: II,59. ἡ πρὸς τὸ σῶμα φιλία: III,8.

კორცი / კორცნი 1. სხეული σῶμα, ἄτος τῶ: I,6,7,8,20,21,24,64,76,93. II,8,12,19,56,59,60,62,64,68,74-76,85,88,91-93. III,12,30,36,47,52,53,57,58,72. IV,44,49,73. იხ. გუამი.

2. სხეული, ტანი (კაცისა), σᾶρξ, σαρκὸς ἡ: II,53,61. III,8,10,11,12,47,50,66,70,71. IV,44,63,65.

კორციელი 1. σωματικός: I,26,64. II,12,26,44,57,64,72. IV,11,12,63.

2. σῶμα, ἄτος τῶ: III,33.

3. ξνσαρκος: IV,77.

კორციელად σωματικῶς: II,86.

კსენება გახსენება, მოხსენიება, μνημονεύω: IV,34.

კსენებაჲ 1. μνήμη, ἄτος τῶ: I,63. III,20.

2. μνήμη ἡ: I,84. II,19,74,76,84,85,92. III,42. IV,29. იხ. მო-
კსენებაჲ.

კსნა ἀπαλλάττω: IV,86. განთავისუფლება, განრიდება.

კსნაჲ ῥύομαι: IV,88.

კუჲვა 1. κέχρημαι (χρᾶω): IV,65.

2. χρᾶομαι: IV,28.

კუჲვაჲ ხმარება, χρῆσις, εἰς ἡ: II,15,76. III,1,3. IV,91.

ჯ

ჯეროვანი შესაფერისი, პროთიკონ τῶ: გარეგან ჯეროვნისა პარბ τὸ პროთიკონ (შეუსაბამო, შეუფერებელი, მიზანშეუწონელი) II,60. III,47.

ჯეროვნად შესაფერისად, სასარგებლოდ, συμφερῶντας: II,77.

ჯჳნა 1. გამოიჯენა, მოცილება, გათიშვა, ἀποτάσσω: I,27. II,88. IV,38,50.

2. გამიჯვნა, ჩამოცილება (ვისგანმე/რისგანმე), ἀποτράσσομαι: II,91.
 ჯმნილი ἀποταῖνται: IV,50.
 ჯუარცუმა σταυρώ: III,11.

3

ჰაერი ἀήρ, ἀέρος ბ: II,92. III,30.
 ჰაერეულება κακοηθεία ἡ: I,55.
 ჰაზრი ეჭვი, მოსაზრება, ვარაუდი, ὑπόνοια ἡ: II,55. იხ. იჭუ, მოგონება.
 ჰანგაარება სიხარბე, მომხვეჭელობა, πλεονεξία ἡ: III,56. იხ. ანგაპრება.
 ჰელათუ მაინც, კან: ხოლო ესე (resp. ყოველი კაცის შეყვარება) თუ ჯერეთ
 ვერ ძალ-გიც, ჰელათუ ნუვის მოიძულებ εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν
 ἔτι δυνατὸν μισῆσαι IV,82. იხ. გინა/გინათუ.
 ჰურია ლიდინი: II,30. IV,96.

An Old Georgian Translation
of *Capita de caritate*
of St. Maximus the Confessor

Summary

Capita de caritate ("Chapters on Charity") by St Maximus the Confessor, an important work in ascetic theology, outstands in St Maximus' ascetic corpus. It consists of 400 short chapters containing teachings about an exemplary form of Christian lifestyle, perfected and crowned by love. According to St. Maximum, communion with God through love is the purpose of Christian life and the greatest spiritual achievement. The work draws on the Holy Fathers' long ascetic experience and sets forth concise moral laws and spiritual recommendations in brief theses. Maximus mostly refers to Evagrius Ponticus' ascetic explorations and occasionally to Dionysus the Areopagite and Gregory of Nazianzus.

St. Maximus' *Capita de caritate* was rendered into many languages from Greek. The earliest translation is believed to be the 12th century Latin version. The Georgian version must be of the same period, although it used to be dated to the 10th-11th century.

It suffices to examine several lines of the Georgian text to assign the translation to the Gelati literary school (12th-13th cc). Terms and expressions are rendered from Greek into Georgian through calquing, a translation technique not found in the Georgian translations until the second half of the 11th century. As is known, earlier translators used to apply a free approach while rendering the content of a Greek text into Georgian and looked for natural equivalents available in the target language. It was not until the 11th century that the word-for-word approach and formal precision became a priority among Georgian translators, reaching its peak in the Gelati literary school. Otherwise, the Georgian translator of Maximus' *Capita de caritate* remains anonymous as none of the surviving manuscripts reveals his identity.

This book is devoted to the textological study of the Georgian translation.

Chapter I provides a review and detailed description of manuscripts containing the Georgian text. The earliest surviving copy is the 13th-century Codex (MS A-39, parchment) preserved at the Georgian National Center for Manuscripts. This manuscript is the most helpful for establishing the definitive text. Other manuscripts (7 in total) are later copies (18th century), though they too have certain value as they can be used to correct errors found in A-39. Having studied the different versions of the text, I designed a scheme of the 7 above-mentioned manuscripts to illustrate correlations among them and their hypothetical source texts.

Chapter 2 describes the characteristics of the hypothetical Georgian version that could have served as the common source for the surviving Georgian manuscripts of St. Maximus' *Capita de caritate*.

The texts of the surviving copies of St Maximus' "Four Hundred Chapters" are rather corrupted. The abundance of variants, as well as their comparison with the Greek original, reveals that even the common hypothetical source of all of the manuscripts (Q1) must have been rather far from the initial (the translator's) version. This is attested by a high number of similar errors (textual deficiencies and inaccurate versions of words) found in all of them. It is obvious that the errors come from the same source. This chapter analyses more than 30 errors that are to be attributed to the hypothetical source and reconstructs the initial (the translator's) version with the help of the Greek original.

Chapter 3 examines the characteristics of the hypothetical Greek original used by the Georgian translator. A number of the differences between the Greek text known to us and the old Georgian translation are to be explained by the specific features of the source used by the translator. Examples discussed in this chapter reveal that the translator must have used a Greek copy in which some parts of the text were corrupted or altered. It has been established that a number of the er-

rors in the Greek original must have been due to recording under dictation or due to copying from a book so recorded. As known, while recording under dictation, the recorder may confuse homophones, unless he pays close attention to the meaning of the words. Several such cases have been revealed during the research (e.g. *χρήσις* is misspelled as *κρίσις*, *ἐναργῶς* as *ἐνεργῶς*, *ἀνεξικακία* as *ἀμνησικακία*, *ἐντίκτω* as *ἐκτῆκω*, etc.). The errors in the Greek text found their way in the Georgian translation as well.

Apart from such errors, the Greek version used by the translator is different in other respects as well. It contains a number of passages that fit into the context more logically and are more coherent dogmatically than the Greek text in presently known editions. This means that the Greek original used by the Georgian translator (which is evidently lost) was a more accurate copy of the authorial version than the copies used for the modern editions of St. Maximus' work.

Therefore, Georgian translations are to be seen as particularly valuable in establishing the authorial Greek version. Chapter 4 of this book analyses up to 20 cases of how the Georgian translation clarifies the content of the presently known Greek text. When it comes to the publication of the definitive text, the Georgian version (and consequently, its immediate Greek source) needs to be taken into account.

Chapter 5 provides a linguistic description of the Georgian version of St. Maximus' *Capita de caritate*. As mentioned, it is marked by close adherence to the original or, more precisely, the translator's strong concern for precision, which in the Georgian literary studies is known as Hellenophilism. This approach is believed to be pioneered by Ephrem Mtsire (the Lesser), whose Hellenophilism was rooted in the agenda of the Black Mountain literary school (the second half of the 11th century) and, being the first manifestation of this translating approach, holds an intermediary place between the Athonite literary tradition and full-fledged Hellenophilism. Precision and adherence to the Greek original is more prominent in the works of the subsequent generation of scholars.

In my opinion, the Georgian translation of St. Maximus' *Capita de caritate* should not be assigned to developed Hellenophilism, but to its early stage. The translator must have been either Ephrem's contemporary, a representative of the same literary school as Ephrem, or a scholar of the next generation affiliated with the Gelati school. The translation cannot be attributed to Ephrem himself for a number of reasons. It must have been done no later than the turn of the 12th century.

To establish the approach followed by the anonymous translator, we should pay attention to his way of rendering Greek participles into Georgian – either as participles proper or as personal verbs. In this regard, the translator is not particularly consistent: participles are often rendered with same-class equivalents, but not always (the use of personal verbs prevails). The chapter provides abundant examples to illustrate both cases, as well as other linguistic peculiarities.

One of the important features specific to this translation is the use of new versions of Biblical phrases that are significantly different from those traditionally established. The chapter compares these versions with the traditional ones.

Chapter 6 examines deviations from the original found in the Georgian translation. As mentioned the translation is faithful to the source text; nevertheless, collation with the presently known Greek versions has revealed occasional additions, omissions, transpositions, near equivalents, etc. (the chapter provides all relevant examples).

It should not be ruled out that some of the deviations were found in the source available to the translator. If so, they too can be seen as variants of the Greek text.

The final Chapter 7 discusses the vocabulary of the Georgian translation.

For the most part, the Georgian version offers direct equivalents for the vocabulary of St. Maximus' *Capita de caritate*. However, there are cases when the translator uses two, three or more equivalents for the same Greek word, depending on the context. In some cases, these equivalents derive from the same root and display minor semantic varia-

tions, while in other cases, the semantic distinction is remarkable. The chapter refers to abundant examples to demonstrate the translation of polysemous (semantically complex) vocabulary found in *Capita de caritate*.

Apart from providing different equivalents for the same Greek word, the Georgian version of *Capita de caritate* also features the reverse case, when several Greek words are translated with the same Georgian word.

The Georgian translator of St. Maximus' Four Hundred Chapters makes frequent use of calques, some of which are not found in other translations and can be considered the translator's coinages, testifying to his preference for precision. In particular, the Georgian text contains calques coined after the following Greek compounds: ἀναποδίζω, ἀπολείπω, χαμεύνιον, παράχρησις, παράπτωμα, συμπαρατείνω, παραμετρέω, αὐτοσοφία, ὑψηλοφρονέω, ταπεινοφροσύνη, πολυφαγία, ἀμφίκρημνος, ὑπογάστριον, καιροσκοπέω, θυμομαχῶν, παιδοποιῖα, ἐχέφρων and many others.

In the absence of the earlier attested use of these calqued compounds, as mentioned, their coinage can be attributed to the anonymous translator and seen as his contribution to the creation of Hellenophile terminology.

The same chapter also discusses other lexical units (philosophical and theological terms as well as general vocabulary) and lexical transformations characteristic of the Gelati school translations, including minor and major semantic shifts, and imprecise or doubtful equivalents.

Finally, the research is followed by the definitive text of *Capita de caritate* established through the collation of all Georgian manuscripts, and a Greek-Georgian Glossary. The Appendix also includes a codicological and textological study of "Spiritual Teachings" featuring selected passages from St. Maximus' works. The Teachings are included in several manuscripts containing *Capita de caritate*.

სარჩევი

შესავალი□.	7
ხელნაწერთა საერთო წყაროს (Q ₁ -ის) თავისებურებისათვის	23
ბერძნული დედნის ზოგიერთი თავისებურება	41
ბერძნული კრიტიკული ტექსტისათვის	
გასათვალისწინებელი ვარიანტები	47
დედნისაგან გადახვევები ქართულ თარგმანში	70
ქართული თარგმანის ლექსიკა	77
ტექსტისათვის	120
დამოწმებული ლიტერატურა	121

ტექსტი

ასეული პირველი	127
ასეული მეორე	150
ასეული მესამე	186
ასეული მეოთხე	219
სწავლანი სულიერნი	247
სწავლანი სულიერნი, რჩევით გამოკრებულნი	285
ლექსიკონი	298

An Old Georgian Translation of <i>Capita de caritate</i> of St. Maximus the Confessor (Summary)	375
--	-----